

Хроніка заводного птаха

Харукі Муракамі

Харукі МУРАКАМІ

ХРОНІКА ЗАВОДНОГО ПТАХА

Роман

Частина перша

"СОРОКА-ЗЛОДІЙКА"

Червень — липень 1984 р.

1

Заводний птах у вівторок

Шість пальців і четверо грудей

Коли задзвонив телефон, я варив на кухні спагеті, насвистуючи увертюру із "Сороки-зłodійки" Россіні, що лилася з радіоприймача. Як на мене, така музика якнайкраще підходить для приготування спагеті.

Я завагався: чи не пропустити дзвінок повз вуха? Тим паче що спагеті ось-ось мали зваритися, а Клаудіо Аббадо саме тоді намагався підвести Лондонський симфонічний оркестр до музичного апогею. Однак я таки здався: зменшив вогонь на плиті, зайшов у вітальню й підняв слухавку. Бо згадав, що, може, хтось із знайомих запропонує нову роботу.

— Приділіть мені десять хвилин, — раптом сказала жінка у слухавці. Я добре запам'ятовую людські голоси, але цього я собі не пригадував.

— Вибачте, а кому ви дзвоните? — ввічливо поцікавився я.

— Вам, звичайно. Приділіть мені лише десять хвилин, і ми зможемо порозумітися, — відповіла жінка. Її голос звучав низько й м'яко, але невиразно.

— Порозумітися?

— Зрозуміти настрій одне одного.

Я витягнув шию і крізь двері зиркнув у кухню — з каструлі підіймалася біла пара, а Аббадо не переставав диригувати "Сорокою-зłodійкою".

— Пробачте, але я зараз варю спагеті. То чи не могли б ви передзвонити пізніше?

— Спагеті? — здивувалася жінка. — Ви варите спагеті вранці о пів на одинадцятую?

— А яке вам до того діло? — сказав я роздратовано. — Я сам вирішую, коли й що мені їсти.

— Ваша правда, — відповіла вона сухим, байдужим голосом. Дивна річ — як різко змінився тембр її голосу при найменшій зміні настрою. — Ну гаразд, я подзвоню пізніше.

— Постривайте! — поспішив я сказати. — Якщо ви задумали якусь хитрість, аби щось рекламувати, то дарма дзвоните до мене. Я — безробітний і нічого не купую.

— Не турбуйтеся. Я знаю.

— Знаєте? Що знаєте?

— Знаю, що ви безробітні. Це мені відомо. Отож негайно йдіть і доварюйте свої дорогоцінні спагеті.

— Слухайте, чого ви, власне... — Зв'язок на цьому обірвався. Надто раптово.

Якийсь час, завмерши на місці, я розгублено дивився на слухавку в руці, аж поки не згадав про спагеті. Вернувшись на кухню, я вимкнув газ і пересипав вміст каструлі в бамбуковий кошичок. Через цей дзвінок спагеті трохи розварилися, але не настільки, щоб від цього впадати у відчай.

"Порозумітися? — думав я, уминаючи спагеті. — Зрозуміти настрій одне одного за десять хвилин?" Я не міг збагнути, що вона збиралася сказати. Може, це просто хтось пожартував? Або випробовував новий трюк, щоб нав'язати свій товар? Так чи інакше, це мене не обходить.

Повернувшись у вітальню, я вмотивувався на дивані й, читаючи книжку з бібліотеки та раз у раз поглядаючи на телефон, занепокоївся: "Про що можна порозумітися за десять хвилин?" Власне, що можна дізнатися людям одне про одного за десять хвилин? Якщо добре подумати, то виходить, що жінка від самого початку начебто була впевнена, що їй вистачить десяти хвилин. Ніби дев'ять хвилин було замало, а одинадцять — забагато. Так поводитися, немов варила спагеті.

Від таких роздумів мені розхотілося читати і я вирішив випрасувати сорочку. Завжди так роблю, коли в голові розгардіяш. За давньою звичкою. Процес прасування сорочки ділю на дванадцять етапів. Починаю від зовнішньої сторони комірця (1) й закінчую манжетою лівого рукава (12). Прасую в певному порядку, відраховуючи номер кожної операції. Бо інакше нічого путнього не вийде.

Випрасувавши три сорочки і впевнившись, що не залишилося складок, я повісив їх на плічка. А коли вимкнув праску й заховав її разом з прасувальною дошкою у шафу, то відчув, начебто в голові трохи проясніло.

Та як тільки я подався на кухню, щоб випити води, телефон знову задзвонив. Я трохи завагався, але все-таки вирішив узяти слухавку. Подумав: якщо подзвонить та сама жінка, скажу, що прасую, і поставлю на цьому крапку.

Однак цього разу дзвонила Куміко. Стрілки годинника показували половину дванадцятої.

— Як маєшся?

— Чудово.

— Що робиш?

— Щойно закінчив прасувати.

— Щось сталося? — В її голосі вчувалося легке напруження. Вона добре знала, що я беруся до прасування, коли в мене щось негаразд.

— Нічого. Просто сорочки випрасував. — Я сів на стілець і переклав слухавку з лівої руки в праву. — А чого ти дзвониш?

— Ти вірші вмієш писати?

— Вірші? — здивовано перепитав я. Вірші? Які там ще вірші?

— Я знаю одного видавця, що випускає часопис для дівчат. Так-от, вони шукають

когось, хто вибирав би й правив вірші, прислані до редакції. А ще він мав би щомісяця писати коротенького вірша для титульної сторінки. За таку просту роботу непогано платять. Звичайно, працювати доведеться не весь день, а якщо робота йтиме добре, то, можливо, вони підкинуть щось відредагувати...

— Проста робота? — перепитав я. — Постривай! Я шукаю чогось юридичного. Хіба коли-небудь заходила розмова про те, що я вмію правити вірші?

— А хіба ти не казав, що начебто щось писав у середній школі?

— Звичайно, писав. Для шкільної стінгазети: чий клас виграв у футбол або як учитель фізики впав зі сходів і потрапив у лікарню. Загалом, усякі дрібниці. Але не вірші. Віршів я не вмію писати.

— Це правда, але я не кажу про високу поезію, а про простенькі віршики для школярів. Ніхто не вимагає, щоб вони залишилися в історії літератури. Якщо постараєшся, вони в тебе вийдуть. Зрозумів?

— Та ніяких віршів я не напишу, навіть якщо постарюся! Ніколи не писав їх і не збираюся писати, — відрізав я.

— Гаразд, — із жалем сказала дружина. — А хіба ти не знаєш, що знайти якусь юридичну роботу важко?

— Знаю. Ось чому почав усюди розсилати запити. Скоро мають надійти відповіді. Якщо нічого путнього не прийде, знову почну думати.

— Нехай буде по-твоєму. До речі, який сьогодні день?

Я задумався.

— Вівторок?

— Ну то, може, зайдеш у банк — заплатиш за газ і телефон?

— Зайду. І водночас куплю що-небудь на вечерю.

— Що збираєшся готувати?

— Ще не вирішив. У супермаркеті щось придумаю.

— Слухай, — мовила вона серйозно, — я от гадаю, що тобі не варто спішити з пошуком роботи.

— Чому? — здивовано спитав я. Схоже на те, ніби всі жінки на світі дзвонять по телефону, щоб приголомшити мене. — Страховка від безробіття скоро закінчиться. Вічно байдикувати, мабуть, не годиться.

— Це правда, але ж мені підвищили зарплату, та й шанси на побічну роботу добрі. А ще ж у нас є заощадження, тож цілком проживемо, якщо не шикуватимемо. Тобі що, набридло сидіти дома й поратися на кухні? Таке життя тобі не до вподоби?

— Не знаю, — чесно відповів я. Я справді не знав.

— Тоді як слід над цим подумай, — сказала дружина. — До речі, кіт повернувся?

Кіт. Про нього я зовсім не думав від самого ранку.

— Ні, ще не повернувся.

— Може, пошукаєш у сусідніх дворах? Його нема вже цілий тиждень.

Я промимрив щось невизначене й знову переклав слухавку в ліву руку.

— Мабуть, вештається коло порожнього будинку в кінці доріжки. У дворі, де стоїть

кам'яна статуя птаха. Бо я його там кілька разів бачила.

— У кінці доріжки? — запитав я. — Коли це ти туди ходила? Ти мені про це ні разу не казала...

— Ой, вибач, мушу бігти! Робота чекає. Не забудь про кота.

Розмова урвалася. Я знову подивився на слухавку й поклав її на місце.

"І чого це Куміко заманулося туди ходити?" — подумав я. З нашого двору можна було потрапити на доріжку, лише якщо перелізти через стіну з бетонних блоків. Але навіщо це робити?

Я зайшов на кухню напитися води, потім подався на веранду — перевірити, чи залишилася в мисці їжа для кота. Купка сушених анчоусів не зменшилася ні на одну штуку з минулого вечора. Кіт не приходив. Я стояв на веранді й споглядав наш садок у променях раннього літа. Садок не з тих, що заспокоюють душу. Сонце зазірало сюди на зовсім короткий час, а тому земля там завжди була чорна й волога. З кущів у кутку росли тільки дві чи три непоказні гортензії, цвіт яких мені дуже не подобався. По сусідству видніло кілька дерев, і звідти долинав скрипучий крик якогось птаха, схожий на скрегіт накручуваної пружини. Ми прозвали його заводним птахом. Таке ймення дала йому Куміко. Справжнього імені ми не знали. Так само, як і його вигляду. Однак заводний птах щодня прилітав на сусідські дерева й накручував пружину нашого спокійного маленького світу.

"Ой, треба шукати кота!" — подумав я. Я завжди любив котів. І нашого також. Але коти живуть своїм, котячим життям. Вони зовсім не дурні тварини. Якщо кіт пропав, значить, захотів кудись навідатися. Якщо зголодніє і втомиться, повернеться додому. Урешті-решт все-таки треба пошукати нашого кота, щоб заспокоїти Куміко. Усе одно зайнятися не було чим.

На початку квітня я звільнився з юридичної контори, в якій пропрацював досить довго. Звільнився без особливих причин. Не скажу, що робота мені не подобалася. Вона мене не захоплювала, але за неї добре платили, та й атмосфера в конторі була дружня.

Якщо казати коротко, у цій конторі я виконував роль професійного хлопчика на побігеньках. Та я, здається, добре з нею справлявся. Можливо, я здаватимусь самовпевненим, але скажу, що маю талант до виконання практичних обов'язків. Схоплюю все на льоту, дію енергійно, не скаржуся, а до того ж, я — реаліст. От чому, коли я сказав, що хочу звільнитися, мій начальник (власник адвокатського бюро типу "Батько й син") навіть запропонував мені невелику прибавку до зарплати.

Однак я все-таки звільнився. І не тому, що пов'язував із цим якісь осмислені надії або плани. Ще менше хотів замикатися дома й готуватися до іспитів з юриспруденції. Тепер я ще більше впевнився, що не збираюся ставати адвокатом. Але залишатися в конторі й далі виконувати попередню роботу не мав наміру. "Якщо звільнитися, то лише зараз", — вирішив я. Якщо б я довше тут затримався, то це було б до кінця життя. Зрештою, мені вже тридцять.

За вечерею я відкрився Куміко, що збираюся кидати роботу.

— Зрозуміло, — відповіла вона і на якийсь час замовкла. Та я не зрозумів, що вона

хотіла сказати.

Я також мовчав, поки Куміко не сказала:

— Якщо ти вирішив звільнитися, то звільняйся. Розпоряджайся своїм життям, як тобі подобається. — По цих словах вона заходилась вибирати паличками кістки з риби й складати їх на край тарілки.

Дружина досить пристойно заробляла в редакції журналу про здорове харчування, а іноді отримувала від друзів з інших журналів замовлення на оформлення, що також приносило незайвий дохід. (У коледжі вона вивчала дизайн і мріяла стати вільним художником-ілюстратором.) Крім того, якби я звільнився, то якийсь час міг би отримувати страховку від безробіття. А це означало, що якби я сидів дома на господарстві, то нам вистачило б грошей на їжу, хімчистку та інші витрати, і наше життя не сильно змінилося б.

Ось так я кинув роботу.

Я запихав у холодильник куплені продукти, коли пролунав дзвінок. Цього разу дзенькіт здавався мені страшно нетерпеливим. Я саме відкривав пластикову упаковку тофу.[1] Поклав її на стіл у кухні, зайшов у вітальню і підняв слухавку.

— Ну що, уже доїли спагеті? — спитала жінка.

— Доїв, — відповів я. — Але тепер мені треба шукати кота.

— Із цим, гадаю, можна почекати хвилин десять. Бо це не те, що спагеті варити.

Я чомусь не міг перервати розмови. Щось у голосі жінки притягувало мою увагу.

— Гаразд, але тільки десять хвилин.

— Тепер ми зможемо порозумітися, правда? — спокійно запитала жінка. Я відчув, як вона зручно встилася на кріслі й поклала ногу на ногу.

— Як же це так, — спитав я, — що десять хвилин вистачить?

— Можливо, що десять хвилин — це більше, ніж ви думаєте.

— Ви впевнені, що ми знайомі?

— Звичайно. Ми багато разів зустрічалися.

— Де? Коли?

— Десь, колись, — відповіла вона. — Та якби я зараз про це докладно згадувала, десять хвилин не вистачило б. Для нас важливим є теперішній час, чи не так?

— Можливо. Але я хотів би мати доказ, що ви мене знаєте.

— Наприклад?

— Скільки мені років?

— Тридцять, — відразу відповіла вона. — Тридцять років і два місяці. Досить?

Я замовк від подиву. Виходить, вона знає мене, але її голосу я собі не пригадую.

— Тепер ваша черга, — сказала вона спокусливо. — Спробуйте уявити мене. З мого голосу. Уявіть собі, яка я з вигляду. Якого віку? Де я? Як одягнена?

— Не уявляю.

— Ну, спробуйте.

Я зиркнув на годинник. Минула тільки хвилина і п'ять секунд.

— Ніяк не уявляю, — повторив я.

— Ну, то я вам підкажу. Я — в ліжку. Щойно з душу, й на мені нема нічого.

Я замовк і захитав головою. Невже це секс по телефону?

— Може, краще, щоб я одягла сорочку? Або натягнула панчохи? Це на вас подіє?

— Та мені до цього байдуже. Робіть, що вам заманеться. Можете що-небудь надіти. Або залишитися голою. Вибачте, але такі розмови по телефону мене не цікавлять. У мене багато справ і...

— Десять хвилин. Нічого смертельного з вами не станеться, якщо витратите на мене десять хвилин. У всякому разі, відповідайте на моє запитання: що краще, щоб я була голою чи щось одягла на себе? У мене багато речей. Скажімо, чорна мережана білизна...

— Можете залишатися голою.

— Ну, добре. Ви хочете, щоб я була голою?

— Так. Голою, — сказав я. Минуло чотири хвилини.

— Волосся на лобку в мене ще мокре, — сказала жінка. — Я ще як слід не витерлася. О, я така волога! Тепла і волога. Волосся таке м'яке. Чорне і м'яке. Погладьте.

— Вибачте, але...

— І внизу тепло. Зовсім як розігрітий крем. Дуже тепло. Справді. А як ви думаєте, в якій я позі? Праве коліно підняте, ліва нога відхилена вбік. Мовою стрілок годинника це означає десята година п'ять хвилин.

Судячи з її голосу, я зрозумів, що вона каже правду. Вона справді розкинула ноги на 10:05, а її лоно тепле й вологе.

— Погладьте губи. Пові-і-льно... І розкрийте їх. Пові-і-льно... Погладьте пучками пальців. Пові-і-льно... А тепер однією рукою пограйтеся моєю лівою груддю. Гладьте ніжно, знизу. Легенько стисніть сосок. Повторіть ще раз, ще раз... Поки я не скінчу...

Не сказавши ні слова, я поклав слухавку на місце. Розлігшись на дивані, я не відривав очей від телефону й глибоко зітхнув. Розмова з жінкою тривала хвилин п'ять-шість.

Через хвилин десять знову задзеленчав телефон, але цього разу я не брав слухавки. Продзвонивши п'ятнадцять разів, дзвінок замовк, і в кімнаті запала глибока, холодна тиша.

Незадовго до другої я переліз через бетонну огорожу нашого двору і спустився на доріжку. Ми так її називали, але це не була доріжка у своєму первісному значенні. Правду кажучи, навіть невідомо, якими словами її означити. Це навіть не була дорога. Бо в дороги є вхід і вихід. Вона кудись вас приведе, якщо ви по ній підете. А от наша доріжка не мала ні початку, ні кінця. З обох боків закінчувалася глухим кутом. Однак і глухим кутом її не назвеш. Адже у глухого кута є принаймні вхід. Сусіди для зручності назвали її просто доріжкою. Вона тяглася метрів триста між задвір'ям будинків. Її, завширшки один метр, можна було пройти лише боком у тих місцях, де витикалася вперед чиясь огорожа або лежало яке-небудь дрантя.

Мій дядько, який майже задурно здав нам в оренду свій дім, розповідав, що колись

ця доріжка мала два кінці й служила провулком, що з'єднував вулиці. Однак у часи бурхливого економічного розвитку на вільних ділянках вирости ряди нових будинків і сильно звузили її. Людям не сподобалося, що хтось ходить у них попід вікнами або на задвір'ї, а тому в одному кінці її перегородили. Спочатку це був простенький паркан, але пізніше один мешканець, розширюючи свій двір, наглухо закрив один кінець доріжки бетонними блоками. Наче у відповідь на це на іншому кінці з'явилася огорожа з колючого дроту, через яку не могли пробратися навіть собаки. Оскільки люди перестали користуватися нею для проходу, то ніхто із сусідів не скаржився, що вона перегороджена. Вони навіть раділи, що це стане на перешкоді зловмисникам. Зрештою, доріжка не тільки стала схожою на покинутий канал, але й перетворилася на буферну зону між двома рядами будинків. Серед густого бур'яну на ній павуки снували своє липке павутиння.

Я ніяк не міг збагнути, чого це дружина туди вчашала. Сам я проходив тією доріжкою тільки разів два, а Куміко до того ж боялася павуків. "Ну гаразд, — подумав я. — Якщо вже Куміко сказала, що треба шукати кота на доріжці, то шукатиму". Адже набагато краще погуляти надворі, ніж сидіти дома й чекати телефонного дзвінка.

Страшенно яскраве сонце раннього літа поцяткувало доріжку тінями від гілля дерев, що нависали над головою. При повному безвітрі тіні мали вигляд плям, яким судилося бути навечно вкарбованими в поверхню землі. Сюди не проникав жоден звук, і здавалося, ніби чути, як під промінням сонця дихають травинки. По небу плило кілька хмаринок з виразними й простими обрисами, як на середньовічній гравюрі. Усе навколо в моїх очах набрало такої дивовижної ясності, що власне тіло наче розпливалося в безмежному просторі. Стояла страшна спека.

На мені була футболка, тонкі бавовняні штани й тенісні тапочки, але від тривалої ходьби під палючим сонцем у мене під пахвами й на грудях злегка виступив піт. Саме того ранку я вийняв футболку і штани з коробки, набитої літніми речами, а тому мені в ніс ударяв різкий запах нафталіну.

Сусідські будинки вздовж доріжки чітко ділилися на два види: старі й побудовані недавно. Нові загалом були меншими, із скромнішими земельними ділянками, так що жердини, на яких сушилася білизна, витикалися аж на доріжку, а тому мені доводилося пробиватися крізь ряди рушників, сорочок і простирадл. Звідкись долинав звук телевізора, деś спускали воду в туалеті, пахло стравами, приправленими кері.

Старі будинки, навпаки, майже не подавали ознак життя. Від доріжки їх відділяли живоплоти з різноманітних, майстерно посаджених кущів та ялівцю, крізь які прозирали дбайливо доглянуті садки.

У кутку одного саду стояла одна-однісінька брунатна засохла різдвяна ялинка. В іншому саду валялися найрізноманітніші дитячі іграшки як спогад про дитинство не однієї людини: триколісні велосипеди й кільця для кидання в ціль, пластикові мечі і гумові м'ячі, ляльки-черепахи й маленькі бейсбольні битки. У третьому саду висіло баскетбольне кільце, у четвертому стояли чудові садові стільці й керамічний столик. Стільці, колись білі, були так густо запилені, що здавалось, ніби ними ніхто не

користувався вже кілька місяців, а може, й років. Стільницю обліплювали світло-фіолетові пелюстки магнолії, збиті дощем.

Крізь скляні двері з алюмінієвою рамою одного дому я добре бачив обстановку загальної кімнати. Оббитий шкірою диван із кріслами, великий телевізор, буфет (на якому розмістився акваріум з тропічними рибками та якісь спортивні кубки) й декоративний торшер. Кімната скидалась на сцену для постановки телеспектаклю. В іншому саду стояла велетенська буда з відчиненою дротяною сіткою, без собаки. Сітка випиналася вперед настільки, що здавалось, ніби зсередини на неї хтось тиснув упродовж не одного місяця.

Порожній дім, про який казала Куміко, містився трохи далі, за будинком із конурою. З першого погляду я зрозумів, що він порожній, і то давно — місяців зо два-три. Це був порівняно новий двоповерховий будинок, однак його наглухо зачинені дерев'яні віконниці постаріли, а металеве поруччя перед вікном другого поверху взялося червоною іржею. У маленькому саду стояла кам'яна статуя птаха. Вона містилася на постаменті, що доходив до грудей, щільно оточеному бур'янами. Високі стебла золотушника досягали його ніг. Птах — я не знав, до якого виду його можна віднести, — розправив свої крила так, немов збирався якнайшвидше злетіти з цього неприємного місця. Крім птаха, в саду не було жодних прикрас. Під стіною будинку лежало кілька старих пластикових садових стільців, а поряд кущ азалії красувався своїм червоним цвітом, навдивовижу фантастичним і яскравим. Усе інше, що потрапляло в поле зору, було бур'яном.

Я сперся на дротяну огорожу, що доходила мені до грудей, і якийсь час розглядав сад. Кращого місця для кота, напевне, не знайшлося б, але його я тут не бачив. І тільки самотній голуб, що вмовився на вершині телевізійної антени, нагадував про своє існування одноманітним туркотінням. Тінь від кам'яного птаха, розпавшись на окремі частини, лежала на густій зелені навколо статуї.

Я добув з кишені лимонну карамельку й, розірвавши обгортку, кинув у рот. Скориставшись звільненням з роботи, я перестав курити, а натомість не міг розлучитися з лимонними карамельками. Дружина застерігала, що я стану залежним від карамельок і зіпсую собі зуби, але я не міг без них обійтися. Поки я розглядав сад, голуб на антені воркував безперестанку — скидався на клерка, що ставить номер на купці документів. Я не знаю, як довго спирався я об дротяну огорожу. Пам'ятаю лише, що виплюнув карамельку на землю, коли вона, наполовину зменшившись, наповнила рот солодкістю. Після того, як я перевів погляд знову на кам'яного птаха, мені здалося, начебто ззаду хтось до мене озвався.

Я обернувся — навпроти в саду стояла дівчина. Маленького зросту, із зачіскою "кінський хвіст". На ній були темні окуляри з бурштиною оправою і світло-голуба майка без рукавів. Хоча сезон дощів ще не закінчився, на її тонких руках лежала рівна приємна засмага. Одна її рука була в кишені шортів, а інша спиралася на низеньку, до пояса, бамбукову хвіртку. Нас розділяла метрова відстань.

— Спека, правда? — сказала дівчина.

— Правда, — погодився я.

Після короткого обміну думок вона якийсь час стояла й дивилася на мене. Потім добула з кишені шортів пачку "Short Hope", вийняла сигарету й затиснула її між губами. Верхня губа її маленького рота ледь-ледь задиралася догори. Дівчина звичним рухом чиркнула сірником і закурила. А коли нахилила голову, то з-під її волосся показалося гладеньке, наче щойно виготовлене, вухо досконалої форми. Уздовж його тонких країв світився м'який пушок.

Вона кинула сірника на землю і, витягнувши губи, випустила дим. Потім глянула на мене так, ніби згадала про мою присутність. За темними дзеркальними окулярами її очей не було видно.

— Ви живете поблизу? — спитала вона.

— Ага, — відповів я і вже хотів показати рукою на наш дім, але не знав, де він, бо зробив стільки дивних поворотів, що втратив орієнтацію. А тому показав навмання. — Шукаю нашого кота, — пояснив я, витираючи об штани спітнілу долоню. — Уже тиждень, як пропав. Десять тут його бачили.

— Який він?

— Здоровенний такий. З брунатними смугами і трошки загнутим хвостом.

— Як його звати?

— Нобору, — відповів я. — Нобору Ватая.

— Надто шикарне ім'я для кота!

— Узагалі-то так звуть мого свояка. Кіт чимось на нього схожий. От ми й назвали його так, жартома.

— Чим же кіт на нього схожий?

— Та начебто чимось схожий. От хоч би ходою або сонними очима.

Дівчина вперше усміхнулася і завдяки цьому стала схожою на дитину набагато більше, ніж здавалося мені спочатку. Їй було, напевне, років п'ятнадцять-шістнадцять. Верхня губа якось дивно задерлася догори, коли дівчина всміхнулася. Мені здалося, ніби чую голос: "Погладьте", — голос жінки в телефоні. Зворотом долоні я витер піт з чола.

— Кіт з брунатними смугами й трохи загнутим хвостом, — повторила дівчина ніби для підтвердження. — А ошийник у нього є?

— Чорний ошийник від бліх.

Усе ще поклавши руку на хвіртку, вона думала секунд десять-п'ятнадцять. Потім кинула недокурки і розтоптала його сандалією.

— Здається, я такого бачила. Про його хвоста нічого не можу сказати, але це був смугастий котяра, можливо, з ошийником.

— Коли ти його бачила?

— Коли? Гм-м. Днів три-чотири тому. Наш двір став прохідним для сусідських котів. Вони тут постійно швendraють. Через наш двір від Такітані до Міявакі.

І дівчина показала рукою на порожній дім навпроти, де кам'яний птах розправляв свої крила, високий кущ золотушника грівся на літньому сонці, а голуб на вершку

антени не переставав одноманітно воркувати.

— А що, як ви почекаєте в нашому саду? — сказала дівчина. — Адже всі коти проходять через наш двір до Міявакі. А якщо ви будете ось так тут крутитися, то хтось подумає, що ви — злодій, і зателефонує в поліцію. Таке було вже не один раз.

Я завагався.

— Та ви не турбуйтеся. Дома нікого нема. Чого б нам удвох не посидіти на сонечку й не почекати, поки покажеться ваш кіт? Я стану вам у пригоді — у мене чудовий зір.

Я зиркнув на годинник. Була друга тридцять шість. На сьогодні, поки смеркне, мені залишилося зробити дві справи — випрати білизну й приготувати вечерю.

Я зайшов у хвіртку й рушив услід за дівчиною через газон. І тоді помітив, що вона злегка накульгувала на праву ногу. Пройшовши кілька кроків, вона спинилась й обернулася до мене.

— Мене викинуло з мотоцикла, бо я сиділа ззаду, — сказала вона майже байдужим тоном. — Зовсім недавно.

Скраю — там, де закінчувався газон, — ріс здоровенний дуб. Під ним стояли два брезентові шезлонги. На спинці одного висів синій пляжний рушник, на другому лежала нова пачка "Short Hope", попільничка, якийсь журнал і велика магнітола, яка тихенько бубоніла хард-рок. Дівчина вимкнула музику й звільнила для мене шезлонг, переклавши всі речі на траву. Звідси у просвіті між деревами по той бік доріжки проглядав порожній будинок, кам'яний птах, золотушник і сітчаста дротяна огорожа. Мабуть, сидючи тут, дівчина досі стежила за мною.

Садиба була просторою. Газон на пологому схилі, подекуди купки дерев. Ліворуч від шезлонгів досить великий ставок з бетонним берегом, що виставив сонцю своє, очевидно, вже давно висохле, позеленіле дно. Позаду мене, за деревами, старий будинок європейського стилю, загалом невеликий. Зовсім не розкішний. І тільки просторий, ретельно доглянутий сад справляв особливе враження.

— Напевне, доглядати такий просторий сад — великий клопіт, — сказав я, оглядаючись навколо.

— Ви так вважаєте?

— Колись давно я підробляв в одній фірмі — підстригав газони.

— Ого... — сказала вона явно байдужим тоном.

— Ти завжди тут сама? — запитав я.

— Так. Удень завжди сама. Тільки зранку і ввечері приходить домашня робітниця. Решту часу зі мною нема нікого. Може, вип'єте чогось холодного? Є пиво.

— Та ні, не хочу.

— Справді? Та ви не соромтеся, будьте як удома.

Я похитав головою.

— Ти що, до школи не ходиш?

— А ви що, на роботу не ходите?

— Не маю роботи.

— Ви що, безробітні?

— Щось подібне. Нещодавно звільнився.

— А ким ви досі працювали?

— Був помічником адвоката — щось на зразок хлопця на побігеньках, — сказав я. — Їздив до муніципалітету та урядових установ по різноманітні документи, давав лад паперам, перевіряв судові прецеденти й процедури — щось у такому роді.

— І звільнилися?

— Ага.

— Дружина працює?

— Працює.

Голуб, що воркував на даху протилежного будинку, раптом начебто кудись зник. І я відразу відчув, ніби навколо мене запала глибока тиша.

— Он там є котячий прохід. — Дівчина показала пальцем на далекий край газону. — Вам видно сміттєспалювач у дворі Такітані? Так-от звідти вони виходять, перетинають газон, пролізають під хвірткою і перебираються у сад на тому боці. Проходять завжди тим самим маршрутом.

Вона підсунула окуляри на чоло, примруженими очима озирнулася навколо, опустила окуляри знову на ніс і випустила з рота клубок диму. За цей час я встиг помітити біля її лівого ока глибоку рану завдовжки сантиметрів два, яка, напевне, залишить шрам на все життя. Мабуть, для того, щоб приховати її, вона надівала темні окуляри. Обличчя дівчини не вирізнялося особливою красою, але було в ньому щось привабливе. Можливо, жваві очі й незвична форма верхньої губи.

— Ви знаєте про Міявакі? — спитала вона.

— Ні, а що?

— Вони жили в тому порожньому будинку. Як кажуть, були порядними людьми. Обидві їхні дочки відвідували приватну школу для багатих. Міявакі мали декілька родинних ресторанів.

— І чого ж вони виїхали?

Дівчина закопилила губки: мовляв, хіба я знаю?

— Може, залізли в борги. Зникли раптово, ніби вночі повтікали. Мабуть, рік тому. Мати постійно скаржиться — мовляв, усе там бур'яном позаростало, коти розвелися, і стало небезпечно.

— Невже там так багато котів?

Не випускаючи з рота сигарети, дівчина глянула в небо.

— Різних мастей. І вилинялих, й однооких... У таких замість ока шматок м'яса. Просто жах!

Я кивнув.

— У мене є родичка із шістьма пальцями на обох руках. Трохи старша за мене. Поряд з мізинцем у неї ще один палець, маленький, як у немовляти. Вона завжди так уміло його підгинає, що ніхто нічого й не помічає. А сама така гарненька!

Я тільки мугикнув.

— Як ви думаєте, це щось генетично успадковане? Як це називається?.. Родове?

Я сказав, що не дуже знаюся на генетиці.

Якийсь час дівчина мовчала. Я смоктав карамельку і пильно вдивлявся в котячу стежку. Але на ній жоден кіт не з'являвся.

— Ви справді нічого не вип'єте? — спитала дівчина. — Я принесу коли.

— Мені нічого не треба, — відповів я.

Коли вона піднялася із шезлонга й, злегка накульгуючи на ногу, зникла в тіні дерев, я підняв з трави її журнал й перегорнув його. На мій подив, він виявився місячним журналом для чоловіків. Жінка, зображена на розвороті, сиділа на стільці в неприродній позі, широко розставивши ноги так, що крізь тонкі трусики виразно проглядали її жіночі принади. Я поклав журнал на місце й, схрестивши руки на грудях, знову зосередив увагу на котячій стежці.

Минуло досить багато часу, поки дівчина повернулася зі склянкою коли в руці. Дошкуляла післяобідня спека. Просидівши довго на шезлонгу під палючим сонцем, я відчув, як голова настільки стуманіла, що поволі відхотілося навіть думати.

— Скажіть, що б ви робили, якби виявилось, що у вашої коханої дівчини шість пальців на руках? — відновила вона раніше розпочату розмову.

— Продав би її в цирк.

— Справді?

— Та ні, я пожартував, — сказав я. — Гадаю, я цим не переймався б.

— Навіть якби це могло передатися дітям?

Я трохи подумав.

— Гадаю, я цим не переймався б. Бо від одного зайвого пальця шкоди не було б.

— А якби вона мала четверо грудей?

Я знову трохи задумався.

— Не знаю.

Четверо грудей? Така розмова могла тривати без кінця, а тому я вирішив змінити тему.

— Скільки тобі років?

— Шістнадцять, — сказала вона. — Щойно сповнилося. Перейшла в підвищену середню школу.

— Давно на уроки не ходиш?

— Усе ще нога болить, коли багато ходжу. Та й оця рана біля ока. У нашій школі вміють добре допікати. Тож якби дізналися, що я звалилася з мотоцикла, то були б у мене неприємності... А так вважається, що я відсутня через хворобу. Один рік можна пропустити. Бо в наступний клас я не кваплюся.

— Зрозуміло.

— Отже, ви сказали, що могли б одружитися з дівчиною, в якої шість пальців на руках, а от дівчина з чотирма грудьми вам не до душі.

— Я не казав, що не до душі. Я сказав: не знаю.

— Чому не знаєте?

— Бо не можу собі уявити.

— Не можете уявити собі із шістьма пальцями?

— Щось у тому роді.

— Яка різниця? Шість пальців чи четверо грудей?

Я подумав, але переконливого пояснення не знайшов.

— Я ставлю надто багато запитань?

— Про тебе так кажуть?

— Іноді.

Я знову перевів погляд на котячу стежку. "Що з біса я тут роблю?" — подумав я. За весь цей час не показався жоден кіт. Усе ще схрестивши руки на грудях, я на півхвилини заплющив очі. І тоді відчув, що запливаю потом. Усе моє тіло обливали дивовижно обважнілі сонячні промені. Коли дівчина ворушила склянкою, шматки льоду дзеленчали, як дзвіночок на шиї корови.

— Можете поспати, якщо хочеться, — сказала вона тихо. — Як тільки кіт з'явиться, я вас розбуджу.

Не розплющуючи очей, я мовчки кивнув.

Вітру не було, навколо панувала цілковита тиша. Голуб, видно, полетів бозна-куди. Я знову подумав про жінку, що подзвонила мені. Невже ми справді знайомі? Ні своїм голосом, ні манерою говорити вона нікого мені не нагадувала. Однак вона точно мене знає. Зовсім як на картині Де Кіріко, довга тінь жіночої постаті тяглася через безлюдну вулицю до мене, однак сама вона перебувала далеко за межами моєї свідомості. Біля вуха безперестанку дзеленчав дзвоник.

— Ви спите? — запитала дівчина ледь-ледь чутним голосом.

— Ні, не сплю.

— Можна підсунутися ближче? Мені приємніше говорити тихо.

— Я не проти, — сказав я, все ще не розплющуючи очей.

Вона пересувала свій шезлонг доти, доки той своєю дерев'яною спинкою не стукнувся об мій.

"Дивина та й годі!" — подумав я. Голос дівчини звучав по-різному — залежно від того, заплющив я очі чи розплющив.

— Можна говорити? — спитала дівчина. — Робитиму це зовсім тихо, а вам дозволяю не відповідати. Можете навіть спати.

— Гаразд.

— Як це здорово, коли люди вмирають.

Дівчина говорила мені майже у вухо, і її слова проникали в мене разом з теплим вологим подихом.

— Чому? — спитав я.

Вона торкнулася пальцем моїх губ — так, ніби запечатувала їх.

— Не треба запитань, — сказала вона. — А очей не розплющуйте. Зрозуміло?

Мій кивок був таким же слабким, як і її голос. Вона зняла свій палець з моїх губ і переклала його на моє зап'ястя.

— Я так хотіла б мати скальпель! Я ось тут різонула б і заглянула б усередину. Там

не просто мертве тіло, а щось схоже на згусток самої смерті. Щось темне і м'яке, як м'ячик для софтболу, з паралізованими нервами. Хотілося б добути його з мертвого тіла, розрізати й роздивитися, що це таке. Може, воно тверде, як засохла зубна паста в тюбику. Як ви гадаєте? Ну гаразд, не відповідайте. Зовні м'яке, драглисте, воно, що глибше, стає твердішим. Спочатку я розріжу шкірку, витягну цю драглисту штуку і скальпелем та лопаточкою нарешті доберуся до малюсінької твердої серцевини. Такої малюсінької і надзвичайно твердої, як кульковий підшипник. А як вам здається?

Дівчина кілька разів кашлянула.

— Останнім часом я тільки про це й думаю. Напевне, тому, що в мене щодня так багато вільного часу. Коли нема чого робити, думки біжать кудись далеко-далеко — так далеко, що я за ними не встигаю.

Дівчина забрала палець з мого зап'ястя й допила колу. Дзенькіт льодинок у склянці свідчив, що вона порожня.

— Про кота не турбуйтеся, бо я за ним стежу. Як тільки Нобору Ватая покажеться, я вам дам знати. Напевне, він зараз десь тут блукає. У будь-яку хвилину може з'явитися. Ось він пробивається крізь траву, пролізає під хвірткою, зупиняється, щоб понюхати квіти. Він підходить до нас щораз ближче і ближче. Спробуйте уявити собі, що він там робить.

Я намагався уявити собі кота, але в моїй уяві спливало тільки дуже розпливчате зображення, як на фотографії, знятій проти світла. Проникаючи крізь повіки, сонячне світло розганяло темряву в мені, але, незважаючи на наполегливі зусилля, я не зумів точно пригадати вигляд нашого кота. Натомість виходив невдалий, спотворений портрет, в якому головні риси збігалися з оригіналом, але бракувало найголовнішого. Я навіть не міг згадати, як він ходить.

Дівчина знову торкнулася мого зап'ястя і накреслила на ньому кінчиком пальця якийсь дивовижний малюнок. Незабаром, ніби відгукуючись на нього, в мою свідомість проникла якась інша темрява, відмінна від тієї, що я відчував раніше. "Мабуть, засинаю", — подумав я. Я не хотів цього робити, але мусив. Моє обважніле тіло лежало нерухомо на брезентовому шезлонгу, немов чужий труп.

У цій темряві я побачив тільки чотири лапи Нобору Ватая. Чотири безшелесні брунатні лапи на м'яких, немов гума, подушечках, що безгучно десь ступали по землі.

Але де?

"Лише десять хвилин", — казала жінка по телефону. "Ні, цього не досить", — подумав я. Іноді десять хвилин — це не десять хвилин. Вони можуть і скорочуватись, і розтягуватись. Я це добре розумів.

Коли я прокинувся, навколо нікого не було. Шезлонг дівчини, як і раніше, стояв упритул з моїм, але за нею самою і слід прохолов. Рушник, сигарети і журнал лежали на місці, а склянка і магнітола зникли.

Сонце поволі хилилося до заходу, і тінь дуба дотягувалася до моїх колін. Наручний годинник показував чверть на п'яту. Випрямившись на шезлонгу, я оглянувся навколо. Просторий газон, висохлий ставок, огорожа, кам'яний птах, кущі золотушника,

телевізійна антена. Та ні kota, ні дівчини.

Не встаючи із шезлонга, я зупинив погляд на котячій стежці й чекав, коли повернеться дівчина. Минуло десять хвилин, однак ні кіт, ні вона не з'явилися. Навколо ніщо не ворухилося. Мені здалося, ніби я страшно зістарівся, поки спав.

Піднявшись, я подивився на дім. Однак і там я не побачив жодних ознак життя. І тільки сліпучий блиск призахідного сонця відбивався у вікнах еркера. Мені нічого іншого не залишалось, як перетнути газон і, вийшовши на доріжку, податися додому. Kота я не знайшов, але принаймні намагався шукати.

Повернувшись додому, я виправ білизну й приготував сяку-таку вечерю. О пів на шосту задеренчав телефон разів дванадцять, але я не підійшов до нього. Навіть після того, як він замовк, його відлуння плило в надвечірніх сутінках, наче дрібний пил. Кінчиками своїх твердих лапок настільний годинник стукав об прозору дошку, що зависла в повітрі.

"А що, як написати вірш про заводного птаха?" — раптом подумав я. Однак перші його рядки ніяк не зринали в голові. Зрештою, я не уявляв собі, що такі вірші сподобаються школяркам.

Куміко повернулася додому о пів на восьму. Упродовж останнього місяця вона приходила все пізніше й пізніше. Нерідко поверталася о восьмій, а інколи навіть — і після десятої. Видно, тепер, коли я залишався дома й клопотався на кухні, їй не треба було квапитися. Цього разу вона пояснила своє запізнення тим, що в їхній редакції не вистачає робочих рук і, крім того, захворіла одна співробітниця.

— Вибач, — сказала Куміко, — але засідання редакції дуже затяглося, а від дівчини, яку найняли на півставки, ніякої користі.

Поки я на кухні готував смажену рибу, салат і суп з м'ясо,[2] дружина у задумі сиділа за кухонним столом.

— Ти кудись виходив о пів на шосту? — запитала вона. — Я дзвонила, щоб сказати, що трохи спізнюся.

— Масло скінчилося. Ходив до крамниці, — збрехав я.

— А в банку був?

— Звичайно.

— А кіт?

— Не знайшов. Як ти казала, ходив доріжкою до порожнього дому, але там і тіні його не було. Напевне, подався кудись далше.

Куміко нічого не сказала.

Коли після вечері я вийшов з ванни, Куміко сиділа самотньо у вітальні при погашеному світлі. У сірій блузці, зіщулившись у темряві, вона скидалася на багаж, залишений не на своєму місці.

Витираючи рушником волосся, я сів на диван навпроти неї.

— Кіт, напевне, помер, — промовила вона тихо.

— Не кажи дурниць, — відповів я. — Гадаю, він десь добряче розважається. Як зголодніє, то повернеться. Так уже було одного разу, хіба ні? Коли ми жили в Коендзі...

— Тепер не вернеться. Цього разу ти помиляєшся. Я знаю. Кіт помер. І гние де-небудь у траві. Ти шукав його у дворі порожнього дому?

— Ні. Навіть якщо дім порожній, він усе одно комусь належить. Не годиться просто так туди залазити.

— Де ж тоді ти його шукав? — спитала дружина. — Гадаю, ти навіть не пробував його шукати. А тому не знайшов.

Я зітхнув і ще раз узявся витирати рушником волосся. Хотів щось сказати, але запнувся, бо побачив, що Куміко плаче. "Її можна зрозуміти", — подумав я. Вона любила цього кота, який з'явився в нас відразу після одруження. Я кинув рушник у плетений кошик у ванні, пішов на кухню, вийняв з холодильника пляшку пива і почав пити. Який безглуздий випав день! Безглуздий день безглузлого місяця безглузлого року.

"Де ж ти, Нобору Ватая? — подумав я. — Невже заводний птах забув накрутити твою пружину?"

Ці слова звучали, немов рядки вірша:

Де ж ти,

Нобору Ватая?

Невже заводний птах

Забув накрутити твою пружину?

Коли я випив половину пива, задзвонив телефон.

— Візьми слухавку! — гукнув я в темну кімнату.

— Сам візьми! — сказала Куміко.

— Не хочу.

Телефон деренчав, збовтуючи пил, що плив у кімнаті. Ніхто з нас — ні я, ні Куміко — не говорив ні слова. Я пив пиво, а Куміко не переставала безгучно плакати. Я нарахував двадцять дзвінків і хоч-не-хоч зупинився. Рахувати далі не було сенсу.

2

Повний місяць і сонячне затемнення

Про коней, що вмирають у конюшнях

Чи здатна одна людина повністю зрозуміти іншу?

Іншими словами, ми можемо витратити багато часу й зусиль на те, щоб спізнати іншу людину, але чи вдасться нам таким чином наблизитися до її суті? Ми забираємо собі в голову, що знаємо людей, та чи відомо нам про них щось справді важливе?

Я серйозно задумався над такими речами через тиждень після того, як звільнився з роботи в юридичній фірмі. Перед тим я ні разу в своєму житті не ставив собі подібного запитання. Цікаво: чому? Мабуть, тому, що досі був зайнятий тим, як пробитися в житті. Настільки, що навіть не мав часу подумати про себе.

Так само, як часто в житті важливі речі починаються з дрібниць, до роздумів мене підштовхнула одна незначна подія. Одного ранку, після того, як Куміко проковтнула сніданок і подалася на роботу, я закинув білизну у пральну машину, застелив ліжко, помив посуд і почистив підлогу пилососом. Потім уместився разом з котом на веранді й

узявся переглядати газетні оголошення про прийом на роботу та розпродажі. Опівдні сьак-так пообідав і подався до супермаркету, де купив продуктів на вечерю і на розпродажу придбав мийних засобів, паперових серветок і туалетного паперу. Повернувшись додому, приготував вечерю і приліг на диван з книжкою — очікувати повернення Куміко.

Оскільки безробітним я став недавно, то таке життя було для мене новинкою. Можна не їхати на роботу в переповненій електричці, не треба зустрічатися з людьми, яких не хочеться бачити. Та найголовніше — я будь-коли міг читати улюблені книжки. Я не знав, доки триватиме таке привільне життя, але принаймні впродовж останнього тижня воно мені подобалося, і я з усіх сил намагався не думати про майбутнє. Для мене начебто настала відпустка. Колись вона закінчиться, але до того часу я вирішив нею насолоджуватися.

Однак того вечора я не зміг насолодитися читанням, як раніше. Бо Куміко затрималася на роботі. Зазвичай вона поверталася додому не пізніше ніж о пів на сьому й обов'язково попереджувала, якщо спізнювалася навіть на десять хвилин. Мала таку пунктуальну, навіть занадто пунктуальну вдачу. А от того дня навіть після сьомої Куміко не повернулася і не подзвонила. Я завчасно все приготував, щоб узятися до вечері, як тільки вона прийде. Вечеря не мала бути особливою: я хотів обсмажити разом тонкі шматочки яловичини, цибулю, стручковий перець і пророщені боби, додати трохи солі, перцю, соєвого соусу і, нарешті, збризнути все це пивом. Я часто так робив, коли жив одинаком. Рис був готовий, суп з м'ясо підігрітий, покриті овочі, як завжди, лежали на великій тарілці. Не вистачало тільки Куміко. Я зголоднів, а тому подумав, чи не приготувати й з'їсти свою порцію самому, але чомусь вагався. Мені здалося, що так чинити не годиться.

Я сидів за столом на кухні, сьорбаючи пиво і хрумаючи відвологі содові крекери, що залишилися в кухонній шафі. Водночас спостерігав, як маленька стрілка годинника наблизилася до половини восьмої і повільно пересувалася далі.

Куміко повернулася після дев'ятої. Мала втомлений вигляд. Очі почервоніли, наче налилися кров'ю. Це була погана ознака. Коли в неї червоніли очі, обов'язково ставалося щось неприємне. "Зберігай спокій, — наказав я собі, — й не кажи зайвого. Поводься спокійно і природно. Не збуджуй".

— Пробач, — сказала Куміко. — Ніяк не могла закінчити роботи. Збиралася тобі подзвонити, але завжди щось перешкоджало.

— Та нічого, усе гаразд. Не турбуйся, — сказав я якнайспокійніше. Я справді не мав підстави сердитися. Зі мною самим не раз таке траплялося. Ходити на роботу — річ нелегка. Це не те, що зірвати в саду найгарнішу троянду і віднести її за два квартали від свого дому до постелі своєї застудженої бабусі. Інколи доводиться мати неприємні справи з неприємними людьми. І часто зовсім нема часу подзвонити додому. Досить усього-на-всього півхвилини, щоб сказати: "Сьогодні повернуся пізно". Навколо багато телефонів, але все одно цього зробити не вдається.

Я взявся куварити: увімкнув газ, налив олії на сковороду. Куміко добула з

холодильника пиво, взяла з буфета склянку. Оглянувши продукти, які я використовував, вона мовчки сіла за стіл і ковтнула пива. Судячи з виразу її обличчя, воно їй не дуже смакувало.

— Ти міг би повечеряти без мене, — сказала вона.

— Та нічого. Я не дуже зголоднів.

Поки я смажив м'ясо з овочами, Куміко встала з-за стола й пішла до ванни.

Було чути, як вона миє обличчя й чистить зуби. Невдовзі вона вийшла, тримаючи щось в обох руках. Це був туалетний папір і серветки, які я купив у супермаркеті.

— Навіщо ти оце купив? — запитала вона втомленим голосом.

Тримаючи в руках сковороду, я глянув на дружину. Потім перевів погляд на коробку з серветками і рулон туалетного паперу. Я ніяк не здогадувався, що вона має на увазі.

— Не зовсім розумію, — відповів я. — Це просто серветки й туалетний папір. Без них не можна обійтися. Звичайно, невеликий запас у нас є, але вони не згниють, якщо полежать трохи.

— Я зовсім не проти серветок і туалетного паперу. Я питаю, чому тобі захотілося саме блакитних серветок і паперу з квітками?

— Усе ще не розумію, — наполягав я. — Я справді купив блакитні серветки й папір з квітками. На розпродажу, дешево. Від блакитних серветок твій ніс не посиніє. Невже в цьому є щось погане?

— Є! Я не зношу блакитних серветок і туалетного паперу з квітками. Хіба ти не знав?

— Не знав, — сказав я. — З якої причини ти їх не зносиш?

— Сама не можу пояснити чому, — відповіла вона. — От, скажімо, тобі не до вподоби чохла на телефон, термоси з квітчастим візерунком, поцвяховані розкльошені джинси, а я люблю робити манікюр. Усе це пояснити не можна. На любов і смак товариш не всяк.

Насправді я міг би пояснити причини всього перерахованого, але, звісно, не зробив цього.

— Я згоден, — сказав я, — що на любов і смак товариш не всяк. Я все зрозумів. Та хіба впродовж шести років, відколи ми одружилися, ти ні разу не купувала блакитних серветок і туалетного паперу з квітчастими візерунками?

— Не купувала, — відрізала Куміко.

— Справді?

— Так, справді, — сказала вона. — Якщо купую серветки, то лише білі, жовті або рожеві. І, звичайно, беру туалетний папір без жодного малюнка. Просто дивуюсь, як ти прожив зі мною шість років і не помітив цього.

Мене також здивувало, що за шість років я ні разу не користувався блакитними серветками й туалетним папером з квітчастим візерунком.

— І ще дозволь мені сказати, — вела далі Куміко. — Я ненавиджу яловичину, засмажену із стручковим перцем. Це ти знав?

— Ні, не знав.

— В усякому разі, не люблю. І не питай чому. Просто не переношу запаху, коли вони разом смажаться на одній сковороді.

— А хіба за тих шість років ти ні разу не смажила яловичини разом із стручковим перцем?

Вона похитала головою.

— Стручковий перець я їм у салаті. Яловичину смажу з цибулею. Але ні разу не смажила м'яса із стручковим перцем.

— Отакої! — сказав я.

— І це тобі ніколи не здавалося дивним? — запитала вона.

— Я просто цього ніколи не помічав, — відповів я і спробував згадати, чи за тих шість років після одруження я коли-небудь їв яловичину, засмажену разом із стручковим перцем. Однак не зумів.

— Хоча ти й жив разом зі мною, але майже не звертав на мене уваги, хіба ні? Думав тільки про себе, — сказала вона.

— Постривай, — сказав я, вимкнувши газ і поставивши сковороду на плиту. — Я не хотів би, щоб ти змішувала різні речі в одну купу. Можливо, я поставився не уважно до серветок і туалетного паперу або до яловичини й стручкового перцю. Я це визнаю. Але, гадаю, це не означає, що я не приділяв уваги тобі. Мені байдуже, якими серветками я користуюся. Звісно, якби на стіл поклали чорні, я, може, здивувався б. А от білі, блакитні... мені все одно. Те ж саме можу сказати про яловичину і стручковий перець. Смажити їх разом чи ні — яке це має значення? Навіть якби смаження яловичини із стручковим перцем узагалі зникло зі світу, я нітрохи не переживав би. Бо воно не має жодного стосунку до твоєї людської суті, чи не так?

На це Куміко нічого не відповіла, а двома ковтками випила решту пива й мовчки видивилася на порожню пляшку.

Я викинув геть усе, що було на сковороді, у відро для сміття. У ньому опинилися і яловичина, і стручковий перець, і цибуля, і пророщені боби. "От дивина, — подумав я. — Щойно це була їжа, а тепер — просто сміття". Я відкрив пиво й став пити прямо з пляшки.

— Навіщо ти викинув? — запитала Куміко.

— Бо тобі ж було гидко.

— Міг би сам з'їсти.

— Відхотілося, — сказав я. — Відхотілося яловичини, смаженої разом із стручковим перцем.

Дружина здвигнула плечима.

— Як хочеш.

Вона поклала руки на стіл, опустила на них обличчя і завмерла. Було видно, що не плаче й не спить. Я глянув на порожню сковороду на плиті, потім на Куміко й за одним махом допив пиво. "Отакої! — подумав я. — Власне, навіщо стільки галасу з приводу якихось там серветок, туалетного паперу і стручкового перцю?"

Я підійшов до дружини й поклав руку їй на плече.

— Послухай, я все зрозумів. Ніколи більше не купуватиму блакитних серветок і туалетного паперу з квітчастим візерунком. Обіцяю. Завтра віднесу все назад у супермаркет й обміняю на щось інше. Якщо ж не поміняють, спалю у дворі. А попіл викину в море. З яловичиною і стручковим перцем я покінчив. Назавжди. Запаху ще трохи залишилося, але скоро його не стане. Тож про все це забудьмо.

Куміко все ще мовчала. "От було б добре, якби я зараз вийшов на часинку прогулятися і, повернувшись, побачив дружину в гарному настрої!" — подумав я, але знав, що такого не станеться. Проблему доведеться розв'язувати самому.

— Бачу, ти втомилася, — сказав я. — Відпочинь трохи, а потім підемо куди-небудь посмакувати піцою, однією на двох. З анчоусами й цибулею. Ми давно цього не робили. Адже не гріх іноді сходити куди-небудь перекусити.

Куміко мовчала. Як і раніше, сиділа, зануривши голову в руки.

Я не знав, що ще сказати. А тому сів за стіл навпроти і став дивитися на її голову. З-під її короткого волосся визирало вухо. Із сережкою, якої я ніколи не бачив. У вигляді маленької золотої рибки. Коли й де Куміко її купила? Хотілося закурити. Відколи я кинув, не минуло й місяця. Я уявив собі, як добуваю з кишені пачку і запальничку, виймаю сигарету з фільтром і закурюю. Потім вдихнув повітря на повні груди й відчув, як у ніс ударив різкий запах яловичини, смаженої з овочами. Правду кажучи, я страшно зголоднів.

Раптом мені в очі впав настінний календар з позначками місячних фаз. Наближалася пора повного місяця. "Так це ж у Куміко скоро почнеться місячне!" — подумав я.

Правду кажучи, тільки після одруження я вперше чітко усвідомив, що належу до мешканців Землі, третьої планети Сонячної системи. Я живу на Землі, Земля крутиться навколо Сонця, а навколо Землі обертається Місяць. Незалежно від того, подобається це мені чи ні, але так триватиме вічно (вічно, ясна річ, у порівнянні з тривалістю мого життя). Так думати мене змусила абсолютна точність двадцятидев'ятиденних менструальних циклів моєї дружини, що відповідали фазам Місяця. Свої цикли Куміко переносила важко. За кілька днів до початку ставала страшенно неврівноваженою, часто роздратованою. Тож і для мене, хоч і посередньо, її цикли ставали важливими. Щомісяця доводилось готуватися до них, щоб не створювати зайвих клопотів. До одруження я майже не помічав фаз Місяця. Навіть якщо я іноді поглядав на небо, то все одно його формі я не надавав жодного значення. А от одружившись, я почав стежити, як змінюється Місяць.

І до Куміко я зустрічався з кількома дівчатами. Звісно, у кожної з них був свій цикл. В одних проходив важко, в інших — легко, в одних тривав лише три дні, а в інших — цілий тиждень. Бувало, що проходив регулярно, але траплялося й так, що запізнювався днів на десять, чим наганяв на мене страх. В одних псував настрої, в інших майже ніяк не проявлявся. Оскільки до одруження з Куміко я не жив сімейним життям із жінкою, то природні цикли сприймав як зміну пір року. Взимку одягав пальто, влітку взував

сандалії. От і все. Однак коли одружився, то разом із співмешканкою дістав нове уявлення про фази Місяця. Тільки одного разу її цикл змістився на кілька місяців. Тоді, коли Куміко завагітніла.

— Вибач, — сказала вона, підвівши голову. — Я не збиралась на тебе накидатися. Просто втомилась і трохи зіпсувала собі настрій.

— Та нічого, — сказав я. — Не переймайся цим. Коли втомишся, раджу зігнати злість на когось. Відразу на душі полегшає.

Куміко повільно вдихнула повітря, на хвилю затримала його в легенях і так само повільно видихнула.

— А як ти? — запитала вона.

— Що я?

— Ти ж ніколи не зганяєш злості на когось, коли втомишся. А от я зганяю. Чому це так?

Я похитав головою.

— Я цього не помічав.

— Напевне, у тобі є глибокий колодязь. Ти крикнеш у нього: "У короля ослячі вуха!" — і все розв'язується.

— Можливо, — відповів я, трохи подумавши над сказаним.

Куміко знову глянула на порожню пляшку. Роздивилася етикетку, зазирнула в шийку, покрутила в пальцях.

— У мене скоро місячне, — сказала вона. — Мабуть, тому я така роздратована.

— Знаю, — сказав я. — Але ти цим не переймайся. Воно впливає не лише на тебе. Чимало коней вмирає, коли настає повний місяць.

Вона відпустила з руки пляшку й, розтуливши рота, подивилася на мене.

— Звідкіля це ти взяв? Чого ти раптом заговорив про коней?

— У газеті недавно прочитав. Усе думав розповісти тобі, але забув. Інтерв'ю з одним ветеринаром. Виявляється, на коней надзвичайно сильно впливають фази Місяця. Як фізично, так і емоційно. Коли наближається повний місяць, коні втрачають контроль над собою і навіть фізично страждають. А вночі, коли настає повний місяць, багато коней захворює і вмирає. Ніхто точно не знає причини, але статистика це підтверджує. Кажуть, що в таку ніч ветеринари не сплять — стільки роботи.

— Ого! — здивувалася дружина.

— А от від сонячного затемнення ще більша шкода. Для коней це справжня трагедія. Гадаю, ти навіть не уявляєш собі, скільки їх гине в день повного затемнення. Я хочу сказати, що ось зараз десь у світі вмирають коні. А те, що ти зганяєш злість на когось, — просто дрібниця порівняно з цим. Тож не треба особливо засмучуватися. Уяви собі, як вони вмирають. Подумай про коней, що в ніч повного місяця лежать на соломі у стайні, хекаючи в агонії запіненими ротами.

Здавалося, ніби Куміко на мить задумалася про приречених на смерть коней.

— Доводиться визнати, що ти справді маєш дивовижну здатність переконувати, — ніби скорившись, сказала вона.

— У такому разі переодягайся і ходімо їсти піцу.

Лежачи тієї ночі поряд з Куміко в темній кімнаті і дивлячись у стелю, я допитував себе, що, власне, я знаю про цю жінку. Годинник показував другу годину ночі. Вона міцно спала. Я думав про блакитні серветки, квітчастий туалетний папір, яловичину й стручковий перець. Я жив з Куміко, не підозрюючи, з якою огидою вона ставиться до цих речей. Само по собі — це дрібниця. Дурниця, з якої можна посміятися. Над нею не варто зчиняти стільки шуму. Через кілька днів про таку нікчемну сутичку ми забудемо.

Однак ця подія, як не дивно, засіла в моїй голові. Псувала мені настрій, як маленька риб'яча кістка в горлі. "Можливо, це мало важливіше значення, ніж здавалося, — подумав я. — Може, навіть фатальне. Або було лише початком чогось більшого і трагічнішого. Можливо, я стою на порозі широкого незнайомого світу, який належить тільки Куміко". Він здавався мені величезною темною кімнатою. Я стояв у ній із запальничкою в руках, і її малюсіньке полум'я освічувало тільки невелику частину приміщення.

Чи зможу я колись побачити решту? Чи мені судилося постаріти й умерти, так і не дізнавшись усього про неї? Якщо це так, то чого варте таке моє подружнє життя? Чого варте моє життя, якщо я сплю в одному ліжку з невідомою жінкою?

Ось про що я думав тоді й раз по раз пізніше. І лише згодом я збагнув, що саме тоді я підступив до суті проблеми.

3

Капелюшок Мальти Кано

Шербетовий тон, Аллен Гінзберг і хрестоносці

Я стояв у кухні й готував ленч, коли знову задзеленчав телефон.

Я відрізав дві скибки хліба, намазав їх маслом і гірчицею, помістив між ними шматочки помідора й сиру. Поклав усе це на кухонну дошку і вже збирався розрізати надвоє, як почулося деренчання.

Після трьох дзвінків я розрізав сандвіч навпіл. Переклав його на тарілку, витер і засунув кухонний ніж у шухляду. Після того налив собі чашку теплої кави.

Телефон усе деренчав. Здається, разів п'ятнадцять. Хоч-не-хоч я здався і взяв слухавку. Якби можна було, я волів би не брати. Ану ж це дзвонить Куміко?

— Алло! — промовив жіночий голос, якого я ніколи раніше не чув. Ні моєї дружини, ні тієї дивної жінки, що недавно мені дзвонила, коли варив спагеті. Голос іншої, незнайомої особи.

— Скажіть, будь ласка, я не могла б поговорити з Тору Окада-саном?[3] — сказала жінка так, ніби читала задалегідь написаний на папері текст.

— Можете, — відповів я.

— Ви чоловік пані Куміко Окади?

— Так. Куміко Окада — моя дружина.

— А Нобору Ватая — старший брат вашої дружини?

— Так, — відповів я стримано. — Нобору Ватая — справді старший брат моєї дружини.

— Мене звати Кано.

Я мовчки чекав, що вона скаже далі. Несподівана згадка про старшого брата Куміко мене вельми насторожила. Я пошкріб потилицю тупим кінцем олівця, що лежав біля телефонного апарата. Секунд п'ять-шість жінка мовчала. У слухавці не було чути нічого. Можливо, прикривши її рукою, вона з кимсь поряд розмовляла.

— Алло! — сказав я занепокоєно.

— Пробачте, будь ласка, — раптом сказала жінка. — Я передзвоню вам пізніше, якщо ви не проти.

— Та постривайте, — сказав я. — Це...

Зв'язок обірвався. Якийсь час я дивився на слухавку в моїй руці, а потім ще раз приклав її до вуха. Сумніву не залишилося: розмова скінчилася.

Усе ще відчуваючи невиразне невдоволення, я повернувся за кухонний стіл, випив каву і з'їв сандвіч. Я ніяк не міг пригадати, про що думав перед тим, як пролунав дзвінок. Коли, тримаючи ніж у руці, я збирався розрізувати сандвіч, то, напевне, про щось думав. Про щось важливе. Що довго й безуспішно намагався був згадати. Воно раптом сплило в моїй голові тоді, коли я хотів розділити сандвіч надвоє. Та от зараз зовсім не пам'ятав, що ж це було. Жуючи сандвіч, я з усієї сили намагався воскресити його в своїй голові. Та марно. Воно вже повернулося в темні закомарки моєї свідомості, де жило досі.

Перекусивши, я прибирав тарілки, коли раптом знову пролунав дзвінок. Цього разу я взяв слухавку відразу.

— Алло, — промовив жіночий голос. Голос дружини.

— Я слухаю, — сказав я.

— Як почуваєшся? Ти вже поїв?

— Так. А ти що-небудь їла?

— Нічого, — відповіла вона. — Від самого ранку була настільки зайнята, що навіть не мала часу перекусити. Трохи пізніше десь тут поблизу куплю сандвіча. А ти що їв?

Я докладно розповів їй, що з'їв.

— Ого, — сказала вона без особливих заздрощів. — А ти знаєш, я забула вранці попередити, що сьогодні тобі подзвонить жінка на ім'я Кано.

— Уже дзвонила, — сказав я. — Щойно. Тільки назвала наші імена — моє, твоє і твого старшого брата — й поклала слухавку. А чому дзвонила — ні мур-мур. Як це розуміти?

— Поклала слухавку?

— Сказала, що передзвонить.

— Так-от, якщо вона подзвонить, роби так, як вона скаже. Бо це дуже важлива справа. Гадаю, може, тобі навіть доведеться з нею зустрітись.

— Зустрітись? Сьогодні?

— Чому ж ні? Може, ти на сьогодні щось запланував? Домовився з кимсь про зустріч?

— Ні. Нічого не планував. Ні вчора, ні сьогодні, ні завтра. Але, може, ти мені

поясниш, хто вона, ця Кано, й що їй, власне, від мене треба? Я хотів би про це хоч щось знати. Якщо йтиметься про роботу, то з твоїм братом я не хочу мати жодних справ. Здається, я тобі вже казав про це раніше.

— Роботи це не стосується, — роздратовано сказала вона. — А нашого кота.

— Кота?

— Ой, пробач. Спішу. На мене люди чекають. Я взагалі не мала права дзвонити. Бо, як уже казала, навіть не встигла перекусити. Знову подзвоню, як тільки трохи звільнюся.

— Я знаю, як ти зайнята, але навіщо нав'язуєш мені з доброго дива якусь незрозумілу річ? Що сталося з котом? А ця Кано...

— В усякому разі, будь ласка, зроби так, як вона скаже. Зрозумів? Це серйозна справа. Побудь дома й почекай її дзвінка. Ну, я кінчаю.

Розмова урвалася.

Коли о пів на третю задзвонив телефон, я дрімав на дивані. Спочатку я подумав, що це будильник надривається. Я простягнув руку, щоб натиснути на кнопку й зупинити його деренчання. Але будильника там не намацав. Я спав не на ліжку, а на дивані. І був не ранок, а день. Я встав і підійшов до телефону.

— Я слухаю, — сказав я.

— Алло, — відповів жіночий голос. Голос жінки, яка дзвонила зранку. — Це Тору Окада-сан?

— Так. Це я. Тору Окада.

— Мене звати Кано.

— Отже, це ви дзвонили недавно?

— Так. Вибачте за те, що я повелася так неввічливо. Однак скажіть мені, пане Окада, чи маєте на сьогодні якісь плани?

— Та начебто ні.

— У такому разі чи не могли б ми зустрітися? Я розумію, це так раптово, але ви не думаєте, що це можна зробити сьогодні?..

— Сьогодні? Зараз?

— Так.

Я зиркнув на годинник. У цьому не було потреби, бо півхвилини тому я вже дивився на нього. Але для певності ще раз глянув. Як і раніше, було пів на третю.

— Розмова буде довгою?

— Гадаю, не дуже. А втім, я можу помилитися. Зараз точно не знаю. Вибачте, будь ласка.

Однак хоч би скільки часу ця розмова забрала, у мене не було вибору. Я згадав недавні слова Куміко: роби, як скаже ця жінка, це серйозна справа. Тож нічого іншого не залишалось, як слухатися, що скажуть. Якщо Куміко сказала, що справа серйозна, то так воно і є.

— Зрозуміло. У такому разі де нам краще зустрітися? — запитав я.

— Ви знаєте готель "Пасифік" перед станцією Сінаґава?

— Знаю.

— На першому поверсі є кав'ярня. Я чекатиму там о четвертій. Ви не проти?

— Гаразд.

— Мені тридцять один рік. Я буду в червоному вініловому капелюшку.

"Отакої!" — подумав я. У тому, як жінка говорила, було щось дивне. Щось таке, що вмить мене збентежило. Але я ніяк не міг собі пояснити, що незвичайне прозвучало в її словах. Зрештою, не було жодних підстав забороняти жінці тридцяти одного року надівати червоний вініловий капелюшок.

— Зрозуміло, — сказав я. — Мабуть, зможу вас упізнати.

— Окада-сан, а чи не були б ви такі ласкаві й назвали якісь характерні особливості своєї зовнішності?

Я задумався: власне, які в мене "характерні особливості" зовнішності?

— Мені тридцять років. Зріст — сто сімдесят два сантиметри, вага шістдесят три кілограми. Окулярів не ношу. — Перераховуючи ці дані, я подумав: "Та які це в біса характерні особливості зовнішності!" У кав'ярні готелю "Пасифік" навпроти станції Сінаґава знайдеться чоловік п'ятдесят з такою зовнішністю. Я одного разу туди заходив — приміщення надто велике. Потрібно те, що привертає людську увагу. Однак ніщо не спадало на думку. Звичайно, не можна стверджувати, що в мене немає характерних особливостей. Скажімо, я тепер сиджу без роботи, пам'ятаю імена всіх братів Карамазових. Але ззовні цього не видно.

— У чому будете одягнені? — спитала жінка.

— Та як вам сказати... — Про це я і не подумав. — Не знаю. Ще не вирішив. Бо це так несподівано.

— У такому разі надіньте, будь ласка, крапчасту краватку, — рішуче звеліла вона. — Маєте таку?

— Здається, маю, — відповів я. У мене була краватка з маленькими кремовими цятками на темно-синьому тлі. Два чи три роки тому дружина подарувала мені її на день народження.

— Будь ласка, надіньте її. Сподіваюсь на ласкаву зустріч з вами о четвертій, — промовила жінка і поклала слухавку.

Я відчинив гардероб і став шукати крапчасту краватку. Однак на вішалці її не виявилось. Тоді я перерив усі шухляди і коробки для одягу в стінній шафі. Краватки з крапчастим візерунком ніде не було. Якщо вона дома, то я неодмінно її знайду. Бо Куміко дуже ретельно стежила за порядком у нашому гардеробі, і краватка мала бути лише там, де їй належало бути.

Тримаючись рукою за дверцята гардероба, я намагався згадати, коли востаннє надівав цю краватку. Та все марно. Краватка свідчила про вишуканий смак, але для роботи в юридичній фірмі не годилася через свою трохи надмірну яскравість. Якби я надів її, то, гадаю, в обідню перерву до мене обов'язково підійшов би хто-небудь із співробітників і почав би вихвалити — мовляв, яка вона чудова, з яким вдалим поєднанням кольорів і так далі в такому ж дусі. І це було б своєрідним попередженням.

У фірмі, де я служив, не вважалося великою честю, коли хтось похвалить твою краватку. Тому на роботу я в ній не ходив, а надівав лише з особистих, порівняно офіційних приводів: скажімо, на концерт або вечерю в ресторані, коли дружина казала: "Нам треба одягтися належним чином". У таких нечастих випадках я пов'язував краватку з крапчастим візерунком, бо вона добре підходила до мого темно-синього костюма, та й Куміко подобалася. Тільки от біда — я зовсім не пам'ятав, коли надівав її останній раз.

Я ще раз переглянув речі в гардеробі й здався. З якоїсь невідомої причини краватка з крапчастим візерунком кудись пропала. Не було ради, і я вирішив надіти темно-синій костюм з блакитною сорочкою і смугастою краваткою. Нічого, мабуть, якось обійдеться. Можливо, вона мене не впізнає. Тоді доведеться мені самому шукати тридцятидворічну жінку в червоному вініловому капелюшку.

Упродовж цілих двох місяців після звільнення з роботи я ні разу не одягав цього костюма. Тож тепер, коли надів, я відчув, начебто мене з усіх боків обхопила чужорідна субстанція, важка й тверда настільки, що зовсім не відповідала обрисам мого тіла. Я трохи пройшовся по кімнаті, став перед дзеркалом і обсмикав рукави та поли піджака — щоб краще прилягав. Витягнув руки, глибоко вдихнув, нагнувся, перевіряючи, чи не змінилася за останні два місяці моя фігура. Потім сів на диван, але все одно не заспокоївся.

До весни я щодня їздив на роботу в костюмі й не відчував особливої незручності. В юридичній фірмі, де я працював, до одягу співробітників ставилися досить вимогливо, так що навіть такі, як я, клерки невисокого рангу мусили з'являтися на роботу в костюмі. А тому я сприймав таку вимогу як щось само собою зрозуміле.

Однак тепер я сидів на дивані з таким відчуттям, ніби вчинив щось неправильне, непристойне — скажімо, з корисливою метою підробив свою автобіографію або потайки переодягнувся жінкою. Я відчув щось схоже на докори сумління, а дихати ставало щоразу тяжче й тяжче.

Я вийшов у передпокій, добув із шафки брунатні черевики й узувся, допомагаючи собі лопаточкою. На черевиках лежав тонкий шар білого пилу.

Розшукувати жінку не довелося. Вона сама першою мене знайшла. Зайшовши в кав'ярню, я оглянувся в пошуках червоного капелюшка. Однак жінки в такому капелюшку не побачив. Мій наручний годинник показував, що до четвертої залишилося ще десять хвилин. Я сів за столик і, надпивши принесеної води, замовив каву. Та саме тоді за плечима до мене озвався жіночий голос: "Якщо не помиляюсь, ви — Тору Окада-сан?" Я з подивом обернувся. Відтоді, як я оглянув кав'ярню і сів за столик, не минуло й трьох хвилин.

На жінці був білий жакет і жовта шовкова блузка, на голові — червоний вініловий капелюшок. Я машинально встав з-за столу й опинився віч-на-віч з нею. Загалом її можна було назвати вродливою. В усякому разі, була набагато привабливішою, ніж я уявляв собі, коли почув її голос. Струнка постать, скромний макіяж. Уміла одягатися: жакет і блузка майстерного крою, на комірці жакета виблискувала золота брошка у

вигляді пташиного пера. Вона могла зійти за секретарку якої-небудь першорядної компанії. Тільки от червоний капелюшок був явно недоречним. Я ніяк не розумів, чому, приділяючи стільки уваги одягу, вона зумисне наділа на голову цей безглуздий капелюшок. Можливо, використовує його щоразу, коли домовляється з кимсь про зустріч, як розпізнавальний знак. Якщо це так, то ідея непогана. На загальному тлі такий капелюшок справді впадає в очі.

Вона сіла за столик навпроти мене, а я знову зайняв своє місце.

— Як це ви мене так легко впізнали? — поцікавився я. — Адже крапчастої краватки я не знайшов, а тому хоч-не-хоч надів смугасту. Збирався вас шукати. Як це ви здогадалися, що це я?

— Зрозуміла, от і все, — відповіла жінка, поклавши на стіл білу лаковану сумочку, яку тримала в руці, й накрила її знятим червоним капелюшком. Мені здалося, ніби ось зараз почнеться фокус: вона підніме капелюшок, а сумочки під ним не буде.

— Але ж краватка на мені інша, — сказав я.

— Краватка? — Жінка здивовано подивилася на мою краватку. Так, наче питала: "Власне, що каже цей чоловік?" Потім кивнула. — Яке це має значення? Будь ласка, не звертайте на це уваги.

"Які дивні очі!" — подумав я. Їм чомусь бракувало глибини. Вони були гарні, але, здавалось, нічого не бачили. Плоскі, немов скляні. Ні, вони, звісно, не були зі скла. Ворушилися і кліпали повіками.

Як вона могла з першого разу впізнати незнайому людину в переповненій кав'ярні, зовсім незрозуміло. У просторому приміщенні майже всі місця зайняті, серед відвідувачів багато чоловіків мого віку. Я хотів запитати її, як вона зуміла вмить упізнати мене серед інших людей, але, здається, краще було не казати зайвого.

Жінка підкликала заклопотаного офіціанта й замовила "пер'є".[4] Той сказав, що "пер'є" нема, й запропонував тонік. Жінка мить подумала й погодилася. Очікуючи, коли принесуть тонік, вона не вимовила ні слова. Я також мовчав.

Урешті-решт жінка підняла червоний капелюшок, відкрила застібку сумочки і добула футляр, трохи менший від магнітофонної касети, для візитних карток із лискучої чорної шкіри. На ньому також була застібка. Я вперше побачив футляр для візиток із застібкою. Жінка обережно, як щось дорогоцінне, вийняла звідти картку й передала мені. Я хотів зробити те ж саме, але, засунувши руку в кишеню піджака, згадав, що в мене візиток немає.

Від її картки, виготовленої з тонкого пластика, здавалось, ширилися пахощі. Я підніс картку до носа — запах став виразнішим. Безсумнівно, ладан. На картці один рядок, надрукований дрібним чорним шрифтом:

Мальта Кано

Мальта?

Я зиркнув на зворот — там було порожньо.

Поки я роздумував про зміст цієї картки, підійшов офіціант, поставив перед моєю співрозмовницею склянку з льодом і наполовину налив у неї тоніка. У склянці плавала

скибочка лимона. Незабаром з'явилася офіціантка із сріблястим кавником на таці. Поставила переді мною чашку й налила кави. А потім крадькома, ніби нав'язуючи відвідувачам храму нещасливі "омікудзі", [5] підсунула мені рахунок і пішла.

— Там нічого не написано, — сказала Мальта Кано. Та я все ще неуважно розглядав зворот її візитки. — Тільки ім'я. Ні телефонний номер, ні адреса мені не потрібні. Бо мені ніхто не дзвонить. Будь-кому дзвоню сама.

— Авжеж, — сказав я. Ця беззмистовна відповідь якийсь час висіла над столом, немов острів у небі з "Мандрів Гулівера".

Тримаючи склянку обома руками, вона зробила один ковток через соломинку. Потім трохи насупилась й відсунула склянку набік, наче втративши до неї будь-яку цікавість.

— Мальта — не справжнє моє ім'я, — сказала Мальта Кано. — Кано — справжнє, Мальта — робочий псевдонім. Походить від острова Мальта. Окада-сан, ви коли-небудь бували на Мальті?

— Ні. Я ніколи не був на Мальті і найближчим часом туди не збирався. Навіть ніколи про це не думав. А про острів Мальту знав лише одне — без усякого перебільшення нікудишню джазову композицію Херба Альперта [6] під назвою "Піски Мальти".

— А от я була на Мальті. Прожила там три роки. На Мальті вода несмачна. Зовсім не для пиття. Здається, ніби п'єш розведену морську воду. І хліб пересолений. Не тому, що в нього кладуть сіль, просто у воді, яку використовують, надто багато солі. Однак на смак тамтешній хліб непоганий. І мені подобається.

Я кивав і пив каву.

— Як я вже казала, вода на Мальті дуже погана, але там є особливе джерело, з якого б'є вода, що має чудодійний вплив на структуру людського організму. Ця незвичайна, можна навіть сказати, містична вода витікає тільки в одному місці на острові. Для того щоб піднятися із села біля підніжжя гори до її джерела в горах, треба витратити кілька годин, — вела далі Мальта Кано. — Цієї води не можна переносити — вона втрачає свою силу. Щоб її напитися, доводиться іти до самого джерела. Згадка про неї збереглася у хроніках часів Хрестових походів. Тоді її називали священною. Пити її приїжджав Аллен Гінзберг. І Кіт Річардс [7] також. Я жила там три роки в маленькому селі біля підніжжя гори. Вирощувала городину, вчилася ткати. І щодня ходила до джерела пити цю воду. Від 1976 до 1979 року. Одного разу я цілий тиждень пила воду й нічого не їла. Крім води, мені не дозволялося нічого іншого в рот брати. Таке випробування треба було пройти. Гадаю, це можна назвати "гартуванням духу". Таким чином очищається тіло. Для мене це стало надзвичайним досвідом. А тому, повернувшись в Японію, для своєї професійної діяльності я вибрала ім'я Мальта.

— Вибачте, а яка у вас професія?

Вона похитала головою.

— Строго кажучи, це не професія. Бо я не беру грошей за те, що роблю. Моє завдання — консультувати людей. Вести з ними розмову про структуру організму. Крім

того, я досліджую воду, яка сприятливо діє на структуру організму. З грошима не маю проблем. Мій батько — лікар, директор лікарні — виділив для мене й молодшої сестри частину акцій і нерухомості — своєрідну спадщину ще за життя. Цими активами завідує мій податковий бухгалтер. Щорічний дохід у мене пристойний. Я також написала кілька книжок, які приносять мені додатково невелику суму грошей. Моя ж діяльність, що пов'язана з питаннями структури організму, від початку до кінця безкоштовна. Тому на моїй картці немає ні телефонного номера, ні адреси. Я дзвоню людям сама.

Я кивнув. Просто машинально кивнув. Бо хоча розумів кожне окреме слово, загальний зміст сказаного залишався для мене незбагненим.

Структура організму?

Аллен Гінзберг?

Я дедалі більше непокоївся. Я не з тих людей, які володіють особливо гострою інтуїцією, але я передчував, що запахло новими проблемами.

— Вибачте, будь ласка, та чи не могли б ви пояснити все по порядку? — запитав я. — Нещодавно дружина сказала по телефону, щоб я зустрівся з вами з приводу кота. А тому, чесно кажучи, я не розумію, про що йдеться. Хіба ваша розповідь якось стосується нашого кота?

— Стосується, — сказала жінка. — Але спочатку, Окада-сан, я хотіла б дещо повідомити вам.

Мальта Кано знову клацнула застібкою сумочки й добула з неї білий конверт. Конверт містив фотографію, яку жінка простягнула мені й сказала: "Моя молодша сестра". На кольоровій фотографії було зображення двох жінок. Одна — Мальта Кано, знову в капелюшку, цього разу — плетеному, жовтого кольору, що знову страшно не гармоніював з рештою одягу. Її молодша сестра — про це можна було здогадатися з нашої розмови — була в пастельному костюмі, популярному на початку шістдесятих років, і в капелюшку відповідного кольору. Здається, колись таку кольорову гаму люди називали "шербетовим тоном". Я подумав, що, напевне, сестрам подобається носити капелюшки. Зачіска молодшої сестри дуже скидалася на ту, що робила собі Жаклін Кеннеді, коли була дружиною президента. Видно, чимало лаку для волосся було витрачено. Її обличчя, навіть при певному надмірі косметики, можна було назвати гарним. Їй було років двадцять-двадцять п'ять. Я віддав фотографію Мальті Кано. Вона помістила її знову в конверт, а його поклала в сумочку і клацнула застібкою.

— Сестра молодша за мене на п'ять років, — сказала вона. — Її збездивив Нобору Ватая. Згвалтував.

"Отакої!" — подумав я. Мені захотілося мовчки встати й піти додому. Але так не годилося робити. Я витягнув з кишені піджака носовичок, витер рот і поклав назад. Відкашлявся.

— Я про це нічого не знаю. Дуже шкода, якщо ваша сестра зазнала такої наруги, — почав я. — Однак хочу довести до вашого відома, що з братом дружини я не підтримую дружніх стосунків. А тому якщо у зв'язку з цим...

— Окада-сан, я вам нічим не дорікаю, — рішуче сказала Мальта Кано. — Якщо когось і треба звинувачувати, то передусім — мене. За недостатню увагу. За те, що не оберегла її, хоча мала б. На жаль, деякі обставини перешкодили мені це зробити. Зрештою, Окада-сан, такі речі завжди можуть трапитися. Ви ж знаєте, в якому жорстокому й хаотичному світі ми живемо. І в цьому світі є місця, де жорстокості й хаосу ще більше. Ви мене розумієте? Що сталося, того не відвернути. Можливо, моя сестра поправиться від завданої травми, очиститься від скверни. Вона мусить це зробити. На щастя, це не смертельно. Я вже казала сестрі: могло бути й гірше. Найбільше мене непокоїть структура її організму.

— Структура організму, — повторив я за нею. Видно, "структура організму" — це постійна тема її розмов.

— Я не можу зараз докладно вам усе пояснити. Це була б довга і складна розмова. Пробачте, Окада-сан, але гадаю, що на нинішньому етапі вам буде важко зрозуміти її справжню суть. Бо вона стосується світу, з яким ми маємо справу як професіонали. Я запросила вас зовсім не для того, щоб скаржитися. Звісно, ви не несете жодної відповідальності за те, що сталося. Про це не може бути й мови. Просто я хотіла довести до вашого відома, що Ватая-сан осквернив — хай лише на короткий час — структуру сестриноного організму. Сподіваюся, що, можливо, незабаром ви встановите контакт з моєю сестрою. Бо, як я вже казала, вона допомагає мені в роботі. У такому разі, гадаю, вам варто знати, що сталося між нею та Ватая-саном. Мені хотілося, щоб ви знали: такі речі трапляються.

Запала коротка мовчанка. Мальта Кано замовкла, а вираз її обличчя начебто промовляв: "Задумайтесь, будь ласка, над тим, що я сказала". І я задумався. Над тим, що Нобору Ватая зґвалтував сестру Мальти Кано. Над зв'язком між цим випадком і структурою організму. І над зв'язком усього цього із зникненням нашого кота.

— Тобто ви хочете сказати, — почав я несміливо, — що ні ви, ні ваша сестра не розголосите цієї справи і не звернетесь до поліції?

— Звичайно, ні, — спокійно відповіла Мальта Кано. — Точніше кажучи, ми не збираємося когось звинувачувати. Ми тільки хочемо як слід з'ясувати причини того, що сталося. Поки цього не вдасться зробити, може статися щось страшніше.

Почувши це, я трохи заспокоївся. Я нітрохи не переживав би, якби Нобору Ватая арештували за зґвалтування, засудили й посадили у в'язницю. Так йому й треба! Однак жінчин брат уважався помітною фігурою в політичних колах, і така новина потрапила б на перші сторінки газет. І, звичайно, стала б страшним ударом для Куміко. Що ж стосується мене, то заради душевного здоров'я мені не хотілося б, щоб так розвивалися події.

— Сьогодні я зустрілася з вами винятково з приводу кота, — сказала Мальта Кано. — Ватая-сан попросив допомогти в цій справі. Ваша дружина, пані Куміко Окада, звернулася до свого старшого брата, Ватая-сана, з приводу зниклого кота, а той, у свою чергу, попросив консультації в мене.

Ну, тепер усе зрозуміло! Ця жінка, мабуть, ясновидиця чи що, і з нею стали

консультуватися про те, куди запропастився кіт. Родина Батая давно захоплюється передбаченням майбутнього, визначенням удалого місця для закладення дому й подібними речами. Звичайно, кожен може робити, що хоче. Хочеш вірити — вір. Та навіщо треба було гвалтувати сестру своєї консультантки? Навіщо створювати зайві труднощі?

— Так, значить, ви спеціалізуєтесь на пошуку пропалих речей? — запитав я.

Мальта Кано видивилася на мене своїми позбавленими глибини очима. Здавалось, наче вона заглядає у вікно порожнього дому. Судячи з їхнього виразу, вона зовсім не розуміла суті мого запитання.

— Ви живете в якомусь дивному місці, — сказала вона, знехтувавши моїм запитанням.

— Невже? Як це — в дивному?

Нічого не відповідаючи, вона відсунула склянку з тоніком, якого майже не торкнулася, ще на сантиметрів десять.

— А ви знаєте, коти — надзвичайно чутливі істоти.

На якийсь час між нами запала мовчанка.

— Я зрозумів, що місце, де ми живемо, дивне, а коти — чутливі тварини, — сказав я. — Але ж ми живемо тут досить давно. Разом з котом. То чого ж він раптом зараз пропав? Чому не пішов звідси раніше?

— Точно не можу сказати. Можливо, течія змінилася. Щось їй стало на заваді.

— Течія?..

— Я не знаю, живий ваш кіт чи ні. Але я впевнена, що поблизу вашого дому його немає. А тому, хоч би скільки ви його тут шукали, — не знайдете.

Я підняв чашку й ковтнув охололої кави. За вікнами кав'ярні сіявся дрібний дощ. У небі низько висіли темні хмари. Люди з невтішно розкритими парасольками пересувалися вверх-униз пішохідним мостиком.

— Дайте, будь ласка, вашу руку, — сказала вона.

Я поклав на стіл праву руку долонею догори. Думав, що вона погадає на її лініях. Однак Мальту Кано, видно, не цікавили мої лінії. Негайно витягнувши руку, вона накрила мою долоню своєю. Заплющила очі й завмерла. Наче тихенько докоряла невірному коханцеві. Підійшла офіціантка і знову налила мені кави, удаючи, ніби не помічає, як ми, не промовляючи ні слова, з'єднали наші руки на столі. Відвідувачі за сусідніми столами крадькома на нас позирали. А я прагнув одного: щоб серед них не виявилось кого-небудь із знайомих.

— Я хотіла б, щоб ви пригадали якусь одну річ, яку бачили перед тим, як прийти сюди, — сказала Мальта Кано.

— Одну?

— Так, лише одну.

Я пригадав коротку квітчасту сукню, яку бачив у коробці з одягом Куміко. Навіть не знаю, чому раптом вона сплила в моїй пам'яті.

Ми просиділи так, торкаючись одне одного руками, хвилин п'ять, що здалися мені

цілою вічністю. І не лише тому, що я відчував на собі пильні погляди навколишніх людей. У дотику її руки було щось таке, що не давало заспокоїтися. Її рука була дуже маленькою. Не гарячою і не холодною. У ній не відчувалося ні інтимності коханки, ні професійності лікаря. Вона діяла на мене, як її погляд. В обох випадках я ніби перетворювався на порожній дім — без меблів, без гардин, без килимів. На порожній контейнер. Нарешті Мальта Кано прибрала руку й глибоко вдихнула. Потім кілька разів кивнула.

— Окада-сан, — сказала вона. — Сподіваюсь, незабаром у вашому житті станеться багато різних подій. А зникнення кота — це тільки початок.

— Різних подій? — запитав я. — Добрих чи поганих?

Вона задумано схилила голову набік.

— Буде добре, буде й погане. Погане, що на перший погляд здаватиметься добрим, і добре, що спочатку матиме вигляд поганого.

— Вибачте, пані Кано, але це звучить для мене надто загально, — сказав я. — Якоїсь конкретнішої інформації у вас немає?

— Мабуть, як ви кажете, мої слова сприймаються як щось загальне, — відповіла вона. — Але, Окада-сан, дуже часто про природу речей можна висловитися лише загальними твердженнями. Будь ласка, зрозумійте це. Ми не ворожбитки і не пророчиці. Можемо говорити лише дуже невизначено. Часто це самоочевидні, а іноді навіть банальні речі. Та, щиро кажучи, по-іншому просуватися вперед не вдається. Звісно, конкретика притягує увагу. Однак у більшості випадків це другорядні явища. Так би мовити, непотрібні бокові стежки. Що далі намагаєшся заглянути, то дедалі загальнішого характеру набувають речі.

Я мовчки кивнув, але, ясна річ, зовсім не розумів ходу її думок.

— Ви не проти, якщо я вам ще раз подзвоню? — запитала вона.

— Звичайно, — відповів я. Хоча, правду кажучи, більше не хотів, щоб мені дзвонили. Але нічого іншого, крім "звичайно", відповісти не міг.

Мальта Кано хутко схопила зі стола свій червоний вініловий капелюшок і, взявши сумочку, що ховалася під ним, встала. Усе ще не знаючи, як на це реагувати, я незворушно сидів.

— Скажу вам одну дрібницю, — сказала Мальта Кано, надівши капелюшок і дивлячись на мене зверху вниз. — Ваша крапчаста краватка знайдеться. Але не у вашому домі.

4

Високі вежі й глибокі колодязі, або Далеко від Номонхана

Повернувшись додому, я застав Куміко в гарному настрої. Можна сказати, навіть у дуже гарному. Оскільки після розмови з Мальтою Кано я прийшов майже о шостій, то не мав часу, щоб приготувати для дружини щось смачне на вечерю. А тому обійшовся тим, що зберігалось в морозильнику. Ми повечеряли, запиваючи їжу пивом. Як завжди, коли в неї був гарний настрій, Куміко розповідала про роботу. З ким зустрічалася цього дня в офісі, хто з її колег здібний, а хто — ні.

Я слухав і підтакував, але не чув і половини того, що вона розповідала. І не тому, що не любив її слухати. Просто, незалежно від змісту її розповіді, мені подобалося спостерігати, як за столом вона запально вдавалася в подробиці своєї роботи. "Оце і є дім", — думав я. У ньому кожен виконує покладені на нього обов'язки. Дружина розповідає про свою роботу, а я, приготувавши вечерю, слухаю. Такий образ дому досить сильно відрізнявся від того, який я малював у своїй уяві до одруження. Хоч би там що, а цей дім я сам обрав. Звичайно, у дитинстві я також мав свій дім. Але я його не обирав. Я апріорі в ньому народився й отримав його, так би мовити, примусово. А от тепер, апостеріорі, я жив у світі, який обрав собі з власної волі. Це мій дім. Звичайно, важко назвати його ідеальним, але я вважав, що його треба сприймати разом з його проблемами. Врешті-решт, це ж мій вибір, і якщо проблеми з'являються, то їхні корені слід шукати в мені самому.

— Ну, так що з котом? — запитала Куміко.

Я коротко розповів їй про зустріч з Мальтою Кано в готелі Сінаґави. Про крапчасту краватку, якої чомусь не виявилось в гардеробі. Про те, що, однак, Мальта Кано відразу мене впізнала в переповненій кав'ярні. Розповів, який вона мала вигляд і як розмовляла. Куміко з радістю слухала про червоний вініловий капелюшок, але дуже засмутилася, коли дізналася, що я не дістав чіткої відповіді на запитання про зниклого безвісти нашого kota.

— Отже, виходить, і вона не знає, що з ним? — невдоволено спитала дружина. — Сказала, що в нашій околиці його більше нема?

— Загалом, так, — відповів я, вирішивши промовчати про слова Мальти Кано — мовляв, те, що ми живемо в поганому місці, де щось завадило течії, має стосунок до зникнення kota. Подумав, що Куміко може цим занепокоїтися. Не вистачало нам і ще однієї турботи. Дізнавшись, що це місце погане, дружина, як на біду, наполягала б на негайному переїзді. З нашими теперішніми фінансами нам нема чого про це навіть думати.

— Так і сказала: "Kota поблизу більше нема".

— Тобто що він не повернеться додому?

— Не знаю, — відповів я. — Вона так туманно висловлювалася... самими натяками. Сказала, що повідомить, якщо дізнається якісь подробиці.

— Їй можна довіряти?

— Та як тобі сказати... Я в таких справах цілковитий профан.

Я долив собі пива у склянку і стежив, як осідає піна. Куміко поставила лікоть на стіл і підперла рукою підборіддя.

— Вона нічого не бере за свої послуги, — сказала дружина. — Ні грошей, ні подарунків.

— Це ж чудово, — сказав я. — Проблем нема. Грошей вона не візьме, душу не забере, а принцеса залишиться дома. І ми нічого не втратимо.

— Але зрозумій: кіт мені справді дорогий, — сказала вона. — Я б сказала: нам дорогий. Адже ми його знайшли через тиждень після одруження. Пам'ятаєш, як ми

його надворі підібрали?

— Звісно, пам'ятаю.

— Він був тоді ще кошенятком. Промоклим до кісток. Того дня була злива. Я ходила зустрічати тебе на станцію. Під парасолькою. І от дорогою додому ми знайшли це мале створіння у коробці з-під пива біля пивнички. Хтось його туди підкинув. Це перший у моєму житті кіт. Він для мене важливий символ. Я не маю права його втратити.

— Я все добре розумію, — сказав я.

— І хоч скільки я його шукала, скільки ти шукав, усе даремно! Уже минуло десять днів, як він пропав. А тому я хоч-не-хоч подзвонила братові. Спитала, чи не знає якоїсь ворожбитки або ясновидиці, що могли б його віднайти. Я знаю, тобі неприємно про щось просити брата, але ж він успадкував від батька чимало знань про такі речі.

— Справді, родинна традиція, — сказав я голосом, холодним як вечірній вітер над затокою. — Та все ж таки що пов'язує Нобору Ватая з цією жінкою?

Дружина стенула плечима.

— Напевне, десь познайомилися. Останнім часом у брата з'явилося широке коло знайомих.

— Та мабуть.

— Він каже, що ця жінка має надзвичайні здібності, але досить-таки дивакувата. — Куміко механічно копирсалася виделкою у підсмажених макаронах. — Як, ти сказав, її звати?

— Мальта Кано, — відповів я. — Мальта Кано, що духовно самовдосконалювалась на острові Мальта.

— Так-так, це вона, Мальта Кано. Що ти про неї думаєш?

— Важко сказати. — Я глянув на свої руки, що лежали на столі. — У всякому разі, з нею не занудьгуєш. Це вже добре. У світі багато чого незрозумілого, тож хтось має заповнювати цей вакуум. Нехай уже краще це роблять ті, з ким не нудно. Правда? Скажімо, як Хонда-сан.

Куміко радісно засміялася.

— Який це був гарний чоловік! Він мені так подобався.

— Мені також, — сказав я.

Десь через рік після одруження ми з Куміко стали раз на місяць навідуватися до старого на прізвище Хонда. Родина Ватая високо цінувала його як одного з тих, що наділені даром "божественного навіювання". Щоправда, він був зовсім глухий — настільки, що навіть за допомогою слухового апарата майже нічого не чув. Нам доводилося так голосно кричати, що, здавалось, от-от лусне папір, яким обклеєні сьодзі.[8] "Як це він може почути, що кажуть духи, якщо такий глухий?" — думав я. А можливо, слова духів легше сприймають глухі? Хонда оглух на війні. Він служив капралом у Квантунській армії, і під час боїв з радянсько-монгольськими військами біля Номонхана на маньчжурсько-монгольському кордоні 1939 року від вибуху гарматної кулі чи гранати в нього тріснули барабанні перетинки.

Ми відвідували його зовсім не тому, що вірили в його спіритичне обдаровання. Я

ніколи не цікавився такими речами, а віра Куміко в надприродні здібності була набагато меншою, ніж її батьків і старшого брата. Будучи трохи марновірною, вона непокоїлася від поганих передбачень, але сама в такі справи не втягувалася.

Ми відвідували Хонду-сана тому, що цього вимагав від нас батько Куміко. Точніше, таку умову він поставив перед тим, як погодитися на наше одруження. Це була досить дивна умова, але ми вирішили його послухатися, щоб уникнути зайвих клопотів. Чесно кажучи, ми не сподівалися, що легко вдасться домогтися згоди її батьків. Батько Куміко був державним службовцем. Молодший сину незаможній селянській родині в префектурі Нііґата, він, отримавши стипендію, закінчив з відзнакою Токійський університет і дістав престижну посаду в міністерстві транспорту. На мою думку, це велике досягнення. Але, як часто трапляється з такими людьми, він виявився людиною зарозумілою й самозакоханою. Звикнувши наказувати, він анітрохи не сумнівався у цінностях світу, до якого належав. Ієрархія означала для нього все. Він легко гнувся перед будь-яким начальством і без найменшого вагання топтав нижчих за себе. Ні я, ні Куміко не сподівалися, що така людина з охотою віддасть дочку за двадцятичотирирічного юнака без гроша в кишені, без посади і пристойного походження, без успіхів у навчанні й майбутньої службової перспективи. Ми збирались одружитися, навіть якщо батьки відмовляться дати згоду, і жити окремо від них. Ми були молодими, кохали одне одного і вважали, що і без батьків, і без грошей будемо щасливими.

Коли ж я все-таки пішов у дім Куміко просити її руки, то реакція батьків була надзвичайно холодною. Здавалось, ніби враз відчинилися дверцята всіх холодильників світу.

Тоді я працював у юридичній фірмі. Тож мене запитали, чи збираюсь я складати іспити, щоб стати адвокатом. Я відповів, що збираюсь. Хоча мене тоді й гризли сумніви, я все ще мав намір напружитись і спробувати свої сили на іспиті. Однак мої успіхи в університеті не залишали надії на те, що я чогось досягну. Одне слово, виходило, що я не до пари їхній дочці.

Однак батьки Куміко все-таки хоч-не-хоч погодилися на наше одруження. І цим справжнім чудом ми завдячували Хонді-сану. Дізнавшись, хто я такий, він рішуче заявив, що коли вони хочуть видати свою дочку заміж, то кращого жениха, ніж я, не знайдуть. І якщо вже Куміко обрала мене, то їм не слід цьому противитися, бо інакше їх усіх ждуть погані наслідки. Батьки Куміко повністю довіряли Хонді, а тому не посміли йому перечити. Вони не мали іншої ради і визнали мене чоловіком власної дочки.

Однак я так і залишився для них чужаком, непростим гостем. Спочатку після одруження ми з Куміко двічі на місяць майже обов'язково приходили на спільний обід. Це було виснажливе випробування — щось середнє між беззмістовним умертвінням плоті й жорстоким катуванням. Під час обіду мені здавалось, ніби ми сидимо за таким довгим столом, як перон на станції Сіндзюку. На одному кінці стола вони щось їли й про щось розмовляли, а я перебував від них так далеко, що вони мене ледве бачили. Через рік після одруження я добряче посварився з батьком Куміко, й ми зовсім

перестали з ним зустрічатися. Нарешті я зміг полегшено зітхнути. Ніщо так не висотує людину, як беззмістовні й непотрібні зусилля.

Якийсь час після одруження я намагався на свій лад хоч трохи підтримувати добрі стосунки з родиною Куміко. І серед цих намагань найменш болісними виявилися щомісячні зустрічі з Хондою-саном.

Наші візити до нього оплачував батько Куміко. А нам залишалося тільки щомісяця відвідувати дім Хонди в Меґуро,[9] прихопивши велику пляшку sake, й вислуховувати його розповіді. От і все. Простішого й не придумаєш.

Хонда-сан відразу нам сподобався. Якщо не брати до уваги його нестерпної звички через глухоту вмикати телевізор на повну гучність, то він був дуже симпатичним дідком. Він любив випити і нашу появу з пляшкою sake зустрічав радісною усмішкою.

Ми приходили до нього завжди перед обідом. І взимку, і влітку він сидів, опутивши ноги в заглиблення котацу.[10] Взимку він накривав коліна й вогонь з гарячими вуглинами ковдрою, влітку обходився без вогню й ковдри. Його вважали відомим ворожбитом, але жив він надзвичайно просто, можна навіть сказати — відлюдником. Дім був маленький, а в передній ледве вистачало місця, щоб роззутися або взутися. Мати на підлозі протерлася до дірок, тріщини на шибках були заклеєні липкою стрічкою. В авторемонтній майстерні, що містилася навпроти дому, постійно хтось голосно верещав. Хонда-сан одягався у щось середнє між піжамою та робочою курткою, на чому не було жодних ознак того, що його прали. Він жив сам. Але щодня до нього приходила хатня робітниця прибирати й варити їжу. Однак з невідомих причин прати своє кімоно Хонда-сан їй не дозволяв. Його запалі щоки постійно вкривала сива щетина.

З домашньої обстановки Хонди ніщо так не вражало, як величезний кольоровий телевізор з постійно ввімкненим каналом "NHK".[11] Я так і не дізнався, чи то Хонда-сан особливо любив програми "NHK", чи то лінився перемикає канали, чи то телевізор приймав тільки "NHK".

Коли ми приходили, Хонда-сан завжди сидів обличчям до телевізора, встановленого в токонома,[12] перебираючи на кришці котацу палички для ворожіння, а "NHK" безперестанку й на великій гучності передавала то кулінарну програму, то поради щодо догляду за карликовими деревцями, то новини, то політичні дебати тощо.

— Гадаю, що закони не для тебе, — сказав одного разу Хонда-сан, звертаючись до мене. А може, до когось іншого, що стояв за мною на відстані метрів двадцяти.

— Невже?

— Коротко кажучи, закон керує усіма явищами земного світу. Світу, в якому інь — це інь, а ян — це ян.[13] Світу, в якому я — це я, а він — це він.

Я — це я,

Він — це він.

Пізня осінь.

Але ти не належиш цьому світові. А тому, що лежить над або під ним.

— А що з них краще? — запитав я з чистої цікавості. — Верх чи низ?

— Річ не в тому, що краще, — відповів Хонда-сан. Відкашлявшись, він сплюнув на серветку грудку мокроти й, уважно розглянувши її, зім'яв серветку і жбурнув у відро для сміття. — Ідеться не про те, що краще, а що гірше. Головне — не йти проти течії. Якщо треба йти вгору — йди вгору, якщо вниз — іди вниз. Якщо доведеться підніматись угору, то шукай найвищу вежу і вилітай на її вершину. Якщо доведеться спускатись униз, то шукай найглибший колодязь й спускайся на дно. Як нема течії — нічого не роби. Як підеш проти течії — усе висохне. А коли все висохне — у цьому світі запанує морок.

Я — це він,

А він — це я.

Весняні сутінки.

Як відмовишся від себе, то ти — це ти.

— А тепер такий час, коли нема течії? — запитала Куміко.

— Що?

— А тепер такий час, коли нема течії? — прокричала вона.

— Так, — відповів Хонда-сан, киваючи сам собі. — А тому сидіть спокійно й нічого не робіть. Тільки от будьте обережні з водою. У майбутньому вам доведеться терпіти через воду. Води не буде там, де вона має бути. Зате вона буде там, де не треба. Хоч би там що, будьте обережні з водою.

Сидячи біля мене, Куміко кивала із серйозним виразом обличчя, але я знав, що вона ледве стримує сміх.

— З якою водою? — поцікавився я.

— Цього я не знаю. Просто водою, — відповів Хонда-сан. — Правду кажучи, я сам також натерпівся через воду, — провадив він далі, знехтувавши моїм запитанням. — Біля Номонхана зовсім не було води. На передовій — безлад, постачання — перерване. Ні води. Ні продовольства. Ні бинтів. Ні боєприпасів. Просто жах! Начальників, що сиділи в тилу, цікавило одне: як найшвидше захопити територію. Про постачання ніхто й не думав. Бувало так, що я три дні води в роті не мав. Розстеляв уранці рушник, який набирав у себе трохи роси, потім викручував з нього кілька крапель вологи. От і все. Іншої води не було. Я тоді навіть думав, що краще вмерти, ніж так мучитися. У світі немає нічого страшнішого за спрагу. Через неї хотілося потрапити під кулі й умерти. Навіть солдати, поранені в живіт, кричали й просили води. Дехто божеволів. Справжнє живе пекло. Просто перед нами текла велика ріка. Там було скільки завгодно води. Але ми туди не могли дістатися. Між нами й рікою — ряд велетенських радянських танків з вогнеметами. Позиції противника обтикані кулеметними гніздами, як подушечки голками. На висотах — натреновані снайпери. Серед ночі вони палили освітлювальними ракетами. А в нас — тільки піхотні гвинтівки моделі "38" і по двадцять патронів на брата. Багато моїх товаришів пробиралися до ріки, щоб води зачерпнути. Бо вже не могли терпіти. Жоден назад не вернувся. Усі загинули. Тому я кажу: якщо сидиш тихо, то не рипайся.

Хонда-сан добув серветку і голосно висякався. Перевіривши результат, зім'яв її й

викинув.

— Звичайно, чекати, поки течія відновиться, прикро. Та якщо треба — то доведеться. А тим часом удавай, що ти вмер.

— Тобто ви хочете сказати, що мені краще певний час побути мертвим? — спитав я.

— Що?

— Тобто ви хочете сказати, що мені краще певний час побути мертвим?

— Саме так, — підтвердив він.

Хто не ризикує —

Той не виграє.

Номонхан.

Після того Хонда-сан ще добру годину розповідав про Номонхана, а ми тільки слухали. Цілий рік ходили до нього щомісяця, але жодних "вказівок" від нього не отримали. При нас він майже ніколи не ворожив. Геть усі його розповіді стосувалися номонханського інциденту. Того, як уламок гарматної кулі зірвав півчерепа в лейтенанта, що був з ним поряд; як він вистрибнув на радянський танк і підпалив його пляшкою із запалювальною сумішшю; як вони догнали й застрелили радянського льотчика, що зробив вимушену посадку в пустелі. Усі ці історії були цікаві й захопливі, але, як завжди у світі ведеться, втрачали свою привабливість після семи-восьмикратного повторення. До того ж голос, яким він їх розповідав, через надмірну гучність не годився для цієї мети. Відчуття було таке, наче вітряного дня він стоїть на краю прірви й кричить комусь на протилежному боці. Здавалось, ніби сидиш у першому ряді приміського кінотеатру й дивишся старий фільм Акіри Куросави. Вийшовши з дому старого, ми якийсь час почувалися глухими.

Однак ми — або, принаймні, я — радо слухали Хонду-сана. Більшість його розповідей, повних крові, виходили за межі нашої уяви, але в устах неохайно одягненого старого, що доживав свого віку, подробиці боїв втрачали реальність і здавалися казками. Майже півстоліття тому загін Хонди запекло воював на безплідній, без жодної травинки, смузі землі на кордоні Маньчжурії та Монголії. Я нічого не знав про війну поблизу Номонхана, поки не наслухався розповідей старого. А була це неймовірно героїчна битва. Майже беззбройні, вони вступили у протиборство з добірними радянськими механізованими військами й зазнали повної поразки. Багато військових частин виявились розбитими й знищеними. Офіцерів, які самовільно відвели солдатів з передової, щоб урятувати їх від неминучої смерті, командування змусило покінчити життя самогубством. Більшість солдатів, які потрапили в радянський полон, після війни відмовились повертатися на батьківщину, коли це стало можливим, побоюючись, що їх звинуватять у дезертирстві. Тож їхні кістки залишилися в монгольській землі. А Хонда, якого через глухоту демобілізували, став хіромантом.

— Зрештою, усе вийшло на добре, — сказав старий Хонда. — Якби я не втратив слуху, то мене, напевне, послали б умирати кудись на південні острови. Так сталося з більшістю солдатів, які залишилися живими після Номонхану. Для імператорської армії Номонхан став живою ганьбою, а тому всіх, хто там вижив, послали на найжорстокіші

бої. Їм ніби казали: "Ідіть туди і вмирайте!" Штабісти, що допустили під Номонханом такий безлад, досягли нових військових щаблів, а деякі з них після війни навіть стали політиками. А от хлопці, що за їхнім наказом ішли в бій, майже всі загинули.

— А чому армія так соромилася Номонхана? — поцікавився я. — Солдати мужньо воювали, чимало з них загинуло. Чому ж тоді так безсердечно поставилися до тих, хто вижив?

Однак Хонда, здавалось, не почув мого запитання. Ще раз зі стуком перемішав ворожилльні палички.

— Будь обережний з водою, — сказав він.

На цьому того дня наша розмова скінчилася.

Після сварки з батьком Куміко ми перестали ходити до Хонди-сана. Відвідувати його, як і раніше, знаючи, що послуги старого оплачує тесть, я не міг, а платити (скільки, я так і не з'ясував) зі своєї кишені не дозволяло наше фінансове становище. Адже тоді, після одруження, ми ледве зводили кінці з кінцями. Ось так ми врешті-решт забули про Хонду — так само, як більшість зайнятої собою молоді забуває про старих.

Лежачи того дня в ліжку, я все думав про старого Хонду. Намагався зіставити його слова про воду з тим, що казала про неї Мальта Кано. Хонда попереджав: будь обережний з водою. Мальта Кано духовно вдосконалювалася на острові Мальта для того, щоб досліджувати воду. Збіг, можливо, випадковий, але обоє водою страшно переймалися. І це мене трохи занепокоїло. Після того я уявив собі картину боїв коло Номонхана: радянські танки, кулеметні гнізда і за ними ріку. І нестерпну спрагу. У темряві я виразно чув, як шумить ріка.

— Тору! — тихо озвалася Куміко. — Ти не спиш?

— Не сплю.

— Я хочу сказати про краватку. Щойно згадала. Ту крапчасту я у грудні віддала в хімчистку. Вона зім'ялася, треба було попросувати. А забрати назад забула.

— У грудні? — здивувався я. — Так це ж півроку тому!

— Такого зі мною ще не було. Ти ж мене знаєш, правда? Я нічого не забуваю. От тобі й на! Така чудова краватка. — Куміко простягла руку й торкнулася мого плеча. — Це та хімчистка, що біля станції. Як ти гадаєш, краватка ще в них?

— Завтра зайду туди. Гадаю, що вона там.

— Чому ти так гадаєш? Адже минуло півроку. Звичайно в хімчистках списують речі, на які ніхто не претендує, через три місяці.

— Мальта Кано сказала, що краватка знайдеться. Але не в нашому домі.

У темряві я відчув на собі погляд Куміко.

— Значить, ти віриш її словам?

— Хочеться вірити.

— Незабаром ти і з моїм братом почнеш розмовляти, — з радістю сказала дружина.

— Можливо, — відповів я.

Після того, як Куміко заснула, я знову подумав про поле битви під Номонханом. Усі солдати спали. Зірки засівали небо над головою, голосно сюрчали міріади цвіркунів.

Шуміла ріка. Слухаючи, як плюскотить її течія, я заснув.

5

Нездоланна пристрасть до лимонних карамельок

Птах, нездатний літати, й висохлий колодязь

Прибравши начиння після сніданку, я подався на велосипеді до хімчистки, що поблизу станції. Її власник — худючий чоловік років під п'ятдесят, з глибокими зморшками на чолі — слухав запис оркестру Персі Фейта, що лунав з магнітоли на полиці — великогабаритної, виробництва фірми "JVC", з додатковими динаміками для підсилювання низьких частот. Поряд з нею стояла ціла купа касет. Оркестр виконував "Тему Тари", [14] використовуючи блискуче звучання струнних інструментів. Власник, насвистуючи під музику, у глибині приміщення жваво прасував сорочку. Я підійшов до прилавка й вибачливо пояснив, що наприкінці минулого року ми здали в чистку краватку, але забули взяти назад. Моя поява о пів на десяту ранку в цьому спокійному маленькому світі, напевне, скидалася на прибуття гінця з поганою звісткою в грецькій трагедії.

— Квитанції, звісно, не маєте? — промовив власник байдужим голосом, звертаючись не до мене, а до календаря на стіні поряд з прилавком. Червневий листок календаря заповнював альпійський краєвид: зелена долина, стадо корів на привільному лузі, а далі — білі, чітко окреслені хмари над Монбланом, Маттергорном чи якоюсь іншою гірською вершиною. Потім він глянув на мене — так, наче хотів сказати: "Якщо вже ти забув, то навіщо приперся?" Його погляд був досить прямий і красномовний.

— Кажете, наприкінці минулого року? Оце так так! Уже півроку минуло. Гаразд, піду пошукаю, але...

Він вимкнув праску, поставив її на дошку і, насвистуючи мелодію з фільму "Summer Place", зашурхотів, перебираючи щось на полиці.

Цей фільм з Троєм Донег'ю та Сандрою Ді в головних ролях я дивився у шкільні роки разом з подружкою на сеансі повторного фільму, на якому водночас показували "Follow the Boys" з Конні Френсіс. Фільм був так собі, але, почувши тринадцять років по тому в хімчистці музику з нього, я зрозумів, що згадую той час з приємністю.

— Так ви кажете: блакитний, з крапчастим візерунком? — запитав власник хімчистки. — Прізвище — Окада?

— Так, — відповів я.

— Вам пощастило.

Повернувшись додому, я відразу зателефонував Куміко на роботу.

— Краватка збереглася.

— Щось неймовірне! — відповіла дружина.

Її відповідь прозвучала трохи штучно — як у матері, що хвалить дитину за отримані гарні оцінки, й залишила в душі неприємний осад. Видно, треба було подзвонити під час обідньої перерви.

— Я так рада, що краватка знайшлася! Та пробач, у мене зараз на лінії ще одна людина. Передзвони в обід.

— Гаразд, — сказав я.

Поклавши слухавку, я взяв газету й вийшов на веранду. Як завжди, ліг на живіт, розгорнув сторінку з оголошеннями про роботу й неквапом прочитав від початку до кінця колонки, заповнені незрозумілими значками й підказками. Яких тільки професій у світі немає! Усі вони розставлені в акуратних рамочках, як могили на схемі нового цвинтаря. Та мені здалося, що знайти для себе підходящу роботу майже неможливо. Бо якщо в рамочках і містилися уривчасті відомості й факти, вони не створювали цілісного образу. Ряди прізвищ, знаків і чисел дрібно розсипалися на сторінці й скидалися на кістяк тварини, яку вже не вдасться оживити.

Щоразу, коли я пильно вдивлявся в газетне оголошення, мене охоплювало щось схоже на заціпеніння. Я все менше й менше розумів, що, власне, шукаю, куди йду або не збираюсь іти.

Як завжди, на вершечку якогось дерева прокричав заводний птах: "Крі-і-і-і!.." Я відклав газету, встав і, спершись об стовп на веранді, подивився в сад. Незабаром птах знову подав свій скрипучий голос з верхів'я сусідської сосни. Я напружив зір, але побачити його не зміг. Чув лише його крик. Як завжди. У всякому разі, пружину нашого світу на сьогодні було накручено.

Незадовго до десятої почався дощ. Настільки дрібний, що важко було зрозуміти, падає він чи ні. Та коли я напружив зір, то побачив, що дощ таки сіється. Світ ділиться на дві частини — з дощем і без нього. Деся між ними має пролягати межа. Я ще трохи посидів на веранді, наполегливо шукаючи її очима.

Після того, дивлячись на мжичку в саду, я задумався: що робити до ленчу — піти поплавати в наш муніципальний басейн чи податися на доріжку шукати кота?

Басейн чи кіт?

Урешті-решт я таки вирішив шукати кота. Мальта Кано казала, що в нашій околиці його більше немає. Однак того ранку мені чомусь дуже хотілось податися на пошуки кота. Вони вже стали частиною мого повсякденного життя. Крім того, якщо Куміко дізнається, що я знову його розшукував, то, можливо, зрадіє. Я надів тонкого дощовика, але парасольки не взяв. Узввся в тенісні кеди, поклав у кишеню дощовика ключі від дому та жменьку лимонних карамельок і вийшов надвір. Коли, пройшовши через сад, схопився рукою за огорожу, то почув телефонний дзвінок. Завмерши, я нашорошив вуха. Але не міг розрізнити, де дзвонять — у нас чи в сусідів. Бо як тільки я виходжу з дому, усі телефони звучать однаково. Я махнув рукою, переліз через огорожу й опинився на доріжці.

Через тонкі гумові підошви тенісних тапочок відчувалось, яка м'яка під ногами трава. Навколо панувала особлива тиша. Я на хвилину зупинився і, затамувавши подих, прислухався — жодного звуку. Телефонні дзвінки припинилися. Не було чути ні пташиного крику, ні міського шуму. Небо суцільно замазала сіра фарба. У такі дні, здавалось, хмари поглинають усі земні звуки. І не тільки їх. Поглинають набагато більше. Наприклад, навіть відчуття.

Запхавши руки в кишені дощовика, вузькою доріжкою я добрався до порожнього

дому. Як і раніше, він, безлюдний, стояв на місці. Двоповерховий, із забитими віконницями, він сумовито височів під низько навислими сірими хмарами й скидався на покинуте торговельне судно, що напередодні вночі під час бурі наскочило в затоці на рифи. Якби порівняно з минулим разом трава в саду не підросла, то можна було б повірити, що з невідомої причини час тут зупинився. Завдяки кількаденному дощу трава яскраво зеленіла, ширячи навколо себе щедрі запахи, на які здатне все, що вгризається корінням у землю. Посеред цього трав'янистого моря в тій же позі, як і минулого разу, стояв кам'яний птах, розправивши крила так, ніби збирався ось зараз злетіти в небо. Та, звісно, він цього зробити не міг. Це було ясно і мені, і йому. Йому нічого іншого не залишалось, як чекати, що його в такому вигляді кудись перевезуть або розіб'ють. По-іншому покинути цей сад він не міг. Над травою пурхав тільки маленький білий метелик, що з'явився на світ запізно. Своїми рухами він скидався на людину, яка забула, чого шукає. Після п'яти хвилин безнадійних погуків метелик кудись зник.

Посмоктуючи лимонну карамельку, я сперся на дротяну огорожу й дивився в сад. Ніяких слідів кота. Взагалі нічого. Сад був схожий на затон, що виник під дією якоїсь могутньої сили, яка перегородила природну течію.

Нараз мені здалося, ніби за плечима хтось є. Обернувся — нікого. По той бік доріжки видніла огорожа й маленька хвіртка, перед якою минулого разу стояла дівчина. Однак зараз хвіртка була замкненою, а сад — безлюдним. Стояла тиша, злегка просякнута вологістю. Пахло травою і дощем. І моїм дощовиком. Під язиком танула решта лимонної карамельки. Я глибоко вдихнув, і всі запахи злилися водно. Ще раз озирнувся — ніде ні душі. Добре прислухався і почув, як десь далеко гурчать вертольоти. Видно, летіли над хмарами. Поволі їхній звук віддалявся, і невдовзі навколо знову запала тиша.

У дротяній огорожі навколо порожнього будинку була хвіртка, також із дроту. Я спробував штовхнути її — вона легко відчинилася, наче запрошувала зайти. "Нічого страшного, усе просто, можеш заходити!" — закликала хвіртка. Але ж самовільно вторгтися в чужу садибу, навіть якщо в ній ніхто не живе, — порушення закону. Щоб це зрозуміти, навіть не треба мати юридичних знань, які я накопичив за якихось вісім років. Якщо хто-небудь із сусідів помітить мене в порожньому домі, то, запідозривши у злому намірі, повідомить поліції, а вона негайно прибуде й допитає мене. Я скажу, що шукаю нашого кота. Мовляв, десь пропав, і тепер доводиться повсюди за ним нишпорити. Поліція поцікавиться моєю адресою та роботою. Доведеться зізнатися, що я безробітний. Це, напевне, її насторожить. Останнім часом поліції надто псують нерви терористи-ліваки. Вона вбила собі в голову: у Токіо багато їхніх підпільних груп, що мають склади гвинтівок і саморобних бомб. Можливо, щоб перевірити правдивість моїх слів, подзвонять на роботу Куміко. Якщо до цього дійде, то Куміко, напевне, страшно засмутиться.

Та я все одно зайшов у чужий двір. І відразу зачинив за собою хвіртку. "Що буде, те й буде!" — подумав я. Якщо щось станеться, то нехай стається. Мені байдуже.

Озираючись навколо, я перетнув сад. Мої тенісні тапочки безшумно ступали по траві. У саду росло кілька незнайомих мені невисоких фруктових дерев і простягався досить просторий газон. Але зараз усе так позаростало травною, що нічого не можна було розрізнити. Два фруктових дерева, обвиті огидним плющем, здавалось, задихнувшись в його цупких обіймах, умерли. Кущі османтуса вздовж огорожі вкрилися хворобливою білястою пліснявою. Біля мого вуха набридливо крутився маленький листок.

Пройшовши повз кам'яного птаха, я попрямував до білих пластикових стільців, звалених на купу під дахом. Верхній виявився дуже забрудненим, нижчий, під ним, — менше. Я стер з нього рукою пилку і сів. Тепер за заростями бур'яну мене не вдасться побачити з доріжки. Від дощу мене захищало піддашся. Я поглядав на сад, що ловив дрібні краплі дощу, й тихенько насвистував. Що саме — спочатку навіть не помічав. А це ж була увертюра із "Сороки-злодійки" Россіні. Та сама, яку, готуючи спагеті, я наспівував, коли подзвонила дивна жінка.

Я сидів у безлюдному саду, поглядав на траву і кам'яного птаха, фальшиво насвистував, і мені здавалося, ніби я повернувся в дитинство. Ніхто не знав про мою схованку. Ніхто не міг мене побачити. Від таких думок я повністю заспокоївся.

Я підтягнув ноги, зігнув коліна й підпер щоки долонями. Заплющив на хвилину очі. Як і раніше, навколо стояла тиша. Темрява під заплющеними очима скидалася на вкрите хмарами небо, тільки сіра барва була трохи густішою. Раз по раз хтось підходив і додавав нового відтінку. Золотого. Зеленого. Червоного. Мене просто вразило таке багатство відтінків сірого кольору. "Дивне створіння людина, — подумав я. — Досить їй на десять хвилин заплющити очі, як відкривається їй стільки різноманітних відтінків".

Ні про що не думаючи, я перебирав у голові зразки сірого кольору й насвистував.

— Гей! — озвався хтось.

Я вмить розплющив очі. Висунувся боком уперед і глянув поверх бур'яну на хвіртку. Вона була відчинена. Розчахнута навстіж. Видно, услід за мною хтось сюди зайшов. Серце шалено загупало.

— Гей! — повторив хтось знову. З-за кам'яної статуї з'явилася дівчина, яка минулого разу в саду навпроти приймала сонячні ванни. На ній була світло-блакитна майка фірми "Адідас" і шорти. Вона злегка накульгувала на ногу. І тільки темних окулярів не мала.

— Власне, що ви тут робите? — запитала вона.

— Розшукую кота, — відповів я.

— Справді? — здивувалася вона. — Мені так не здається. Та хіба знайдете кота, якщо сидітимете тут із заплющеними очима й насвистуватимете?

Я відчув, що червонію.

— Мені байдуже, — вела далі дівчина. — Ану ж вас побачить невідома людина й подумає, що ви збоченець? Будьте обережні. А ви таки не збоченець?

— Думаю, що ні.

Дівчина підійшла до мене й, старанно оглянувши звалені під дахом стільці, довго

вибирала один, що здався їй менш брудним. Після того ще раз його перевірила, поставила на землю і сіла.

— Я не знаю, що ви насвистували, але ніякої мелодії я не почула. Ви часом не голубий?

— Та начебто ні, — відповів я. — А чому ти так подумала?

— Бо чула, нібито голуби не вміють свистіти. Це правда?

— Та хто його знає.

— Зрештою, мені байдуже, хто ви — голубий, збоченець чи ще хтось, — сказала дівчина. — До речі, як вас звати? Важко з кимсь говорити, коли не знаєш його імені.

— Тору Окада.

Дівчина кілька разів повторила моє ім'я.

— Ім'я так собі, правда?

— Можливо, — відповів я. — Але мені чомусь здається, начебто перед війною був міністр закордонних справ Тору Окада.

— Я нічого в цьому не розумію. Історія для мене — темний ліс. Ну гаразд. А може, маєте якесь-прізвище, Тору Окада-сан? Яке легше вимовляти.

Я старався, але не міг пригадати жодного прізвища. Ні разу в житті не мав його. Цікаво: чому?

— Нема в мене прізвища.

— Ну, скажімо, Ведмідь? Або Жаба?

— Нема.

— Отакої! — здивувалася вона. — Тоді придумайте що-не-будь.

— Заводний Птах, — сказав я.

— Заводний Птах? — Дівчина витріщилася на мене, розтуливши рота. — А що це таке?

— Заводний Птах, — сказав я. — Щоранку сидить на дереві й накручує пружину нашого життя. Крі-і-і-і...

Дівчина все ще не спускала з мене очей.

Я зітхнув.

— Я щойно придумав. Цей птах щодня прилітає до нас і кричить із сусідського дерева: "Крі-і-і-і..." Однак ніхто його досі не бачив.

— Ого! Гаразд. Так і зватиму вас Заводним Птахом. Також язика можна зламати, але все-таки набагато краще звучить, ніж Тору Окада.

— Дякую.

Дівчина підтягла ноги на стілець й увіткнулася підборіддям у коліна.

— А тебе як звати? — спитав я.

— Мей Касахара. Мей... від місяця травня.

— Ти народилась у травні?

— Хіба це не очевидно? От було б дивно, якби я народилася у червні, а мене назвали Мей!

— Це правда, — сказав я. — А до школи, бачу, ти так і не ходиш?

— Я вже давно за вами спостерігаю, Заводний Птаху, — сказала Мей, знехтувавши моїм запитанням. — З кімнати в бінокль бачила, як ви зайшли у дротяну хвіртку. Завжди при собі маю маленький бінокль, щоб стежити за доріжкою. Ви, мабуть, знаєте, що тут вештаються дуже різні люди. І не тільки люди, але й тварини. А що ви тут робили весь цей час, поки сиділи самі?

— Просто байдики бив, — відповів я. — Згадував минуле, свистів.

— Ви трохи дивак, хіба ні? — сказала Мей Касахара, кусаючи нігті.

— Зовсім ні. Всі так роблять.

— Можливо, але ніхто інший навмисне для цього не заходить у порожній дім. Якщо хочеться посвистіти й згадати минуле, то можна це робити й у власному дворі.

Вона мала рацію.

— Так що, Нобору Ватая все ще не повернувся додому? — запитала Мей.

Я похитав головою.

— А ти після нашої зустрічі його не бачила?

— З брунатними смугами і трошки зігнутих хвостом? Ні разу. Хоча відтоді також його виглядала.

Мей добула з кишені шортів пачку "Short Hope", прикурила від сірника. Мовчки кілька разів затяглася, пильно глянула мені в обличчя.

— Послухайте, у вас волосся не рідшає?

Я мимоволі провів рукою по волоссю.

— Та не там, — сказала дівчина. — Над чолом. Вам не здається, що воно занадто відступає назад?

— Якось не помічав.

— Звідти й почнете лисіти. Це я добре бачу. Волосся відступатиме все вище й вище. — Мей цупко схопила себе за волосся, відтягла назад і показала мені своє оголене біле чоло. — Зверніть на це увагу.

Я торкнувся краю волосся на чолі. Начебто справді воно відступило назад, а може, так мені тільки здалося після її слів. І я трохи занепокоївся.

— Ти кажеш: зверніть увагу. Але як це краще зробити?

— Насправді ж тут нічого не можна зробити, — сказала Мей. — Проти облісіння нема засобів. Кому судилося облісіти — облісіє, коли прийде його час. І нічим цього не зупиниш. Часто кажуть: як дбайливо доглядатимеш волосся, не матимеш лисини. Але все це брехня. Чиста брехня. Підіть-но на станцію Сіндзюку і подивіться на волоцюг, які там сплять. Жодного лисого серед них не знайдете. Гадаєте, вони щодня миють голову шампунем "Clinique" або "Vidal Sassoon"? Чи щодня втирають у голову який-небудь лосьйон? Чого тільки не скажуть косметичні фірми, щоб витягти якомога більше грошей з кишені людей з ріденьким волоссям!

— Твоя правда, — сказав я захоплено. — Та звідки ти набралася таких повних знань про облісіння?

— Я вже давно підробляю в одній фірмі — виробнику перук. Бо до школи не ходжу й не знаю, як згаяти час. Розсилаю анкети, проводжу опитування й таке інше. Тому

докладно все про лисих знаю. У мене про них повно інформації.

— Ого!

— Але от що, — сказала дівчина, кинувши на землю недокурок і загасивши його ногою, — у цій фірмі заборонено вживати слово "лисий". Натомість треба казати "людина з проблемою рідкого волосся". "Лисий" — це дискримінаційний термін. Ось так! Коли одного разу я жартома бовкнула "людина з вадами волосяного покриву", то відразу дістала прочухана. Мовляв, насміхатися не треба! Бо вони там такі серйозні. До речі, ви знаєте, що здебільшого люди на світі страшно серйозні?

Я добув з кишені карамельок, кинув одну собі в рот, а іншу запропонував Мей. Вона похитала головою і вийняла з пачки нову сигарету.

— Послухайте, Заводний Птаху! Ви все ще безробітні?

— Так.

— А збираєтеся серйозно працювати?

— Звичайно, — відповів я, але відразу засумнівався. — А втім, не знаю. Здається, потрібен час на роздуми. Сам точно не знаю, а тому не можу нічого добре пояснити.

Покусуючи нігті, Мей Касахара не спускала з мене очей.

— А знаєте, Заводний Птаху, чого б вам не підробляти разом зі мною в цій фірмі? Платять сяк-так, але робота легка й графік досить вільний. Довго не думайте! Якщо побудете на тимчасовій роботі, то, можливо, легше розберетесь у багатьох своїх справах. Спробуйте, хоч би для зміни обстановки.

"Непогана ідея", — подумав я і сказав: — Непогана ідея.

— От і добре! Наступного разу я зайду по вас. Де ваш дім?

— Трохи важко пояснити, але якщо підеш доріжкою і звернеш кілька разів, то ліворуч побачиш дім, де стоїть червона "Хонда-Сівік" з наліпкою на бампері: "Хай живе мир між народами світу!". Наступний дім — наш, без виходу на доріжку, а тому доведеться перелазити через бетонну огорожу, щоправда, трохи нижчу за мене.

— Не турбуйтеся. Бо через таку огорожу я можу легко перебратися.

— Нога вже не болить?

Дівчина з присвистом зітхнула й випустила струмок тютюнового диму.

— Та нічого. Я навмисне кульгаю, щоб до школи не ходити. Прикидаюся перед моїми стариками. Непомітно звикла. Вдаю, що з ногою негаразд, навіть тоді, коли сиджу сама в кімнаті. Я страшна акуратистка. Якщо хочеш когось обдурити, то спочатку обдур самого себе. А ви, Заводний Птаху, сміливі?

— Гадаю, не дуже, — відповів я.

— А цікаві?

— Трохи.

— А ви не вважаєте, що сміливість і цікавість між собою чимось схожі? — запитала Мей. — Де сміливість, там і цікавість, і навпаки — де цікавість, там і сміливість, хіба ні?

— Ну що ж, можливо, справді чимось схожі, — сказав я. — А буває і так, — що сміливість і цікавість зливаються водно, як ти сказала.

— Скажімо, коли нишком залазиш у чужий дім?

— Саме так, — сказав я, перекочуючи на язиці карамельку. — У такому випадку цікавість і сміливість начебто діють разом. Іноді цікавість тягне за собою сміливість і підганяє її. Однак здебільшого цікавість швидко зникає, на відміну від сміливості. Цікавість скидається на веселого приятеля, якому не можеш довіритися. Вона запалює тебе, але в будь-яку мить може кинути тебе. І тоді доводиться діяти самому, зібравши докупи всю мужність.

Мей трохи задумалася над цим.

— Справді... Можна й так вважати. — Вона піднялася зі стільця, обтрусилла пил із шортів і глянула на мене згори. — Послухайте, Заводний Птаху, ви не хотіли б подивитися на колодязь?

— Колодязь? — поцікавився я. — Який ще колодязь?

— Тут є висохлий колодязь, — сказала Мей. — Він мені до певної міри подобається. Хочете подивитися?

Ми перейшли через сад й обійшли дім збоку. Колодязь, півтора метра діаметром, закривався круглою кришкою з товстих дощок. Зверху кришку придавлювали два бетонні блоки. Біля його стінки, що виступала над землею приблизно на метр, ніби насторожі, стояло старе дерево. Начебто фруктове, але з невідомою мені назвою.

Колодязь, як і все інше в цьому домі, здавався вже давно покинутим і запущеним. У ньому відчувалося щось таке, що можна назвати "цілковитою втратою чутливості". Можливо, неживі предмети стають ще більше неживими, коли людина відвертає від них очі.

Коли ж я зблизька старанно обстежив колодязь, то зрозумів, що його викопали набагато раніше, ніж звели сам будинок. Про це свідчила зовсім стара дерев'яна кришка. Стінки колодязя були зацементовані — видно, для зміцнення первісної конструкції. Навіть дерево біля нього наче підкреслювало, що з'явилося тут набагато раніше від інших у цьому саду.

Я опустил на землю бетонні блоки, зняв одну з половинок дощаної кришки і, спершись руками об край, нагнувся і зазирнув усередину, але дна не побачив. Колодязь, видно, був досить глибокий — його нижня частина тонула в цілковитій темряві. Я принюхався — трохи відгонило пліснявою.

— Води нема, — сказала Мей. — Колодязь без води.

"Птах, нездатний літати, й висохлий колодязь, — думав я. — Доріжка без входу і виходу. І ще..."

Дівчина підняла з-під ніг шматок цеглини й кинула його в колодязь. Невдовзі почувся слабкий сухий звук. От і все. Настільки сухий, що, здавалось, його можна розтерти на порошок.

Випроставшись, я глянув на Мей і запитав:

— Чому нема води? Висохла? А може, хтось його засипав?

Дівчина здвигнула плечима.

— Якби його хотіли засипати, то засипали б по вінця, хіба ні? Бо навіщо залишати діру в землі? Небезпечно — може хтось упасти. Правда?

— Мабуть, що так, — погодився я. — Мабуть, колодязь з якоїсь причини висох.

Раптом я згадав слова Хонди: "Якщо доведеться підніматись угору, то шукай найвищу вежу і вилітай на її вершину. Якщо доведеться спускатись униз, то шукай найглибший колодязь і спускайся на дно". Виходить, колодязь я вже знайшов.

Я ще раз нагнувся і, ні про що не думаючи, глянув у темряву. "От тобі й на! У такому місці, серед дня, існує така глибока темрява!" — подумав я. Я відкашлявся і проковтнув слину. Мені здалося, ніби в темряві колодязя хтось інший кашлянув. У роті залишився присмак лимонних карамельок.

Я накрив колодязь кришкою і поклав на неї блоки. Зиркнув на годинник. Майже пів на дванадцяту. В обідню перерву треба подзвонити Куміко.

— Мені пора додому.

Мей трохи насупилася.

— Гарзд! Вертайтесь додому, Заводний Птаху.

Коли ми перетинали сад, кам'яний птах, як і раніше, дивився на небо своїми висохлими очима. Небо все ще суцільно заволокали сірі хмари, але дощ припинився. Мей Касахара зірвала жмутик трави й підкинула вгору. Вітру не було, й травинки розсипались під її ногами.

— До смерку ще багато часу, — сказала дівчина, не дивлячись на мене.

— Справді досить багато, — погодився я.

6

Про Куміко Окаду й Нобору Ватая

Я ріс у сім'ї одинаком, а тому ніяк не міг собі уявити, що почувають брат і сестра одне до одного і як спілкуються між собою, ставши дорослими і почавши самостійне життя. Щоразу, коли заходила мова про Нобору Ватая, обличчя Куміко набирало дивного виразу — наче помилково їй у рот потрапило щось незвичне на смак. Однак що ховалося за цим виразом, я не здогадувався. Куміко знала, що до її старшого брата я зовсім не відчуваю чогось схожого на прихильність, і вважала це само собою зрозумілим. Зрештою, і вона сама не була ним до краю захоплена. Якби не їхня кривна спорідненість, то, гадаю, майже неможливо було б уявити собі їх за дружньою розмовою. Але вони доводилися одне одному близькими родичами — братом і сестрою, і це трохи ускладнювало їхнє становище.

Тепер Куміко майже не мала нагоди зустрічатися з Нобору Ватая, а я зовсім перестав бувати в домі її батьків. Як я вже казав, після досить бурхливої сварки з її батьком я порвав з ним усякі стосунки. Досі я нечасто — можна на пальцях порахувати — вступав з людьми в перепалку, але якщо вже я заводився, то йшов до самого кінця. Тож коли я виклав тестю геть усе, що накіпіло на душі, мій гнів, як не дивно, кудись пропав. Ні ненависті, ні зла не залишилося. Здавалося тільки, ніби я звільнився від тягаря, який довелося довго нести на собі. Я навіть подумав, що цьому чоловікові випало нелегке життя, навіть якщо воно здається мені непривабливим і дурним. "З твоїми батьками більше не зустрічатимусь, — сказав я Куміко. — А ти можеш, якщо захочеш, це мене не стосується". Однак вона навіть не пробувала з ними побачитися.

"Мені цього також не треба. Невже ти думаєш, що досі я до них навідувалася тому, що дуже хотіла?" — сказала Куміко.

Нобору Ватая жив тоді разом з батьками, однак у сварку між мною і батьком не втручався, а тримався зверхньо осторонь. У цьому не було нічого особливо дивного. Бо він не виявляв до мене жодної цікавості й уникав особистих стосунків, якщо в цьому не було конечної потреби. Тому після розриву з батьками дружини я не мав приводу для зустрічі з ним. Не мала його також Куміко. І він, і вона були зайняті. Крім того, вони ніколи не почувалися особливо близькими.

Однак іноді Куміко телефонувала братові в університетську лабораторію, а він їй — на роботу (але ніколи — до нас додому). "Я сьогодні дзвонила братові" або "сьогодні брат мені дзвонив" — ось усе, що я від неї чув, але про що вони розмовляли, я не знав. Зрештою, я особливо не допитувався, а Куміко без потреби не вдавалася в подробиці. Зміст їхніх розмов мене не цікавив. Та це не означає, що вони мене дратували. Чесно кажучи, я просто не розумів, про що, власне, можуть говорити такі різні люди, як Куміко й Нобору Ватая. Чи, може, це стає здійсненням завдяки особливому фільтру їхньої кривної спорідненості?

Куміко була на дев'ять років молодшою від Нобору Ватая і, крім того, у дитинстві вона кілька років жила з бабусею. Мабуть, і внаслідок цього між ними не склалися приязні, як звичайно у брата й сестри, стосунки.

Від самого початку в їхній родині було троє дітей — крім них обох, ще одна дочка, на п'ять років старша від Куміко. У трирічному віці Куміко забрали з Токіо до Нііґати, до батьківського дому, де її виховувала бабуся. Пізніше батьки пояснювали, що змалку вона часто хворіла, а тому вони вирішили, що їй краще рости в селі, на свіжому повітрі, але Куміко не могла в це повірити. Бо насправді не була такою кволою, ні на що не слабувала і не пригадує, щоб у Нііґаті дорослі особливо турбувалися її здоров'ям. "Мабуть, це була просто відмовка", — казала мені Куміко.

Уже згодом від одного родича вона почула, що її бабуся і мати довго ворогували, тож від'їзд Куміко до Нііґати був, так би мовити, умовою тимчасового перемир'я між ними. Віддавши на деякий час дочку, батьки Куміко вгамували гнів бабусі, а вона, отримавши під свою опіку внучку, запевнила собі зв'язок із сином, батьком Куміко. Виходило, що дитина начебто стала заручницею.

"Оскільки в батьків уже було двоє дітей, — розповідала Куміко, — то мій від'їзд не мав особливого значення. Звісно, вони не збиралися мене покидати, але віддали мене з легкою душею — мовляв, я ще маленька і довго там не затримаюся. Видно, з усякого погляду таке рішення для всіх було зручним. Ти можеш у це повірити? Не знаю чому, але ніхто з них не розумів, як це погано вплине на малу дитину".

Куміко жила в бабусі від трьох до шести років. За ці три роки нічого прикрого, незвичного з нею не сталося. Бабуся упала всією душею коло неї, а їй самій приємніше було гратися з однолітками, двоюрідними братами й сестрами, ніж з набагато старшими братом і сестрою. Куміко привезли назад до Токіо, коли настав час іти до школи. Відчуваючи дедалі більший неспокій через розлуку з дочкою і

побоючись, щоб не було пізно, батьки наполягли на її поверненні додому. Але в певному розумінні вже було таки пізно. Після того, як було вирішено, що Куміко повернеться до Токіо, бабуся страшно занервувала. Перестала їсти, майже не могла спати. Плакала, сердилась і надовго замовкала. То міцно стискала Куміко в обіймах, то била її по руках лінійкою так сильно, що синяки залишала. Неподобними словами лаяла її матір. То казала, що не відпустить її і помре, якщо вона поїде, то заявляла, що не хоче її більше бачити — мовляв, нехай забирається світ за очі. Пробувала навіть перерізати собі вени ножицями. Куміко зовсім не розуміла, що, власне, навколо неї коїться.

І тоді вона відгородилася від зовнішнього світу. Перестала думати, перестала бажати. Її становище виходило за межі розуміння. Куміко заплющувала очі, затикала вуха, відмовлялася думати. Після того кілька місяців майже випало з її пам'яті. Пізніше не пригадувала нічого з того, що тоді з нею відбувалося. Отямилася тоді, коли була в іншому домі. Там, де мала жити. З батьками, братом і сестрою. Та це не був її дім. А просто нове середовище.

Куміко не знала, через що її розлучили з бабусяю і привезли в новий дім, але інстинктивно здогадувалася, що не буде вороття до життя в Ніігаті. Світ, в якому опинилася вона, шестирічна дівчина, не вкладався в її розуміння. Її колишній світ відрізнявся від цього багато в чому, а те, що здавалося схожим, поводитися цілком по-іншому. Вона не розуміла, на яких світоглядних цінностях і принципах він побудований, і навіть не могла брати участі в розмовах, що велися в новій родині.

У новій обстановці Куміко стала мовчазною і відлюдькуватою дівчиною. Не знала, кому може довіряти, на кого покладатися. Навіть, зрідка опиняючись на колінах батька чи матері, не почувалася спокійною. Не пам'ятала їхнього запаху й тому страшно нервувала. Іноді навіть ненавиділа цей запах. І тільки старшій сестрі потроху відкривала свою душу. Батьки не знали, що робити з такою норавливою дочкою, а старший брат відтоді навіть перестав звертати на неї увагу. І тільки сестра розуміла, якою розгубленою і самотньою відчувається Куміко. Вона терпеливо її доглядала: спала з нею в одній кімнаті, намагалась потроху розмовляти, читала їй книжки, разом ходила до школи, допомагала виконувати домашні завдання. Коли Куміко годинами плакала в кутку, сестра сиділа поруч, міцно обійнявши її. Вона старалася знайти принаймні вузьку стежку до її серця. І якби через рік після повернення Куміко додому сестра не вмерла від харчового отруєння, все, можливо, склалося б по-іншому.

"Якби сестра жила, то, гадаю, життя нашої сім'ї було б трохи кращим, — казала Куміко. — Вона вчилася тільки в шостому класі, але вже вважалася, так би мовити, її стрижнем. Якби вона залишилася жити, усі ми, можливо, були б поряднішими людьми, ніж зараз. Принаймні я, гадаю, була б урятована. Розумієш? Відтоді мене не покидає відчуття провини. Чому я не вмерла замість неї? Чому залишилася жити я, від якої немає нікому ні користі, ні радості? І батьки, й брат здогадувалися про такі мої думки, але не знайшли для мене жодного теплого слова. Ба більше — при нагоді завжди пригадували покійну сестру: яка вона була гарна, розумна й чуйна, як усі її любили, як

добре грала на роялі! Мене також учили грати! Бо, мовляв, після смерті сестри залишився рояль. Та я не мала до цього охоти. Я розуміла, що не зумію грати так, як вона, й не хотіла ще раз засвідчувати свою недолугість. Я не могла нікого замінити й не хотіла ставати кимсь іншим. Але вони мене просто не слухали. Ніхто й не збирався слухати, що я кажу! Тому я все ще дивлюся на піаніно з огидою. І так само на людей, що на ньому грають".

Слухаючи розповідь Куміко, я кипів гнівом проти її родини. За те, що вони зробили і не зробили для неї. Пригадую, це було ще до одруження. Місяців два після нашого знайомства. Був тихий недільний ранок, ми лежали в ліжку. Ніби розмотуючи заплутану тасьму, Куміко поволі розповідала про своє дитинство. Розповідала так довго вперше. Досі я майже нічого не знав про її родину та виховання. Я знав лише, що вона неговірка, любить малювати, що має довге гарне волосся і дві родимки на правій лопатці. І що я — перший в її житті чоловік, з яким вона переспала.

Розповідаючи про себе, Куміко сплакнула. Я добре розумів, чому їй захотілося плакати. Я обійняв її і погладив по волоссю.

— Якби сестра жила, то, гадаю, й тобі сподобалася б. Вона всім подобалася з першого погляду.

— Можливо, — сказав я. — Однак мені сподобалася ти. Це ж так просто. Ти і я, а твоя сестра тут ні до чого.

Куміко на хвилину замовкла й задумалася. О пів на восьму недільного ранку всі звуки були м'якими й приглушеними. Я чув, як дибають по даху голуби, як хтось далеко кличе собаку. Куміко довго вдивлялася в одну цятку на стелі, а потім запитала:

— Ти любиш котів?

— Люблю, — відповів я. — Дуже. Змалку їх тримав. Завжди з ними грався. І навіть разом спав.

— Як це чудово, правда? Я також з дитинства хотіла обзавестися котом. Та мені не дозволили. Мати їх не зносила. Досі в житті я ні разу не отримала того, чого дуже хотіла. Ні разу. Не віриш? Ти, напевне, не розумієш, що означає таке життя. Коли звикаєш до життя, під час якого не отримуєш нічого, чого хочеш, то поступово взагалі перестаєш навіть розуміти, що тобі потрібне.

Я взяв її за руку.

— Можливо, так раніше й було. Але ти вже не дитина й маєш право жити так, як забажаєш. Хочеш обзавестися котом, обери собі таке життя, де буде кіт. Це ж так просто. Маєш право так робити. Я правду кажу?

Куміко пильно дивилася на мене.

— Так, — сказала вона. Через кілька місяців після того ми заговорили про одруження.

Якщо дитячі роки Куміко, проведені в цьому домі, були понівеченими й складними, то дитинство Нобору Ватая виявилось спотвореним по-іншому. Єдиного свого сина батьки любили безтямно, і не просто любили, а водночас вимагали від нього надзвичайно багато. Батько твердо вірив: щоб гідно жити в японському суспільстві,

треба домагатися найкращих успіхів у навчанні та роботі й відштовхувати кожного, хто стоїть на твоїй дорозі. Він у цьому ні на мить не сумнівався.

Ці слова я почув безпосередньо з його уст незабаром після одруження з Куміко. "Люди зроду не створені рівними, — казав він. — Про рівність людей формально, для годиться, говорять учителі в школі, але це чиста нісенітниця. За своєю структурою Японія — демократична держава, але водночас це — жорстоке класове суспільство, де сильний пожирає слабого. Якщо не проб'єшся нагору, то майже нема ніякого сенсу жити в цій країні. Інакше тебе перемелють, як у жорнах. Тому людина має підніматися по сходинках життя щораз вище й вище. Це надзвичайно здорове прагнення. Якби люди його втратили, країна загинула б". Я ніяк не реагував на твердження тестя. А втім, він не потребував моїх оцінок. Він тільки проголошував власне переконання, якому судилося вічне життя.

Мати Куміко була дочкою державного службовця високого рангу. Виросла в Яманоте, фешенебельному районі Токіо, не відчуючи ні в чому нестачі, й не мала ні власних поглядів, ні характеру, щоб перечити чоловікові. Наскільки я помітив, вона не могла нічого сказати про речі, які не потрапляли в поле її зору (до того ж, вона була страшенно короткозора). А коли виникала потреба висловитися про щось з набагато ширшого світу, то вона завжди обходилася думкою, запозиченою в чоловіка. Якби тільки це, то, можливо, вона нікому не завдавала б жодного клопоту. А то вона мала одну ваду: як часто трапляється у жінок такого типу, була вкрай марнославною. Не маючи власних світоглядних цінностей, утверджувалася позиченими поглядами й принципами. Вона постійно сушила собі голову тільки одним запитанням: "Який вигляд я маю в чужих очах?" Ось таким чином вона стала обмеженою, психічно неврівноваженою особою, заклопотаною тільки службовим становищем чоловіка й успішністю сина. Усе, що не вміщалось в ці вузькі рамки, втрачало для неї будь-який сенс. Вона наполягла, щоб син вступив у найпрестижнішу школу, потім — у найпрестижніший університет. А чи щасливе в сина дитинство? Які погляди на життя в нього складаються? Такі запитання були дуже далеко за межами її уяви. І якби хтось хоч трохи в цьому засумнівався, вона, напевне, розгнівалася б. Можливо, навіть сприйняла б це як незаслужену особисту образу.

Ось так батьки забивали голову юного Нобору своєю сумнівною філософією і викривленим світоглядом. Уся їхня увага зосереджувалася тільки на старшому синові. Вони абсолютно не допускали, щоб він задовольнявся в житті місцем позаду когось. "Якщо людина нездатна стати першою в такому вузькому колективі, як клас чи школа, то хіба зможе досягти першості у ширшому світі?" — казав батько. Вони спонукали його до навчання, запрошуючи для нього завжди найкращих репетиторів. У нагороду за отримані високі оцінки йому купували все, що йому хотілося. Так що його дитинство минало за умов, надзвичайно сприятливих з матеріального погляду. Та коли настала пора бурхливих почуттів і болісних переживань, то він не мав часу на дівчат і на веселі розваги з товаришами. Усі свої сили доводилося віддавати тому, щоб утримувати першість — головну свою мету. Ні я, ні Куміко не знали, чи подобалося йому таке

життя. Бо Нобору Ватая не належав до тих, хто схильний щиро звірятися іншим — сестрі, батькам чи ще кому. Зрештою, він не мав іншого вибору, навіть якщо таке життя було йому й не до душі. Як на мене, деякі системи поглядів через їхню односторонність і спрощеність не піддаються спростуванню. В усякому разі, з елітної приватної середньої школи Нобору Ватая вступив на економічний факультет Токійського університету й закінчив його майже відмінно.

Батько сподівався, що, закінчивши університет, син стане державним службовцем або влаштується в якусь велику компанію, але той віддав перевагу науковій кар'єрі. Нобору Ватая не був дурнем. Він розумів, що йому підходить не реальний світ, в якому доведеться займатися практичними справами спільно з іншими людьми, а світ, який потребує систематичного розширення знань і понад усе цінує індивідуальні інтелектуальні здібності. Провчившись два роки в аспірантурі Єльського університету, він повернувся до Токійського університету для підготовки до захисту докторської дисертації. Невдовзі після повернення в Японію за порадою батьків одружився, але через два роки розлучився і став жити разом з ними в рідному домі. І от коли я з ним уперше зустрівся, то побачив досить дивну й неприємну особу.

Три роки тому, коли йому сповнилося тридцять чотири, Нобору Ватая написав й опублікував грубезну книгу на спеціальну економічну тему. Я також брав її в руки й пробував читати, але, чесно кажучи, нічогісінько не второпав. Можна сказати, жодної сторінки. Хоч як я старався, а тексту не зумів витлумачити. Навіть незрозуміло чому — через трудність змісту чи поганий стиль. Однак серед фахівців вона стала популярною. Один рецензент захоплено писав, що в ній "з абсолютно нового погляду викладено абсолютно нову економічну теорію". Щоправда, я навіть не зрозумів, що цей рецензент хотів сказати. Та незабаром ЗМІ почали вихвалити автора книги як "героя нашого часу". З'явилося навіть кілька книжок з тлумаченням книги Нобору Ватая. Навіть стали модними слова "сексуальна економіка" та "екскреторна економіка", ужиті в його монографії. Часописи й газети присвячували Нобору Ватая окремі випуски як одному з інтелектуалів нової епохи. Та я не думаю, що хто-небудь з авторів таких статей розумів, про що йшлося в його книзі. Я навіть сумніваюся, чи хоч раз вони її розгортали. Та це їх не обходило. Для них Нобору Ватая був молодим, неодруженим парубком з ясною головою, здатним написати таку незрозумілу й складну книгу.

Так чи інакше, книга зробила його знаменитим. Він почав писати критичні статті для часописів, коментувати економічні й політичні проблеми на телебаченні, а згодом став постійним учасником телевізійних дискусій. Ніхто з його оточення (включно зі мною та Куміко) ніколи й не думав, що він годиться для такої показної ролі. Загалом його вважали нервовою вченою людиною, цілком зосередженою на своїй професії. Та коли він вийшов у світ ЗМІ, то виконував доручену йому роль з подиву гідною майстерністю. Анітрохи не бентежився перед телекамерою. Навіть здавалося, ніби перед нею він розслаблювався більше, ніж у буденному житті. Нас усіх приголомшила запаморочлива зміна його зовнішності. На телеекрані Нобору Ватая з'являвся в дорогих, вишуканого крою костюмах, зі смаком дібраних краватках й елегантних

окулярах у черепаховій оправі. Зачіска теж була за останньою модою. Гадаю, модельєр добре над ним попрацював. Бо раніше я ні разу не бачив його в такому шикарному одязі. І навіть якщо дещо з цієї уніформи йому видавали в студії, усе одно вона сиділа на ньому як улита — так, ніби він здавна її одягає. "Що це за людина? — думав я тоді. — Яка його справжня суть?"

Перед камерою він здавався небагатослівним. Коли хтось цікавився його думкою, він давав чітку відповідь простими словами, використовуючи зрозумілу логіку. Коли ж дискусія у студії переходила на крик, Нобору Ватая завжди зберігав спокій. На провокацію не піддавався, дозволяв опонентові висловитися і наприкінці однією фразою розбивав його доводи. Оволодів мистецтвом завдавати удару в спину спокійним голосом, з усмішкою на обличчі. Не знаю чому, але на екрані він здавався набагато розумнішим і надійнішим, ніж у житті. Був не особливо вродливим, але високим, струнким і добре вихованим. Словом, на телебаченні Нобору Ватая почувався як удома. ЗМІ радо прийняли його як свого, а він віддячив їм взаємністю.

Однак я почував огиду як до його писанини, так і до фізіономії на екрані. Він справді був здібною, обдарованою людиною. Цього я не заперечую. Він міг за короткий час кількома словами збити опонента з ніг. Мав звірине чуття вмить визначати, куди вітер дме. Та, уважно прислухавшись до його висловлювань й почитавши, що він писав, я зрозумів, що йому бракує послідовності. Його світогляд не опирався на глибоких переконаннях, а складався із зібраних до купи кількох одновимірних систем мислення. Якщо виникала потреба, він умить міг перетасувати їх так, як йому хотілося. Усе це було дивовижною й, можна сказати, мистецькою комбінацією та перестановкою різних ідей. Але, як на мене, просто грою. І якщо в його думках помічалась якась послідовність, то лише в тому, що її взагалі в нього не було. А його світогляд зводився до твердження: "Світогляду не маю". Однак, як не дивно, саме відсутність цілісного світогляду стала інтелектуальним капіталом Нобору Ватая. Послідовність і тверді погляди виявилися непотрібними під час короткочасних маневрених боїв у ЗМІ. Тож він здобув велику перевагу, коли позбувся такого тягаря.

Він не мав чого обороняти, а тому міг зосередитися повністю на чистих бойових діях. Йому треба було тільки нападати. Збивати опонента з ніг. У цьому розумінні Нобору Ватая був інтелектуальним хамелеоном. Він змінював свій колір залежно від опонента, вміло вибудовував аргументацію і підсилював її різноманітною риторикою, здебільшого в когось запозиченою й іноді просто беззмисловою. Однак Нобору Ватая, як управний штукар, завжди спритно витягав з повітря потрібні доводи, на порожнечу яких майже не можна було відразу вказати. Навіть якби люди й помітили його логічне шахрайство, воно все одно мало набагато свіжіший і привабливіший вигляд, ніж чужі справедливі міркування (які, можливо, були переконливими, але вимагали багато часу для розуміння їхньої суті й могли здаватися слухачам банальними). Я навіть не уявляю собі, де, власне, він навчився мистецтва безпосередньо впливати на почуття масової аудиторії. Але він досконало знав, яка логіка рухає більшістю. Зрештою, логічні доводи й не потрібні, досить того, щоб вони такими здавалися. Головне — розбудити людську

масу.

Інколи Нобору Ватая хизувався незрозумілими технічними термінами. Звичайно, майже ніхто не знав, що вони означають, але тоді він умів вимовляти їх з таким виглядом, ніби хотів сказати: "Якщо ви цього не розумієте, то тим гірше для вас". І ще раз по раз наводив статистичні дані. Усі ці числа, які він закарбував у голові, надавали його висловлюванням більшої переконливості. Однак після дискусії ставало ясно, що ніхто з її учасників ні разу не засумнівався в їхніх джерелах та обґрунтованості. Усім відомо, як можна маніпулювати цитованими цифрами. Однак стратегія Нобору Ватая була настільки витонченою, що більшість людей просто не могла розгледіти такої небезпеки.

Його спритна стратегія мене нестерпно дратувала, але я не міг нікому пояснити причини мого роздратування. Це скидалося на боксерський двобій з безтілесним привидом: хоч скільки його лупцюй, а твої удари лише розсікають повітря. Мене дивувало, що на його агітацію клювали навіть досить досвідчені інтелектуали.

Ось таким чином Нобору Ватая здобув репутацію одного з видатних інтелектуалів. Видно, його непослідовність нікого не обходила. Усіх цікавив двобій на телеекрані й потоки крові. А до того, що та сама людина в понеділок каже одне, а в четвер — прямо протилежне, нікому не було діла.

З Нобору Ватая я познайомився, коли ми з Куміко вирішили одружитися. Вважав за краще поговорити з ним до зустрічі з тестем. Бо ми з ним майже однакового віку, і я сподівався на його сприяння в цій справі.

— Гадаю, тобі не варто на нього розраховувати, — якось неохоче проказала Куміко.
— Не знаю, як тобі пояснити, але він — не з таких людей.

— Але ж все одно колись доведеться з ним зустрітись.

— Мабуть, що так.

— Ну, тоді треба спробувати. Бо в будь-якій справі годі щось зрозуміти, поки не спробуєш.

— Справді.

Коли я подзвонив Нобору Ватая, він погодився на зустріч зі мною, видно, без особливого запалу. Мовляв, якщо я будь-що хочу зустрітись, то він може віділити мені півгодини. Ми домовилися побачитися в кав'ярні поблизу станції Отяномідзу. Тоді він був звичайним асистентом в університеті, книги ще не написав і мав скромний вигляд. Кишені його куртки відстовбурчилися, напевне, через його звичку тримати надто довго в них свої руки, а волосся очікувало стрижки вже тижнів два. Його темно-жовта теніска ніяк не пасувала до блакитно-сірої куртки. Він мав вигляд молодого, зовсім небагатого асистента, якого можна зустріти в будь-якому університеті. І сонні очі людини, яка від самого ранку просиділа в бібліотеці над книжками й щойно вирвалася надвір. Та коли я придивився до них пильніше, то побачив в їхній глибині гостре холодне світло.

Відрекомендувавшись, я сказав, що найближчим часом збираюсь одружитися з Куміко. Пояснив йому все якомога відвертіше. Що працюю тепер в юридичній фірмі, але що ця робота мені не дуже до душі. Що все ще шукаю себе. Що, можливо, для такої

людини, як я, одруження — нерозсудливий вчинок, але я люблю його сестру і думаю, що зможу зробити її щасливою. Що ми зможемо одне одного берегти й підтримувати.

Однак мої слова, здавалось, Нобору Ватая майже не зрозумів. Сидів склавши руки і мовчки слухав мою розповідь. І навіть коли я скінчив говорити, він якийсь час не ворухився. Здавалось, наче думав про щось інше.

Спочатку я почувався перед ним страшно незручно. Думав, виною цього моє становище. Бо так незручно на першій же зустрічі сказати людині, що хочеш одружитися з його сестрою. Та поки я сидів віч-на-віч з Нобору Ватая, незручність поступово переросла в неприязнь. Відчуття було таке, ніби на дні мого шлунка поступово накопичується якась кисло-смердюча чужорідна маса. Мене дратували не його слова й поведінка, а обличчя. Я відчув тоді інстинктивно, що воно під чимось заховане. Щось тут не те. Я відчував, що це не його справжнє обличчя.

Якби можна було, я хотів встати й піти геть. Та оскільки розмова тільки почалася, то переривати її не годилося. Я залишився і, попиваючи охолонулу каву, чекав, коли він заговорить.

— Чесно кажучи, — почав він слабким і тихим голосом, ніби заощаджував енергію, — те, що ти сказав, мені здається не зовсім зрозумілим і нецікавим. Я переймаюся трохи іншими справами, які, можливо, незрозумілі й нецікаві тобі. Мій висновок загалом такий: якщо хочеш одружитися з Куміко, а вона готова вийти за тебе заміж, то в мене немає права й причин противитися цьому. Тому я цього не робитиму. Навіть подумки. Але більшого від мене не сподівайтесь. І найголовніше: не забирай у мене більше часу.

Нобору Ватая поглянув на годинник і підвівся з місця. Може, він трохи по-іншому казав, бо я не всі його слова запам'ятав, але в одному я впевнений: суть його висловлювання я передав точно. Загалом, він висловився лаконічно й по суті. Нічого зайвого й нічого недоговореного. Я повністю зрозумів, що він хотів сказати, й догадався, яке враження справив на нього.

На тому ми й розійшлися.

Після одруження з Куміко Нобору Ватая став моїм шуряком, і таким чином я дістав нагоду іноді обмінюватися з ним словами. Однак назвати це розмовою не можна було. Як він сам казав, ми не мали між собою нічого спільного, а тому хоч би скільки слів ми вимовили, справжня розмова із цього не виходила. Здавалось, ми говорили зовсім різними мовами. Якби Далай-ламі перед смертю Ерік Дольфі[15] намагався пояснити, як важливо вибрати мастило для автомобіля відповідно до зміни тембру його бас-кларнета, то від цього, можливо, було б набагато більше користі, ніж від моїх діалогів з Нобору Ватая.

Від спілкування з іншими людьми я майже ніколи довго не страждаю. Звичайно, я можу відчувати до когось неприязнь, а тому сердитись і нервувати. Але це триває недовго. Я здатний побачити відмінність між собою та іншою людиною як особами, що належать до зовсім різних сфер. (Гадаю, що таку здатність можна назвати даром, бо, не буду хвастатися, це справді непроста справа.) Іншими словами, коли хтось мене дратує,

я переміщую такий об'єкт на певний час кудись в окрему зону, що не має до мене ніякого стосунку. Я собі тоді так міркую: "Гаразд! Мені неприємно, я роздратований, але причину цих почуттів уже усунуто, її більше тут немає. Потім, коли матиму час, я спокійно все перевірю і поставлю на своє місце". Тобто на короткий час я заморожую свої почуття. Іноді душевний спокій не відновлюється після розмороження почуттів, але це трапляється вкрай рідко. Як правило, з плином часу більшість речей втрачає свою отруту й стає нешкідливою. І я рано чи пізно про причину забуваю.

Завдяки застосуванню такої системи контролю почуттів досі мені вдавалося уникати численних зайвих клопотів і зберігати відносну стабільність у моєму внутрішньому світі. Я немало гордився тим, що вмію підтримувати таку ефективну систему.

Однак щодо Нобору Ватая моя система, так би мовити, повністю відмовилася функціонувати. Мені не вдалося так просто відсунути його в зону, що не має жодного стосунку до мене. Скоріше навпаки — він відсунув мене туди. І це мене роздратовало. Батько Куміко, звичайно, був зарозумілою і неприємною особою. Однак, урешті-решт, він належав до дрібних людей з вузьким кругозором, що вперто чіпляються своїх примітивних переконань. А тому про нього я міг забути повністю. З Нобору Ватая все було по-іншому. Він чітко усвідомлював свої людські якості. І досить точно уявляв собі, хто я такий. Тож якби захотів, міг би розтерти мене на порошок. А не зробив цього лише тому, що зовсім мною не цікавився. В його очах я був людиною, не вартою того, щоб витрачати на неї час та енергію. Мабуть, через це я на нього злився. Він був підлою особою, егоїстом до самих кісток. Однак набагато здібнішим від мене.

Ще довго після нашої зустрічі я не міг позбутися неприємного осадку. Здавалося, ніби мені в рот напхали цілу жменю смердючих комах. Хоч я їх виплюнув, відчуття огиди залишилося. Упродовж не одного дня Нобору Ватая не виходив мені з голови. Я намагався думати про щось інше, але не міг. Ходив на концерти, дивився фільми. Навіть вирушав разом з колегами по роботі на бейсбольні змагання. Пив, читав книжки, які давно збирався прочитати, як тільки буде вільний час. Але Нобору Ватая завжди перебував у моєму полі зору: стояв, схрестивши руки, і дивився на мене злими очима так, ніби засмоктував, як бездонне болото. Це мене нервувало й стрясало землю під моїми ногами.

Коли ми зустрілися з Куміко, вона спитала, яким здався мені її брат. Однак я не міг відповісти чесно. Хотів розпитати її про маску на його обличчі, про неприродно перекручене щось, яке, напевне, ховалося під нею. Хотів щиро зізнатися, що неприємно вразило мене в ньому, й розповісти про сум'яття почуттів, яке мене охопило. Але так нічого й не сказав. Бо подумав, що не зумію всього передати словами, хоч би скільки пояснював. А якщо не зумію, то краще нічого не казати.

— Він і справді трохи дивак, — сказав я. Хотів ще щось додати, але не знайшов потрібних слів. Куміко також більше нічого не питала. А тільки мовчки кивнула.

Відтоді моє ставлення до Нобору Ватая майже не змінилося. Як і раніше, він мене й далі дратував. Немов легка гарячка. Дома в нас не було телевізора, та щоразу, коли

десь мені на очі потрапляв телеекран, на ньому якимось дивним чином з'являвся Нобору Ватая і щось проголошував. Щоразу, коли я де-небудь брав у руки часопис і гортав його, то обов'язково виявляв у ньому його фото або статтю. Мені навіть здавалося, ніби Нобору Ватая чатує на мене за кожним рогом по всьому світу.

Гаразд, чесно зізнаюся: видно, я його ненавидів.

7

Щаслива хімчистка

На сцену виходить Крита Кано

Я взяв блузку і спідничку Куміко й подався до хімчистки, що біля станції. Зазвичай я здавав речі в чистку за рогом, неподалік нашого будинку. І не тому, що вона мені більше подобалася — ні, просто до неї було ближче. Хімчисткою біля станції іноді користувалася Куміко. Заносила туди що-небудь по дорозі на роботу, а на зворотному шляху забирала. Казала, що там дорожче, але чистять ретельніше. Тому свої дорогі речі здавала біля станції, хоча це було трохи незручно. Тож я того дня поїхав туди на велосипеді, бо подумав, що, напевне, Куміко віддала б чистити свою блузку і спідничку саме туди.

Я вийшов з дому в тонких зелених бавовняних штанах, незмінних тенісних тапочках і жовтій майці, випущеній однією фірмою звукозапису для реклами Ван Халена (її Куміко у свій час десь дістала), з блузкою та спідничкою дружини в руках. Як і минулого разу, цього ранку з магнітоли фірми "JVC" власника хімчистки голосно лунала музика — записи Енді Вільямса. Коли я відчинив двері, саме закінчувалася "Hawaiian Wedding Song" і починалася "Canadian Sunset". Весело насвистуючи в такт мелодії, власник щось квапливо вписував у блокнот кульковою ручкою. Серед купи касет на полиці я помітив Серхіо Мендеса, Берта Кемпферта і "101 Springs". Можливо, він був любителем легкого жанру. "А от чи міг би він стати власником пристанційної хімчистки прихильник "важкого джазу" — Альберта Ейлера, Дона Черрі, Сесіла Тейлора?" — раптом подумав я. Можливо, що так. Але його хімчистка навряд чи була б щаслива.

Коли я виклав на прилавок зелену, з квітчастим візерунком блузку і спідничку кольору шавлії, власник розгорнув речі, швидко оглянув і ретельно написав на квитанції: блузка і спідничка. Мені сподобався його акуратний почерк. А якщо до того ж він любить Енді Вільямса — тим краще.

— Окада-сан? — запитав він. Я підтвердив. Власник записав моє прізвище, відірвав копію квитанції й дав мені. — Приготуємо до наступного вівторка. Не забудьте забрати. Це речі вашої дружини?

— Так.

— Гарні кольори, правда?

Небо заволокло темними хмарами. За прогнозом погоди мав випасти дощ. Уже минуло пів на десяту, а люди з портфелями й парасольками в руках усе ще спішили до сходів на станційну платформу. Мабуть, запізнілі службовці? Ранок видався задушливим, але це ніяк не вплинуло на їхній зовнішній вигляд: вони були в акуратних

костюмах, акуратних краватках, акуратних чорних черевиках. Серед них я помітив багато чоловіків мого віку, але на жодному з них не було майки з Ван Халеном. У кожного на вилозі піджака красувався значок фірми, під пахвою стирчала газета "Ніхон кейдзай сімбун".[16] На платформі пролунав дзвінок, і кілька чоловіків кинулися сходами догори. Таких людей я вже досить давно не бачив. Упродовж останнього тижня я снував тільки між домом, супермаркетом, бібліотекою та найближчим муніципальним басейном. Зустрічав тільки домогосподарок, стариків, дітей і кількох власників крамниць. Я трохи постояв і неуважно дивився на людей у костюмах і краватках.

Потім мені в голові сплила думка: "Якщо вже я тут опинився, то чи не випити мені чашку ранкової кави у пристанційній кав'ярні?" Але полінувався й не пішов туди. Зрештою, я не дуже хотів тієї кави. Я подивився на себе у вітрині крамнички квітів. Хтозна-коли на майці з'явилася плямка від томатного соусу.

Дорогою додому на велосипеді я мимоволі насвистував "Canadian Sunset".

Об одинадцятій зателефонувала Мальта Кано.

— Алло! — сказав я, узявши слухавку.

— Алло! — сказала вона. — Це дім Тору Окади-сана?

— Так, Тору Окади. — Я з перших слів упізнав голос Мальти Кано.

— З вами говорить Мальта Кано. Передусім щиро дякую вам за те, що так люб'язно погодилися недавно на зустріч зі мною. До речі, ви нічого не запланували на сьогоднішній попілудні?

— Ні, — відповів я. Бо справді не мав ніяких планів — так само, як перелітний птах не має майна під заставу.

— У такому разі сьогодні до вас навідається моя молодша сестра Крита Кано.

— Крита Кано? — перепитав я сухо.

— Так. Здається, я вам недавно показувала її фотографію.

— Звичайно, пам'ятаю, але...

— Мою сестру звати Крита Кано. Вона — моя заступниця. Перша година дня вам підходить?

— Цілком.

— Тоді дозвольте попрощатися, — сказала Мальта Кано й поклала слухавку.

Крита Кано?

Я почистив пирососом підлогу й прибрав у домі. Зібрав газети, зв'язав їх мотузкою і закинув у шафу, повкладав у футляри розкидані аудіокасети, перемив на кухні посуд. Потім прийняв душ, помив голову, переодягнувся в чисте. Приготував свіжу каву, з'їв сандвіч з шинкою і варене яйце. А тоді, вмостившись на дивані з журналом для домогосподарок, узявся думати, що ж приготувати на вечерю. Зупинившись на рецепті салату з морської капусти і тофу, я вписав у блокнот потрібні для цього продукти. Увімкнув радіо — Майкл Джексон співав пісню "Billie Jean". Я почав думати про Мальту і Криту Кано. Оце так імена у цих сестричок! Справжній дует коміків! Мальта Кано й Крита Кано.

Моє життя справді зробило крутий поворот. Утік кіт. Телефонувала якась химерна жінка. Познайомився з дивною дівчиною й занадився у двір порожнього дому біля доріжки. Нобору Ватая збезчестив Криту Кано. Мальта Кано напророкувала, що знайдеться моя краватка. Дружина сказала, що я можу обійтися без роботи.

Я вимкнув радіо, поклав журнал на книжкову полицю і випив ще одну чашку кави.

Крита Кано подзвонила у двері якраз о першій. Вона мала точно такий же вигляд, як на фотографії: невисока, тихої вдачі жінка років двадцяти з лишком. Її зовнішність прекрасно передавала стиль початку шістдесятих років. Якби "American Graffiti"[17] знімався в Японії, то Крита Кано могла б стати постійною статисткою і без гриму. Та ж сама, як і на фотографії, зачіска: розпушене волосся із закрученими вгору кінцями. З чола воно було стягнене назад і закріплене великою блискучою шпилькою. Чорні брови акуратно підведені олівцем, накладні вії таємничо відтінювали очі, губна помада вміло відтворювала колишню моду. Здавалось, досить дати їй у руки мікрофон, і вона заспіває "Johnny Angel".

Однак її одяг був набагато простішим і непримітнішим від макіяжу. Можна сказати, робочим: проста біла блузка і вузька зелена спідничка. Жодних прикрас. Вона тримала під пахвою білу лаковану сумочку, на ногах — гостроносі білі туфельки-човники. Малюсінькі, з тонкими, як грифель олівця, каблуками, вони здавалися іграшковими. Я просто здивувався, як вона змогла в них дійти до нашого дому.

Я запросив її зайти, посадив на диван і запропонував підігрітої кави. Запитав, чи вона вже їла, бо здалася мені голодною. Відповіла, що ні, ще не обідала.

— Та ви не турбуйтеся, — поспішила вона додати. — Зазвичай на обід я їм дуже мало.

— Справді? — сказав я. — Не соромтесь. Бо сандвіч я приготую запросто. Давно звик умиль робити такі дрібниці.

Крита Кано похитала злегка головою.

— Дякую за люб'язність. Та ви справді не завдавайте собі клопоту. Досить кави.

На всякий випадок я таки приніс тарілку з шоколадним печивом. Крита Кано з'їла з охотою чотири штуки. Я з'їв дві й випив кави.

Покінчивши з печивом і кавою, вона начебто трохи заспокоїлася.

— Я прийшла сьогодні як заступниця моєї старшої сестри, Мальти Кано, — сказала вона. — Мене звати Крита. Звісно, це не справжнє моє ім'я. Справжнє — Сецуко. Я назвалася Критою, коли стала допомагати сестрі. Це, так би мовити, мій робочий псевдонім. До острова Крит я не маю жодного стосунку й ніколи туди не їздила. Це сестра так вибрала псевдонім, щоб підходив до її імені. А ви, Окада-сан, часом не бували на Криті?

Я відповів, що, на жаль, ні. Не бував і найближчим часом туди не збираюся.

— А от я хотіла б коли-небудь поїхати на острів Крит, — сказала вона і з серйозним виразом на обличчі кивнула. — Крит — найближчий до Африки грецький острів. Великий острів, на якому колись процвітала стародавня цивілізація. Моя сестра Мальта була там і каже, що це чарівна місцевість. Там сильні вітри й надзвичайно смачний

мед. А я дуже люблю мед.

Я кивнув, хоча не дуже охочий до меду.

— Я прийшла до вас сьогодні з одним проханням, — сказала гостя. — Якщо ви не проти, я хотіла б узяти у вашому домі пробу води.

— Води? — спитав я. — З водогону?

— Це мене цілком задовольнило б. Та якщо десь тут поблизу є колодязь, то я хотіла б набрати води й звідти.

— Зовсім поблизу, здається, немає. Точніше, є, але на чужому дворі, до того ж уже давно без води.

Крита Кано спантеличено глянула на мене.

— Справді без води? Точно?

Я згадав глухий звук, який почув тоді, коли дівчина кинула камінь у колодязь порожнього дому.

— Колодязь справді висох. Це точно.

— Ну гаразд. Тоді з вашого дозволу візьму пробу з водогону.

Я провів її на кухню. Вона добула з білої лакованої сумочки дві маленькі пляшечки, як для ліків. Одну наповнила водою з-під крана й ретельно закрутила кришечку. Потім сказала, що хотіла б зайти у ванну. Я завів її туди. Там сушилася білизна й панчохи Куміко, але Крита Кано, не звертаючи на них уваги, відкрила кран і набрала води в іншу пляшечку. Закрутивши на ній кришечку, перевернула її догори дном, щоб перевірити, чи не протікає. Кришечка на кожній пляшечці мала свій колір: синій для води з ванни, зелений — з кухні.

Повернувшись у вітальню, вона помістила обидві пляшечки у пластмасовий контейнер-холодильник, застібнула на ньому блискавку й дбайливо вклала в білу лаковану сумочку. Застібка на ній закрилася, сухо клацнувши. Стежачи за рухом її рук, я зрозумів, що Крита Кано робила це не один раз.

— Дуже вам дякую, — сказала вона.

— Це все? — запитав я.

— Ні, але наразі цього досить, — відповіла вона. Осмикнувши поділ спіднички, вона взяла сумочку під пахву й збиралася вставати з дивана.

— Почекайте, — сказав я. Не сподіваючись, що вона так швидко піде, я трохи розгубився. — Затримайтесь, будь ласка, на хвилику. Моя дружина хотіла би дізнатися, що ж усе-таки сталося з нашим котом. Скоро буде два тижні, як зник. Якщо про нього хоч щось знаєте, то розкажіть, будь ласка.

Дбайливо тримаючи сумочку під пахвою, Крита Кано якийсь час дивилася на мене, а потім кілька разів злегка кивнула. І тоді її кучерики загойдалися так само, як було заведено на початку шістдесятих років. Коли вона кліпала очима, її чорні накладні віії повільно піднімалися та опускалися, наче віяло з довгим держакон у руках рабів-негрів.

— Чесно кажучи, уся ця історія, на думку сестри, може виявитися довшою, ніж спочатку здавалося.

— Довшою, ніж спочатку здавалося?

Ці слова викликали в моїй уяві високий стовп серед пустелі, де, наскільки сягало око, нічого іншого не було. Сонце хилилося до заходу, і тінь від стовпа щораз довшала, а його вершечка вже не було видно неозброєним оком.

— Так. І може статися так, що справа не закінчиться лише зникненням кота.

Я трохи розгубився.

— Але ж ми просимо тільки розшукати пропалого безвісти кота. І більше нічого. Було б добре, якби він знайшовся. А якщо помер, то хотіли б це точно знати. Чого ж тоді вся ця історія може виявитися довшою? Не розумію.

— Я також, — сказала Крита Кано й підняла руки до блискучої шпильки, щоб відсунути її назад. — Однак повірте, будь ласка, моїй сестрі. Звичайно, я не хочу сказати, що вона все на світі знає. Та якщо вже каже: "Історія може виявитися довшою", — то так воно й буде.

Я мовчки кивнув. Більше не мав чого сказати.

— Окада-сан, ви зараз маєте час? Може, у вас якісь справи? — запитала вона офіційним тоном.

Я відповів, що жодних справ не маю.

— Ну, тоді можна вам розповісти трохи про себе? — сказала вона. Поклала сумочку на дивані, а руки — на коліна під вузькою зеленою спідничкою. На нігтях обох рук був гарний рожевий манікюр. На пальцях — жодного персня.

— Будь ласка, розповідайте, — сказав я. І таким чином, як я й передбачав у ту мить, коли Крита Кано натиснула на кнопку дзвінка біля дверей, моє життя поплило в дивному напрямі.

8

Довга розповідь Крити Кано

Роздуми про різновиди болю

— Я народилася двадцять дев'ятого травня, — почала розповідати Крита Кано, — і ввечері того дня, коли мені виповнилося двадцять років, вирішила накласти на себе руки.

Я поставив перед нею чашку зі свіжою кавою. Вона додала до неї вершків і повільно розмішала ложечкою. Від цукру відмовилася. Як завжди, я пив чорну каву без цукру і вершків. Настільний годинник сухо постукував.

Пильно вдивляючись мені в очі, Крита Кано спитала:

— Можна розповідати по порядку, від самого початку? Іншими словами, де народилася, в якій родині жила...

— Розповідайте, будь ласка, як вам хочеться. Як зручніше.

— У батьків я була наймолодшою з трьох дітей, — почала вона. — Крім сестри Мальти, у мене є ще старший від неї брат. Батько володів лікарнею в префектурі Канаґава. Родина не мала якихось особливих домашніх проблем. Я росла у звичайній родині, яких можна зустріти будь-де. Батьки, дуже серйозні люди, з повагою ставилися до праці. Виховували нас строго, але дозволяли нам певну свободу у дрібних справах,

якщо це не завдавало шкоди іншим людям. Ми не відчували матеріальних нестатків, але надмірної розкоші в домі не було. Батьки дотримувалися думки, що дітей не слід псувати зайвими грошима. Я сказала б, що ми жили навіть скромно.

Мальта старша за мене на п'ять років і від самого малечку відрізнялася від інших дітей: могла вгадувати різні речі. Скажімо, знала, що в такій-то палаті лікарні щойно помер пацієнт, або де лежить загублений гаманець. Спочатку всі цікавилися такими здібностями, вважали її цінним даром, але незабаром стали побоюватися. Батьки заборонили сестрі розводитися перед людьми про "речі без надійної основи". Батько дорожив своєю репутацією директора лікарні й не хотів, щоб сторонні люди почули про такі надприродні здібності його дочки. Відтоді Мальта тримала свій рот на замку. Вона не тільки не говорила про "речі без надійної основи", але й не брала участі у звичайних розмовах про повсякденне життя.

Тільки мені вона відкривалася. Ми виростили у дружбі одна з одною. Попередивши, щоб я нікому більше не казала, вона нишком розповідала, що скоро по сусідству спалахне пожежа або що захворіє наша тітка, яка живе в районі Сетаґая. І її слова завжди справджувалися. Мені, ще маленькій, це було надзвичайно цікаво. Нічого страшного й зловісного я в цьому не вбачала. Відколи себе пам'ятаю, я постійно ходила за нею і слухала її "одкровення".

Що старшою ставала Мальта, то сильнішими були прояви її особливих здібностей. Але вона не знала, як ними розпорядитись, як розвивати, а тому безперервно страждала. Порадитися не мала з ким. Просити настанови не мала в кого. Ще підлітком спізнала самотність. Мусила власними силами розв'язувати свої проблеми, на все шукати свої відповіді. Ясна річ, у нашому домі вона не почувалася щасливою. Не могла ні хвилини відпочити душею. Бо їй доводилося приглушувати свої здібності, приховувати від чужих очей. Вона почувалася потужною рослиною, яку посадили в маленький горщик. Це було протиприродно, неправильно. Мальта знала, що їй треба якнайшвидше звідси забиратися. Вона переконала себе, що десь на землі є правильний світ, придатний саме для її життя. Однак для цього їй довелося потерпіти до закінчення середньої школи.

Після закінчення школи вона вирішила не вступати до університету, а в пошуках власної дороги в житті виїхати за кордон. Та оскільки наші батьки — люди здорового глузду, то не могли так просто її відпустити. А тому Мальта постаралася заробити сякі-такі гроші й потай від батьків утекла з дому. Спочатку поїхала на Гаваї і прожила два роки на острові Кауаї. Бо десь прочитала, що на його північному березі є джерела з чудовою водою. Відтоді в неї виникло надзвичайно глибоке зацікавлення водою. Сестра дотримувалася погляду, що людське життя великою мірою залежить від структури води. Через те вирішила залишитися на острові Кауаї. Тоді в глибині цього острова жила велика комуна хіпі, і Мальта приєдналася до неї. Тамтешня вода помітно вплинула на її духовні здібності. Завдяки їй Мальта змогла досягти "повноцінної гармонії" між своїм тілом і своїми здібностями. Вона писала мені, як це чудово, тож, читаючи її листи, я почувалася щасливою. Однак згодом її перестала задовольняти ця

земля. Острів справді був прекрасною, мирною землею, де люди, подалі від світських пристрастей, шукали душевного спокою. Однак вони надто піддалися наркотикам і сексуальній розпусті. А моя сестра цього не потребувала. Тож через два роки вона покинула цей острів.

Потім Мальта перебралася в Канаду, подорожувала по півночі Сполучених Штатів, а відтак переїхала до Європи. І всюди, куди попадала, перевіряла якість води. Знайшла кілька місць з чудовою водою, яка, однак, не була ідеальною. Ось так Мальта мандрувала світом. Коли не ставало грошей, згадувала, що вміє віщувати — допомагала знаходити пропалі речі або людей. За це їй платили. Хоча вона й не любить брати грошей. Бо зовсім не годиться обмінювати небесний дар на матеріальні цінності. Але тоді довелося це робити, щоб просто вижити. Мальта прославилася своїми передбаченнями й легко могла заробити на прожиток. В Англії вона співпрацювала з поліцією — допомогла знайти місце, де був захований труп пропалої безвісти дівчинки, й поблизу загублену рукавичку вбивці. Арештований злочинець відразу зізнався у скоєному. Про це писали навіть газети. При нагоді я вам покажу вирізки з них. Ось так вона подорожувала Європою, поки не опинилася на Мальті. На той час минуло майже п'ять років, як вона покинула Японію. Цей острів став кінцевим пунктом її пошуків води. А втім, ви, напевне, про це чули від неї самої, чи не так?

Я кивнув.

— Під час мандрів по світу Мальта постійно писала мені листи. Якщо, звісно, не перешкоджали якісь обставини, я щотижня отримувала від неї довгого листа. Вона повідомляла, де зараз перебуває і що робить. Як я вже казала, ми завжди дружили, тож, навіть розділені відстанню, могли листовно ділитися своїми почуттями. Це були справді чудові листи. Якби ви їх прочитали, то зрозуміли б, яка незвичайна в мене сестра. Завдяки її листам я спізнала стільки світів! Дізналася про стількох цікавих людей! Сестрині листи мене підбадьорювали. Допомогали зростати. І за це я їй глибоко вдячна. Але ж листи — це тільки листи. У важкому підлітковому віці, коли мені так була потрібна старша сестра, вона була десь далеко. Поруч її не виявилось. А в родині я була одна як палець. Мое життя минало в самотності. Тоді мені не давав спокою біль — про це я розповім пізніше. Я не мала з ким порадитися. У цьому розумінні я почувалася такою ж самотньою, як і Мальта. Якби вона тоді жила зі мною, то, мабуть, мое життя склалося б трохи інакше. Вона давала б мені добрі поради й допомагала. Та чи варто зараз про це говорити? Як і Мальті, мені самій довелося шукати власну дорогу в житті. А коли мені виповнилося двадцять, я вирішила вчинити самогубство.

Крита Кано взяла чашку в руку й допила каву.

— У вас така смачна кава, — сказала вона.

— Дякую, — відповів я якомога спокійніше. — Може, перекусите? Я щойно зварив яйця.

На мить завагавшись, вона сказала, що з'їла б одне. Я приніс з кухні яйця і сіль. Налив їй ще кави. Ми поволі очистили і з'їли яйця, випили каву. А тим часом задзвонив телефон, та я не взяв слухавки. Після п'ятнадцяти-шістнадцяти дзвінків телефон

замок. Здавалося, ніби Крита Кано їх не чула.

З'ївши яйце, вона добула із сумочки маленький носовичок і витерла губи. Осмикнула спідничку.

— Зважившись на самогубство, я вирішила написати передсмертного листа. Цілу годину просиділа за столом, щоб пояснити, чому залишаю цей світ. Хотіла написати, що в моїй смерті ніхто не винен, що її причина в мені самій. Бо не хотіла, щоб потім, як мене не стане, хтось помилково відчував свою провину.

Однак дописати такого листа не змогла. Кілька разів переписувала, але щоразу новий варіант здавався мені дурнішим і смішнішим. Що серйознішим я збиралася його написати, то безглуздішим він ставав. Урешті-решт я вирішила нічого не писати.

І я подумала, що все просто. Я розчарувалась у житті. Я вже не могла більше зносити різні болі, які мене не відпускали. Я терпіла їх двадцять років. Упродовж цього часу в моєму житті не було нічого іншого, крім безперервного болю. Досі я намагалася його витримати й абсолютно впевнена, що це мені вдавалося. Можу з гордістю стверджувати, що не здавалась і з бою не втікала. Але на двадцятий день народження я дійшла висновку, що насправді життя не варте того, щоб витрачати на нього стільки сил.

Крита Кано на мить заговклала й тільки розгладжувала різьки носовичка на колінах. Коли опускала очі, її довгі накладні вій кидали на обличчя м'які тіні.

Я відкашлявся. Здається, хотів щось сказати, але не знав що, а тому мовчав. Здалека долинав крик заводного птаха.

— Саме біль став причиною мого рішення накласти на себе руки, — провадила вона далі. — Я маю на увазі не душевний чи метафоричний біль, а чисто фізичний. Простий, звичайний, прямий, а тому ще гостріший. Конкретно — головний, зубний біль, страждання від місячного, простріл у попереку, тупий біль у плечах, жар, біль у м'язах, опік, обмороження, вивих, перелом, удар... Я страждала частіше й набагато сильніше від інших людей. У зубах, скажімо, наче від самого народження була якась вада. Вони боліли цілий рік. Хоч як старанно, кілька разів на день, я їх чистила, хоч як утримувалася від солодкого — усе намарно. До того ж на мене майже не діяла анестезія. Тому візити до зубного лікаря ставали для мене кошмарним сном. Такого страшного болю не можна описати. А якими важкими були страждання під час менструацій! Цілий тиждень боліло в низу живота так, ніби хтось там свердлом вертів. А як при цьому гупало в голові! Мабуть, вам важко собі уявити, але від болю я плакала. Таке катування повторювалося щомісяця й тривало цілий тиждень.

А коли я сиділа в літаку, то від зміни атмосферного тиску, здавалось, голова от-от розколеться навпіл. Лікарі пов'язували це з будовою моїх вух — мовляв, їхні раковини надто чутливі до перепадів тиску. Те ж саме я часто відчувала в ліфті. Тому не можу користуватися ним у висотних будівлях. Здається, ніби от-от голова в окремих місцях трісне й з неї бризне кров. Принаймні раз на тиждень шлунок так різко болів, що я не могла вранці встати з постелі. Кілька разів мене обстежували в лікарні, але причини так і не знайшли. Казали, що, може, це пов'язано із психікою. Але від їхніх слів не

ставало легше. До того ж треба було ходити до школи. Бо якби я пропускала уроки щоразу, коли в мене щось боліло, то мене майже не бачили б у школі.

Якщо я об щось ударялася, то на тілі обов'язково залишався синяк. Щоразу, коли я дивилася на себе в дзеркалі ванної, мені хотілося плакати. Бо тіло вкривалося чорними плямами, схожими на гниле яблуко. Показуватися людям у купальнику страшно соромилась, а тому, відколи себе пам'ятаю, майже ніколи не плавала. Завдавало мук — натирало шкіру — й нове взуття, бо мої ноги відрізняються за розміром.

Із цих причин я майже не займалася спортом. Якось у школі мене настирливо вмовили піти кататися на ковзанах. Там я впала і так сильно забила поперек, що відтоді, як наставала зима, відчувала в ньому різкий біль. Здавалося, ніби туди з усієї сили встромляють товсту голку. Часто бувало так, що, намагаючись встати зі стільця, я падала.

Страшно мучили мене також запори, а кожне випорожнення через три-чотири дні не обходилося без болю. Боляче затерпали плечі й немов перетворювались у камінь. Боліло так, що я не могла стояти, однак біль не вщухав і тоді, коли я лягала. В одній книжці я прочитала, як колись у Китаї людей карали тим, що садовили на декілька років у тісну дерев'яну коробку. І тоді подумала, що моє страждання схоже на їхнє. Інколи від болю в плечах я не могла навіть дихати.

Я могла б довго перераховувати болі, яких зазнала, але боюсь вам, Окада-сан, наскучити й тому обмежусь сказаним. Я хочу тільки, щоб ви зрозуміли, що моє тіло наче було альбомом різних видів болю. На мене звалилося їх стільки, що я подумала: "Мене хтось прокляв. Хоч би там що хтось казав, а життя до мене несправедливе. Біль можна було б терпіти, якби всі люди на світі так само страждали". Але ж так не було. Біль — страшно несправедлива річ. Я розпитувала про нього багатьох людей. Та, виявляється, ніхто не знає, що таке справжній біль. Більшість людей на світі живе, майже не відчуючи його щодня. А коли я це зрозуміла (до мене це дійшло після переходу в середню школу), то до сліз на очах засмутилася. Чому тільки я маю нести такий важкий тягар? І мені відразу захотілося вмерти.

І водночас я подумала: "Ні, це не може тривати вічно! Одного ранку я прокинуся, і біль раптом, без усяких пояснень, зникне, а переді мною відкриється нове, спокійне й безболісне життя". Однак певності, що так станеться, я не мала.

Я зважилась відкритися Мальті: "Мені несила жити в таких муках. Що ж робити?" Вона трохи подумала і так відповіла: "З тобою справді щось негаразд. Але що саме, я сама не знаю. І що тобі робити, також не знаю. Я ще не спроможна зробити остаточний висновок щодо цього. Можу сказати тільки одне: краще почекай до двадцяти років. Потерпи до цього часу, а потім уже щось вирішуй".

Із цієї причини я вирішила дожити до двадцяти. Однак час збігав, а моє становище нітрохи не поліпшувалося. Навпаки, біль тільки посилювався. І тоді я зрозуміла лиш одне: біль загострюється з ростом тіла. Однак я терпіла його вісім років і намагалася бачити тільки світлі сторони життя. Нікому не скаржилася. Навіть у прикрий час завжди старалась усміхатися. Навчилася зберігати спокійний вираз обличчя навіть

тоді, коли від болю не могла стояти. Ні сльози, ні скарги не зменшують болю. Від цього тільки відчуваєшся ще нещаснішою. Завдяки таким зусиллям багато людей мене полюбило. Вони вважали мене тихою і приємною дівчиною. Я викликала довіру у старших і подружилася з багатьма однолітками. Якби не біль, то, мабуть, я не могла б нарікати на своє життя і свою молодість. Однак біль мене не покидав. Переслідував мене, немов тінь. Як тільки я на мить забувала про нього, він одразу з'являвся і завдавав удару де-небудь по тілу.

В університеті я закохалася в одного хлопця і на першому курсі, влітку, втратила незайманість. Але, як можна було сподіватися, я не відчувала нічого, крім болю. "Потерпи трохи, звикнеш. А як звикнеш, перестане боліти", — заспокоювали подруги. Та насправді біль не проходив. Щоразу, коли я спала з цим хлопцем, від болю в мене сльози текли з очей. І я вирішила, що з мене досить. Одного дня я сказала йому: "Ти мені подобаєшся, але я більше не можу зносити такого болю". Він здивувався і сказав, що це якась дурниця. "Очевидно, в тебе якась психологічна проблема, — заявив він. — Трохи розслабся. Тоді біль зникне й тобі навіть стане приємно. Усі ж цим займаються. І в тебе нема підстав від цього відмовлятися. Просто ти не дуже стараєшся. Пестиш себе. На біль звальюєш усі свої проблеми. Оце твоє ниття нічого не варте".

Коли я це почула, мені терпець урвався, і я дослівно вибухнула: "А що ти знаєш про біль? Те, що я відчуваю, — не простий біль. Якого тільки болю я не зазнала! І коли я скаржуся, що болить, значить, мені справді боляче". Я пояснила йому докладно, що я досі пережила, але він майже нічого не зрозумів. Людина, яка не зазнала справжнього болю, абсолютно не спроможна збагнути, що це таке. І ми розійшлися.

І от надійшов мій двадцятий день народження. Цілих двадцять років я терпіла, сподіваючись, що одного дня настане світла переміна в моєму житті. Однак цього не сталося. Я занепадала духом. Треба було вмерти раніше. Пішовши обхідною дорогою, я тільки продовжила свої муки.

Після цих слів Крита Кано глибоко вдихнула. На столі перед нею стояла тарілочка з яєчною шкаралупою і порожня чашка. На колінах лежав ретельно складений носовичок. Раптом, наче щось пригадавши, вона зиркнула на настільний годинник.

— Вибачте, — сказала вона тихим сухим голосом. — Я так заговорилася. І забрала у вас стільки дорогоцінного часу. Мені справді незручно.

Із цими словами вона стиснула в руці ремінець білої лакованої сумочки й підвелася з дивана.

— Почекайте хвилику, — поспішив я сказати. Мені не хотілося, щоб розповідь обірвалася на половині. — Про мій час не турбуйтеся. Я до самого вечора вільний. Може, розкажете все до кінця? Адже ваша розповідь на цьому не закінчилася, правда?

— Звісно, не закінчилася, — проказала Крита Кано. Вона стояла і дивилася на мене згори вниз, міцно стискаючи обома руками ремінець сумочки. — Те, що я вам досі розповіла, — це, так би мовити, лише передмова.

Попросивши її трошки почекати, я подався на кухню. Стоячи перед раковиною, двічі глибоко вдихнув, вийняв з буфета дві склянки, поклав у них шматочки льоду й

налив помаранчевого соку з холодильника. Потім поставив склянки на маленьку тацю і вернувся з нею у вітальню. Я навмисне робив ці рухи повільно, та, зайшовши в кімнату, застав Криту Кано в тій самій позі. Коли я поставив перед нею склянку з соком, вона, наче передумавши, знову присіла на диван й поклала сумочку біля себе.

— Ви справді хочете, щоб я розповіла до кінця? — для певності спитала вона.

— Звичайно.

Випивши півсклянки соку, Крита Кано розповідала далі:

— Ясна річ, мені не вдалося накласти на себе руки. Бо інакше я не сиділа б тут із вами й не пила б помаранчевого соку. — Вона пильно глянула мені в очі. Я всміхнувся, щоб показати свою згоду з нею. — Якби я вмерла так, як задумала, то остаточно розв'язала б свої проблеми. Назавжди втратила б свідомість й, отже, позбулася б усякого болю. От чого я прагла. Та, на жаль, вибрала неправильний спосіб померти.

О дев'ятій годині вечора двадцять дев'ятого травня я зайшла до брата й попросила дати напрокат машину. То була новісінька, недавно куплена "Тойота MR2", а тому брат невдоволено скривився, але я не звернула на це уваги. Відмовити він мені не міг, бо я позичила йому гроші для її купівлі. Я отримала ключі й хвилин тридцять ганяла на ній вулицями. Пробіг у неї нараховував лише тисячу вісімсот кілометрів. Вона була легкою і вмить набирала швидкості, як тільки я натискала на педаль газу. Для мого задуму вона підходила якнайкраще. Наблизившись до берега ріки Тамаґави, я помітила велику, на вигляд міцну кам'яну стіну, що огорожувала висотний житловий будинок. Перед нею вулиця вигідно розгалужувалася на два боки. На значній відстані від неї я з усієї сили натиснула на педаль газу й на швидкості сто п'ятдесят кілометрів за годину врізалася автомашиною в стіну. І в цю ж мить знепритомніла.

Однак, на нещастя, стіна виявилася набагато слабшою, ніж здавалося. Можливо, робітники абияк працювали й не закріпили як слід фундаменту. Вона просто завалилась, а перед машини сплющився до невпізнання. От і все. Слабка стіна зм'якшила удар. Крім того, я була настільки сама не при собі, що забула відстебнути ремінь безпеки.

Ось так я уникла смерті. І нітрохи не покалічилася. Та найдивніше — я навіть не відчувала болю. Мене відвезли до лікарні, вдало полагодили одне зламане ребро. Приїжджала для розслідування поліція, але я сказала, що нічого не пам'ятаю. Можливо, переплутала педалі й замість гальма натиснула на газ. Поліція повірила. Адже мені щойно виповнилося двадцять, а права водія я отримала півроку тому. Та й не здавалася людиною, здатною вчинити самогубство. І ще: хіба на світі хтось захоче це робити, застебнувши ремінь безпеки?

Однак, виписавшись з лікарні, я стала перед кількома важкими практичними проблемами. Передусім довелось розплачуватися за кредит на машину, що перетворилася на брухт. На нещастя, через недогляд при оформленні страховки машина була її позбавлена.

Якби я наперед знала, що так станеться, то мала б узяти напрокат автомашину з нормальною страховкою. Але тоді мені було не до цього. Мені навіть на думку не

спало, що, може, брат не застрахував автівку, а крім того, що моя спроба самогубства закінчиться невдачею. Адже сталося диво: я врізалася у стіну на швидкості сто п'ятдесят кілометрів за годину і залишилася живою.

Невдовзі надійшов рахунок від домоуправління за відновлення стіни на суму 1364 294 єни.[18] Сплатити її я мала негайно і готівкою. Хоч-не-хоч довелося позичати гроші в батька. Він ставився до грошей дуже відповідально, то сказав, що борг мушу повернути йому до останньої єни, бо сама винна, що стався такий нещасний випадок. Насправді йому самому грошей бракувало. Він сушив собі голову, де б їх роздобути, бо саме тоді будував ще один флігель лікарні.

Тож я знову почала думати про самогубство. І придумала безвідмовний спосіб: стрибнути з п'ятнадцятого поверху головного університетського корпусу. Я провела кілька разів обстеження вікон і вибрала одне з них, що гарантувало успіх. Ще трохи — і я вистрибнула б униз.

Та раптом щось мене зупинило. Щось дивне, що застряло в голові. В останню мить це "щось" дослівно потягло мене назад і зупинило. Та поки я зрозуміла, що це за "щось", минуло досить багато часу.

Біль зник.

Опинившись після нещасного випадку в лікарні, я майже не відчувала болю. За швидким перебігом подій я й не помітила, як він зовсім покинув моє тіло. Справляла нужду легко, не мучили менструації, не боліли голова й шлунок. Майже не давало про себе знати навіть зламане ребро. Чому так сталося, я не здогадувалася. В усякому разі, біль зник.

І тоді я вирішила ще трохи пожити. У мене з'явилось зацікавлення. Захотілося хоч трошки відчути, що таке життя без болю. Вмерти завжди можна встигнути.

Однак продовження життя означало, що доведеться виплатити борги. А їх сума переважила за три мільйони єн. І от щоб розплатитися, я стала повією.

— Повією? — спитав я здивовано.

— Так, — сказала Крита Кано спокійно, ніби йшлося про щось пусте. — Щоб віддати борги, мені були потрібні гроші негайно, а іншого способу їх роздобути я не знала. Я пішла на це без жодних вагань. Адже я всерйоз надумала померти, рано чи пізно. І тільки цікавість мене повернула до життя: хотілось трохи пожити без болю. А торгівля тілом — дрібниця порівняно зі смертю.

— Справді, — погодився я.

Вона перемішала соломинкою помаранчевий сік, в якому лід уже розтанув.

— Можна вас ще запитати? — поцікавився я.

— Звичайно. Питайте, будь ласка.

— Ви радилися із сестрою щодо свого наміру?

— Вона тоді вела на Мальті аскетичний спосіб життя й не хотіла, щоб її відволікали. Тому й не дала мені своєї адреси. Мої листи могли б завадити їй зосередитися. Три роки, поки вона там жила, я майже їй не писала.

— Зрозуміло, — сказав я. — Хочете ще кави?

— Так, якщо ваша ласка.

Я подався на кухню підігріти каву. Поглядаючи на вентилятор, зробив кілька глибоких вдихів і видихів. Коли кава зігрілася, я налив її в чисті склянки і разом з тарілочкою шоколадного печива відніс до вітальні.

— Коли ви намагалися вкоротити собі життя? — запитав я.

— Мені тоді сповнилося двадцять. Шість років тому, у травні тисяча дев'ятсот сімдесят восьмого.

У травні того року я одружився з Куміко. Саме тоді Крита Кано задумала самогубство, а її сестра на острові Мальта була зайнята своїм духовним самовдосконаленням.

— Я вирушила у квартал розваг й окликнула першого чоловіка, який мені сподобався. Ми домовилися про ціну й пішли до найближчого готелю, — розповідала Крита. — Під час сексу я вже не відчувала фізичного болю. Його більше не було. А втім, я зовсім не відчувала насолоди. Для мене це були тільки тілесні рухи. Я не відчувала жодних докорів сумління через те, що займалася сексом за гроші. Мене охопило глибоке, майже бездонне оніміння відчуттів.

Я заробляла дуже добрі гроші. За перший місяць я отримала майже мільйон єн. Якби так тривало далі, то за три-чотири місяці я легко могла б розрахуватися з боргами. Зазвичай я подавалася до міста після занять в університеті й поверталася додому не пізніше десятої вечора. Батькам казала, що працюю офіціанткою в ресторані. І вони мені вірили. Щоб не викликати підозри великою сумою грошей, я вирішила віддавати батькові щомісяця лише по сто тисяч єн, а решту клала в банк.

Та от одного вечора, коли, як завжди, я готувалася заговорити біля станції з клієнтом, мене раптом схопили ззаду за руки два ґевали. Я подумала, що це поліцаї. Та коли добре придивилась, то побачила, що на мене напали місцеві якудза.[19] Вони відтягли мене у завулок і, погрожуючи ножем, завели поблизу у свою "контору". Заштовхнувши мене в задню кімнату, роздягли, зв'язали й довго ґвалтували. І від початку до кінця все знімали на відео. Увесь цей час я не розплющувала очей і намагалася ні про що не думати. Це не було важко, бо я не відчувала ні болю, ні насолоди.

Потім показали мені плівку й звеліли працювати на їхню організацію, якщо не хочу, щоб вони її оприлюднили. Добули з мого гаманця студентське посвідчення й пригрозили послати копію касети моїм батькам і здерти з них усі гроші, якщо надумаю відмовитися. Я не мала вибору — сказала, що згідна на все й робитиму, що мені накажуть. Тоді мені справді було до всього байдуже. "Якщо ти співпрацюватимеш з нашою організацією, то, можливо, менше зароблятимеш, — сказали вони. — Бо сімдесят відсотків грошей, отриманих від клієнтів, відійде нам. Але натомість тобі не доведеться шукати клієнтів і боятися поліції. Забезпечимо тебе першокласною клієнтурою. Якщо ж ти й далі на свій розсуд заговорюватимеш з чоловіками, то одного дня тебе знайдуть задушеною в якому-небудь готелі".

Тепер уже мені не треба було ловити клієнтів на розі вулиці. Вечорами я приходила

в їхню "контору" й вирушала до готелю, який мені вказували. Вони справді-таки постачали мені добрих клієнтів. Не знаю чому, але до мене було особливе ставлення. Зовні я здавалася недосвідченою, набагато вихованішою за інших дівчат. Видно, такий тип подобався більшості клієнтів. Як правило, інші дівчата приймали щодня трьох і більше клієнтів, а я обходилася одним-двома. Інші дівчата носили в сумочках сигналізатори й, отримавши вказівку з "контори", спішили до якого-такого готелю, щоб переспати з бозна-яким суб'єктом. Мене ж замовляли заздалегідь для зустрічі в першокласних готелях, а іноді також у помешканнях. Клієнтами були здебільшого чоловіки середнього віку, іноді траплялися й молодики.

Раз на тиждень у "конторі" я отримувала гроші. Не стільки, як раніше, але якщо врахувати чайові від клієнтів, то виходила непогана сума. Звісно, траплялися люди з дивними вимогами. Але це мене не бентежило. Що дивнішими були вимоги, то більшими ставали чайові. Кілька клієнтів вибирали саме мене й добре платили. Свої заробітки я клала на рахунки в окремих банках. Але вже тоді гроші мене не цікавили. Так собі — ряди цифр... Тепер я, здавалось, жила тільки для того, щоб переконатися в онімінні моїх відчуттів.

Прокидаючись уранці, я трохи лежала в постелі й перевіряла, чи не відчуваю чогось, що можна назвати болем. Розплющувала очі, поволі збиралася з думками і перебирала відчуття по всьому тілу — від голови до пальців на ногах. Ніде не боліло. Я не могла зрозуміти, справді болю не було чи, може, я його не відчуваю. В усякому разі, біль зник. І разом з ним будь-які відчуття. Тоді я вставала і йшла у ванну чистити зуби. Знімала піжаму й приймала гарячий душ. Тіло ставало надзвичайно легким. Настільки, що здавалось чужим. Здавалось, ніби моя душа вселилася в чуже тіло. Поглядаючи на його зображення в дзеркалі, я відчувала, що я страшенно далека від нього.

Життя без болю... Я мріяла про нього так довго, та коли мрія здійснилася, я не могла знайти собі місця в ньому. Між ним і мною була помітна відмінність, і це мене бентежило. Здавалось, наче я ніяк не пов'язана з цим світом. Світом, який я раніше люто ненавиділа й далі ненавиділа за несправедливість і нечесність. Та раніше я принаймні знала, що я — це я, а світ — це світ. А от тепер навіть світ перестав бути світом, а я — собою.

І я стала часто плакати. Приходила вдень у парк Сіндзюку-гьоен або Йойогі, сідала на траву й плакала. Іноді плакала годину-дві. Бувало, навіть уголос. Перехожі здивовано позирали на мене, але я не звертала на них уваги. І тоді думала: "От було б добре, якби я вмерла тоді, ввечері двадцять дев'ятого травня!" Однак тепер я вже не могла вмерти. Разом з онімінням відчуттів пропала навіть сила, яка потрібна, щоб відібрати собі життя. Не було ні болю, ні радості. Залишилася порожнеча. Я навіть перестала бути собою.

Крита Кано глибоко вдихнула і, взявши чашку з-під кави, зазирнула в неї. Потім, злегка похитавши головою, поставила її назад на тарілочку.

— Ось тоді я й зустріла Нобору Ватая.

— Зустріли Нобору Ватая? — здивувався я. — Як свого клієнта?

Вона мовчки кивнула.

— Але ж... — почав я, однак запнувся, шукаючи потрібних слів. — Чогось не розумію... Ваша сестра казала мені, що Нобору Ватая вас зґвалтував. Це що, якась інша історія?

Крита Кано взяла з колін носовичок і легенько витерла губи. Потім глянула мені прямо в очі. Щось в її погляді мене стривожило.

— Вибачте, будь ласка. Ви не могли б принести мені ще одну чашку кави?

— Чого ж ні. — Я поставив її чашку на тацю і пішов на кухню готувати каву. Засунувши руки в кишені штанів й опершись на сушарку, чекав, коли закипить кава. Коли ж я повернувся у вітальню з чашкою в руках, Крити Кано на дивані не було. Зникла і сумочка, і носовичок. Я заглянув у передпокій — її туфлі також зникли.

9

Гостра нестача електрики й підземні водостоки

Дослідження Мей Касахари про перуки

Зранку, провівши Куміко на роботу, я пішов поплавати в муніципальний басейн. Уранці там найменше людей. Коли, повернувшись додому, приготував каву і сів пити на кухні, мої думки закрутилися навколо незакінченої химерної розповіді про себе Крити Кано. Я став згадувати по порядку одну за одною всі її подробиці, але що більше думав, то химернішою вона здавалася. А тим часом я щораз повільніше й повільніше ворухив мозком, що аж захотів спати. Здавалось, непритомнів. Я приліг на диван, заплющив очі й відразу заснув. І мені приснився сон.

Приснилася Крита Кано. Точніше, спочатку з'явилася Мальта Кано в тірольському капелюшку з великим яскравим пером. Навколо юрмилося багато людей (місце скидалося на простору залу), але я відразу впізнав її під таким чепурним капелюшком. Вона сиділа сама за шинквасом бару. Перед нею стояла велика склянка з якимсь тропічним напоєм. Та от чи пригублювалася вона до нього, я не знаю.

На мені був костюм і та сама краватка з крапчастим візерунком. Як тільки я помітив Мальту Кано, то відразу рушив до неї, але не міг швидко пробитися через людський натовп. Коли ж нарешті добрався до шинквасу, Мальти Кано вже не застав. Залишилася тільки склянка з напоєм. Я вмовився на сусідньому табуреті й замовив віскі з льодом. Коли бармен запитав, яку марку віскі я волів би, я відповів, що "Cutty Sark". Зрештою, марка мене особливо не цікавила — просто віскі "Cutty Sark" першим спало на думку.

Та бармен ще не встиг подати мені замовлене віскі, як ззаду хтось мене схопив за руку, обережно, немов щось крихке. Я обернувся — переді мною стояв чоловік без обличчя. Чи справді він виявився без лиця — я не можу сказати, бо те місце, де йому належало бути, вкривала густа тінь, і розгледіти щось під нею не вдавалося. "Окада-сан, прошу сюди, — сказав чоловік. Я збирався щось сказати, але не встиг, бо він провадив далі: — Ходіть, будь ласка, зі мною. У нас обмаль часу. Мерщій". Усе ще тримаючи мене за руку, він швидкою ходою пробився через переповнену залу й вийшов у коридор. Особливо не опираючись, я пішов услід за ним. Цей чоловік

принаймні знав моє прізвище. Отже, вибрав мене не навмання. А, напевне, з якоїсь причини і з якоюсь метою.

Пройшовши трохи коридором, чоловік без обличчя зупинився перед дверима з номером 208. "Двері не замкнено. Відчиняйте". Я зробив, як він велів. За дверима відкрилася простора кімната, схожа на апартаменти старомодного готелю. З високої стелі звисала старовинна люстра, яка, однак, не горіла. Приміщення освітлювали тільки маленькі настінні бра. Гардини на вікнах були щільно запнуті.

"Віскі тут скільки завгодно. Волієте "Cutty Sark"? Пийте, будь ласка!" — промовив безлиций, показуючи на шафу біля дверей. Потім, залишивши мене самого, зачинив за собою двері. Я довго стояв, завмерши, серед кімнати, не знаючи, що сталося.

На стіні висіла велика картина олійними фарбами. І щоб прийти до тями, якийсь час я її розглядав. Місяць над рікою настільки тьмяно освітлював протилежний берег, що я не міг розрізнити краєвиду. У слабому місячному світлі ледь-ледь проступали тільки якісь невиразні обриси.

А тим часом мені страшенно захотілося віскі. Я подумав, що відчиню шафу і вип'ю хоч один ковток, як радив чоловік без обличчя. Однак її дверцята ніяк не відчинялися. Вони виявилися не справжніми, а майстерно виконаною імітацією. Я так і сяк натискав на їхні виступи, тягнув до себе, але дарма — дверцята все одно не подавалися.

"Окада-сан, вони так просто не відчиняються, — пролунав голос Крити Кано. Я раптом помітив, що вона стоїть поряд у своїй подобі початку шістдесятих років. — Мине досить багато часу, поки вони відчиняться. Сьогодні на це не сподівайтесь. Так що махніть рукою, будь ласка".

Без жодних передмов і пояснень вона скинула із себе одяг — так, ніби лушила горох — і стала переді мною гола. "Окада-сан, це не забере багато часу. Поспішімо із цим покінчити. Вибачте за поспішність, але для цього є причини. Навіть прибути сюди було вкрай важко". Вона підійшла до мене, розстебнула блискавку на моїх штанах і спокійно, ніби робила щось звичайне, вийняла мого прутня. Опустивши вниз очі з накладними віями, Крита взяла його в рот, який виявився набагато більшим, ніж я думав. Прутень відразу напружився. Коли вона заворушила язиком, кучерики її волосся загойдалися, наче від легкого вітерця, й лоскотали стегна. Я бачив тільки її волосся і накладні вії. Я сів на ліжку, а вона, опустившись на коліна, увіткнулася обличчям мені між ноги. "Не треба! — сказав я. — Бо сюди зараз може прийти Нобору Ватая. А я не хотів би з ним тут зустрітись".

"Не турбуйтеся, — відповіла Крита Кано, випустивши прутня. — На це нам ще вистачить часу, будьте спокійні".

Вона знову ковзнула язиком по моєму прутню. Я стримувався з останніх сил. Здавалось, що мене кудись засмоктують. Губи та язик Крити Кано обхопили мене, ніби слизькі живі істоти. Більше стримуватися я не зміг. І прокинувся.

"Отакої!" — подумав я і подався у ванну. Виправ забруднені труси й довго мився під гарячим душем, щоб позбутися липкого відчуття, що залишив по собі сон. Скільки років тому я мав полюцію уві сні? Я намагався згадати, та не зміг. У всякому разі, дуже

давно.

Саме тоді, коли я, обтираючись рушником, вийшов з ванної, задзвонив телефон. Дзвонила Куміко. Я трохи занервував, коли відразу після такого сну з іншою жінкою довелося розмовляти з Куміко.

— У тебе голос якийсь дивний. Щось сталося? — запитала Куміко. Вона страшно чутлива до таких речей.

— Нічого особливого, — відповів я. — Трошки задрімав, а ти мене щойно розбудила.

— Справді? — сказала вона недовірливо. Її недовіра передалася мені через слухавку, і я ще більше занервував.

— Вибач, але я сьогодні трохи запізнюся. Можливо, до дев'ятої. Перекушу десь у місті.

— Добре. Повечеряю сам.

— Пробач, — додала вона, ніби щось пригадавши, й після короткої паузи поклала слухавку.

Я хвилю дивився на слухавку, потім подався на кухню, почистив яблуко і з'їв.

За шість років після нашого одруження я ні разу ні з ким, окрім Куміко, не спав. Однак це не означає, що я зовсім не відчував статевого потягу до інших жінок або для цього не мав нагоди. Просто я її не шукав. Не можу пояснити чому, але, напевне, в житті я не ставив секс на перше місце.

І тільки одного разу, за випадковим збігом обставин, я провів ніч з іншою жінкою. Я ставився до неї прихильно, а вона, гадаю, готова була б переспати зі мною. Однак цього не сталося.

Вона кілька років працювала разом зі мною в юридичній конторі. Була молодша за мене на два чи три роки. Відповідала на телефонні дзвінки, узгоджувала робочі графіки співробітників. І робила це справді вправно. Virізнялася кмітливiстю і чіпкою пам'яттю. Легко відповідала на запитання, хто де і що зараз робить, який матеріал в котрій шафі лежить. Призначала всі ділові зустрічі. Співробітникам вона подобалась і користувалась в них довірою. Між нами були особисті дружні стосунки, ми навіть кілька разів ходили після роботи разом у бар. Назвати її красунею було важко, але її обличчя мені подобалося.

Коли, готуючись до майбутнього одруження, вона мусила звільнитися (її нареченого переводили працювати на Кюсю), ми з кількома колегами запросили її вечором останнього робочого дня випити на прощання. По дорозі додому ми їхали електричкою вдвох, й оскільки було вже пізно, то я провів її додому. Перед дверима своєї квартири вона запропонувала зайти випити кави. Хоч я й боявся, що запізнюся на останню електричку, але вирішив від її пропозиції не відмовлятися, бо, можливо, ми більше не побачимось, а крім того, випивши кави, я хотів трохи протверезитися. Квартира була типовою оселею самотньої жінки. Невеликий стереомагнітофон на книжковій етажерці й холодильник, правда, завеликий і надто шикарний для однієї людини, що, як вона сказала, їй залишила подруга. В сусідній кімнаті вона переодяглася у щось зручніше й приготувала на кухні каву. Ми сіли на підлогу й

завели розмову.

— Скажи мені, ти чогось особливо боїшся? — запитала вона, ніби раптом щось згадавши, коли в розмові настала коротка пауза.

— Та начебто ні, — відповів я, трохи подумавши. Я багато чого в житті боявся, але нічого особливого на думку не спадало. — А ти?

— Я боюся підземних водостоків, — сказала вона, обхопивши коліна обома руками. — Мабуть, знаєш, що це таке? Прикриті землею труби, по яких несуться у темряві водяні потоки.

— Зрозуміло.

— Я народилась і виросла в префектурі Фукусіма. Повз наш будинок протікала маленька річечка — така, яку використовують для зрошення рисових полів, — і на півдорозі входила в трубу, під землю. Здається, це сталося, коли я — мені тоді було років два-три — гралася там зі старшими дітьми. Вони посадили мене в човник і пустили за водою. Звичайна дитяча забава. Але того разу, після рясних дощів, води в річці побільшало. І течія понесла човник прямісінько до труби. Якби там випадково не проходив сусід, то човник затягло б під землю й ніхто б уже не дізнався, куди я поділася.

Вона провела пальцями лівої руки по губах, ніби хотіла ще раз пересвідчитися, що залишилася живою.

— Я ще й досі добре пам'ятаю, що тоді бачила. Лежу горілиць, а вода несе мене із собою. Обабіч — береги, схожі на кам'яну огорожу, над головою — ясне блакитне небо. А течія щораз швидша й швидша. Що ж буде? І раптом я розумію, що попереду морок. Справжній морок. Він наближається й от-от мене проковтне. Я відчуваю, що ось зараз мене огорне холодна тінь. Це — перший спогад у моєму житті.

Вона ковтнула кави.

— Окада-сан, мені страшно, — сказала вона. — Так страшно, що не витримаю. Як тоді, в дитинстві. Мене знову несе туди. Звідти я вже не зможу втекти.

Вона добула із сумочки сигарету, прикурила від сірника і повільно випустила дим. Я вперше побачив, що вона курить.

— Ти маєш на увазі одруження?

Вона кивнула:

— Так, одруження.

— А що, є якісь конкретні проблеми з цим?

Вона похитала головою.

— Начебто нічого особливого. Хіба що всякі дрібниці...

Я не знав, що їй на це відповісти, але треба було щось сказати.

— Зрештою, кожен зазнає таких переживань, коли збирається з кимсь одружитися. Сумнівається: "А що, як роблю велику помилку?" І таке побоювання цілком природне. Адже вибір людини, з якою житимеш усе життя, — це серйозне рішення. Однак його не треба боятися.

— Легко тобі казати, що всі люди однакові й мають подібні проблеми...

Минула одинадцята. Я подумав, що треба якось закінчувати розмову й забиратися додому. Та я ще не встиг і слова сказати, як вона попросила, щоб я її обійняв.

— Для чого? — здивувався я.

— Хочу підзарядитися, — сказала вона.

— Підзарядитися?

— Електрики не вистачає, — відповіла вона. — Останнім часом я майже не сплю. Трошки задрімаю, але відразу прокидаюся і не можу більше заснути. І думати ні про що не можу. І тоді мені треба від когось підзарядитися. Бо інакше помру. Правду кажу!

Я подумав, що вона все ще п'яна, й зазирнув їй в очі. Як звичайно, вони знову були розумними й спокійними.

— Але ж послухай, наступного тижня ти вийдеш заміж. І чоловік обійматиме тебе скільки захочеш. Навіть щовечора. Для цього люди й одружуються. І нестачі електрики вже не буде.

Вона нічого не відповіла. Стиснувши губи, розглядала свої ноги. Маленькі, білі, з гарними нігтями.

— Ідеться про сьогодні, — промовила вона. — А не про завтра, не про наступний тиждень чи наступний місяць. Мені зараз її не вистачає.

Видно, вона справді хотіла, щоб хтось її обійняв, і я відразу це зробив. Її затія видалася мені надзвичайно дивною. Для мене вона була здібною, приємною колегою. У конторі ми сиділи в одній кімнаті, перекидалися жартами, інколи разом випивали. А от зараз, поза роботою, тримаючи її в обіймах в її ж кімнаті, я сприймав її як теплий шматок м'яса. І я подумав, що взагалі на роботі кожен з нас виконував відведену йому роль. Та як тільки ми спускалися із цієї сцени й позбавлялися цього тимчасового образу, то перетворювалися на невпевнені, незграбні шматки теплого м'яса, доповненого кістками, органами травлення, серцями, мізками й дітородними органами. Я обіймав її за плечі, а вона міцно тулилася до мене грудьми. Її груди виявилися більшими й м'якішими, ніж я думав. У такій позі, не кажучи ні слова, ми просиділи в обіймах досить довго.

— Ну, так добре? — спитав я, не впізнаючи свого голосу. Здавалось, ніби це хтось за мене говорив. Я відчув, що вона кивнула.

На ній був трикотажний спортивний светр і тонка спідничка до колін. Та незабаром я збагнув, що під ними нічого іншого не було. І тоді майже автоматично я відчув ерекцію. Здається, що й вона це помітила. Мою шию обдало її теплим подихом...

Я так з нею і не переспав, хоча "заряджав" до другої години ночі. Вона просила не покидати її саму, а обіймати, поки не засне. Я довів її до ліжка й поклав спати. Але вона не заснула. Я ще довго "заряджав" її, тримаючи її, переодягнену в піжаму, в обіймах. Відчував, як палають її щоки і шалено б'ється серце. Я не знав, правильно я роблю чи ні. Але не здогадувався, як краще виплутатися з такого становища. Найпростіше — лягти з нею в ліжку, але таку можливість я проганяв з голови. Інстинкт підказував, що так не треба робити.

— Окада-сан, не гнівайся на мене за це. У мене така нестача електрики, що я не

витримала.

— Та нічого, — сказав я. — Я все розумію.

Я подумав, що слід було подзвонити додому. Але що я сказав би Куміко? Брехати я не любив, а якби навіть пояснював усе від початку до кінця, то однаково вона не зрозуміла б. Зрештою, це вже не мало значення. "Нехай буде, що буде", — подумав я. Я пішов від неї о другій, а дістався додому о третій. Довелось довго чекати таксі.

Ясна річ, Куміко розгнівалася. Бо не спала, сиділа за столом у кухні й чекала на мене. Я пояснив, що випив з приятелями, а потім грав у мадзян.[20] Вона спитала, чому ж хоч не подзвонив. Я відповів, що якось на пам'ять не прийшло. Звісно, вона не повірила, й брехня вилізла назовні. Адже в мадзян я не грав ось уже кілька років, а брехати взагалі не навчився. Тому розповів усю правду — від початку до кінця, крім, звичайно, епізоду з ерекцією. Але наполягав на тому, що з цією дівчиною нічого не мав.

Після того цілих три дні Куміко зі мною не розмовляла. Зовсім. Спала в іншій кімнаті, їла наодинці. Це була, можна сказати, найбільша криза в нашому подружньому житті. Вона по-справжньому на мене сердилась, і я добре розумів її настрій.

— Що б ти подумав, якби опинився на моєму місці? — спитала мене Куміко після трьох днів мовчанки. — Якби я повернулася додому в неділю, о третій ранку, навіть не попередивши по телефону, й сказала, що пролежала досі в ліжку з чужим чоловіком, але нічого з ним не мала? Мовляв, повір мені, я його тільки "заряджала". Тож поснідаймо й лягаймо спати. Якби я такого наговорила, то ти спокійнісінько повірив би?

Я мовчав.

— А ти зробив ще гірше, — сказала Куміко. — Спочатку збрехав! Сказав, що з кимсь випивав, а потім грав у мадзян... Але ж це чиста брехня! Як я можу повірити, що ти з нею не спав? Як можу повірити, що ти правду кажеш?

— Вибач, що спочатку збрехав. Бо не уявляв собі, як пояснити правду. Але повір: я справді не зробив нічого поганого.

Куміко схилила голову над столом. Мені здалося, ніби навколишнє повітря поволі рідшає.

— Не знаю, що ще сказати. Іншого пояснення в мене немає. Залишається тільки просити, щоб ти мені повірила.

— Гаразд, повірю, якщо ти цього так хочеш, — сказала Куміко. — Але запам'ятай: можливо, і я коли-небудь з тобою так учиню. І тоді ти також мені повір. Я маю на це право.

Досі Куміко ще не користувалася своїм правом. Але я часто пробував уявити собі, як реагуватиму, коли вона ним скористається. Можливо, я їй повірю. Однак, мабуть, нестерпно переживатиму. Мовляв, навіщо навмисне так робити? Напевне, так думала про мене того дня й Куміко.

— Заводний Птаху! — гукнув хтось з двору. Це була Мей Касахара.

Витираючи волосся рушником, я вийшов на веранду. Вона сиділа на її краю і кусала

ніготь на великому пальці. На ній були такі ж темні окуляри, як і під час нашої першої зустрічі, кремові бавовняні штани й чорна спортивна майка. У руці вона тримала папку.

— Он там перелізла, — мовила вона, показуючи на бетонну стіну, й обтрусила штани від пороху. — Прикинула на око, куди лізти. І добре, що вгадала. От була б халепа, якби я залізла не у ваш двір!

Мей добула з кишені пачку "Short Hope" і закурила.

— До речі, як поживаєте, Заводний Птаху?

— Так собі.

— А я от сьогодні йду на роботу. Може, підемо разом, га? Робота розрахована на двох, а тому мені було б набагато краще зі знайомою людиною. Незнайома набридатиме різними запитаннями — мовляв, скільки мені років, чому до школи не ходжу? А ще ж може трапитись і збоченець. І таке буває. А тому ви, Заводний Птаху, мені дуже допомогли б, якби пішли зі мною!

— Це та робота, про яку ти раніше казала? Дослідження для виробника перук?

— З першої до четвертої рахуємо лисих на Гіндзі.[21] От і все. Гадаю, і вам це стане у пригоді. Рано чи пізно самі полисієте, тож не завадить зараз побачити на власні очі й дослідити те, що вас очікує.

— А тебе не відведуть куди слід, як побачать, що ти серед білого дня прогулюєш уроки й на Гіндзі вештаєшся?

— Скажу, що проводжу позакласні дослідження із соціології чи щось у такому дусі. Я завжди так обводжу їх навколо пальця. Будьте спокійні!

Оскільки на сьогодні я не мав якихось особливих планів, то вирішив скласти їй компанію. Мей подзвонила в майстерню і дала знати, що ми вже йдемо. По телефону говорила цілком нормально: "Так... я хотіла б попрацювати з ним... так, добре... дякую... все зрозуміла... зробимо, як ви кажете... будемо після дванадцятої..." На той випадок, якщо Куміко прийде з роботи раніше, я залишив записку, що повернуся до шостої, і разом з Мей вийшов з дому.

Фірма — виробник перук містилася на Сімбасі. У метро дівчина коротко пояснила, у чому полягає наше дослідження. За її словами, ми повинні стати на розі вулиці й рахувати перехожих з лисиною або з рідким волоссям. Залежно від ступеня облісіння їх треба розділити на три категорії: А) легке порідіння; Б) значна втрата волосся і В) справжня лисина. Мей відкрила папку, добула звідти спеціальний буклет і показала мені конкретні приклади згаданих трьох стадій.

— Гадаю, ви в основному зрозуміли, яка голова відноситься до котрої категорії. У подробиці не будемо влізати, бо на це часу не вистачить. Зрештою, приблизне уявлення що до чого маєте.

— Та ніби, загалом... — невпевнено сказав я.

Поряд з Мей сидів досить відгодований чоловік, на вигляд службовець компанії, що явно досяг стадії Б. Видно, почувався незручно і позирав на буклет, але Мей не звертала на нього уваги.

— Я беру на себе поділ на категорії, а ви стоятимете коло мене і записуватимете в

анкету, що я скажу. Правда, просто?

— Та начебто, — сказав я. — Однак, власне, кому потрібне таке дослідження?

— Не знаю. Вони збирають такі дані усюди — у Сіндзюку, у Сібуї, в Аоямі.[22] Можливо, хочуть довідатися, де найбільше лисих. Або з'ясовують відсоток людей з різними стадіями облісіння. В усякому разі, у них грошей хоч греблю гати. Тому пускають їх на такі справи. Бо на перуках стільки заробляють! Знаєте, чому премії в таких фірмах більші, ніж у торговельних компаніях?

— Кажи.

— Бо перука довго не служить. Од сили років два-три. Може, ви не знаєте, але останнім часом її дуже старанно виробляють, а тому вона з шаленою швидкістю зношується. Минає років два-три, й доводиться її міняти й купувати нову. Перука так щільно прилягає до голови, що волосся під нею стирається і стає рідшим, ніж раніше. Тому треба міняти її на іншу, що краще прилягає. Якби, скажімо, ви носили перуку і через два роки мусили її міняти, то подумали б ось так: "Ну от, перука стала непридатною. Але ж на нову потрібна сила грошей. А тому від завтра я ходитиму на роботу без неї".

Я похитав головою:

— Мабуть, ні.

— Звісно, не подумали б. Іншими словами, якщо людина один раз наділа перуку, то приречена користуватися нею завжди. А тому виробники перук закріплюють такі високі прибутки. Хоч і не хочеться так казати, але вони — як торговці наркотиками. Як попадеш їм у руки, не відпустять до самої смерті. Ви коли-небудь чули, що в лисого раптом виросло чорне-чорнісіньке волосся? Пересічна перука коштує півмільйона єн, а найшикарніша й на мільйон потягне. А міняти ж треба через кожних два роки. Просто жах! На автомашині можна проїздити років чотири-п'ять, та ще й враховується її вартість, коли міняєш її на нову. А от з перуками так не виходить!

— Справді, — погодився я.

— Крім того, виробники перук завели спеціальні салони, де клієнтам миють перуки й стрижуть власне волосся. Ти вже не можеш прийти до звичайного перукаря, сісти перед дзеркалом, скинути перуку й попросити, щоб тебе підстригли! Лише з таких салонів вони мають нечуваний зиск!

— У тебе стільки знань! — сказав я захоплено. Сусід Мей, що досяг стадії Б, уважно прислухався до нашої розмови.

— Мене у фірмі люблять і багато чого розповідають, — сказала Мей. — Прибутки від такого бізнесу величезні. Перуки виробляють у Південно-Східній Азії або інших країнах, де праця обходиться дешево. Там же скуповують і волосся. У Таїланді або на Філіппінах. Тамтешні дівчата обрізають своє волосся і продають цим фірмам, щоб зібрати гроші собі на посаг. Світ такий дивний! Скажімо, ось тут в якого-небудь дядька на голові волосся індонезійської дівчини!

Після цих слів я і службовець на стадії Б мимоволі обвели поглядом вагон.

Ми зайшли у контору фірми — виробника перук на Сімбасі й отримали пакет з

анкетами й олівці. У своїй сфері виробництва фірма посідала друге місце на ринку, але біля її вхідних дверей без жодної вивіски було тихо — наче для зручності постійним клієнтам. Ні на пакеті, ні на анкетах назва фірми не значилася. Вписавши в реєстраційну карточку тимчасового працівника своє ім'я та прізвище, домашню адресу, дані про освіту й вік, я здав її у відділ опитування. Контора виявилася справді тихим робочим місцем. Ніхто не кричав у телефонну слухавку, не стукав несамовито по клавішах комп'ютера, засукавши рукава. Кожен, в охайному одязі, спокійно зосереджувався на своїй роботі. Як і належало такій фірмі, серед її працівників не було видно лисих. Можливо, декотрі й носили на голові перуки власної фірми, але відрізнити їх від тих, хто не носив, мені не вдавалося. З усіх фірм, які мені досі випало відвідати, ця справляла найдивніше враження.

Звідти ми поїхали метрополітеном до Гіндзи. У нас залишалось трохи часу, і ми зайшли в кав'ярню "Dairy Queen" з'їсти гамбургера, бо вже зголодніли.

— Послухайте, Заводний Птаху, — сказала Мей. — Ви будете носити перуку, якщо облисїєте?

— Та що тобі сказати? — відповів я. — Узагалі-то я не люблю зайвого клопоту, а тому, напевне, лисину не чіпав би.

— І це правильно! — сказала вона, витираючи паперовою серветкою залишки кетчупу на губах. — Бо лисина не така страшна, як здається лисому. Гадаю, не варто нею перейматися.

— Гм, — промимрив я.

Потім ми посідали біля входу в метро перед офісом компанії "Вако" і впродовж трьох годин рахували лисих. Із цього місця нам удавалося точно встановити ступінь облисіння людей, що піднімалися та спускалися сходами. Мей називала категорію — А, Б або В, а я записував це в анкету. Здавалось, вона добре звикла до такої роботи. Бо ні разу не запнулась і не поправилася. Швидко й точно розділяла перехожих за ступенем облисіння на три категорії. І щоб не привертати до себе уваги, тихим голосом коротко називала мені. Коли іноді проходило мимо кілька лисих, їй доводилося торохтіти: "А, А, Б, В, Б, А". Один літній чоловік елегантної зовнішності з пишною сивиною, постеживши за нами, спитав:

— Вибачте, а що це ви робите?

— Збираємо дані, — коротко відповів я.

— Для чого? — допитувався він.

— Для соціології.

— А, В, А, — тихо називала мені Мей.

Чоловік, видно, залишившись неперекоханим, якийсь час усе ще стежив за нашою роботою, але врешті-решт махнув рукою і пішов.

Годинник на будівлі універмагу "Міцукосі" по той бік вулиці вибив четверту. Ми закінчили роботу й ще раз зайшли в кав'ярню "Dairy Queen" випити кави. Хоча робота й не вимагала особливих фізичних зусиль, але мене якось дивно затерпли плечі й шия. Можливо, через те, що, рахуючи лисих потайки, ми відчували щось схоже на докори

сумління. Уже в метро, по дорозі до контори на Сімбасі, я машинально розподіляв лисих, які мені потрапляли на очі, за категоріями А, Б, В. Від цього мені ставало неприємно, але я не міг зупинитися — давалася взнаки інерція. Ми передали анкети у відділ опитування й отримали грошову винагороду — досить пристойну за витрачений час і сили. Я розписався у відомості і заховав гроші в кишеню. Ми знову спустилися в метро, доїхали до Сіндзюку, пересіли там на лінію Одарю і подалися додому. Починалася година пік, і людей у вагоні було чимало. Тому я особливо не сумував, що давно не їздив у переповненій електричці.

— Непогана робота, правда? — спитала Мей в електричці. — Легка й нормально оплачувана.

— Непогана, — погодився я, смокчучи лимонну карамельку.

— Ще раз поїдемо? Можна щотижня.

— Чого ж ні?

— Послухайте, Заводний Птаху, — сказала Мей після короткої паузи, ніби щось пригадавши. — Я от подумала: може, люди бояться полисити тому, що це нагадує їм про кінець життя? Іншими словами, коли людина втрачає волосся, то, може, їй здається, що власне життя потроху зникає. Можливо, вона відчуває, що впритул наблизилася до смерті.

Я задумався над її словами.

— Можливо, хтось так і вважає.

— Я от іноді думаю: що відчуває людина, коли довго, поволі й потроху вмирає?

Я не зовсім добре розумів суть її запитання, а тому, не відпускаючи поруччя, обернувся і глянув їй в очі:

— Поволі й потроху вмирати... Що ти конкретно маєш на увазі?

— Ну, скажімо... людину замикають у повну темряву саму й не дають ні пити, ні їсти. От вона поволі там умирає.

— Це справді тяжка смерть, — сказав я. — Не хотів би я такої.

— Ну, а хіба людське життя не таке саме? Адже нас усіх замкнули десь у темряві, не дають ні їсти, ні пити, й ми поволі, потроху вмираємо.

Я засміявся.

— У твоєму віці такі слова звучать надто песимістично.

— Песи... як-як?

— Песимістично. — Я вимовив це слово англійською. — Тобто коли бачиш у житті тільки темну сторону.

— Песимістично, песимістично... — Мей кілька разів повторила це слово, а тоді пильно видивилася на мене. — Мені тільки шістнадцять, і я небагато знаю про життя, але впевнена в одному: якщо мої думки песимістичні, то непесимістичні дорослі люди — просто дурні.

10

Легка рука

Смерть у ванні

Посланець з дарунком на пам'ять

У наш теперішній дім ми переїхали на другий рік після одруження, восени. Колишня наша оселя підлягала перебудові, й нам довелося звідти вибиратися. Тому ми заходились шукати дешеву й зручну квартиру, однак знайти щось таке з нашими фінансами було не так-то просто. Коли про це довідався мій дядько, то запропонував негайно переселитися в його дім у Сетаґая. Він придбав його ще в молодості й прожив там років десять. Збирався зносити цей старий будинок, а натомість побудувати трохи функціональніше й сучасніше житло, однак через те, що його намір не узгоджувався з нормами забудови, зробити цього йому не вдалося. Ходили чутки, що найближчим часом ці норми зм'якшаться. Дядько готовий був чекати, та якби залишив дім порожнім, то мусив би платити податок на нерухомість, а якби здав в оренду чужим людям, то пізніше мав би клопіт з їх виселенням. Тому, щоб зменшити податок, він погодився брати з нас за надане житло таку саму невисоку плату, яку ми досі платили за квартиру. Зате вимагав, щоб ми зобов'язалися звільнити дім за три місяці, коли попросить. Ми не заперечували. Справа з податком залишалася не зовсім зрозумілою, але ми почувалися щасливими, що зможемо хоч якийсь час жити в окремому будинку за невеликі гроші. До станції на лінії Одакю було далекувато, зате дім містився в тихому житловому районі й навіть мав невеликий сад. І хоча він нам не належав, ми відчували себе майже "домовласниками", як тільки в ньому оселилися.

Дядько, молодший брат моєї матері, нічим нам не докучав. Прямий і щирий, він, однак, діяв без зайвих слів, а тому здавався трохи непередбачуваним. З усієї нашої рідні я любив його найбільше. Він закінчив університет у Токіо й влаштувався диктором на радіо, але через десять років звільнився, як він сам казав, з обридлої роботи й відкрив бар на Гіндзі. Цей скромний маленький заклад прославився своїми чудовими коктейлями, і через кілька років дядько вже став власником ряду барів і ресторанів. І всі вони процвітали — видно, дядько мав дар, потрібний для такого діла. Одного разу, ще у студентські роки, я запитав, чому всі його заклади успішно розвиваються. Чому, скажімо, на Гіндзі один такий заклад процвітає, а інший банкрутує. Я ніяк цього не розумів. І тоді дядько протягнув переді мною руки долонями догори і з поважним виразом на обличчі сказав: "У мене легка рука". І більше нічого не пояснив.

Можливо, він справді мав легку руку. Але, крім того, він умів збирати звідусіль здібних людей. Він виплачував їм високу зарплату і добре до них ставився, а вони віддячували йому повагою і старанністю в роботі. "Якщо я довіряю людині, то даю їй змогу проявити свій таланти і плачу добрі гроші, — казав мені дядько. — Якщо ти щось купуєш, то не думай про витрати або прибутки. А от енергію бережи для того, чого не можна купити за гроші".

Дядько одружився пізно — обзавівся нарешті родиною років під сорок п'ять, коли вже досяг економічних успіхів. Його дружина, років на три-чотири молодша за нього, була розлучена й принесла із собою значний маєток. Дядько ніколи не розповідав, де і як із нею познайомився. На вигляд — тиха і з доброї родини. Від дядька дітей вона не мала. Як, здається, і від попереднього чоловіка. Можливо, це й стало причиною

розпаду її першого шлюбу. Так чи інакше, хоча в свої сорок з лишком років дядько й не став капіталістом, але більше не мусив працювати як віл, щоб забезпечити себе. Крім доходу від барів і ресторанів, він отримував ренту від зданих в оренду будинків і квартир, а також сталі дивіденди від укладених капіталів. Наше сімейство, відоме своїм скромним способом життя і повагою до солідного бізнесу, дивилося на дядька з його сумнівними барами й ресторанами холодними очима, та й він сам від самого початку не дуже спілкувався з ріднею. І тільки про мене, свого єдиного небожа, здавна турбувався. А особливо після смерті моєї матері — я тоді вступив до університету, — коли з батьком, який одружився удруге, у мене не склалися добрі стосунки. За час мого бідного й самотнього студентського життя він мене неодноразово годував безплатно у своїх ресторанах на Гіндзі.

Життя в окремому будинку він уважав обтяжливим, а тому мешкав з дружиною у квартирі в районі Адзабу. Не любив особливо розкошувати, але мав одну слабіну — купував рідкісні автомобілі. В його гаражі, виблискуючи первісною красою, стояли, дбайливо доглянуті, майже антикварні дві моделі — "Ягуар" та "Альфа-Ромео".

Розмовляючи якось з дядьком по телефону в одній справі, я з цікавості запитав про родину Мей Касахари.

— Касахара, кажеш? — Він трохи задумався. — Такого прізвища не пам'ятаю. Бо тоді, коли я там жив, був одинаком і з сусідами зовсім не спілкувався.

— Навпроти їхньої садиби, по той бік доріжки, стоїть порожній дім, — сказав я. — Раніше там начебто жили Міявакі, а зараз він пустує, віконниці дошками забиті.

— О, цього Міявакі я добре знаю, — відповів дядько. — Колись він мав кілька ресторанів, один на Гіндзі. Кілька разів зустрічався з ним і розмовляв у справах. Між нами кажучи, його ресторани були так собі, нічого особливого, але містились у гарних місцях, і, гадаю, справи в них ішли на лад. Міявакі був досить приємною людиною, але, здавалось, виростав матусиним синком. Чи то ніколи тяжко не працював, чи то до такої роботи не звик, але з роками не дорослішав — до такого типу людей належав. Хтось йому порадив пограти на фондовому ринку. Купив якісь сумнівні акції і втратив усе — і гроші, і землю, і дім, і ресторани. І, як на лихо, виявилось, що саме тоді він заставив дім і землю, щоб відкрити новий ресторан. Як кажуть, забрав підпору з огорожі саме тоді, коли налетів боковий вітер. Здається, він мав двох дочок на виданні.

— І відтоді в цьому домі ніхто не живе.

— Невже? — здивувався дядько. — Тож, напевне, його право власності під запитанням, а всі активи заморожені. Але краще цього дому не купувати, навіть якщо продадуть дешево.

— Та я навіть запівдарма не зміг би його купити. — Я засміявся. — Але чому?

— Коли я там купував свій, то дещо дізнався і про цей дім. З ним щось негаразд.

— Там що, привиди ходять?

— Про привиди нічого не знаю, але нічого доброго про цю садибу не чув, — сказав дядько. — До кінця війни там жив якийсь відомий полковник з армійської еліти, який під час війни перебував у Північному Китаї. Війська під його командуванням

відзначилися подвигами і водночас накоїли жахливих речей — за одним разом знищили п'ятсот полонених і забрали на примусові роботи десятки тисяч селян, де більша половина з них від знемоги вмерла. Не знаю, правда це чи ні, але такі розмови ходили. Перед самим кінцем війни його відкликали з Китаю, і її останні дні він зустрів у Токіо. Навколишня обстановка підказала, що його, напевне, віддадуть під суд за підозрою у вчиненні воєнних злочинів. Американська військова поліція одного за одним забирала генералів та старших офіцерів, які лютували в Китаї. Ставати під суд він не збирався. Не хотів, щоб його виставили на ганьбу, а потім повісили. І тому вирішив укоротити собі життя, якщо по нього прийдуть. І от одного дня біля його дому зупинився військовий джип, з якого вийшов американський солдат. Коли полковник його побачив, то без жодного вагання прострелив собі голову з пістолета. Волів би розпороти собі живіт, але на це не мав часу. Від пістолета смерть настала набагато швидше. Його дружина пішла разом з ним на той світ — повісилася в кухні.

— Ого!

— А виявилось, що це рядовий солдат шукав дім своєї подружки й ненароком заблудився. Зупинив свого джипа, щоб у когось дорогу розпитати. Бо, як сам знаєш, там сторонньому легко заплутатися. Людині справді непросто визначити, коли настав час умирати.

— Авжеж.

— Якийсь час після того дім стояв порожнім, але згодом його купила одна кіноактриса. Напевне, ти її не знаєш, бо вона грала досить давно й не була особливо знаменитою. Так от прожила вона там років десять або щось. Без чоловіка, лише із служницею. Однак через кілька років, як вона туди перебралася, захворіла на якусь очну хворобу. Очі затуманилися настільки, що вона навіть зблизька нічого не бачила. Але ж грати в окулярах вона не могла. А контактні лінзи тоді не були такої якості, як тепер, та й мало хто ними користувався. Тому вона вирішила завжди перед зніманням обстежувати майданчик, щоб запам'ятати, скільки кроків ступити сюди чи туди. Вона з цим якось давала собі раду, адже грала у старих фільмах — сімейних драмах — кіностудії "Сьотіку". Та от одного разу, коли, як завжди, обстеживши сцену, вона зі спокійною душею пішла у гримувальню, молодий оператор, що не був у курсі справи, трохи перемістив декорації.

— От тобі й на!

— Словом, вона спіткнулась, упала й після того вже не могла ходити. Крім того, потім — мабуть, через цей випадок — її зір дедалі слабшав і слабшав, аж поки вона мало не осліпла. Усі її жаліли, адже була ще молодою і вродливою. Про роботу на кіностудії не могло бути й мови. Довелось їй сидіти дома. А тим часом служниця, якій вона повністю довіряла, утекла з якимось молодиком, прихопивши із собою і гроші. Усе забрала — банківські заощадження й акції. Просто жах! І що, ти гадаєш, вона зробила?

— Судячи з вашої розповіді, усе закінчилося плачевно.

— Звичайно, — сказав дядько. — Вона налила у ванну води, запхала в неї голову і втопилася. Гадаю, ти розумієш, що треба мати сильну волю, щоб так укоротити собі

життя.

— Похмура історія.

— Ще б пак! — сказав дядько. — Незабаром після того цю садибу купив Міявакі. Ділянка простора, гарна, на пагорбі, багато сонця. Багатьом вона подобалася. Але Міявакі чув темні історії, що стосувалися її попередніх мешканців, а тому старий будинок разом з фундаментом він завалив і побудував новий. Попросив сінтоїстського священика очистити дім від злих духів. Та, здається, марно старався. Ніхто там не може прижитися. Бувають на землі такі місця. Я відмовився б од цього дому, навіть якби мені давали його задурно.

Повернувшись з продуктами з найближчого супермаркету, я підготувався до вечері. Приніс білизну, ретельно поскладав її і поклав у шухляду. Приготував каву. День видався спокійний — телефон не дзвонив. Я розлігся на дивані і читав якусь книжку. Ніхто мені не заважав. Раз по раз у саду скрикував заводний птах. Більше ніщо не порушувало тиші.

Десь о четвертій хтось подзвонив у двері. Це був поштар. Він сказав: "Вам рекомендований лист" — і вручив мені грубий конверт. Я взяв його і поставив свою печатку на квитанції про отримання.

На конверті з чудового рисового паперу чорними ієрогліфами, пензликом, були написані моє прізвище й адреса. На звороті я прочитав прізвище та ім'я відправника разом з його адресою — Токутаро Мамія, префектура Хіросіма й так далі. Ні ім'я, ні адреса мені абсолютно нічого не говорили, а от з почерку я зробив висновок, що Токутаро Мамія — уже немолода людина.

Присівши на диван, я розкрив конверт ножицями. Сам лист було написано на старовинному рисовому папері — не на окремому аркуші, а на згортку — також легким і плавним рухом пензлика, видно, освіченою людиною. Оскільки саме такої освіти мені не вистачало, то я прочитав його з надзвичайно великими труднощами. Його стиль теж був досить старомодним й офіційним. І все-таки за якийсь час мені вдалося його розшифрувати й принаймні приблизно збагнути його зміст. За словами автора, два тижні тому в своєму домі в Меґуро від серцевого нападу помер ясновидець Хонда-сан, якого ми з Куміко колись відвідували. За висновком лікарів, він переставився на той світ швидко, без особливих страждань. "З огляду на те, що він жив сам, — зазначалося в листі, — йому, можна сказати, пощастило хоч у цьому". Вранці прийшла служниця прибирати кімнату й побачила, що він, мертвий, лежав обличчям на столику над котацу. Токутаро Мамія в чині лейтенанта перебував у Маньчжурії і під час війни за чисто випадкових обставин розділив тяготи війни з капралом Оісі Хондою. І от тепер згідно з останньою волею покійного і за відсутності спадкоємців він узяв на себе роздачу дарунків на пам'ять про нього. Стосовно цього покійний залишив надзвичайно докладні інструкції. "Судячи з ґрунтового заповіту, він передчував свою близьку смерть. У ньому сказано, що він почувався б щасливим, якби Ви, Окада-сан, прийняли на пам'ять одну річ від нього, — писав Мамія. — Можу здогадатися, як Ви, Окада-сан, зайняті, але якщо Ви вволите волю покійного й приймете скромний дарунок, що

нагадуватиме Вам про нього, то ще більше порадує мене, його бойового товариша, якому залишилося жити зовсім недовго". Наприкінці листа стояла адреса оселі, де він тимчасово зупинився в якогось свого далекого токійського родича, теж Мамія: район Бункьо, Хонго, 2-й квартал і так далі.

Я написав йому відповідь за кухонним столом. Збирався написати її коротко на листівці. Та як тільки взяв ручку, не знаходив відразу потрібних слів. "Я мав щастя познайомитися з Хондою-саном і багато чим йому зобов'язаний. Вістка про те, що його більше немає, розбудила в моїй душі не один спогад. Ми сильно різнилися віком, а наше спілкування тривало всього один рік, але я відчував у ньому щось таке, що зворушує людське серце. Щиро кажучи, я не сподівався, що Хонда-сан залишить мені пам'ятний дарунок. Я навіть не впевнений, чи заслуговую його. Та якщо така воля покійного, то я з повагою прийму цей дарунок. Буду радий, якщо Ви зв'яжетеся зі мною у зручний для Вас час".

Написану листівку я опустил у найближчу поштову скриньку й промовив сам до себе:

Хто не ризикує —

Той не виграє.

Номонхан.

Куміко повернулася додому майже о десятій. Подзвонила ще до шостої й сказала, щоб я сам вечеряв, а вона перекусить десь у місті, бо й сьогодні, мабуть, прийде пізно. Я не заперечував і приготував собі щось нашвидкуруч. Після вечері читав книжку. Потім прийшла Куміко, захотіла пива, і ми разом випили пляшку. Вона здавалася виснаженою. Сіла за кухонний стіл і, підперши щоку рукою, слухала мене й майже не відповідала. Наче думала про щось своє. Я сказав, що помер Хонда-сан.

— Що, Хонда-сан помер? — перепитала Куміко, зітхаючи. — А втім, він уже був у літах і майже глухий. — Однак почувши, що Хонда залишив мені подарунок, вона так здивувалася, ніби з ясного неба грім ударив. — Він тобі щось залишив?

— Так. Сам не збагну, чому мені.

Насупивши брови, Куміко на хвилю задумалася.

— Напевне, ти йому сподобався.

— Але ж я з ним по суті й не розмовляв. Принаймні майже нічого не казав. Та якби й пробував, він однаково не почув би. Раз на місяць ми з тобою сиділи в нього і тільки з повагою вислуховували його розповіді. Майже всі вони були про війну, про Номонхан. Про те, як вони кидали в танки пляшки із запальною сумішшю, а танки спалахували чи не спалахували. От і все.

— Не знаю. Але щось у тобі йому сподобалося. Напевне. А загалом я не уявляю собі, що було в голові такої людини.

Куміко знову замовкла. Настала якась напружена тиша. Я зиркнув на календар: до місячного було ще далеко. І я подумав: "Може, якісь неприємності на роботі?"

— Роботи по горло? — запитав я.

— Трохи є, — сказала Куміко, випивши ковток і поглянувши на рештки пива у

склянці. В її голосі вчувалася задирлива нотка. — Вибач, що затрималася допізна. Робота в журналі така, що запарка трапляється. Однак я не завжди приходжу так пізно, правда? Я вже не раз просила, щоб мене не перевантажували. Бо я вийшла заміж.

Я кивнув:

— На роботі буває так, що треба затриматися. Проти цього я нічого не маю. Але боюся, щоб ти не перевтомилася.

Куміко довго милася під душем. А я перегортав тижневик, який вона принесла.

Раптом я запхав руку в кишеню і намацав гроші, отримані від виробника перук. Досі я їх з конверта так і не виймав і про цей підробіток Куміко нічого не сказав. Я не збирався його приховувати, а просто пропустив нагоду розповісти й промовчав. Минав час, і я не уявляв собі, як про це заговорити. Якби сказав, що, познайомившись з дивною шістнадцятирічною дівчиною, що мешкає по сусідству, пішов з нею збирати дані про лисих і непогано — більше, ніж сподівався — заробив, то, можливо, Куміко відповіла б: "От і добре!" — і на цьому все скінчилося б. А може, й ні. Ану ж вона захотіла б дізнатися більше про Мей Касахару? І занепокоїлася б тим, що я познайомився з дівчиною шістнадцяти років? І тоді довелося б розповісти докладно від самого початку, коли, де і як ми зустрілися. А я не мастак пояснювати щось подібне по порядку.

Я добув гроші з конверта й переклав у гаманець, конверт зім'яв і викинув у відро для сміття. "Ось так, потроху, люди створюють таємниці", — подумав я. Я не збирався навмисне щось приховувати від Куміко. Бо, зрештою, не мало значення, скажу я про Мей чи ні. Та незалежно від мого початкового наміру вся ця справа на якомусь делікатному етапі, врешті-решт, опинилася під непрозорим покровом таємниці. Те ж саме сталося з Критою Кано. Я розповів Куміко, що до нас приходила молодша сестра Мальти на ім'я Крита. Що була одягнена за модою початку шістдесятих. Що взяла у нас з-під крана пробу води. Але промовчав, що після того ні сіло ні впало взялася викладати свої незрозумілі зізнання, але на півдорозі, не сказавши ні слова, зникла. Бо розповідь Крити Кано виявилася настільки дикою, що я не зміг би її в усіх подробицях відтворити. А можливо, дружині було б неприємно чути, що Крита Кано, закінчивши свою справу з водою, ще довго сиділа у нас і відкривала мені свої загадкові особисті таємниці. Ось так у мене з'явилася ще одна невелика таємниця.

"Можливо, що й Куміко має від мене таємниці", — подумав я. Якщо так, то я не міг їй ні в чому дорікнути. Зрештою, кожна людина їх має. А я, можливо, маю більшу схильність до таємниць, ніж вона. Загалом Куміко говорить те, що думає. Вона з тих людей, що говорять і думають одночасно. А от я зовсім інший.

Занепокоївшись від таких роздумів, я попрямував до ванної. Зупинився перед відчиненими дверима й дивився на Куміко ззаду. Вона, переодягнувшись у блакитну піжаму, стояла перед дзеркалом і витирала волосся рушником.

— А знаєш, я все про роботу думаю, як тільки можу, — сказав я. — До приятелів звертався та й сам дещо надібав. Загалом робота є, хоч зараз берися до неї. Хоч завтра

починай, якщо вирішив. Та от я ще не визначився. Ніяк не збагну, чи можна таким чином вибирати собі роботу.

— Тому-то я тобі вже раніше казала: роби так, як вважаєш за потрібне, — сказала Куміко, поглядаючи на моє обличчя в дзеркалі. — Ніхто не змушує тебе сьогодні чи завтра ставати на роботу. Якщо ти переймаєшся фінансовою стороною, то дарма. Якщо ж ти маєш психологічні проблеми через те, що не працюєш, якщо тобі важко залишатися дома на господарстві в той час, коли я на роботі, то шукай собі якусь роботу. Я на все згідна.

— Звісно, мені таки доведеться знайти собі роботу. Це абсолютно зрозуміло. Не можу ж я все життя отак байдики бити. Рано чи пізно я її знайду. Але, чесно кажучи, зараз я не знаю, де влаштуватися. Коли звільнився з попередньої роботи, якийсь час думав, що варто шукати роботу, пов'язану з юриспруденцією. Бо залишилися сякі-такі зв'язки. Та от тепер такого настрою вже нема. Що далше я від юриспруденції, то менше вона мене цікавить. Мені здається, що така робота не для мене.

Дружина знову глянула на мене в дзеркало.

— Однак якби мене спитали, що я хочу робити, я відповів би, що нічого. А от якби наказали, то, гадаю, будь-що зробив би. А так не знаю, на що орієнтуватися. Для мене тепер це — найголовніша проблема.

— Слухай, — сказала вона, опустивши руку з рушником і обернувшись до мене, — якщо вже юриспруденція тобі набридла, то викинь її з голови. І про іспити на адвоката забудь. З роботою не спіши, якщо не знаєш, на що орієнтуватися. Почекай, поки в голові не проясниться, чого ти хочеш. Правду кажу, чи не так?

Я кивнув:

— Просто хотілося пояснити тобі, як думаю.

— Ага, — відповіла Куміко.

Я подався на кухню мити склянки. Куміко вийшла з ванної і присіла за кухонним столом.

— А знаєш, мені сьогодні дзвонив брат.

— Та невже?

— Схоже на те, що він збирається виставити свою кандидатуру на виборах. Можна сказати, це вже майже вирішено.

— Виставити кандидатуру на виборах? — Від здивування я на мить утратив голос. — Ти маєш на увазі вибори до парламенту?

— Саме це. Кажуть, начебто його просять виступити кандидатом від виборчого округу в Нііґаті, де раніше балотувався наш дядько.

— А хіба округ не успадкує дядьків син, твій двоюрідний брат? Він начебто збирається залишити посаду директора фірми "Денцу" і повернутися до Нііґати...

Куміко добула ватяні палички й узялася чистити вуха.

— Спочатку був такий план, але двоюрідний брат навідріз від нього відмовився. Мовляв, у Токіо має родину, гарну роботу й не хоче повертатися в Нііґату, щоб стати депутатом парламенту. Та головна причина — дружина проти того, щоб він висував

свою кандидатуру на виборах. Словом, він не хоче заради цього жертвувати родиною.

Старшого брата батька Куміко чотири чи п'ять разів вибирали від того округу депутатом нижньої палати від Нііґати. Політичним важковаговиком він не вважався, але по службових щаблях піднявся досить високо — одного разу навіть став міністром, щоправда, другорядного міністерства. Однак через похилий вік і хворобу серця йому було важко йти на вибори наступного разу. Треба було шукати заміну. З двох його синів старший від самого початку не збирався ставати політиком, отож вибір випав на молодшого.

— Однак люди з цього округу нікого не хочуть, крім мого брата. Хочуть молодого, кмітливого й заповзятливого. Такого, хто міг би працювати депутатом упродовж кількох каденцій і стати впливовою фігурою в Токіо. Брат — відома людина, та й молодь за нього віддасть свої голоси, можна не сумніватися. Щоправда, з місцевими він особливого контакту не має, але в нього є потужна група підтримки, яка цим займеться, а брат може жити в Токіо, якщо захоче. Буде досить того, якщо він з'явиться там на виборах.

Я не міг уявити собі Нобору Ватая депутатом парламенту.

— А що ти про це думаєш? — запитав я Куміко.

— Його справи мене не стосуються. Мені однаково, стане він депутатом парламенту чи космонавтом.

— А чого ж він з тобою радився?

— Не сміши мене, — сухо відповіла дружина. — Та не радився він зі мною. Навіщо воно йому? Він лише повідомив мене. Як члена родини.

— Зрозуміло, — сказав я. — А чи не виникнуть проблеми з тим, що він розлучений і неодружений?

— Не знаю, — відповіла Куміко. — Я в політиці й виборах нічого не тямлю. Мені вони не цікаві. Але вдруге він не одружиться. Ні з ким. Йому взагалі не треба було одружуватися. Йому потрібне щось зовсім інше. Не те, що нам з тобою. Я це добре зрозуміла.

— Справді?

Куміко загорнула в паперову серветку дві використані ватяні палички й викинула у відро для сміття. Підвела голову й глянула мені в очі.

— Колись давно я випадково побачила, як він мастурбував. Я подумала, що в кімнаті нікого нема, відчинила двері й застала його за цим.

— З будь-ким таке буває, — сказав я.

— Та річ в іншому, — сказала вона й зітхнула. — Це було через три роки після смерті сестри. Здається, він уже був студентом, я вчилася в четвертому класі. Після смерті сестри мати довго вагалася — не знала, що робити з її одягом. Урешті-решт вирішила залишити — мовляв, може, знадобиться для мене, як підросту. Усе поклала в картонну коробку й поклала в шафу. Так-от брат добув сестрин одяг і, нюхаючи його, робив це.

Я мовчав.

— Я тоді була ще маленька і нічого не знала про секс, тому й не розуміла, що він робить. Однак здогадалася, що це щось непристойне, протиприродне, набагато серйозніше, ніж здавалося, — сказала Куміко й похитала головою.

— А він знає, що ти його тоді бачила?

— Звичайно. Ми зустрілися поглядами.

— А що сталося з одягом сестри? Ти ним користувалася, коли піросла?

— Ні в якому разі!

— Так що, сестра йому подобалася?

— Не знаю, був у нього статевий потяг до неї чи ні, — відповіла Куміко. — Та, напевне, щось було, і мені здається, що він досі цього не може позбутися. От чому я кажу, що йому не треба було одружуватися.

Потім Куміко надовго замовкла. Не говорив ні слова і я.

— У цьому розумінні в нього якісь психологічні проблеми. Звісно, в тій чи іншій мірі вони є в кожного. Але його проблеми — зовсім не те, що мої або твої. Вони набагато глибші й серйозніші. Свої вади й слабості він ні за яких обставин не виставлятиме перед іншими людьми. Ти розумієш, що я кажу? Та й майбутні вибори викликають у мене тривогу.

— Яку тривогу? Про що?

— Не знаю. Про щось... — сказала вона. — Та годі про це. Чогось я втомилася. Більше думати не можу. Лягаймо спати.

Я зайшов у ванну кімнату й, чистячи зуби, розглядав своє обличчя. За три місяці після звільнення з роботи я майже не виходив у зовнішній світ. Снував між сусідніми крамницями, муніципальним басейном і домом. Якщо не брати до уваги поїздки на Гіндзу та відвідин готелю перед станцією Сінагава, я не ходив від дому далше, ніж до хімчистки біля станції. За ці три місяці я зустрічався, крім Куміко, тільки із сестрами Кано та Мей Касахарою. Тісний, майже нерухомий світ. Та що тіснішим і нерухомішим він ставав, то, здавалося, щораз більше наповнювався дивними речами та людьми. Вони наче підстерігали, коли я зупинюся. І щоразу, коли заводний птах прилітав у сад і накручував пружину, світ дедалі більше занурювався у хаос.

Я прополоскав рот і ще якийсь час розглядав своє обличчя в дзеркалі.

"Не знаю, на що орієнтуватися, — сказав я сам собі. — Мені вже тридцять, а я зупинився і не знаю, на що орієнтуватися".

Коли я зайшов у спальню, Куміко вже спала.

11

Поява лейтенанта Мамії

Що вийшло з теплого болота

Туалетна вода

Через три дні зателефонував Токутаро Мамія. О пів на восьму ранку, коли ми з дружиною снідали.

— Вибачте, що так рано вам подзвонив. Сподіваюсь, не розбудив? — сказав Мамія справді вибачливим тоном.

Я заспокоїв його — сказав, що завжди встаю рано, відразу після шостої.

Він подякував за листівку і сказав, що будь-що хотів зв'язатися зі мною ще до того, як я піду на роботу. І що був би надзвичайно щасливий, якби міг зустрітися зі мною на хвилину сьогодні в обідню перерву. Бо хотів увечері повернутися на суперекспресі до Хіросіми. Раніше планував побути в Токіо довше, але через термінові справи змушений сьогодні-завтра від'їжджати.

Я повідомив, що наразі не працюю і цілий день вільний, а тому можемо зустрітися, коли йому зручно — зранку, вдень чи ввечері.

— А на сьогодні ви не маєте ніяких інших планів? — ввічливо спитав він.

Я відповів, що не маю жодних.

— Якщо так, то можна завітати до вас сьогодні о десятій ранку?

— Звичайно!

— Ну тоді до скорої зустрічі, — сказав він і поклав слухавку.

Та коли я поклав слухавку, до мене дійшло, що я забув пояснити Мамія-сану, як добиратися до нашого дому від станції. "Та нічого, — подумав я. — Якщо захоче, то якось дістанеться сюди, адже адресу знає".

— Хто це? — спитала Куміко.

— Чоловік, що розносить дарунки на пам'ять про Хонду-сана. Сказав, що до обіду принесе сюди і мій.

— Невже? — Дружина пила каву і намазувала масло на тост. — Дуже люб'язна людина, правда?

— Безперечно.

— А може, варто сходити до Хонди-сана й поставити поминальні свічки? Хоч би тобі.

— Та мабуть. Запитаю у Мамії-сана.

Перед відходом на роботу Куміко попросила застебнути на її сукні блискавку. Сукня міцно прилягала до її тіла, і на блискавку я потратив трохи часу. За її вухами я вловив приємний запах, що дуже підходив для літнього ранку.

— У тебе нова туалетна вода? — запитав я.

Куміко нічого не відповіла, а зиркнула на годинник і поправила рукою волосся.

— Ну, треба йти, — сказала вона й взяла зі стола сумочку.

Прибравши маленьку — на чотири з половиною татамі[23] — кімнату, що слугувала Куміко робочим кабінетом, і витрушуючи сміття з відра, я помітив жовту стрічку. Одним кінчиком вона визирала з-під списаних аркушів паперу і рекламних оголошень. Яскрава, блискуча, вона відразу привернула мою увагу. Такими стрічками користуються для упакування подарунків — обкручують навколо коробочки й зав'язують у вигляді квітки. Я витягнув стрічку з відра. Куміко викинула її разом з паперовою обгорткою з універмагу "Мацуя", під якою лежала коробочка з етикеткою фірми "Christian Dior". Усередині коробочки було заглиблення у вигляді флакона. З вигляду коробочки можна було здогадатися, що там містилася досить дорога річ. Я зайшов з коробочкою у ванну кімнату і відчинив шафу з косметикою Куміко. І там

помітив недавно відкритий флакончик туалетної води "Christian Dior", що ідеально збігався із заглибленням у коробочці. Я відкрутив позолочений ковпачок і понюхав. Пахло так само, як недавно за вухами Куміко.

Я сів на диван і, допиваючи рештки кави, спробував зібратися з думками. Напевно, хтось подарував Куміко цю туалетну воду. Нічого й казати, дорога річ. Хтось купив у "Мацуя" і попросив начепити стрічечку. Якщо чоловік, то виходить, що Куміко з ним у досить дружніх стосунках. Бо просто жінкам (особливо заміжнім) туалетної води не дарують. Якщо ж це подруга... та хіба жінки дарують одна одній туалетну воду? Цього я не знав. Знав тільки одне: у цей час не було приводу отримувати подарунки. День народження в неї в травні. Річниця нашого одруження — також у травні. А може, вона сама купила собі туалетну воду й попросила в універмазі обв'язати гарною стрічечкою? Але навіщо?

Я зітхнув і подивився на стелю.

А може, треба запитати безпосередньо в Куміко: "Хто подарував тобі цю воду?" І тоді вона, можливо, відповість: "Ах, цю! Одна наша дівчина подарувала. Я допомогла їй в особистій справі. Про це довго довелося б розповідати, але вона потрапила в халепу, і я з доброї волі дещо для неї зробила. Чудовий запах, правда? І коштує дорого".

Що ж, у цьому є логіка. І розмові кінець. Тож навіщо ставити такі запитання? І навіщо хвилюватися?

Однак щось мені з голови не виходило. Куміко мала б розповісти мені про цю туалетну воду. Якщо дружина, повернувшись додому, мала час зайти у власну кімнату, розв'язати стрічечку, зняти паперову обгортку, відкрити коробочку, викинути все у відро для сміття і поставити флакон у шафку ванної кімнати, то могла б сказати: "Подивись, що мені сьогодні одна дівчина з роботи подарувала!" Але вона промовчала. Можливо, вважала це не вартим уваги. Але якщо навіть це так, то зараз цей випадок опинився під покривом таємничості. Ось що мене непокоїло.

Я довго в задумі дивився на стелю. Намагався думати про щось інше, але голова як слід не працювала. Я згадував, як застібав на Куміко сукню: її гладеньку білу спину, духмяний запах за вухами. І вперше за довгий час мені захотілося курити. Узяти в рот сигарету, запалити її і вдихнути диму на повні груди. "Якби я так зробив, то, може, трохи заспокоївся б", — подумав я. Але сигарет не було. Нічого іншого не залишалось, як смоктати лимонну карамельку.

За десять до десятої задзвонив телефон. "Може, Мамія?" — подумав я. До нашого дому справді важко знайти дорогу. Навіть люди, які в нас побували вже кілька разів, блудили. Однак це не був він. Зі слухавки долинав голос загадкової жінки, що доймала мене недавно незрозумілими розмовами.

— Добридень! Давно вас не чула, — сказала жінка. — Ну, то як? Сподобалося того разу? Трохи розворушилися? Та чому кинули слухавку? Хоча попереду мало бути найцікавіше.

На мить мені здалося, ніби жінка нагадує про той сон, коли Крита Кано довела мене до оргазму. А насправді йшлося про її розмову по телефону, коли я варив спагеті.

— Вибачте, але я не маю часу, — сказав я. — За десять хвилин до мене прийде гість, і мені треба дещо приготувати.

— Чи не здається вам, що як безробітний ви надто зайняті? — насмішкувато зауважила вона. Як і минулого разу, інтонація її голосу швидко змінювалася. — То варите спагеті, то очікуєте гостя. Та нічого, нам вистачить десяти хвилин. Поговорімо десять хвилин, а як прийде гість, можете покласти слухавку.

Мені хотілося мовчки обірвати розмову. Але зробити цього я не зміг. Туалетна вода Куміко трохи вивела мене з рівноваги, і мені хотілося поговорити з будь-ким.

— Я не уявляю собі, хто ви такі, — сказав я і, взявши олівець біля телефону, почав ним крутити між пальцями. — А ви впевнені, що я вас знаю?

— Звичайно. Я вас знаю, а ви — мене. Чого б я мала брехати? Я не маю стільки часу, щоб розбалакувати із зовсім незнайомими людьми. Напевне, у вашій пам'яті є "біла пляма".

— Нічого не розумію. Іншими словами...

— Досить! — різко обірвала вона мене. — Не сушіть собі даремно голови. Ви знаєте мене, а я — вас. Ось що головне: я буду з вами лагідна. А вам робити нічого не треба. Чудово, чи не так? Можете нічого не робити і ні за що не відповідати. Усе робитиму я. Усе. Прекрасно, правда? Перестаньте мучити себе важкими запитаннями. Викиньте все з голови. Уявіть собі, ніби теплого весняного дня лежите попудні у м'якому болоті.

Я мовчав.

— Уявіть собі, ніби ви спите, вам сниться сон, ви лежите у теплому болоті... Забудьте про дружину. Забудьте, що ви безробітні. Забудьте про майбутнє. Забудьте про все. Усі ми вийшли з болота і колись до нього повернемося. Коротко кажучи... Гей, Окада-сан! Коли ви востаннє спали з дружиною? Пам'ятаєте? Мабуть, давно? Тижднів два тому?

— Вибачте, але вже гість прийшов, — сказав я.

— Насправді ще давніше? Вас голос видає. Три тижні тому?

Я мовчав.

— Та нічого. — Її голос скидався на шурхіт щіточки, якою змітають пил із жалюзі. — Зрештою, це ваша з дружиною проблема. А я зроблю для вас усе, чого захочете. І ні за що не відповідатимете. Повернете за ріг — і будете там. У світі, якого ніколи не бачили. Я ж казала, що у вас є "білі плями". Але ви цього все ще не розумієте.

Як і раніше, я мовчав, міцно стискаючи слухавку.

— Озирніться навколо, — вела далі жінка. — Озирніться і скажіть: що ви бачите?

У цю мить у передпокої пролунав дзвінок. Полегшено зітхнувши, без жодних слів я поклав слухавку.

Лейтенант Мамія виявився високим стариком з легкою зализиною і в окулярах із золотою оправою. Смагливий, із здоровим кольором обличчя, він справляв враження людини, яка не цурається фізичної праці. Без зайвої ваги. У кутиках обох очей — три глибокі, наче ретельно вирізьблені зморшки. Через це здавалося, що він от-от

зажмуристь очі від яскравого світла. Визначити, скільки йому років, я не міг, але, напевне, понад сімдесят. Видно, у молодості вирізнявся міцним здоров'ям. Про це свідчила пряма постава і стримані рухи. Його чемна поведінка й манера говорити були водночас позначені непоказною ґрунтовністю. Відчувалося, що лейтенант Мамія звик усе вирішувати власними силами і брати на себе відповідальність. На ньому був непримітний світло-сірий костюм, біла сорочка й краватка із сірими та чорними смужками. Для душного й вологого червневого ранку такий справді пристойний костюм був із занадто цупкої тканини, але на обличчі гостя я не побачив жодної краплини поту. Ліву руку заміняв протез з тонкою рукавичкою, як і костюм, світло-сірого кольору. Порівняно із засмаглою, густо порослою волоссям правою рукою протез, обтягнутий сірою рукавичкою, здавався занадто холодним і неприродним.

Я посадив гостя на диван у вітальні й запропонував зеленого чаю.

Він попросив вибачення, що не має візитної картки:

— У префектурі Хіросіма я викладав у сільській школі суспільствознавство, потім вийшов на пенсію. І тепер нічого не роблю. Щоправда, маю земельну ділянку і дещо на ній вирощую — більше для розваги. Ось чому не маю картки. Так що пробачте.

Я також не мав картки.

— Пробачте, Окада-сан, скільки вам років?

— Тридцять, — відповів я.

Він кивнув. І ковтнув чаю. Я зовсім не здогадувався, яке враження справило на нього те, що мені тридцять.

— Ви живете в такому надзвичайно тихому домі, — промовив гість, щоб змінити тему розмови.

Я розповів, як запівдарма винайняв у свого дядька цей дім. І додав, що в іншому разі з нашими доходами ми не могли б поселитися навіть у вдвічі меншому будинку. Киваючи, він стримано обвів поглядом нашу оселю. Я також оглянувся. "Озирніться навколо", — казав жіночий голос. Я ще раз оглянувся і відчув у повітрі якийсь холодок.

— Я пробув у Токіо загалом два тижні, — сказав лейтенант Мамія, — і ви, Окада-сан, останній, кому я маю передати пам'ятний дарунок. Після того я зможу зі спокійною душею повернутися до Хіросіми.

— А я от подумав, чи не можна було б навідатися у дім Хонди-сана і поставити поминальну свічку.

— Це благородно з вашого боку, але Хонда-сан родом з Хоккайдо, з міста Асахікава. Там його й поховано. Оце недавно рідня приїжджала, щоб розібрати речі в його домі в Меґуро, й уже повернулася до себе.

— Зрозуміло, — сказав я. — Так що ж виходить? Хонда-сан мав родину, а жив сам у Токіо?

— Саме так. Його старший син, що мешкає в Асахікаві, переживав, що покинув старого батька самого в Токіо, й боявся людського осуду, а тому неодноразово запрошував переїхати до нього, але той уперто відмовлявся.

— А хіба він мав сина? — здивувався я. — Бо мені чомусь здавалося, що Хонда-сан

залишився на світі сам-один. А його дружина вже раніше померла?

— Та це трохи заплутана історія. Річ у тому, що його дружина незабаром після війни познайомилася з іншим чоловіком, і вони разом вчинили самогубство. Здається, це сталося десь року п'ятдесятого чи п'ятдесят першого. Усіх перипетій цієї справи я не знаю. Сам Хонда-сан про це не розводився, а я не смів допитуватися.

Я кивнув.

— Після того сам виховував дітей — сина й дочку, а коли вони стали самостійними, переїхав до Токіо і, як ви знаєте, став ворожбитом.

— А що він робив в Асахікаві?

— Разом зі старшим братом володіли друкарнею.

Я спробував уявити собі, як Хонда-сан у комбінезоні стоїть перед друкарським верстатом і перевіряє якісь відбитки. Та мені він запам'ятався неохайним стариком у бруднуватому кімоно з поясом, що годився б скоріше для нічного халата, — стариком, який і взимку, і влітку сидить перед катацу й перебирає палички для ворожіння.

А тим часом лейтенант Мамія спритно, однією рукою розв'язав фуросікі[24] й вийняв щось схоже на коробочку із солодощами. Її було обгорнуто грубим папером і туго перев'язано стрічкою. Гість поклав згорток на стіл і підсунув до мене.

— Ось цю річ Хонда-сан доручив передати вам на пам'ять.

Я взяв згорток у руки. Він майже нічого не важив. А що в ньому, я не догадувався.

— Можна його зараз розгорнути?

Лейтенант Мамія похитав головою:

— Ні. Вибачте, але покійний просив, щоб ви розкрили його на самоті.

Я кивнув і поклав згорток на стіл.

— Правду кажучи, — вів далі лейтенант Мамія, — я отримав листа від Хонди-сана за день до його смерті. У ньому він писав, що, напевне, скоро помре. "Смерті я зовсім не боюся. Така небесна воля. І я їй корюся. Однак одну справу я не завершив. У шафі мого дому лежать деякі речі, які я вже давно збирався передати різним людям. Та, видно, цього мені не вдасться зробити. А тому я був би Вам дуже вдячний, якби Ви самі роздали ці подарунки за доданням окремо списком. Я розумію, як це зухвало з мого боку, але сподіваюсь, що Ви не пошкодуєте зусиль, щоб виконати моє передсмертне прохання". Цей лист став для мене великою несподіванкою, бо наше листування вже давно обірвалося — років шість чи сім тому. Я відразу написав відповідь на його адресу, але пошта прислала мого листа назад з повідомленням його сина, що Хонда-сан помер.

Гість узяв у руки чашку й ковтнув чаю.

— Хонда-сан знав, коли помре. Видно, досяг такого стану душі, якого я, скажімо, не можу сподіватися. Як ви писали в листівці, щось у ньому сильно потрясло людей. Я відчув це ще восени тридцять восьмого, коли вперше з ним зустрівся.

— Ви були з ним в одній військовій частині під Номонханом?

— Та ні, — відповів лейтенант Мамія і прикусив губи. — Ми служили в різних частинах і різних дивізіях. Але брали участь в одній невеликій операції перед боями під Номонханом. Потім під Номонханом капрал Хонда зазнав поранення і, був

відправлений на батьківщину. У боях під Номонханом я не брав участі. Я... — Лейтенант Мамія підняв ліву руку в рукавичці. — Руку я втратив у серпні сорок п'ятого під час наступу радянських військ. Коли ми відбивали танкову атаку, мені в плече влучила куля із важкого кулемета. Я знепритомнів, і саме тоді радянський танк своєю гусеницею розчавив мені руку. Потрапив у полон, мене лікували у шпиталі в Читі, а згодом відправили в сибірський табір, де я перебував до сорок дев'ятого року. Відтоді, як мене послали до Маньчжурії тридцять сьомого року, я провів на материку загалом дванадцять років і за цей час ні разу не побував на батьківщині. Родичі вважали, що я загинув у боях з радянськими військами, і навіть зробили для мене могилу в рідному селі. Перед від'їздом з Японії я начебто освідчився одній дівчині, а коли повернувся, вона вже вийшла заміж за іншого. Нічим тут не зарадиш. Адже дванадцять років — тривалий час.

Я кивнув.

— Напевне, такому юнакові, як ви, Окада-сан, нецікаво слухати розповіді про минуле, — промовив гість. — Але мені хочеться сказати, що ми тоді були звичайними парубками, як ви зараз. Я ніколи не думав, що стану військовим. Хотів учителювати. Але відразу після закінчення університету мене призвали до війська і майже силоміць зарахували на офіцерські курси. І все скінчилося тим, що я надовго залишився на континенті. Моє життя схоже на короткий сон.

Після цих слів лейтенант Мамія замовк.

— А чи не могли б ви розповісти, як познайомилися з Хондою-саном? — поцікавився я. Мені справді хотілося знати, яким він був колись.

Лейтенант Мамія, все ще тримаючи руки на колінах, про щось думав. Він не вагався, задовольнити моє прохання чи ні, а просто щось обдумував.

— Та, можливо, це буде надто довга розповідь.

— Та нічого, — відповів я.

— Досі я про це не розповідав нікому, — сказав гість. — І Хонда-сан, напевне, також. Бо ми вирішили мовчати. Однак Хонда-сан помер. Залишився тільки я. Тож якщо і розповім вам, нікому не зашкоджу.

І лейтенант Мамія почав свою розповідь.

12

Довга розповідь лейтенанта Мамії

(частина 1)

— Я опинився в Маньчжурії на початку 1937 року — як молодший лейтенант прибув у розпорядження Генерального штабу Квантунської армії в Сіньцзіні, — почав розповідати лейтенант Мамія. — Оскільки в університеті я спеціалізувався на географії, то мене зарахували в команду військових топографів, що мали складати карти. І це мене втішало, бо у війську такі мої обов'язки були, чесно кажучи, досить легкі.

Крім того, у Маньчжурії тоді було порівняно спокійно — принаймні стабільно. Після "китайського інциденту"[25] театр воєнних дій перемістився з Маньчжурії на основну китайську територію, і військові частини, що брали участь у боях, уже не належали до

Квантунської армії, а до нашого експедиційного корпусу в Китаї. Зачистка території від антияпонських партизанів, звичайно, тривала, але здебільшого у глибинних районах, а тому найгірше, здавалось, було вже позаду. Потужна Квантунська армія, залишаючись у Маньчжурії й недовірливо поглядаючи на північ, ставила собі за мету підтримувати порядок і безпеку в щойно утвореній незалежній державі Маньчжоу-Го.

І хоча навколо начебто панував спокій, війна, звісно, тривала, а тому військові маневри проходили безперестанку. Але, на щастя, я не мусив брати в них участі. Вони відбувалися у страшний холод — сорок-п'ятдесят градусів морозу, — коли проста необережність могла закінчитися смертю. Щоразу після маневрів сотні солдатів зазнавали обмороження й потрапляли на лікування до шпиталю або на гарячі джерела. Сіньцзін, звичайно, не можна було назвати великим містом, але воно справляло враження цікавого екзотичного місця, де кожен, хто хотів, міг досхочу розважитися. Ми, новоприбулі офіцери-одинаки, жили разом, але не в казармах, а в чомусь схожому на пансіон. Усе це скидалося на продовження вільного студентського життя, і я безтурботно собі думав, що не мав би нічого проти, якби й далі один за одним проходили такі мирні дні, а моя військова служба закінчилася без жодних подій.

Ясна річ, це був позірний спокій. Відразу за межами нашої сонячної оази точилися жорстокі бої. Більшість японців — принаймні ті, хто мав здоровий глузд, — розуміла, що війна в Китаї перетвориться у трясовину, з якої не буде виходу. Хоч би скільки битв місцевого значення Японія виграла, їй не вдасться надовго окупувати й управляти такою величезною країною. Це ставало ясным кожному, хто холоднокрівно над цим думав. Як і можна було сподіватися, що довше тривала війна, то щораз більшою ставала кількість убитих і поранених. Крім того, стрімко погіршувалися відносини з Америкою. І на саму Японію падала дедалі густіша тінь війни. Настала епоха похмурих років — тридцять сьомого, тридцять восьмого... Але живучи безтурботним офіцерським життям у Сіньцзіні, ми, чесно кажучи, запитували себе: "А де ж, власне, точиться війна?" Ми щовечора засиджувалися за випивкою й пустою балаканиною або відвідували кав'ярню, де розважалися з дівчатами із сімей російських білоемігрантів.

Та от одного дня наприкінці квітня тридцять восьмого року мене викликав старший офіцер Генерального штабу і познайомив із чоловіком у цивільному на прізвище Ямамото. Він був невисокого зросту, коротко стрижений, з вусами, на вигляд тридцятип'ятирічного віку. Ззаду на шиї в нього виднів шрам від удару кинджалом або мечем. Старший офіцер сказав: "Ямамото-сан — цивільна особа. За дорученням командування вивчає життя і звичаї монголів, що живуть у Маньчжоу-Го. Цього разу він має вирушити на кордон із Зовнішньою Монголією, у степ Хулунбуїр, і для його охорони ми посилаємо кілька чоловік. Ви будете одним з них". Однак його словам я не повірив. Бо хоча цей Ямамото був у цивільному одязі, я відразу зрозумів, що він професійний військовий. Його погляд, манера говорити та військова виправка видавали його. "Напевне, офіцер високого рангу і, можливо, з розвідувальним завданням, — оцінив я. — А тому приховує свою належність до армії". Така підозра викликала зловісні передчуття.

Ямамото супроводжували, крім мене, ще два чоловіки. Для охорони це було замало, але численніша група за тодішніх умов привернула б до себе увагу монгольських військ, розгорнутих неподалік від кордону. Я зовсім не хочу сказати, що ми були жменькою добре вишколених людей. Навпаки — єдиним офіцером у групі був я, та й то без бойового досвіду. Боездатним можна було вважати тільки сержанта Хамано. Я його добре знав як військового, прикріпленого до Генерального штабу. Як наполегливого сержанта, що вибився вгору власними силами й відзначився під час боїв у Китаї. Високий зростом, відважний, він був людиною, на яку можна покластися у найскрутнішу хвилину. Однак я ніяк не міг збагнути, на якій підставі до нашої групи залучили капрала на прізвище Хонда. Він, як і я, зовсім недавно переведений сюди з Японії, звісно, був необстріляний. З вигляду тихий і мовчазний, він, здавалось, не міг бути корисним у бою. Та оскільки був приписаний до сьомої дивізії, то, видно, Генеральний штаб спеціально вибрав його для підготовленої місії. А от у чому полягала його цінність, я дізнався набагато пізніше.

Мене призначили командиром охорони тому, що я відповідав за топографічний опис місцевості на західному кордоні Маньчжоу-Го, у басейні ріки Халхін-Гол. Моє головне завдання зводилося до того, щоб перевірити точність і повноту карт цього району. Декілька разів я навіть облітав його на літаку. Мабуть, вважалося, що я можу виявитися корисним. Разом з тим мені поставили ще одне завдання — зібрати докладніші топографічні дані про цю місцевість для складення точніших карт. Хотіли, так би мовити, одним ударом убити двох зайців. Правду кажучи, карти Хулунбуїрського степу на кордоні з Монголією, які ми мали, були надзвичайно грубими і не сильно відрізнялися від карт часів Цінської династії.[26] Після створення Маньчжоу-Го Квантунська армія неодноразово проводила топографічні зйомки, щоб створити точні карти, але, на жаль, територія виявилася зовеликою. До того ж, західна частина Маньчжурії являла собою безкрайню пустелю, де кордон не мав жодного значення. І жили там з давніх-давен кочівники-монголи, які не потребували кордонів і навіть не знали, що це таке.

Складенню точних карт перешкоджала й політична обстановка. Бо якби ми провели лінію кордону на свій розсуд і створили офіційну карту, то це могло б викликати великомасштабний конфлікт. Радянський Союз і Монголія, що межували з Маньчжоу-Го, надзвичайно нервово реагували на порушення кордону — через це досі відбулося кілька запеклих збройних зіткнень. У той час наше командування не збиралося воювати проти СРСР, бо головні сили було спрямовано проти Китаю, і на великомасштабні операції проти СРСР нічого не залишалося. Бракувало дивізій, танків, артилерії, літаків. Найпершим завданням було забезпечити стабільність у зовсім молодій державі Маньчжоу-Го. А визначення кордонів на півночі й північному заході, на думку командування, можна було відкласти на пізніше. Воно задумало виграти час, поки ситуація залишається неясною. Потужна Квантунська армія в основному дотримувалася такої стратегії, зайнявши очікувальну позицію. Ось чому навколо панувала цілковита невизначеність.

Та якби незалежно від намірів командування війна таки спалахнула (що насправді сталося наступного року біля Номонхана), без карт ми не могли б воювати. Потрібні були не звичайні цивільні карти, а спеціальні військові. На війні потрібні карти з докладною інформацією — де краще розмістити війська, де встановити гармати, щоб від них була найбільша користь, за скільки днів можна дістатися пішки до певного пункту, де джерела питної води, скільки фуражу треба запасти для коней. Без таких карт сучасна війна неможлива. Оскільки наші функції багато в чому перекривалися із завданнями розвідки, то ми постійно обмінювалися інформацією з відділом розвідки Квантунської армії та органом особливого призначення[27] в Хайларі. Так що ми загалом знали одні одних, та от цього Ямамото я бачив уперше.

Після п'яти днів підготовки ми поїздом виїхали із Сіньцзіня до Хайлара. Пересівши там на вантажівку, проїхали повз ламаїстський монастир Канчуермяо й прибули на спостережний пункт армії Маньчжоу-Го на кордоні поблизу ріки Халхін-Гол. Точно не пам'ятаю, але, здається, ми проїхали кілометрів триста-триста п'ятдесят. Навкруги, куди тільки сягало око, стелився безлюдний степ. По дорозі я мав постійно звіряти карту з рельєфом місцевості. Однак звіряти не було чого — я ніде не бачив нічого такого, що могло б називатися орієнтиром. Перед очима тяглися один за одним невисокі пагорби, порослі сухою травою, відступав щораз далі небокрай і плили по небу хмари. Точно вказати на карті місце, де ми перебуваємо, я не міг. Його можна було приблизно визначити, підрахувавши час, витрачений на дорогу.

Людині, яка безмовно переміщується такою пустелею, іноді здається, ніби вона втрачає свою людську сутність і розпливається в навколишньому просторі, настільки широкому, що стає важко втримати своє "я". Ви розумієте, що я маю на увазі? Свідомість розростається, як навколишній краєвид, і вже не можна прив'язати її до власного тіла. Ось що я відчував посеред монгольського степу. "Який він безкрайній!" — думав я. Він здавався мені не сушею, а скоріше морем. Сонце вставало на сході, неквапливо пересувалося небосхилом і пірнало за небокраєм на заході. Це була єдина зміна навколо нас. І в переміщенні сонця я відчував щось таке, що можна назвати велетенською, космічною любов'ю.

На спостережному пункті ми зійшли з вантажівки й пересіли верхи на коней. Нам приготували четверо верхових коней і двох для перевезення продовольства, води, спорядження та зброї. Зброя в нас була досить легка. Я й чоловік на прізвище Ямамото мали тільки пістолети, а Хамано та Хонда — крім пістолетів, також гвинтівки моделі "38" і по дві ручні гранати.

Командиром нашого загону фактично був Ямамото. Він сам усе вирішував і віддавав накази. Оскільки він був цивільною людиною, то за військовим статутом я мав би командувати. Однак ніхто з нас не піддавав сумніву його права розпоряджатися нами. Усі розуміли, що саме він годиться для виконання такої функції. А я в чині молодшого лейтенанта був лише штабістом, що не мав бойового досвіду. Солдати безпомилково вгадують такі здібності інших і мимоволі підкоряються. А крім того, перед нашою відправкою старший офіцер штабу дав мені зрозуміти, щоб я беззаперечно виконував

вказівки Ямамото. Іншими словами, я мав слухатися його наказів, які виходили за рамки військового статуту.

Ми під'їхали до ріки Халхін-Гол і рушили вздовж берега на південь. Ріка розбухла від талої води. У ній плюскотіла велика риба. Іноді далеко в степу видніли вовки. Можливо, це були не вовки чистої породи, а якась помісь з дикими собаками. Та в обох випадках вони були небезпечними. І щоб захистити від них коней, довелося щоночі виставляти вартового. Ми бачили також чимало птахів. Видно, більшість з них перелітала до Сибіру. Ми з Ямамото обговорювали різні особливості місцевого рельєфу і, звіряючи з картою наш маршрут, записували їх у зошит. Але крім цього професійного обміну інформацією, Ямамото ні про що інше зі мною не розмовляв. Він мовчки поганяв коня вперед, сідав їсти окремо й, не кажучи ні слова, лягав спати. У мене склалося враження, що він прибув у ці краї не вперше. Він навдивовижу добре знав тутешній рельєф і напрям, в якому ми рухалися.

Після двох днів подорожі на південь, яка минула без подій, Ямамото покликав мене і сказав, що завтра вдосвіта ми переправлятимемося на той бік ріки Халхін-Гол. Мене це приголомшило, бо по той бік ріки була територія Монголії. Навіть її правий берег, на якому ми зараз перебували, вважався небезпечною спірною прикордонною зоною. Монголи стверджували, що це їхня земля, а Маньчжоу-Го виставляли свої претензії на неї, через що між ними постійно виникали збройні сутички. Якби монгольський загін затримав нас на цьому, правому, березі, то, зважаючи, так би мовити, на такі розходження в поглядах обох держав на цю проблему, нас можна було б виправдати. Правда, тепер, коли танув сніг, монголи майже не переходили через ріку, а тому небезпека зіткнутися з ними була невелика. Та от якби це сталося на лівому березі, розмова вийшла б зовсім інша. Там, напевне, снують їхні патрулі. Тож якби вони нас там упіймали, то наші пояснення не допомогли б. Якби ненароком ми явно порушили кордон, то справа набрала б політичного характеру. Якби навіть нас пристрелили на місці, протести були б даремними. Крім того, старший офіцер не казав, що можна переходити кордон. Я отримав вказівку слухатися розпоряджень Ямамото, але не міг відразу збагнути, чи вона стосувалася також такої важливої дії, як порушення кордону. По-друге, як я вже казав, ріка розбухла від талої води і для переправи не годилася — течія була надто стрімкою та страшно холодною. Ріку в таку пору року не переходили навіть кочівники. Зазвичай вони це робили взимку, коли ріка замерзала, або влітку, коли швидкість течії спадала, а вода теплішала.

Коли я це сказав, Ямамото якийсь час пильно дивився на мене, а потім, кілька разів кивнувши, заговорив повчальним тоном: "Я добре розумію, що вас турбує порушення кордону. Це природно для офіцера, якому довірили солдатів, пам'ятати про відповідальність. Очевидно, ви не хочете піддавати їх безглуздім небезпеці. Але я хотів би, щоб ви довірили цю справу мені. Бо цього разу я за все відповідаю. Я всього вам не можу пояснити, але повірте, що цю справу узгоджено з командуванням на найвищому рівні. З переправою ніяких технічних проблем не буде: є такі місця, мало кому відомі, де можна перебратися на той бік. Монгольські війська забезпечили себе кількома

такими переправами. Мабуть, і ви про це знаєте. Я вже раніше кілька разів переходив ріку в цьому місці. Скажімо, як торік, у цей самий час. Так що можете не турбуватися".

Монгольські війська, добре обізнані з тутешньою місцевістю, справді навіть під час танення снігу кілька разів збройними загонами проникали на правий берег ріки Халхін-Гол. Виходить, що переправи існували, тож їхні загоны, в разі потреби, могли перейти ріку. А якщо це вдавалося монголам, то міг переправитися як сам Ямамото, так і ми разом з ним.

Ми опинилися перед однією з таких таємних переправ, побудованих, здається, монгольськими військами. Її так уміло закамуюфлювали, що помітити з першого погляду було важко. Між перекатами у воді перекинули міст з дощок, закріплений туго натягненими канатами, щоб його не знесла стрімка течія. Якби вода трохи спала, по ньому спокійно могли б проїхати вантажівки із солдатами, бронемашини й танки. Оскільки міст укривала вода, то розвідувальні літаки навряд чи помітили б його. Ухопившись за канат, ми перетнули потік. Першим перейшов Ямамото й пересвідчився, що не видно монгольських патрулів. За ним пішла решта. Вода була настільки холодна, що німіли ноги, але все-таки ми зуміли перебратися на лівий берег разом з кіньми. Лівий берег виявився набагато вищим за правий, і з нього відкривався далекий пустельний краєвид на правому березі. Зокрема й тому радянські війська займали вигіднішу позицію під час боїв під Номонханом. Різниця висот дуже впливає на точність артилерійського вогню. Пригадую, мене тоді вразило, як помітно відрізняються обидва береги. У крижаній воді я так перемерз, що дуже довго відходив, деякий час навіть голосу не міг звести. Та як тільки згадував, що ми на ворожій території, то, чесно кажучи, від напруження геть-чисто забував про холод.

Після того ми рушили уздовж берега на південь. Ріка, звиваючись немов змія, текла вниз, ліворуч від нас. Незабаром Ямамото сказав, що нам краще зняти знаки розрізнення, й ми його послухалися. "Якби ми потрапили у ворожі руки, то через ці знаки мали б клопіт", — подумав я... А тому я зняв свої офіцерські чоботи й замінив їх гетрами.

Того ж дня ввечері, коли ми облаштовували свій бівуак, до нас під'їхав якийсь монгол. Зазвичай монголи їздять на високих сідлах, і їх здалека можна помітити. Сержант Хамано, побачивши незнайомця, схопив гвинтівку, але Ямамото зупинив його: "Не стріляй!" Хамано, не кажучи ні слова, повільно опустив дуло гвинтівки. Ми всі четверо застигли на місці й чекали, коли під'їде вершник. За плечима в нього висіла гвинтівка радянського виробництва, на поясі висів маузер. Заросле обличчя, на голові шапка з повислими вухами. На ньому був такий же засмальцьований одяг, як на кочівниках, але його постава зразу видавала, що він — професійний військовий.

Чоловік спішився і заговорив з Ямамото, здається, по-монгольському. Я трохи розумів і російську, і китайську мови, але та була іншою. Ось чому я подумав, що це була монгольська. Ямамото відповідав тією ж мовою, а тому я ще більше впевнився, що він — офіцер розвідки.

"Молодший лейтенанте Мамія! — сказав Ямамото. — Я вирушаю з цим чоловіком,

на скільки — не знаю, але хочу, щоб ви чекали на мене тут. І, звичайно, постійно ставте вартового. Якщо ж я не повернуся через тридцять шість годин, то повідомте про це у штаб. Пошліть когось на той берег, на спостережний пункт армії Маньчжоу-Го". Я відповів, що все зрозумів. І Ямамото, сівши на коня, рушив разом з монголом на захід.

Залишившись утрюх, ми влаштували бівуак і сьак-так повечеряли. Готувати щось на вогні ми не могли. Навколо, наскільки око сягало, простягався дикий степ, на якому, крім піщаних барханів, не було видно нічого, за чим можна сховатися, і будь-який димок міг навести на нас ворога. Тому ми поставили намет внизу, за барханом, і підкріпилися сухарями та холодними м'ясними консервами. Як тільки сонце спустилося за обрій, усе навколо огорнула пітьма, а на небі заяскріли незчисленні зірки. Крізь шум води у ріці було чути, як десь завивали вовки. Ми лежали на піску, відпочиваючи від денної втоми.

"Пане молодший лейтенант, ми влипли в небезпечну історію", — сказав Хамано. "Та начебто", — відповів я.

До цього часу ми — я, сержант Хамано й капрал Хонда — уже добре пізнали один одного. Оскільки я був новопризначеним необстріляним офіцером, то такий досвідчений сержант, як Хамано, мав би сторонитися і глузувати з мене. Та от у нас із Хамано так не сталося. Він відчував до мене щось схоже на повагу за те, що я отримав університетську освіту, а я не надавав значення військовим рангам і високо цінував його військовий досвід та практичну кмітливість. До того ж, він народився в Ямагуті, а я по сусідству — в Хіросімі. Тож мимоволі ми знайшли спільну мову й здружилися. Він розповідав мені про війну в Китаї. Хамано, уроджений солдат з початковою освітою, мав свої сумніви щодо цієї набридливої, нескінченної війни і щиро ділився ними зі мною. "Я — військовий і готовий воювати, — казав він. — Я готовий вмерти за батьківщину. Бо це — моя робота. Але ця війна, пане молодший офіцер, якою ми ось зараз зайняті, що не кажіть, нечесна. Ця війна без лінії фронту, й ти не можеш стати у відкритий бій з ворогом. Ми наступаємо. А ворог, майже не воюючи, тікає. Розбиті китайські війська скидають свою військову форму й змішуються з цивільними. А коли так, то нам навіть незрозуміло, хто ворог. А тому ми вбиваємо багатьох невинних людей і називаємо це "полюванням на бандитів" або "на ворожих недобитків". Грабуємо продовольство. Нічого іншого не залишається, бо лінія фронту швидко посувається вперед, а постачання запізнюється. Полонених нам доводиться вбивати, бо нема куди їх помістити й нема чим нагодувати. Усе це неправильно. А якого страхіття в Нанкіні[28] ми натворили! Наша частина також у тому брала участь. Десятки людей позвальновали у колодязь і закидали гранатами. Язик не повертається сказати, що ще вони накоїли. У цієї війни немає якоїсь великої ідеї. Це просто взаємознищення, от і все. Кінець кінцем, найбільшої наруги зазнають бідні селяни, яким байдуже до всіх цих ідей. Ніщо їх не цікавить — ні Гоміндан, ні маршал Чжан,[29] ні 8-ма армія,[30] ні ми. Їм би тільки поїсти. Я сам з бідної рибацької родини і знаю, як бідняки живуть. Вони зранку до вечора надриваються на роботі й ледве-ледве заробляють на прожиток. Я не можу повірити, що ми заради Японії вбиваємо їх тут без усякого розбору".

На відміну від Хамано, капрал Хонда багато про себе не розповідав. Узагалі був мовчазним і завжди тільки уважно слухав наші розмови. Незважаючи на свою мовчазність, не здавався похмурим. Просто ніколи першим не розкривав рота. Через це я іноді ловив себе на думці, що зовсім не знаю, про що він думає, але неприязні до нього не відчував. Скоріше навпаки — його спокійність зм'якшувала людські серця. Хоч би що сталося, він зберігав цілковиту незворушність і майже не змінювався на обличчі. Хонда народився в Асахікаві, де його батько володів невеличкою друкарнею. На два роки молодший за мене, він після закінчення середньої школи разом зі старшим братом допомагав батькові в роботі. Він був наймолодшим із трьох братів, найстарший з них два роки тому загинув на війні в Китаї. Хонда любив читати — як тільки траплялася вільна хвилина, прилягав де-небудь з книжкою про буддизм у руках.

Як я вже казав, Хонда не мав бойового досвіду, але був здібним солдатом, хоча пройшов в Японії тільки однорічну військову підготовку. У кожному взводі обов'язково знайдеться один чи два таких, як він. Вони витривалі, ні на що не скаржаться, свої обов'язки виконують беззаперечно. Фізично здорові, мають кмітливий розум. Швидко сприймають те, чого їх навчають, і вміють як слід застосовувати його на практиці. Хонда був одним з таких. Крім того, він пройшов підготовку як кавалерист, а тому краще від усіх нас знався на конях і дбайливо доглядав шістьох, яких ми мали. І не просто доглядав. Нам навіть здавалося, ніби він розуміє їхній настрій до найменших дрібниць. Сержант Хамано зразу визнав здібності капрала і зі спокійною душею йому багато чого доручав.

Тому, незважаючи на різношерстість нашого загону, ми добре розуміли один одного. Оскільки ми не становили регулярної частини, то не дотримувалися педантично ніякої формальності. Нас, так би мовити, сама доля звела чи що. Тому-то Хамано міг вести зі мною досить відверті розмови, неприпустимі між сержантом та офіцером.

"Що ви думаєте про цього Ямамото, пане молодший лейтенант?" — запитав сержант.

"Здається, він з органів особливого призначення, — відповів я. — Справжній спеціаліст, якщо так добре по-монгольському балакає. І знає тутешню місцевість, як своїх п'ять пальців".

"І я так вважаю. Спочатку гадав, що він з тих бандитів, що втерлися в довіру військового начальства. Та цей не такий. Бо я їх добре знаю. Вони тільки те й роблять, що безперестанку базикають — що було й чого не було. А коли що, то відразу хапаються за пістолет. А наш Ямамото — не такий легковажний. Нічого не скажеш, сміливий. Видно, офіцер високого рангу. Я десь чув, начебто наше командування створює диверсійні загони з монголів, які служили на Хінгані.[31] Для цього викликали кількох спеціалістів з диверсійних операцій. Можливо, Ямамото з цим пов'язаний".

Капрал Хонда стояв віддалік з гвинтівкою на варті. Я поклав браунінг поряд на землю, щоб мати його напохваті. Сержант Хамано, знявши гетри, розминав ноги.

"Це лише моє припущення, — вів далі Хамано. — Може, той монгол — насправді

антирадянський офіцер монгольської армії, що хоче встановити таємний зв'язок з нашими".

"І таке можливе, — сказав я. — Але ти б краще не казав зайвого при сторонніх. Бо голови позбудешся".

"Та я не такий дурень. Це я лише тут таке собі дозволяю, — відповів Хамано, посміхаючись, але відразу посерйознішав. — Але якщо це так, то нас справді очікує небезпека. Бо навіть може статися війна".

Я кивнув. Монголія вважалася незалежною, а насправді була сателітом СРСР, який повністю тримав її у своїх лещатах. У цьому розумінні вона нічим не відрізнялася від Маньчжоу-Го, де реальна влада належала японській армії. Однак було добре відомо, що в Монголії діяли підпільні антирадянські групи, які мали таємні зв'язки з нашими військовими в Маньчжоу-Го й досі вчинили кілька заворушень. Ядро цих груп становили військові, в яких викликало опір свавілля Радянської армії, землевласники, невдоволені насильницькою колективізацією, і ламаїстські монахи, яких налічувалося понад сто тисяч. За межами країни ці групи могли спиратися лише на японські війська, розміщені в Маньчжурії. І взагалі вони ставилися до нас, також азіатів, набагато приязніше, ніж до росіян. Минулого тридцять сьомого року було викрито план великомасштабного заворушення в Улан-Баторі й проведено масові чистки. Кілька тисяч військових і монахів було страчено як контрреволюціонерів за зв'язок з японською армією, та однаково антирадянські настрої подекуди все ще тліли. А тому не дивно, що офіцери японської розвідки переходили через ріку Халхін-Гол і таємно зустрічалися з антирадянськими монгольськими офіцерами. Щоб запобігти цьому, монгольські сторожові загони патрулювали кордон з Маньчжоу-Го й оголосили забороненою зоною прилеглу до нього територію завширшки десять-двадцять кілометрів. Однак простежити за таким величезним районом не могли.

Навіть якби заворушення виявилось успішним, радянські війська негайно втрутилися б, щоб придушити його. І тоді повстанці звернулися б по допомогу до японської армії. Якби так сталося, то Квантунська армія мала б підстави для військового втручання. Бо захопити Монголію — це все одно що всадити ножа в бік СРСР в Сибіру. Верховна ставка в Токіо, кажуть, намагалася стримати такі наміри, але штаб Квантунської армії, переповнений амбіційними особами, такого шансу не пропустив би. У такому разі справа не закінчилася б прикордонним конфліктом, а перейшла б у справжню війну. Якби справжня японсько-радянська війна почалася на маньчжурсько-радянському кордоні, то, можливо, у відповідь на це Гітлер вторгнувся б у Польщу та Чехословаччину. Саме це хотів сказати Хамано.

Уже розвиднилось, а Ямамото не повернувся. Останнім вартував я. Сидячи з гвинтівкою, взятою у Хамано, на невисокому піщаному пагорбі, я невідривно споглядав небо на сході. Світанок у Монголії — незвичайне видовище. На небокраї раптом серед темряви виплила тьмяна лінія і посунула щораз вище і вище. Здавалося, ніби з неба простяглася велетенська рука й почала неквапливо знімати із Землі нічне покривало. Яка велична картина! Як я вже казав, велич цього світу набагато перевищувала мою

здатність збагнути її. Поки я дивився, мене не покидало відчуття, ніби моє власне життя поступово тоншає і зникає. Там, де немає місця таким дрібницям, як людські справи і клопоти. Така картина повторювалася мільйони, мільярди разів, з давніх-давен, коли ще на Землі не було того, що зветься життям. Забувши, що стою на варті, я заморожено дивився, як народжується новий день.

Коли сонце зовсім виплило над небокраєм, я закурив, надпив води із баклагі і справив малу нужду. І згадав про Японію. Уявив собі моє рідне село на початку травня — пахощі квітів, жебоніння річки, хмари в небі. Згадав давніх товаришів і рідню. Солодкий смак рисових коржиків, загорнутих у дубові листки. Я не дуже люблю солодощі, але того разу мені до смерті захотілося коржиків. За них я віддав би половину моєї піврічної платні. Подумавши про Японію, я відчув себе покинутим на краю світу. Я не міг збагнути, чому ми повинні, ризикуючи життям, воювати за цю неосяжну безплідну землю, непотрібну ні військовим, ні промисловцям, де немає нічого, крім потолоченої брудної трави та блощиць. Я був готовий воювати й загинути за батьківщину, але віддати своє єдине життя за голу пустелю, що не родить жодного зернятка, — повна нісенітниця.

Ямамото повернувся удосвіта наступного дня. Того ранку я знову стояв на останній варті й знічев'я поглядав на ріку, як раптом почув щось схоже на кінське іржання, й, квапливо обернувшись, спрямував дуло гвинтівки туди, звідки доносилися звуки. Ковтнув слину — так голосно, що сам здригнувся. Палець на гашетці тремтів — досі я ні разу ні в кого не стріляв.

Однак за кілька секунд, ніби переваливши через бархан, з'явився кінь з Ямамото в сідлі. Усе ще тримаючи палець на гашетці, я оглянувся навколо, але, крім Ямамото, нікого більше не помітив — ні монгола, який зустрічав його перед тим, ні ворожих солдатів. Лише в небі на сході, немов зловісна кам'яна брила, висів великий білий місяць. Схоже, що Ямамото був поранений у ліву руку — про це свідчила пов'язка з просякнутого кров'ю носовика. Я розбудив Хонду і звелів йому доглянути коня. Видно, кінь пробіг довгу дорогу, бо важко дихав і стікав потом. Хамано став замість мене на варту, а я добув аптечку й узявся обробляти рану Ямамото.

"Куля пройшла навиліт, кровотеча припинилася, — сказав Ямамото. Куля справді прошила тільки м'ясо, не зачепивши кістки. Я зняв пов'язку з носовика, продезінфікував рану спиртом і по-новому перев'язав. За весь цей час Ямамото навіть не скривився. Тільки над верхньою губою в нього виступили ледве помітні краплі поту. Змочивши горло водою з баклагі, він закурив і з насолодою затягнувся. Потім вийняв браунінг, затиснув його під пахвою і, вийнявши обойму, спритно, однією рукою зарядив її трьома патронами. — Молодший лейтенанте Мамія, негайно забираймося звідси. Переберемося через ріку й попрямуємо на спостережний пункт маньчжурської армії".

Притьмом, майже без жодних слів, ми згорнули бівуак, сіли на коней і рушили до переправи. Я не питав у Ямамото, що з ним сталося і хто в нього стріляв. У моєму становищі я не мав права розпитувати, а якби й мав, то все одно він, можливо, не відповів би. Так чи інакше, а мені з голови не виходила тільки одна думка:

якнайскоріше вибратися з ворожої території і переправитися через ріку Халхін-Гол на порівняно безпечний лівий берег.

Ми поганяли коней степом. Усі мовчали й думали тільки про одне: чи зможемо безпечно переправитися на той бік. Якщо монгольський патруль дістанеться до мосту раніше — нам каюк. Перемогти в бою шансу не буде. Пам'ятаю, як під пахвами виступив піт.

"Молодший лейтенанте Мамія, у вас коли-небудь стріляли?" — запитав Ямамото після довгої мовчанки. Я відповів, що ні. "А самі в когось стріляли?" Я повторив, що також ні.

Яке враження справила на нього моя відповідь, я не знав. Як і того, чому він ставив мені такі запитання.

"Ось тут документи, які треба доставити в штаб, — проказав Ямамото, поклавши руку на сумку при сидлі. — Якщо цього не вдасться зробити, то їх треба знищити — спалити або закопати в землю. Вони нізащо не повинні потрапити у ворожі руки. Нізащо. Це — найголовніше завдання. Я хочу, щоб ви це зрозуміли. Це дуже, дуже важливо".

"Я все зрозумів".

Ямамото пильно глянув мені в очі.

"Якщо ми опинимося у безвихідному становищі, передусім убийте мене. Без жодних вагань, — сказав він. — Я сам застрелюсь, якщо зможу. Але якщо через поранену руку не зможу вкоротити собі життя, то стріляйте самі. Але обов'язково на смерть".

Я мовчки кивнув.

Коли ще завидна ми дісталися переправи, то стало ясно, що мої побоювання, які мучили мене дорогою, мали підстави. Там уже розмістився невеликий загін монгольської армії. Вибравшись на невисокий бархан, ми з Ямамото взяли по черзі спостерігати в бінокль. Їх було небагато — усього вісім чоловік, але мали вони надто важке для прикордонного патруля озброєння. В одного солдата був автомат. На невисокому пагорбі стояв станковий кулемет, обкладений навколо мішками з піском і повернутий дулом до ріки. Очевидно, вони засіли на цьому місці для того, щоб нас не пустити на той берег. Над рікою поставили намет, у землю забили стовпи, до яких прип'яли десять коней. Видно, не мали наміру йти, поки нас не спіймають.

"А чи нема іншої переправи?" — спитав я.

Відірвавшись від бінокля, Ямамото глянув на мене і похитав головою. "Є, але надто далеко. Добрих дві години верхи на коні. Але стільки часу ми не маємо. Тож доведеться переправлятися лише тут".

"Тобто під покровом ночі?"

"Саме так. Нема іншої ради. Коней залишимо тут. Як тільки приберемо вартового, решта, напевне, міцно спатиме. Не турбуйтеся — через шум ріки майже нічого не буде чути. Вартового я беру на себе. Ну, а тим часом, поки нам нема чого робити, краще зараз поспати й добре відпочити".

Переправу ми призначили на третю годину ночі. Капрал Хонда познімав з коней усе спорядження, відвів їх подалі і випустив. Зайві боеприпаси і провізію ми закопали у глибоку яму. Залишили при собі тільки баклаги з водою, їжі на один день, зброю і трохи патронів. Якби монгольські солдати нас захопили, ми не мали б жодних шансів відбитися з будь-якою кількістю патронів, бо вони переважали нас вогневою потужністю. Після того ми вирішили поспати до призначеної години. Бо якби ми переправилися, то вже не мали б часу перепочити. Першим на варту став Хонда, заступити його мав Хамано.

Ямамото ліг у намет і першим заснув. Видно, досі майже не спав. В узголів'ї поклав шкіряну сумку з важливими документами. Невдовзі заснув і Хамано. Усіх зморила втома. Але від напруження я довго ніяк не міг задрімати, хоча смертельно хотів спати. Уявив собі, як убиваємо монгольського вартового, як їхній кулемет обдає нас своїм вогнем на переправі, й нерви щораз більше почали здавати. Долоні змокрили, закололо у скронях. Я не був певен, що своїми діями не осоромлюсь як офіцер. Вибравшись з намету, я підійшов до Хонди, що стояв на варті, й присів поряд з ним.

"Ну що, Хондо? Може, нам доведеться тут померти?"

"Усе може бути", — відповів капрал.

Ми трохи помовчали. Однак у його словах "усе може бути" щось мені не сподобалося. В його відповіді вчувалася невизначеність. Я не дуже догадливий, але все-таки зрозумів, що за його невиразною відповіддю щось ховається. А тому вирішив розпитати. Мовляв, як хочеш щось сказати, не соромся — викладай, що в тебе на душі. Бо, може, ми останній раз ось так розмовляємо.

Міцно стиснувши губи, Хонда якийсь час погладжував пальцями пісок під ногами. Видно, в його душі відбувався якийсь двобій. "Пане молодший лейтенант, — сказав він нарешті, дивлячись мені прямо в очі. — З нас чотирьох найдовше проживете ви й умрете в Японії. Ваше життя буде набагато довшим, ніж самі сподіваєтеся".

Тепер настала моя черга пильно дивитися на нього.

"Ви, мабуть, думаєте: звідки це відомо? Я сам собі не можу пояснити. Просто знаю, і все".

"Це що, небесний дар?"

"Можливо. Але такі слова не зовсім відповідають моїм відчуттям. Усе набагато простіше. Я просто знаю, от і все".

"У тебе давно такі здібності?"

"Давно, — чітко відповів Хонда. — Але відколи себе пам'ятаю, я приховував це від інших. А тепер, коли йдеться про життя або смерть і стосується вас, я наважився сказати".

"А про інших ти також знаєш?"

Він похитав головою.

"Про дещо я здогадуюся, а про дещо — ні. Але вам, пане молодший лейтенант, мабуть, краще не знати про це. Можливо, з мого боку це зухвальство говорити про такі важливі речі вам — людині, що отримала університетську освіту, але на долю треба

оглядатися тоді, коли вона вже звершилася. А забігати вперед не годиться. Я вже до цього звик. А ви — ні".

"Так ти кажеш, що я тут не помру?"

Хонда зачерпнув жменьку піску під ногами й дивився, як він з шурхотом сиплеться між пальцями.

"Так, це я можу сказати. Тут, у Китаї, на материку ви не помрете, пане молодший лейтенант".

Я хотів ще трохи поговорити, але Хонда замовк. Здавалось, поринув у свої думи. Не випускаючи з рук гвинтівку, він удивлявся в степ. І ніби не чув моїх слів.

Я повернувся в намет під барханом, ліг поруч із Хамано й заплющив очі. Цього разу сон прийшов. Настільки глибокий, що мені здалося, наче мене схопили за ноги й потягли на дно океану.

13

Довга розповідь лейтенанта Мамії

(частина 2)

— Я прокинувся від металічного клацання запобіжника, — розповідав далі лейтенант Мамія. — Жоден солдат на війні не пропустить повз вуха цей звук, хоч би як міцно спав. Це особливий звук. Важкий і холодний, немов сама смерть. Я майже машинально протяг руку до браунінга в узголів'ї, але від чийогось удару чоботом у скроню мені на мить потемніло в очах. Перевівши подих, я ледь-ледь розплющив очі й побачив, що чоловік, який, видно, щойно вдарив мене, нахилився і підібрав мій пістолет. Я поволі підвів голову — на мене цілилися дула двох гвинтівок. За ними проглядали постаті двох монгольських солдатів.

Я заснув у наметі, але він раптом зник, і над головою в небі сяяли міріади зірок. Ще один солдат спрямував дуло ручного кулемета на голову Ямамото, що лежав поряд. Той лежав спокійно — може, думав, що чинити опір немає сенсу, або заощаджував сили. На солдатах були довгі шинелі й військові шоломи. Двоє з них освітлювали нас з Ямамото сліпучими кишеньковими ліхтариками. Спочатку я не розумів, що сталося. Напевне, тому, що міцно спав, а отриманий шок виявився надто сильним. Та побачивши постаті монголів й глянувши на Ямамото, я нарешті збагнув наше становище: нас помітили раніше, ніж ми почали переправлятися через ріку.

Відразу після цього я подумав: а що сталося з Хондою та Хамано? Я поволі повернув голову й оглянувся навколо — їх ніде не було видно. Невже монголи їх убили? А може, вони встигли втекти?

Видно, солдати належали до того патрульного загону, який ми помітили на переправі. Кілька чоловік з двома ручними кулеметами та гвинтівками. Командував ними здоровенний сержант, лише в нього на ногах були справжні чоботи. Це він стусонув мене одним таким чоботом у голову. Нахилившись, сержант підняв шкіряну сумку, що лежала біля Ямамото, відкрив її й зазирнув усередину. Потім перевернув і почав трясти. Однак на землю випала тільки пачка сигарет. Я здивувався — адже бачив, як Ямамото клав туди папери: вийняв з мішка при сидлі, переклав у сумку й

примостив в узголів'ї. Ямамото, як завжди, намагався зберегти незворушність, але я помітив, що вмить вираз його обличчя перемінився. Видно, й він не здогадувався, куди ділися документи. В усякому разі, це його втішило. Бо, як він сам казав, найголовніше наше завдання полягає в тому, щоб ці документи не потрапили у ворожі руки.

Солдати поперевертали всі наші манатки й ретельно обшукали. Однак нічого важливого в них не знайшли. Тоді наказали нам повністю роздягтись і перевірили всі кишені. Порозривали багнетами одяг і речові мішки, але документів ніде не знайшли. Забрали наші сигарети, авторучки, гаманці, записники, годинники й позапихали їх у свої кишені. По черзі переміряли наше взуття і залишали собі те, що їм підходило. Коли ділили здобич, бурхливо сперечалися. Сержант спостерігав усе це з байдужим виразом обличчя. Видно, у Монголії привласнення особистих речей полонених або загиблих солдатів ворога вважалося цілком природним. Сам сержант узяв собі тільки годинник Ямамото, а решту його речей віддав солдатам. Наше спорядження — пістолети, боеприпаси, карти, компаси й біноклі — вони покладали в мішок, напевне, для того, щоб відіслати до штабу в Улан-Баторі.

Потім солдати нас, голих, цупко зв'язали тонкими й міцними мотузками. Зблизька від них відгонило так, як від давно нечищеного хліва. Їхня надзвичайно груба форма була неохайна — вся в болоті, поросі і плямах від їжі. Навіть важко було визначити її первісний колір. Взуття порване, діряве — здавалось, от-от розвалиться. Тож не дивно, що їм захотілося нашого. У більшості — обличчя грубі, зарослі, зуби брудні. З вигляду вони більше скидалися на конокрадів або розбійників, ніж на солдатів, але зброя радянського виробництва й знаки розрізнення свідчили, що це армія Монгольської Народної Республіки. Їхня дисципліна й бойовий дух не справили на мене приємного враження. Монголи — витривалі й стійкі солдати, але для сучасної війни, де треба діяти бойовими групами, вони не дуже годяться.

Я бачив, як у темряві цієї крижано-холодної ночі з'являються і зникають білі хмарки пари від дихання солдатів, і мені здавалось, ніби я помилково потрапив у кошмарний сон. Я ніяк не міг зрозуміти, що все це — реальність. Бо це справді був кошмарний сон. Але, як я зрозумів пізніше, лише його початок.

А тим часом з темряви з'явився солдат, який щось волочив за собою. Посміхаючись, він жбурнув коло нас свою здобич. Це був труп Хамано, вже босого — видно, хтось забрав собі його взуття. Солдати роздягли його, перевірили все, що було в його кишенях. Забрали наручний годинник, гаманець і сигарети. Сигарети відразу розділили й, риючись у гаманці, задиміли. У гаманці було кілька банкнот Маньчжоу-Го й фотографія жінки — мабуть, матері Хамано. Сержант, командир загону, щось сказав і забрав гроші собі. Фотографія матері впала на землю.

Напевне, монгольський солдат нишком підкрався ззаду до Хамано, коли той стояв на варті, й перерізав ножом горло. Вони першими зробили з нами те, що ми збиралися зробити з ними. З відкритої рани Хамано стікала яскраво-червона кров. Її було небагато для рани такого розміру — видно, уся вже витекла. Один із солдатів вийняв з піхов при боці кривий ніж завдовжки п'ятнадцять сантиметрів і показав мені. Ножа такої дивної

форми я ще ніколи не бачив. Він, напевне, мав особливе призначення. Удаючи, ніби перерізає комусь горло, солдат свиснув. Кілька інших солдатів зареготали. Ніж, видно, не належав до військового спорядження, а був його власністю. У всіх були при боці довгі багнети, і лише в цього солдата — кривий ніж. Можливо, саме цим ножом він і перерізував горло Хамано. Спритно повертівши ножом у долоні, солдат запхав його знову в піхви.

Ямамото мовчки ледь-ледь повів очима в мій бік. Це тривало одну мить, але я відразу зрозумів, що він хотів сказати. "Чи зміг утекти Хонда?" Розгублений і заляканий, я думав про те ж саме: "Куди, власне, подівся капрал Хонда?" Якщо йому вдалося дременути під час несподіваного нападу монгольських солдатів, то, можливо, у нас залишився якийсь шанс. Та коли я подумав, що такого може зробити сам-один Хонда, то мимоволі втратив надію. Але шанс — це таки шанс. Усе ж краще, як нічого.

Нас тримали зв'язаними на піску до самого світанку. Стерегло нас двоє: один з ручним кулеметом, інший — з гвинтівкою, а решта солдатів, зібравшись трохи осторонь, курили, розмовляли, сміялися — наче розслаблялися після того, як спіймали нас. Ми з Ямамото мовчали як риба об лід. Хоча був травень, уранці температура спускалася нижче нуля, і я навіть побоювався, що ми, роздягнені, замерзнемо до смерті. Але тодішній холод не витримував порівняння зі страхом, який я відчував. Я не здогадувався, яке лихо нас очікує згодом. Ці монгольські солдати — лише патрульний загін і нашу долю, напевне, не вирішуватимуть. Ждатимуть наказу зверху. А тому якийсь час нас, мабуть, не вбиватимуть. А от що буде потім — не вгадаєш. Ясна річ, Ямамото — шпигун, мене спіймали разом з ним, отже, я його спільник. У всякому разі, із цієї халепи так просто нам не вибратися.

Невдовзі після того, як розвиднилося, у небі почувся начебто гуркіт літака. А потім показався сріблястий фюзеляж розвідувального літака радянського виробництва з монгольськими розпізнавальними знаками. Він закружляв над нашими головами, а всі солдати замахали йому руками. Відповідаючи на це, літак кілька разів похитав крилами і приземлився, здійнявши хмари піску, поблизу на відкритому місці. Ґрунт навколо був твердий і рівний, а тому там можна було без злітної смуги приземлюватися й злітати порівняно легко. Можливо, вони використовували це місце як аеродром і раніше неодноразово. Один солдат стрибнув на коня і помчав до літака, ведучи на повіді ще двох коней.

Назад солдат повернувся з двома чоловіками — видно, офіцерами високого рангу — верхи на конях. Один — росіянин, інший — монгол. "Мабуть, командир патрульного загону повідомив по радіо у штаб, що нас спіймано, й офіцери спеціально прилетіли з Улан-Батора нас допитувати", — припустив я. Напевне, офіцери розвідки. Я чув, що за торішніми масовими арештами й чистками антиурядових груп стояло ДПУ.[32]

Обидва офіцери були в бездоганно чистій уніформі й акуратно поголені. На росіянинові була тепла напівшинеля з портупеєю, з-під якої визирали лискучі, без жодної плямочки чоботи. Як для росіянина він був невисокого зросту, сухорлявий, років тридцяти-тридцяти п'яти. Широке чоло, тонкий ніс, блідо-рожева шкіра, окуляри

з металевою оправою. Загалом нічим непримітне обличчя. Монгольський офіцер — на відміну від росіянина, оцупкуватий чорнявий коротун — скидався на ведмежа.

Монгол покликав сержанта, і вони втрюх, осторонь від решти, про щось заговорили. "Мабуть, вислуховують докладну доповідь", — припустив я. Сержант показав мішок з речами, забраними в нас. Росіянин уважно оглянув кожну з них і поклав назад у мішок. Щось сказав монголові, а той — сержантові. Потім росіянин вийняв з нагрудної кишені цигарницю і запропонував монгольському офіцерові та сержантові закурити. Затягуючись сигаретами, вони далі про щось розмовляли. Росіянин, кілька разів ударяючи кулаком правої руки по лівій долоні, у чомусь їх переконував. Здавався трохи роздратованим. Монгольський офіцер стояв з похмурим виразом обличчя, схрестивши на грудях руки, а сержант раз у раз кивав.

Потім російський офіцер поволі підійшов до місця, де були ми з Ямамото, й зупинився. "Закурите?" — звернувся він до нас по-російському. Я вчив російську в університеті й, як уже казав раніше, трохи розумів її, але, уникаючи зайвих клопотів, удав, що нічого не розумію. "Дякую, не треба", — відповів Ямамото досить пристойною російською мовою. "Чудово, — сказав радянський офіцер. — Розмова піде швидше, якщо зможемо говорити по-російському".

Він зняв рукавички і запхав їх у кишеню шинелі. На безіменному пальці його лівої руки виднів невеликий золотий перстень. "Гадаю, ви догадуєтесь, що ми щось шукаємо. Ноги відбігали. І знаємо, що ця річ у вас. Звідки знаємо — не питаєте. Просто знаємо. Однак при вас її не виявилось. Отже, якщо міркувати логічно, то ви її десь заховали перед тим, як вас піймали. Туди, — він показав рукою в бік Халхін-Голу, — ви її не переправили. Ріку ніхто ще не встиг перейти. Значить, лист заховано десь на цьому березі. Ви зрозуміли, що я сказав?"

Ямамото кивнув: "Зрозуміли. Але про лист ми нічого не знаємо".

"Гаразд, — спокійно проказав росіянин. — Тоді я поставлю вам маленьке запитання: що ви тут робили? Адже ви добре знаєте, що це територія Монгольської Народної Республіки. З якою метою ви проникли на чужу землю? Що ви на це скажете?"

Ямамото пояснив, що ми збирали матеріал для складання карт: "Я цивільний, працюю в картографічній фірмі. Ось цього чоловіка й того, кого ви вбили, мені дали для охорони. Ми знаємо, що цей берег ваш, і просимо вибачення за те, що перейшли кордон. Але порушувати його ми не мали наміру. Просто хотіли оглянути рельєф місцевості звідси, з височини".

Російський офіцер усміхнувся, скрививши свої тонкі губи, наче йому розповідали щось нецікаве.

"Просите вибачення, — повільно повторив він слова Ямамото. — Ясно. Хотіли з височини оглянути рельєф місцевості? Зрозуміло. Якщо вилізти на гору, то завжди краще видно. Зовсім логічно".

Якийсь час він мовчки розглядав хмари на небі. Потім знову перевів погляд на Ямамото й, повільно хитнувши головою, зітхнув:

"Як було б добре, якби я міг повірити твоїм словам! Поплескати тебе по плечу й сказати: "Ну, переправляйся через ріку й повертайся туди! А наступного разу будь обачнішим!" Я справді хотів би так зробити. Повір. Та, на жаль, не можу. Бо добре знаю, хто ти такий насправді. І що ти тут робиш, знаю. Ми маємо друзів у Хайларі так само, як ви в Улан-Баторі".

Росіянин добув з кишені рукавички, склав їх по-новому й запхав назад. "Чесно кажучи, мені особисто не цікаво вас мучити або вбивати. Якби ви віддали листа, я не мав би до вас жодних претензій. На свій розсуд одразу відпустив би вас. І ви могли б спокійно перебратися на той берег. Гарантую вам це, слово честі. Решта — наші проблеми. Вони вас не стосуються".

Нарешті проміння сонця зі сходу почало зігрівати шкуру. Вітру не було, по небу пливло кілька густих білих хмар.

Запала довга-предовга мовчанка. Мовчали всі — росіянин, монгольський офіцер, солдати патрульного загону, Ямамото. Потрапивши в руки ворога, Ямамото, видно, приготувався до смерті. Його обличчя зовсім нічого не виражало.

"Інакше ви обидва... тут... помрете, — повільно, ніби повчаючи дітей, промовив росіянин. — Помрете жахливою смертю. Ось вони... — Він подивився у бік монгольських солдатів. Здоровань з ручним кулеметом витріщився на мене, посміхаючись своїми брудними зубами. — Вони люблять убивати — і роблять це витончено. Вони, так би мовити, мастаки цієї справи. Монголи ще від часів Чингісхана отримували насолоду від жорстоких звірств. І добре знали на способах, як умертвити людину. Ми, росіяни, добряче від них натерпілися. Про це нам розповідають на уроках історії. Чого тільки не витворяли монголи давно колись на Русі! Коли вторглися туди, убили мільйони людей. Без жодного сенсу. Ви чули про те, як одного разу в Києві вони захопили кілька сотень бояр і всіх знищили? Зробили поміст із грубих дощок, поставили його на бранців і влаштували на ньому бенкет. Люди вмирали, розчавлені тягарем. Хіба звичайній людині спаде таке на думку, га? А ви як гадаєте? Стільки часу витратили! Як готувалися! Це ж непросто зробити. А от вони змогли. Чому? Бо для них це насолода. Вони й тепер цим не гребують. Я сам недавно був свідком такого. Я вважав, що у своєму житті досі бачив багато чого страшного, але тієї ночі, пригадую, зовсім утратив апетит. Ви мене розумієте? Може, зашвидко говорю?"

Ямамото похитав головою.

"От і чудово! — сказав росіянин, але, закашлявшись, зробив паузу. — Звісно, для мене це буде вдруге, але, можливо, до вечора апетит повернеться, якщо все пройде гладко. Та, як на мене, краще було б уникнути зайвого смертовбивства".

Заклавши руки за спину, росіянин якийсь час дивився на небо. Потім добув рукавички й глянув у бік літака.

"Прекрасна погода! — сказав він. — Весна. Трохи прохолодно, але в міру. А от як настане спека, комарі з'являться. Страшно набридливі створіння. Звичайно, весна набагато приємніша, ніж літо. — Офіцер знову витягнув цигарницю, добув сигарету й прикурив від сірника. Поволі затягнувся і так само поволі випустив струмок диму. —

Востаннє запитую: ти справді нічого не знаєш про листа?"

"Нєт", — коротко відповів Ямамото.

"Чудово, — проказав росіянин. Потім ще раз повторив: — Чудово", — й, обернувшись до монгольського офіцера, щось сказав йому по-монгольському. Той кивнув і передав наказ солдатам. Вони притягли звідкись колоди, спритно обтесали їх багнетами і зробили з них чотири гострих коли. Потім відміряли кроками потрібну відстань і каменем забили коли глибоко в землю приблизно у вершинах чотирикутника. Уся ця підготовка, як мені здалося, забрала хвилин двадцять. А що буде після того, я не здогадувався.

"Для них вишукана розправа — однаково що вишуканий обід, — сказав росіянин. — Що довша підготовка, то більша радість. Якщо треба когось порішити, досить одного пострілу — бах! — і готово. Для цього досить однієї миті. Але так... — він поволі провів кінчиками пальців по гладкому підборіддю, — нецікаво".

Солдати зняли з Ямамото мотузки й, підвівши до колів, прив'язали його до них за руки й ноги. Він лежав розпластаний на спині, і на його оголеному тілі видніло кілька свіжих ран.

"Як ви знаєте, монголи — кочівники, — сказав офіцер. — Вони розводять овець, їдять їхнє м'ясо, стрижуть вовну й обдирають шкуру. Іншими словами, вівці для них — ідеальні тварини. Вони з ними нерозлучні все життя. Надзвичайно вправно здирають з них шкуру. І будують зі шкур юрти та шиють одяг. Ти коли-небудь бачив, як монголи здирають шкуру?"

"Якщо хочете мене вбити, то робіть це швидше", — сказав Ямамото.

Росіянин, повільно потираючи долоні, кивнув.

"Будь спокійний, ми тебе обов'язково вб'ємо. Не турбуйся. Щоправда, доведеться витратити багато часу, але тобі нема чого переживати. Спішити нема куди. Навколо, куди око сягає, лише самий степ. І часу в нас скільки завгодно. А крім того, я хотів би тобі дещо розповісти. От хоч би про те, як монголи здирають шкуру. У будь-якій їхній громаді є, так би мовити, фахівець із цієї справи. Професіонал, який справді майстерно здирає шкуру. Можна сказати, дивовижно. Те, що він робить, — просто мистецтво. За одну мить справляється. Так швидко, що істота, з якої живцем здирають шкуру, навіть не встигає нічого відчутти. Однак... — він знову витягнув з нагрудної кишені цигарницю і, тримаючи в лівій руці, застукав по ній пальцями правої, — це, звісно, не так. Насправді істота, з якої живцем здирають шкуру, зазнає страшного болю. Неуявленного болю. Та поки настане смерть, мине багато часу. Вона, звичайно, настає від величезної втрати крові, але не відразу".

Він клацнув пальцями. Монгольський офіцер, з яким росіянин прилетів, вийшов наперед і добув з кишені шинелі ніж у піхвах — такий же, як у солдата, що недавно показував, як перерізають горло. Монгол витяг його з піхов і підняв угору. Його сталеве лезо тьмяно забіліло в промінні вранішнього сонця.

"Ось цей чоловік і є таким фахівцем, — оголосив росіянин. — Поглянь лишень на цього ножа! Це спеціальний ніж, призначений для здирання шкури. Прекрасний виріб!

Його лезо тонке й гостре, як у бритви. А яка висока техніка в цих майстрів! Бо вони впродовж тисячі років білують тварин. А з людей вони шкіру здирають так, ніби чистять персик. Акуратно, гарно, без жодного розриву! Може, зашвидко говорю?"

Ямамото мовчав.

"Роблять це поступово, — вів далі росіянин. — Щоб здерти шкіру чисто, без розривів, найголовніше — не спішити. Якщо тим часом захочеш щось сказати, кажи — і ми все зупинимо. І тоді тобі не доведеться вмирати. Він уже не раз робив таку процедуру, і до кінця жодна людина не витримувала — розв'язувала свого язика. Я хотів би, щоб ти це запам'ятав. Бо що раніше ми зупинимо, то краще буде для нас обох".

Монгольський офіцер, схожий на ведмедя, з ножом у руках, поглянув на Ямамото й посміхнувся. Я досі добре пам'ятаю цю посмішку. Бачу її уві сні. І ніяк не можу забути. Після того монгол взявся до роботи. Солдати притиснули коліньми й руками Ямамото до землі, а офіцер ножом старанно здирав з нього шкіру — справді так, ніби чистив персик. Мені несила було на це дивитися. Та як тільки я заплющив очі, солдат стусонув мене прикладом гвинтівки. Стусав доти, доки я не розплющив очей. Та в обох випадках я чув голос Ямамото. Спочатку він стійко терпів, але потім почав стогнати. Цей стогін, здавалося, долинав з іншого світу. Спочатку монгол швидким рухом зробив надріз на правому плечі Ямамото й почав здирати шкіру з руки. Робив це повільно, старанно, майже з любов'ю. Як казав раніше росіянин, його вправність межувала з мистецтвом. Якби не стогін, то можна було б подумати, що болю взагалі немає. Однак стогін видавав, що біль — жахливий.

Незабаром шкуродер стягнув з правої руки Ямамото тоненьку смужку шкіри й передав солдатіві, що стояв поблизу. Солдат узяв її кінчиками пальців, розтягнув і, повертаючи в руках, показував усім іншим. Зі шкіри раз у раз скапувала кров. А тим часом офіцер-шкуродер взявся до лівої руки й повторив з нею те саме. Потім поздирав шкіру з обох ніг, оскопив жертву, відрізав вуха. Обдер голову, обличчя, а потім усе тіло. Ямамото непритомнів, приходив до тями і знову втрачав свідомість. Коли непритомнів — замовкав, коли приходив до тями — знову стогнав. Однак голос дедалі слабшав, аж поки нарешті не пропав. Увесь цей час росіянин каблуком чобота креслив на піску беззмістовні фігури. Монгольські солдати мовчки поглядали на це видовище. На їхніх обличчях не було видно нічого — ні ненависті, ні хвилювання, ні переляку. З Ямамото відривалися одна за одною смужки шкіри, а вони дивилися на це, як ми на ремонтні роботи під час прогулянки.

За цей час я кілька разів блював. Наприкінці вже не мав чим, та все одно не переставав. Нарешті офіцер-монгол, схожий на ведмедя, розгорнув шкіру, зідрану з тулуба Ямамото. Зідрав акуратно, навіть не пошкодивши сосків. Такого жахіття я ні до, ні після того не бачив. Хтось узяв цю шкіру в руки й повісив сушити, немов простирадло. На землі лежав труп Ямамото — закривавлений кусень м'яса, без жодного клаптика шкіри. Найболючіший вигляд мало його обличчя з великими білими очними ямами у червоному місиві. Широко розтулений рот, виставивши зуби, наче

щось викрикував. На місці відрізаного носа залишилися тільки маленькі отвори. На землі було море крові.

Офіцер-росіянин сплюнув на землю й подивився мені в обличчя. Добув носовик з кишені й витер губи. "Мабуть, він справді нічого не знав, — проказав він і знову запхав носовик у кишеню. Його голос звучав сухіше, ніж перед тим. — Якби знав, обов'язково сказав би. Шкода, що так сталося. Але він був професіоналом і все одно рано чи пізно сконав би не своєю смертю. І нічим тут не зарадиш. Що ж, якщо він не знав, то ти й поготів".

Офіцер знову витягнув сигарету й чиркнув сірником.

"Виходить, ти нам більше не потрібен. Тебе не варто катувати, щоб про щось дізнатися. Так само не варто залишити живим як полоненого. Правду кажучи, нам хочеться зберегти у великій таємниці сьогоднішній випадок. Не хочеться ніякого розголосу. Бо якщо відвезти тебе до Улан-Батора, будуть зайві розмови. Найкраще було б ось зараз продірявити тобі голову кулею і закопати де-небудь або спалити, а попіл пустити за водою. І поставити на цьому крапку, чи не так? — Росіянин пильно глянув мені в очі. Однак я і далі вдавав, що нічого не розумію. — Ти, видно, російської не розумієш, а тому розводитися на цю тему — тільки час марнувати. Ну гаразд. Вважай, що я розмовляю сам із собою. Але послухай. До речі, маю для тебе гарну новину. Я вирішив не вбивати тебе. Можеш трактувати це, як невелике вибачення за те, що я ненароком загнав на той світ твого товариша. На сьогодні досить нам одного вбивства. Тож я тебе не вбиватиму. Натомість дам тобі шанс вижити. Як усе піде добре — врятуєшся. Щоправда, шанс невеликий. Можна сказати, його майже немає. Але шанс — це все-таки шанс. Принаймні це набагато краще, ніж залишитися без шкіри, чи не так?"

Піднявши руку, він покликав монгольського офіцера. Той, старанно вимивши водою з баклагі ніж, яким здирав шкіру Ямамото, саме закінчив точити його об маленький брусок. Солдати розклали шматки здертої шкіри й про щось перемовлялися. Можливо, обмінювалися думками про тонкощі шкуродерної майстерності. Монгольський офіцер запхав ножа у піхви, а піхви у кишеню й підійшов до нас. Подивився на мене, а потім перевів погляд на росіянина. Росіянин щось коротко сказав йому по-монгольському, той незворушно кивнув. Солдати підвели до них двох коней.

"Ми зараз відлітаємо назад до Улан-Батора, — сказав до мене росіянин. — Жаль, що повертаємося з порожніми руками, але нічого не вдієш. Адже іноді щастить, а іноді — ні. Було б добре, якби до вечері вернувся апетит, однак я дуже в цьому сумніваюся".

Вони посідали на коней і поїхали. Літак знявся, перетворився на маленьку сріблясту цяточку і зник у небі на заході, залишивши мене з монгольськими солдатами та їхніми кінями.

Солдати міцно прив'язали мене до сідла й вервечкою рушили на північ. Солдат, що їхав переді мною, тонким голосом затягнув якусь одноманітну мелодію. Крім неї, було чути тільки шурхіт піску під кінськими копитами. Я не здогадувався, куди вони мене везуть і що, власне, для мене приготували. Тільки одне знав: я для них непотрібна,

зайва морока. З голови не виходили слова росіянина: "Я тебе не вбиватиму. Не вбиватиму... Але шансу вижити майже немає". Але що конкретного він мав на увазі, я не знав. Бо він висловився так неясно. Може, збираються використати мене в якійсь страхітливій грі? Задумали не просто вбити, а ще дістати насолоду від своєї затії?

Однак я полегшено зітхнув від думки про те, що вони не вбили мене відразу і не зідрали живцем з мене шкіру, як з Ямамото. А якщо потім навіть доведеться загинути, то лиш би не такою страшною смертю. Хоч би там що, а я все ще живу й дихаю. І якщо вірити росіянину, зразу вбивати мене вони не збираються. Є ще час до смерті, отже, є можливість вижити. Хоч вона й невелика, але нічого іншого не залишається, як за неї чіплятися.

Раптом у закамарках пам'яті сплили слова капрала Хонди. Його дивне пророцтво, що я не помру тут на материку, в Китаї. Цупко прив'язаний до сідла, голий під палючим степовим сонцем, я не раз повторював кожне його слово. Згадував вираз його обличчя, інтонацію. І я вирішив щиро в них повірити. "Ні, я не помру тут такою ганебною смертю! Обов'язково виберуся звідси живим і повернуся додому!"

Ми їхали на північ години дві-три. Зупинилися біля ламаїстського кам'яного пам'ятника, що називається "обо" і, вважаючись божеством, яке оберігає подорожніх, слугує цінним орієнтиром у пустелі. Біля нього солдати спішилися і розв'язали на мені мотузки. Двоє, підтримуючи під руки, відвели мене трохи осторонь. І я тоді подумав: "Ось тут мені настане кінець". Мене підвели до колодязя, обкладеного навколо метровою кам'яною стіною. Солдати поставили мене на коліна перед нею, схопили ззаду за шию і змусили заглянути всередину. Колодязь, напевне, був глибокий — внизу стояла густа пітьма. Сержант у чоботах підняв камінь завбільшки з кулак і кинув його в колодязь. Невдовзі почувся глухий удар. Видно, у колодязі води не було. Колись ним користувалися в пустелі, але вода з підземної жили кудись пішла, й він давно висох. Судячи з того, як довго камінь летів до дна, його глибина була немала.

Сержант зиркнув на мене й засміявся. Потім добув із кобури на поясі великий автоматичний пістолет, зняв із запобіжника й, голосно клацнувши, загнав патрон у патронник. І тоді дуло пістолета приставив мені до голови.

Однак монгол довго не натискав на гашетку, а поволі опустил дуло вниз і, піднявши ліву руку, показав на колодязь. Облизуючи язиком пересохлі губи, я не відривав очей від пістолета. Он воно що! Я міг вибрати собі долю — одну з двох: або отримати кулю в голову і відразу померти, або стрибнути в колодязь. Колодязь глибокий, і якщо невдало впаду, то, можливо, помру. Якщо ж ні, то вмиратиму повільно на дні цієї чорної ями. Ось про який шанс казав росіянин! Сержант показав на годинник, забраний в Ямамото, і виставив переді мною п'ять пальців. Це означало, що на роздуми мені дано п'ять секунд. Коли він дорахував до трьох, я піднявся на край колодязя і рішуче стрибнув униз. Іншого вибору не мав. Думав зачепитися за стіну, щоб спустися на дно, але не встиг. Руки ковзнули по ній, і я полетів униз.

Колодязь виявився глибоким. Здавалось, минуло досить багато часу, поки я вдарився об землю. А насправді падіння тривало декілька секунд. Однак пригадую, що

поки падав униз у темряві, я багато чого передумав. Згадав про свою далеку батьківщину. Про дівчину, яку встиг один-єдиний раз обійняти перед відправленням на фронт. Згадав про батьків і тішився тим, що маю молодшу сестру, а не брата. Навіть якщо я тут помру, принаймні вона залишиться з ними й не боїтиметься мобілізації. Згадав про рисові коржики, загорнуті в дубове листя. Після того я так сильно вдарився об висохлу землю, що від шоку на мить знепритомнів. Здавалось, ніби все повітря вирвалося назовні з мого тіла. Воно гепнулося на дно колодязя, немов мішок з піском.

Знепритомнів я від шоку лише на одну мить. Коли прийшов до тями, зверху на мене падали якісь бризки. "Невже дощ?" — подумав я спочатку. Та ні, це не був дощ, а сеча. Я лежав на дні колодязя, а монгольські солдати, один за одним, обливали мене своєю сечею — їхні силуети видніли високо вгорі, навколо круглого отвору. Як на мене, відбувалося щось страхотливо нереальне, схоже на наркотичні галюцинації. А проте це була реальність. Я перебував на дні колодязя, а на мене лилася справжня сеча. Коли вони вже все скінчили, хтось посвітив на мене електричним ліхтариком. Почувся регіт, і їхні постаті на краю ями зникли. Як тільки вони пішли, все поглинула глибока тиша.

Я вирішив полежати долілиць і почекати, чи не повернуться вони. Минуло двадцять хвилин, потім тридцять (звісно, я не мав годинника, а тому кажу тільки приблизно), а солдати не верталися. Напевне, зовсім забралися. І залишили мене напризволяще самого на дні колодязя, серед пустелі. Коли я зрозумів, що монголи вже не повернуться, то вирішив перевірити, що сталося з моїм тілом. Зробити це в темряві було важкувато. Адже свого тіла я не бачив і не міг на власні очі переконатися, що з ним. Я мусив довіритися своїм відчуттям. Але не був певен, чи можна на них покластися в такій темряві. Мені здавалось, що вони вводять мене в оману, дурять. Дуже дивно я почувався.

Однак поволі й уважно я почав усвідомлювати становище, в якому опинився. Передусім я зрозумів, що мені справді пощастило — дно колодязя вкривав доволі м'який пісок. Бо інакше, падаючи з такої висоти, я поламав би собі більшість кісток. Я глибоко вдихнув і спробував ворухнутися. Спочатку заворушив пальцями рук. Вони послуhalися, хоча й неохоче. Потім спробував підвестися, але не зміг. Здавалось, тіло нічого не відчувало. Зі свідомістю було все в порядку, але з тілом вона не мала зв'язку. І хоч я старався з усіх сил, власних команд не міг передати м'язам. Я змирився з цим і на деякий час заціпенів у темряві.

Як довго я так пролежав — не знаю. Та згодом відчуття поволі поверталися, а разом з ними, природно, й біль. Досить сильний біль. Мабуть, я зламав ноги. А може, вивихнув або, на біду, зламав плече.

Я лежав у незмінній позі, намагаючись перетерпіти біль. Мимоволі по щоках стікали сльози. Від болю, а ще більше від безнадії. Гадаю, вам важко зрозуміти, що означає залишитися самому серед пустелі на краю світу, на дні глибокого колодязя, у непроглядній темряві з нестерпним болем, відчуваючи самотність і відчай. Я навіть пожалів, що той сержант мене не пристрелив. Тоді принаймні монголи знали б про мою смерть. А от якщо я тут пропаду, то ця смерть буде в цілковитій самотності, нікому

невідомою. Така собі тиха смерть.

Іноді до мене долинав шум вітру. Коли він пролітав над землею, в колодязному отворі утворювався якийсь дивний звук — здавалося, ніби в якомусь далекому світі когось оплакує жінка. Той далекий світ сполучався з моїм за допомогою вузького отвору, через який доходив до мене її голос. А я залишався сам-один у глибокій пітьмі й тиші.

Пересилюючи біль, я легенько обмацав навколо себе землю. Дно було рівним і нешироким — метр шістдесят-сімдесят у діаметрі. Ковзаючи по землі, рука раптом наткнулася на щось тверде й гостре. Злякавшись, я машинально відсмикнув руку, але потім ще раз обережно протягнув її до цього гострого предмета. Спочатку я подумав, що це гілка, однак виявилось — кістки. Не людини, а невеликої тварини. Вони розсипалися по землі — може, тому, що довго-довго лежали, або тому, що я на них упав. Крім кісток і сухого піску, на дні колодязя більше не було нічого.

Потім я обмацав долонею стіну. Видно, її склали з невеликих плескатих каменів. Удень земля в степу нагрівалась, але в цей підземний світ спека не проникала, й камені залишалися холодними, немов лід. Проводячи рукою по стіні, я перевіряв щілини між каменями — думав, що, може, вдасться знайти опору для ніг і вибратися наверх. Однак щілини були надто вузькими, тож, враховуючи мої травми, я майже не міг на щось таке сподіватися. Я підвівся, волочучи тіло, й нарешті сперся об стіну. При кожному поруху тіла плечі й ноги так боліли, ніби в них впивалися десятки товстих цвяхів. А при диханні було таке відчуття, наче тіло от-от розпадеться на частини. Торкнувся плеча — воно розпухло й палало.

Скільки часу збігло після того — не знаю. Та раптом сталося щось несподіване. Сонячне проміння освітило колодязь, наче якесь одкровення. І в цю мить я зміг побачити все навколо. Яскраве світло переповнювало колодязь. Наче повінь. Від його яскравості мені перехопило горло. Пітьма й холод миттю кудись ділися, а моє голе тіло ніжно огортало сонячне тепло. Здавалося, ніби сонячне проміння благословляло навіть мій біль. Осявало воно своїм теплом і білі кістки невеликої тварини, що лежали коло мене, і вони, такі зловісні, наче складали зі мною дружню компанію. Я зміг роздивитися кам'яну стіну навколо мене й при світлі навіть забув про страх, біль і відчай. Приголомшений, я сидів, занурившись у сяйво. Однак світло не тривало довго. Воно так само миттєво зникло, як і з'явилося, і пітьма знову закрила все навколо. Світло справді тривало короткий час — щонайбільше секунд десять-п'ятнадцять. Сонячне проміння досягало колодязного дна, можливо, один раз на день, коли падало під певним кутом до землі. Світляна повінь зникла так швидко, що я навіть не встиг збагнути її суті.

Коли світло зникло, я опинився у ще густішій темряві — настільки густій, що не міг ворухнутися. Не було нічого — ні води, ні їжі, ні шматка тканини, щоб загорнутися. Скінчився довгий день, настала ніч. Температура повітря швидко знижувалася. Я майже не міг заснути. Тіло вимагало сну, але холод упивався в нього незчисленними колючками, що, здавалось, проникали в саму душу, яка щораз твердішала й поволі

вмирала. Наді мною видніло безліч зірок, наче примерзлих до небосхилу. Я невідривно стежив, як вони повільно пересуваються по небу. І завдяки цьому впевнювався, що час таки не стоїть на місці. Я на хвилю засинав, але прокидався від холоду й болю, потім знову засинав і знову прокидався.

Нарешті настав ранок. Зірки, чітко видимі в отворі колодязя, поволі меркли на тлі слабкого ранкового саява, однак не зникали. Щоб втамувати спрагу, я лизав краплі ранкової роси, що осіла на кам'яній стіні. Звичайно, вологи було дуже мало, але я сприймав її, як небесну благодать. Я згадав, що цілий день нічого не пив і не їв, але голоду не відчував.

Я сидів на дні ями і нічого не міг робити. Відчай і самотність були такими глибокими, що я навіть не міг думати. Просто сидів, нічого не роблячи й ні про що не думаючи. Однак підсвідомо очікував того потоку світла. Сліпучого світла, що проникало на дно глибокого колодязя один раз на день хоч на коротку мить. Оскільки світло падає на землю прямовисно тоді, коли сонце перебуває в zenіті, то, можливо, це трапляється опівдні. Я очікував саме такого світла. Адже більше чекати не було чого.

Здається, після того минуло досить багато часу. Непомітно я задрімав. Коли, ніби щось почувши, прокинувся, світло вже сяяло. Я знову відчув на собі його нестримний потік. Я підсвідомо широко розкрив руки й підставив їх долонями до сонця. Цього разу його промені були набагато яскравішими й довше огортали мене. Принаймні так мені здавалося. При такому світлі у мене з очей закапали сльози. Здавалося, ніби всі мої життєві соки перетворилися на сльози й потекли з очей. Було таке враження, що саме тіло от-от розтане й попливе. Я подумав, що під таким благодатним саявом можна й померти. Навіть захотів померти. Цього разу я вперше відчув тут єдність з усім навколишнім світом. "Так, — подумав я. — Справжній зміст людського життя саме в цьому світлі, що триває кілька секунд! Тож я повинен тут умерти".

Однак світло швидко зникло. Отямившись, я побачив, що, як і раніше, сиджу на дні цього нещасного колодязя. Питьма й холод обхопили мене так, ніби хотіли сказати, що ніяке світло ніколи сюди не заглядало. Після того я довго сидів, скоцюрбившись, із заплаканим обличчям. Наче збитий на землю велетенською силою, я не міг ні думати, ні щось робити. Я навіть не відчував власного тіла. Здавалось, від мене залишився висохлий кістяк або шкаралупа. Потім у моїй голові, схожій на порожню кімнату, сплило ще раз пророцтво капрала Хонди про те, що я не помру на континенті, у Китаї. Тепер, коли з'явилося і зникло це світло, я по-справжньому повірив у його пророчі слова. Бо я не міг померти там і тоді, де й коли мав померти. Я не просто не помер, я не міг померти. Ви мене розумієте, Окада-сан? Таким чином я втратив небесну ласку.

По цих словах своєї розповіді лейтенант Мамія зиркнув на годинник.

— І от, як самі бачите, я тут, — сказав він тихо й, ніби відганяючи невидимі нитки спогадів, злегка похитав головою. — Як і сказав Хонда-сан, я не помер на материку, у Китаї. А прожив найдовше з усіх нас чотирьох.

Я кивнув.

— Вибачте, що так довго розповідав. Мабуть, надокучив вам своїми старечими

спогадами. — Мамія випростався. — Та якщо я ще трохи затримаюся, то спізнюся на поїзд.

— Почекайте, — занервував я. — Не зупиняйте на цьому своєї розповіді. Що ж сталося потім? Я хочу дослухати її до кінця.

Лейтенант Мамія перевів погляд на мене.

— Що ж нам робити? Я справді не маю часу. То, може, ви проведете мене до автобусної зупинки? І за цей час я коротко розповім вам, що було потім.

Ми разом вийшли з дому й попрямували до автобусної зупинки.

— Уранці третього дня мене врятував капрал Хонда. Тієї ночі, коли монголи нас спіймали, він здогадався, що вони прийдуть, а тому вислизнув з намету й довго переховувався. Тоді ж він і нишком витягнув документи із сумки Ямамото. Бо наше головне завдання полягало в тому, щоб ці документи нізащо не потрапили у ворожі руки. Можливо, ви спитаєте: якщо Хонда знав про напад монгольських солдатів, то чому втік сам, а не розбудив нас, щоб і ми врятувалися? Навіть якби він нас розбудив, то все одно ми не мали жодних шансів перемогти. Монголи знали, де ми перебуваємо. Були на своїй території і переважали нас кількістю та озброєнням. Вони б нас легко вислідили й усіх знищили, а документи забрали б собі. Іншими словами, у такій ситуації Хонді треба було тікати самому. На фронті такий вчинок вважався б дезертирством, але під час виконання спеціальних завдань найважливіше — діяти відповідно до обставин.

Хонда-сан бачив, як прибули офіцери — росіянин і монгол, — як здирали шкіру з Ямамото, як потім мене забрали монгольські солдати. Однак він залишився без коня і не міг відразу поїхати за ними. Йому довелося йти пішки. Він добув припаси, закопані в землі, заховав там документи й подався вслід за монголами. Та як важко було йому добиратися до колодязя! Бо він навіть не знав, у якому напрямі вони поїхали.

— То як же Хонда-сан усе-таки знайшов цей колодязь? — спитав я.

— Не знаю. І він сам багато про це не розповідав. Гадаю, він просто знав, куди йти. От і все. Коли він мене розшукав, то порвав на шматки свій одяг, зв'язав з них довгу мотузку і насилу витягнув мене майже непритомного наверх. Потім він десь роздобув коня, посадив мене на нього і через бархани, через ріку доставив на спостережний пункт армії Маньчжоу-Го. Там мені підлікували рани й на вантажівці, присланій зі штабу, відправили до Хайлара, у шпиталь.

— А що сталося з документами чи листом?

— Може, й досі лежать зариті у землю біля ріки Халхін-Гол. Бо ми з Хондою не мали часу повернутися туди й викопати їх, а крім того, не бачили в цьому потреби. Ми дійшли висновку, що, можливо, було б краще, якби від самого початку ці документи не існували, й домовилися при розслідуванні командування відповідати, що нічого про них не чули. Бо інакше нас могли звинуватити в безвідповідальності тому, що ми їх назад не принесли. Під приводом лікування нас тримали в різних палатах під суворим наглядом і щодня допитували. Приходили офіцери високого рангу, і нам довелося повторювати те саме. Вони випитували нас про все докладно, удаючись до всіляких хитрощів. Та врешті-решт начебто нам повірили. Я докладно розповідав про все, що

пережив. Але уникав лише одного — згадки про документи. Вони задокументували мої покази і попередили, що все це — таємні відомості, які не залишаться в офіційних архівах армії й, отже, не підлягають розголошенню. Вони нагадали, що мене суворо покарають, якщо я це зроблю. Через два тижні мене відправили до попередньої частини. Гадаю, що Хонда також повернувся у свою.

— Я от чого не розумію: чому Хонду спеціально відкликали з його військової частини? — запитав я.

— І про це Хонда-сан мені майже нічого не розповідав. Можливо, йому заборонили таке робити, і він уважав, що мені краще нічого не знати. Але, судячи з наших розмов, Хонда мав якісь особисті стосунки з тим чоловіком на прізвище Ямамото. Гадаю, через свої особливі здібності. Бо мені доводилося чути, що в армії є спеціальний підрозділ, який досліджує такі особливі здібності — збирає з усієї країни людей зі здібностями ясновидця або сильною волею й проводить з ними різні експерименти. Я припускаю, що, може, на цьому ґрунті Хонда-сан познайомився з Ямамото. Бо якби й справді він не мав таких здібностей, то мене не знайшов би й не привіз би на спостережний пункт армії Маньчжоу-Го. Адже він прямо й безпомилково дістався до мене без карти й без компаса. Як на здоровий розум, це неможливо. Я — картограф і трохи обізнаний з тамтешньою географією, але все одно не зміг би чогось подібного зробити. Мабуть, Ямамото сподівався на такі його здібності.

Ми підійшли до зупинки й стали чекати автобус.

— Звісно, ця загадка й тепер залишається загадкою, — вів далі лейтенант Мамія. — Я досі багато чого не розумію. Скажімо, ким був той монгольський офіцер, що чекав нас у степу? Що сталося б, якби ми доставили ці документи у штаб? Чому Ямамото не залишив нас на правому березі ріки Халхін-Гол і не переправився сам? Тоді йому легше було б діяти. А може, він збирався використати нас як приманку для монгольських солдатів, щоб самому втекти? Цілком можливо. А може, Хонда-сан від самого початку знав про його намір і тому залишив Ямамото напризволяще.

В усякому разі, після того ми з Хондою довго не бачилися. Як тільки прибули до Хайлара, нас розділили й заборонили зустрічатись і розмовляти. Я навіть не зміг наостанок йому подякувати. Потім його поранили під Номонханом й відправили в Японію, а я залишився в Маньчжурії до кінця війни й опинився в сибірському полоні. Відшукати його я зумів через кілька років після того, як повернувся на батьківщину. Після того ми кілька разів зустрічались, іноді листувалися. Здавалося, що Хонда-сан уникає розмов про подію, що сталася тоді біля ріки Халхін-Гол, та й мені не хотілося про неї згадувати. Бо вона була для нас обох особливо важливою. Нас об'єднувало те, що ми про неї нічого не говорили. Ви мене розумієте?

Вийшла ось така довга історія, але я хотів вам сказати, що, можливо, моє життя скінчилося там, у монгольському степу, в глибокому колодязі. Мені здається, ніби я спалив свою душу дощенту в яскравому світлі, що падало на дно колодязя впродовж десяти-п'ятнадцяти секунд. Воно справило на мене такий містичний вплив, що відтоді, зізнаюсь, чомусь уже нічого глибоко не відчував, коли щось бачив або зазнавав. Навіть

перед велетенськими радянськими танками, навіть втративши ліву руку, навіть у сибірському таборі, схожому на пекло, я нічого не відчував. Дивно, але все це для мене нічого не важило. Щось у мені вже вмерло. Можливо, я мав померти тоді, згаснути в тому світлі. То був час смерті. Але, як пророкував Хонда, я там не вмер. Або, краще сказати, не міг умерти.

Я повернувся в Японію без руки, втративши дванадцять дорогоцінних років. Коли я приїхав у Хіросіму, батьків і молодшої сестри вже не було на цьому світі. За трудовою повинністю сестра працювала на заводі й загинула під час атомного бомбардування. Батько саме тоді навідався до неї й також став жертвою. Від такого шоку мати надовго злягла й померла сорок сьомого року. Дівчина, з якою, як я вам казав, ми потай заручилися, вийшла заміж за іншого й народила двоє дітей. На кладовищі була моя могила. У мене нічого не залишилося. У душі — сама порожнеча. Здавалось, я не мав сюди повертатися. Як я жив після того — добре не пам'ятаю. Викладав у школі суспільні науки — географію та історію, але по-справжньому не жив. Лише виконував одні за одними свої повсякденні обов'язки. Я не мав нікого, кого можна було б назвати другом, з учнями також не підтримував людських зв'язків. Нікого не любив і перестав розуміти, що це означає. Як тільки заплющував очі, переді мною з'являвся Ямамото, з якого живцем здирають шкіру. Я бачив уві сні цю картину не один раз. З Ямамото здирали шкіру знову й знову, і він перетворювався на кусень червоного м'яса. Я чув його несамопитий стогін. Багато разів снилося мені також, як я живцем гнию на дні колодязя. Іноді мені здавалось, що це — реальність, а моє теперішнє життя — просто сон.

Коли на березі ріки Халхін-Гол Хонда-сан сказав, що на материку, у Китаї, я не помру, я зрадив. Незалежно від того, вірив я чи ні, мені хотілося за щось зачепитися. Можливо, Хонда-сан розумів мій настрій і хотів заспокоїти. Та насправді підстав для радості не було. До Японії повернувся не я, а моя порожня оболонка. І хоч би скільки я прожив у такому вигляді, життям це годі назвати. Серце і тіло порожньої оболонки народжують лише порожню оболонку. Ось що я хотів би, щоб ви, Окада-сан, зрозуміли.

— Отже, після повернення додому ви так і не одружилися? — запитав я.

— Звичайно, ні, — відповів лейтенант Мамія. — Не маю ні дружини, ні батьків, ні сестри. Сам-один як палець.

— А чи не вважаєте ви, що було б краще, якби ви не чули від Хонди-сана такого пророцтва? — запитав я після певного вагання.

Лейтенант Мамія якийсь час мовчав, а потім пильно глянув на мене.

— Можливо, — сказав він. — Можливо, Хонді-сану не слід було цього казати. Можливо, мені не треба було цього чути. Бо, як казав тоді він сам, на людську долю оглядаються потім, заздалегідь її не можна знати. Однак зараз я думаю, що це не має значення. Тепер я виконую лише один свій обов'язок — продовжую жити.

Коли під'їхав автобус, лейтенант Мамія низько вклонився і попросив вибачення за те, що забрав у мене час.

— Ну що ж, будьте, — сказав він. — Дякую вам за все. Хоч би там що, а я радий,

що зміг вручити вам дарунок від Хонди-сана. Тепер я можу, так би мовити, поставити крапку. І спокійно повернутися додому. — Спритно орудуючи протезом і правою рукою, він добув дрібні гроші й опустив у касу.

Я стояв і дивився вслід автобусу, поки той не зник за рогом вулиці. І тоді в моїй душі залишилося відчуття порожнечі. Невтішність дитини, яку кинули напризволяще в невідомому місті.

Повернувшись після того додому й сидючи на дивані у вітальні, я розпакував згорток, який залишив мені Хонда-сан на пам'ять. Коли я насилу розгорнув шар за шаром обгортковий папір, то побачив тверду картонну коробку. Подарункову коробку для віскі "Cutty Sark". Однак, судячи з її ваги, пляшки там не було. Я відкрив коробку — вона була зовсім порожньою. Хонда-сан залишив мені тільки порожню коробку.

Частина друга

"ВІЩИЙ ПТАХ"

Липень — жовтень 1984 р.

1

Щось якомога конкретніше

Апетит у літературі

Увечері того дня, коли я проводжав лейтенанта Мамію до автобусної зупинки, Куміко додому не вернулася. Я чекав її, слухаючи музику й читаючи книжку, та коли стрілки годинника перейшли за дванадцяту, махнув рукою і ліг спати. Заснув, так і не вимкнувши світла. Прокинувся ще до шостої ранку. За вікном цілком розвидніло. По той бік тонких штор щебетали птахи. Дружини поряд не було. Біла подушка залишалася збитою — видно, вночі на неї ніхто не клав голови. На тумбочці коло ліжка лежала акуратно складена чиста літня піжама Куміко. Це я її виправ і склав. Загасивши лампу в узголів'ї, я глибоко вдихнув, ніби хотів відрегулювати плин часу.

Усе ще в піжамі, я обстежив усю нашу оселю. Спершу зайшов на кухню, оглянув вітальню, зазирнув у кімнату Куміко. Перевірив ванну й туалет, для певності відчинив стінну шафу. Дружини ніде не було. У домі панувала незвична тиша, і здавалось, ніби моє переміщення по кімнатах лишень дарма порушує цю безмовну гармонію.

Оскільки я не мав чого робити, то зайшов на кухню, налив у чайник води й поставив на газ. Коли вода скипіла, приготував каву й сів з чашкою за стіл. Підсмажив скибки хліба в тостері, закусив картопляним салатом з холодильника. Справді давно вже не снідав на самоті. Наскільки пам'ятаю, відтоді, як ми одружилися, завжди снідали разом. Часто окремо обідали, іноді окремо вечеряли. Але ні за яких обставин не пропускали спільного сніданку. Дотримувалися своєрідної мовчазної угоди, майже ритуалу. Хоч би як пізно лягали спати, але вставали якомога раніше, щоб приготувати нормальну їжу й без поспіху її спожити.

Однак того ранку Куміко вдома не було. На самоті я мовчки пив каву, їв підсмажений хліб і, поглядаючи на порожній стілець навпроти, думав про туалетну воду, якою вчора вранці дружина напахувалася. Спробував уявити собі чоловіка, який, можливо, подарував їй цю воду. Уявив собі, як вона лежить в його обіймах на постелі,

як його руки гладять її голе тіло. Я пригадав її гладку, як порцеляна, спину, коли вчора вранці застібав блискавку на її сукні.

Хтозна-чому кава відгонила милом. Після першого ковтка в роті залишився неприємний присмак. Спочатку я подумав, що це мені здалося, але й після другого ковтка запах не змінився. Я вихлюпнув рештки в раковину й налив кави в іншу чашку. Але й цього разу кава відгонила милом. Я ніяк не міг зрозуміти, звідки взявся такий запах. Адже кавник я вимив добре, та й вода не викликала сумніву. Однак кава все-таки мала запах чи то мила, чи то лосьйону. Я вилив увесь кавник і вже збирався наново кип'ятити воду, але, полінившись, передумав. Налив води з-під крана й випив. Більше кави не хотілося.

Дочекавшись половини десятої, я подзвонив Куміко на роботу. Дівчину, що підійшла до телефону, попросив покликати Куміко Окаду. Вона відповіла: "Здається, Окада-сан ще не прийшла". Я подякував і поклав слухавку. Потім, як завжди, коли нервую, взявся прибирати. Зібрав старі газети та часописи й перев'язав їх мотузкою, старанно витер на кухні раковину й полиці буфету, підмів у туалеті й ванні. Протер дзеркало й віконні шибки склоочисною рідиною, відкрутив і вимив плафон лампи. Зняв і виправ простирадла, постелив замість них чисті.

Об одинадцятій знову подзвонив Куміко на роботу. Та ж сама дівчина знову відповіла: "Окада-сан ще не прийшла".

— А що, вона на сьогодні відпросилася? — запитав я.

— Ну, я не знаю, — байдужим голосом відповіла вона. Просто стверджувала факт.

Хоч би там що, але в тому, що навіть об одинадцятій Куміко не з'явилася в конторі, було щось негаразд. Здебільшого у видавництвах графік роботи безладний, а от у редакції Куміко все було по-іншому. Вони видавали журнал про здорове харчування, і всі, з ким вони співпрацювали, — автори, виробники харчових продуктів, фермери, медики — ставали до роботи рано-ранесенько й закінчували її увечері. Тому Куміко та її колеги, підлаштуючись до такого порядку, одноставно з'являлися в редакції о дев'ятій ранку й до шостої йшли собі, якщо не залишалося невідкладних справ.

Поклавши слухавку, я попрямував до спальні й перевірів у шафі сукні, блузки та спіднички Куміко. Якщо вона пішла з дому, то мала б забрати і свій одяг. Звісно, я не пригадував усього, у що вона одягалася. Я власних речей як слід не пам'ятав, то що вже казати про гардероб іншої людини. Та оскільки я часто здавав і забирав із хімчистки речі Куміко, то загалом знав, що вона часто одягала й берегла. Якщо мене не зраджувала пам'ять, усе це начебто було на місці.

До того ж вона не могла забрати свого одягу. Я ще раз спробував точно пригадати, як учора вранці Куміко виходила з дому. Що було на ній, з якою сумкою вона пішла? Як завжди, коли йшла на роботу, тільки із сумочкою через плече, в якій ледве вміщалися записник, косметика, гаманець, хусточка, паперові серветки. Тож для переміни одягу жодного місця не залишалося.

Я відсунув шухляди комода. Жіночі прикраси, колготки, сонцезахисні окуляри, білизна, спортивні майки — усе лежало акуратно складене й не вказувало на те, що

якась річ зникла. А втім, білизна й колготки могли вміститися в ту сумочку. Та, якщо подумати, хіба варто брати із собою щось таке, якщо будь-де його можна купити?

Потім я зайшов у ванну і ще раз перевірів шухляди з речами туалету Куміко. Там не виявив жодних змін: усе той самий косметичний дріб'язок і прикраси. Відкривши флакон фірми "Christian Dior", ще раз понюхав. Аромат був той самий, що й минулого разу, — так пахнуть уранці серед літа білі квіти. І я знову пригадав її вуха та білу спину.

Повернувшись у вітальню, я розлігся на дивані. Заплющив очі й прислухався, однак, крім цокання годинника, не почув нічого. Ні гуркоту автомобілів, ні щебету птахів. Я не знав, що ж мені тепер робити. Вирішив ще раз подзвонити дружині на роботу і вже набирав номер, але від самої думки про те, що відповість та сама дівчина, втратив охоту й поклав слухавку. Більше нічого я не міг робити. Залишалось тільки чекати. Можливо, Куміко мене покинула. Причини я не знав, але, зрештою, таке могло статися. Та навіть якщо це так, не така вона людина, щоб покинути мене, не сказавши ні слова. Якби вона збиралася піти від мене, то якомога точніше пояснила б причину свого вчинку. Я в цьому був упевнений майже на всі сто відсотків.

А що, як з нею щось сталося? Можливо, потрапила під автомашину й опинилася в лікарні. І тепер їй, непритомній, переливають кров. Від такої думки в мене закалатало серце. Але ж вона мала в сумці права водія, кредитну картку і записник з адресою. Тож якби стався нещасний випадок, мені, напевне, зателефонували б з лікарні або поліції.

Я вмовився на веранді й невидючими очима поглядав у сад. Спробував зібратися з думками, але не міг на чомусь одному зосередитися. Раз у раз згадував про спину Куміко, яку бачив, коли застібав блискавку її сукні, й запах туалетної води у неї за вухами.

Після першої задзвонив телефон. Я встав з дивана й узяв слухавку.

— Алло! Це дім Окади-сана? — Голос належав Мальті Кано.

— Так.

— Я — Мальта Кано. Дзвоню вам з приводу вашого кота.

— Кота? — перепитав я розгублено. Про нього я зовсім забув, але, звісно, відразу згадав. Як про щось з далекого минулого.

— Про кота, якого розшукує ваша дружина, — сказала Мальта.

— Так-так, звичайно, — відповів я.

На тому кінці лінії Мальта Кано мовчала — мабуть, щось обдумувала. Можливо, щось прочула з мого голосу. Я відкашлявся і переклав слухавку в іншу руку.

Незабаром вона сказала:

— Гадаю, вам не вдасться його побачити, якщо чогось особливого не станеться. На жаль, вам доведеться змиритися з такою втратою. Кіт пішов і, можливо, більше не повернеться.

— Чогось особливого? — повторив я слова Мальти Кано, але відповіді не почув.

Мальта Кано довго мовчала. Я сподівався, що вона заговорить знову, але, прислухавшись, навіть не чув її дихання. А коли подумав, що, може, телефон поламався, вона нарешті промовила:

— Окада-сан, вибачте за нав'язливість, але, можливо, крім кота, є ще якась проблема, у розв'язанні якої я могла б вам стати у пригоді?

Відповісти на це відразу я не зумів. Тримавши слухавку в руці, прихилився спиною до стіни. Минув якийсь час, поки знайшлися потрібні слова.

— Багато чого все ще залишається неясним, — сказав я, — не до кінця зрозумілим. І не виходить з голови. Та, в усякому разі, я думаю, що дружина пішла від мене. — І я розповів Мальті Кано, що Куміко вчора ввечері не повернулася додому, а сьогодні вранці не вийшла на роботу.

Мальта, здавалось, на якийсь час задумалася.

— Ви, мабуть, занепокоїлися, — сказала вона. — Зараз я не можу вам чогось певного сказати, але незабаром дещо з'ясується. А тим часом доведеться почекати. Я розумію, що це важко, однак усьому свій час. Це — як відплив і приплив. Ніхто цього не може змінити. Коли треба чекати, нічого іншого не залишається.

— Послухайте, Кано-сан! Я вам дуже вдячний за турботу про кота, але, вибачте за відвертість, зараз у мене не такий настрій, щоб вислуховувати само собою зрозумілі загальні міркування. Я взагалі в скрутному становищі. Справді. З поганим передчуттям на душі. Зовсім не знаю, що мені робити. Навіть не уявляю собі, що робитиму після нашої розмови. Мені потрібні конкретні факти, хоч би найдрібніші й найнезначніші. Розумієте? Що можна побачити очима й помацати руками.

У слухавці почулося, ніби щось упало на підлогу. Щось легеньке, як латунна кулька. Потім почувся шурхіт — наче хтось, затиснувши між пальцями кальку, різко смикнув її. Усе це відбувалося не дуже далеко й не дуже близько від телефону, однак, здавалось, Мальта не звертала на ці звуки особливої уваги.

— Зрозуміло. Отже, вам потрібно щось конкретне, — сказала вона байдуже.

— Саме так. Якомога конкретніше.

— Тоді чекайте дзвінка.

— Та я його чекаю вже цілий день.

— Вам невдовзі подзвонить людина з прізвищем, яке починається на "О".

— Вона що-небудь знає про Куміко?

— Такі подробиці мені невідомі. Я розповіла вам про це тому, що ви хочете будь-яких конкретних фактів. І ще одне: скоро упродовж кількох днів на небі висітиме півмісяць.

— Півмісяць? — спитав я. — Той, що з'являється на небі?

— Так-так. Той, що з'являється на небі. В усякому разі, вам, Окада-сан, треба чекати. Чекання — це все. А я вам невдовзі знову зателефоную, — сказала Мальта Кано й поклала слухавку.

Я приніс зі стола телефонну книжку й розгорнув на сторінці з літерою "О". На ній дрібним акуратним почерком Куміко вписала чотири прізвища з адресою й номером телефону. Спочатку мій батько — Тадао Окада, за ним — Онода, мій університетський товариш, зубний лікар Оцука, а також Омура, власник найближчої винної крамнички.

Винну крамничку можна виключити відразу. Від нас до неї хвилин десять пішки,

але за винятком рідкісних випадків, коли ми замовляли по телефону додому коробку пива, ми не мали з нею особливих стосунків. Так само, як і з Оцука, зубним лікарем. Два роки тому я лікував у нього кутнього зуба, а Куміко не була там ні разу. Вона взагалі не зверталася до зубних лікарів — принаймні після того, як вийшла заміж за мене. Із своїм товаришем Онодою я не зустрічався ось уже кілька років. Після університету він улаштувався на роботу в банку, через рік його перевели у філію в Саппоро, й відтоді він постійно жив на Хоккайдо. Ми лишень обмінювалися новорічними вітаннями. Я навіть не міг пригадати, чи взагалі він коли-небудь бачився з Куміко.

Залишався хіба що мій батько. Однак я не міг собі уявити, що вона мала з ним якісь глибокі стосунки. Після смерті матері він удруге одружився, і відтоді я з ним не бачився, не листувався й не розмовляв по телефону. А Куміко взагалі з ним ні разу не зустрічалася.

Поки я перегортав сторінки телефонної книжки, мені знову спало на думку, яким обмеженим було наше з дружиною спілкування з іншими людьми. Якщо не брати до уваги потрібних для роботи зв'язків із колегами, упродовж шести років, що минули після одруження, ми майже ні з ким не підтримували стосунків і вели удвох замкнутий спосіб життя.

На обід я знову вирішив приготувати спагеті. І не тому, що зголоднів. Навіть навпаки — я майже не хотів їсти. Але ж я не міг сидіти незворушно на дивані й без кінця чекати, поки не задзвонить телефон. Треба було поставити собі хоч якусь мету й ворухитися. Я налив у каструлю води, запалив газ, і поки вона не закипіла, слухаючи радіо, готував томатний соус. Передавали без акомпанементу скрипкову сонату Баха. Виконання було надзвичайно майстерним, але щось у ньому мене дратувало. Хто в цьому був винен — скрипаль чи мій теперішній душевний стан, не знаю, але, в усякому разі, я вимкнув радіо і готував їжу далі в тиші. Підігрів маслинову олію й почав обсмажувати в ній часник і дрібно покришену цибулю. Коли цибуля трохи підгнітилася, додав заздалегідь нарізані помідори. Я із задоволенням різав і смажив, а мої зусилля давали відчутний результат — звуки, запахи.

Коли вода закипіла, я кинув у каструлю щіпку солі й жменю спагеті. Поставив таймер на десять хвилин і взявся мити посуд у раковині. Однак апетит у мене не з'явився навіть тоді, коли тарілка з вареними спагеті стояла перед очима. Я насилу з'їв половину, а решту викинув. Соус перелив у банку й поставив у холодильник. Нічого не вдієш — апетиту не було від самого початку.

Я пригадав, що десь колись давно читав про чоловіка, який не міг наїстися, коли чогось очікував. Довго напружував пам'ять і нарешті згадав, що про це йшлося у "Прощай, зброе!" Гемінґвея. Головний персонаж — забув, як його звати, — зумів з великими труднощами перебратися на човні через кордон Італії до Швейцарії і в тамтешньому маленькому містечку чекав, поки дружина народить дитину. Впродовж усього того часу він сидів у кав'ярні навпроти і все щось їв та пив. Я майже не пам'ятав сюжету, але мені з голови не виходило, що той чоловік у чужій країні чекав пологів

дружини й ніяк не міг наїстися. Ця сцена наприкінці роману запала мені в голову тому, що видалася напрочуд правдоподібною. Мені здалося, що з літературного погляду людина має реалістичніший вигляд, якщо у хвилини занепокоєння не відчуває огиди до їжі, а навпаки — напихається їжею.

Однак у дійсності, на відміну від героя з "Прощай, зброе!", я не відчував жодного апетиту, коли сидів у тихому домі й, поглядаючи на годинник, очікував чогось несподіваного. І я раптом подумав, чи брак апетиту часом не викликаний тим, що я позбавлений літературної реальності? Я уявив себе персонажем невміло написаного твору. Мені почувся чийсь осудливий голос: "Ти — абсолютно нереальний персонаж!" Можливо, так воно й було насправді.

Десь близько другої задзвонив телефон. Я схопив слухавку.

— Це дім Окади-сана? — спитав незнайомий чоловік молодим, низьким і приємним голосом.

— Так, — відповів я трохи напружено.

— Окади-сана з будинку 26 у кварталі 2?

— Саме так.

— Вас турбують із винної крамниці Омури. Ми вдячні вам за те, що ви користуєтеся нашими послугами. Я подзвонив, щоб запитати, чи вам зручно, якщо я зараз заїду по гроші?

— По гроші?

— Ага, за дві коробки пива й одну — соку.

— Гаразд, приїжджайте. Поки я ще дома, — сказав я. На цьому наша розмова закінчилася.

Поклавши слухавку, я спробував здогадатися, чи ця розмова містить якусь інформацію про Куміко. Та ні, як не крути, це був короткий прозаїчний дзвінок з винної крамнички, що хотіла отримати свої гроші. Бо я справді замовляв у них пиво й сік, і вони все це мені постачили. Через півгодини прийшов продавець із крамнички, і я розплатився з ним.

Молодий продавець променився люб'язністю і з усмішкою на губах виписав квитанцію.

— Окада-сан, ви чули про нещасний випадок, який стався сьогодні вранці перед станцією?

— Нещасний випадок? — спитав я злякано. — З ким?

— Пікап придушив маленьку дівчину, коли давав задній хід... Кажуть, вона у важкому стані. Я проходив там відразу після того нещастя. Так прикро на душі, коли від самого ранку таке побачиш! Я страшно боюся дівчорі. Коли даєш задній хід, у дзеркальці їх не побачиш. Ви знаєте хімчистку біля станції? Так-от, це сталося прямо перед нею. Там стоять велосипеди, валяються картонні коробки, а тому нічого не видно.

Коли продавець пішов, я вже не міг більше залишатися дома. Раптом стало душно, темно й тісно. Я взувся і вийшов надвір. Дверей не замкнув, вікон не зачинив і світла в

кухні не вимкнув. Посмоктуючи лимонну карамельку, без жодної мети блукав околицею. І поки відтворював у пам'яті розмову з продавцем з крамнички, то згадав, що забув забрати з хімчистки перед станцією блузку й спідничку Куміко. Квитанція залишилася дома, але я вирішив, що якось обійдеться і без неї.

Місто навколо мало трохи інший вигляд, ніж завжди. Зустрічні перехожі здавалися неприродними й штучними. Вдивляючись у їхні обличчя, я намагався вгадати, що вони за люди. В яких будинках мешкають? Які родини мають? Як живуть? Чи зраджують одне одного? Чи вони щасливі? Чи здогадуються, що здаються неприродними й штучними?

Перед хімчисткою ще залишалися сліди ранкової пригоди. На асфальті видніли лінії, прокреслені поліцією. Кілька чоловік, що вийшли робити покупки, із серйозним виразом обличчя обговорювали те, що сталося. Однак усередині хімчистки все було, як завжди. Знайома чорна магнітола грала музику під настрій, у глибині завивав старий кондиціонер, а з-під праски піднімалися до самої стелі клуби густої пари. Роберт Максвелл виконував на арфі "Ebb Tide".[33] "От було б чудово поїхати на море!" — подумав я. Я уявив собі запах піску, шурхіт хвиль, що розбиваються об берег, чайки, банки холодного пива.

Власнику хімчистки я сказав, що забув квитанцію.

— Здається, минулої п'ятниці чи суботи я здав вам блузку і спідничку.

— Окада... Окада... — показав він, перегортаючи зошит. — Так-так, знайшов. Блузка й спідничка. Але ж, Окада-сан, ваша дружина їх уже забрала.

— Невже? — здивувався я.

— Забрала вчора вранці. Я добре пам'ятаю, бо сам їй видавав. Мені здалося, що вона заглянула сюди по дорозі на роботу. І мала при собі квитанцію.

Мені відібрало мову, і я мовчки дивився на власника хімчистки.

— Спитайте потім у дружини. Я не помилився, — сказав він. Потім добув сигарету з пачки, що лежала на журналі для запису клієнтів, і закурив від запальнички.

— Учора вранці? — запитав я. — А не ввечері?

— Таки вранці. Годині о восьмій. Ваша дружина прийшла раніше за інших, а тому я добре її запам'ятав. Адже приємно, коли першим клієнтом зранку виявляється молода жінка.

Я навіть не зміг силувано всміхнутися, а власний голос здався мені чужим.

— Ну гаразд. Я просто не знав, що вона вже приходила.

Кивнувши й зиркнувши на мене, власник хімчистки погасив сигарету, якою зтягнувся лише кілька разів, і знову взявся до праски. Здавалось, я його зацікавив, і він збирався щось сказати, але передумав. Я також хотів його про дещо запитати. Який вигляд мала Куміко, коли забирала свої речі? Що тримала в руках? Але я був розгублений і відчував сильну спрагу. Хотів десь присісти й випити чогось холодного. Бо, здавалось, інакше не зможу думати.

Після хімчистки я зайшов до сусідньої кав'ярні й замовив чаю з льодом. В її прохолодному приміщенні не було ні душі. З маленьких динаміків на стіні лилася

мелодія "Eight Days a Week"[34] "Бітлз", аранжована для оркестру. Я знову подумав про море. Уявив собі, як іду босими ногами по піщаному пляжу до лінії прибою. Гарячий, мов жарини, пісок, вітер, наскрізь просяклий запахом морської води. Я глибоко, на всі груди, дихаю і дивлюся на небо. Піднімаю догори обидві руки й відчуваю ними тепло літнього сонця. Потім холодна вода обмиває мої ноги.

Як не крути, усе-таки дивно, що Куміко забрала свої речі з хімчистки по дорозі на роботу. Бо ж їй довелося б сідати в переповнену електричку з випрасуванням одягом і так само повертатися додому. Її речі, старанно випрасувані в хімчистці, геть-чисто зім'ялися б. Мені в голову не вкладалося, що Куміко, яку дратувала будь-яка складка або плямка, могла зробити такий беззмістовний вчинок. Адже було б набагато розумніше зайти до хімчистки по дорозі з роботи. Або мене попросити, якщо затримувалася. Залишався тільки один можливий висновок: цього разу Куміко не мала наміру повертатися додому. Забрала блузку та спідничку й кудись поїхала. Переміну одягу взяла із собою, а решту могла десь купити. У неї своя кредитна картка й рахунок у банку. Могла їхати куди заманеться.

І крім того, може, вона не сама, а з якимсь чоловіком. Бо інакше навіщо їй іти з дому?

Очевидно, справа була серйозною. Куміко зникла, залишивши увесь свій одяг та взуття. Вона любила добирати свій гардероб і завжди його берегла. Кинути все це й піти без нічого — для цього була потрібна рішучість. І все-таки Куміко без вагань, як мені здавалося, пішла з дому з однією блузкою та спідничкою. Можливо, про одяг вона тоді й не думала.

Відхилившись на спинку стільця у кав'ярні, я мимоволі слухав нестерпно стерильну приглушену музику й уявляв собі, як у переповненій електричці Куміко тримає в руках целофановий чохол з одягом на дротяних плічках. Згадав колір її сукні, запах туалетної води за вухами, її гладку бездоганну спину. Здавалось, я страшно втомився. Мав таке відчуття, ніби перенесуся звідси хтозна-куди, якщо на мить заплющу очі.

2

Розділ без жодних добрих новин

Вийшовши з кав'ярні, я знову без жодної мети побрів вулицями. Поступово від страшної полудневої спеки мій настрій зіпсувався. Навіть здавалось, ніби мене морозить. Однак повертатися додому я не мав охоти. Від самої думки про те, що доведеться сидіти в порожньому домі й безнадійно чекати телефонного дзвінка, я задихався.

Мені спало на думку лише одне — піти до Мей Касахари. Повернувшись додому, я переліз через стіну й доріжкою підійшов до її дому ззаду. Спершись об огорожу порожнього будинку навпроти, дивився на кам'яного птаха в саду. "Якщо тут постою, то, може, Мей мене помітить?" — подумав я. Крім тих днів, коли вона підробляла у фірмі перук, залишалася дома — приймала сонячні ванни або сиділа в кімнаті — й усе поглядала на доріжку.

Однак дівчина не показувалася. На небі не було жодної хмаринки. Літнє сонце

щораз сильніше припікало потилицю. З-під ніг піднімався задушливий запах трави. Не відриваючи погляду від кам'яного птаха, я спробував згадати розповідь, почуту раніше від дядька, про долю колишніх мешканців того дому. Але на пам'ять приходило тільки море. Холодне й синє. Я зробив кілька глибоких вдихів, подивився на годинник. "Видно, сьогодні її не дочекаюся", — подумав я і вже збирався йти, як нарешті в саду з'явилася Мей Касахара й попрямувала до мене. На ній були бавовняні шорти, блакитна гавайська сорочка й червоні гумові сандалії. Зупинившись переді мною, вона всміхнулася крізь сонячні окуляри.

— Вітаю вас, Заводний Птаху! Ваш кіт Нобору Ватая знайшовся?

— Ще ні, — відповів я. — А до речі, сьогодні я довго ждав твоєї появи.

Запхавши руки в кишені шортів, Мей здивовано оглянулася.

— Послухайте, Заводний Птаху, у мене багато вільного часу, але це не означає, що я від ранку до вечора стежу, як вартовий, за доріжкою. Маю і свою роботу. А втім, вибачте. Невже ви так довго чекали?

— Та ні, не дуже. Тільки от запарився, стоячи на спеці.

Мей пильно видивилася на мене, а потім ледь-ледь насупила брови.

— Заводний Птаху, що з вами сталося? У вас такий жахливий вигляд... Ніби вас щойно викопали з-під землі. Зайдіть сюди в тінь і відпочиньте.

Узявши за руку, вона завела мене у свій сад. Посадила в брезентовий шезлонг, пересунувши його під дуб. Його густе зелене гілля відкидало живу прохолодну тінь.

— Не турбуйтеся. Бо дома, як завжди, нікого нема. Трохи відпочиньте й ні про що не думайте.

— Послухай, маю до тебе одне прохання, — сказав я.

— Кажіть.

— Ти не могла б подзвонити замість мене?

Добувши з кишені записник і ручку, я написав телефонний номер редакції Куміко. Вирвав аркуш і передав дівчині. Пластикові обкладинка записника була теплуватою від поту.

— Ось телефон. Лише спитай, чи Куміко Окада вийшла сьогодні на роботу. Якщо ні, то чи була вчора.

Мей Касахара взяла аркуш і глянула на нього, стуливши губи. Потім перевела погляд на мене.

— Гарзд, спитаю. А ви викиньте все з голови й полежіть. Я скоро повернуся.

Вона пішла, а я, за її порадою, розлігся на шезлонгу й заплющив очі. Піт сочився з усіх пор мого тіла. Я спробував думати, але в голові закололо, а на дно шлунка почало опускатися щось схоже на клубок пачосів. До горла підступала нудота. Навколо панувала тиша. І я раптом подумав, що давно не чув заводного птаха. Може, днів чотири-п'ять. Точно не скажу. Про птаха я згадав, коли його вже не було чути. Можливо, він перелітний? До речі, я почув його вперше місяць тому. Відтоді цей невидимий птах щодня накручував пружину нашого маленького світу, в якому ми жили. Це була пора заводного птаха.

Мей повернулася хвилин через десять з великою склянкою в руці. Коли передавала її мені, шматочки льоду в ній легенько дзенькнули. Здавалось, ніби ці звуки долинали з дуже далекого світу, відгородженого від мого кількома воротами. Я почув їх, бо саме тоді ворота виявилися відчиненими. Але тільки на короткий час. Як тільки раптом хоч одні ворота зачиняться, до мене ці звуки більше не доходитимуть.

— Пийте, — сказала Мей. Від цієї води з лимонним соком голова відразу проясніє.

Я випив половину й повернув склянку. Холодна вода пройшла через горло й поволі опускалася вниз. Мене сильно занудило. Неперетравлений клубок пачосів у шлунку почав розмотуватись і підступив до самого горла. Заплющивши очі, я спробував побороти нудоту. Уявив собі, як Куміко сідає в електричку, тримаючи в руках блузку й спідничку. "Може, було б краще, якби я виблював", — подумав я. Однак цього не сталося. Поки я кілька разів глибоко дихав, нудота поволі ослабла й остаточно зникла.

— Усе нормально? — спитала Мей.

— Нормально, — відповів я.

— Я подзвонила. Назвалася родичкою. Правильно?

— Угу.

— Хто вона вам? Дружина?

— Так.

— Мені сказали, що й учора її не було, — повідомила Мей. — З редакцією зв'язку не підтримує, просто не прийшла. Тому її колеги також стривожені. Бо вони такого від неї не сподівалися.

— Ось так без попереджень не вийти на роботу — це справді не в її стилі.

— То вона пропала учора ввечері?

Я кивнув.

— Нещасний Заводний Птаху! — сказала Мей. Здавалось, ніби вона щиро співчуває. Простягла руку й поклала мені на чоло. — Може, вам у чомусь допомогти?

— Наразі нема в чому, — сказав я. — Дякую.

— Послухайте, можна ще запитати? Чи краще мовчати?

— Як хочеш, питай. Тільки от не знаю, чи зможу відповісти.

— А що, вона з іншим чоловіком утекла?

— Не знаю, — відповів я. — І таке могло статися.

— Але ж ви стільки років прожили разом! Як після цього ви не знаєте такої речі?

"Справді, — подумав я. — Чому я цього не знаю?"

— Нещасний Заводний Птаху! — повторила Мей. — Мені так хотілося б вам допомогти! Але я, на жаль, нічого не розумію в подружньому житті.

Я підвівся із шезлонга. Виявилось, що для цього потрібно більше зусиль, ніж я думав.

— Дякую тобі за все. Ти мені дуже допомогла. Але мені пора йти. Можливо, дома мене чекають якісь новини. Або хтось подзвонить по телефону.

— Як прийдете додому — відразу станьте під душ. Душ — передусім. Зрозуміло? Потім переодягніться в чисте й поголіться.

— Поголитися? — перепитав я і провів рукою по підборіддю. Я справді-таки забув поголитися. І не згадав про це від самого ранку.

— Заводний Птаху, такі дрібниці мають велике значення, — сказала Мей, дивлячись мені прямо в очі. — Як прийдете додому, подивіться уважно на себе в дзеркало.

— Так і зроблю.

— Можна мені заглянути до вас пізніше?

— Звичайно, — відповів я і додав: — Цим мені дуже допоможеш.

Мей Касахара мовчки кивнула.

Повернувшись додому, я подивився на себе в дзеркало. Я справді мав жахливий вигляд. Роздягнувся, скупався під душем, старанно вимив голову, поголився, почистив зуби, протер обличчя лосьйоном, а після того ще раз уважно оглянув себе. Начебто почувався краще, ніж раніше. Нудота вляглася. І тільки в голові ще залишався легкий туман.

Я надів шорти й нову теніску. Сів на веранді, спершись об стовп, і, поглядаючи в сад, сушив на повітрі волосся. І водночас намагався перебрати в пам'яті події, що сталися навколо мене останніми днями. Усе почалося з телефонного дзвінка лейтенанта Мамії. Учора вранці? Саме так. Після того з дому пішла Куміко. Я застібав блискавку на її сукні. Потім я знайшов коробочку від туалетної води. Приходив лейтенант Мамія, розповідав дивну історію про війну: як його спіймали монгольські солдати й укинули в колодязь. Приніс пам'ятний подарунок від Хонди-сана. Однак виявилось, що це порожня коробка. Куміко не прийшла додому. Вранці забрала свої речі з хімчистки біля станції й кудись зникла. На роботі про неї нічого не знають. Усе це сталося вчора.

Я не міг повірити, що за один день сталося стільки подій. Занадто багато.

Поки я все це прокручував у голові, на мене напала страшна дрімота. Незвичайна, нестримна, можна сказати, гвалтівна. Вона зривала з мене притомність, як напасник одяг з тіла безборонної жертви. Я бездумно подався до спальні, роздягнувся і звалився на ліжко. Спробував глянути на годинник, що стояв на столику в узголів'ї, але навіть не зміг повернути голови. Я заплющив очі й умить занурився в бездонний сон.

Уві сні я застібав блискавку на сукні Куміко. Бачив її гладеньку білу спину. Та коли підняв застібку до самого верху, то зрозумів, що переді мною не Куміко, а Крита Кано. У кімнаті нас було тільки двоє.

Як і в минулому сні, кімната була готельним номером-люкс. На столі — пляшка "Cutty Sark" і дві склянки. Відерце з нержавіючої сталі, заповнене по вінця кубиками льоду. Хтось пройшов, голосно розмовляючи, коридором, мимо дверей. Я не міг розібрати слів, але, здається, говорили по-іноземному. Зі стелі звисала люстра, але вона не горіла. Кімнату освічували тільки тьмяні настінні бра. Вікна щільно закривали товсті гардини.

Крита Кано була в літній сукні Куміко — блакитнуватій, з ажурним візерунком у вигляді пташок, з подолом, що ледь-ледь виступав над колінами. І, як завжди, з

макіяжем Жаклін Кеннеді. На лівому зап'ясті — два браслети.

— Звідки в тебе ця сукня? Вона твоя? — запитав я.

Крита глянула на мене й захитала головою. При цьому її кучерики приємно гойднулися.

— Ні, не моя. Я її позичила на короткий час. Та ви, Окада-сан, не турбуйтеся. Бо через це я не завдам нікому жодного клопоту.

— Власне, де ми? — спитав я.

Крита Кано не відповіла. Як і минулого разу, я сидів на ліжку. У костюмі й краватці з крапчастим візерунком.

— Окада-сан, вам не треба про щось думати, — сказала вона. — І турбуватися не варто. Усе буде нормально.

Як і колись, вона розстегнула на мені штани, добула прутня і взяла його в рот. Але, на відміну від минулого разу, сама не роздягалася. Залишилася в сукні Куміко. Я спробував ворухнутися, але не зміг — здавалось, мене зв'язували невидимі нитки. Мій прутень у роті Крити відразу затвердів.

Було видно, як погойдуються її накладні вії та кучерики. Сухо подзенькували браслети. Довгий і м'який язик, здавалось, обвивався навколо мене. Потім, майже довівши мене до оргазму, вона раптом відступила й почала повільно роздягати. Зняла піджак, розв'язала краватку, стягла штани, сорочку, труси й повалила мене голого на постіль. Сама ж не роздяглася, а, сівши на ліжку, взяла мою руку й потягла її собі під сукню. Трусів на ній не було. Моя рука відчула тепло й вологу між її ногами. Пальці проникали все глибше, не зустрічаючи опору, — здавалось, ніби їх щось засмоктує.

— Послухай! Але ж Нобору Ватая зараз сюди прийде, чи не так? Хіба не його ти чекала?

Нічого не сказавши, Крита Кано легенько поклала свою долоню на моє чоло.

— Окада-сан, ні про що не думайте. Ми самі все зробимо. Довіртеся нам.

— Кому це — нам? — спитав я.

Відповіді не було.

Дівчина вмостилася на мені верхи, схопила твердий прутень рукою і, завівши його собі між ноги, почала поволі крутити стегнами. Поділ розпластаної блакитнуватої сукні повзав по моєму животу й ногах у такт з її рухами. Сидячи на мені в такій позі, Крита Кано скидалася на велетенського м'якого гриба, який розрісся під покровом ночі й безшумно пробився з-під опалого листя. Її піхва була теплою і водночас — холодною. Вона огортала, засмоктувала мене в себе й водночас намагалася виштовхнути. Мій прутень ставав щораз твердішим і ладен був розірватися в будь-яку хвилину. Дивовижне відчуття — щось більше, ніж статева тяга і насолода від фізичної близькості. Здавалось, ніби через нього від неї до мене прокрадається щось особливе.

Заплющивши очі й піднявши підборіддя, Крита Кано повільно, ніби уві сні, погойдувалася назад і вперед. Було видно, як її груди у такт з диханням то піднімалися, то опускалися. Декілька волосків вибилися з-під зачіски й зависли над чолом. Я уявив собі, ніби гойдаюся на хвилях посеред безмежного моря. Заплющив очі і напружив

слух, намагаючись почути шум брижів, що накочуються на моє обличчя. Мене огортала теплувата морська вода, а течія повільно несла з собою. Як радила Крита Кано, я вирішив не думати ні про що. Не розплющуючи очей, я розслабився і віддався течії.

Зненацька в кімнаті стемніло. Я оглянувся, але нічого не зміг побачити. Бра на стінах погасли разом. Я тільки помітив розпливчасті обриси блакитнуватої сукні, що коливалася наді мною.

— Забудьте, — сказала вона. Однак це не був голос Крити Кано. — Забудьте про все... Ви спите й бачите сон, валяючись у теплому болоті. Усі ми вийшли з теплового болота, усі до нього й повернемося.

Я впізнав голос загадкової жінки, що говорила зі мною по телефону. Це вона зараз сиділа на мені, злившись зі мною воедино. На ній також була сукня Куміко. Непомітно для мене вона помінялася місцями з Критою Кано. Я хотів щось сказати, але не знав, що саме. Розгубившись, я спромігся видушити із себе тільки клубок гарячого повітря. Розплющивши очі, я спробував розгледіти обличчя жінки наді мною, але в кімнаті було надто темно.

Не сказавши більше ні слова, жінка заворушила стегнами ще звабливіше, ніж досі. Її м'яке тіло, як окрема жива істота, втягувало мене в себе. Я почув — а може, це мені причулося, — як за її плечима закрипіла дверна ручка. У темряві щось яскраво зблиснуло. Може, це лід у відерці на столі замерехтів у світлі, що пробилось з коридору? Або ж гострий кинджал? Та я вже ні про що не міг думати.

Я вимився під душем, виправ руками мокру пляму на трусах. "От тобі на! — подумав я. — І чого це в такий скрутний час мені приснився еротичний сон?"

Перемінивши білизну, я знову вмотився на веранді й задивився на сад, де між густим зеленим листям стрибали сліпучі сонячні зайчики. Після кількадечних дощів земля заяскріла свіжими бур'янами й через це сад здавався трохи запущеним.

І знову ця Крита Кано. Уже двічі за короткий час я доходив уві сні до оргазму, й щоразу з нею, хоча досі ні разу не прагнув з нею переспати. Ні на мить про це не думав. Та все одно опинився з нею наодинці в цій кімнаті. Чому? І хто ця загадкова жінка з телефонної розмови, що замінила Криту Кано? Вона казала, що ми знаємося. Я перебрав у пам'яті всіх жінок, з якими мав статеві зв'язки, але серед них такої не виявив. Однак щось у голові зав'язло. І дратувало.

Здавалось, ніби якийсь спогад хоче вирватися назовні з тісної коробочки. Я відчував, як він незграбно ворухиться, наче мурашка. Досить було невеличкого натяку, щоб потягти за ниточку й легко розплутати весь клубок. Доводилося ждати. Але відшукати цю тонку нитку мені не вдавалося.

Урешті-решт я перестав думати. "Забудьте про все... Ви спите й бачите сон, валяючись у теплому болоті. Усі ми вийшли з теплового болота, усі до нього й повернемося".

Була вже шоста, однак усе ще ніхто не дзвонив. Тільки навідалася Мей Касахара й попросила ковток пива. Я добув з холодильника банку, і ми розпили її удвох. Відчувши

голод, я зробив собі сандвіч — дві скибки хліба зі шматком шинки й листком салату між ними. Побачивши, як я наминаю сандвіч, Мей сказала, що також хоче їсти. Я приготував ще один і для неї. Ми мовчки жували й пили пиво. А ще іноді поглядали на настінний годинник.

— Ви що, не маєте телевізора? — спитала Мей.

— Не маємо.

Вона злегка прикусила губу.

— Я так і думала. Виходить, не любите телевізора?

— Не те що не люблю, а легко обходжуся без нього.

Мей на хвилю задумалася.

— Заводний Птаху, як давно ви оженилися?

— Шість років тому, — відповів я.

— І всі шість років жили без телевізора?

— Ага. Спочатку грошей не мали, щоб його купити. А потім звикли до життя без нього. Так добре, коли тихо.

— Ви, напевне, були щасливі?

— Чому ти так думаєш?

Мей скривилася.

— А от я без телевізора і дня не можу прожити.

— Бо ти нещасна?

Не відповівши на моє запитання, вона сказала:

— Однак Куміко-сан не прийшла додому. Тож ви, Заводний Птаху, вже не такі щасливі.

Я кивнув і ковтнув пиво.

— Виходить, що так. — Це правда.

Мей взяла в рот сигарету й звичним рухом запалила сірника.

— Заводний Птаху, скажіть мені чесно: я осоружна, так?

Я поставив склянку з пивом і знову подивився на неї. Поки ми розмовляли, я подумки витав десь-інде. На ній була великувата чорна з бретельками майка, тож, злегка опустивши очі, я добре бачив половину її маленьких дівчачих грудей.

— Та ні, ти зовсім не осоружна. Це точно. Чому ти про це питаєш?

— Так завжди казав хлопець, з яким я зустрічалася. Мовляв, ти негарна й груди в тебе маленькі.

— Той, що тебе на мотоциклі покалічив?

— Ага.

Я спостерігав, як вона повільно випускає з рота дим.

— Хлопці такого віку часто кажуть подібні дурниці. Не вміють як слід висловити своїх почуттів, а тому навмисне говорять якісь недоречності. Тим самим дарма ранять і людей, і себе. Ніяка ти не осоружна. А дуже симпатична. Повір — це не брехня і не комплімент.

Задумавшись над моїми словами, Мей струсила попіл у порожню банку з-під пива.

— А ваша дружина гарна?

— Навіть не знаю, як тобі відповісти... Одні кажуть "гарна", інші — "ні". Усе залежить від смаку.

— Зрозуміло... — Дівчина розчаровано постукала нігтями об склянку.

— А що робить твій дружок з мотоциклом? Більше з ним не зустрічаєшся? — спитав я.

— Ні, — відповіла Мей і торкнулася пальцем шраму коло лівого ока. — І не зустрічатимусь. Це точно. На двісті відсотків. Даю маленький палець правої руки на відріз. Однак зараз мені не хочеться про це говорити. Бо іноді сказані слова обертаються неправдою, чи не так? Вам, сподіваюсь, зрозуміло?

— Та начебто, — відповів я. І саме тоді мій погляд раптом зупинився на телефоні у вітальні. Огорнутий на столі тишею, він скидався на підводну істоту, яка, прикинувшись мертвою, чатує на здобич.

— Заводний Птаху, я коли-небудь вам про нього розповім. Коли буде настрій. Тільки не зараз. Сьогодні не маю охоти.

Дівчина глянула на годинник.

— Ну, мені пора додому. А за пиво дякую.

Я провів її до стіни в нашому саду. Майже повний місяць заливав землю грубозернистим саявом. Подивившись на нього, я згадав, що в Куміко незабаром місячне. Та, зрештою, це, можливо, мене не стосується. Від такої думки тіло ніби наповнилося невідомою рідиною. Мене охопило дивне відчуття, що чимось нагадувало смуток.

Поклавши руку на стіну, Мей глянула на мене.

— Заводний Птаху, ви любите свою Куміко?

— Гадаю, що так.

— Навіть якщо вона втекла з коханцем? А що, якби вона захотіла повернутися? Ви прийняли б її назад?

Я зітхнув.

— Складне запитання. Якби так сталося — довелося б думати.

— Можливо, я зайвину базікаю, — сказала Мей, прищокнувши язиком. — Але ви не сердьтеся. Просто я хотіла знати, що це таке, коли дружина тікає з дому. Бо я багато чого не розумію.

— Та я не серджуся, — відповів я і ще раз подивився на місяць.

— Ну, тоді будьте здорові! Було б добре, якби дружина повернулася і все пішло на лад, — сказала Мей і, з дивовижною легкістю перебравшись через стіну, зникла в літній ночі.

Залишившись на самоті, я вмостився на веранді й задумався над запитаннями, які поставила Мей. Якщо Куміко має коханця, з яким кудись поїхала, то чи я зможу її прийняти, якщо захоче повернутися додому? Відповіді я не знав. Справді не знав. Узагалі багато чого не знав.

Несподівано задзвонив телефон. Рука, ніби за умовним рефлексом, потяглася до

слухавки.

— Алло! — пролунав голос Мальти Кано. — З вами говорить Мальта Кано. Окада-сан, вибачте, що я вас часто турбую, але дозвольте запитати, чи маєте якісь плани на завтра?

Я відповів, що жодних планів не маю. Зрештою, які в мене можуть бути плани?

— У такому разі ми могли б зустрітися завтра вдень?

— З приводу Куміко?

— Сподіваюсь, що так, — старанно добираючи слова, сказала Мальта Кано. — Крім того, можливо, до нас приєднається також Нобору Ватая.

Почувши такі слова, я мало не випустив з руки слухавку.

— Ви хочете сказати, що ми розмовлятимемо втрюх?

— Думаю, що так, — відповіла Мальта Кано. — Це потрібно в цьому випадку. На жаль, я не можу по телефону пояснити докладно...

— Зрозуміло. Я згоден.

— Вам підходить перша година дня для зустрічі там, де попереднього разу — в кав'ярні готелю "Пасифік" біля станції Сінаґава?

"Перша дня, кав'ярня готелю "Пасифік" біля станції Сінаґава", — повторив я подумки і поклав слухавку.

О десятій вечора подзвонила Мей Касахара. Без жодної мети. Мовляв, просто захотіла з ким-небудь поговорити. Якийсь час ми побалакали про се про те, а наприкінці вона спитала:

— Ну що, є якісь добрі новини?

— Добрих новин нема, — відповів я. — Узагалі нема нічого.

З

Промовляє Нобору Ватая

Історія про мавп з паскудного острова

Хоча до кав'ярні я зайшов за десять хвилин до призначеного часу, Нобору Ватая і Мальта Кано вже чекали мене за столом. В обідню пору відвідувачів було повно, однак Мальту я помітив відразу. Бо на світі мало хто сонячного літнього дня надіває червоний вініловий капелюшок. Напевне, це був той самий, в якому вона з'явилася на першу зустріч, якщо вона не колекціонує вінілових капелюшків однакової форми й кольору. Як і минулого разу, її одяг — полотняний жакет з короткими рукавами, бавовняна блузка з круглим вирізом — відзначався бездоганним смаком. І жакет, і блузка — білісінькі, без жодної складки. Ніяких прикрас і слідів гриму. І лише цей червоний капелюшок своїм фасоном і матеріалом зовсім не гармоніював з костюмом. Як тільки я підійшов до них, Мальта, ніби чекаючи мого приходу, зняла капелюшок і поклала на стіл. Поряд з ним лежала маленька сумочка із жовтої шкіри. Вона замовила якогось напою, схожого на тонік, але так його й не торкнулася, і він, залишений на самоті у великій склянці, даремно пускав маленькі бульбашки.

Нобору Ватая був у зелених сонячних окулярах. Коли я сів за стіл, він зняв їх, уважно оглянув скельця, а потім знову начепив на носа. Під його синьою спортивною

курткою видніла новісінька біла теніска. Перед ним стояла склянка, наповнена чаєм з льодом, також майже не торкнута.

Я замовив кави й ковтнув холодної води.

Якийсь час ми мовчали. Здавалося, ніби Нобору Ватая навіть не помітив, що я прийшов. Щоб переконатися, що я не став прозорим, я поклав долоні на стіл і кілька разів поперевертав. Невдовзі підійшов офіціант, поставив переді мною чашку й налив кави. Коли він пішов, Мальта Кано тихенько, ніби перевіряючи мікрофон, кашлянула, однак нічого не сказала.

Першим розтулив рота Нобору Ватая:

— У мене обмаль часу, тож поговорімо якомога коротше й одвертіше.

Здавалось, ніби він звертається до цукорниці з нержавіючої сталі, що стояла посеред стола, а насправді, звісно, промовляв до мене. Просто цукорниця виявилася зручним предметом між нами, до якого він міг спрямувати свої слова.

— Про що говорити коротко й одверто? — спитав я напростець.

Нобору Ватая зняв нарешті окуляри й поклав на стіл, потім глянув мені в очі. Від нашої останньої зустрічі минуло понад три роки, але я не мав враження, що ми давно не бачилися. "Напевне, тому, що його обличчя іноді з'являлося в телевізорі й на сторінках часописів", — подумав я. Деякі види інформації залізають людям у голову й очі, як дим, незалежно від того, подобається вона їм чи ні.

Однак, опинившись перед ним так близько, я відразу помітив, як сильно змінилося його обличчя за цих три роки. Колишня болотна каламуть в його погляді відступила кудись углиб, а назовні вийшло щось завчене й штучне. Одним словом, Нобору Ватая надів на себе нову, майстерно зроблену маску, а можливо, й нову шкіру. Та незалежно від того, була це маска чи шкіра, мені — навіть мені — довелося визнати, що в цьому новому щось проглядала певна зваблива сила. "Таж я ніби дивлюся в телевізор!" — раптом подумав я. Він говорив і рухався так само, як це роблять люди на телевізійному екрані. Я завжди відчував, ніби між нами стояло скло: з одного боку перебував я, з іншого — він.

— Гадаю, ти розумієш, що розмова піде про Куміко, — сказав Нобору Ватая. — Про те, що тепер ви робитимете. Ти й Куміко.

— Що робитимемо? Можна конкретніше? — запитав я, взяв чашку й випив ковток.

Нобору Ватая витріщився на мене надивовижу безвиразними очима.

— Якщо конкретніше, то річ у тому, що Куміко знайшла собі коханця, а тебе покинула. І я не думаю, що ти можеш вічно залишатися в теперішньому становищі. Через це всім погано.

— Знайшла коханця? — перепитав я.

— Почекайте-почекайте! — втрутилася Мальта Кано. — Ватая-сан, Окада-сан, дотримуйтеся порядку в розмові, будь ласка.

— Нічого не розумію. Нема тут жодного порядку, — млявим голосом сказав Нобору Ватая. — Який порядок може бути в цій розмові?

— Нехай він першим висловиться, — звернувся я до Мальти. — А чергу потім

установимо. Якщо таке можливе.

Злегка стиснувши губи, Мальта якийсь час дивилася на мене, а потім кивнула.

— Гарзд. Ватая-сан, вам слово.

— Крім тебе, у Куміко є ще один чоловік. Вона пішла з ним. Це факт. А коли так, то ваше подальше подружнє життя втратило всякий сенс. На щастя, дітей у вас немає, а тому, враховуючи всі ці обставини, не доведеться вести переговори про компенсацію. Отже, справу вдасться залагодити швидко. Куміко досить виписатися з посімейного реєстру. Ти підпишеш документ, який підготує адвокат, поставиш печатку — і на цьому кінець. Заздалегідь запевняю, що мої слова — це остаточне рішення всієї нашої родини.

Склавши руки на грудях, я трохи подумав над його словами й сказав:

— У мене є кілька запитань. По-перше, звідки ви знаєте, що Куміко має коханця?

— Безпосередньо від неї, — відповів Нобору Ватая.

Не знаючи, що сказати, я поклав руки на стіл і мовчав. Трохи не вірилось, що Куміко відкрила свою особисту таємницю Нобору Ватая.

— Куміко подзвонила мені тиждень тому й сказала, що хоче поговорити, — вів далі Нобору Ватая. — Отож ми побачились і мали розмову. І тоді вона призналася, що зустрічається з одним чоловіком...

Уперше за останні дні мені захотілося закурити. Сигарет, звісно, я не мав, а тому натомість ковтнув кави і зі стуком поставив чашку на тарілочку.

— І пішла від тебе.

— Зрозуміло, — сказав я. — Можливо, все так і є, як ви кажете. Отже, у Куміко є коханець, і вона звернулася до вас за порадою. Не дуже віриться, але я не думаю, що ви навмисне брешете.

— Звичайно, не брешу, — сказав Нобору Ватая, і в кутиках його рота навіть зблиснула усмішка.

— І це все, що ви мені хотіли сказати? Куміко втекла з іншим, а тому я маю погодитися на розлучення з нею?

Ніби заощаджуючи сили, Нобору Ватая злегка кивнув.

— Гадаю, ти знаєш, що я був проти того, щоб Куміко виходила заміж за тебе. Однак я вважав, що це не моя справа, й тому відкрито не заперечував, але тепер шкодую, що не втрутився. — Він ковтнув води, обережно поставив склянку на стіл і вів далі: — Від першої нашої зустрічі я не мав жодної надії на те, що ти чогось у житті досягнеш. Я не побачив у тобі ніяких нахилів, що допомогли б тобі стати гідною людиною. Жодної іскри, жодного вогника. І я подумав: усе, до чого ти візьмешся, до кінця не доведеш. Так воно й сталося. Минуло шість років, як ви одружилися. І що ти робив увесь той час? Нічого. Звільнився з роботи і тільки ще більше ускладнив життя Куміко. Тепер ти без роботи, без планів на майбутнє, а в голові — якщо казати відверто — саме сміття.

Я досі ніяк не збагну, чому Куміко зійшлася з тобою. Можливо, її зацікавило те сміття у твоїй голові. Та врешті-решт, сміття — це сміття. Одним словом, вона від самого початку помилилася. Звісно, і вона не безгрішна. Ще в дитинстві у неї

траплялися всякі заскоки. Напевне, через це вона й захопилася тобою на певний час. Однак зараз цьому настав кінець. В усякому разі, треба якнайшвидше ставити крапку в цій справі. Про Куміко потурбуюсь я з батьками. А ти більше не втручайся. І не шукай її. Це тебе не стосується. Бо інакше наживеш зайвих клопотів. Почни нове життя десь інде. Так буде краще для всіх.

Щоб показати, що висловився до кінця, Нобору Ватая допив рештки води у склянці, покликав офіціанта й попросив його принести ще.

— Може, ще щось хочете сказати? — запитав я.

Нобору Ватая ледь-ледь хитнув головою.

— Так що? — звернувся я до Мальти Кано. — В якому порядку піде ця розмова?

Добувши із сумочки маленький білий носовичок, Мальта витерла кутики губ. Потім підняла зі столу червоний вініловий капелюшок і накрила ним сумочку.

— Можливо, це приголомшить вас, Окада-сан, — сказала вона. — Але, гадаю, ви зрозумієте, наскільки нам прикро казати про такі речі віч-на-віч.

Нобору Ватая зиркнув на годинника, ніби для того, щоб переконатися, що Земля все ще крутиться, а його дорогоцінний час марно витрачається.

— Ну гаразд, — вела далі Мальта. — Говоритиму відверто й коротко. Передусім скажу, що ваша дружина приходила до мене за порадою.

— За моїм посередництвом, — втрутився в розмову Нобору Ватая. — Куміко прийшла до мене поговорити про кота, і я обох познайомив.

— Це було до нашої зустрічі чи після? — запитав я у Мальти.

— До, — відповіла вона.

— Отже, якщо розставити все по порядку, то от що виходить, — сказав я, звертаючись до неї. — Куміко дізналася про вас через Ватая-сана й прийшла порадитися щодо зниклого кота. Потім, приховавши з невідомої причини, що бачилася з вами, влаштувала нам зустріч у цьому самому місці. Так усе проходило?

— Приблизно так, — неохоче підтвердила Мальта Кано. — Спершу ми з вашою дружиною говорили тільки про розшуки кота. Але я відчувала, що в цьому приховується щось набагато глибше. А тому мені захотілось зустрітись з вами. Зустрітись і поговорити віч-на-віч. Після того виникла потреба ще раз побачитися з нею, щоб з'ясувати деякі чисто особисті обставини.

— І тоді вона вам розповіла, що має коханця?

— Загалом, так. Однак моє становище не дозволяє вдаватися в подробиці.

Я зітхнув. Користі від мого зітхання не було, але не зітхати я не міг.

— Значить, Куміко вже давно знається з цим чоловіком?

— Думаю, місяців два з половиною.

— Два з половиною місяці... — повторив я. — Чого ж це я за такий час нічого не помітив?

— Це тому, що ви, Окада-сан, зовсім не сумнівалися у своїй дружині.

Я кивнув:

— Саме так. Ні разу не сумнівався. Я навіть не думав, що Куміко мене обманює. І

зараз не можу повірити.

— І все-таки здатність повністю вірити комусь — одна з прекрасних людських рис, — відзначила Мальта.

— Досить рідкісна здатність, — додав Нобору Ватая.

Підійшов офіціант і наповнив мою чашку кавою. За сусіднім столом голосно сміялася дівчина.

— Так, власне, про що наша розмова? — запитав я у Нобору Ватая. — Для чого ми втрюх тут зібралися? Щоб я погодився на розлучення з Куміко? Чи з якоюсь іншою, глибшою метою? У ваших словах начебто є логіка, але найважливіше залишається в тумані. Ви сказали, що Куміко пішла з іншим чоловіком. Але куди? Куди пішла і що робить? Сама чи з ним? Чому зі мною не зв'яжеться? Якщо в неї хтось є, то нічого не вдієш. Однак я ні в що не повірю, якщо не почую цього від Куміко. Адже це стосується лише нас обох. Ми самі повинні поговорити одне з одним і вирішити. А вам нема чого втручатися.

Нобору Ватая відсунув убік свій чай з льодом, якого так і не торкнувся.

— Ми прийшли сюди з повідомленням. Я попросив Кано-сан піти зі мною. Бо подумав, що краще вести розмову при сторонній особі. Хто коханець Куміко і де вона зараз — не знаю. Вона доросла і може робити все, що їй до вподоби. Та якби я навіть знав, де вона перебуває, все одно не сказав би. А Куміко не дзвонить тобі, бо не хоче з тобою розмовляти.

— А про що вона з вами говорила? Наскільки я знаю, між вами немає особливої близькості.

— Ну, а якщо ж ти з Куміко був настільки близький, то чому вона спала з іншим?

Мальта Кано тихо кашлянула.

— Куміко сказала, що підтримує стосунки з іншим чоловіком і хоче почати життя з чистого аркуша. Я порадив їй розлучитися з тобою. І вона обіцяла подумати, — повідомив Нобору Ватая.

— І це все? — спитав я.

— А що ще може бути?

— Нічого не розумію, — сказав я. — Чесно кажучи, не думаю, що Куміко приходила до вас з такою важливою справою. Вибачте за відвертість, але напевно чи вона з вами радилася б. Сама б усе вирішила або ж поговорила безпосередньо зі мною. Можливо, йшлося про щось інше? І з цією метою вам обом довелося поговорити віч-на-віч?

На губах Нобору Ватая блимнула усмішка — слабка й холодна, як молодий місяць на досвітньому небі.

— От що означає "самому вибавити правду", — сказав він тихо, але зрозуміло.

— Самому вибавити правду... — повторив я, ніби випробовуючи ці слова.

— Саме так. Дружина наставила тобі роги й, на додачу, пішла з дому, а ти хочеш звалити вину на інших. Нечувана дурість! Знаєш, я прийшов сюди не для власної розваги, а з необхідності. Для мене це даремна трата часу.

Він замовк, і за нашим столом запала глибока тиша.

— Ви чули історію про мавп з паскудного острова? — запитав я Нобору Ватая. Той байдуже хитнув головою. — Десь, надзвичайно далеко звідси, лежить паскудний острів. Острів без назви. Бо він її не вартий. Паскудний острів надзвичайно паскудної форми. На ньому ростуть кокосові пальми паскудного вигляду, що родять кокоси з паскудним запахом. Там живуть паскудні мавпи, яким подобається їсти кокоси з паскудним запахом. Їхні паскудні кізяки падають на землю і перетворюються у паскудний ґрунт, з якого виростають ще паскудніші кокосові пальми. Виходить ось такий кругообіг.

Я допив каву й вів далі:

— Дивлячись на вас, я раптом згадав історію про цей паскудний острів. І ось що я хочу сказати: деякі види паскудства, болотної каламуті і мороку самі по собі швидко розмножуються за власним циклом, і на певному етапі ніхто вже не може їх зупинити. Навіть якщо цього хочуть зацікавлені особи.

Обличчя Нобору Ватая нічого не виражало. Усмішка зникла, але я не помітив і тіні роздратування. І тільки між бровами залягла маленька зморшка, однак я не міг пригадати, була вона там раніше чи ні.

— Так-от, — вів я далі, — мені добре відомо, яка насправді ви людина. Кажете, що я — сміття. Думаєте, що мене легко розчавите, якщо захочете. Однак не все так просто. Можливо, з вашого погляду я — сміття. Та я не такий дурний, як ви вважаєте. Я добре знаю, що у вас під маскою, приготовленою для лискучого телевізійного екрана. Знаю вашу таємницю. І Куміко знає. Як захочу — зможу розкрити. Щоб люди знали. Зумію, хоча, напевне, це забере багато часу. Можливо, я — нікчемна людина, але, принаймні, не мішок з піском. Я — жива людина. І якщо мене хтось ударить — дам здачі. Раджу це запам'ятати.

Нічого не кажучи, Нобору Ватая не відвертав від мене своїх очей на безвиразному обличчі, що нагадувало кам'яну брилу, повислу в повітрі. Майже все, що я сказав, було блефом. Жодної його таємниці я не знав. Я здогадувався, що ця людина має якийсь великий ґандж, але чогось конкретного дізнатися не міг. Однак мої слова, видно, щось у ньому зачепили. Я виразно прочитав це на його обличчі. На відміну від того, що завжди робив з опонентами під час телевізійних дебатів, він не насміхався з моїх тверджень, не прискіпувався до слів, не намагався захопити зненацька, а сидів мовчки, майже не ворущаючись.

Та невдовзі з обличчям Нобору Ватая почало відбуватися щось дивне. Воно поволі червоніло, набираючи неприродного кольору. То тут, то там на блідому тлі проступали яскраво-червоні й тьмяно-червоні плями, викликаючи в моїй уяві образ осіннього лісу, розфарбованого мазками безладно перемішаних листяних і вічнозелених дерев.

Так і не сказавши ні слова, Нобору Ватая встав, добув з кишені сонячні окуляри і начепив на носа. Незвична строкатість не сходила з його обличчя і, здавалось, прилипла до нього назавжди. Мальта Кано мовчки застигла на своєму стільці. Я вдавав, що мені все це байдуже. Нобору Ватая хотів щось сказати, але врешті-решт, видно, передумав, відступив від стола й вийшов з кав'ярні.

Коли він пішов, ми з Мальтою Кано якийсь час мовчали. Я почувався страшно

втомленим. Підійшов офіціант і запитав, чи не хочу я ще кави. Я відповів, що ні. Мальта взяла зі стола свій червоний капелюшок і хвилини дві-три його уважно розглядала, а потім переклала на сусідній стілець.

У роті відчувалася якась гіркота. Щоб усунути її, я випив води, але гіркота не пропала.

Незабаром Мальта розтулила рот:

— Іноді почуттям треба давати вихід. Бо інакше внутрішня течія застоїться. От ви щойно висловили те, що хотіли, й, напевне, вам полегшало, правда?

— Трохи, — відповів я. — Та все одно нічого так і не вирішено. І нічого не закінчено.

— Ви не любите Ватая-сана?

— Щоразу, коли я з ним розмовляю, відчуваю страшну душевну порожнечу. Усі навколишні предмети втрачають свою суть, усе здається беззмістовним. Чому так стається — точно пояснити не можу. І через це я іноді кажу і роблю таке, що мені не властиве. А після того почуваюся гидко. Як я радів би, коли б його більше не побачив!

Мальта Кано кілька разів похитала головою.

— На жаль, вам ще не раз доведеться з ним зустрічатися. Уникнути цього неможливо.

"Напевне, вона має рацію, — подумав я. — Мабуть, з таким чоловіком не так просто порвати зв'язок".

Я взяв зі столу склянку й випив ще ковток води. "Звідки цей неприємний присмак?" — подумав я.

— До речі, я хотів би вас запитати тільки одну річ. Ви стоїте на моєму боці чи Нобору Ватая?

Мальта Кано сперлася ліктями на стіл і піднесла до обличчя долоні.

— Ні на чиєму, — відповіла вона. — Бо в цій справі немає боків. Вони просто не існують. Тут немає ні верху, ні низу, правого й лівого боку, лиця і звороту.

— Така відповідь ніби взята з діалогів дзен-буддійських монахів. Як система мислення, звичайно, цікава, але по суті нічого не пояснює.

Вона кивнула і розтулила сантиметрів на п'ять долоні перед обличчям так, що я їх побачив. Вони були маленькі, гарної форми.

— Я розумію, що мої слова не мають особливого змісту. І я не ображаюсь, що ви сердитесь. Та навіть якби я вас у чомусь наставляла, це не принесло б користі, а навпаки — обернулося б шкодою. Ви мусите досягти свого власними силами.

— Як у серіалі "Wild Kingdom", [35] — сказав я, усміхаючись. — Тебе вдарили — давай здачі.

— Саме так, — відповіла Мальта Кано.

Після того вона обережно, ніби забирала речі небіжчика, узяла сумку і наділа на голову свій червоний вініловий капелюшок. І тоді мене охопило дивне, але виразне відчуття, немовби час добіг кінця.

Коли Мальта Кано пішла, я довго сидів на самоті, ні про що не думаючи. Не знав, куди йти і що робити, якщо встану з-за стола. Але ж я не міг вічно стовбичити в

кав'ярні. Хвилин через двадцять я розплатився за трьох і вийшов надвір.

4

Втрачена небесна благодать

Повія в думках

Повернувшись додому, я знайшов у поштовій скриньці товстий конверт з листом від лейтенанта Мамії, на якому знайомим гарним почерком чорною тушшю було написане моє прізвище й адреса. Переодягнувшись і вмившись, я пішов на кухню і випив дві склянки води. Після того, передихнувши, розірвав конверт.

Він містив аркушів десять тонкого поштового паперу, дрібно списаних авторучкою. Я перегорнув їх і знову вклав у конверт. Почувався надто втомленим і не міг зосередитися, щоб прочитати такого довгого листа. Коли я пробігав очима по рядах ієрогліфів, вони здалися мені роєм дивовижних синіх комах. А в голові все ще ледь-ледь відлунював голос Нобору Ватая.

Я розлігся на дивані й, ні про що не думаючи, заплющив очі. Зробити це в моєму тодішньому стані було зовсім неважко. Щоб ні про що не думати, треба зупиняти свою увагу коротко на різних дрібних речах. Коротко задуматись над якоюсь дрібницею — й відразу викинути її з голови.

Була майже п'ята година вечора, коли я нарешті зважився прочитати лист лейтенанта Мамії. Вмостився на веранді, спершись спиною об стовп, і добув з конверта аркуші паперу.

Першу сторінку заповнювали багатослівні побажання гарної погоди, подяка за недавню гостинність та вибачення за втому від його тривалого візиту й нецікавої розповіді. Лейтенант Мамія був великим знавцем етикету — реліктом епохи, коли правила пристойності вважалися важливим елементом повсякденного життя. Перебігши очима першу сторінку, я перейшов до наступної.

"Вибачте за надто довгу передмову, — писав лейтенант Мамія. — Я наважився потурбувати Вас цим листом з однією метою — хочу Вас запевнити: все, що я розповів Вам кілька днів тому, не вигадка, не безладні старечі спогади, а чиста сувора правда, до останнього слова. Як Ви знаєте, відколи скінчилася війна, минуло багато часу, а разом з ним, природно, змінилась і людська пам'ять. Пам'ять і думки старіють так само, як люди. Однак є думки, які ніколи не старіють, і є спогади, які не блякнуть.

Досі я нікому, крім Вас, не розповідав цієї історії. Можливо, переважній більшості людей вона здаватиметься нісенітницею. Усе, що виходить за межі їхнього розуміння, вони вважають абсурдом, не вартим жодної уваги. Я часто думаю: от було б добре, якби моя історія виявилася несосвітенною вигадкою! Усі ці роки я жив слабкою надією, що я помилився, що ця історія — марення або сон. Я неодноразово намагався себе переконати, що такого насправді не було. Та хоч як я старався загнати свої спогади в темряву, вони вперто поверталися назад і ставали щораз чіткішими. Немов ракові клітини, вони пустили коріння в моїй свідомості й угризлися в тіло.

Навіть зараз я можу до найменших подробиць згадати все, що тоді сталося, начебто це було вчора. Я стискаю руками пісок і траву, відчуваю їхній запах. Пам'ятаю обриси

хмар, що пливли по небу. Відчуваю на обличчі сухий вітер, перемішаний з піском. Скоріше різні події, що сталися зі мною згодом, здаються мені маренням на межі сну та уяви.

У монгольському степу, в якому нема за що зачепитися погляду, замерзло й згоріло осердя мого життя — те, що можна назвати людським "я". Потім, утративши руку в лютій битві з радянськими танками, що вторглися через кордон, я скуштував неймовірного лиха в холодних сибірських концтаборах, повернувся на батьківщину, майже тридцять років був скромним сільським учителем, а тепер на самоті обробляю землю. Усі ці роки здаються мені видовом на одну дію. Наче вони були й водночас — ні. Мої спогади перестрибують через часову руїну й повертаються назад, у степ Хулунбуїр.

Гадаю, причину того, чому моє життя зійшло нанівець, перетворившись на порожній кістяк, можливо, треба шукати у світлі, яке я побачив на дні того колодязя. У потоці яскравого сонячного світла, що заливало колодязь секунд на десять-двадцять. Воно з'являлося несподівано лише один раз на день і так само несподівано зникало. Але в цій миттєвій світляній повені я побачив таке, чого не бачив ніколи в житті. А побачивши, став зовсім іншою людиною — не такою, як раніше.

Я досі, через понад сорок років, не можу збагнути суті того, що сталося тоді на дні того колодязя, що це було. А тому те, що я зараз скажу, — це лише один з моїх здогадів, що не має під собою логічної підоснови. Однак я думаю, що моя гіпотеза зараз найточніше відображає реальну картину того, що я пережив.

Монгольські солдати кинули мене в глибокий темний колодязь посеред степу, і я, пошкодивши ногу й плече, залишившись без їжі та води, просто чекав смерті. А перед тим я бачив, як здирають шкіру з живої людини. У такому особливому стані моя свідомість надзвичайно зосередилась, і коли яскраве світло на мить залило колодязь, я наче проник в її серцевину. І тоді я побачив якісь обриси. Усе навколо мене заливало сліпуче світло, а я перебував у самій середині його потоку. Мої очі нічого не бачили. Але в осліплених на мить очах щось почало вимальовуватися, набирати форми. Щось живе. Як під час сонячного затемнення, воно напливало на світло чорною тінню. Однак я не міг визначити її форму. Воно рухалося до мене, щоб передати мені щось схоже на небесну благодать. Я, тремтячи, жду, але воно — чи то передумало, чи то часу забракло — не підійшло. За мить до того, як набрати обрисів, воно розчинилось і зникло в потоці світла, яке також згасло. Його час закінчився.

Так тривало цілих два дні. Повторювалося одне й те саме. Щось виринали з потоку світла і, не набравши форми, зникало. Я страждав на дні колодязя від голоду й спраги. Мук зазнав страшних, але в кінцевому рахунку не це було найважливішим. Найбільше я страждав через те, що в потоці світла не міг чітко побачити обрисів того чогось. Це був голод, спричинений нездатністю бачити те, що треба бачити, і жага зрозуміти те, що треба зрозуміти. Я ладен був умерти, аби тільки як слід це щось роздивитися. Справді так думав. Ладен був жертвувати будь-чим.

Однак воно покинуло мене назавжди. Усе закінчилося тим, що я не отримав небесної благодаті. І, як я вже казав, моє життя після виходу з колодязя стало схожим

на порожню шкаралупу цикади. А тому, коли наприкінці війни радянські танки ввірвалися в Маньчжурію, я попросився добровольцем на передову. І в сибірському концтаборі я навмисне старався, щоб опинитися в найтяжчих умовах, але так і не вмер. Як тієї ночі пророкував капрал Хонда, я повернувся на батьківщину й прожив на диво довге життя. Пригадую, як тоді я зрадив, почувши його слова. Та пророцтво обернулося скоріше на прокляття. Бо я не лише не вмер, а не зумів умерти. Як казав Хонда, добре, що я цього не знав.

Не спізнавши одкровення і благодаті, я змарнував своє життя. Усе, що було в мені живого й тому мало якусь вартість, остаточно вмерло, згоріло дощенту в тому сліпучому світлі. Можливо, жар, який випромінювало одкровення і благодать, спопелив мою серцевину. Мені несила терпіти цей жар, а тому я не боюся смерті. Ба більше, фізична смерть була б для мене навіть порятунком. Вона назавжди позбавила б мене муки бути собою, звільнила б з в'язниці, з якої нема виходу.

Вибачте, що знову й знову втомлюю Вас своєю довгою розповіддю. Однак ось що я хочу Вам сказати: я — людина, що за випадкових обставин втратила життя і прожила без нього понад сорок років. І як людина з таким життєвим досвідом вважаю, що людське життя обмежене вужчими рамками, ніж думають люди, втягнені в його круговерть. Світло проливається на людину на короткий час — можливо, на кілька секунд. Коли воно зникає, а людині не вдається зловити одкровення, що міститься в ньому, то другої нагоди зробити це не буде. І тоді, можливо, їй доведеться решту життя провести в глибокій самотності і каятті. У такому похмурому світі вона не може чогось сподіватися. В її руках залишається тільки недовговічний кістяк того, що було.

Та хоч би там що, я радий, що зміг з Вами зустрітися і розповісти цю історію. Щоправда, не знаю, чи вона вам стане у пригоді, але завдяки цьому я, здається, досяг своєрідного порятунку. Хоч і слабкого, однак дорогоцінного, мов скарб. Я бачу знак провидіння в тому, що Хонда-сан привів мене до цього. І подумки молюся, щоб ви, Окада-сан, жили щасливо".

Я ще раз уважно перечитав листа від самого початку і поклав назад у конверт.

Хоча лист мене надзвичайно вразив, у моїй уяві залишив тільки далекі й туманні образи. Я вірив лейтенанту Мамії і міг сприймати за правду те, що він вважав фактом. Однак зараз такі слова, як "факт" або "правда", мене особливо не переконували. Найбільше в листі мене зацікавило його невдоволення тим, що він не може описати й пояснити все, як йому хотілося б.

Я подався на кухню випити води, потім трохи поблукав по дому. У спальні сів на ліжку й розглядав одяг Куміко, розвішаний у шафі. "Як, власне, я жив досі?" — подумав я. Добре розумів те, що сказав Нобору Ватая. Я розсердився на його слова, та, якщо добре подумати, він мав рацію.

"Минуло шість років, як ви одружилися. І що ти робив увесь той час? Нічого. Звільнився з роботи і тільки ще більше ускладнив життя Куміко. Тепер ти без роботи, без планів на майбутнє, а в голові — якщо казати відверто — саме сміття", — сказав він. І я мушу визнати, що це правда. Якщо бути об'єктивним, за цих шість років я справді не

зробив нічого змістовного, а в моїй голові саме сміття. Я — ніщо. Як він сказав.

Та невже я справді ускладнив життя Куміко?

Я довго дивився на її сукні, блузки і спіднички у шафі. Тіні, що залишилися після неї. Втративши господиню, вони безсило висіли на плічках. У ванні я добув з шафки флакончик туалетної води фірми "Christian Dior", отриманий від когось як подарунок, зняв ковпачок і понюхав — запах був такий же, як і того ранку, коли Куміко виходила з дому. Повільно вилив його вміст у раковину. Рідина потекла у зливник, і сильний запах квітів (я ніяк не міг пригадати їхньої назви) заповнив ванну, несамовито розбудивши мою пам'ять. Умившись і почистивши зуби в цих різких пахощах, я вирішив навідатися до Мей Касахари.

Як завжди, я чекав Мей, стоячи на доріжці, позаду дому Міякави, але вона так і не з'явилася. Спершись об огорожу, я смоктав лимонну карамельку й думав про лист лейтенанта Мамії. А тим часом навколо стемніло. Прождавши марно десь з півгодини, я махнув рукою. Напевне, Мей кудись пішла.

Я повернувся доріжкою до нашого дому, переліз через стіну. Всередині дому витали тихі синюваті літні сутінки. І сиділа Крита Кано. Мені видалося, ніби я бачу сон. Та ні, це відбувалося наяву. У повітрі все ще плив запах туалетної води, яку я розлив. Крита Кано сиділа на дивані, поклавши руки на коліна. Я підійшов, але вона навіть не ворухнулася, ніби час у ній зупинився. Увімкнувши світло, я сів на стільці навпроти.

— Двері були незамкнені, — сказала вона нарешті. — От я і зайшла.

— Та нічого. Зазвичай я не замикаю дверей на ключ, коли виходжу з дому.

На дівчині була біла мережана блузка, пишна бузкова спідничка, у вухах — великі сережки, на лівій руці — два браслети, які мене ошелешили, бо такі ж були на ній, коли я бачив її уві сні. Зачіска і макіяж — як завжди. Волосся гарно укладене й закріплене лаком, наче вона щойно вийшла з перукарні.

— У мене обмаль часу, — сказала дівчина. — Уже пора вертатися. Та будь-що я хотіла б з вами поговорити. Ви зустрічалися сьогодні з моєю сестрою та Ватая-саном, чи не так?

— Так, зустрічався, але не сказав би, що наша розмова була приємною.

— А мене ні про що не хочете запитати?

"І чого це всі ставлять мені якісь запитання?" — подумав я.

— Хотів би знати більше про Нобору Ватая. Мені здається, що мушу знати про нього.

Крита кивнула.

— Я також хотіла б знати про Ватая-сана більше. Сподіваюсь, сестра, напевне, вам уже розповідала, що ця людина давно колись мене збезчестила. Я не можу говорити тут про це зараз, може, потім розкажу. В усякому разі, це сталося всупереч моїй волі. Звичайно, була домовленість, що я матиму з ним статеві стосунки, а тому це не було зґвалтування у звичному розумінні. Однак він мене збезчестив. І тим самим сильно змінив мене як людину. Та все одно я зуміла вистояти. Ба більше, внаслідок пережитого і завдяки допомозі сестри я піднялася на вищий рівень. І все ж факт

залишається фактом: Нобору Ватая всупереч моїй волі зґвалтував мене й збезчестив. Це був неправильний і небезпечний вчинок. Адже я могла зовсім пропасти. Розумієте?

Звісно, я не розумів.

— Окада-сан, я мала і з вами статевий зв'язок, але він був правильним як за метою, так і за способом. Мене не опоганив.

Я дивився на її обличчя, як на стіну з різноколірними плямами.

— Зі мною?

— Так, — відповіла вона. — Спочатку я користувалася тільки ротом, а вдруге все пішло по-справжньому. Обидва рази в тій самій кімнаті. Пригадуєте? Першого разу було обмаль часу, тому довелося спішити. А от удруге я мала трохи більше часу.

Я не знайшовся, що відповісти.

— Другого разу я наділа сукню вашої дружини. Блакитну. На зап'ясті лівої руки мала ці самі браслети. Правда? — Крита Кано простягла до мене ліву руку з двома браслетами.

Я кивнув.

— Звичайно, насправді ми не кохалися, — сказала вона. — І досягали ви оргазму не в мені, а в думках. Розумієте? Придумана свідомість. І все-таки ми обоє переконані, що це між нами відбувалося.

— Навіщо все це здалося?

— Щоб знати, — відповіла Крита. — Знати більше й глибше.

Я зітхнув. Що й казати, безглузда розмова! Однак Крита Кано описала мій сон цілком точно. Проводячи пальцем по губах, я невідривно дивився на її браслети.

— Може, в мене не все гаразд з головою, але я так і не зрозумів, що ти сказала, — промовив я сухо.

— У вашому другому сні, Окада-сан, під час любовної гри замість мене з'явилася незнайома жінка, правда? Хто вона — я не знаю. Може, для вас це якийсь натяк. От що я хотіла сказати.

Я мовчав.

— Вам не треба почуватися винним через те, що мали зв'язок зі мною, — сказала дівчина. — Ви ж знаєте, Окада-сан, я — повія. Раніше торгувала тілом, тепер — свідомістю. Усе проходить через мене.

Після цих слів Крита Кано піднялася з дивана, стала навколішки біля мене і взяла мої руки у свої, м'які, теплі і маленькі.

— Окада-сан, обійміть мене, будь ласка, — сказала вона.

Обійнявши її, я, чесно кажучи, зовсім не знав, як поводитися, хоча не вважав, що зробив щось неправильно. Чому так вважав — пояснити не можу, просто так мені здалося. Я обхопив руками її струнку фігуру, ніби збирався танцювати. Крита була набагато нижчою від мене, тому її голова сягала до мого підборіддя, а груди притулилися до живота. Вона пригорнулася щокую до моїх грудей і беззвучно плакала. Мою теніску зволожували її теплі сльози. Старанно укладене волосся дівчини злегка хилиталося. Здавалось, усе це мені сниться. Та це не був сон.

Ми досить довго сиділи в такій позі, та раптом Крита Кано, ніби щось згадавши, відхилилася від мене.

— Окада-сан, дякую. Мені пора йти. — Хоча вона щойно гірко плакала, її грим майже не розплився. Дивовижне відчуття реальності пропало.

— Ти ще прийдеш коли-небудь до мене уві сні? — запитав я.

— Не знаю, — відповіла вона, ледь хитнувши головою. — Не знаю, але, будь ласка, довіряйте мені. Що б не сталося, не бійтесь і не остерігайтеся мене. Добре?

Я кивнув.

І Крита Кано пішла.

Нічна пітьма стала ще густішою. Теніска на грудях промокла наскрізь. Я не міг заснути до самого досвітку. Сон не брав, а крім того, я боявся заснути. Здавалось, як заплющу очі, то мене відразу поглине сипучий пісок і затягне в інший світ, з якого не буде вороття. Я просидів на дивані до ранку, попиваючи бренді й роздумуючи над розповіддю Крити Кано. Навіть коли розвидніло, її дух і запах туалетної води фірми "Christian Dior" витали в домі, немов ув'язнені тіні.

5

Краєвиди далеких міст

Вічний півмісяць

Закріплена драбина

Майже тієї миті, коли я заснув, задзвонив телефон. Спочатку я спробував знехтувати дзвінком й далі спати, але він, ніби вгадавши мій намір, не переставав уперто, безперестанно дзеленчати разів десять-двадцять. Я неквапливо розплющив одне око й глянув на годинник біля мого узголів'я. Минула шоста ранку. За вікном уже зовсім розвидніло. А що, як це Куміко телефонувала? Я встав з ліжка, пішов у вітальню і взяв слухавку.

— Алло! — сказав я. Однак відповіді не почув. Я здогадався, що на тому кінці лінії хтось був, але розтуляти рота не збирався. Я також мовчав. Приклавши слухавку до вуха, я почув чиєсь тихе дихання.

— Хто це?

Знову жодної відповіді.

— Якщо ви та сама, що мені завжди дзвонить, то, будь ласка, подзвоніть трохи пізніше, — сказав я. — Поки не поснідаю, про секс говорити не маю охоти.

— А хто це вам завжди дзвонить? — раптом почувся голос Мей Касахари. — З ким це ви ведете розмови про секс?

— Та ні з ким.

— З жінкою, яку обіймали вчора ввечері на веранді? Ви з нею по телефону про секс розмовляєте?

— Та ні. Це зовсім інша.

— Заводний Птаху, скільки жінок навколо вас крутиться? Крім дружини, га?

— Довго пояснювати, — відповів я. — А ти знаєш, уже шоста ранку, а вночі я погано спав. А хіба ти приходила сюди вчора ввечері?

— І бачила, як ви з тією жінкою обіймалися.

— Насправді це нічого не означає. Як би це сказати... Невеличка церемонія...

— Не треба переді мною виправдовуватися, Заводний Птаху! — холодно сказала Мей. — Бо я не ваша дружина. Та скажу вам відверто: ви маєте якусь проблему.

— Можливо, — сказав я.

— Я не знаю, в яку халепу ви вскочили — напевне, таки неприємну, — та мені здається, ви самі її накликали. Ви маєте якусь головну проблему, і вона, немов магніт, притягує до себе різноманітні клопоти. А тому будь-яка хоч трохи кмітлива жінка дала б від вас драла.

— Можливо, що так.

Мей Касахара трохи помовчала. Потім, прокашлявшись, вела далі:

— Здається, ви приходили вчора на доріжку? І довго стояли навпроти нашого задвір'я. Наче злодій-невдаха. Я все це добре бачила.

— І не вийшла?

— Іноді буває і так, що дівчата не хочуть виходити, — сказала Мей. — На них нападає така впертість. Мовляв, якщо хтось хоче ждати, то нехай жде.

— Угу.

— Однак потім я відчула докори сумління і подалася до вас. Як дурепа.

— І побачила, що я обіймаюся.

— Послухайте, а вона сповна розуму? — поцікавилася Мей. — Тепер уже ніхто так не одягається і не гримується. Якщо вона не прилетіла з інших часів, то їй варто було б піти до лікаря і голову перевірити.

— Не турбуйся. Голова в неї нормальна. Просто у людей різні смаки.

— Це правда, що кожен може мати свій смак. Але нормальна людина до такого не доходить. Вона з голови до ніг... як би це сказати... наче взята з фотографії старого ілюстрованого журналу.

Я мовчав.

— Заводний Птаху, ви з нею спали?

— Не спав, — завагавшись, відповів я.

— Справді?

— Справді. Ніяких фізичних стосунків з нею не мав.

— То чого ж ви обіймалися?

— Просто жінкам іноді хочеться, щоб їх обіймали.

— Можливо, але, як на мене, така думка небезпечна.

— Напевне, — погодився я.

— А як її звати?

— Крита Кано.

Мей Касахара знову на хвилю замовкла.

— Ви що, жартуєте?

— Зовсім ні, — відповів я. — А її старша сестра — Мальта Кано.

— Але ж це не справжнє ім'я.

— Не справжнє. Робочий псевдонім.

— Вони що, комічний дует? А може, якось пов'язані із Середземним морем?

— Так, вони справді мають якийсь стосунок до Середземного моря.

— А її старша сестра нормально одягається?

— Загалом нормально. Принаймні, набагато нормальніше, ніж Крита. Тільки от завжди носить червоний вініловий капелюшок.

— Мені здається, що й вона схибнута. І чому ви навмисне з такими водитеся?

— Надто довго розповідати, — відповів я. — Коли все вляжеться, я, можливо, тобі розкажу. А от зараз не можу. У мене в голові нечуваний розгاردіаш, не збагну, що зі мною відбувається.

— Зрозуміло, — сказала Мей недовіжливо. — А дружина все ще не повернулася?

— Ще ні, — відповів я.

— Послухайте, Заводний Птаху! Ви ж доросла людина, то чому б вам не думати головою? Що було б, якби ваша дружина передумала й, повернувшись учора ввечері додому, побачила, як ви притискаєте до себе цю жіночку?

— Справді, таке могло статися.

— А якби не я вам зараз подзвонила, а дружина? І якби ви заговорили про секс по телефону, то що тоді вона подумала б?

— Твоя правда.

— Отож я й кажу, що маєте велику проблему, — зітхнувши, сказала Мей.

— Здається, маю, — визнав я.

— Не треба так просто з усім погоджуватися. Бо не думайте, що геть усе розв'яжеться, якщо чесно визнаєте свою помилку й попросите вибачення. Визнаєте чи ні, а помилка залишиться помилкою.

— Це правда, — сказав я. Вона мала цілковиту рацію.

— Ну, досить! — роздратовано сказала Мей. — А що вас приводило до мене вчора ввечері? Щось було потрібне?

— Тепер уже це не має значення.

— Не має значення?

— Ага. Коротко кажучи, не має.

— Хочете сказати, що пообіймалися з нею, і до мене не маєте ніякого діла?

— Та ні! Я тоді лише подумав...

Мей Касахара обірвала розмову. "От тобі й на!" — подумав я. Мей, Мальта Кано, Крита Кано, жінка з телефону й Куміко... Здається, правильно сказала Мей, що останнім часом навколо мене крутиться забагато жінок. І в кожної свої незрозумілі проблеми.

Однак більше думати я не міг — страшно хотів спати. А як прокинуся — доведеться зробити одну справу.

Я вернувся на ліжко й заснув.

Прокинувшись, я вийняв із шафи рюкзак, в якому на випадок евакуації містилися баклага, сухарі, кишеньковий ліхтар і запальничка. Коли ми переселилися в цей дім,

увесь цей набір десь купила Куміко, яка боялася великого землетрусу. Однак баклага виявилася без води, сухарі відсиріли й розм'якли, а батарейка в ліхтарику сіла. Я налив води, сухарі викинув, вставив у ліхтарик нову батарейку. Потім подався до найближчої крамниці господарчих товарів і купив мотузяну драбину, використовувану в разі пожежі. Подумав, що ще знадобиться, але, крім лимонних карамельок, нічого не згадав. Обійшовши зсередини дім, зачинив вікна, вимкнув світло. Замкнув на ключ вхідні двері, але потім передумав: а що, як хтось прийде? Може, Куміко повернеться. А крім того, у нашому домі не було нічого, що б злодій захотів украсти. На столі в кухні я залишив записку:

"Вийшов на короткий час. Скоро повернуся. Т."

Я уявив собі, як Куміко, повернувшись додому, побачить мою записку. Що вона подумає, коли її прочитає? Я порвав її і написав нову:

"Вийшов ненадовго у важливій справі. Незабаром повернуся. Будь ласка, почекай. Т."

У легких бавовняних штанах і тенісці з короткими рукавами, закинувши на спину рюкзак, я спустився з веранди в сад. Я оглянувся — навколо було справжнє літо. Сонячне сяйво, запах вітру, колір неба, обриси хмар, сюрчання цикад — усе це сповіщало про настання прекрасної літньої пори. З рюкзаком на спині я перебрався через стіну й спустився на доріжку.

Одного разу в дитинстві такого ж погідного літнього ранку я втік із дому. Чому — не пригадую, мабуть, розсердився за щось на батьків. У всякому разі, пішов з рюкзаком на спині, прихопивши гроші зі своєї скарбнички. Матір попросив приготувати бенто,[36] збрехавши, що зібрався в похід з товаришами. Недалеко від нашого дому були гори, придатні для туристичних походів, куди навіть дітям дозволялось підніматися без нагляду дорослих. Вийшовши з дому, я сів на заздалегідь вибраний автобус і доїхав до його кінцевої зупинки. Для мене це було "далеке незнайоме місто". Після того я пересів на інший автобус й добрався до іншого "далекого незнайомого міста". Я зійшов у цьому невідомому місті й безцільно прогулювався його вулицями. Воно виявилось нічим непримітним. Трохи багатолюднішим і бруднішим за моє рідне. З торговою вулицею, залізничною станцією і маленькою фабрикою. Через нього протікала річка, навпроти неї стояв кінотеатр з афішею ковбойського фільму. Опівдні я вмовстився на лавці парку і з'їв бенто. Я пробув у місті до вечора, а коли почало смеркати, відчув себе самотнім. "Це остання нагода вернутися назад, — подумав я. — Як стемніє, я вже не виберуся звідси". Я повернувся додому на тих же автобусах, на яких поїхав, ще до сьомої, а тому ніхто не помітив, що я тікав з дому. Батьки думали, що я піднімався з товаришами в гори.

Про цей випадок я геть-чисто забув. Але в ту мить, коли з рюкзаком за плечима взявся перелазити через стіну, раптом у моїй пам'яті сплило ні з чим незрівнянне відчуття самотності, яке охопило мене, що стояв на незнайомій вулиці серед незнайомих людей і дивився, як поволі гасне надвечірнє сонце. І я згадав про Куміко, яка десь пропала, прихопивши із собою тільки сумочку через плече і блузку зі

спідничкою з хімчистки. Вона пропустила останню нагоду повернутися додому і тепер, можливо, стоїть серед незнайомого далекого міста. Від такої думки мені стало кепсько.

"Та ні, вона не сама!" — подумав я потім. Мабуть, з коханцем.

І я перестав про неї думати.

Я проходив доріжкою.

Трава під ногами вже втратила свіжий дух зелені, напоєної весняними дощами, і тепер мала похмурий вигляд, характерний для літа. Коли я йшов, з трави іноді жваво вискакували коники-стрибунці. А інколи навіть жабки. Це був світ маленьких створінь, а я — порушник їхнього порядку.

Дійшовши до дому Міякави, я відчинив хвіртку і рушив через густу траву в глиб саду, повз забруднену статую птаха, який, як завжди, дивився в небо. "От було б добре, щоб Мей мене тут не побачила", — подумав, обходячи дім збоку.

Підійшовши до колодязя, я зняв камінь з кришки, прибрав одну з її дощаних половинок і кинув униз камінець, щоб ще раз переконатися, що там усе ще нема води. Як і минулого разу, камінець сухо стукнувся об дно. Води не було. Я зняв рюкзак, добув мотузяну драбину і прив'язав її до дерев'яного стовбура поруч. Потім кілька разів сильно смикнув драбину, щоб переконатися, що вона мене витримає. Обережність ніколи не буває надмірною. Якщо вона розв'яжеться або розірветься, вдруге поверхні мені не бачити.

Тримаючи скручену драбину обома руками, я заходився спускати її повільно в колодязь. Драбина повністю спустилася вниз, але я не відчув, що вона досягла дна. Її довжини, напевне, вистачало, адже була досить довгою. Однак колодязь виявився глибоким, і хоч скільки я світив ліхтариком униз, так і не розгледів, дійшла драбина до дна чи ні. Промінь світла, ніби задихаючись, танув і зникав у півні.

Присівши на край колодязя, я прислухався. Кілька цикад несамовито сюрчали на деревах, ніби змагаючись гучністю своїх голосів та об'ємом легенів. А от птахів не було чути. Я згадав про рідного заводного птаха. Можливо, йому не сподобалося змагання із цикадами, і він кудись полетів.

Я підняв руки долонями до сонця, і вони одразу потепліли. Видно, сонячне проміння проникло в кожну зморшку і лінію. Тут було справжнє царство світла, що заливало все навколо літніми барвами. Літнє сонце благословляло навіть те, що, як час і пам'ять, не мало форми. Я сидів на краю колодязя і смоктав лимонну карамельку, поки вона не розтанула в роті. Потім ще раз, для певності, сильно смикнув драбину й пересвідчився, що вона міцно закріплена.

Спускатися в колодязь м'якою мотузяною драбиною виявилось набагато важче, ніж здавалося. Сама драбина, зроблена з переплетених між собою бавовняних і нейлонових ниток, не викликала сумнівів щодо її міцності, але під час спуску страшно гойдалася, а підшви тенісних тапочок ковзали, коли я намагався підніматися вгору. Тому мені довелось чіплятися за драбину так міцно, що аж долоні боліли. Я спускався обережно, переступаючи з одного щабля на інший, але дна все не було. Здавалось, спуск триватиме вічно. Я пригадав, як стукнув камінець, кинутий у колодязь. Дно повинно

бути! Тільки доведеться довго спускатися цією недолугою драбиною.

Однаке коли я нарахував двадцять шаблів, мене охопив страх. Він наринув несподівано, немов удар струмом, і вмить заморозив мене. М'язи затверділи, як камінь. Тіло взялося потом. Ноги затремтіли. Невже бувають такі глибокі колодязі? Та ще й тут, у центрі Токіо? За моїм домом? Затамувавши подих, я нашорошив вуха. Але нічого не почув. Навіть сюрчання цикад. І тільки шалене калатання серця відлунювало у вухах. Глибоко зітхнувши, я застряв на двадцятому шаблі, неспроможний рухатися ні вниз, ні вгору. Повітря в колодязі було холодним, пахло землею. Це був світ, відірваний від землі, щедро залитої сонячним світлом. Я підвів очі догори — було видно маленький отвір колодязя. Половина дощаної кришки, залишеної на круглому отворі, ділила його навпіл. Знизу вона здавалася півмісяцем на нічному небі. "Скоро упродовж кількох днів на небі висітиме півмісяць", — сказала Мальта Кано. Так вона передбачила по телефону.

"От тобі й на!" — подумав я. І відразу тіло обм'якло: м'язи розслабилися, повернулося затамоване дихання.

Зібравши сили, я знову почав спускатися. "Ще трохи спущуся, — казав я собі. — Ще трохи. Не треба турбуватися. Дно таки буде". Нарешті на двадцять третьому шаблі моя нога торкнулася землі.

Насамперед, не відпускаючи драбини на випадок, коли щось станеться й доведеться тікати, я взявся обмацувати ногою дно. Переконавшись, що немає ні води, ні підозрілих предметів, я став на дно. Скинув рюкзак, навпомацки відкрив його і вийняв електричний ліхтарик. Його проміння освітило місце, де я опинився. На щастя, дно — не особливо тверде й не м'яке — виявилось сухим. Валялося кілька каменів, що, видно, кинули люди, й старий пакет від картопляних чіпсів. Освітлене ліхтариком дно скидалося на поверхню Місяця, яку колись показували по телевізору.

Стіни колодязя були із звичайного бетону, подекуди порослого мохом. Вони спиналися вгору, наче димар, — туди, де виднів маленький півмісяць світла. Дивлячись угору, я знову оцінив глибину колодязя. Ще раз сильно смикнув драбину — вона трималася міцно. Можна не турбуватися. Поки вона є, завжди можна повернутися на землю. Я глибоко вдихнув. Трохи відгонило пліснявою, але загалом повітря було нормальним. Саме воно найбільше мене тривожило. Бо у висохлих колодязях часто накопичується отруйний газ, що проникає з-під землі. Якось я читав у газеті статтю про те, що один робітник отруївся в колодязі метаном. Зітхнувши, я сів на дно спиною до стіни. Заплющив очі, щоб при звичаїтися до нового місця. "Ну от, — подумав я, — я вже на дні колодязя".

6

Успадкування власності

Вивчення медуз

Щось схоже на відчуженість

Я сидів у темряві. Наді мною, наче якийсь знак, як і раніше, висів півмісяць світла, акуратно відрізаний половиною кришки колодязя. Однак до мене, на дно, не доходив

жоден промінь.

З плином часу очі поступово звикали до пітьми. І невдовзі, піднісши руку до очей, я міг розрізнити її невиразні обриси. Навколишні предмети почали проступати в чорноті, наче лякливі створіннячка, що забули про обережність. Та хоч скільки очі звикали, темрява залишалася темрявою. Як тільки я на чомусь зосереджував свій зір, його обриси розпливались і беззвучно зникали в пітьмі. Можливо, її можна було б назвати "легкою пітьмою", але зі своєю густиною. Та іноді вона справляла набагато сильніше враження, ніж непроглядний морок. У ній я наче щось бачив і водночас — нічого.

У такій дивовижно неоднозначній темряві на мене з небаченою досі силою наринали спогади. Уривки різноманітних образів, що раз по раз виринали в пам'яті, були настільки яскравими в усіх подробицях, що, здавалось, їх можна було схопити руками. Я заплющив очі й згадав, як майже вісім років тому вперше зустрівся з Куміко.

Це сталося в чекальні університетської лікарні в Канда.[37] Мені доводилося бувати там майже щодня у справі успадкування власності нашого клієнта, який опинився на лікарняному ліжку. Цей чоловік років шістдесяті восьми мав величезне багатство — численні ділянки лісу в горах та землі, головним чином у префектурі Тіба. Його прізвище якось фігурувало в газетах серед найбільших платників податку. Та була в нього одна, так би мовити, пристрасть: він любив регулярно переписувати свій заповіт. У нашій конторі через важкий характер і дивні звички того чоловіка всі його остерігалися, та він був дуже багатий і за переписування заповіту платив нашій конторі немалі комісійні. Оскільки саме переписування не було важким, то ніхто й не думав скаржитися. Тож доручили цю роботу безпосередньо мені як новачку.

Оскільки я не мав адвокатського диплома, то, хоча вважалось, що цю справу доручено мені, насправді я був простим хлопчиком на побігеньках. Вислухавши клієнта, я передавав його побажання нотаріусу, який давав практичні юридичні поради (заповіти складаються за певною формою, відповідно до суворих правил, бо інакше вони залишаться невизнаними), накреслював його план і друкував чернетку. Я відвозив заповіт клієнтові для прочитання. Якщо ніяких питань не виникало, він переписував його власною рукою, підписував і завіряв особистою печаткою. Юридичною мовою це називається "власноручно складений заповіт", а тому від початку до кінця його має написати сам заповідач.

Готовий заповіт, вкладений у конверт і запечатаний, я відвозив до контори, немов дорогоцінний скарб, і там його замикали в сейф. Зазвичай справа на цьому закінчувалася, однак із цим клієнтом так просто все не обійшлося. Бо він, перебуваючи на лікарняному ліжку, не міг написати заповіту за одним разом. Оскільки заповіт був довгий, його переписування забрало цілий тиждень. Увесь цей час я їздив до лікарні щодня і відповідав на його запитання (адже і я вивчав юриспруденцію і в межах здорового глузду міг пояснити що до чого). А як чогось не знав, дзвонив до контори і запитував. Оскільки всі ці тонкощі — страшна нудота, то доводилось старанно добирати кожне слово. І все ж справа потроху рухалася вперед, і якщо так — я міг сподіватися, що нарешті ця виснажлива робота дійде кінця. Та коли, здавалось, кінець уже було

видно, клієнт раптом згадував, що забув щось, або змінював заповіт. Якщо зміни виявлялися малими, їх можна було записати у вигляді додатку, а якщо значними, то доводилося все починати заново.

У всякому разі, усій цій тяганині не було краю. До того ж клієнту робили операцію, аналізи тощо, а тому, навіть прийшовши в призначений час до лікарні, я не завжди міг з ним зустрітись і поговорити. Бувало також, що він викликав мене на таку-то годину, але потім казав, що почувається погано, і велів передати, щоб я прийшов іншим разом. Нерідко доводилося чекати зустрічі з ним дві-три години. Через те я впродовж двох-трьох тижнів майже щодня, марно гаючи час, просиджував у чекальні.

Як може здогадатися кожен, лікарняна чекальня — непривітне місце. Вінілова оббивка на диванах тверда, немов охололий труп, а повітря в ній таке, що, здається, захворієш, як вдихнеш його. По телевізору постійно показують саме дрантя, кава в автоматах — з присмаком вивареної газети. Обличчя всіх людей сумні, похмурі. Здається, ніби все це — ілюстрації Мунка до романів Кафки. Куміко також приходила щодня до лікарні — в перервах між лекціями в університеті відвідувала матір, яку поклали для того, щоб оперувати виразку дванадцятипалої кишки. Зазвичай на ній були джинси або коротка спідничка і светр, зачіска — "кінський хвіст". Почався листопад, а тому Куміко іноді одягала пальто. На її плечі висіла сумочка — завжди з кількома книжками, схожими на університетські підручники, та блокнотом.

Коли одного дня пополудні я вперше з'явився в лікарняній чекальні, Куміко вже сиділа на дивані й, схрестивши ноги в чорних черевичках, захоплено читала якусь книжку. Я сів навпроти й, поглядаючи на годинник через кожних п'ять хвилин, очікував зустрічі з клієнтом. Куміко майже не відривала від книжки очей. Пам'ятаю, я тоді відзначив, що в неї гарненькі ноги. Від споглядання її зовнішності мій настрій трохи посвітлішав. І я подумав: що, власне, відчуває молода дівчина з таким розумним обличчям та чарівними ніжками?

Після кількох зустрічей у лікарняній чекальні ми поступово завели сяку-таку розмову, обмінювалися прочитаними часописами, їли фрукти, що залишилися у матері від гостей, що її відвідували. Нам було страшно нудно там, а тому ми відчували потребу в спілкуванні з однолітками.

Здається, від самого початку ми з Куміко якимось розуміли настрій одне одного. Наше знайомство відбувалося не раптово, імпульсивно, з першого погляду, а досить стримано й повільно. Було таке враження, ніби два вогники поступово зближувалися, пливучи в безмежній пітьмі паралельно один одному. Що частіше я зустрічався з Куміко, то моє відвідування лікарні ставало щоразу менш обтяжливим. Виявивши це, я трохи здивувався — мені здалося, наче я випадково зустрівся з кимсь рідним, а не з чужою людиною.

Я часто думав, що було б добре побувати десь наодинці вдвох і докладно про все поговорити, а не перемовлятися кількома словами в лікарні в перерві між справами. І от одного дня я нарешті відважився і запропонував Куміко побачення.

— Здається, нам треба трохи розвіятися, правда? — сказав я. — Ходімо звідси куди-

небудь, де немає ні хворих, ні клієнтів!

На мить задумавшись, Куміко відповіла:

— Може, до акваріума?

Це було перше наше побачення. У неділю вранці Куміко принесла матері до лікарні переміну білизни, і ми зустрілися з нею в чекальні. Стояв теплий погідний день. На Куміко була порівняно проста біла сукня, поверх неї — довгий світло-блакитний жакет. Із того часу я не переставав дивуватися, як вона вміло одягається — як простий одяг завдяки якійсь винахідливій дрібниці — підгорнутому рукаву або стоячому комірцю — набував особливої привабливості. Куміко ставилася до свого одягу з любов'ю і дбайливо берегла його. Прогулюючись поруч з нею під час побачення, я захоплювався, з яким смаком вона одягається. На блузці — жодної складки, спідничка — рівненько випрасувана, білизна — білосніжна, мовби щойно виготовлена, взуття — лискуче, без однієї-однісінької плямочки. Дивлячись на її одяг, я уявляв собі, як у шухляді комода лежать старанно складені її блузки і светри, як у шафі висять у вінілових чохлах її спіднички та сукні. (Саме таку картину я побачив після одруження.)

Тієї неділі після обіду ми півдня провели разом у зоопарку Уено. Я думав, що при такій гарній погоді було б приємно просто прогулятися парком, і натякнув на це Куміко, поки ми їхали до Уено електричкою, але вона, напевне, від самого початку вирішила відвідати саме акваріум. Звичайно, я не заперечував, якщо вона цього хотіла. Бо саме тоді там відбувалася спеціальна виставка медуз, і ми почали оглядати одних за одними дивовижних медуз, зібраних з усього світу, — від маленьких, з палець, пухнастих, як вата, до чудовиськ, схожих на парасольку завширшки з метр, що, гойдаючись, плавали у своїх скляних баках. Хоча була неділя, відвідувачів налічувалося небагато. Можна навіть сказати, що акваріум був порожній. Мабуть, люди воліли подивитися у зоопарку на слонів і жираф, а не на медуз в акваріумі.

Хоча я не казав цього Куміко, та насправді я відчував огиду до медуз. У дитинстві я плавав у морі неподалік від дому і не раз натикався на їхні колючки, а відпливаючи від берега й непомітно опиняючись у круговерті цих слизьких холодних створінь, відчував шалений страх, наче мене затягло в якусь глибоку темряву. Та от саме тоді медузи мене не жалили, але в паніці я чимало води нахлебтався. А тому, якби моя воля, я облишив би виставку медуз, а натомість подивився б на звичайних тунців і палтусів.

Та, видно, медузи повністю зачарували Куміко. Вона зупинялася перед кожним скляним баком, нахилялася над ним і, немов забуваючи, що час спливає, була готова стояти там вічно.

— Гей, подивися-но! — зверталася вона до мене. — Ти бачиш, які яскраво-рожеві медузи бувають на світі! А до того ж, як вони гарно плавають, чи не так? Усе своє життя ось так ширяють морями цього світу. Правда, вони чудові?

— Ага, — відповідав я, та поки в товаристві Куміко проти власної волі приглядався до кожної медузи, то поступово почав відчувати, що задихаюся. Я непомітно замовк, кілька разів перерахував дрібні гроші в кишені й кілька разів витер рота хусточкою. А з моїх уст не сходила молитва: "От було б добре, якби ці скляні баки з медузами

скінчилися!" Однак їм не було кінця-краю. Виявляється, у морях усього світу їх видів водиться сила-силенна! Хвилини тридцять я терпів, і від напруження в голові замакітрилося. Тож урешті-решт, спершись об поруччя, я так знесилів, що сів на найближчу лавку. Куміко підійшла до мене і стривожено запитала, що зі мною сталося. Я чесно признався, що мені погано, що поки я дивився на медуз, мені голова закрутилася.

Куміко пильно глянула мені в очі.

— Справді. В тебе очі посоловіли. Щось неймовірне! Невже таке може статися, коли людина дивиться на медуз? — здивувалася вона й, потягнувши за руку, вивела мене з похмурого вологого акваріума на сонце.

Просидівши хвилини десять у парку й поволі глибоко віддихавшись, я поступово прийшов до тями. Приємно сяяло сліпуче осіннє сонце, раз по раз з тихим шелестом під вітром ворушилося сухе листя гінкго.

— Ну що, тобі краще? — невдовзі спитала Куміко. — Яка ти дивна людина! Чого ти відразу не сказав, що не зносиш вигляду медуз — настільки вони тобі огидні? — І вона засміялася.

Того недільного дня з чистим, бездонним небом і лагідним вітерцем обличчя людей, що прогулювалися парком, світилися радістю. Вродлива струнка дівчина вигулювала здоровенного кудлатого пса, старий у м'якому капелюсі стежив за внучкою, що гойдалася на гойдалці. Кілька парочок, схожих на нас, сиділи на лавках. Десять далеко хтось управлявся на саксофоні.

— Чого тобі так подобаються медузи? — запитав я.

— Та як тобі пояснити? Може, тому, що вони такі милі, — відповіла Куміко. — Коли оце недавно я на них дивилася, то раптом от про що подумала. Те, що ми зараз бачимо, — це лише невелика частина світу, чи не так? Ми звикли вважати: ось він, наш світ! А насправді світ набагато темніший, глибший — його більшу половину займають такі істоти, як медузи, хіба ні? Дві третини земної поверхні — океан, і неозброєним оком видно тільки його поверхню, так би мовити, його шкіру. А що ховається під нею — майже нічого не знаємо.

Потім ми ще довго прогулювалися парком, аж поки о п'ятій годині Куміко не сказала, що їй треба навідатися до матері в лікарню, і я провів її туди.

— Широ дякую тобі за сьогоднішню прогулянку! — сказала вона на прощання.

Її усмішка світилася небаченим досі спокоєм. Помітивши це, я зрозумів, що за цей день трохи зблизився з нею. "Можливо, завдяки медузам!" — подумав я.

Після того ми ще кілька разів зустрічалися. Коли ж її мати, одужавши, виписалася з лікарні, а тяганина із заповітом мого клієнта вгамувалася й відпала потреба навідуватися до лікарні, ми зустрічалися щотижня — ходили в кіно, на музичні концерти або просто прогулювалися містом. При кожній зустрічі звикали одне до одного. Перебування з нею приносило мені радість, а коли ненароком ми торкалися одне одного, у мене тьохкало серце. Під кінець тижня робота переставала клеїтися. Я не сумнівався, що подобаюся Куміко. Бо інакше хіба щотижня зі мною зустрічалася б?

Однак форсувати наші стосунки я не спішив, бо помітив у Куміко якесь вагання. Конкретної причини в цьому я не вбачав, але в її словах і поведінці раптом проглядала якась невпевненість. Коли я щось запитував, вона на один подих спізнювалася з відповіддю. У таку мить я мимоволі відчував, що між нами мигала якась "тінь".

Настала зима, за нею — Новий рік. Увесь той час ми щотижня зустрічалися. А про це "щось" я в неї не розпитував, а вона сама нічого не казала. Зустрічаючись, ми куди-небудь ходили, сиділи в кав'ярні, вели невимушені розмови про всяку всячину.

— Послухай, ти маєш коханця? — зважився я спитати одного разу.

Куміко глянула мені у вічі:

— А чому ти так думаєш?

— Просто чомусь так здається, — відповів я. У цей час ми прогулювалися безлюдним зимовим Імператорським парком Сіндзюку.

— Як це так здається?

— Мені здається, ніби ти хочеш щось сказати. Якщо можеш — кажи.

Вираз обличчя Куміко ледь-ледь, майже непомітно, змінився. Можливо, вона все ще вагалася. Але від самого початку було зрозуміло, що вона відповість.

— Дякую, але, в усякому разі, мені нема чого сказати, вартого уваги.

— Але ж ти ще не відповіла на моє запитання.

— Про коханця?

— Ага.

Куміко зупинилася, зняла рукавичку й засунула в кишеню пальта. Потім узяла мою голу руку і стиснула у своїй теплій і м'якій долоні. Я відповів легким потиском своєї руки, і мені здалося, ніби пара, яку вона стримано видихнула, побілішала.

— Зараз можна поїхати до тебе на квартиру? — спитала вона.

— Звичайно, можна, — трохи здивувавшись, відповів я. — Я не проти. Тільки вона така, що нею не похвалишся.

Я тоді мешкав у районі Асагая. Моя однокімнатна квартира на другому поверсі — невеличка кухня, туалет і духова завбільшки з телефонну будку — виходила вікнами на південь, за якими виднів склад якоїсь будівельної фірми. Нічим особливим непримітна, вона мала одну-єдину перевагу — у ній було багато сонця. Зіпершись спинами об стіну, ми з Куміко довго сиділи, гріючись в його промінні.

Того дня я вперше обійняв її. Як тепер згадую, вона того дня прагла моїх обіймів. У певному розумінні спокусила мене. І не конкретно якимись словами. Просто коли я обхопив її за плечі, то зрозумів, що від самого початку вона цього хотіла. Відчувалося, що її тіло розм'якло й не чинило жодного опору.

Виявилося, що до мене Куміко ні з ким не мала фізичної близькості. Після любовців вона довго мовчала. Я намагався почати розмову, однак вона не відповідала. Прийняла душ, вдяглась і знову сіла під сонячним промінням. Не знаю чому, але сидячи поряд з нею, я також тривалий час мовчав. Сонце пересувалося по небу, а ми разом з ним — під стіною. Надвечір Куміко сказала, що їй пора вирушати. Я провів її до самого дому.

— Ти справді нічого не хочеш мені сказати? — ще раз спитав я її в електричці.

Куміко хитнула заперечливо головою.

— Та облиш це, — сказала вона тихо.

Більше на цю тему я їй не допитувався. Урешті-решт, вона сама віддалася мені, і навіть якщо не може висловити чогось про мене, то з плином часу все природним чином улагодиться.

І після того ми щотижня зустрічалися. Зазвичай вона заходила до мене в гості, і ми займалися любов'ю. Коли обіймалися, тулилися голими тілами одне до одного, вона потроху розповідала мені про себе. Про різні події, які досі пережила, і що про них сама думає. Мало-помалу я починав розуміти світ, який вона бачила власними очима. І потроху навчився розповідати, яким здається цей світ мені. Я глибоко закохався в Куміко, а вона сказала, що не уявляє собі життя без мене. Дочекавшись, поки вона закінчить університет, ми одружилися.

Після одруження ми жили щасливо, без особливих проблем. Однак іноді я відчував, що в її душі є закуток, куди я не можу проникнути. Скажімо, посеред якої-небудь розмови — звичайної або серйозної — Куміко раптом замовкала. Без особливої причини (принаймні я про неї не здогадувався) і зовсім несподівано. Здавалось, наче йшла-йшла й раптом — бах! — падала в яму. Така мовчанка тривала недовго, але після неї все ще здавалось, ніби думками вона десь далеко. Минало багато часу, поки вона нарешті знову ставала собою. На мої запитання вона навмання відповідала: "ага", "справді", "можливо". Здавалось, її голова думала про щось інше. Невдовзі після одруження, коли вона занурювалася в себе, я запитував, що сталося, і губився, бо побоювався, що своїми словами завдаю їй болю. Однак Куміко тільки відповідала з усмішкою: "Та нічого особливого" й через якийсь час верталася у свій попередній стан.

Пригадую, що така ж дивна розгубленість охопила мене при нашій першій фізичній близькості. Куміко, напевне, не відчувала тоді нічого, крім болю, і тому все її тіло напружилось. Але я розгубився не лише з цієї причини. Сюди домішувалося щось таке, що не вдається виразити словами, — дивне просвітлення, відчуття відчуженості. Я ловив себе на неймовірній думці, що тіло, яке обіймаю, належить не тій жінці, з якою ми, пригорнувшись одне до одного, щойно розмовляли, а іншій, яку мені непомітно підмінили. Обіймаючи, я гладив долонею її тендітну гладку спину і від цього дотику втрачав розум. Водночас здавалось, ніби Куміко страшно далеко від мене — десь в іншому місці й думає про щось зовсім інше, а я обіймаю чуже тіло, що випадково опинилося біля мене. Можливо, через це, незважаючи на збудження, я довго не міг скінчити.

Але таке відчуття залишилося тільки після першого разу. Потім виникла справжня близькість. Куміко стала чуйніше відгукуватися на мої пестощі. А перед тим усе для неї було вперше, а тому, напевне, я відчував щось схоже на відчуженість.

Перегортаючи в пам'яті спогади, я раз по раз протягав руку до стіни і сильно смикав драбину, щоб перевірити, чи вона тримається. Здавалось, що вона може зникнути в будь-яку мить, і я ніяк не міг подолати страху. Думаючи про це, я не міг заспокоїтися. Я відчував, як лунко б'ється серце. Перевіривши драбину смиканням

разів двадцять-тридцять, я нарешті втихомирився. Вона була прив'язана до дерева міцно й просто так не відв'яжеться.

Я глянув на годинник. Його фосфоресцентні стрілки показували майже третю годину. Третю годину пополудні. Над головою все ще плив півмісяць світла. Наверху, напевне, сяло сліпуче літнє сонце. Я уявив собі блискучу річкову бистринь, зелене листя, що тремтіло під подувом вітру. Там панувало світло, а тут, під ногами, — морок. Досить трохи спуститися по драбині, як опинишся у такій глибокій темряві.

Я ще раз смикнув драбину й переконався, що вона тримається міцно. Прихилившись головою до стіни, заплющив очі й поволі поринув у сон, схожий на приплив.

7

Спогади й розмови про вагітність

Експериментальне дослідження болю

Коли я прокинувся, півмісяць отвору колодязя заволокло густими синюватими сутінками. Стрілки годинника показували половину восьмої. Половину восьмої вечора. Виходить, я проспав чотири з половиною години.

На дні колодязя стало прохолодно. Спускаючись сюди, я, видно, так хвилювався, що навіть не звернув уваги на температуру. А от зараз навколо похолодніло. Розтираючи передпліччя долонями, я подумав, що треба було кинути в рюкзак щось тепле, щоб натягти зараз на сорочку. Я зовсім не здогадувався, що температура на дні колодязя інша, ніж назвні.

Звідусіль мене оточувала густа темрява. Хоч як я напружував зір, нічого не бачив. Навіть власних рук. Водячи руками по стіні, намацав драбину й потягнув до себе. Вона все ще була міцно прив'язана. Я ворухнув рукою, і мені здалося, ніби темрява злегка колихнулася. А втім, можливо, це був просто обман зору.

Дивно, що я не можу бачити власного тіла. Що довше я сидів у темряві, то щораз менше усвідомлював, що існую. А тому раз у раз покашлював і погладжував обличчя власними долонями. Таким чином вуха підтверджували, що в мене ще є голос, руки — що обличчя нікуди не ділося, а обличчя — що руки на своєму місці.

Незважаючи на мої зусилля, моє тіло ставало рідшим і легшим — немов пісок, який відносить із собою водяний потік. Було таке відчуття, ніби в мені відбувається жорстока боротьба, щось схоже на мовчазне перетягування каната — свідомість поступово перетягувала до себе моє матеріальне "я". Темрява сильно порушила первісну рівновагу між цими двома силами. Я раптом подумав, що тіло врешті-решт — лише тимчасова оболонка, приготовлена для того, щоб його поглинула свідомість. Якби хромосоми, з яких складається моє тіло, були переставлені в іншому порядку, то, напевне, я набув би іншого вигляду. Крита Кано назвала себе "повією в думках". Тепер я легко сприйняв її слова. Справді можна віддаватися любові у думках, а досягти оргазму — в реальності. У такій непроглядній пітьмі може статися що завгодно.

Я труснув головою і постарався вернути свідомість назад у своє тіло.

У темряві я зчепив пальці рук — великий з великим, вказівний із вказівним. Пальці

правої руки переконалися в існуванні пальців лівої, а пальці лівої — в існуванні пальців правої. Потім я повільно й глибоко вдихнув. Про свідомість перестану думати! Переключуся на щось реальніше. На реальний світ, якому належить моє тіло. Я ж заради цього сюди забрався. Щоб подумати про реальний світ. Мені здалося, що для цього треба перебувати далеко від нього. Скажімо, на дні глибокого колодязя. "Якщо доведеться спускатись униз, то шукай найглибший колодязь й спускайся на дно", — так сказав Хонда-сан. Прихилившись спиною до стіни, я поволі вдихав повітря, що відгонило пліснявою.

Весілля ми не влаштували. Не мали для цього фінансових можливостей, а просити допомоги в батьків не хотіли. Заздалегідь вирішили жити удвох, покладаючись лише на свої заробітки. Це важливіше за будь-яку формальність. У неділю вранці ми прийшли в районну управу, розбудили чергового службовця, натиснувши кнопку дзвінка біля прийомного віконця, й подали заяву. А ввечері подалися до першокласного французького ресторану — замовили пляшку вина й повечеряли за повною програмою. І це замінило нам весілля.

Коли ми одружилися, то майже не мали жодних заощаджень (моя покійна мати залишила мені трохи грошей, але я вирішив приберегти їх на чорний день), меблів — також. Перспективи на майбутнє годі було назвати світлими. Хоча я і працював в юридичній конторі, без адвокатського посвідчення я не мав на що сподіватися. Куміко значилася у штаті маленького, маловідомого видавництва. Закінчивши університет, вона могла скористатися батьковими зв'язками і влаштуватися набагато краще, але така думка була їй не до душі, і Куміко власними силами підшукала собі цю роботу. Таке життя удвох цілком нас задовольняло.

І все-таки починати життя удвох з нуля було непросто. Я зроду вдався замкнутий — як це буває у родинях з однією дитиною. Серйозні справи завжди любив робити самостійно. Адже легше зробити мовчки все самому, ніж, витрачаючи час і сили, комусь щось пояснювати і переконувати. Куміко після смерті старшої сестри також відгородилася від батьків і жила, так би мовити, незалежно від них. У жодному випадку не зверталася до рідні за порадою. У цьому розумінні ми були схожі одне на одного.

Однак мало-помалу ми пристосували своє тіло й душу до нового поняття: "наш дім". Навчилися думати й відчувати разом. Намагалися ставитися до того, що з нами відбувалося, як до чогось спільного. Звісно, іноді це вдавалося, іноді — ні. Але, гадаю, такий процес проб і помилок здавався нам новим і незвичним. Будь-які суперечки, навіть найбурхливіші, забувалися, як тільки ми пригорталися одне до одного.

На третій рік після одруження Куміко завагітніла. Оскільки ми старанно уберігалися, то для нас — принаймні для мене — це було як грім з ясного неба. Видно, хтось з нас допустився необережності. Хоч би там що, але наші фінанси не дозволяли обзаводитися дитиною. Куміко щойно при звичаїлася до видавничої роботи й при змозі не збиралася з нею розлучатися. Видавництво було невеличке, а тому про відпустку з приводу вагітності не могло бути й мови. Хто збирався народжувати дитину, мусив звільнитися з роботи. Якби ми на таке зважилися, нам довелося б якийсь час жити на

мою заробітну плату, а це практично було майже неможливо.

— Мабуть, про дитину цього разу доведеться забути, — сказала Куміко після того, як у лікарні їй повідомили результати обстеження.

"Схоже, що нема іншої ради", — подумав і я. Як не крути, а це був найрозумніший висновок. Ми були ще молодими і зовсім не готовими вирощувати дітей. Хотіли пожити для себе. Першочерговим питанням для нас було якось улаштувати власне життя. А народити дітей, здавалось, завжди встигнемо.

Правду кажучи, я не хотів, щоб Куміко робила аборт. Коли я вчився на другому курсі, одна моя подруга, з якою я познайомився, підробляючи після лекцій, завагітніла від мене. Добра, молодша за мене дівчина, з якою ми знаходили спільну мову й подобалися одне одному, хоча нічого серйозного між нами не було й не могло бути в майбутньому. Просто почувалися самотніми й відчували потребу в близькій людині.

Як вона завагітніла? Дуже просто. Коли ми займалися любов'ю, я завжди користувався презервативами, та от того разу їх запас вичерпався. Я сказав їй про це, а вона, завагавшись на секунду-дві, відповіла: "Та нічого. Гадаю, сьогодні можна й так". Однак вона таки завагітніла.

Мені в голову не вкладалося, що хтось від мене завагітнів, але, як не крути, іншого виходу, крім аборту, не було. Я роздобув грошей і поїхав з нею до лікарні. Сівши на електричку, ми добралися до одного містечка в префектурі Тіба. Там звернулися до лікарні, яку порадила її подруга. Зійшовши на станції, про яку раніше я ніколи не чув, ми побачили ряди будиночків, що тулилися один коло одного уздовж пологих гір аж до самого небокраю, — житловий масив, побудований останніми роками для порівняно молодих конторських службовців, які не могли придбати собі оселю в Токіо. Станція нова, прямо перед нею ще залишилися рисові поля, щедро залиті водою. На вулиці впадали в очі рекламні щити фірм, що торгують нерухомістю.

Лікарняна чекальня була до краю переповнена молодими жінками з великими животами. Більшість з них вийшли заміж років чотири-п'ять тому й, нарешті отримавши кредит у банку, придбали будиночок у передмісті й, на цьому заспокоївшись, вирішила обзавестись дітьми. Я виявився єдиним молодим парубком, що серед робочого дня опинився в чекальні пологового відділу лікарні. Вагітні жінки, усі як одна, позирали на мене зацікавлено й водночас недружно. Бо всім було ясно, що студент молодших курсів, напевне, спокусив дівчину й тепер приплівся з нею на аборт.

Після операції ми на електричці повернулися до Токіо. У такий надвечірній час вагон був майже порожнім. Я попросив вибачення за те, що вона так натерпілася через мою необережність.

— Не переймайся, — сказала вона. — Принаймні ти привіз мене до лікарні й заплатив за операцію.

Невдовзі так вийшло, що ми перестали зустрічатися. А тому я не знаю, що з нею сталося, де вона зараз і що робить. Та все-таки ще довго після цього випадку, вже не зустрічаючись з нею, я відчував неприємний неспокій. Як тільки я згадував той день, перед моїми очима спливали впевнені молоді вагітні жінки, що заповнювали лікарняну

чекальню. І я щоразу дорікав собі на скоєний вчинок.

В електричці, дорогою додому, щоб заспокоїти мене — щоб заспокоїти мене! — вона докладно пояснювала, що операція виявилася не такою вже й страшною:

— Це не така страшна операція, як ти думаєш. Швидка й зовсім безболісна. Просто треба роздягтись і лежати... Звичайно, соромно, але лікар був добрим і медсестри такі приязні. Насварили мене трохи, сказали, що треба краще оберігатися. Так що не бери собі цього до голови. Бо я сама винна — сказала, що можна. Хіба ні? Тож не опускай носа!

Однак поки ми їхали на електричці до того містечка в префектурі Тіба й поверталися назад, у певному розумінні я став іншою людиною. Провівши її додому й повернувшись у свою кімнату, я звалився на постіль і вп'явся очима в стелю, розуміючи, що став іншим, "новим я", якому вороття назад немає. Я тоді відчув, що втратив невинність.

Як тільки я дізнався, що Куміко завагітніла, у моїй пам'яті знову сплили ті жінки з животами в лікарняній чекальні. І ще — якийсь особливий запах. Не пригадую, чим там пахло. Та й чи пахло взагалі? Може, лише мені так здалося? Коли медсестра викликала тоді мою подругу в кабінет, та повільно встала з твердого оббитого дерматином стільця і попрямувала до дверей. Перед тим як підвестися, вона зиркнула на мене, і на її губах з'явилася легка усмішка, що, на мить спалахнувши, згасла.

Звісно, я добре розумів, що обзаводитись зараз дитиною — річ нездійсненна, але все-таки запитав Куміко, чи не можна уникнути аборту.

— Слухай, ми вже з тобою стільки про це говорили. Якщо народиться дитина, моїй роботі — кінець, а тобі, щоб нас утримувати, доведеться шукати роботу з більшою платнею. Грошей не вистачить на життя, і ми не зможемо зробити нічого, що хотіли б. Усі наші можливості звузяться практично до нуля. Таке тебе влаштувало б?

— Мені здається, влаштувало б.

— Справді?

— При бажанні роботу можна знайти. Наприклад, у дядька — йому потрібні робочі руки. Він хоче відкрити новий ресторан, але ніяк не підбере людини, якій можна його довірити. Там, гадаю, я заробляв би набагато більше, ніж тепер. Така робота не пов'язана з юриспруденцією, але це не має значення, бо, чесно кажучи, мені не дуже подобається те, чим я зайнятий зараз.

— Отже, управлятимеш рестораном?

— А чом би й ні? Гадаю, що зумію. На крайній випадок залишилися гроші від моєї матері. Так що з голоду не помремо.

Куміко довго мовчала, задумавшись. По краях її очей пролягли невеличкі зморшки, й на обличчі з'явився вираз, який мені так подобався.

— Ти справді хочеш дитини?

— Не знаю, — відповів я. — Звичайно, нам потрібно багато часу для нас двох, але ж з появою дитини нам відкриється новий світ. Не знаю, що краще. Та мені не хочеться, щоб ти робила аборт. Однак я ні в чому не впевнений. Не бачу, яке рішення було б

найкращим. Ось таке в мене відчуття.

Куміко задумалась, раз по раз погладжуючи долонями живіт.

— Послухай, як це я завагітніла? Тобі нічого на думку не спадало?

Я захитав головою.

— Я завжди був обережним. Бо не хотів мати зайвого клопоту в разі невдачі. І як це сталося, ніяк не здогадуюсь.

— А що, як я переспала з кимсь іншим? Ти не думав?

— Ні.

— Чому?

— Я не відрізняюся особливою інтуїцією, але в цьому я впевнений.

Ми сиділи за столом у кухні й пили вино. Було вже пізно, навколо панувала повна тиша. Примруживши очі, Куміко розглядала залишки вина в склянці. Зазвичай вона майже не вживала хмільного і лише іноді, коли не могла заснути, наливала собі вина. Для цього їй вистачало однієї склянки. У таких випадках і я складав їй компанію. Вишуканих келихів для вина ми не мали, а тому пили з маленьких пивних склянок, отриманих як подарунок у сусідній винній крамничці.

— А хіба ти мала з кимсь роман? — наважився я запитати.

Засміявшись, Куміко кілька разів захитала головою.

— Та ні! Я, здається, до такого не схильна. Просто теоретично подумала про таку можливість. — Вона підперла голову руками, її обличчя стало серйозним. — Хоча, правду кажучи, іноді я багато чого не розумію. Що правда, а що ні? Що насправді сталося, а чого не було? Іноді...

— І зараз саме такий час?

— Та як тобі сказати... А з тобою такого не буває?

Я трохи задумався.

— Ні, чогось такого не можу пригадати.

— Як би це пояснити... Між тим, що здається мені реальністю, і справжньою реальністю існує якийсь розрив. Інколи в мене таке відчуття, начебто в мені криється щось маленьке... ніби в дім забрався злодій і ховається в шафі. Час від часу воно вилазить назовні й порушує весь порядок і всю логіку. Так магніт вносить розлад у механізми.

Я уважно подивився на Куміко.

— Ти вважаєш, що між твоєю вагітністю і цим чимось маленьким існує певний зв'язок?

Вона похитала головою.

— Не має значення, існує такий зв'язок чи ні. Просто іноді я перестаю розуміти справжній порядок речей. От що я хотіла сказати.

Потроху в її словах почало з'являтися роздратування. Стрілки годинника перейшли за другу ночі. "Пора закінчувати розмову", — подумав я і, потягнувшись через вузький столик, взяв її за руку.

— Дозволь мені самій розібратися в усій цій справі, — сказала Куміко. — Я добре

розумію, що ця серйозна справа стосується нас обох. Ми докладно її обговорили, і твоя думка загалом мені відома. Тож дай мені подумати. Маємо в запасі ще принаймні місяць. Так що на певний час перестаньмо про це говорити.

Я перебував на Хоккайдо, коли Куміко зробила аборт. Таку, як я, конторську дрібноту у відрядження не посилали, але того разу їхати було нікому, тож відправили мене, щоб відвезти портфель з документами, дати короткі пояснення нашим партнерам, взяти в них папери й повернутися назад. Документи вважалися дуже важливими, а тому їх не довірили ні пошті, ні сторонньому кур'єрові. Зворотного авіаквитка до Токіо не вдалося дістати, і я переночував у Саппоро, у бізнес-готелі. Куміко тим часом поїхала до лікарні, перервала вагітність, а після десятої вечора подзвонила мені в готель:

— Я сьогодні пополудні зробила аборт. Вибач, що телефоную постфактум. Просто мені несподівано призначили час, і я подумала, що нам обом буде краще, якщо я сама, поки тебе нема, усе вирішу.

— Можеш не турбуватися, — сказав я. — Якщо ти вирішила, то нехай так і буде.

— Хотілося б розповісти тобі все, але наразі не можу. Хоча, гадаю, треба.

— Як повернуся в Токіо — тоді й поговоримо про все.

Поклавши слухавку, я одягнув пальто, вийшов з готелю і без жодної мети побрів вулицями Саппоро. Березень тільки починався, і на узбіччі лежали високі кучугури снігу. Було страшно холодно, білі клубочки пари від дихання перехожих піднімалися в повітря і відразу зникали. Люди в теплих пальтах і рукавицях, закутані шарфами по саме підборіддя, обережною ходою рухалися по заледенілих тротуарах. Мимо проїжджали таксі, лунко шурхочучи шипованими шинами. Коли вже мені стало нестерпно холодно, я зазирнув у перший-ліпший бар, випив кілька порцій нерозведеного віскі й знову вийшов на вулицю.

Я досить довго вештався містом. Раз по раз у повітрі то падав, то переставав дрібний недовговічний сніг, що скидався на давні спогади. Другий бар, куди я заглянув, містився у підвалі й виявився набагато просторішим, ніж мені здавалося з дверей. Збоку від шинквасу була невелика сцена, де худий чоловік в окулярах співав щось під гітару. Він сидів на металічному стільці, поклавши ногу на ногу. Поряд на підлозі лежав футляр від гітари.

Я сидів за шинквасом, пив і мимоволі слухав музику. У перервах співак розповідав, що всі пісні, слова й мелодію, пише сам. Він мав років тридцять, обличчя без особливих прикмет, на носі окуляри в брунатній пластмасовій оправі. У джинсах, високих шнурованих черевиках і крапчастій фланелевій сорочці навипуск. Які це були пісні, важко пояснити. Нічого особливого — одноманітні акорди, прості мелодії, невигадливі слова.

За звичних обставин я таку музику не слухав би, а випив би віскі, розплатився б і подався б до готелю. Але того вечора я промерз до самих кісток і нізачо не збирався йти, поки як слід не зігріюся. Я випив порцію віскі й відразу замовив ще. Пальта і шарфа тим часом не знімав. Бармен спитав, чи не принести чогось на закуску, і я

попросив сиру, з'їв тільки шматочок. Спробував зібратися з думками, але голова відмовлялася працювати. Зрештою, про що мав думати? Я наче перетворився на порожню кімнату, де музика звучала сухим відлунням.

Коли чоловік закінчив співати, пролунали ріденькі оплески — не захоплені, але й не байдужі. Відвідувачів у барі було небагато — гадаю, чоловік десять-п'ятнадцять. Співак встав зі стільця й уклонився. Кинув якийсь жарт, і кілька чоловік засміялися. Я підкликав бармена й попросив третю порцію віскі. І нарешті зняв шарф і пальто.

— На цьому сьогоднішня пісенна частина програми скінчилася, — оголосив співак і, зробивши паузу, оглянувся навколо. — Та оскільки тут, напевне, перебувають люди, яким мої пісні не сподобалися, то для них я приготував невеличку розвагу. Зазвичай я її не влаштовую, так що вважайте, що вам дуже пощастило.

Він поклав гітару біля ніг і добув із футляра товсту білу свічку. Запалив її від сірника й поставив на тарілку, накапавши туди воску. Потім з виглядом грецького філософа підняв тарілку над головою.

— Можна зменшити світло? — попросив співак. Один з офіціантів трохи пригасив його. — Будь ласка, ще. — У барі стало темно, полум'я свічки в його руках заяскріло. Зігріваючи долонями склянку з віскі, я стежив за співаком та його свічкою.

— Як ви знаєте, — провадив він тихим, але виразним голосом, — у житті людині доводиться зазнати різного болю. Фізичного, душевного... Мені випало зазнати його різноманітних проявів, і всім вам, гадаю, також. Щоправда, у багатьох випадках пояснити його словами надзвичайно важко. Люди кажуть, що тільки вони самі можуть відчувати свій біль. Та чи це правда? Я про це іншої думки. Скажімо, якщо хтось перед нашими очима страждає, то ми сприймаємо його страждання і біль як свої власні. Дається взнаки співчуття. Ви мене зрозуміли?

Він зробив паузу й ще раз оглянув приміщення.

— І пісні люди співають, щоб зазнати співчуття, щоб вибратися з власної шкаралупи й поділитися з іншими своїм болем і радістю. Однак досягти цього, ясна річ, не просто. А тому я хочу, щоб зараз, так би мовити, експериментально ви пережили співчуття на простішому, фізичному рівні.

Усі присутні в барі, затамувавши подих в очікуванні того, що ж, власне, зараз відбудеться, прикипіли очима до сцени. Співак мовчки втупився у простір перед собою, ніби хотів витримати паузу або зосередити всі свої душевні сили. Потім, так само мовчки, підніс свою ліву долоню над полум'ям і повільно почав її опускати щораз нижче й нижче, до самого вогню. У когось вирвався дивний звук — чи то стогін, чи то зітхання. Незабаром стало видно, як язичок полум'я лиже долоню. Мені навіть причулося, ніби шипить на вогні шкіра. Якась жінка тихо зойкнула. Інші, заціпенівши, спостерігали це видовище. Співак, із страшно перекошеним обличчям, терпів цей біль. "Що тут відбувається? — подумав я. — Навіщо здався цей дурний, беззмістовний спектакль?" Я відчув, як у мене в роті пересохло. Секунд через п'ять-шість він так само повільно відвів руку від полум'я, поставив тарілку зі свічкою на підлогу й міцно стиснув долоні.

— Панове, як ви щойно бачили, біль буквально палить людське тіло, — сказав співак. Його голос звучав так само спокійно і твердо, як і раніше. На обличчі — жодних слідів страждання, навіть слаба усмішка. — Ви могли відчуті біль, напевне, присутній в експерименті, як свій власний. У цьому й полягає співчуття.

Він неквапливо розвів долоні, між якими виявився тонкий червоний шарфик. Співак розгорнув його і показав відвідувачам, потім простягнув перед ними обидві розкриті руки. На руках — жодних опіків! На мить усі замовкли, а потім з усієї сили заплескали в долоні. Запалало світло, і люди, звільнившись від напруження, заговорили навперебій. Співак, мов і не було нічого, вклав гітару у футляр, зійшов зі сцени і зник.

Розплачуючись, я поцікавився у касирки, чи часто виступає цей чоловік в їхньому барі з піснями і, крім того, показує такі фокуси.

— Точно не скажу, — відповіла вона, — але, наскільки мені відомо, він у нас побував сьогодні вперше. Раніше я про нього не чула. І про його фокуси також. А було дивовижно, правда? Цікаво, як це йому вдається? От би його показати на телебаченні!

— Авжеж, — погодився я. — Здавалось, ніби він справді себе підсмажує.

Як тільки я, повернувшись до готелю, ліг у постіль, ніби цього дочекавшись, на мене напав сон. Засинаючи, я згадав про Куміко, але її постать мріла десь дуже далеко. Я вже не міг ні про що думати. Раптом перед очима сплило обличчя чоловіка, який палив свою долоню. "Здається, він робив це насправді", — майнуло в голові. І через мить я заснув.

8

Джерело бажання

У номері 208

Перехід крізь стіну

Удосвіта на дні колодязя мені приснився сон. Однак це був не сон, а щось інше, що випадково набуло вигляду сну.

Я ішов сам-один. На великому телеекрані в центрі просторого фойє відображалось обличчя Нобору Ватая. Він щойно почав свою промову. У твідовому костюмі, смугастій сорочці і темно-синій краватці, позираючи в камеру і склавши руки на стіл, щось виголошував. На стіні за його плечима висіла велика карта світу. У фойє юрмилося понад сто людей, і всі вони, завмерши, слухали його із серйозним виглядом обличчя. Здавалось, ніби от-от прозвучить важливе оголошення, що визначить людську долю.

Я також зупинився і глянув на екран. Завченим і водночас надзвичайно щирим тоном Нобору Ватая звертався до мільйонів людей, яких не бачив. Щось нестерпно неприємне, що я відчував щоразу, коли опинявся з ним віч-на-віч, зараз ховалося десь глибоко, за межею видимості. Він промовляв з притаманною йому переконливістю. Завдяки невеликим паузам, умілій зміні голосу та міміки він досягав дивовижної правдивості. Було видно, що його ораторські здібності з кожним днем зростали. Хоч-не-хоч мені довелося це визнати.

— Отже, усе на світі складне й водночас дуже просте. Такий основний закон, що править світом, — казав він. — Цього ніколи не треба забувати. Складні на вигляд речі

— звісно, вони справді-таки складні — дуже прості за своєю суттю, якщо збагнути мотиви, які ними рухають. Усе залежить від того, чого ви домагаєтеся. Мотив — це, так би мовити, джерело бажання. Важливо добратися до джерела. Докопатися до нього крізь поверхню складнощів, що називається реальністю. Копати й копати, аж поки докопаетесь до самого джерела. І тоді, — Нобору Ватая вказав пальцем на карту за плечима, — усе кінець кінцем стане ясным. Так побудований світ. Нерозумні люди не можуть вибратися з-під таких показних складнощів. Вони блукають у пошуках виходу з темряви і вмирають, так нічого й не зрозумівши в будові світу. Вони наче перебувають у лісових хащах або на дні глибокого колодязя і не знають, як звідти вибратися. Бо не розуміють принципів, яким підлягають речі. Їхні голови переповнені сміттям. Вони нічого не тямлять. Не можуть навіть розрізнити верх і низ, північ і південь. От чому вони не здатні добутися із цієї темряви.

Нобору Ватая зробив паузу, щоб його слова запали в голову слухачів, і вів далі:

— А втім, забудьмо про таких людей. Не заважатимемо їм збитися з дороги, якщо вони цього хочуть. Нам треба зробити багато чого важливішого.

Слухаючи його промову, я щораз більше закипав гнівом. Настільки, що аж задихався. Він удавав, що промовляє до світу, а насправді звертався тільки до мене. Безперечно, за цим стояв якийсь підступний, протиприродний задум. Крім мене, ніхто про це не знав. Саме тому Нобору Ватая зміг використати таку велетенську систему, як телебачення, щоб передати мені якесь закодоване послання. Я міцно стиснув кулаки в кишенях. Бо не міг дати виходу злості, поділитися нею з кимсь, а тому почувався в цілковитій самотності.

Я перетнув фойє, заповнене людьми, що слухали Нобору Ватая, не пропускаючи жодного слова, й попрямував коридором, що вів до номерів. Там стояв уже знайомий мені чоловік без обличчя. Коли я підійшов ближче, він повернув до мене своє безлике обличчя й безшумно перегородив мені дорогу.

— Зараз неслухний час. Зараз вам не можна тут перебувати.

Однак гострий біль, наче від глибокої рани, яку завдав мені Нобору Ватая, підстьобував мене вперед. Витягнувши руку, я відсторонив чоловіка без обличчя. Він захитався, немов тінь, і відступив убік.

— Я ж про вас турбуюся, — пролунав позаду його голос. Кожне його слово вгризалось мені у спину, як гострий осколок шрапнелі. — Якщо ви пройдете далі, то вороття назад не буде. Вас це влаштовує?

Не звертаючи на нього уваги, я, однак, швидким кроком рухався вперед. Я мушу знати. Не можу бозна-доки тут блукати.

Я йшов начебто знайомим коридором, побоюючись, щоб безликий чоловік мене не зупинив, але, озирнувшись, нікого позаду не побачив. Обабіч довгого звивистого коридору тяглися однакові двері. На кожному з них висіла табличка з номером, але в які з них провели мене минулого разу, ніяк не міг пригадати. Тоді пам'ятав, а тепер зовсім забув. Відчиняти ж усі двері поспіль не годилося.

Якийсь час я безцільно блукав коридором сюди-туди, поки не натрапив на

коридорного з тацею в руках. На таці стояла повна пляшка "Cutty Sark", відерце з льодом і дві склянки. Я пропустив його і непомітно подався вслід за ним. Срібляста полірована таця раз у раз поблискувала відбитим світлом плафонів. Коридорний ні разу не обернувся. Випнувши підборіддя, він прямував кудись розміреним кроком та іноді насвистував увертюру із "Сороки-злодійки" — те місце, де в гру вступають барабани. Його свист звучав майстерно.

Коридор виявився довгим, та більше нікого я не зустрів. Нарешті парубок зупинився перед однією кімнатою і тричі тихенько постукав. Через кілька секунд хтось відчинив двері, й парубок зайшов усередину. Я притулився до стіни, намагаючись сховатися за великою китайською вазою в коридорі, й чекав, коли він вийде. Номер кімнати був 208. "Так, 208! — подумав я. — І чого це я досі не міг його пригадати?"

Парубок довго не виходив. Я поглянув на годинник — стрілки невідомо коли зупинилися. Я взявся розглядати й нюхати одну за одною квіти у вазі. Надзвичайно свіжі, вони зберігали запах і колір, наче їх щойно зрізали в якомусь саду. Можливо, вони ще не помітили, що їх відділили від коренів. Маленька крилата комашка залізла в середину бутона червоної троянди із соковитими товстими пелюстками.

Хвилин через п'ять коридорний нарешті вийшов, з порожніми руками, як і раніше, з випнутим підборіддям. Пішов тією ж дорогою, що й прийшов, і як тільки зник за рогом, я вже стояв перед дверима. Затамувавши подих, я нашорошив вуха: чи не почую чогось ізсередини. Однак там — нічирк! Тоді я рішуче постукав. Як і коридорний: тихо, тричі. Відповіді не почув. Трохи почекавши, постукав сильніше, знову тричі — також без відповіді.

Я сторожко повернув ручку, і двері безшумно відчинилися. У кімнаті панувала непроглядна темрява, але крізь щілину у щільних завісках проникала вузька смужка світла, й, уважно придивившись, я зміг розгледіти обриси вікна, стола і дивана. Так, це був номер, де я минулого разу зустрівся з Критою Кано. Готельний люкс: вітальня, за нею — спальня. На столику вітальні ледь-ледь видніла пляшка "Cutty Sark", склянки й відерце з льодом. Коли я відчинив двері, світло з коридору, відбившись від сріблястого металу відерця, зблиснуло, немов вістря гострого ножа. Я зайшов у цю темряву й зачинив за собою двері. У номері було тепло, у повітрі висіли густі пахощі квітів. Затамувавши подих, я прислухався. Рука трималася за ручку дверей — на випадок, якщо доведеться звідси забиратися. У номері напевне хтось був. Хтось же попросив принести віскі, лід, склянки й відчинив двері коридорному.

— Світла не вмикайте, — почувся жіночий голос зі спальні. Я відразу його впізнав. Він належав загадковій жінці, що кілька разів дзвонила мені по телефону. Я відпустив ручку дверей і повільно, навпомацки рушив крізь темряву в напрямі голосу. У задній кімнаті пітьма була густіша, ніж у вітальні. Зупинившись у проймі між двома кімнатами, я напружив зір.

Почулося щось схоже на шурхіт простирадла, у темряві злегка хитнулася чиясь тінь.

— Нехай буде темно, — промовила жінка.

— Гаразд. Світла не вмикатимемо, — сказав я і міцно схопився за одвірок.

— Ви самі прийшли? — запитала вона якось утомлено.

— Авжеж, — відповів я. — Я так і думав, що зустріну тебе тут. А якщо не тебе, то Криту Кано. Мені треба знати, куди пропала Куміко. Адже все почалося з твого дивного дзвінка. Після того, наче з перевернутої коробки, посипалися химерні речі, одна за одною. І нарешті зникла Куміко. Ось чому я прийшов сюди. Сам. Не знаю, хто ти така, але в тебе є якийсь ключ до цієї історії. Правда?

— Крита Кано? — обережно поцікавилася жінка. — Ніколи не чула цього імені. А що, вона також тут?

— Не знаю. Але я кілька разів тут з нею зустрічався.

Вдихнувши повітря, важке, застояне, я знову відчув сильні пахощі. Напевне, десь у кімнаті стояла ваза з квітами. Десь у темряві вони дихали й коливалися. У цій задушливій атмосфері я почав утрачати зв'язок зі своїм тілом. Здавалось, ніби я став крихітною комашкою, що намагається проникнути між велетенські пелюстки. Там на мене чекає солодкий нектар, пилок і ніжні тичинки. Вони потребують мого вторгнення і втручання.

— Послухай, передусім я хотів би знати, хто ти. Ти сказала, що знаєш мене. А от я ніяк не можу пригадати, хто ти. Хто ж ти така?

— Хто я така? — повторила за мною жінка, однак без тіні насмішки. — Знаєте, я хотіла б чогось випити. Ви не могли б приготувати дві порції віскі з льодом? Гадаю, ви також вип'єте зі мною.

Я зайшов у вітальню, відкоркував нову пляшку, кинув шматки льоду в склянки й налив дві порції віскі. У темряві я витратив на це досить багато часу. Повернувся зі склянками до спальні.

— Поставте на столику в узголів'ї, — сказала жінка. — А самі сідайте на кріслі при кінці ліжка.

Я зробив, як було сказано: одну склянку поставив на столик в узголів'ї, а з власною склянкою сів віддалік на кріслі з бильцями, оббитими тканиною. Очі, здавалось, трохи звикли до темряви. Було видно, як у ній повільно ворушилися якісь тіні. Жінка начебто підвелася на ліжку. Дзвякнув лід у склянці, і я зрозумів, що вона п'є. Я також ковтнув свого віскі.

Вона довго нічого не казала. Поки тривала мовчанка, запах квітів здавався ще сильнішим, ніж перед тим.

— Ви справді хочете знати, хто я? — спитала жінка.

— Я ж заради цього сюди прийшов, — відповів я, але мій голос прозвучав у темряві невпевнено.

— Ви справді прийшли дізнатися, як мене звати?

Замість відповіді я кашлянув, але цей звук пролунав також дивно.

Жінка кілька разів потрусила шматками льоду в склянці.

— Ви хочете знати моє ім'я, та, на жаль, я не можу нічого вам сказати. Вас я знаю дуже добре. І ви мене також. Однак я не знаю, хто я.

Я похитав у темряві головою.

— Я не зовсім добре розумію, що ти кажеш. Уже втомився від твоїх загадок. Мені потрібне щось конкретне, за що я міг би вхопитися. Тверді факти, якими я скористався б як важелем для того, щоб силоміць відімкнути двері. От чого я хочу.

Здавалось, жінка видушила із себе глибоке зітхання.

— Тору Окада-сан, відгадайте моє ім'я. А втім, не треба. Ви його вже знаєте. Вам досить його пригадати. Якби ви його пригадали, я могла б звідси вибратися. І тоді, гадаю, зуміла б допомогти вам відшукати вашу дружину Куміко. Якщо ви хочете знайти її, то постарайтесь пригадати моє ім'я. Це важіль, який вам потрібен. Ви не маєте часу, щоб нічого не робити. Кожен день запізнення віддаляє від вас Куміко.

Я поставив склянку з віскі на підлогу.

— Скажи мені, де ми перебуваємо. А ти давно тут? Що робиш?

— Вам уже пора йти, — раптом, наче отямившись, сказала жінка. — Якщо той чоловік вас побачить, то, гадаю, матимете неприємності. Він набагато небезпечніший, ніж ви думаєте. Може вас убити. І нічого дивного в цьому не буде.

— А, власне, хто він такий, той чоловік?

Жінка нічого не відповіла. А я не знав, що ще сказати. Здавалось, ніби я зовсім утратив орієнтацію. У кімнаті запанувала глибока, задушлива тиша. Я відчув, що мене охопила гарячка. Можливо, під дією квіткового пилу? Його малюсінькі частки, змішуючись з повітрям, проникали мені в голову й розладнували нерви.

— Послухайте, Окада-сан! — знову озвалася жінка. Її голос звучав тепер по-іншому: раптово змінився, злившись водно з в'язким повітрям кімнати. — Ви не хотіли б ще раз мене обняти? Заволодіти моїм тілом? Усю обцілувати? Можете робити зі мною все, що захочеться. А я зроблю вам навіть таке, чого не зробить ваша дружина Куміко. Почуватиметеся таким щасливим, що на все життя не забудете... Якщо ви...

Раптом хтось зловісно постукав у двері — впевнено, наче забивав цвях у щось тверде.

Рукою, простягнутою з темряви, жінка схопила мене за зап'ястя.

— Ідіть сюди, — прошепотіла вона. Її голос тепер набув природного звучання. Ще раз пролунав стукіт у двері: двічі, з однаковою силою. "Напевне, я не замкнув дверей", — подумав я.

— Ну, швидше! Вам треба звідси забиратися. Для цього є тільки один спосіб, — сказала вона.

І я пішов крізь темряву туди, куди жінка потягла мене за руку. Почувся повільний скрип ручки дверей. Від цього звуку мені спину обдало морозом. Майже в ту мить, коли в темну кімнату з коридору увірвалося світло, ми прослизнули у стіну — холодну, драглисту, як велетенське желе. Щоб воно не потрапило в рот, я міцно стулив губи. "Я проходжу крізь стіну! — майнуло в моїй голові. — Для того, щоб перебратися з одного місця на інше". Однак така дія — проходження крізь стіну — здалася мені надзвичайно природною.

Я відчув, що язик жінки проник мені в рот. Теплий і м'який, він обмацував мене

зсередини і переплітався з моїм язиком. Задушливі пахощі квіткових пелюсток гладили поверхню моїх легенів. Унизу живота проклонулася статева жага. Та, міцно заплющивши очі, я стримав її. І невдовзі відчув, що сильно палає права щока. Це було дивне відчуття. Жодного болю, тільки жар. Я навіть не зрозумів, звідки він узявся — ззовні чи зсередини мене самого. Потім усе зникло: і язик, і запах пелюсток, і статева жага, і жар на щоці. Я пройшов крізь стіну й, розплющивши очі, опинився на другому боці — на дні глибокого колодязя.

9

Колодязь і зорі

Як зникла драбина?

Відразу після п'ятої ранку небо вже посвітліло, але над головою все ще видніло кілька зірок. Справдилися слова лейтенанта Мамії: з дна колодязя навіть удень видно зорі. На шматочку неба, вирізаного у формі півмісяця, вони тьмяно красувалися, немов зразки рідкісних самоцвітів.

Коли у п'ятому чи шостому класі ми з кількома товаришами одного разу піднялися в гори й поставили намет, то я вперше побачив, яка сила-силенна зірок укриває небо. Здавалось, що воно, не витримавши їхньої ваги, розламається і впаде на землю. Такого чудового зоряного неба я не бачив ні раніше, ні пізніше. Як тільки всі товариші поснули, а мене сон не брав, я вибрався з намету, ліг горілиць на землю і взявся споглядати цю небесну красу. Іноді метеор прокреслював на небі світляну лінію. І поступово мені ставало страшно. Зірок було так багато, а нічне небо таке просторе й глибоке! Це велетенське чужорідне тіло, що оточувало мене звідусіль, збуджувало в душі неспокій. Я досі вважав, що Земля, на якій стою, — це вічна твердь. Та ні, скоріше я про це ніколи не думав. Вважав це само собою зрозумілим. А насправді Земля — це просто кам'яна брила, що літає в одному із закутків Всесвіту. Досить невеликої зміни енергії Всесвіту або миттєвого спалаху світла, щоб наступного дня її — разом з нами — не стало. Під зоряним небом, від якого перехоплювало подих, я до запаморочення відчув свою мализну й непевність власного існування.

Вранішні зірки, побачені з дна колодязя, на відміну від зоряного неба, спостережуваного на вершині гори, справляли надзвичайне враження. Здавалось, ніби моє єство тісно пов'язане із зірками особливими нитками, що протяглися через вузьке віконце. Я відчував до них щось схоже на глибоку приязнь. Можливо, вони відкривалися тільки мені, що сидів на дні темного колодязя. Я сприймав їх як щось особливе, а вони навзаєм наділяли мене силою і теплом.

З плином часу небо заповнювалося щораз більше яскравим ранішнім світлом літнього сонця, і разом з цим з мого поля зору одна за одною, поволі, непомітно, зникали зірки. Я пильно стежив за їхнім зникненням. Та це не означає, що світло літнього сонця стерло всі зорі з небесної бані. Кілька найяскравіших з них усе ще залишилося. Хоча сонце піднімалося все вище й вище, вони вперто стояли на своєму місці. Мені на радість. Бо якщо не брати до уваги хмарок, що інколи пропливали по небу, я міг бачити лише їх.

Під час сну я спітнів, і тепер цей піт мало-помалу почав холонути. Я кілька разів здригнувся. Піт нагадав мені про темну кімнату в готелі і загадкову, з телефонної лінії, жінку. У моїх вухах усе ще звучали всі її слова і стукіт у двері. У ніздрях усе ще зберігалися задушливі пахощі квітів. А Нобору Ватая промовляв з телевізійного екрана. Час минав, але всі ці спогади анітрохи не слабшали. "Бо це не був сон", — свідчила пам'ять.

Навіть уже прокинувшись, я все ще відчував сильний жар на правій щоці. До нього домішувався легкий біль — так, наче шоку потерли грубим наждаком. Я притиснув до цього місця, зарослого щетиною, долоню, але ні жар, ні біль анітрохи не вгамувалися. На дні темного колодязя, без дзеркала, я, звичайно, не міг перевірити, що сталося з моєю щокою.

Простягнувши руку, я спробував торкнутися колодязної стіни. Спочатку пройшовся по ній кінчиками пальців, а потім приклав до неї долоню і виявив, що вона з бетону. Ударив по ній злегка кулаком. Стіна була твердою і ледь-ледь вологою. Я добре пам'ятав, якою на диво слизькою вона була, коли я проходив крізь неї. У мене залишилося враження, ніби я справді проникав крізь желатин.

Вийнявши навпомацки баклагу, я ковтнув води. Майже цілісінький день не мав ні ріски в роті. Від такої думки я відчув страшний голод, але невдовзі таке відчуття потроху ослабло й перетворилося на глухе заціпеніння. Я ще раз обмацав рукою обличчя — оцінив, наскільки воно обросло щетиною. На підборідді вона досягала одноденної висоти. Справді-таки, минув один день. Однак моя відсутність, напевне, нікого не обходить. Видно, ніхто не помітив, що мене не стало. Навіть якби я зник, світ рухався б своїм звичайним трибом. Моє становище справді вельми ускладнилося. Ясно лише одне: ніхто мене не розшукує.

Я ще раз підвів догори голову, глянув на зорі. Від споглядання їх серце поволі заспокоювалося. Потім я зненацька згадав про драбину, яка мала б висіти на стіні колодязя, й узявся її шукати в темряві, але не знайшов. Уважно, зосереджено провів руками по стіні. Однак ніде її не намацав. Її не було там, де мала б бути. Я глибоко вдихнув, зробив коротку паузу й засвітив електричний ліхтарик, добутий з рюкзака. Драбина пропала. Вставши, я освітив ліхтариком і дно колодязя, і стіну над головою. Ніде, куди сягало його світло, драбини я не побачив. З-під пазухи, боками живота, ніби щось живе, стікав піт. Ліхтарик раптом вислизнув з руки, упав на землю і від удару погас. Це був якийсь знак. У цю мить моя свідомість розтанула — стала схожою на дрібний пісок і злилася з навколишньою пітьмою. Я завмер, наче моє тіло позбавили електричної енергії. Мене огорнула цілковита порожнеча.

Усе це тривало, можливо, кілька секунд, поки я не прийшов до тями. Функції мого тіла мало-помалу відновлювалися. Нагнувшись, я підняв ліхтарик з-під ніг, трусонув його кілька разів і знову ввімкнув. Він, на щастя, відразу спалахнув. Я спробував заспокоїтись і дати лад своїм думкам. Поспішність і страх нічим не допомагали. Коли востаннє я перевіряв драбину? Учора, пізно вночі, перед тим, як ліг спати. Переконався, що вона є, і заснув. Ні, я не помилився. Виходить, що драбина пропала,

поки я спав. Хтось підняв її нагору й забрав із собою.

Вимкнувши ліхтарик, я сперся об стіну. Заплющив очі. І відразу відчув, що хочу їсти. Голод напливав на мене здалека, хвилями, безшумно омивав тіло й котився далі. І тоді я ставав порожнім, наче оббілована тварина без нутрощів. Та коли перша паніка минула, я вже не відчував ні страху, ні відчаю. Як не дивно, я начебто справді з усім змирився.

Повернувшись із Саппоро, я обійняв Куміко й узявся заспокоювати. Вона здавалася розгубленою і збентеженою. На роботу не пішла — відпросилася. Сказала, що напередодні вночі зовсім не спала.

— Знаєш, саме того дня все так зійшлося — прийом у лікарні й мій вільний день... А тому я вирішила поїхати туди сама, — розповіла вона й схлипнула.

— Усе вже скінчилося, — промовив я. — Ми багато про це говорили, і тепер уже нічого не зміниш. Тож не варто більше про це думати. Забудьмо. Ти казала по телефону, що маєш щось мені сказати, чи не так?

Куміко хитнула головою.

— Уже все позаду. Ти маєш рацію. Забудьмо.

Після того якийсь час ми жили, цілковито уникаючи розмови про аборт. Зробити це було непросто. Іноді за будь-якою іншою розмовою ми обоє ні з того ні з сього раптом замовкали. У вихідні дні ми часто ходили дивитися кіно. У темряві намагались зосередити увагу на кінофільмі, а думали про щось інше, ніяк з ним не пов'язане, або давали голові досхочу відпочити. Іноді я інтуїтивно відчував, що, сидячи поряд зі мною, Куміко роздумує над чимось своїм.

Після кіно ми заходили кудись перекусити й випити пива, однак інколи не знали, про що розмовляти. Таке життя тривало тижнів шість. Справді довгих шість тижнів, наприкінці яких Куміко сказала:

— Слухай, а що, якби ми вдвох узяли завтра відпустку й кудись майнули? Оскільки сьогодні четвер, то до кінця тижня ми могли б десь відпочити, правда? Іноді такі речі треба ж робити.

— Я знаю, що треба, однак сумніваюся, чи в моїй конторі знають таке чарівне слово, як "відпустка", — відповів я, сміючись.

— А хіба через хворобу не можна взяти відпустки? Скажи, що в тебе грип або що.

Ми сіли в електричку й вирушили до Куруїдзави.[38] Бо Куміко казала, що не завадило б досхочу прогулятися де-небудь у гірській тиші. У квітні в Куруїдзаві ще не курортний сезон, у готелях порожньо, більшість крамниць замкнена, та саме це нас найбільше влаштовувало. Там ми тільки те й робили, що цілими днями, від ранку до вечора, гуляли.

Минуло аж півтори доби, коли нарешті Куміко дала волю своїм почуттям. Сидячи на кріслі в готельному номері, вона проплакала майже дві години. Я тримав її у своїх обіймах і не казав ні слова — просто дав їй виплакатися.

Після того поволі Куміко почала, ніби пригадуючи, розповідати. Про операцію. Про свої тодішні переживання. Про щемке відчуття втрати. Про те, якою самотньою

почувалася, коли я перебував на Хоккайдо. І про те, що лише в такій самотності змогла здійснити задумане.

— Однак я ні за чим не жалкую, — сказала вона нарешті. — Бо не було іншої ради. Це точно. Та найприкріше те, що я не можу розповісти тобі геть-чисто все, що я відчуваю.

Куміко підгорнула догори волосся і відкрила свої маленькі вуха. А тоді злегка хитнула головою.

— Це не означає, що я щось приховую від тебе. Гадаю, що одного дня я тобі це відкрию. Сказати таке я зможу лише тобі. Тільки не зараз. Ще не знаходжу відповідних слів.

— Це стосується минулого?

— Ні.

— Якщо треба, я можу почекати, поки в тебе не з'явиться бажання розповісти. Часу маємо ще багато. Я буду з тобою, тож можемо не спішити, — сказав я. — Я хочу, щоб ти запам'ятала одне: усе, що належить тобі, я сприймаю як своє. Можеш у цьому не сумніватися.

— Дякую, — відповіла Куміко. — Я така рада, що ми разом!

Однак ми не мали стільки часу, як нам раніше здавалося. Власне, для чого Куміко не знаходила відповідних слів? Невже це було якось пов'язане з її майбутнім зникненням? Можливо, якби я силоміць видобув з неї це "щось", то не втратив би її. Та, обдумавши це з усіх боків, я дійшов висновку, що нічого не вийшло б з таких намагань. Куміко сказала, що для цього ще не знаходила відповідних слів. Виходить, що їй бракувало сили.

— Гей, Заводний Птаху! — гучно покликала мене Мей Касахара. Я тоді дрімав, а тому, почувши її голос, подумав, що це мені сниться. Та це не був сон. Я звів голову догори — там видніло маленьке обличчя Мей. — Гей, Заводний Птаху, я знаю, що ви там! Якщо це правда, відгукніться!

— Я тут!

— Власне, що ви там робите?

— Думаю.

— Не зовсім розумію. А хіба треба обов'язково спускатися на дно колодязя, щоб думати? Це забирає стільки сил і часу, чи не так?

— Бо таким чином можна краще зосередитися. Тут темно, прохолодно й тихо.

— Ви часто так робите?

— Ні, зовсім не часто. Уперше в житті спустився на дно колодязя, — відповів я.

— Успішно думається? Перебування там сприяє?

— Ще не знаю. Бо зараз тільки пробую.

Вона кашлянула, і той звук голосно долинув до самого дна колодязя.

— Заводний Птаху, ви помітили, що драбина зникла, га?

— Угу, недавно помітив.

— Здогадалися, що це я її витягла?

— Ні, не здогадався.

— А на кого подумали?

— Не знаю, — широко признався я. — Точно не можу сказати, але я навіть не подумав, що хтось забрав драбину. Вважав, що вона просто зникла. Чесне слово!

Якийсь час Мей мовчала.

— Просто зникла? — спитала вона обережно — так, наче в моїх словах таїлась якась хитра пастка. — Що значить оте "просто зникла"? Що раптом пропала сама собою?

— Можливо.

— Послухайте, Заводний Птаху! Не ображайтеся на мене, але ви трохи дивакувата людина. На світі небагато таких диваків, як ви. Ви про це знаєте?

— А я не вважаю себе таким.

— Тоді чого думаєте, що ні сіло ні впало драбина мала б зникнути?

Я потер обличчя долонями і спробував зосередитися на розмові з Мей.

— Отже, це ти її підняла, хіба ні?

— Звичайно, я, — відповіла вона. — Якби трохи помізкували, то, здається, могли б легко до цього додуматися. Я це зробила. Тихенько підкралася вночі до колодязя і витягла драбину нагору.

— Навіщо?

— Учора я кілька разів підходила до вашого дому. Думала запросити на тимчасову роботу зі мною. Але вас не застала. У кухні побачила записку. Тому довго чекала. Однак ви ніяк не поверталися. Тож я подумала, що, можливо, у тому порожньому будинку. Зайшла в той двір і побачила, що кришка колодязя напіввідкрита і висить у ньому драбина. Я тоді й не здогадувалася, що ви на дні колодязя. Подумала, що просто приходили робітники щось лагодити й повісили драбину. Бо навряд чи є на світі люди, які зумисне спускаються на дно колодязя, щоб віддатися роздумам.

— Авжеж, — погодився я.

— Однак після того уночі я ще раз пробралася у ваш дім і переконалася, що ви не повернулися. І тоді мені спало на думку, що, може, ви часом на дні колодязя. Я не уявляла собі, що ви там робите, але знала, що ви трохи дивна людина. Тому ще раз підійшла до колодязя і витягла драбину наверх. Ви злякалися?

— Звичайно, — сказав я.

— Харчі й воду маєте?

— Маю трохи води. А харчів не взяв із собою. Залишилося тільки три лимонні карамельки.

— І давно там сидите?

— Від учорашнього ранку.

— Голодні?

— Аякже!

— А як нужду справляєте?

— Яюсь обходжуся. Проблем нема, бо не напиваюсь і не наїдаюсь.

— Заводний Птаху! А ви знаєте, що могли б там умерти залежно від того, який у мене настрій? Я одна знала, що ви там, і заховала драбину. Ви це розумієте? Тож якби я пішла кудись, ви там дали б дуба. Хоч би скільки кричали, ніхто вас не почув би. Ніхто й не подумав би, що ви на дні колодязя. А крім того, якби ви пропали, ніхто цього не помітив би, хіба ні? Ви ніде не працюєте, і навіть дружина втекла від вас. А якби навіть хтось і звернув увагу на те, що вас немає, й повідомив у поліцію, у той час вас уже не було б на цьому світі й навіть труп не знайшовся б.

— Правду кажеш. Я міг померти залежно від твого настрою.

— І що ви про це думаєте?

— Мені страшно, — відповів я.

— У вашому голосі цього не відчувається.

Я все ще тер обличчя долонями. "Це мої руки, це мої щоки", — подумав я. Невидиме в темряві, моє тіло все ще існувало.

— Бо, здається, до мене ще не дійшло.

— А от до мене дійшло, — сказала Мей Касахара. — Як на мене, немає нічого простішого, як убити людину.

— Напевне, усе залежить від способу.

— Просто! Досить залишити вас у колодязі. І більше нічого не треба робити. Заводний Птаху, спробуйте уявити собі, як від голоду і спраги вмиратимете у темряві! Це буде нелегка смерть.

— Мабуть, — відповів я.

— Послухайте, Заводний Птаху! Невже ви справді мені не вірите? Вважаєте, що я не здатна на таку жорстокість?

— Не знаю. Річ не в тому, вірю чи не вірю. Будь-яка можливість існує — я так гадаю.

— Ідеться не про можливість, — сказала Мей страшно холодним тоном. — Послухайте, мені щойно прийшла в голову чудова думка. Оскільки ви забралися туди, щоб віддатися роздумам, то, може, я зроблю так, щоб ви ще краще зосередилися?

— Як? — запитав я.

— А ось так! — відповіла Мей і опустила другу половину кришки над колодязем. Настала цілковито непроглядна темрява.

10

Міркування Мей Касахари про смерть та еволюцію

Не від світу цього

У цілковитій темряві я сидів навпочіпки на дні колодязя. Навколо себе міг бачити лише порожнечу. Став її частиною. Заплющивши очі, слухав, як калатає власне серце, як шумить, циркулюючи в жилах, кров, як стискаються, немов ковальський міх, легені, як, вимагаючи поживи, здригаються у конвульсіях слизькі нутрощі. У цій непроглядній пітьмі будь-який рух, будь-яке коливання набирало неприродно великих розмірів. Так, це моє тіло. Але в темряві воно відчувалося надто гостро і натуралістично.

Та от знову свідомість потроху почала залишати мене.

Я уявив себе заводним птахом, що летить по літньому небу і, сівши десь на гілку високого дерева, накручує пружину світу. Навіть якби його насправді не стало, хтось мав би перебрати на себе його обов'язки. Хтось мав би накручувати пружину світу. Бо інакше вона ослабла б і витончений механізм світу невдовзі повністю зупинився б. Однак здається, що ніхто, крім мене, не здатний помітити зникнення заводного птаха.

Я намагався видати з власного горла звук, схожий на його крик. Але це мені не вдавалося. Я спромігся лише на беззмістовний, неприємний скрегіт, як від тертя одного твердого тіла об інше. Напевне, тільки справжній заводний птах може прокричати своїм голосом. І тільки він уміє як слід накручувати пружину світу.

А проте я вирішив якийсь час літати по літньому небу в ролі безголосого заводного птаха, нездатного накручувати пружину світу. Літати по небу насправді виявилось не так і важко. Для цього досить один раз піднятися вгору і, помахуючи крильми під відповідним кутом, вибирати напрям і висоту польоту. Моє тіло вмить засвоїло таке мистецтво й без жодних труднощів переносилося туди, куди мені хотілося, поглядаючи на світ очима заводного птаха. А коли іноді летіти набридало, я сідав на гілку якогось дерева і крізь зелене листя позирав на дахи будинків і вулиці. Спостерігав, як люди пересуваються по земній поверхні й влаштовують своє щоденне життя. Та, на жаль, я не міг бачити свого тіла власними очима. Бо жодного разу не зустрічав такого створіння, як заводний птах, і не знав, який у нього вигляд.

Я довго — навіть не знаю, скільки часу — пробув заводним птахом. Та завдяки цьому я нікуди не добрався. Звісно, було приємно почуватися заводним птахом і літати по небу. Але ж не годилось насолоджуватися цим до безвіку. Треба було щось робити на дні темного колодязя. Тож я відмовився від ролі заводного птаха і знову став самим собою.

Мей Касахара вдруге прийшла після третьої пополудні. Коли вона відкинула половину колодязної кришки, зверху над головою зблиснуло світло — сліпуче проміння післяобіднього літнього сонця. Щоб не уразити очей, звиклих до темряви, я на якийсь час заплющив їх й опустив голову. Від самої думки про світло наверху на моїх очах виступили сльози.

— Гей, Заводний Птаху! — гукнула Мей. — Ви ще живі? Відповідайте!

— Живий! — озвався я.

— Мабуть, голодні?

— Та начебто.

— Усе ще "начебто"? Ну, то до голодної смерті вам ще далеко. Без їжі люди не скоро вмирають, якщо є вода.

— Можливо, — відповів я. Мій голос, гучно відбиваючись від стін колодязя, звучав страшно невиразно — напевне, відлуння підсилювало будь-який його нюанс.

— Сьогодні вранці я відвідала бібліотеку й дещо з'ясувала, — сказала Мей. — Прочитала кілька книжок про такі речі, як голод і спрага. А знаєте, одна людина прожила на самій воді, без крихти їжі в роті, впродовж двадцяти одного дня. Колись, під час російської революції.

— Та ти що? — здивувався я.

— Напевне, сильно помучилася.

— Звичайно.

— Вона вижила, однак залишилася без жодного зуба й волоска на голові. Геть-чисто все в неї повипадало. Навіть якщо й урятувалася, та все одно, мабуть, почувалася нещасною, хіба ні?

— Авжеж.

— Навіть якщо зуби й волосся повипадали, гадаю, можна нормально жити, якщо користуватися перукою і вставити собі штучні зуби.

— Це правда. Адже техніка виготовлення перук і штучних зубів пішла значно вперед від часу російської революції. Тепер із цим, здається, стало легше.

— Послухайте, Заводний Птаху! — і Мей кашлянула.

— Що таке?

— От якби люди жили вічно, ніколи не старіли й не вмирали, залишалися бадьорими й здоровими, то хіба ставилися б так серйозно до всього, як оце ми робимо зараз? Я хочу сказати, що люди — хто більше, хто менше — задумуються над різними речами, як-от: філософія, психологія, логіка. Або релігія, література. Якби не було смерті, то хіба на землі з'явилися б хитромудрі філософські системи чи поняття? От що я хочу сказати...

Раптом Мей запнулася і довго мовчала. І поки мовчала, у темряві колодязя, наче силоміць обірваний шматок думки, висіли її слова "я хочу сказати". Видно, їй відхотілося вести далі розмову або потрібен був час, щоб обдумати її продовження. Я мовчки, понуривши голову, чекав, коли вона знову заговорить. "Якби Мей Касахара ось зараз схотіла мене вбити, то могла б зробити це надзвичайно просто! — раптом спало мені на думку. — Вистачило б принести звідкись кілька каменюк й кинути згори вниз. Напевне, одна з них улучила б мені в голову".

— Я хочу сказати... що люди мали б серйозно задуматися над сенсом життя, якщо знають, що колись їм таки доведеться померти, хіба ні? Бо навіщо роздумувати над життям, коли знаєш, що воно триватиме вічно? Яка в цьому потреба? І навіть якби й була така потреба, люди так міркували б: "Маю вдосталь часу. Ще зможу подумати". Однак насправді відкладати надалі не можна. Треба ось зараз, у цю мить думати. Завтра пополудні я можу потрапити під колеса вантажівки й загинути. А ви, Заводний Птаху, вранці через три дні можете вмерти з голоду на дні колодязя, хіба ні? Ніхто не знає, що з ним станеться. От чому я вважаю, що смерть потрібна для нашої еволюції. Смерть — це щось величезне й яскраве, й чим більше воно та яскравіше, тим відчайдушніше ми повинні про нього думати.

Мей зробила коротку паузу.

— Послухайте, Заводний Птаху!

— Що таке?

— Ви думали там, у темряві, про власну смерть? Про те, як помиратимете?

Я трохи задумався.

— Та ні, — відповів я. — Не дуже.

— Чому? — спитала Мей з огидою в голосі, наче зверталася до якоїсь недолугої істоти. — Чому не думали? Адже зараз ви стоїте перед загрозою смерті. Я зовсім не жартую. Як я вже казала, від мого бажання залежить, жити вам чи ні.

— Можеш кинути камінь, — сказав я.

— Камінь? Який ще камінь?

— Принесеш звідкись каменюку і кинеш мені на голову.

— Звичайно, можна зробити й так, — сказала Мей. Але, видно, така думка їй не сподобалася. — Вас усе одно, напевне, мучить голод. І далі буде ще гірше, коли вода скінчиться. То чого ж ви не можете думати про смерть? Просто дивно.

— Може, й дивно, — відповів я. — Але я постійно думав про інші речі. А коли голод більше допікатиме, тоді, напевне, подумаю про власну смерть. Бо до смерті, здається, ще далеко — цілих три тижні.

— У тому разі, якщо вода буде, — сказала Мей. — Так сталося з тим росіянином, начебто поміщиком, який вижив на воді. Під час революції його кинули у глибоку стару шахту. Та він зумів урятуватися, бо облизував її стіни, з яких сочилася вода. Як і ви, він перебував у цілковитій темряві. Тільки от води у вас обмаль, правда?

— Правда. Її залишилося дуже мало, — чесно признався я.

— Тому раджу вам пити ощадливо, — сказала вона. — Маленькими ковтками. І поволі думайте про смерть. Про власну смерть. Бо маєте вдосталь часу.

— А чому ти хочеш, щоб я думав про смерть? Не розумію. Яку користь матимеш, якщо я серйозно про неї думатиму?

— Жодної, — відрізала Мей. — Не матиму жодної користі. А чому ви думаєте, що матиму користь, якщо ви думатимете про свою смерть? Ідеться ж про ваше життя! А воно мене не стосується, хіба ні? Мені просто цікаво!

— Цікаво? — перепитав я.

— Саме так. Цікаво дізнатись, як люди вмирають, що тоді відчувають. От що цікаво.

Мей Касахара замовкла. Розмова урвалася, і навколо мене запанувала глибока, ніби давно очікувана тиша. Я хотів підвести голову і глянути догори. Хотів перевірити, побачу її постать чи ні. Однак світло виявилось надто яскравим. Воно могло спалити мені очі.

— Послухай, я хочу тобі щось сказати, — промовив я.

— Кажіть.

— У моєї дружини, гадаю, був коханець, — сказав я. — Я нітрохи про це не здогадувався, але впродовж кількох останніх місяців, поки ми жили разом, вона з ним зустрічалась і спала. Спочатку я цьому не вірив, та чим більше думав, тим більше в цьому переконувався. Тепер, оглядаючись назад, я згадую різні дрібниці, й усе стає зрозумілим. Вона поверталася додому не в однаковий час і здригалася від мого доторку. Але я не звертав уваги на ці сигнали. Бо довіряв їй. Не підозрював, що вона завела з кимсь роман. Мені таке ніколи й на думку не спадало.

— Гм-м, — промимрила Мей.

— І от раптом одного дня вона залишила наш дім і не повернулася назад. Того ранку ми разом снідали. Вона пішла на роботу, як завжди, у звичному одязі. Мала при собі сумочку і по дорозі забрала з хімчистки свою блузку і спідничку. От і все. Не попрощалась і не залишила жодної записки. Увесь свій одяг та інші речі — усе кинула. І, напевне, вже не повернеться. Принаймні з власної волі. Я так вважаю.

— Куміко-сан зараз з тим чоловіком?

— Не знаю, — відповів я, злегка похитавши головою. І тоді мені здалося, ніби навколишнє повітря схоже на невідчутну на дотик важку воду. — Та, мабуть, тепер вони живуть разом.

— А тому ви занепали духом і спустилися на дно колодязя?

— Безперечно, занепав. Але не тому спустився сюди. Не заховався, щоб утекти від дійсності. Як я вже казав, мені було потрібне місце, де я наодинці міг би спокійно зосередитись і подумати. Де і як наші стосунки зіпсувались і пішли в хибному напрямі? От чого я не можу збагнути. Звісно, я не хочу сказати, що досі все в нас ладилося якнайкраще. Чоловік і жінка, яким перейшло за двадцять, з різними характерами, випадково зустрілись і почали жити разом. На світі немає подружжя без проблем. Однак я думав, що в головному у нас все добре складеться і що дрібні проблеми самі собою розв'яжуться. Та я прорахувався. Здається, прогледів щось велике й припустився суттєвої помилки. От саме над цим мені захотілося подумати.

Мей Касахара мовчала. Я ковтнув слину й провадив далі:

— Я не впевнений, чи ти зрозумієш, але, одружившись шість років тому, ми вдвох намагалися створити зовсім новий світ — так, наче збиралися побудувати новий дім на пустирі. Ми чітко уявляли собі, чого хочемо. Не прагнули мати якусь казкову оселю. Нам досить було чогось, де ми вдвох могли б сховатися від негоди. Нічого особливого не потребували. А тому все здавалося нам надзвичайно простим. Послухай, ти ніколи не хотіла податися хтозна-куди й стати зовсім іншою?

— Звісно, хотіла, — відповіла Мей. — Постійно про це думаю.

— От що ми хотіли зробити після одруження. Я прагнув вибратися із шкаралупи того "я", яким був досі. Подібного бажала й Куміко. У цьому новому світі ми намагалися досягти такого стану, який відповідав би вродженій суті нашого "я". Ми думали, що тоді зможемо жити таким способом, який підходив би нам найкраще.

Здавалосьь, Мей ворухнулася в потоці світла. І начебто очікувала продовження моєї розповіді. Однак зараз я не знав, що їй сказати. Нічого не пригадував. Відлуння власного голосу в бетонній трубі колодязя втомило мене.

— Ти розумієш, що я маю на увазі?

— Розумію.

— І що ти про це думаєш?

— Я ще неповнолітня й не знаю, що таке подружнє життя, — відповіла Мей, — і тому, звичайно, не знаю, з якої причини ваша дружина зв'язалася з іншим чоловіком, а вас покинула й пішла з дому. Та з вашої розповіді я зрозуміла, що ви, здається, від самого початку хибно думали. Бо хіба можна робити так, як ви щойно казали. Мовляв,

я "тепер створю новий світ або створю себе нового". От що я думаю. Ви можете вважати, що зробили новий світ або нове власне "я", але ж унизу під цим залишилося ваше колишнє "я", і якщо щось станеться, воно висуне свою голову й скаже: "Привіт!" А ви, здається, цього не розумієте. Ви не від світу цього. І ваш намір змінитися не від світу цього. Навіть я це розумію. А чого ж ви, доросла людина, цього не втямили? Гадаю, саме ваша необізнаність — найбільша проблема. Тому вам доведеться за все розплачуватися — за світ, який ви намагалися покинути та за своє "я", яке намагалися змінити. Розумієте, що я кажу?

Я мовчав, утупившись у темряву, що огорнула мої ноги. Не знав, що відповісти.

— Послухайте, Заводний Птаху! — сказала Мей спокійним голосом. — Думайте. Думайте. Думайте.

І з цими словами вона щільно затулила колодязь кришкою.

Я вийняв з рюкзака баклагу й потрусив нею — у темряві пролунав легкий плюскіт. Води залишилося приблизно чверть. Я сперся головою об стіну й заплющив очі. "Напевне, Мей сказала правду", — подумав я. Очевидно, така людина, як я, не від світу цього. Звідти все прийшло й туди піде. А я — лише доріжка для людини, відомої як "я".

"Заводний Птаху, навіть я це розумію! А чого ж ви, доросла людина, цього не втямили?"

11

Страждання від голоду

Довгий лист від Куміко

Віщий птах

Я кілька разів засинав і стільки ж прокидався. Сон був короткий, уривчастий і неспокійний, як у літаку. Як тільки він ставав глибоким, я раптом здригавсь і прокидався; коли ж мало настати повне пробудження, я знову непомітно занурювався в дрімоту. І так повторювалося без кінця. За відсутності світла час котився, немов віз з розхитаним колесом. Незручна, неприродна поза не дозволяла мені заспокоїтися. Прокидаючись, я щоразу перевіряв час на годиннику. Він протікав важко й нерівно.

Знічев'я я брав у руку ліхтарик і його світло спрямовував навмання то сюди, то туди — на землю, на стіну, на кришку колодязя. Та завжди знаходив там ту саму землю, ту саму стіну, ту саму кришку. Тіні, які відкидав при переміщенні промінь, то видовжувалися, то скорочувалися, то розширювалися, то звужувалися. Коли таке заняття мені набридло, я витрачав час на те, щоб старанно обмацати своє обличчя — знову перевірити його обриси. Досі я ні разу не переймався формою власних вух. Якби мене попросили намалювати їх хоча б ескізно, я, напевне, не зумів би. А от зараз я міг точно й докладно відтворити кожен їхній край, усі западинки й вигини. І от що дивно: коли я все перемацав, то виявив, що праве й ліве вуха значно відрізняються одне від одного. Як таке могло статися і який наслідок впливав з такої асиметрії (а якийсь наслідок, напевне, таки впливав), я не здогадувався.

Стрілки годинника показували 7:28. "Відтоді, як я сюди спустився, я, мабуть, уже тисячі дві разів поглядав на годинник", — подумав я. В усякому разі, зараз 7:28 вечора.

На бейсбольному матчі в таку пору закінчується розіграш третьої подачі й починається четверта. У дитинстві я любив залазити на верх трибуни й спостерігати, як поволі гасне літній день. Сонце вже сховалося за обрієм, але на небі все ще зберігалася чарівна яскрава заграва. Щогли освітлення, ніби на щось натякаючи, кидали на землю свої довгі тіні. Гра почалася, і поволі, несміливо, один за одним, спалахували прожектори. Однак навколо все ще було настільки світло, що можна читати газету. Згадка про денну спеку стояла на порозі й перешкоджала приходу літньої ночі.

Однак штучне освітлення спокійно й водночас наполегливо перемагало сонячне сяйво, заповнюючи все навколо святковими барвами. Яскрава зелень трави на бейсбольному полі, чітко окреслені чорні майданчики, новенькі білі лінії на них, блиск лаку на бітах гравців, що очікують своєї черги бити м'яч, тютюновий дим у потоках світла (який у безвітряну погоду здавався мені неприкаяними душами, що не знаходять собі прихистку) — усе це починало виразно проявлятися. Підлітки, що розносили пиво, розглядали на світлі банкноти, затиснувши їх між пальцями, уболівальники зривалися з місць, щоб, простеживши за траєкторією високого м'яча, голосно скрикувати або розчаровано зітхати. Повертаючись у свої гнізда, у бік моря пролітали невеликі пташині зграї. От що можна було побачити на бейсбольному стадіоні о пів на восьму вечора.

У пам'яті почали спливати бейсбольні матчі, які мені довелося бачити. Пригадую, ще в дитинстві до Японії на товариські ігри приїжджала команда "Saint Louis Cardinals", і ми з батьком ходили дивитися її гру. Перед початком матчу її гравці вишикувалися вздовж периметра майданчика і почали кидати на трибуни підписані м'ячі, принесені в кошиках. Ошалілі глядачі один поперед одного намагались їх спіймати, а я, не встаючи з місця, й не помітив, як один з м'ячів упав мені на коліна. Це була несподівана, дивовижна подія, схожа на чаклунство.

Я знову глянув на годинник. Була 7:36. Минуло вісім хвилин відтоді, як я востаннє дивився на циферблат. Лише вісім хвилин. Зняв годинник, приклав до вуха. Він ішов справно. Я здвигнув плечима у темряві. З відчуттям часу поступово діялося щось дивне. Я вирішив якийсь час не звертати уваги на годинник. Хоча мені нічого іншого не залишалося, як дивитися на нього, робити це щохвилини — просто якась хвороба. Та щоб противитися цій спокусі, доводилося докладати значних зусиль. Такої ж муки я зазнав, коли кидав курити. Як тільки я вирішив не згадувати про час, ні про що інше я вже не міг думати. Таке своєрідне суперечливе відчуття скидалося на роздвоєння особистості. Що наполегливіше я старався забути про час, то щораз більше про нього думав. Я підсвідомо повертався очима до годинника на зап'ясті лівої руки. І тоді я щоразу відвертав обличчя, заплющував очі, щоб не бачити його. Врешті-решт я зняв його з руки й закинув у рюкзак. Але й тоді я в думках тягнувся до нього там, де він не переставав вицокувати секунду за секундою.

Ось так у темряві спливав час, позбавлений переміщення стрілок, неподільний і невимірний. Утративши свої покази одного разу, час перестав бути неперервною лінією, а перетворився у безформну рідину, що за власним бажанням то

розширювалася, то стискалася. У потоці такого часу я засинав, прокидався, потім знову засинав і знову прокидався. І поволі я звик до того, що не бачу годинника. Я переконував себе, що час уже мені не потрібен. Та невдовзі мене охопила нестерпна тривога. Ясна річ, я звільнився від нервовної звички поглядати на годинник через кожних п'ять хвилин. Однак, повністю втративши часову координату, я почувався викинутим уночі в море з палуби корабля. Хоч як голосно я кричав, ніхто мене не чув, а корабель, лишивши мене напризволяще, рухався вперед і, швидко віддаляючись, от-от мав зникнути з мого поля зору.

Не витримавши спокуси, я добув з рюкзака годинник і надів знову на ліве зап'ястя. Його стрілки показували 6:15. Мабуть, 6:15 ранку. Коли востаннє я дивився на його циферблат, стрілки показували 7:30 вечора. Тож логічно вважати, що відтоді збігло одинадцять годин. А, звісно, не двадцять три. Однак певності в цьому я не мав. Зрештою, яка різниця, скільки годин — одинадцять чи двадцять три? Так чи інакше, незалежно від того, минуло одинадцять чи двадцять три години, я відчував щораз сильніший голод, зовсім відмінний від того, яким я уявляв собі невиразно досі. Я думав, що голод — це, по суті, відчуття порожнечі у шлунку, а насправді він виявився чимось близьким до чисто фізичного болю — так, наче мене різали або душили. Іноді цей біль наростав, як морський приплив, досягав вершини, коли я мало не непритомнів, а потім помалу відступав.

Щоб відвернути увагу від такого болю, спричиненого голодом, я намагався зосередитись на чомусь іншому. Однак думати про щось серйозно я більше не міг. Іноді в голові спливали уривки якихось думок і відразу кудись зникали. Коли я пробував їх схопити, вони прослизали між моїми пальцями, наче якісь слизькі безформні істоти.

Я встав, випростався і глибоко вдихнув. Боліли всі частини тіла. Кожен м'яз і суглоб виказували невдоволення неприродною позою, в якій я перебував тривалий час. Я поволі потягся догори, спробував згинатись і розгинатися. Повторивши таку вправу разів десять, я раптом відчув запаморочення. Я сів на дно колодязя, заплющив очі. У вухах дзвеніло, по обличчю стікав піт. Я хотів за щось вхопитися, але не мав за що. Занудило, однак блювати не було чим. Я кілька разів глибоко вдихнув, щоб набрати в легені чистого повітря, оживити кровообіг й освіжити свідомість. Але нічого не вийшло — свідомість залишалася затьмареною. "Здається, я добряче охляв!" — подумав я. І не тільки подумав, а спробував уголос сказати: "Здається, я добряче охляв!" Однак рот не слухався мене. "Якби принаймні було видно зорі!" — подумав я. Та зірок не було видно. Бо Мей Касахара щільно затулила кришкою колодязь.

Я сподівався, що, може, до полудня Мей знову прийде, але вона не з'являлася. Спершись об стіну колодязя, я терпеливо чекав її приходу. Поганий вранішній настрій все ще не покидав мене, і я не мав сили, щоб зосередитися на чомусь навіть упродовж зовсім короткого часу. Як і раніше, відчуття голоду то приходило, то відступало. Темрява навколо мене то густішала, то рідшала. І разом з цим останні крихти моєї здатності зосередитися пропадали, як меблі, викрадені з безлюдного дому.

Минув полудень, а Мей Касахара не прийшла. Я заплющив очі й спробував заснути.

Бо думав, що, може, уві сні з'явиться Крита Кано. Але дрімота виявилася неглибокою, і мені нічого не приснилося. А невдовзі після того, як я перестав докладати зусиль, щоб на чомусь зосередитися, мені в голову полізли уривки-різноманітних спогадів. Вони приходили до мене тихо — як вода, що заповнює печеру. Я згадував місця, де бував досі, людей, з якими зустрічався, рани, подряпини на тілі, розмови, речі — куплені і загублені — так чітко й з такими яскравими подробицями, що сам аж дивувався. Згадував дома й кімнати, де мешкав, їхні вікна, шафи, меблі, лампи, що там були, учителів і викладачів — від початкової школи до університету. Здебільшого ці спогади, дрібні й хронологічно розрізнені, не мали між собою жодного зв'язку й раз по раз переривалися різкими нападами голоду, але відрізнялися такою дивовижною яскравістю, що стрясали мною наче буревій, який невідомо звідки налетів.

Мимоволі простежуючи колишні події, я згадав один беззмістовний і нікчемний випадок, який стався зі мною на роботі років три-чотири тому, та поки я відтворював його в пам'яті, щоб згаяти час, мій настрій поступово псувався й нарешті перейшов у явну злість — таку, що заглушила все — і втому, і голод, і неспокій. Я тремтів усім тілом, часто дихав. Серце голосно калатало в грудях, злість наганяла адреналіну в кров. Сталося так, що між мною та одним співробітником нашої контори з дріб'язкового непорозуміння виникла суперечка — він сказав мені кілька прикрих слів, а я відповів йому тим же. Однак урешті-решт ми зрозуміли, що посварилися через якусь дрібницю, і потім помирилися. Коротко кажучи, інцидент не мав наслідків — ніхто з нас не тримав зла один проти одного. Адже буває так, що в людини, втомленої терміною роботою, раптом злітають з язика грубі слова. Тож цей випадок геть-чисто забувся, та от у непроглядній темряві колодязя, у повному відриві від реальності він вплив у пам'яті з незвичною яскравістю і розпалив свідомість. Я шкірою відчув цей жар, чув, як шипить від нього моє тіло. "І чого це я вислуховував такі несправедливі слова? Чому не дав відкоша?" — думав я, зціпивши зуби, а в голову одні за одними лізли слова, які треба було сказати тоді кривднику. Я шліфував, відточував їх, і чим гостріші вони ставали, тим сильніше я злився.

Раптом, наче відступила мара, усе, про що я думав, утратило будь-яке значення. Навіщо тепер ворухити колишнє? Цей співробітник, напевне, забув про нашу суперечку. Та й я про неї досі не згадував. Я глибоко вдихнув, опустив плечі, і моє тіло знову пірнуло у знайому темряву. Я спробував щось інше згадати, але безглузда злість кудись пропала, а разом з нею і спогади. У голові стало порожньо, як у шлунку.

Потім я незчувся, як спіймав себе на тому, що розмовляю сам із собою. Сам того не усвідомлюючи, мимрив якісь розрізнені уривки думок і не міг дати собі із цим ради. Чув це бурмотіння, але майже нічого не розумів. Губи мимоволі, автоматично ворухилися, нанизуючи в темряві одне за одним незрозумілі слова. Вони впливали з однієї стіни мороку і вмиль поглиналися іншою. Моє тіло наче перетворилося у порожній тунель для транспортування слів з одного пункту до іншого. Так, це були уривки думок, але народжувалися вони поза моєю свідомістю.

Власне, що відбувається? Невже нерви поволі почали розладнуватися? Я поглянув

на годинник. Стрілки показували 3:42. Напевне, 3:42 пополудні. Я уявив себе в яскравих променях літнього сонця, яке світить у таку пору дня. Напружив слух, але не почув жодного звуку: ні сюрчання цикад, ні пташиного щебетання, ні дитячих голосів. Може, поки я усамітнися на дні колодязя, заводний птах перестав накручувати свою пружину й весь світ зупинився? Пружина поступово ослабла, й раптом усе завмерло — течія річок, шелест листя, політ птахів у небі.

"Власне, що сталося з Мей? Чому вона не йде? Стільки часу минуло, а вона все не з'являється! — раптом подумав я. — Може, десь потрапила під машину? Якщо так, то ніхто на цьому світі не знатиме, що я тут. І тоді справді доведеться повільно вмирати на дні цього колодязя".

Потім я вирішив подивитися на все це по-іншому. Мей Касахара не така легковажна людина, щоб так просто потрапити під колеса автомобіля. Напевне, ось зараз сидить у своїй кімнаті, спостерігає у бінокль за садом та уявляє собі, що я роблю в колодязі. Навмисне зволікає, щоб я занепокоївся — подумав, що звідси вже ніколи не виберуся. Якщо моє припущення правильне й Мей навмисне зволікає, то її задум вдався на сто відсотків, бо я справді злякався, що мене кинули тут напризволяще. Від самої думки про те, що я можу зігнати у цій непроглядній темряві, мені дух перехопило. Що довше я тут сидітиму, то більше слабнутиму, аж поки страшний голод не доведе мене до смерті. А перед тим я не зможу рухатися, і навіть якщо хтось скине мені драбину, я не зумію вибратися нагору. Можливо, випаде волосся і зуби, геть-чисто все...

"А як бути з повітрям? — раптом подумав я. — На дні цієї глибокої вузької бетонної ями я вже кілька днів, до того ж щільно закупорений зверху кришкою. Циркуляції повітря майже ніякої". Як тільки я про це подумав, навколишнє повітря раптом стало задушливим — чи то від гри уяви, чи то справді від нестачі кисню. Щоб перевірити, в чому причина, я кілька разів глибоко вдихнув і видихнув. З кожним вдихом дихати ставало щораз важче. Зі страху все тіло взялося потом. Разом з думкою про повітря в голові засіла у всій своїй неминучості смерть. Як каламутна вода, вона безшумно затопила свідомість. Досі я думав про голодну смерть, до якої все ще залишалося багато часу. Та от якщо не вистачатиме кисню, кінець настане набагато швидше.

"Як умирають від задухи? — подумав я. — Як довго триває агонія? Чи, може, людина поволі втрачає свідомість і ніби засинає?" Я уявив собі, як Мей Касахара приїде і виявить, що я вмер. Гукне до мене кілька разів і, не дочекавшись відповіді, кине в колодязь кілька камінців, думаючи, що я сплю. Та я не прокинувся. І тоді вона зрозуміє, що мені настав кінець.

Мені захотілося голосно закричати й кого-небудь покликати. Закричати, що мене тут замкнули, що я голодний, що скоро не матиму чим дихати. Я почувався безпомічною маленькою дитиною, що з якоїсь примхи пішла з дому й, заблудившись, забула дорогу. У дитинстві мені часто снівсь кошмарний сон про те, як я заблукав і не можу знайти дорогу назад. Усі ці сні давним-давно забулися, та от тепер, на дні глибокого колодязя, вони знову сплили в пам'яті в усьому своєму яскравому жахітті. У

пітьмі час рухався назад, поглинаючись іншим часовим виміром.

Вийнявши з рюкзака баклагу, я відкрутив кришку, обережно, щоб не розлити жодної краплі, ковтнув вологи, довго протримавши її в роті. Коли ковтав, з глибини горла пролунав гучний звук — здавалося, щось тверде й важке звалилося на підлогу. А я ж проковтнув мізерну кількість води.

— Окада-сан! — Крізь сон я почув, як хтось мене кличе. — Окада-сан! Окада-сан! Прокиньтесь, будь ласка.

Це був голос Крити Кано. Я насилу розплющив очі, але навколо себе, як і раніше, нічого не побачив. Межа між сном і пробудженням була хисткою. Я спробував підвестися, але пальці так ослабли, що вже не слухалися мене. Тіло скоцюрилось, охолело, стало млявим, наче забутий у холодильнику огірок. Свідомість затьмарилося від виснаження і безсилля. "Гаразд! Роби, як сама хочеш. А я в думках напружусь і скінчу по-справжньому. Якщо хочеш — будь ласка". Із затьмареною свідомістю я чекав, коли вона розстебне ремінь на моїх штанах. Та голос Кано долітав звідкись здалека, згори. "Окада-сан! Окада-сан!" — кликала вона. Я підвів голову — половина кришки була відкинута і над нею видніло чарівне зоряне небо. Шматок неба, вирізаний у формі півмісяця.

— Я тут! — Я насилу підвівся, встав на ноги і, поглядаючи догори, крикнув ще раз: — Я тут!

— Окада-сан! — Голос належав реальній Криті Кано. — Ви тут?

— Так-так, я тут!

— Чого ви там опинилися?

— Довго пояснювати.

— Пробачте, вас погано чути. Голосніше, будь ласка.

— Я ж вам кажу: це довга історія, — закричав я. — Як виберуся звідси — докладно про все розповім. Зараз не можу говорити голосно.

— Тут ваша драбина лежить?

— Моя.

— Як вона тут опинилася? Ви що, закинули її сюди?

— Та ні! — відповів я. "Навіщо я мав би це робити? І чи міг би?" — подумав я. — Ні! Не закинув. Це хтось таємно від мене витягнув.

— Якщо так, то ви не можете звідти вилізти?

— Аякже! — терпеливо погодився я. — Правду кажете. Не можу вилізти. А ви не спустили б мені драбину? Тоді я вибрався б нагору.

— Так, звичайно. Зараз спущу.

— Гей, спочатку перевірте, чи прив'язана вона міцно до дерева. Бо інакше...

Відповіді я не почув. Наверху, видно, нікого вже не було. В усякому разі, хоч як я напружував зір, біля отвору колодязя нікого не розгледів. Добувши ліхтарик з рюкзака, я спрямував його промінь угору, але замість людського силуету наткнувся ним на драбину. Вона висіла там же — так, наче її ніхто не піднімав. Я глибоко зітхнув і відчув, як м'якне й тане твердий клубок у грудях.

— Гей! Крита-сан! — гукнув я.

Знову ніхто не відповів. Стрілки годинника показували 1:07. Звісно, ночі. Бо над головою мерехтіли зорі. Закинувши рюкзак на плечі, я глибоко вдихнув і почав дряпатися вгору. Підніматися по хисткій драбині було нелегко — від найменшого напруження всі м'язи, кістки і суглоби скрипіли, стогнали від болю. Однак з кожним обережно пройденим шаблем повітря потроху теплішало й змішувалося з виразним запахом трави. Долинали комашине дзижчання. Ухопившись за край колодязя і зібравши всі сили, я перебрався через нього й скотився на м'яку землю. Нарешті земля! Якийсь час я лежав на спині, ні про що не думаючи. Дивився в небо, глибоко вбираючи легенькими повітря — густе тепле повітря літньої ночі, напоєне свіжими пахощами життя. Я вдихав запах землі, запах трави. Самих запахів було досить, щоб відчувати долонями м'якість землі й трави. Кортіло хапати їх руками і жадібно, до останку їсти.

На небі вже не залишилося жодної зірки — вони видніли тільки з колодязя. Висів лише масивний повний місяць. Не знаю, як довго я пролежав так, прислухаючись тільки до ударів серця. Здавалось, ніби можна жити вічно, тільки слухаючи, як воно б'ється. Однак згодом я таки встав на ноги й озирнувся навколо. Нікого. Лише нічний сад і статуя птаха, що, як завжди, втупився в небо. У домі Мей Касяхари не світилося, тільки в саду горіла самотня ртутна лампа, кидаючи невиразне бліде світло на безлюдну доріжку. Куди ж ділася Крита Кано?

Хоч би там що, я вирішив іти додому. Повернутися, попити, закусити чим-небудь, а потім залізти під душ і як слід помитися. Від мене, напевне, страшно відгонило неприємним запахом. Тож передусім треба було його позбутися. І наповнити порожній шлунок. А решта — потім.

Я рушив додому звичним маршрутом. Але доріжка здалася мені чомусь іншою, незвичною. Під дивовижно свіжим місячним сяйвом явні ознаки запустіння і розкладу виступали особливо помітно. Відгонило смородом, наче від розкладеного трупа тварини, й нечистотами. Такої пізньої пори в деяких домах люди ще не спали й, дивлячись у телевізор, розмовляли та щось їли. З одного вікна ширився запах чогось смаженого, і в мене від нього закололо в голові й шлунку. Коли я проходив повз гуркотливий кондиціонер, мене обдало потоком нагрітого повітря. З ванної кімнати долинав шум води в душі, за скляним віконцем невиразно проглядала людська тінь.

Насилу перелізши через огорожу власного дому, я опинився в саду. Звідси наша оселя здавалася темною, тихою, наче принишклою. У ній не відчувалося жодного тепла, жодної приязні. Дім, в якому проходило моє щоденне життя, був тепер порожньою, безлюдною будівлею. Та іншого місця, куди я міг повернутися, я не мав.

Піднявшись на веранду, я тихенько відчинив скляні двері. Вони довго залишалися замкненими, і тому повітря усередині було важким і застоєм. Пахло перестиглими фруктами й інсектицидами. На кухонному столі лежала моя коротка записка. У сушилці стояв у незмінному порядку вимитий посуд. Я взяв звідти склянку і, наповнюючи її раз по раз з-під крана, напився води. У холодильнику нічого особливого

не було — випадковий набір продуктів і різних залишків: яйця, шинка, картопляний салат, баклажани, латук, помідори, тофу, вершковий сир. Я налив у каструлю банку овочевого супу, підігрів його, залив молоком кукурудзяні пластівці й усе це з'їв. Хоча я мав би почуватися голодним, їжа у відчиненому холодильнику майже не викликала апетиту. Навпаки, мене злегка занудило. Однак я таки зжував кілька крекерів, щоб заспокоїти біль у порожньому шлунку.

У ванній я роздягнувся, одяг кинув у пральну машину. Новим шматком мила вимив усе тіло й голову. У ванній ще висіла нейлонова шапочка Куміко, лежали її шампунь, ополіскувач, щітка для волосся, зубна щітка й нитка для чищення зубів. Після її зникнення в домі начебто нічого не змінилося. Не було тільки самої Куміко.

Ставши перед дзеркалом, я заходився розглядати власне обличчя, густо обросле чорною щетиною. Трохи повагавшись, я вирішив не голитися — щоб не порізатися. Відклав до завтра. Бо ні з ким не збирався зустрічатись. Почистивши зуби і кілька разів прополоскавши рот, я вийшов з ванни. Відкрив банку пива, вийняв з холодильника помідори й латук, приготував простенький салат. Від нього апетит трохи пробудився, і я добув з холодильника картопляний салат, намазав його на шматок хліба, накрив іншим шматком і також з'їв. За увесь цей час я тільки один раз поглянув на годинник. І подумав: "Власне, скільки годин пробув я у колодязі?" Від самої думки про час тупо заболіла голова. Ні, не хочеться про це думати. Про що завгодно, тільки не про час.

Я зайшов у туалет і довго-довго справляв малу нужду. Ніколи не повірив би, що це може тривати так довго. Ще трохи, і я знепритомнів би. Після того я звалився на диван у вітальні й уп'явся очима в стелю. Почувався дивно: тіло болить від втоми, а свідомість ясна й спати зовсім не хочеться.

Раптом я стрепенувся, встав з дивана й вирішив заглянути в поштову скриньку. Подумав, що, може, за тих кілька днів, поки я сидів на дні колодязя, від когось щось прийшло. У скриньці я справді виявив лист. На конверті не було імені відправника, але з того, як було написано адресу, я відразу збагнув, що лист від Куміко. З характерним для неї дрібним почерком. Ієрогліфи, один за одним, виписані каліграфічно. Щоб так писати, Куміко витрачала багато часу, однак по-іншому не вміла. Передусім я подивився на нечіткий штемпель і насили зумів розгледіти один ієрогліф — "така". Схоже, що йдеться про "Такамацу". Такамацу, що в префектурі Каґава? Та наскільки я знаю, Куміко не мала там знайомих. Ми з нею до Такамацу не їздили, та й вона ні разу не казала, що була там. Про Такамацу ніколи не було згадки і в наших розмовах. Тож, мабуть, Такамацу сюди не підходить.

Так чи інакше, я пішов на кухню, сів за стіл й обережно розрізав конверт ножицями, намагаючись часом не зачепити поштового паперу всередині. У мене затремтіли пальці, й щоб заспокоїтися, я одним духом допив пиво.

"Гадаю, ти здивувався і злякався, коли я несподівано зникла, не сказавши ні слова", — писала Куміко своїм улюбленим "монбланівським" чорнилом. Папір був звичайним — тонкі білі аркуші, що продаються усюди.

"Я хотіла написати тобі листа раніше й усе як слід пояснити, та поки сушила собі

голову над тим, як точніше висловити свої почуття, як описати становище, в якому я опинилася, час минав і минав. Пробач, я справді винна перед тобою.

Напевне, ти вже здогадався, що я зв'язалася з іншим чоловіком. Я з ним спала майже три останні місяці. Познайомилася з ним на роботі. Ти його зовсім не знаєш, зрештою, це не має жодного значення. Я все одно з ним більше не побачуся. Між нами все скінчилося — принаймні для мене. Правда, не знаю, чи тебе це хоч якось утішить.

Чи любила я його? Не знаю, що відповісти. Бо таке запитання тут недоречне. Якби мене запитали, чи любила я тебе, я відразу відповіла б, що любила. Я справді вважала себе щасливою, що вийшла за тебе заміж. І зараз так думаю. Мабуть, ти запитаєш, чому ж тоді я з ним завела роман і до того ж втекла з дому? Я сама не раз ставила собі таке запитання. Навіщо це мені здалося?

Однак пояснити цього я не можу. Я ніколи не прагла обзавестися коханцем або з кимсь стрибнути в гречку. Тож коли ми познайомилися, я ні про що таке й не думала. Спочатку ми кілька разів зустрічалися в робочих справах. Знайшли спільну мову, іноді по телефону розмовляли на позаслужбові теми. Він старший від мене, жонатий, має дітей, та й як чоловік — не особливо привабливий. Тому мені й на думку не спадало, що між нами можуть скластися глибокі стосунки.

Та це не означає, що я не хотіла відплатити тобі тією ж монетою. Адже мені з голови не виходило те, що ти якось переночував в однієї жінки. Я тобі тоді повірила, що між вами нічого не було, але не могла заспокоїтися — мовляв, гаразд, якщо все так обійшлося. Уся причина в настрої. Однак я зв'язалася з тим чоловіком не для того, щоб тобі відомстити. Пам'ятаю, щоправда, я тоді сказала, що так зроблю, але це була просто погроза. Я почала з ним спати, бо цього захотіла. Не могла тоді стримати своєї жаги.

Через деякий час ми зустрілися в якійсь справі, потім пішли пообідати, а після того — трохи випити. Оскільки я хмільного не п'ю, то обійшлася помаранчевим соком. Так що алкоголь ні в чому не винен. Ми просто сиділи й розмовляли, та коли в якусь мить випадково торкнулися одне одного, мені раптом страшно захотілось опинитися в його обіймах. При цьому я інтуїтивно відчула, що він хоче мене і, здається, знає, що я хочу його. Між нами проскочило щось схоже на не пояснений потужний електричний розряд. Здавалось, ніби мені на голову впало небо. Щоби раптом запалали, серце закалатало, низ живота обважнів. Я насилу втрималася на стільці. Спочатку я не розуміла, що зі мною діється. Та невдовзі до мене дійшло, що я хочу переспати з ним. Жага була настільки сильною, що мені перехопило подих. Наче підсвідомо змовившись, ми подалися до найближчого готелю і жадібно віддалися любощам.

Тобі, напевне, боляче читати такі подробиці, але, гадаю, в кінцевому рахунку краще написати про все чесно. А тому потерпи й дочитай до кінця цього листа, хоча це й важко.

Мій зв'язок з ним не має нічого спільного з коханням. Просто я хотіла бути в його обіймах, відчувати його в собі. Вперше в житті я так нестримно хотіла чоловіка. Раніше я читала у книжках про "нестерпну жагу", але до того дня конкретно не уявляла собі, що означають ці слова.

Чому раптом у мені таке спалахнуло? І чому не з тобою, а з іншим? Сама не збагну. В усякому разі, я тоді ніяк не могла опиратися такому почуттю і, зрештою, не намагалася цього робити. Будь ласка, зрозумій: мені тоді й на думку не спадало, що я зраджую тебе. Я немов божевільна віддавалася йому на готельному ліжку. Чесно зізнаюсь: мені ніколи не було так добре. Ні, не просто "добре". Моє тіло звивалося в гарячому болоті, а свідомість ненаситно, до крайньої межі поглинала насолоду. Це було щось схоже на чудо, одне з найчарівніших відчуттів у моєму житті.

Як ти тепер знаєш, я весь час це приховувала. А ти не помічав мого захоплення, ні в чому не підозрював, навіть коли я пізно поверталася додому. Напевне, від самого початку вірив мені, думав, що я не зможу тебе зрадити. І хоча я обманювала тебе, ніякої вини не відчувала. Телефонувала з готельного номера й казала, що затримаюсь допізна на роботі. Брехня накладалася на брехню, однак совість мене не мучила — моя поведінка здавалася мені цілком природною. Серцем я хотіла бути з тобою. Наш дім кликав до себе. Я належала цьому світові. А от тіло жадібно прагло того чоловіка. Одна моя половина була тут, з тобою, інша — там, з ним. Було ясно, що рано чи пізно настане катастрофа. Але тоді мені здавалося, що таке життя триватиме вічно. Я жила подвійним життям: тут тихо-мирно з тобою, там — у його палких обіймах.

Зрозумій одне: це не означає, що ти поступаєшся йому як чоловік, що тобі бракує сексуальної привабливості або що мені набрид секс з тобою. Ідеться не про це. Просто я тоді відчувала нездоланно сильну сексуальну жагу. Опиратися їй не могла. А чому так сталося, не знаю. Можу тільки сказати: так вийшло. Поки я підтримувала з ним зв'язок, не раз думала про секс з тобою. Бо вважала несправедливістю те, що з ним сплю, а з тобою — ні. Однак у твоїх обіймах я зовсім нічого не відчувала. Гадаю, ти сам це помітив. Тому впродовж майже двох місяців я шукала різних приводів, щоб уникати фізичної близькості з тобою.

Аж от одного дня він запропонував, щоб я розлучилася з тобою і пішла до нього. Мовляв, ми так підходимо одне одному, тож нема причин, щоб не жити разом. Сказав, що також покине свою сім'ю. Я попросила трохи часу на роздуми. Та коли ми з ним попрощалися, в електричці по дорозі додому я раптом зрозуміла, що вже не відчуваю до нього нічого. Не знаю чому, але як тільки він завів розмову про спільне життя, щось особливе, що я відчувала в собі, відразу зникло, наче його здув сильний порив вітру. Від жаги до нього не залишилося ні крихти.

Після того я почала відчувати вину перед тобою. Як я вже писала, поки я палала до нього нестримною жагою, чогось такого у себе я не помічала. Раділа, що ти ні про що не здогадуєшся. Навіть думала, що в такому разі можу робити, що мені заманеться. Начебто мій зв'язок з ним і наші з тобою стосунки належали різним світам. Та коли моя жага до нього розтанула, я перестала розуміти, де опинилася.

Я завжди вважала себе чесною людиною. Звісно, я маю чимало вад, та коли йдеться про щось важливе, я нікому не брехала й себе не обманювала. Від тебе ніколи нічого не приховувала. І цим навіть трохи гордилася. Та от кілька місяців я тобі нахабно брехала і не відчувала жодних докорів сумління.

Тепер я від цього страждаю. Відчуваю, що я нічого не варта, нікчемна людина. Можливо, так воно насправді є. Та незалежно від цього мені не дає спокою одне: чому це я раптом відчула такий сильний, майже ненормальний сексуальний потяг до людини, якої я навіть не кохала? Ніяк цього не розумію. Якби не цей потяг, ми жили б з тобою зараз щасливо, а той чоловік був би приятелем, з яким приємно побалакати. Однак ця нерозумна пристрасть зруйнувала підвалини нашого дотеперішнього життя, звела його нанівець. Вона позбавила мене всього: тебе, нашого спільного дому, роботи. Власне, чому так мало статися?

Три роки тому, коли я зробила аборт, я казала, що маю тобі щось розповісти. Пам'ятаєш? Можливо, треба було тоді все щиро висловити. І в такому разі, може, нічого не сталося б. Однак навіть тепер я навряд чи зважилася б на таке зізнання. Здається, ніби все геть-чисто зійде нанівець, коли таке зробиш. Тож, напевне, краще мені зникнути разом з тим, чого не сказала.

Пробач, але ні перед одруженням, ні після я не отримувала з тобою сексуального задоволення. Мені було приємно у твоїх обіймах, але відчуття мої тоді здавалися розмитими й відстороненими, ніби зазнавала їх не я, а якась інша людина. Ти не винен у тому, що я не могла повнокровно відчувати. Усередині мене був якийсь блокатор, який глушив мої сексуальні пориви на самому початку. Та коли я запізналася з тим чоловіком, цю перепону, незрозуміло чому, наче вітром здуло завдяки сексу з ним, і я перестала розуміти, що тепер робити.

Від самого початку між нами було щось дуже близьке й делікатне. Але тепер ми його втратили назавжди. Досконале зчеплення в механізмі, схожому на міф, зіпсувалося. Я його зіпсувала. Точніше, щось у мені змусило це зробити. Я дуже жалкую, що так сталося. Бо не кожному в житті випадає така щаслива нагода, як мені. Я ненавиджу те, через що все це відбулося. Навряд чи ти уявляєш собі, як я це ненавиджу. Я хочу точно знати, що це таке. Я повинна знати. Повинна знайти його корені й винести вирок. Та я не певна, чи вистачить мені для цього сил. В усякому разі, це — моя проблема, яка тебе ніяк не стосується.

Прошу тебе: не турбуйся більше про мене й не шукай. Забудь про мене й подумай, як розпочати нове життя. Своїм родичам я напишу й поясню, що в усьому сама винна, а ти до цього не причетний. Думаю, вони тобі не завдадуть клопоту. Найближчим часом маю намір подати заяву про розлучення. Так буде краще для нас обох. А тому, будь ласка, не заперечуй. З моїм одягом та іншим дріб'язком роби що хочеш. Усе це вже належить минулому. Я вже не зможу користуватися речами, взятими з часу нашого спільного життя.

Бувай!"

Я довго перечитував листа й поклав назад у конверт. Добув з холодильника ще одну банку пива і випив.

Якщо подає заяву про розлучення, то це означає, що вона не збирається чинити самогубства. І це мене трохи заспокоїло. Потім я згадав, що майже два місяці ні з ким не мав фізичної близькості. Як і писала Куміко, увесь цей час вона відмовлялася спати

зі мною. Бо, мовляв, у неї легкі симптоми запалення сечового міхура, а тому лікар порадив їй упродовж певного часу утриматися від сексу. Звісно, я повірив. Бо вважав, що не маю жодних підстав не вірити.

Протягом цих двох місяців я мав зв'язок з жінками тільки уві сні або у світі, який я в межах свого словника називав сном, — з Критою Кано й жінкою, що дзвонила мені по телефону. А от з реальною жінкою в реальному світі я спав востаннє два місяці тому. Я лежав на дивані й, поглядаючи на складені на грудях руки, згадував тіло Куміко, коли бачив його останній раз. М'який вигин її спини, що відкривався, коли я застібав блискавку на її сукні, запах туалетної води у неї за вухами. Якщо все, що вона написала в листі, чиста правда, то, можливо, ми вдруге ніколи разом не спатимемо. Оскільки Куміко про все чітко написала, то можна не сумніватися, що так воно й буде.

Що більше я думав про те, що наші стосунки з Куміко, можливо, уже в минулому, то миліше згадував про тепло її тіла, яке раніше належало мені. Близькість з Куміко приносила мені насолоду. І до одруження, звичайно, і потім, через кілька років, коли гострота перших відчуттів ослабла, секс з Куміко мені подобався. Як наяву, я бачив перед собою її струнку спину, шию, ноги, груди. Згадував усе, що робили я і вона, коли віддавалися любов'ю.

Однак Куміко зійшлася з кимсь, мені зовсім невідомим, і несамовито з ним злягалася. До того ж, як призналася, отримувала від цього насолоду, якої не відчувала зі мною. Скрикувала, напевне, так, що в сусідньому номері було чути, й корчилася так, що ліжко під нею тряслося. Мабуть, таке з ним виробляла, чого мені й не снилося. Я встав, добув з холодильника пиво й випив. З'їв картопляного салату. Захотів послухати музику й увімкнув радіо, знайшов на УКХ класику і приглушив звук. "Я так сьогодні втомилася, — казала Куміко, — що зовсім не хочеться. Пробач". — "Гаразд, не має значення", — відповідав я. Після того, як скінчилася струнна серенада Чайковського, зазвучала невеличка п'єса для фортепіано — щось знайоме із забутою назвою. Коли її звуки замовкли, дикторка оголосила, що передавали "Віщого птаха" — сьому п'єсу із "Лісових сцен" Шумана. Я уявив собі, як Куміко ворушить стегнами під коханцем, задирає ноги, вгризається нігтями в його спину, залишаючи плями від слини на простирадлі. Дикторка пояснила, що Шуман змалював фантастичний образ лісу, де живе чарівний птах, що передбачає майбутнє.

"Власне, що я знав про Куміко?" — подумав я. Повільно зім'явши в руці порожню пивну банку, я кинув її у відро для сміття. Невже Куміко, яку я начебто розумів і з якою спав як з дружиною впродовж кількох років, насправді була тільки зовнішньою оболонкою? Так само, як майже увесь світ, в якому ми живемо, належить медузам? Якщо так, то, власне, що таке шість років, прожитих з нею разом? Який їх сенс?

Коли я черговий раз перечитував лист Куміко, украй несподівано пролунав телефонний дзвінок. Цей звук буквально зірвав мене з дивана. Власне, кому заманулося дзвонити після другої години ночі? Невже Куміко? Ні, вона в жодному разі сюди не дзвонитиме. Може, Мей Касахара? Побачила, як я йду із саду навколо порожнього дому, і зателефонувала. Або Крита Кано вирішила пояснити, куди вона

пропала. А втім, це могла б бути і та загадкова жінка з телефону. Може, збирається щось передати. Правду сказала Мей: навколо мене забагато жінок. Я витер піт з обличчя рушником, що опинився під рукою, і повільно підняв слухавку.

— Алло? — сказав я.

— Алло! — почулася відповідь. Голос був не Мей Касахари. І не Крити Кано, й не загадкової жінки з телефону. Це була Мальта Кано. — Алло! — проказала вона. — Окада-сан? Це Мальта Кано. Ви мене пам'ятаєте?

— Звичайно! Добре пам'ятаю, — відповів я, намагаючись угамувати серцебиття. Ну хіба я міг її забути?

— Вибачте, що телефоную вам так пізно. Бо маю до вас невідкладну справу. Ви, звичайно, сердитесь, що вас турбую. Я знаю, але все-таки вирішила подзвонити. Ще раз вибачте.

Я попросив її цим не перейматися, сказавши, що все одно не сплю і вона мене нітрохи не потривожила.

12

Що я виявив, коли голився

Що я виявив, коли прокинувся

— Я подзвонила вам так пізно, бо вирішила, що треба якомога швидше зв'язатися з вами, — вела далі Мальта Кано. Слухаючи її, я мав враження, що вона вибирає кожне слово й ставить його на своє місце в суворому логічному порядку. — Якщо ви не проти, я хотіла б дещо у вас розпитати.

Я присів на диван із слухавкою у руці.

— Будь ласка. Питайте що завгодно.

— Окада-сан, протягом останніх двох днів ви часом нікуди не виїжджали? Я кілька разів телефонувала, але вас не заставала дома.

— Так, мене не було, — відповів я. — На якийсь час відлучився з дому. Бо захотів побути на самоті, заспокоїтись і над дечим подумати. Багато чого треба обдумати.

— Звичайно, я вас добре розумію. Якщо хочеться щось як слід обдумати, то бажано змінити місце перебування. Однак, Окада-сан... вибачте за недоречне втручання... ви, здається, від'їжджали кудись дуже далеко, чи не так?

— Ну, я не сказав би, що дуже далеко... — ухильно відповів я їй, переклавши слухавку з лівої руки у праву, вів далі: — Як би вам сказати? Просто місце трохи ізольоване. Але про нього я зараз не можу докладно розповідати. Обставини так склалися... Я щойно повернувся і дуже втомився, а тому не готовий довго пояснювати.

— Звичайно! У кожного свої обставини. Вам не треба зараз нічого пояснювати. Звучання вашого голосу виразно підказує мені, що ви втомилися. Не турбуйтеся, будь ласка. Мені не слід вам докучати розпитами в таку пору. Поговоримо пізніше, в більш підходящий час. Вибачте за настирливість, але я хвилювалася, чи не сталося з вами чогось поганого цими днями.

Я збирався тихо підтакнути, але натомість видав звук, схожий на вдих морської тварини, що захлинулася водою. "Чогось поганого?" — подумав я. А що, власне, в тому,

що зі мною відбувається, можна вважати поганим, а що — непоганим? Що правильно, а що — неправильно?

— Спасибі вам за турботу, але зараз у мене все гаразд, — сказав я, поправивши голос. — Не вважаю, що сталося щось добре, але чогось особливо поганого також не було.

— Чудово.

— Просто втомився, от і все, — додав я.

Мальта Кано тихо кашлянула.

— До речі, Окада-сан, ви не помітили у собі за ці дні яких-небудь значних фізичних змін?

— Фізичних змін? У собі?

— Так. Змін у вашому тілі.

Я підвів голову й глянув на своє зображення у вікні, що виходило в сад. Нічого, що можна назвати "фізичною зміною", не виявив. Коли під душем старанно відмивався, також нічого не помітив.

— А які ви, наприклад, зміни маєте на увазі?

— Я сама не знаю, але це мала б бути явна зміна, яка відразу впадала б у вічі будь-кому.

Я поклав ліву долоню на стіл, розчепіривши пальці, й уважно придивився до неї. Долоня — така, як завжди. На ній нічого не змінилося. Позолотою не вкрилася, перетинки між пальцями не вирости. Не гарна і не потворна.

— Ви сказали: "явна зміна, яка відразу впала б будь-кому у вічі". Так що, може, крильця на спині повинні вирости, чи що?

— Можливо, й так, — спокійно відповіла Мальта Кано. — Але, звичайно, це лише одна з можливостей.

— Звичайно, — відповів я.

— Так ви що-небудь помітили?

— Ні. Принаймні наразі. Якби вирости крильця за спиною — мимоволі помітив би.

— Можливо, — погодилася вона. — І все-таки, Окада-сан, будьте обережними. Знати свій стан не так-то просто. Скажімо, людина не може безпосередньо бачити свого обличчя. Доводиться покладатись на відображення в дзеркалі. Емпірично вірити в те, що відображення правдиве.

— Буду обережним.

— До речі, ще одне, останнє, запитання, Окада-сан. Я недавно втратила зв'язок з Критою. Так само, як з вами. Можливо, це випадковий збіг, але загалом дивний. Тож я подумала: ви часом не знаєте про неї що-небудь?

— Про Криту Кано? — здивувався я.

— Так, — сказала вона. — Може, здогадуєтесь, де вона?

Я сказав, що не маю уявлення. Не знаю, на якій підставі, але мені здалося, що на якийсь час краще приховати від Мальти Кано, що я недавно розмовляв з Критою і вона відразу після того кудись зникла.

— Крита хвилювалася, що не може додзвонитися до вас, а тому пішла до вас учора ввечері, щоб з'ясувати, у чому справа. Уже стільки часу минуло, а її все немає. У мене якесь погане передчуття: а що, як з нею щось сталося?

— Розумію. Якщо вона з'явиться, я відразу попрошу її вам подзвонити.

Після короткої мовчанки Мальта Кано вела далі:

— Чесно кажучи, я переживаю за Криту. Як ви знаєте, наша з нею робота — не зовсім звична. Однак сестра ще не так добре обізнана в цій сфері, як я. Не хочу сказати, що вона не має до цього дару. Вона його має. Однак вона до нього ще як слід не звикла.

— Розумію.

Мальта Кано знову замовкла. Цього разу надовше. Здавалось, вона розгубилася.

— Алло! Ви чуєте? — спитав я.

— Так, Окада-сан, — відгукнулася Мальта Кано.

— Як побачу Криту-сан, обов'язково передам, щоб зв'язалася з вами, — повторив я.

— Дякую, — сказала Мальта Кано й, попросивши вибачення за пізній дзвінок, поклала слухавку. Зробивши те саме, я знову поглянув на своє відображення у віконній шибі. І раптом подумав: можливо, я говорив з нею востаннє і вона назавжди зникне з мого життя. Чого це я так подумав? Адже для цього не було жодних підстав. Я просто зненацька так передчув.

Після того я раптом згадав про драбину, яку залишив висіти в колодязі. Треба її прибрати негайно, бо як хтось побачить, можуть виникнути неприємності. До того ж несподівано Крита Кано зникла. Востаннє я бачив її саме біля колодязя.

Запхавши ліхтарик у кишеню й узувшись, я вийшов у сад і знову переліз через огорожу. Пройшов доріжкою до порожнього дому. У домі Мей Касахари, як і раніше, не світилося. Стрілки годинника показували майже третю. Зайшовши у сад порожнього дому, я попрямував до колодязя. Як і перед тим, драбина, прив'язана до дерева, звисала в колодязь. Кришка була наполовину відхилена.

Я чомусь ненароком зазирнув у колодязь і неголосно, майже пошепки, гукнув: "Гей, Крита-сан!" Відповіді не було. Я вийняв ліхтарик і посвітив униз. Самого дна промінь не сягнув, зате долинув чийсь ледве чутний голос, схожий на стогін. Я ще раз покликав Криту Кано.

— Усе гаразд. Я тут, — озвалася вона.

— Що ти там робиш? — спитав я тихо.

— Питаєте, що роблю?.. Те саме, що й ви тут робили, Окада-сан, — відповіла вона збентеженим тоном. — Думаю. Адже тут чудове місце для роздумів.

— Це правда, — погодився я. — Та мені щойно дзвонила твоя сестра. Страшно хвилюється, що ти зникла. Уже пізня ніч, а тебе все нема дома й невідомо, коли будеш. Просила сказати, щоб ти відразу дала про себе знати, якщо я тебе зустріну.

— Зрозуміло. Дякую за турботу.

— Гей, Крита-сан, може, усе-таки вилізеш звідти? Хочу з тобою поговорити.

Вона не відповіла.

Я вимкнув ліхтарик і запхав його в кишеню.

— А що, якби ви, Окада-сан, сюди спустилися? Посиділи б удвох, поговорили.

"О, справді було б непогано спуститися на дно колодязя і поговорити з Критою", — подумав, але від самої згадки про затхлу п'їтму в ньому відчув тягар у животі.

— Е ні, вибач, мені туди більше не хочеться. І ти там довго не затримуйся. А то хто-небудь знову витягне драбину. Та й повітря там застоєне.

— Знаю. Та я все одно хочу ще трохи тут побути. Не турбуйтеся про мене.

Ну що я міг зробити, якщо вона не хотіла вилізати?

— Коли, я говорив з твоєю сестрою по телефону, я не сказав, що недавно тебе тут зустрів. Я правильно зробив? Бо мені здалося, що про це краще промовчати.

— Правильно. Будь ласка, не кажіть сестрі, що я тут, — сказала Крита Кано й, зробивши коротку паузу, додала: — Не хочу її тривожити, але ж іноді хочеться подумати. Як закінчу — відразу вилізу. Залиште мене, будь ласка, трохи на самоті. Я вам не завдам жодного клопоту.

Я вирішив залишити її і піти додому. Що буде, побачу вранці. Навіть якщо вночі прийде Мей Касахара й витягне драбину, я все-таки якось зможу врятувати Криту Кано. Повернувшись додому, я роздягнувся і звалився на ліжко. Узяв книжку, що лежала в узголів'ї, розгорнув на закладеній сторінці. Здавалось, що збудження не дасть заснути, та, не прочитавши й двох сторінок, я відчув, що дрімаю. Згорнувши книжку, погасив світло й наступної мить поринув у сон.

Прокинувся я о пів на десяту. Занепокоєний становищем Крити, я хутко одягнувся і, навіть не вмившись, попрямував доріжкою до порожнього дому. Хмари висіли низько над землею, і вологе ранкове повітря в будь-яку хвилину могло пролитися дощем. Драбина в колодязі не висіла. Видно, хтось відв'язав її від дерева й забрав. Обидві половини кришки були щільно закриті, зверху лежав камінь. Відхиливши одну половину, я зазирнув у колодязь і покликав Криту. Однак відповіді не почув. Покликав ще кілька разів. "Можливо, спить?" — подумав я і кинув жменю дрібних камінців. Та, здається, в колодязі нікого не було. Удосвіта Крита, напевне, вибралася назовні, відчепила драбину й кудись пішла. Я опустив кришку й подався додому.

Вийшовши з двору порожнього дому, я трохи постояв, зіпершись об огорожу і поглядаючи на дім Мей Касахари. Можливо, вона, як звичайно, помітить мене й покажеться. Однак я її не дочекався. Навколо панувала цілковита тиша. Не було видно людей, не лунали жодні звуки — навіть сюрчання цикад. Я стояв і копирсав землю носом черевика. Мене охопило дивне відчуття, ніби за кілька днів, проведених у колодязі, колишню реальність замінила інша й поселилася тут назавжди. Воно не покидало мене відтоді, як тільки я вибрався з колодязя і повернувся додому.

Повернувшись доріжкою додому, я вирішив почистити у ванній зуби й поголитися. За цих кілька днів усе обличчя обросло чорною щетиною, і тепер я скидався на врятовану жертву корабельної катастрофи. Я вперше відпустив таку бороду. Хотів залишити, але, трохи подумавши, вирішив усе-таки поголитися. Мені здалося, що буде краще, якщо обличчя залишиться таким, яким було, коли з дому пішла Куміко.

Розпаривши обличчя гарячим рушником, я щедро вимазав його кремом для гоління й повільно, щоб не порізатися, взявся голити щетину — спочатку на підборідді, на лівій щоці, потім на правій. Поголивши праву щоку, я раптом зиркнув у дзеркало — і мимоволі відчув, як мені перехопило подих. На щоці видніла якась синювато-темна пляма. "Невже щось прилипло?" — подумав я спочатку. Я зняв з обличчя залишки крему, як слід умився з милом і спробував стерти пляму рушником. Але вона не зникла, а наче глибоко проникла у шкіру. Я провів по ній пальцем, але нічого, крім легкого жару, не відчув. Родимка! Вона з'явилася на щоці саме там, де я відчув жар, коли сидів у колодязі.

Наблизившись впритул до дзеркала, я заходився уважно розглядати пляму. Вона була відразу за щелепою, завбільшки з долоню немовляти. Синювато-темна, майже чорна, вона скидалася на "монбланівське" чорнило, яким користувалася Куміко.

Спочатку я подумав, що це — алергія на шкірі. Можливо, я отруївся чимось на дні колодязя. Скажімо, лаком. Та хіба там щось таке могло бути? Адже я освітив у колодязі ліхтарем кожную тріщину і нічого, крім землі та бетонних стін, не виявив. Зрештою, хіба від алергії чи чогось подібного з'явиться така чітка пляма?

Невдовзі мене охопила легка паніка: я розгубився, втратив орієнтацію — так, наче на мене накотилася велика хвиля й поволокла за собою. Випустивши рушник з рук, я перекинув відро для сміття, ударився об щось ногою і забурмотав якусь нісенітницю. Потім узяв себе в руки й, зіпершись об раковину, намагався спокійно обдумати, що ж робити далі.

"Ще трохи почекаю і подивлюся, що ж буде далі", — подумав я. До лікаря завжди встигну. Можливо, пляма сама зійде, як висипка, спричинена лаком. Можливо, так само швидко зникне, як і з'явилася. Я пішов на кухню і приготував кави. У шлунку було порожньо, та як тільки збирався щось з'їсти, апетит щезав, як вода, побачена в міражі.

Я ліг на диван і задивився на дощ, який щойно припустив. Раз у раз ходив до ванної і розглядав себе в дзеркалі, але ніяких змін у плямі не помічав. Вона красувалася на щоці своєю густою синявою.

Я здогадувався: єдиною причиною появи цієї плями було те, що в тому передсвітанковому видінні, схожому на сон, побаченому на дні колодязя, моя телефонна знайома провела мене за руку крізь стіну, щоб урятувати від небезпечного когось, який відчинив двері й зайшов у номер. І от тоді, коли я проходив крізь стіну, я виразно відчув жар на щоці — там, де тепер була пляма. Та, звісно, причинно-наслідковий зв'язок між проходженням крізь стіну та появою плями на щоці залишався нез'ясованим.

Чоловік без обличчя у готельному фойє сказав: "Зараз неслухний час. Зараз вам не можна тут перебувати". Він мене попередив, але я знехтував його попередженням і пішов уперед, сердитий на Нобору Ватая і на свою розгубленість. І, можливо, тому отримав цю відмітку.

А може, це тавро наклав на мене той дивний напівсон-напіввидіння. "Це не просто був сон, — казали вони за допомогою цієї плями. — Усе справді відбулося. І тобі

доведеться згадувати про це щоразу, коли дивитимешся в дзеркало".

Я труснув головою. В усьому цьому надто багато непоясненого. Ясно тільки одне: я нічого не розумію. Голову знову охопив тупий біль, і я вже не міг більше думати. Нічого робити не хотілося. Ковтнувши холодної кави, я знову видивився на дощ за вікном.

Пополудні я подзвонив дядькові. І трохи з ним побалакав про се про те. Мені здавалося, що відірвуся від реального світу невідомо куди, якщо з ким-небудь не порозмовляю.

Дядько поцікавився, як почувається Куміко. Я відповів, що добре. Поїхала кудись у справах. Слід було б усе йому чесно викласти, але я не міг розповісти по порядку сторонній людині про те, що сталося зі мною останнім часом. Я ж не міг пояснити комусь того, чого сам не розумів. А тому наразі вирішив приховати від дядька правду.

— Ви довго жили в цьому домі, чи не так? — запитав я.

— Авжеж. Років шість-сім, напевне. Але постривай... мені було тридцять п'ять, коли я його купив, і прожив там до сорока двох. Виходить, сім років. Сюди переїхав, коли одружився. А до того часу постійно жив там.

— Я хотів би спитати... Тоді з тобою не відбувалося нічого поганого?

— Поганого? — здивувався дядько.

— Ну... часом не хворів або з жінкою не розлучався?

На тому кінці телефонної лінії почувся веселий дядьків сміх.

— Правда, була така історія з однією жінкою. Таке ж саме сталося і після переїзду. Та нічого поганого в цьому не бачу. І, чесно кажучи, я за ними не жалію. А хворіти... Не пригадую, що хворів. Хіба що ззаду на шиї якийсь нарост з'явився. Довелось вирізати. Помітили його в перукарні й порадили на всякий випадок вирізати. Я пішов до лікаря, але виявилось, що нічого страшного нема. Поки я там жив, це був перший та останній випадок, коли я звертався до лікаря. Їй-бо, хоч вимагай медичну страховку!

— І жодних поганих спогадів у вас не залишилося?

— Жодних, — трохи подумавши, відповів дядько. — А чому ти про це питаєш?

— Просто так. Недавно Куміко ходила до ворожбита, і той наговорив їй всякої всячини — мовляв, цей дім стоїть на поганому місці й таке інше, — збрехав я. — Звісно, я не вірю в такі дурниці, але Куміко попросила дізнатися у вас...

— Гм-м... Я також не розуміюся на ворожінні. Погане чи добре місце — не знаю. Але я там жив і думаю, що з домом усе гаразд. А от у Міявакі, може, щось не так, однак від їхнього дому наш стоїть досить далеко.

— А хто в ньому жив після того, як ви переїхали?

— Після мене років три жив шкільний учитель з родиною, потім п'ять років — молоде подружжя. Чоловік, здається, мав якесь діло, а яке — не пам'ятаю. А от як вони жили — щасливо чи ні, — не знаю. Бо управління домом я передав одній ріелторській фірмі. Самих пожильців я у вічі не бачив, і чому вони виїхали — також не здогадуюсь. Чогось поганого про них не чув. Гадаю, їм стало тісно й вони побудували власний дім.

— Хтось мені одного разу сказав, що в цьому місці якусь течію перегороджено. Вам

це ні про що не говорить?

— Течію перегороджено? — перепитав дядько.

— Я й сам не доберу, що це означає. Просто мені так сказав той чоловік.

Дядько на мить задумався.

— Ні, ніщо не спадає на думку Але, здається, перегородити з обох боків нашу доріжку — не дуже вдала ідея. Бо, якщо подумати, дивно, коли дорога не має ні початку, ні кінця. І в дороги, і в ріки головний принцип — протікати. Якщо перегородити таку течію — усе зупиниться.

— Справді, — сказав я. — Тоді я хотів би спитати про ще одну річ. Ви коли-небудь чули, як співає заводний птах?

— Заводний птах? — спитав дядько. — А що це таке?

Я коротко розповів йому про заводного птаха. Про те, як він сідав на дерево в саду і щодня кричав таким голосом, ніби накручував пружину.

— Не знаю. Ніколи не бачив і не чув. Я взагалі люблю птахів і з насолодою їх слухаю, як вони співають, але про такого птаха чую вперше. Він має якийсь стосунок до дому?

— Та ні, не має. Просто мені цікаво, знаєте ви про нього чи ні.

— Знаєш, що я тобі пораджу? Якщо хочеш більше дізнатися про людей, що жили в домі після мене, зайди в ріелторську контору "Сетага-дайті", поряд зі станцією. Там, пославшись на мою рекомендацію, поговори зі старим Ітікавою. Він кілька років опікувався нашим домом. Живе там здавна і, можливо, розповість тобі чимало цікавого. Це я від нього дізнався про Міякаву. Старий любить побалакати, тож піди до нього.

— Дякую. Піду, — сказав я.

— До речі, як у тебе з пошуком роботи? — спитав дядько.

— Ще не знайшов. Правду кажучи, я не дуже її шукаю. Куміко працює, я пораюся дома. Якось зводимо кінці з кінцями.

Дядько начебто над чимось задумався, а потім сказав:

— Матимеш проблеми — дай знати. Може, чимось зараджу.

— Дякую. Коли що, прийду за порадою, — відповів я. І на цьому розмова скінчилася.

Я збирався подзвонити в ту дядькову ріелторську фірму, розпитати про дім і людей, які тут до мене проживали, але врешті-решт відмовився від такого наміру, бо вважав його безглуздом.

І пополудні дощ і далі безшумно мжичив. Усе навколо стало мокрим — дахи будинків, дерева в саду, земля. На обід я з'їв суп із банки разом з тостом. І до самого вечора пролежав на дивані. Хотів піти за покупками, але згадав про пляму — і полінився вийти з дому. Пожальів, що поголився. У холодильнику ще залишилося трохи овочів, а на полиці — кілька банок консервів. Був ще рис і яйця. Небагато, але прожити днів два-три можна.

На дивані я майже ні про що не думав, а читав, слухав касети з класикою, байдуже поглядав на дощ, що сипався на сад. Здатність мислення опустилася до найнижчого

рівня — видно, я перенапружив мозок, коли так довго просидів на дні темного колодязя. Як тільки я намагався про щось думати, голову схоплював тупий біль, ніби її стискали м'якими лещатами. А при спробі що-небудь пригадати всі м'язи і нерви скрипіли. Здавалось, я став Залізним Дроворубом із "Чарівника країни Оз", заржавілим від нестачі мастила.

Раз у раз я вставав і йшов до ванної, щоб у дзеркалі подивитися на пляму. Вона нітрохи не змінилася — ні розміром, ні кольором. А ще я помітив, що не поголився до кінця — на верхній губі залишилося волосся. Я забув про нього, коли, виголюючи праву щоку, побачив пляму й запанікував. Довелося ще раз умиватися гарячою водою, намазатися кремом і поголити залишки щетини.

Поглядаючи не один раз на своє відображення в дзеркалі, я згадав, що сказала по телефону Мальта Кано: "Скажімо, людина не може безпосередньо бачити свого обличчя. Доводиться покладатись на відображення в дзеркалі. Емпірично вірити в те, що відображення правдиве. Будьте обережними". На всякий випадок я пішов у спальню і поглянув на себе в трюмо, перед яким Куміко зазвичай одягалася. Пляма нікуди не ділася. Отже, дзеркало ні в чому не винне.

Крім плями, інших аномалій на собі я не виявив. Виміряв температуру — нормальна. За винятком того, що я, цілих три дні проголодувавши, майже не мав апетиту і раз у раз відчував нудоту — видно, це було продовження її приступів, які мучили мене в колодязі, — мій організм був у повному порядку.

Друга половина дня пройшла тихо. Без телефонних дзвінків, без листів. Ніхто не показався на доріжці, сусідів також не було чути. Коти по саду не пробігали, птахи не літали і не співали. Іноді сюрчали цикади, але не так наполегливо, як завжди.

Перед сьомою я відчув, що трохи зголоднів, а тому приготував просту вечерю з консервів та овочів. Послухав вечірні новини по радіо, чого давно не робив — у світі нічого особливого не відбувалося. Загинули на автомашині молоді хлопці — на автостраді когось невдало обганяли і врізалися у стіну. Поліція веде розслідування у справі, пов'язаній з видачею незаконних кредитів начальником відділення одного великого банку та його підлеглими. Якийсь хлопець прямо на вулиці вбив молотком тридцятишестирічну домогосподарку з Матіди. Та все це відбувалося десь в іншому, далекому світі. А в моєму лише падав дощ. Безшумно, тихо.

Коли стрілки годинника показали дев'яту, я перебрався з дивана на ліжку, дочитав розділ у книжці, погасив світло і заснув.

Мені щось снилося, та раптом я прокинувся. Сну я не міг пригадати, але, здається, було в ньому якесь напруження. Тож коли я розплющив очі, серце несамовито калатало. У кімнаті все ще панувала темрява, і я не міг згадати, де я. Минуло багато часу, поки збагнув, що я у себе дома, на ліжку. На будильнику — початок третьої. У колодязі погано спалося, за незрозумілим циклом — то невідомо коли засинав, то раптом прокидався. Як тільки я прийшов до тями, захотілося в туалет. Бо перед сном випив пива. Якби була змога, хотілося ще раз лягти й заснути, але не було іншої ради — я сів на ліжку і несподівано торкнувся рукою шкіри когось, хто лежав біля мене.

Однак особливо не здивувався. Бо на цьому місці завжди спала Куміко, і я до цього звик. Та враз я згадав: Куміко вже немає! Покинула мене. Поряд спав хтось інший.

Я рішуче ввімкнув лампу в узголів'ї. І побачив Криту Кано.

13

Крита Кано розповідає далі

Крита Кано, повернувшись до мене, спала гола-голісінька, без ковдри. Видніли груди гарної форми, рожеві соски, чорний лобок під плоским животом, схожий на заштриховану частину ескізу. Біла шкіра блищала так, ніби дівчина щойно народилася. Нічого не розуміючи, я вп'явся в неї очима. Вона спала, звівши до купи коліна й підігнувши під себе ноги. Розкуйовджене волосся закривало половину обличчя, а тому її очей я не бачив. Та, здається, вона спала міцно, бо навіть коли я засвітив лампу при узголів'ї, вона нітрохи не ворухнулася, дихала тихо й рівно. Ясна річ, сон мене остаточно покинув. Вийнявши з шафи легку літню ковдру, я прикрив нею дівчину. Погасив лампу і пішов у піжамі на кухню, щоб посидіти трохи за столом.

Після того я згадав про родимку. Торкнувся щоки — усе ще відчув на ній невеликий жар. У дзеркало не дивився, бо все одно було ясно, що пляма нікуди не ділася. Така штука просто так за одну ніч не зникне. Як розвидниться, можливо, доведеться пошукати в телефонному довіднику найближчого дерматолога. Та коли лікар мене питає, звідки вона, на мою думку, взялася, що я відповім йому? "Я майже три дні просидів у колодязі? Ні, з роботою це ніяк не пов'язане. Просто мені захотілося подумати, і я вирішив, що колодязь для цього підходить найкраще. Ні, їжі з собою не брав. І колодязь не мій. Він у чужому саду. Коло порожнього дому. Заліз у нього без жодного дозволу".

Я зітхнув. Та хіба я міг таке комусь сказати?

Поки я сидів бездумно, спершись ліктями, за столом, у моїй голові надзвичайно яскраво сплило голе тіло Крити Кано. Вона міцно спала на моєму ліжку, а я згадував сон, в якому я займався сексом з нею, що з'явилася в сукні Куміко. Я все ще виразно відчував дотик до її шкіри й вагу її тіла. А проте не міг чітко розділити, де закінчується дійсність і починається нереальність. Стіна між цими двома сферами починала поступово танути. Принаймні в моїй пам'яті реальне й нереальне, здавалось, співіснували поруч, майже однаково вагомі та яскраві.

Щоб вигнати з голови ці безладні сексуальні образи, мені довелося підійти до умивальника й сполоснути обличчя холодною водою. Потім я подивився на Криту. Вона, як і раніше, міцно спала, зсунувши ковдру до пояса. Видніла тільки її спина, що нагадала мені про спину Куміко в останній день. Тепер, коли я подумав про це, Крита своєю фігурою здалася мені навдивовижу схожою на Куміко. Раніше, коли вона відрізнялася зачіскою, манерою одягатися і макіяжем, я цього особливо не помічав. Вони обидві, здавалось, мали приблизно однакову вагу й однаковий зріст. Та й розмір одягу в них, видно, був приблизно той самий.

Прихопивши свою ковдру, я перейшов у вітальню, ліг на диван і розгорнув історичну книжку, яку приніс недавно з бібліотеки. Вона була про те, як до війни

Японія управляла Маньчжурією і як воювала з Радянським Союзом під Номонханом. Після розповіді лейтенанта Мамії я зацікавився тодішніми подіями в Китаї і тому взяв у бібліотеці кілька книжок на цю тему. Та коли впродовж десяти хвилин пройшовся очима по докладних історичних описах, раптом відчув, що дрімаю. Поклавши книжку на підлогу, я заплющив очі, щоб дати їм трохи перепочити, але відразу поринув у сон, так і не погасивши світла.

Прокинувся я від шуму з кухні. Я пішов туди й побачив Криту, що готувала сніданок. На ній були біла майка й блакитні шорти — все з Куміко.

— Послухай, а де твій одяг? — спитав я, стоячи у дверях.

— Ой, вибачте! Ви спали, і я насмілилась узяти на час дещо з одягу вашої дружини. Це, звичайно, нахабство, та я не мала у що одягтися, — сказала Крита, повернувши голову до мене. Невідомо коли вона встигла напудритися і зачесатися під 60-ті роки. Бракувало тільки накладних вій.

— Особливо цим не переймайся. Та, власне, що сталося з твоїм одягом?

— Загубила, — просто відповіла вона.

— Загубила?

— Так, десь загубила.

Я зайшов у кухню і, спершись об стіл, спостерігав, як вона готує омлет — спритно розбила яйця, додала спецій і швидко все розмішала.

— Ти хочеш сказати, що прийшла сюди голою?

— Ага, — відповіла Крита так, ніби немає в цьому нічого дивного. — Зовсім голою. Ви ж самі знаєте. Адже накрили мене ковдрою.

— Справді, — промимрив я. — Та все-таки я хотів би знати, де і як ти загубила одяг та як добралася без нічого сюди.

— Сама не розумію, — відповіла Крита, струшуючи сковорідкою, щоб перемішати яйця.

— Сама не розумієш... — повторив я.

Крита розклала омлет на тарілках, додала вареної капусти брокколі. Підсмажила тости, поставила їх разом з кавою. Я добув масло, сіль і перець, і ми, немов молодята, сіли одне навпроти одного снідати.

Після того я раптом згадав про пляму. Крита, поглядаючи на мене, анітрохи не здивувалась і ні про що не запитувала. Я торкнувся плями — вона все ще була теплою.

— Окада-сан, не боляче?

— Зовсім ні.

Якийсь час Крита не спускала з мене очей.

— Начебто родимка.

— Мені також так здається, — сказав я. — Усе вагаюся: йти до лікаря чи ні.

— У мене таке враження, що лікар тут не зарадить.

— Можливо. Але ж не годиться залишати її в такому вигляді.

Тримаючи виделку в руці, Крита трохи задумалася.

— Я замість вас ходитиму продукти купувати або в якихось справах. Можете сидіти

дома, якщо вам незручно виходити в місто.

— Дякую, звичайно. Але ж у тебе є свої справи, а я не можу тут вічно сидіти.

Крита знову трохи подумала й сказала:

— У такому разі, можливо, Мальта знає, що з плямою робити.

— Ти не могла б їй подзвонити?

— Мальта сама телефонує, а дзвінків ні від кого не приймає, — сказала Крита, хрумаючи брокколи.

— Але ж ти можеш з нею зв'язатися?

— Звісно. Ми ж сестри.

— Отже, можеш спитати в неї про пляму? Або попросити, щоб вона мені подзвонила?

— Вибачте, але я цього не можу зробити. Не можу в неї просити про когось. У нас таке правило.

Намазуючи маслом тост, я зітхнув.

— Виходить, якщо в мене до Мальти якась справа, то я маю чекати, поки вона сама зателефонує?

— Саме так, — кивнула Крита. — А якщо ваша пляма не болить і не свербить, то краще на якийсь час забути про неї. От я на такі речі не звертаю уваги. Тому і вам раджу не звертати. З людьми іноді таке буває.

— Невже?

Якийсь час ми мовчки жували сніданок. Я вже давно не їв у компанії, тож усе було смачним. Я сказав про це Криті, і мені здалося, що їй було приємно це почути.

— Та все-таки що сталося з твоїм одягом?

— Вам, мабуть, неприємно, що я без дозволу наділа речі вашої дружини? — стривожено запитала Крита.

— Та ні. Я не маю нічого проти, що ти це зробила. Усе одно Куміко їх залишила. І все-таки я не второпаю, де і як ти загубила свій одяг.

— Не тільки одяг, але також туфлі.

— То як же ти все це загубила?

— Не можу пригадати, — сказала Крита. — Знаю тільки, що прокинулась у вашій постелі зовсім голою. А що було до того — зовсім не пам'ятаю.

— Пам'ятаєш, що спускалася в колодязь? Після того, як я звідти вибрався.

— Це пам'ятаю. І ще — що там заснула. А що ж було потім — не пригадую.

— Тобто ти зовсім не пам'ятаєш, як вибралася з колодязя?

— Анітрохи. У моїй пам'яті посередині розрив. Ось такий, — і Крита розставила вказівні пальці обох рук сантиметрів на двадцять. Скільки часу це означало, я не здогадувався.

— А що сталося з драбиною, що висіла в колодязі? Також не пам'ятаєш? Адже вона пропала.

— Про драбину взагалі нічого не знаю. Не пам'ятаю навіть, вилізала по ній з колодязя чи ні.

— Можеш показати п'ятки? — запитав я, уважно розглядаючи чашку з кавою, яку тримав у руці.

— Так, звичайно, — сказала Крита. Сівши поряд на стілець, вона витягнула ногу й показала п'ятки. Тримавши її за кісточки, я оглянув їх. Вони були абсолютно чисті й гарної форми. Без подряпин і грязюки.

— Нема ні грязюки, ні подряпин, — сказав я.

— Так.

— Учора цілий день падав дощ, і якщо ти йшла звідти боса, ноги твої, гадаю, мали б забруднитися. Оскільки ти проходила через сад, то на веранді мали б залишитися твої сліди, чи не так? Однак п'ятки в тебе чисті, а на веранді жодних слідів.

— Так.

— А це означає, що ти не йшла босоніж.

Наче вражена таким відкриттям, Крита на мить задумалася.

— У ваших словах є логіка.

— Можливо, є, але поки що ми ні до чого не прийшли, — сказав я. — Так де ж ти загубила одяг і туфлі та як сюди добралася?

— Не маю уявлення, — і Крита похитала головою.

Поки Крита старанно мила в раковині посуд, я сидів за кухонним столом і про все це думав. Та, звісно, ні до чого не додумався.

— З тобою таке часто відбувається? Скажімо, ти не можеш пригадати, куди ходила, — спитав я.

— Це вже не вперше. Не часто, але іноді таке буває. Ніяк не можу пригадати, куди ходила й що робила. Якось одного разу я десь забувала свій одяг. І тільки цього разу загубила все — і одяг, і туфлі.

Крита вимкнула воду, витерла ганчіркою стіл.

— Послухай, Крита-сан! — сказав я. — Минулого разу я так і не дослухав до кінця твоєї розповіді. Тоді ти перервала її на півдорозі й кудись зникла. Пам'ятаєш? Може, розкажеш до кінця? Про те, що сталося з тобою після того, як тебе спіймали якудза, змусили займатися проституцією, як ти зустрілася з Нобору Ватая і переспала з ним.

Спершись на умивальник, Крита глянула на мене. Краплі води скапували з її рук і падали на підлогу. З-під білої майки на її грудях чітко випиналися соски. Позираючи на них, я знову виразно уявив собі її голе тіло, побачене вночі.

— Гарзд. Розповім усе, що потім сталося.

Вона знову сіла навпроти.

— Минулого разу я раптом утекла посеред нашої розмови, бо не була готова все вам розповісти. Вважала, що треба вам, Окада-сан, усе чесно викласти, якщо вдасться, але не змогла дійти до кінця. Ви, напевне, здивувалися, що я зникла так несподівано?

Поклавши руки на стіл, Крита дивилася мені прямо в очі.

— Звичайно, здивувався, але серед того, що сталося останнім часом, це не було найдивнішим.

— Як я вам уже казала, моїм останнім "фізичним клієнтом" як повії був Нобору

Ватая. Коли за робочим дорученням Мальти я зустрілася з ним удруге, то відразу його впізнала. Навіть якби намагалася забути, все одно не змогла б. Однак чи згадав він мене, не знаю. Бо Ватая-сан не з таких, чий почуття можна прочитати на обличчі.

Та, гадаю, краще розповісти все по порядку. Спочатку про те, коли Нобору Ватая став моїм клієнтом. Це було шість років тому.

Як я вже казала, тоді я зовсім перестала відчувати біль. І не лише біль — я взагалі нічого не відчувала, абсолютно нічого не сприймала. Звісно, це не означає, що я не відчувала жару, холоду, болю... Але всі ці відчуття, здавалось, належали іншому, далекому світові, ніяк зі мною не пов'язаному. А тому ніщо в мені не чинило опору, коли я спала з чоловіками за гроші. Хоч би що зі мною робили, мені було байдуже, бо все, що я відчувала, мене не стосувалося. Бо моє оніміле тіло мені навіть не належало. У той час якудза повністю втягли мене в проституцію. Вони змушували мене спати з чоловіками — я це робила, давали мені гроші — я брала. Ми на цьому минулого разу зупинилися?

Я кивнув.

— Того дня мене послали на шістнадцятий поверх одного готелю в центрі. Номер було зарезервовано на прізвище Ватая. Прізвище рідкісне — з тих, що не часто трапляються. Постукавши, я відчинила двері й побачила чоловіка, що, сидячи на дивані, пив замовлену в номер каву й начебто щось читав. На ньому була зелена теніска і брунатні бавовняні штани. Волосся коротко стрижене, на носі — окуляри в брунатній оправі. На низькому столику перед диваном стояв кавник і чашка, лежала книжка. Видно, він зосереджено читав, бо в його очах ще не погасло збудження. Обличчя без особливих прикмет, тільки очі світилися небуденною енергією. Побачивши ці очі, я на мить подумала, що зайшла не в той номер. Та ні, я не помилилася. Чоловік сказав, щоб я зайшла й замкнула двері.

Усе ще сидячи на дивані, він мовчки розглядав мене з ніг до голови. Так завжди буває, коли приходиш до клієнта. Вибачте, Окада-сан, ви коли-небудь купували повію?

— Ні, — відповів я.

— Це як купівля товару. До такого погляду швидко звикаєш. Бо клієнт купує тіло за гроші й, природно, перевіряє товар. Але цей чоловік дивився якось особливо — ніби розглядав крізь моє тіло щось поза мною. Я почувалася незручно: начебто стала напівпрозорою.

Здається, я розгубилась і випустила з рук сумочку. Вона легко стукнулася об підлогу, але я так збентежилася, що відразу цього не помітила. Урешті-решт я все-таки нагнулась і підняла її. Впавши, вона розстебнулася, і з неї висипалася моя косметика. Підібравши олівець для брів, крем для губ і маленький флакончик туалетної води, я поклала їх назад у сумочку. Увесь цей час він не спускав з мене очей.

Коли я зібрала в сумочку всі свої речі, він велів мені роздягтися. "Можна спочатку прийняти душ? Бо я спітніла", — спитала я. День був спекотний, і в метро по дорозі до готелю я вкрилася потом. Він сказав, що його це не хвилює, що в нього обмаль часу і щоб я негайно роздягалася.

Коли я роздяглася, він сказав, щоб я лягла на ліжко долілиць. Я послухалася. Він наказав не ворухитися, заплющити очі й мовчати, поки не запитає.

Одягнений, він сів поряд — тільки сів, не торкнувшись мене пальцем. Просто сидів і споглядав моє оголене тіло. Так тривало хвилин десять. Я до болю відчувала його пронизливий погляд на потилиці, на спині, на сідницях, на ногах. Подумала, може, він імпотент. Іноді трапляються такі клієнти. Куплять повію, роздягнуть і просто дивляться. А деякі з них роздягають дівчат і кінчають у них перед очима. Різні люди з різних причин купують повій. Тож я подумала, що, може, цей з таких.

Та незабаром він простягнув руку і почав мене обмацувати. Його пальці чогось шукали, неквапливо переміщаючись від плечей до спини, від спини до попереку. Це було не загравання і, звісно, не масаж. Його пальці рухалися сторожко, ніби прокладаючи маршрут на карті. Торкаючись мене, він, здавалось, постійно про щось думав. Не просто думав, а міркував зосереджено й серйозно.

Пальці, що досі невпевнено блукали по тілу, раптом зупинялись і завмирили. Було таке враження, ніби вони то збивалися з дороги, то знову знаходили її. Ви розумієте, що я кажу? Мені здавалось, наче кожен палець жив і думав сам по собі, підкоряючись власній волі. Від такого дивного відчуття на душі ставало моторошно.

А проте дотик його пальців збуджував мене. Уперше в житті. Перед тим, як я стала повією, статевий акт завдавав мені тільки біль. Від самої думки про нього мене переповнював страх, що буде боляче. Та все різко змінилося, коли я звикла до нового заняття, — я взагалі перестала будь-що відчувати. Біль пропав, і разом з ним пропали інші відчуття. Щоб задовольнити клієнта, я стогнала і вдавала, що шаленію від збудження. Та все це було обманом, професійним трюком. А от під його пальцями я стогнала по-справжньому. Цей стогін виривався невимушено з глибини мого єства. Я зрозуміла, що в мені щось заворушилося — здавалось, начебто центр ваги тіла переміщався то сюди, то туди.

Невдовзі його пальці перестали рухатися. Обхопивши мене за талію обома руками, він, здавалось, про щось думав. Через кінчики його пальців я відчула, що він намагається вирівняти дихання. Потім він почав повільно роздягатися. Заплющивши очі, я занурила обличчя в подушку й чекала, що буде далі. Оголившись, він розсунув мені руки й ноги.

У кімнаті панувала глибока тиша. І тільки слабо шумів кондиціонер. Чоловік не видавав жодного звуку. Навіть його дихання я не чула. Він поклав долоні мені на спину. Я обм'якла. Його прутень торкнувся моїх сідниць, але все ще залишався м'яким.

У цю мить в узголів'ї ліжка задзвонив телефон. Я розплющила очі й зиркнула на обличчя клієнта. Однак він наче й не чув дзвінка. Продзвонивши разів вісім-дев'ять, телефон затих, і в номер знову повернулася тиша.

Повільно зітхнувши, якийсь час Крита мовчки дивилася на власні руки.

— Вибачте, — сказала вона, — дозвольте перепочити. Ви не проти?

— Звичайно. — Я долив собі кави й зробив ковток. Крита випила холодної води. Хвилин десять ми сиділи мовчки.

— Його пальці знову взялися обгладжувати мене геть-чисто всю, — вела далі Крита. — Не було місця, якого б вони не торкнулися. Я вже ні про що не думала. Серце калатало під вухами на диво рідко й голосно. Я вже не могла себе стримувати й раз по раз скрикувала під його руками. Намагалась приглушити той крик, але замість мене стогнав і кричав хтось інший. Здавалось, ніби всі гвинтики мого тіла ослабли. Згодом, через досить довгий час, я, все ще лежачи долілиць, відчула, як щось увійшло в мене ззаду. І зараз не знаю, що це було. Щось тверде і величезне, але, в усякому разі, не його прутень. Це точно. Я тоді подумала: "А все-таки він справді імпотент".

Незалежно від того, що це було, я відчула біль — уперше після невдалої спроби накласти на себе руки. Відчула сама, а не хтось інший. Неймовірний біль — такий, ніби щось розривало мене зсередини надвоє. Але разом із страшним болем на мене наринула насолода. Насолода й біль злилися воедино. Ви розумієте? Біль викликав насолоду, а насолода — біль. Ці два відчуття я сприймала як щось одне. Моє тіло, занурене в біль і насолоду, швидко розколювалося, але я вже не могла цього зупинити. А потім сталася дивна річ. Зсередини мого розірваного тіла, проштовхуючись, вирвалося щось, чого я раніше не бачила й не торкалася. Невідомо, велике чи мале, воно було мокре й слизьке, як щойно народжена дитина. Зовсім не уявляю собі, що це було. Воно здавна жило в мені, але я про нього не знала. І от цей чоловік витягнув його назовні[39].

Я хотіла дізнатися, що це таке. Дуже хотіла. Хотіла побачити власними очима. Адже це — частина мене самої! Я маю на це право! Однак нічого так і не побачила. Я потонула в бурхливому потоці болю й насолоди. Раз у раз скрикуючи, я несамовито рухала стегнами й, захиляючись слиною, навіть не могла розплющити очей.

Нарешті я досягла вершини сексуального екстазу. Та ні, відчуття було інше — ніби мене скинули вниз з високої кручі. Я зойкнула, і все, що було в кімнаті зі скла, здавалось, ущент розбилося. І не тільки здалося, а насправді я помітила, як віконні шибки й склянки, розлетівшись на шматки, посипалися дощем на мене. Після того мені стало зле. Свідомість покидала мене, тіло похолело. Вам може видатися дивним таке порівняння, але я відчула себе каструлею з охололою кашею — клейким, липким місивом, що судомно здригається за кожним ударом мого серця. Я пригадала цю судому — на це пішло небагато часу. Цей тупий фатальний біль я відчувала перед тим, як учинити спробу самогубства. Біль, який, немов важелем, силоміць виламував кришку свідомості й всупереч моїй волі витягував з мене пам'ять, схожу на желе. Як це не дивно, я почувалася людиною, що стежить за розтином власного трупа. Ви розумієте, що значить бачити збоку власними очима, як розпанахують твоє тіло й поступово витягують нутроші?

Я здригалася в конвульсіях, захиляючись слиною. Навіть підмочилася. Знала, що треба стриматися, але не змогла. Усі гвинтики, що з'єднували моє тіло, розгойдались і повипадали. А в затьмареній свідомості настирливо звучало: яка я самотня, яка я слабка й безпорадна! Тіло швидко зменшувалося. Усе в ньому — що мало й не мало форми — перетворювалось у рідину й, крапля за краплею, випливало назовні, як слина

або сеча. "Ні, так більше не можна, — думала я. — Інакше все з мене витече, і я перестану бути собою". Однак спинити таку течію я не спромоглася. Нічого іншого не залишалось, як безсило дивитися на неї. Як довго це тривало — не знаю. Здавалось, пам'ять і свідомість покинули мене. Усе, що було в мені, вийшло назовні. Потім наче опустилася важка завіса, і в одну мить мене огорнула пітьма.

І коли я прийшла до тями, то була вже іншою людиною.

Крита замовкла й поглянула на мене.

— От що тоді сталося, — тихо промовила вона.

Нічого не відповівши, я чекав, що вона скаже далі.

14

Крита Кано готується до від'їзду

Крита Кано розповідала далі.

— Кілька днів після того я жила з відчуттям, ніби моє тіло розпалося на частини. Коли йшла, не відчувала землі під ногами, їла — не розуміла, що жую, а як спокійно сиділа, то опинялася в лабетах страху — ніби без кінця провалююсь у безодню або, як повітряна куля, піднімаюся кудись угору. Власні рухи і відчуття ніяк не пов'язувалися з моєю фізичною суттю. Вони, здавалось, жили самі по собі, без жодного зв'язку з моєю волею, без жодного порядку і напрямку, а я не знала, як угамувати такий страшний безлад. Залишалось одне — чекати відповідного часу, коли все вляжеться. Я казала домашнім, що почуваюся погано, і з ранку до вечора сиділа, замкнувшись, у своїй кімнаті й майже нічого не їла.

У такому сум'ятті збігло кілька днів — гадаю, три-чотири. А потім усе заспокоїлось, уляглося, наче після шаленого буревію. Я озирнулася навколо, подивилася на себе й збагнула, що стала новою, не такою, як раніше, людиною. Одним словом, це було моє третє "я". Перше мучилося від нестерпного безперервного болю. Друге не відчувало болю і взагалі втратило будь-які відчуття. Перше було моїм первісним "я", яке ніяк не могло позбутися важкого ярма — болю. Коли ж я намагалася силоміць його скинути, тобто вчинити невдалу спробу самогубства, народилося моє друге "я", так би мовити, проміжна форма. Фізичний біль, що мучив мене, справді зник, але разом з ним відступили й потьмяніли всі інші відчуття. Разом з болем мене покинула воля до життя, фізичні й душевні сили. І от коли минув цей дивний перехідний період, з'явилося нове моє "я". Я ще не знала, повинна я бути такою чи ні. Однак я відчувала, нехай і невиразно, що рухаюся у правильному напрямі.

Крита Кано підвела голову й пильно глянула мені в очі — здавалось, хотіла дізнатися, яке враження справила на мене її розповідь. Її руки все ще лежали на столі.

— Отже, ти хочеш сказати, що цей чоловік зробив тебе новою особистістю? — запитав я.

— Можливо, — відповіла Крита й кілька разів кивнула. Її обличчя залишалось безвиразним, немов дно висушеного ставка. — Завдяки тому, що від його пестоців і доторку пальців я вперше в житті зазнала неймовірної сексуальної насолоди, у мені відбулася якась велика фізична зміна. Я не розумію, чому так сталося і чому саме цей

чоловік спричинився до цього. Хоч би там що, але врешті-решт я опинилася в цілком новій оболонці. І коли жахливе сум'яття, про яке я вам розповідала, минулося, я постаралась сприйняти своє нове "я" правильнішим. Як-не-як, мені вдалося вибратись із глибокого оціпеніння, схожого на задушливу в'язницю.

Однак після того ще довго неприємний осад лежав на моїй душі темною тінню. Щоразу, коли я згадувала його пальці, згадувала, як він запихав щось у мене, як вилізав назовні (або мені так здавалося) слизький клубок, я ніяк не могла заспокоїтись. Мене охоплював непозбутній гнів і відчай. Я хотіла стерти з пам'яті той день, але не змогла. Бо цей чоловік розкрив щось у мені. І це відчуття пов'язувалося в моїй пам'яті назавжди зі згадкою про нього. І ще я відчувала на собі сліди скверни. Ось таке суперечливе почуття, розумієте? Зміна, що сталася зі мною, можливо, правильна. Але, з іншого боку, вона принесла із собою щось брудне, неправильне. Я довго мучилась, розриваючись від такої суперечності.

Крита знову глянула на свої руки, що лежали на столі.

— Після того я перестала продавати своє тіло. Сенсу в цьому вже не було, — сказала Крита. Її обличчя все ще залишалося безвиразним.

— І ти так просто зуміла із цим покінчити? — спитав я.

Вона кивнула.

— Покінчила — от і все. Нічого нікому не казала... Перестала торгувати собою, та це не створило жодних проблем. Усе обійшлося просто. Сподівалася, що мої "опікуни" подзвонять, але вони мене більше не чіпали, хоча знали мою адресу й номер телефону. Могли погрожувати, однак цього врешті-решт не сталося.

Ось так я знову стала зовні звичайною дівчиною. У той час я віддала батькам усе, що в них позичила, й навіть дещо відклала. Брат на ці гроші купив собі нову тарадайку. Напевне, він і не уявляв собі, як я натерпілася, щоб повернути свій борг.

Потрібен був час, щоб звикнути до своєї нової особистості. Довелося з'ясовувати, яка вона, як функціонує і що відчуває. Зрозуміти це на досвіді, запам'ятати й накопичити в собі. Розумієте? Адже в мені нічого не залишилося, усе ніби витекло. Моє "я" було новим і водночас майже порожнім. Я мусила потроху заповнювати цю порожнечу. Довелося власними руками ліпити саму себе, тобто те, з чого складається моє "я".

Формально я ще вважалася студенткою, але повертатися до університету не мала бажання. Вранці виходила з дому, йшла в парк і сиділа там на лавочці, нічого не роблячи, або прогулювалася його доріжками. Коли падав дощ, заходила в бібліотеку, клала на стіл перед собою яку-небудь книжку і вдавала, що читаю. Іноді цілий день сиділа в кінотеатрі або сідала в міську електричку і їздила по кільцевій лінії Яманоте. Здавалось, ніби плаваю на самоті в непроглядному космічному мороку. Навіть порадитися не мала з ким. Якби Мальта була поряд, розповіла б їй усе, нічого не приховуючи, але сестра, як я вже казала, жила тоді на далекому острові Мальта й гартувала свій дух. Її адреси я не знала й зв'язатися з нею не могла. Мусила покладатися на власні сили. У жодній книжці немає пояснення того, що я пережила. Та

незважаючи на самотність, нещасною я не почувалася. Я міцно вхопилася за власне "я". Принаймні тепер, я мала за що триматися.

Моє нове "я" відчувало біль, але не так гостро, як раніше. І водночас я навчилася уникати його. Тобто відійти від фізичної оболонки, яка відчуває біль. Розумієте? Я можу відділити свою фізичну суть від нефізичної. З мого пояснення може видатися, що це важко зробити, а насправді, коли засвоїш цей метод, — зовсім нескладно. Коли біль приходить, я відділяю свою фізичну суть. Це все одно, що тихенько вийти в сусідню кімнату, коли приходить непрошений гість. Усе відбувається дуже природно. Я усвідомлюю, що в мене щось болить, але перебуваю тоді в іншому місці. Так би мовити, в сусідній кімнаті. Тому ярмо болю на мене не лягає.

— І ти завжди, коли заманеться, можеш так розділитися?

— Ні, — трохи подумавши, сказала Крита. — Спочатку це мені вдавалося лише тоді, коли тіло відчувало фізичний біль. Іншими словами, біль — ключ для роздвоєння свідомості. А потім за допомогою Мальти я до певної міри навчилася керувати цим процесом. Та це було набагато пізніше.

А тим часом від сестри прийшов лист. Вона писала, що три роки гартування її духу на Мальті нарешті скінчились і через тиждень вона повернеться до Японії. І нікуди звідси більше не поїде. Я зраділа, що зможу знову з нею зустрітися. Адже ми з нею не бачилися років сім-вісім. Як я вже казала, Мальта — єдина в світі людина, якій я можу в усьому звіритися.

Того ж дня, коли вона приїхала, я розповіла їй геть-чисто все, що зі мною досі відбувалося. Мальта вислухала мовчки мою довгу дивну історію до самого кінця, не задаючи жодного запитання. А коли я замовкла, вона глибоко зітхнула й сказала: "Видно, мені треба було залишатися дома й оберігати тебе. А я чомусь не помітила, що в тебе такі складні проблеми. Можливо, тому, що ти надто близька мені людина. А втім, я мусила щось робити. Мусила сама декуди їздити. Іншого вибору не було".

Я попросила її особливо не турбуватися. Адже це мої проблеми, які врешті-решт поволі вдасться розв'язати. Трохи задумано помовчавши, Мальта сказала:

"Усе, що ти пережила відтоді, як я поїхала з Японії, — це гірко й страшно. Але, як сама кажеш, ти потроху, крок за кроком, наближаєшся до нормального стану. Найприкріше вже минулось і ніколи не повернеться. Нічого подібного з тобою більше не станеться. Це непросто, але з плином часу багато чого ти забудеш. Однак без справжнього власного "я" людина не може жити. Бо це — як земля під ногами. Без неї нічого не побудуєш..."

Однак про одне треба пам'ятати — цей чоловік осквернив твоє тіло. Цього взагалі не мало статися. Ще трохи — і ти була б утрачена назавжди. Можливо, тобі довелося б блукати в цілковитій порожнечі. Але, на щастя, випадково вийшло так, що в той час твоє "я" відрізнялося від первісного, вродженого, а тому ефект виявився протилежним — тобі вдалось звільнитися з цього перехідного стану. Тобі справді пощастило. Однак ця скверна залишилася в тобі, і її треба якось позбутися. Я не можу змити її з тебе — не знаю, як це зробити. Тобі самій доведеться шукати способу, щоб собі в цьому зарадити".

Сестра дала мені нове ім'я — Крита. Наново народившись, я потребувала нового імені. Воно сподобалося мені відразу. І Мальта використовувала мене в ролі медіума. Під її керівництвом я навчилася управляти своїм новим "я", розділяти тіло й душу. Нарешті вперше в житті я змогла зажити тихо й спокійно. Однак моє справжнє "я" все ще залишалося недосяжним. Для цього багато чого не вистачало. Але тепер поруч була Мальта, на яку я могла спертися. Вона розуміла мене й сприймала такою, якою я є. Вела мене й захищала.

— І потім ти знову зустрілася з Нобору Ватая?

Крита кивнула.

— Так. Знову зустрілася з Нобору Ватая. Це сталося на початку березня цього року. Відтоді, як я, побувавши в його руках, переродилася і почала працювати з Мальтою, минуло понад п'ять років. А з ним я зіткнулася, коли він прийшов до нас додому на зустріч із сестрою. Він не заговорив, а я мовчала. Зиркнувши на нього в передпокої, я застигла на місці так, наче мене струмом ударило. Бо це був він — останній мій клієнт.

Я покликала Мальту й сказала, що саме цей чоловік мене збездивив. "Зрозуміло. Залиши це на мій розсуд. Не хвилюйся і не показуйся йому на очі", — мовила сестра. Я послухалась, а тому не знаю, яка розмова була тоді між ними.

— А, власне, чого Нобору Ватая приходив до твоєї сестри?

Крита здвигнула плечима.

— Сама не знаю, Окада-сан.

— Але ж люди звичайно приходять до вас з якоюсь метою, чи не так?

— Авжеж.

— І чого їм треба?

— Різного.

— Що значить — різного?

Крита прикусила губу й сказала:

— Пошук загубленого, передбачення долі, майбутнього... будь-що.

— І що, ви на цьому розумієтеся?

— Розуміємося. Правда, не на всьому. Але більшість відповідей — ось тут, — і Крита вказала пальцем на скроню. — Можна сюди заглянути.

— Так само, як спуститися в колодязь?

— Ага.

Спершись ліктями на стіл, я поволі й глибоко зітхнув.

— Якщо можеш, то поясни мені одну річ. Ти кілька разів являлася мені уві сні. Ти це навмисне робила? Так?

— Так, — відповіла вона. — Це справді відбувалося з моєї волі. Я проникала у вашу свідомість і віддавалася вам, Окада-сан.

— Невже ти так можеш?

— Можу. Це один з моїх обов'язків.

— Виходить, що ми віддавалися одне одному в підсвідомості, — сказав я. Коли я вимовив ці слова, мені здалося, ніби я вішаю на білу-білісіньку стіну якусь сміливу

сюрреалістичну картину. І ніби відступивши від неї назад, щоб перевірити, чи не криво висить, повторив: — Ми віддавалися одне одному в підсвідомості. Але ж я не просив у вас обох нічого. І нічого не хотів дізнатися, чи не так? Тож навіщо ти все це робила?

— Бо Мальта наказала.

— Виходить, що Мальта використала тебе як медіума, щоб залізти мені в голову й пошукати відповіді на щось? На прохання Нобору Ватая? Чи Куміко?

Крита якийсь час мовчала. Видно, вагалася.

— Я про це нічого не знаю. Докладної інформації про це я не отримую. Так мені як медіуму працюється набагато природніше. Я — лише передавач. А Мальта розшифровує зміст того, що я знаходжу в головах. Однак я хочу, щоб ви, Окада-сан, зрозуміли: сестра загалом на вашому боці. Бо я ненавиджу Нобору Ватая, а сестра передусім дбає про мене. Гадаю, що Мальта робила це задля вас.

— Послухай, Крито! Не знаю, у чому причина, але з вашою появою навколо мене почались відбуватися дивні події. Я не хочу сказати, що в усьому винні ви з Мальтою. Можливо, ви щось робили задля мене, але я не вважаю, що завдяки цьому став щасливим. Скоріше навпаки — я багато чого втратив. Спочатку зник кіт, потім дружина. Куміко прислала листа й зізналася, що вже давно спить з іншим чоловіком. А в мене немає ні друзів, ні роботи, ні засобів існування. Немає перспективи і мети, заради якої варто жити. Так що, це все задля мене? А, власне, що ви зробили для нас з Куміко?

— Звичайно, я вас розумію. Природно, що сердитесь на нас. Мені так хотілося б вам усе пояснити...

Зітхнувши, я помацав рукою родимку на правій щоці.

— Та нічого. Не звертай особливої уваги на мою скаргу.

Пильно дивлячись на мене, вона сказала:

— Це правда, що за останні місяці навколо вас відбувалися дивні події. Можливо, що до певної міри й ми в цьому винні. Але гадаю, що рано чи пізно все це мало колись статися. А якщо так — можливо, краще, що сталося раніше. У мене справді таке відчуття. Бо інакше все могло виявитися ще страшнішим, Окада-сан.

Крита пішла до найближчого супермаркету купувати продукти. Я дав їй грошей і порадив одягтися пристойніше, якщо вирішила йти надвір. Кивнувши, вона зайшла в кімнату Куміко й одяглася у білу бавовняну блузку і спідничку із зеленим квітковим візерунком.

— Вас не бентежить, що я насмілилась нап'ясти на себе одяг вашої дружини?

Я хитнув головою.

— Вона написала, щоб я усе викинув. Так що одягай, нікого це не бентежить.

Як я і сподівався, усі речі Куміко були Криті якраз. Дивно, що й розмір взуття в них збігався. Крита вийшла з дому в сандаліях Куміко. Дивлячись на неї в одязі Куміко, я відчував, ніби в реальності знову відбувається якийсь зсув. Здавалось, велетенський пароплав повільно лягав на інший курс.

Крита пішла, а я, лігши на диван, знічев'я поглядав у сад. Через півгодини вона

повернулася на таксі з трьома великими паперовими пакетами, повними харчових продуктів. Приготувала шинку з яйцями й салат із сардинами.

— Окада-сан, вас цікавить острів Крит? — раптом спитала вона після того, як ми перекусили.

— Острів Крит? — запитав я. — Той, що в Середземному морі?

— Ага.

Я похитав головою.

— Не знаю, цікавить чи ні. Я взагалі про нього не думав.

— А ви не хотіли б поїхати зі мною на Крит?

— З тобою на Крит? — повторив я.

— Правду кажучи, мені кортить виїхати на певний час з Японії. Саме про це я весь час думала в колодязі, коли ви пішли. Я давно збираюся поїхати на Крит — відтоді, як Мальта дала мені таке ім'я. З цією метою перечитала багато книжок про цей острів. Навіть узялася вчити грецьку мову, щоб у майбутньому там жити. Трохи накопичила грошей, тож якийсь час не відчуватиму скрути. Про це не турбуйтеся.

— А Мальта знає, що ти їдеш на Крит?

— Ні. Я їй цього ще не відкрила, але, гадаю, вона не буде проти. Гадаю, вона вважатиме таку подорож для мене корисною. Упродовж цих п'яти років сестра використовувала мене як медіума, але це не означає, що розглядала мене лише як інструмент. У певному розумінні вона сприяла моему одужанню. Здається, вона вважала, що, пропускаючи через мене свідомість та його різних людей, дасть змогу здобути власне "я". Розумієте? Для мене це, так би мовити, взірць чужого досвіду, щоб відчувти власне "я".

Як подумати, то я ні разу в житті нікому прямо не сказала: "Я будь-що хочу це зробити". Не те що не сказала, а навіть не подумала такого! Від самого народження моє життя зосереджувалося на болю. Я жила з однією метою — якимось співіснувати з цим нестерпним стражданням. Та от після того, як у двадцятирічному віці я вчинила невдалу спробу самогубства, біль зник, але разом з ним пропали будь-які відчуття. Я стала схожою на ходячого трупа. Мене огорнула товста пелена несприйняття всього на світі й покинули останні крихти того, що можна назвати волею. А потім, коли Нобору Ватая збезчестив мене, силоміць проник у мою свідомість, я набула третього "я". Однак я все ще не стала собою, а залишалася тільки оболонкою мого справжнього "я" — своєрідним контейнером мінімально потрібного об'єму, через який під контролем Мальти пропускала не одне чуже "я". Уявіть собі: упродовж двадцяти років я була ніким. Я раптом збагнула це, коли сиділа сама в колодязі й думала. Я, людина, такий тривалий час була повним нулем. Усього-на-всього повією. Фізичною і в думках.

Але тепер я намагаюся оволодіти своїм новим "я". Я не контейнер і не передавач. Хочу утвердитися на цій землі.

— Я тебе розумію. Але чому ти хочеш їхати зі мною на Крит?

— Бо це може виявитися корисним як для мене, так і для вас, — сказала Крита. — Мені здається, що нам тут не треба залишатися, а краще поїхати звідси. Окада-сан, ви

не маєте жодних особливих планів на найближчий час?

Я мовчки похитав головою.

— Нам обом треба почати десь щось нове, — промовила Крита, зазираючи мені в очі. — І, гадаю, для початку було б непогано податися на Крит.

— Можливо, — погодився я. — Для початку, може, й непогано, але надто несподівано...

Крита усміхнулася до мене. Як мені здалося, вперше. Усміхнулася — отже, історія поволі почала рухатися у правильному напрямі.

— Часу ще маємо, — сказала Крита. — Навіть якщо спішити, на підготовку до подорожі піде тижнів два. А ви, Окада-сан, тим часом добре подумайте. Я не знаю, чи зможу вам щось дати. Бо, здається, зараз нічого не маю. У мені буквально порожнеча. Зараз я потрошку її заповнюю. Та якщо ви не проти, можу віддати вам себе. Гадаю, нам удасться допомогти одне одному.

Я кивнув.

— Але перед тим мені треба дещо обдумати, де в чому навести лад.

— Навіть якщо відмовитеся їхати на Крит, я не ображуся. Звичайно, пожалкую, та я хотіла б, щоб ви сказали чесно.

І тієї ночі Крита залишилася в мене. Увечері вона запропонувала прогулятися в найближчому парку. Я вирішив забути про родимку й піти. Подумав, що не варто постійно про неї думати. Був приємний літній вечір, ми годинку погуляли, потім вернулися додому й повечеряли.

Під час прогулянки я докладно переповів Криті зміст листа Куміко. Сказав, що, напевне, вона більше не повернеться. Завела собі коханця і спала з ним понад два місяці. Тепер вони начебто розійшлися, але повертатися до мене вона не збирається. Крита вислухала мою розповідь мовчки, жодних вражень про почуте не висловила. Мені здалося, ніби про всі ці перипетії вона вже знала. Видно, я був останнім, хто про це дізнався.

Після вечері Крита сказала, що хотіла б переспати зі мною. Зазнати зі мною фізичної близькості. Я здивувався — настільки це було несподіваним.

— Не знаю, що робити, бо ніяк такого не сподівався, — сказав я чесно.

Пильно дивлячись мені в очі, вона відповіла:

— Не має значення, поїдете ви зі мною на Крит чи ні, але я хотіла б побути з вами повією. Лише один раз продатися вам. Тут, сьогодні вночі. І покінчити з проституцією — фізичною і в думках — назавжди. Я навіть від цього імені — Крита — відмовлюся. Хочу поставити на цьому жирну крапку — мовляв, кінець.

— Щодо крапки все зрозуміло, але навіщо тобі зі мною спати?

— Розумієте, завдяки фізичній близькості з вами, реальною людиною, я пройду через вас й очищуся від скверни. Поставлю остаточну крапку.

— Вибач, але я не маю звички купувати людське тіло.

Крита закусил губу.

— Тоді ось що зробімо. Замість грошей ви дасте мені щось з одягу дружини. Або

взуття. Формально сприйматимемо це платою за моє тіло. Гаразд? І тоді я врятуюся.

— Врятуєшся? Тобто позбудешся бруду, який залишив у тобі Нобору Ватая?

— Саме так.

Я уважно подивився на неї. Без накладних вій її обличчя мало зовсім дитячий вигляд.

— Послухай, що, власне, являє собою цей Нобору Ватая? Він старший брат моєї дружини, та якщо подумати, я майже нічого про нього не знаю. Про що він думає? Чого йому треба?.. Нічого не добору. Знаю тільки одне: ми не зносимо один одного.

— Ви з ним належите до різних, протилежних світів, — відповіла Крита. На мить замовкла, підшукуючи слова, й вела далі: — У світі, де ви втрачаєте, він тільки наживається. Світ, який вас відкидає, його визнає. І навпаки. Ось чому він так вас ненавидить.

— Я чогось не розумію. Я ж для нього ніщо, не вартий уваги. А він — знаменита, впливова людина. Порівняно з ним я — повний нуль. Навіщо йому тратити час, щоб ненавидіти мене?

Крита похитала головою.

— Ненависть — це щось схоже на довгу тінь, яка невідомо звідки на людину падає. Це щось схоже на двосічний меч. Піднімаєш його на когось — і себе раниш. Чим сильніше рубаєш когось, тим більше потерпаєш сам. Навіть смертні випадки бувають. Хоч би як старався, а позбутися її не так просто. Так що, Окада-сан, будьте обережні. Це справді небезпечно. Якщо ненависть проросла у вашому серці, її вкрай важко струснути з себе.

— Адже ти її відчула, чи не так? Ту ненависть, що звила гніздо у Нобору Ватая?

— Відчула, — сказала Крита. — Вона розірвала мене надвоє й осквернила. Тому я не хочу, щоб він залишався моїм останнім клієнтом. Розумієте?

Уночі ми злилися тілами. Я роздягнув Криту і ввійшов у неї. Повільно і обережно. Усе це скидалося на продовження сну — здавалось, ми повторювали те, що робили уві сні. Я обіймав її справжнє живе тіло. Однак при цьому чогось не вистачало: відчуття реальності — того, що я справді кохаюся з цією дівчиною. Іноді мені здавалось, начебто зі мною Куміко, а не Крита. Думав, що прокинусь, як тільки все скінчиться, але цього не сталося. Усе відбувалося насправді. Та чим більше я впевнювався в реальності, тим менше воно скидалося на реальність. Поволі реальність відступала, віддалялася. І все-таки залишалася реальністю.

— Окада-сан, — промовила Крита, обіймаючи мене ззаду. — Їдьмо разом на Крит. Нам тут більше нема чого робити. Треба їхати на Крит. Як залишитеся — з вами обов'язково станеться щось погане. Повірте.

— Щось погане?

— Дуже погане, — пророкувала Крита тихим, але виразним голосом, як лісовий віщій птах.

Що згоріло літнім ранком від олії

Неточна метафора

Коли настав ранок, Крита залишилася без імені.

Як тільки розвиднилося, вона тихенько розбудила мене. Розплющивши очі, я побачив ранкове світло, що соталося крізь щілину у шторах, потім Криту, яка поглядала на мене, сидячи на ліжку. Замість нічної сорочки на ній була тільки моя стара майка. У промінні ранкового сонця ледь-ледь відсвічувало її волосся на лобку.

— Окада-сан, я вже без імені, — сказала вона. — Уже не повія, не медіум і не Крита Кано.

— О'кей! Ти вже не Крита, — проказав я, протираючи пальцями очі. — Вітаю. Тепер ти нова людина. Але ж як тебе називати? Як до тебе озиватися, коли стоїш до мене спиною?

Дівчина, яка до вчорашнього вечора була Критою Кано, здвигнула плечима.

— Не знаю. Мабуть, доведеться підшукати якесь нове ім'я. Колись я мала справжнє ім'я. А коли стала повією, мені дали тимчасову робочу кличку, про яку й чути не хочу! Потім, коли я кинула це заняття, Мальта придумала для мене як медіума "Криту Кано". Та оскільки тепер я всього цього позбулася, я стала іншою людиною, то мені потрібне зовсім нове ім'я. Окада-сан, вам нічого не спадає на думку? Якесь ім'я, що мені підійшло б?

Я трохи подумав, але нічого розумного не придумав.

— Можливо, тобі самій доведеться його шукати. Бо ти тепер нова, самостійна людина. Так, гадаю, буде краще, навіть якщо на це потратиш багато часу.

— Але ж це важко — знайти для себе правильне ім'я.

— Звісно, непросто. Бо іноді ім'я все виражає, — сказав я. — А може, й мені разом з тобою змінити своє ім'я? Як ти вважаєш?

Сидячи на ліжку, сестра Мальти Кано простягла руку й кінчиками пальців торкнулася моєї правої щоки з родимкою завбільшки з долоню немовляти.

— Окада-сан, як же я вас зватиму, якщо залишитеся без імені?

— Заводним Птахом, — відповів я. Принаймні я мав нове ім'я.

— Заводний Птах, — повторила дівчина. Вона ніби розглядала це ім'я, повісивши його в повітрі. — Чудове ім'я! А що це за птах?

— Заводний птах справді існує. Але і я не знаю, який у нього вигляд. Бо не бачив його. Тільки чув, як він кричить. Сідає на гілку якого-небудь дерева біля нашого дому й — крі-і-і-і! — починає накручувати пружину нашого світу. Якби він цього не робив — наш світ зупинився б. Та про це ніхто не знає. Усі люди думають, що світом рухає якийсь надзвичайний, велетенський і складний механізм. Однак вони помиляються. Насправді це робить заводний птах — літає сюди-туди і підкручує то тут, то там маленькі пружинки. І завдяки цьому світ рухається. Пружинки прості — як у заводних іграшках. Але їх досить. А бачить їх лише заводний птах.

— Заводний птах, — ще раз повторила дівчина. — Заводний птах, що накручує пружину світу.

Я підвів голову й озирнувся навколо. Звична, давно знайома кімната, де я спав уже років чотири чи п'ять. Однак зараз вона видалася мені на диво порожньою і просторою.

— На жаль, я не знаю, де ці пружини. І який у них вигляд.

Вона торкнулася пальцем мого плеча й узялася малювати на ньому маленькі кільця.

Лежачи горілиць, я довго розглядав невелику пляму на стелі, формою схожу на шлунок. Якраз над моєю подушкою. Раніше я її не помічав. "Відколи вона тут з'явилася?" — подумав я. Напевне, ще перед тим, як ми вселилися в цей дім. Поки ми з Куміко спали, вона, затамувавши подих, притаїлася над нашими головами. І от одного ранку я раптом її помітив.

Я відчував поряд теплий подих і ніжний запах тіла дівчини, що раніше називалася Критою. Вона все ще малювала кільця на моєму плечі. Мені кортіло простягти руку і знову обійняти її, але я не міг збагнути, чи це доречно. Верх і низ, праворуч і ліворуч — усе переплуталося. Я перестав сушити собі голову й мовчки далі розглядав стелю. І тоді сестра Мальти Кано нахилилася наді мною і легенько поцілувала в праву щоку. Коли її м'які губи торкнулися родимки, я відчув щось схоже на гостру спазму.

Заплющивши очі, я прислухався до зовнішніх звуків. Деся настирливо туркотали голуби, наповнюючи добром навколишній світ. Птахи вітали настання літнього ранку, сповіщали людей про початок нового дня. "Та цього замало", — подумав я. Адже хтось ще повинен накручувати пружину.

— Заводний Птаху! — промовила колишня Крита. — Мені здається, що ви колись таки відшукаєте цю пружину.

Не розплющуючи очей, я запитав:

— Та чи вернеться до мене нормальне життя, якщо я справді віднайду колись пружину й зможу її накрутити?

Вона ледь-ледь здвигнула плечима, а в її очах проплила легенька тінь зажури.

— Не знаю.

— І ніхто не знає, — сказав я.

Як казав лейтенант Мамія, є на світі речі, про які краще не знати.

Сестрі Мальти Кано захотілося відвідати косметичний салон. Вона не мала жодної ени, бо з'явилася в мене зовсім гола, і я дав їй грошей. Надівши блузку Куміко, її спідничку і взувшись в її сандалії, вона подалася до салону неподалік від станції. Куміко також завжди туди ходила.

Коли вона пішла, я пропилюсав підлогу, чого давненько не робив, закинув брудну білизну в пральну машину. Потім висунув зі свого столу всі шухляди і пересипав їх вміст у картонну коробку. Збирався вибрати потрібні речі, а решту спалити, але майже нічого корисного там не знайшов. Майже все виявилось непотребом. Старі щоденники, листи, які не дочекалися відповіді, записники з докладним переліком намічених справ, блокнот з адресами людей, які траплялися в моєму житті, вицвілі газетні та журнальні вирізки, прострочена перепустка в басейн, інструкція та гарантійний талон до магнітофона, півдюжини не до кінця використаних кулькових ручок та олівців, чийсь

телефонні номери (чиї — уже невідомо), записані на окремих аркушах. Усі старі листи, що зберігалися в шухлядах, я поскладав у коробку й спалив. З них майже половина — листи Куміко. До одруження ми часто з нею листувалися. Конверти були заадресовані її звичайним, дрібним й старанним почерком. За сім років він майже не змінився. Навіть чорнило було того ж кольору.

З коробкою в руках я вийшов у сад, добряче плюснув на неї олії й підпалив сірником. Коробка зайнялася відразу, але чекати, поки вона вся обернеться на попіл, довелося довше, ніж я думав. День був безвітряний, і білий дим здіймався стовпом прямо в небо, немов велетенське дерево із казки про Джека та бобове дерево,[40] яке сягало хмар. Можливо, там, високо-високо, якщо видряпатися по тому дереву, зібралось і щасливо живе моє минуле? Спітнівши, я присів на камінь і довго дивився на дим. Ранок видався спекотний, а пополудні, за прогнозом, мало бути ще гарячіше. Проякла потом майка прилипла до тіла. В одному російському романі листи спалювали зимовим вечором, у грубці. Але ніколи зранку в літньому саду, обливши олією. А от у нашій непривабливій реальності можна палити їх, обливаючись потом, уранці. Іншого вибору не залишається, і зими ждати не можна.

Коли все згоріло, я приніс відро води й залив вогонь, а рештки попелу затоптав ногами.

Упоравшись із цим, я зайшов у кімнату Куміко, щоб перевірити, що залишилося в шухлядах її столика. Після того, як вона пішла з дому, я туди не заглядав. Бо вважав це вельми непристойним. Але ж Куміко сказала, що більше не повернеться, а тому, гадаю, не ображатиметься, якщо я так зроблю.

У шухлядах майже нічого не було — видно, вона сама все прибрала перед тим, як пішла з дому. Залишилися дрібниці: новий поштовий папір і конверти, коробочка скріпок, лінійка, ножиці, штук шість кулькових ручок та олівців. Напевне, заздалегідь дала усьому лад, щоб можна було втекти будь-коли. У столику не залишилося нічого, що нагадувало б про її існування.

Цікаво, що Куміко зробила з моїми листами? Їх мало бути в неї стільки, скільки її в мене. Деся вона їх мала зберігати. Але де — я не знав.

Потім я зайшов у ванну кімнату й поскидав у коробку з-під солодошів усю косметику — губну помаду, очищувальний крем, парфуми, засіб для зміцнення волосся, олівець для брів, прокладки, лосьйон та інші речі, про призначення яких я не здогадувався. Загалом набралось усього цього небагато. Куміко особливо не захоплювалася косметикою. Її зубну щітку й нитку для чищення зубів я викинув. Те ж саме зробив із шапочкою для душу.

Від такої роботи я геть-чисто заморився. Сів на стілець у кухні, випив склянку води. З інших речей Куміко залишилася невелика полиця з книжками та одяг. Книжки можна зв'язати у пачки й здати в букіністичну книгарню. А що робити з одягом? Куміко написала, щоб я "розпорядився ним відповідним чином". Бо вона його більше не надіватиме. А що конкретно означає "відповідним чином" — не повідомила. Віднести в "секонд-хенд"? Чи скласти все в пакет і викинути на смітник? Віддати комусь бідному?

А чи подарувати Армії порятунку? Жоден із способів не здавався мені "відповідним". "Ну гаразд. Нема чого квапитися, — подумав я. — Нехай речі поки що полежать. Може, Крита (точніше, колишня Крита) одягатиме. Або, може, Куміко передумає і забере їх собі. Це неймовірно, але хто може так стверджувати? Ніхто не знає, що завтра станеться. Тим паче післязавтра. Та що там казати — невідомо навіть, що сьогодні пополудні буде".

Колишня Крита повернулася із косметичного салону до полудня. Її нова зачіска мене здивувала. Коротко підстрижене волосся, завдовжки три-чотири сантиметри, було змазане гелем й старанно укладене. Косметику з обличчя вона змила, так що спочатку я не впізнав її. В усякому разі, тепер вона не здавалася схожою на Жаклін Кеннеді.

— Так ти маєш природніший і молодший вигляд. Здаєшся трохи іншою людиною, — похвалив я її нову зачіску.

— Я справді-таки інша, — сказала вона всміхнувшись.

Я запропонував разом пообідати, але вона похитала головою і сказала, що їй треба зробити ще багато інших справ.

— Окада-сан... Заводний Птаху, — вела вона далі. — Наразі я зробила перший крок як нова людина. Тепер я піду додому, спокійно поговорю із сестрою і почну готуватися до подорожі на Крит. Отримати паспорт, придбати авіаквиток, зібрати потрібні речі. Я не маю досвіду в таких справах і не знаю, як це робиться. Я ж ніколи нікуди не їздила, навіть за межами Токіо не бувала.

— Ти все ще хочеш, щоб я з тобою поїхав? — запитав я.

— Звичайно, — відповіла вона. — Гадаю, так буде краще і мені, і вам. Тож, Окада-сан, добре над цим подумайте. Це надзвичайно важливо.

— Добре. Подумаю.

Після того, як колишня Крита пішла, я одягнув нову теніску й штани. Нап'яв сонячні окуляри, щоб родимка нікому не впадала в очі. Пройшовши під спекотним сонцем до станції, дістався на електричці, порожній в післяобідню пору, до Сіндзюку. Купив у книгарні "Кінокунія" двотомний путівник по Греції, а в "Ісетане" — невелику валізку, після чого вирішив пообідати в найближчому ресторанчику. Офіціантка виявилася грубою, в поганому настрої. Я, звичайно, знався на офіціантках, але таку невиховану зустрів уперше. Їй було байдуже до моєї особи й до мого замовлення. Поки я переглядав меню, роздумуючи над тим, що б з'їсти, вона витріщилася на мою родимку з таким виразом на обличчі, ніби витягла у ворожбита нещасливе передбачення. Я відчував її погляд на щоці. Замість маленької пляшки пива через кілька хвилин вона принесла велику. Я не дорікнув їй. Пиво з піною, холодне — варто було подякувати. Якщо забагато — можна випити половину, а решту залишити.

Сьорбаючи пиво в очікуванні замовлення, я взявся читати путівник. Із усіх грецьких островів Крит лежить найближче до Африки й має продовговату форму. Залізниці там немає, і туристи переміщаються переважно на автобусах. Найбільше місто — Іракліон, неподалік від нього — руїни замку кноських володарів, що славиться своїм лабіринтом. Головна галузь народного господарства — вирощування оливкових

дерев, вина також знамениті. На острові сильні вітри, тому багато вітряних млинів. З різноманітних політичних причин Крит звільнився з-під турків пізніше від інших грецьких територій, а тому своїми звичаями і традиціями відрізняється від решти Греції. Народ на Криті войовничої вдачі, і під час Другої світової війни німці зіткнулися там із завзятим опором. На Криті відбувається дія роману Казандзакіса "Грек Зорба". От які відомості вдалося вичитати про Крит з путівника. А от про життя людей на острові я нічого не дізнався. Зрештою, в цьому нема нічого дивного. Адже путівник розрахований на туристів, а не на людей, що збираються поселитися надовго.

Я спробував уявити собі, як ми житимемо в Греції удвох з колишньою Критою Кано. Яким буде наше життя? Де ми замешкаємо? Що їстимемо? Коли вранці прокинемося, то що робитимемо? Про що цілий день говоритимемо? Власне, скільки місяців, а може, років це триватиме? Про все це я не мав ні найменшого уявлення.

"Однак так чи інакше, а я справді можу поїхати на Крит, — подумав я. — І жити там разом з колишньою Критою". Я поглянув спочатку на путівник, що лежав на столі, потім на новеньку валізку під ногами. Ось конкретна форма такої можливості. Щоб вона була видимою, я й купив цей путівник і валізку. І що довше я на них дивився, то щораз привабливішою здавалася така можливість. Можна все кинути й поїхати з однією валізою. Це ж так просто!

Якщо залишуся в Японії, то що зможу робити? Хіба що сидіти безвилазно дома й очікувати повернення Куміко. Та ні, навряд чи вона повернеться. Адже чітко написала в листі: "Не чекай і не шукай мене". Але хоч би що вона казала, я, звісно, маю право й далі чекати. Однак від цього я швидко знесилію. Мене доконає ще більша самотність, безнадія і безсилля. Річ у тому, що я тут нікому не потрібен.

Мабуть, усе-таки треба їхати на Крит із сестрою Мальти Кано. Як вона казала, так буде краще й для мене, й для неї. Я ще раз поглянув на валізку під ногами. Уявив собі, як з нею сходжу з літака в аеропорту Іракліон. Як ми спокійно живемо в якомусь селі, їмо рибу, плаваємо в блакитному морі. Та поки такі чарівні картинки, схожі на кольорові листівки, вимальовувалися в голові, на душу поступово наче лягала густа хмара. Крокуючи з новою валізкою в руці вулицями Сіндзюку крізь юрбу людей, що спішили щось купувати, я відчував, що задихаюся — так, ніби не стало повітря. Здавалось, ноги й руки ледве ворухнуться.

Вийшовши з ресторану, я поплівся якоюсь вулицею і ненароком зачепив валізкою здоровенного парубка, який стрімко рухався назустріч. Він був високий, у сірій майці й бейсбольній кепці, з навушниками на вухах від "вокмена". Я сказав йому: "Вибачте!" — однак він, мовчки поправивши на голові кепку, витягнув уперед руку й рішуче заїхав мені кулаком у груди. Оскільки я такого не сподівався, то заточився і впав, ударившись головою об стіну. Переконавшись, що я впав, парубок незворушно пішов своєю дорогою. Спочатку я хотів кинутися за ним, але передумав. Яка з цього користь? Я встав і, зітхнувши, обтрусив штани, підняв валізку. Хтось подав мені книжки, що висипалися на землю. Виявилося — приземкувата стара жінка в дуже дивному круглому капелюшку майже без крисів. Передаючи мені книжки, вона нічого не

сказала, а лише легенько похитала головою. Дивлячись на її капелюшок і співчутливе обличчя, я раптом, незрозуміло чому, згадав про заводного птаха, що живе десь у лісових хащах.

Голова трохи боліла, але не розбилася, лише на потилиці вискочила невелика гуля. "Чого я тут вештаюся? Краще якнайшвидше повертатися додому, — подумав я. — На свою тиху доріжку".

Аби заспокоїтись, у пристанційному кіоску я купив газету й лимонних карамельок. Коли, вийнявши з кишені гаманець і розплатившись, з газетою в руках я рушив до турнікета, ззаду пролунав жіночий голос:

— Гей, парубче! Високий, з плямою на обличчі!

До мене озвалася продавщиця з кіоску. Нічого не второпавши, я повернув назад.

— Решту забув! — сказала вона. І передала мені залишок із тисячі єн. Подякувавши, я взяв гроші.

— Вибач, що про пляму сказала. Не знала, як тебе звати, от і вихопилося з язика.

Усміхнувшись, я здвигнув плечима — мовляв, нічого страшного.

Вона подивилася на мене.

— Чого це ти спітнів, га? Тобі погано?

— Спека. Йшов, а тому спітнів. Дякую, — сказав я.

Сівши в електричку, я розгорнув газету. Тільки зараз помітив, що вже справді давно не брав газет у руки. Дома ми їх не передплачували. По дорозі на роботу Куміко іноді купувала ранковий випуск газети в станційному кіоску й приносила для мене додому. І наступного ранку я її читав. Прочитував оголошення про прийом на роботу. Та як тільки Куміко зникла, купувати й приносити газети було нікому.

У газеті я не побачив нічого, що могло б мене зацікавити. Переглянув її геть-чисто всю — від першої до останньої сторінки, — але не помітив нічого, вартого уваги. Однак коли, згорнувши газету, розглядав афіші тижневиків, розвішані у вагоні, то зупинив свій погляд на написі — НОБОРУ ВАТАЯ. Досить великими ієрогліфами було написано: "Сенсація в політичних колах — Нобору Ватая балотується в депутати". Я довго вдивлявся в написане. Ішлося справді про нього. Про його намір стати політиком. "Тільки через це вже варто покинути Японію", — подумав я.

З порожньою валізкою в руці я пересів на станції в автобус і повернувся додому. Хоча дім здавався порожнім, як шкаралуща цикади, я полегшено зітхнув. Трохи перепочивши, зайшов у ванну, прийняв душ. У ванній кімнаті вже не лишилося нічого від Куміко. Її зубна щітка, шапочка для душу і косметика — все зникло. Не сушилися ні її панчохи, ні сорочки. Не було й спеціального шампуню. Вийшовши з ванної кімнати й витираючись рушником, я раптом згадав, що треба було купити тижневик, який містив статтю про Нобору Ватая. Мене щораз більше цікавило, що ж там, власне, про нього написано. Потім я здвигнув плечима — зрештою, нехай Нобору Ватая стає політиком, якщо хоче. Адже в нашій країні кожен має на це право. Крім того, Куміко покинула мене, а тому мої стосунки з Нобору Ватая фактично обірвалися, тож мені не треба знати, як тепер складеться його доля. Так само, як не потрібно знати йому, що буде

далі зі мною. Це ж чудово! Так мало бути від самого початку.

А проте цей заголовок не виходив мені з голови. Пополудні я довго прибирав у шафі й на кухні, думав про інші речі, але перед моїми очима виразно спливало огидне ім'я з тижневика "НОБОРУ БАТАЯ", розвішане у вагоні електрички. Воно скидалося на телефонний дзвінок, що проникає крізь стіну із сусіднього чужого помешкання. Цей дзвінок, залишаючись без відповіді, ніяк не переставав лунати. Я намагався переконати себе, що його немає. Спробував удавати, що не чую його. Та дарма. Врешті я змирився — пішов до найближчої цілодобової крамниці й купив цей тижневик.

Умостившись на стільці за кухонним столом і сьорбаючи чай з льодом, я взявся читати. Відомий вчений-економіст й оглядач, писав тижневик, серйозно розглядає питання про виставлення своєї кандидатури на наступних виборах у нижню палату парламенту по округу N в префектурі Ніігата. Тижневик наводив докладну біографію Нобору Батая — відомості про освіту, друковані праці та багаторічну співпрацю із засобами масової інформації. Його дядько, Йосітака Батая, депутат парламенту від того ж округу, заявив, що за станом здоров'я більше не братиме участі у виборах. Та оскільки інших впливових спадкоємців, що мали б шанси на успіх, немає, то вважається, що за сприятливих умов його округ перепаде небожеві депутата, Нобору Батая. А якщо так, писав автор статті, то, враховуючи міцність позицій в окрузі нинішнього депутата пана Батая, а також відомість і молодість Нобору Батая, останньому практично забезпечено обрання до парламенту. "Імовірність того, що Нобору-сан висуне свою кандидатуру, становить, напевне, відсотків дев'яносто п'ять. Конкретні умови ще будуть предметом перемовин, та оскільки він сам запалився цією ідеєю, то вже, мабуть, не заспокоїться", — сказав один "місцевий авторитет".

Тижневик надрукував також досить довгу розмову з Нобору Батая. "Офіційно я ще не вирішив, буду висуватися чи ні, — розповідав він. — Розмови про це справді ведуться, але я маю свої міркування з цього приводу. Адже йдеться не про таке питання, коли відразу погоджуєшся, коли тобі пропонують висунути твою кандидатуру. Можливо, між тим, що я шукаю у світі політики, і тим, що він від мене вимагатиме, є певна відмінність. А тому постійно триватимуть перемовини в пошуках компромісу. Однак коли обидві сторони дійдуть згоди і я справді піду на вибори, то збираюся будь-що перемогти. Якщо ж мене виберуть, то я не маю наміру відсиджуватись, як новачок на задній лавці. Мені всього-на-всього тридцять сім, і якщо я піду в політику, то попереду в мене ще багато часу. Маю чіткі плани й силу, щоб донести їх до людей. Збираюся діяти на основі далекоглядної перспективи й стратегії. Для досягнення мети я потребую п'ятнадцять років. Як політик готуюся посісти таке становище, з якого можна було б домогтися, щоб у XX столітті Японія утвердилася як держава. Це моє першочергове завдання. Хочу витягти Японію з її теперішнього становища — перебування на політичному узбіччі — й привести до єдиної політико-культурної моделі. Іншими словами, йдеться про те, щоб перебудувати державну систему. Покласти край лицемірству, утвердити логіку й мораль. Нам потрібні не розпливчасті слова, не беззмістовна риторика, а виразний образ, який можна показати й помацати

руками. Настане час, і нам доведеться сприйняти такий образ, а від сучасних політиків вимагатимемо дотримуватися цієї народної, національної згоди. Наша теперішня безідейна політика перетворить нашу країну на велетенську медузу, що колишеться, пливучи за течією під час припливу. Мене не цікавлять ідеалістичні теорії та фантазії. Я просто кажу: "Це треба зробити", — і це за всяку ціну буде зроблено. Для цього я маю конкретну політичну програму. Про неї поступово стане відомо відповідно до розвитку ситуації".

Видно, автор статті писав про Нобору Ватая загалом доброзичливо. За його словами, Нобору Ватая — здібний, з гострим розумом політик і компетентний оглядач з економічних питань, відомий своїм красномовством. Молодий, з відомої родини, багатонадійний політик. У цьому розумінні його "довготривала стратегія" — це ніяка не пустопорожня фантазія, а цілком реалістична справа. Багато виборців вітає його участь у виборах до парламенту. Хоча в його консервативному оточенні можуть виникнути проблеми у зв'язку з тим, що він розлучився і тепер живе одинаком, його молодість і здібності переважають ці вади. Чимало жінок також голосуватимуть за нього. Загалом, "кандидат хоч куди" — трохи насмішкливо підсумував автор. "Висловлюються також думки, що критикою "безідейної політики" він намагається отримати у спадок виборчий округ дядька й виставити там свою кандидатуру на виборах. Його благородні політичні погляди по-своєму переконливі, але тільки майбутній розвиток подій дозволить оцінити, наскільки ефективними вони виявляться в практичній політичній діяльності".

Прочитавши статтю про Нобору Ватая, я викинув тижневик у відро для сміття на кухні й почав складати у валізку одяг та інші речі, потрібні для поїздки на Крит. Я зовсім не знав, чи холодно там узимку. На карті Крит — дуже близький до Африки, але ж і в Африці подекуди буває досить холодно. Я поклав у валізку шкіряну куртку, два светри, двоє штанів. Дві сорочки з довгими рукавами й три з короткими. Твідовий піджак. Майку й шорти. Шкарпетки й труси. Кепку й сонячні окуляри. Плавки. Рушник. Набір умивального причандалля. І все одно валізка заповнилася тільки наполовину. А що мені ще треба, я не здогадувався. Обійшовшись наразі цим, я закрив валізку й нарешті усвідомив, що справді збираюся виїхати звідси. Із цього дому й з цієї країни. Посмоктуючи лимонну карамельку, якийсь час я дивився на нову валізку і враз згадав, що Куміко пішла з дому навіть без неї. Того погідного ранку з нею була лише сумочка через плече та блузка зі спідничкою, які вона взяла із хімчистки на станції. Виходить, її багаж був ще менший від мого.

Потім я подумав про медуз. "Наша теперішня безідейна політика перетворює нашу країну на велетенську медузу, що колишеться, пливучи за течією під час припливу", — стверджував Нобору Ватая. Та чи доводилося йому бачити зблизька справжню медузу? Мабуть, ні. А от мені доводилося. У тому залі з акваріумами, куди я зайшов усупереч власній волі з Куміко й де бачив медуз, зібраних з усього світу. Куміко переходила від одного до іншого акваріума з медузами й, не промовляючи ні слова, як зачарована, стежила за їхніми спокійними, пластичними рухами. Хоча це було перше наше

побачення, Куміко, здається, геть-чисто забула, що я стояв біля неї.

Яких тільки медуз різної величини та форми там не було! Куміко ними марила. Пізніше я купив ілюстрований атлас медуз і подарував їй. Можливо, Нобору Ватая цього не знав, але деякі види медуз мають кістки й м'язи. Вони дихають киснем і викидають із себе перетравлену поживу. Мають молочко та ікру. Медузи гарно рухаються, ворущаючи своїми щупальцями й парасольками. Вони не просто слухняно пливають за течією. Я не збираюсь їх захищати, але вони також мають власну волю до життя.

"Послухайте, Нобору Ватая! — сказав я подумки. — Мені байдуже, станете ви політиком чи ні. Це ваша особиста справа. Я в неї не втручатимусь. Але дозвольте сказати: не треба ображати медуз неточними метафорами".

Після дев'ятої вечора раптом задзеленчав телефон. Та я довго не брав слухавки. Не спускав з нього очей і думав, хто б це міг бути. Кому я зараз потрібен?

Та от зненацька я здогадався: це ж моя телефонна знайома! Не знаю чому, але я був у цьому впевнений. Вона шукала мене з тієї довгої темної кімнати, де все ще висить важкий запах пелюсток, сповнена невиситимі сексуальної жаги. "А я зроблю вам навіть таке, чого не зробить ваша дружина Куміко". Врешті-решт я таки не взяв слухавки. Після десяти дзвінків телефон замовк, потім продзеленчав ще дванадцять разів. І тоді стало тихо. Тихіше, ніж перед дзвінками. Серце голосно калатало. Я довго дивився на кінчик пальця й уявляв собі, як від серця кров рухається до нього. Потім обома руками легенько затулив обличчя й глибоко зітхнув.

Цілковиту тишу в кімнаті порушувало тільки сухе цокання годинника. Зайшовши у спальню, я сів на підлогу й видивився на нову валізку. "На Крит? — сказав я. — Вибачте, але я таки вирішив їхати на Крит. Я навіть утомився жити під іменем Тору Окада. Тому й поїду на Крит з колишньою Критою Кано". Я справді так сказав уголос. Та кому — сам не знаю. Комусь.

Годинник вибивав своє "цок, цок, цок", здавалось, в унісон з ударами мого серця.

16

Єдина неприємність у домі Мей Касахари

Її міркування про драглисте джерело тепла

— Гей, Заводний Птаху! — пролунав жіночий голос. Приклавши слухавку до вуха, я глянув на годинник. Була четверта пополудні. Своїм дзенькотом телефон розбудив мене, спітнілого, на дивані з короткого сну. Я мав таке відчуття, ніби поки я спав, хтось на мені сидів. Той хтось сів на мене, дочекавшись, коли я засну, але за мить до того, як я прокинувся, він піднявся й пішов кудись.

— Алло! — майже шепотів жіночий голос, що, здавалось, долинав крізь розріджене повітря. — Це я, Мей Касахара.

— Що-о?.. — запитав я. Мої губи ледве ворушились, і я не знаю, чи моя співрозмовниця щось почула. Може, подумала, що я стогну.

— Що зараз робите? — поцікавилася вона.

— Нічого, — відповів я. Після того відхилив убік слухавку й одкашлявся. — Нічого

не роблю. Просто спав.

— Виходить, я вас розбудила?

— Атож, розбудила, але це не має значення. Сон післяобідній.

— Послухайте, Заводний Птаху! Ви не могли б зайти зараз до мене? — ніби на мить завагавшись, сказала вона.

Я заплющив очі. У півночі сплили світляні плями різного кольору та форми.

— Чого ж ні?

— Я приймаю в саду сонячні ванни, тож заходьте із задвір'я.

— Зрозуміло.

— Гнівається на мене?

— Не знаю, — відповів я. — В усякому разі, прийду, тільки спочатку прийму душ й переодягнуся. Хочу з тобою поговорити.

Передусім я постояв під холодною водою, щоб прийти до тями, а потім під гарячою. Наприкінці облився знову холодною. Завдяки цьому зовсім пробудився, але обважнілості тіла все ще не позбувся. Іноді тремтіли ноги, й під душем довелося кілька разів хопатися за вішалку для рушника або присідати на край ванни. Видно, добряче втомився — набагато більше, ніж самому здавалося. Намилюючи шампунем голову, на якій ще залишилася гуля, я думав про того парубка, що збив мене з ніг у Сіндзюку. Я ніяк не розумів, чому так сталося? Власне, що спонукало його на такий вчинок? Цей випадок стався тільки вчора, а видавалося, ніби відтоді минув тиждень-два.

Вийшовши з ванни й витершись рушником, я почистив зуби й поглянув на себе в дзеркало. На правій щоці — темно-синя пляма, нітрохи не темніша, не блідіша. На очному яблуці — тонка червона смужка, під очима — синяки. Обидві щоки позападали, волосся відросло. Геть-чисто свіжий труп, викопаний з могили й щойно оживий.

Я переодягнувся в нову майку й шорти, надів кепку, сонячні окуляри й вийшов на доріжку. Денна спека ще не вгамувалася. Усе живе на землі — без винятку, — задихаючись, прагло дощу, але на небі ніде не було видно жодної хмарки. Вітер ущух, а над доріжкою висіло застояне гаряче повітря. Як завжди, на доріжці — ні душі. У такий спекотний день не хотілось ні перед ким з'являтися з такою страшною фізіономією.

У саду порожнього дому кам'яний птах все так само, піднявши догори дзьоба, вдивлявся в небо. За останній час він, здається, помітно потемнів й облупився. Його погляд чомусь напружився — так, наче наткнувся на якесь особливо похмуре видовище. Якби птах міг, то відвернувся б від нього, але зробити це не мав сили. Його очі, прикипівши до чогось у небі, мусили туди дивитися. Високий бур'ян навколо кам'яної статуї птаха стояв, немов хор у давньогрецькій трагедії, що, затамувавши подих, очікує одкровення оракула. Телевізійна антена на даху незворушно стирчала своїми сріблястими щупальцями в задушливому повітрі. Під палючим літнім сонцем усе на землі сохло й знемагало.

Окинувши поглядом порожній дім, я зайшов у двір Мей Касахари. Вона розмістилася на пекучому осонні, уникаючи прохолодної тіні, яку кидав на землю дуб. Лежала горілиць у шезлонгу в неймовірно вузькому бікіні шоколадного кольору —

смужечці тканини із шнурочками. "Невже людина може плавати в чомусь такому?" — засумнівався я. На Мей були ті ж самі окуляри, що й під час першої зустрічі, обличчя вкрилося великими краплями поту. Під шезлонгом лежав великий білий рушник, крем для засмаги й кілька журналів. Валялися також порожні банки з-під "спрайту", одна з яких правила за попільничку. На траві я помітив пластиковий шланг, недбало кинутий після попереднього користування.

Коли я підійшов, Мей підвелась і, простягнувши руку, вимкнула радіо. Порівняно з попереднім разом вона мала набагато засмаглиший вигляд — так, ніби щоразу наприкінці тижня їздила на море. Усе її тіло — від мочок вух до кінчиків пальців на ногах — щільно засмагло. Напевне, вона щодня тільки те й робила, що пеклася на сонці. Можливо, й тоді, коли я сидів на дні колодязя. Я озирнувся навколо. У саду майже нічого не змінилося: той самий, дбайливо підстрижений просторий моріжок і ставок, усе ще без води, від самого вигляду якого пересихало в горлі.

Присівши на сусідньому з Мей шезлонгу, я вийняв з кишені лимонні карамельки. Від спеки вони розм'якли й прилипли до паперової обгортки.

Якийсь час Мей мовчки придивлялася до мене, а потім сказала:

— Заводний Птаху, що це за пляма на вашому обличчі? Родимка?

— Мабуть. Та, правду кажучи, сам не знаю, що це таке. І не помітив, як вона з'явилася.

Мей підвелася вище й пильно дивилася на моє обличчя. Стерла пальцем краплю поту біля носа й підсунула догори окуляри. Тепер її очей за темними лінзами майже не було видно.

— І не здогадуєтеся, де і як вона з'явилася?

— Зовсім.

— Зовсім?

— Побачив у дзеркалі після того, як вибрався з колодязя. Правду кажу.

— Болить?

— Не болить і не свербить. Лише трошки тепла.

— До лікаря зверталися?

Я похитав головою.

— Подумав, що не варто.

— Можливо, — сказала Мей. — Мені також лікарі не до вподоби.

Я зняв кепку, сонячні окуляри й витер хусточкою піт з чола. Моя сіра майка під пахвами потемніла від поту.

— Чудовий у тебе купальник, — сказав я.

— Дякую.

— Ніби виготовлено з відходів виробництва. Ефективно використано обмежені ресурси.

— Коли вдома нікого немає, я бюстгальтер завжди знімаю.

— Ну-ну!..

— Бо нема особливо чого прикривати, — сказала вона, ніби виправдовуючись.

Груди під бюстгальтером і справді були ще маленькі, без опуклостей.

— І ти в цьому коли-небудь плавала?

— Ніколи. Я взагалі не вмію плавати. А ви, Заводний Птаху?

— Умію.

— Скільки пропливаєте?

Я перевернув язиком карамель у роті.

— Скільки заманеться.

— Навіть десять кілометрів?

— А чому б ні? — відповів я й уявив собі, як плаваю на Криті в морі. "Чистісінький білий пісок і море, густого, як виноградне вино, кольору", — було написано в путівнику. Я не здогадувався, що таке море, густого, як виноградне вино, кольору. Мабуть, непогане. Я знову витер піт з обличчя.

— Дома нема нікого?

— Усі махнули на дачу в Ідзу.[41] Кінець тижня — поїхали купатися. Усі — це батьки й молодший брат.

— А ти не поїхала?

Мей тільки ледь-ледь здвигнула плечима. З-під рушника вийняла пачку "Short Nore", сірники й закурила.

— Який у вас страшний вигляд, Заводний Птаху!

— А чого б йому таким не бути, якщо я кілька днів сидів на дні темного колодязя і майже нічого не їв і не пив?

Мей зняла окуляри й повернулася обличчям до мене. Глибокий шрам біля її ока все ще залишався.

— Заводний Птаху, гніваєтесь на мене?

— Не знаю. Мені треба стільки передумати, що нема часу для гніву на тебе.

— Дружина повернулася?

Я похитав головою.

— Недавно листа прислала. Вона більше не повернеться. Якщо написала, що не повернеться, то так і буде.

— Коли щось вирішила, то вже свого наміру не змінить?

— Ні.

— Як мені вас жаль, Заводний Птаху! — сказала Мей і, підвівшись, легенько торкнулася рукою мого коліна. — Як мені вас жаль! Може, ви мені не повірите, але я збиралася наприкінці витягти вас із колодязя. Я просто хотіла вас трохи налякати, помучити. Налякати, щоб ви закричали. Хотіла перевірити, наскільки ви здатні володіти собою й не панікувати.

Я не знав, що відповісти, а тому мовчки кивнув.

— А ви повірили в те, що я сказала? Що збираюся вас там заморити?

Я довго скручував у кульку обгортку лимонної карамельки.

— Не знаю. Мені здалося, що ти правду кажеш, і водночас — що лякаєш. Я не міг збагнути змісту твоїх слів, бо коли сидиш у колодязі й розмовляєш з кимось наверху,

голос звучить дуже незвично. Зрештою, не важливо, що ти мала на увазі. Розумієш? Реальність складається, так би мовити, з кількох шарів. Так що в тій реальності ти, можливо, й справді збиралася мене вбити, а в цій — може, й ні. Гадаю, усе залежить від того, в котрій реальності перебуваєш ти, а в котрій — я.

Я запхав скручену в клубок обгортку карамельки в порожню банку з-під "спрайту".

— Заводний Птаху, я хочу вас попросити, — сказала Мей, вказуючи рукою на поливальний шланг, кинутий на траву. — Облийте мене водою. Бо від спеки голова наче дуріє, якщо час від часу не сполоснуся.

Я встав із шезлонга й підняв з трави синій пластиковий шланг, м'який і ще теплий від сонця. Повернув кран у затінку кущів і пустив воду. Спочатку із шланга пішла нагріта вода, майже окріп, а потім вона потроху остигала, аж поки не стала зовсім холодною. Тоді я спрямував її на Мей, що розляглася на траві.

Міцно зажмурившись, вона підставила тіло під струмінь.

— О, як приємно від холоду! А що, якби ви облилися?

— Але ж я не маю плавок! — відповів я. Однак побачивши, що Мей від такого душу отримує справжню насолоду, і відчуваючи, що несила терпіти спеку, я скинув майку, промоклу потом, нагнувся і, підставивши голову під шланг, ненароком ковтнув води. Вона виявилася холодною і смачною.

— Послухай, це підземна вода?

— Так, звичайно. Її добувають з-під землі помпою. Холодна і смачна, правда? Придатна для пиття. Недавно приходив службовець з відділу охорони здоров'я і перевіряв її якість. Підтвердив, що вода нормальна. Кажуть, що тепер у Токіо така чиста вода — рідкість. Той службовець навіть дивувався. Але ми її не п'ємо. Чогось боїмося. Тут стільки будинків, тож ніхто не знає, що до неї домішується.

— Та якщо подумати, це якась дивина. У Міявакі, навпроти, колодязь зовсім висох, а у вас повно свіжої води. Досить доріжку перейти, і така велика різниця. Чому?

— Справді, чому? — сказала Мей, задумавшись. — Можливо, ґрунтові води чомусь потекли по-іншому. Тому їхній колодязь висох, а наш — ні. Хоч, правда, точно пояснити я не можу.

— У вас дома нічого поганого не ставалося? — запитав я.

Мей, нахмурившись, похитала головою.

— Упродовж останніх десяти років у нас погана одна річ — страшна нудьга.

Витершись рушником після такого добрячого душу, Мей запропонувала випити пива. Я погодився. Вона принесла з дому дві банки холодного "Хайнекена". Вона випила одну, я — іншу.

— Заводний Птаху, що ж тепер збираєтесь робити?

— Ще остаточно не вирішив, — сказав я. — Можливо, поїду звідси. Або навіть з Японії.

— Куди з Японії?

— На Крит.

— На Крит? Через ту... як її там... Криту?

— Частково.

Мей на мить задумалася.

— І з колодязя вас витягла та Крита?

— Крита Кано, — відповів я. — Так, саме вона.

— Заводний Птаху, у вас багато друзів?

— Не дуже. Загалом я відомий тим, що в мене їх мало.

— А як та Крита дізналася, що ви на дні колодязя? Ви ж нікому не сказали, що туди спуститеся, правда? Як же вона здогадалася, де ви?

— Не знаю, — відповів я. — Не маю уявлення.

— Так ви все-таки поїдете на Крит?

— Ще не вирішив, поїду чи ні. Просто є така можливість.

Мей добула сигарету й закурила. Потім помацала кінчиком пальця шрам коло ока.

— А знаєте, Заводний Птаху, поки ви сиділи в тому колодязі, я приймала тут сонячні ванни. Дивилася на порожній дім і думала про вас — як у непроглядній пітьмі вас мучить голод, як мало-помалу до вас підступає смерть. Лише я одна знала, що ви там і не зможете вибратися звідти. Думала про це й надзвичайно чітко уявляла собі, що ви відчуваєте... біль, розгубленість, страх. Розумієте? Через це мені здавалося, що я поряд з вами. Я не збиралася вас заморити. Чесне слово! Та мені хотілося піти далі — коли ви дійдете до краю, як голова запаморочиться, як одурієте від страху. І більше не витримаєте. Думала, так буде краще й для мене, й для вас.

— А от що мені здається. Якби ти справді дійшла до такої крайності, то, можливо, захотіла б зробити ще один крок. І це виявилось б набагато простішим, ніж здається. Бо тоді досить було б останнього поштовху, щоб ти подумала: врешті-решт, так краще й для мене, й для тебе, — сказав я і ковтнув пива.

Мей, покусуючи губи, задумалася.

— Може, так і сталося б, — сказала вона нарешті. — Я сама цього не знаю.

Допивши пиво, я встав. Начепив на носа сонячні окуляри, натягнув через голову мокру від поту майку.

— Дякую за пиво.

— Послухайте, Заводний Птаху! — сказала Мей. — Цієї ночі, коли всі домашні поїхали на дачу, я спустилася в той колодязь і просиділа там загалом годин п'ять-шість.

— Виходить, це ти забрала драбину?

— Так, я, — відповіла Мей, насупившись.

Я кинув погляд на порослий травою двір. Над землею, що просякла водою, здіймалася пара, схожа на міраж. Мей опустила недокурок у банку з-під "спрайту".

— Перші дві-три години я нічого особливого не відчувала. Звичайно, у такій темряві я почувалася самотньою, але не злякалася. Бо я не з таких дівуль, що всього бояться. Ідеться не лише про темряву. Адже ви кілька днів просиділи в колодязі й не мали підстав для страху. Та минуло дві чи три години, і я перестала розуміти, що зі мною відбувається. Я сиділа тихо в темряві й відчувала, що в мені щось розростається. Здавалось, ніби воно щораз більше і більше — настільки, що от-от лусне, як горщик, в

якому посадили молоде деревце. Поки я лежала на сонці, воно не давало про себе знати, а в темряві росло з такою страшною швидкістю, ніби насмокталося особливих поживних речовин. Я намагалася його стримати, але не змогла. Уперше в житті. Цей білий драглистий сальний клубок заліз усередину мого тіла й збирався мене зжерти. А спочатку ця драглиста маса була така малюсінька, Заводний Птаху.

Мей трохи помовчала й, ніби згадуючи ту ніч, дивилася на свої руки.

— Я справді злякалася, — сказала Мей. — Хотіла, щоб і ви це відчули. Хотіла, щоб почувли, як воно вас пожирає.

Я присів на шезлонг і дивився на її тіло, ледь-ледь прикрите вузькою смужкою тканини. У шістнадцять вона мала вигляд тринадцятирічної дівчини з нерозвинутими грудьми та стегнами. Скидалася на надзвичайно реалістичний малюнок з мінімальною кількістю ліній. І водночас в її постаті відчувалося щось старече.

— Ти ніколи не відчувала, що тебе збезчестили? — спитав я ні сіло ні впало.

— Збезчестили? — Мей подивилася, примруживши очі. — Як це розуміти? Фізично згвалтували чи що?

— Фізично або психічно.

Оглянувши себе, Мей перевела погляд на мене.

— Фізично — ні. Бо я ще дівчина. Дозволяла хлопцеві торкатися грудей, але тільки через одяг.

Я мовчки кивнув.

— А психічно... Навіть не знаю, що це означає.

— І я не знаю. Просто питаю, чи ти відчувала щось таке чи ні. Якщо ні, то, гадаю, з тобою не сталося нічого.

— А чому ви про це питаєте?

— Бо дехто з моїх знайомих зазнав такого. І це призвело до серйозних проблем. Та от що я хотів би тебе запитати: чому ти так часто думаєш про смерть?

Вона сунула в рот сигарету і спритно, однією рукою, чиркнула сірником. Нап'яла сонячні окуляри.

— А хіба ви не думаєте про смерть?

— Думаю, звичайно. Але не завжди. Тільки іноді. Як усі звичайні люди.

— От що я думаю, Заводний Птаху, — сказала Мей. — Усі люди народжуються з чимось, що сидить усередині їхнього ества й робить їх різними. І це щось, що відрізняє їх одне від одного, схоже на джерело тепла, яке зсередини ними рухає. Звісно, і в мене воно є, але іноді я не можу дати собі з ним ради. Воно на свій розсуд то розбухає, то стискається, і тоді мені хочеться розповісти людям, як воно мною трусить. Та вони мене не розуміють. Може, я не вмію як слід висловитися, але люди до моїх слів не прислухаються. Удають, ніби слухають, але насправді нічого не чують. А тому я іноді стаю страшно несамовитою і зриваюся з припону.

— З якого припону?

— Ну, скажімо, я вас закрила на дні колодязя, а коли їхала з хлопцем на мотоциклі ззаду, обома руками затулила йому очі.

Сказавши це, Мей помацала шрам коло ока.

— І тоді стався нещасний випадок?

Вона недовірливо глянула на мене, ніби недочула запитання. Хоча я певен — до неї дійшло кожне моє слово. Виразу її очей за темними окулярами я не бачив, але на її обличчі, як олія по рівній поверхні води, розлилася байдужість.

— І що сталося з тим хлопцем? — запитав я.

Затиснувши сигарету між губами, Мей дивилася на мене. Точніше, на мою родимку.

— Я повинна відповідати на це запитання?

— Якщо не хочеш — можеш не відповідати. Ти ж сама завела цю розмову. Якщо ж не хочеш говорити — не говори.

Мей мовчала — так, наче ще не вирішила, що далі робити. Глибоко затягнулася, набравши в легені диму, й поволі видихнула. Потім мляво зняла окуляри й, міцно заплющивши очі, звернула обличчя до сонця. Стежачи за її рухами, я відчув, ніби плин часу потроху сповільнюється. "Схоже, його пружина ослабла", — подумав я.

— Він помер, — сказала вона нарешті невиразним голосом, ніби з чимось примирившись.

— Помер?

Мей струсила на землю попіл. Узяла рушник і кілька разів витерла піт з обличчя. А потім, ніби щось згадавши, скоромовкою діловито пояснила:

— Бо ми мчали тоді на досить великій швидкості. Це сталося недалеко від Еносіми.

Я мовчки дивився на неї. Вона тримала в руках білий пляжний рушник і притискала його до обох щік. Із сигарети, затиснутої між пальцями, вився білий дим. На безвітрі він піднімався прямо вгору, як із мініатюрного сигнального вогню. Здавалось, Мей вагалася — плакати чи сміятися. Принаймні я мав таке враження. Вона довго балансувала у цьому хисткому стані, так і не схилившись на жоден бік. Надавши обличчю суворого виразу, вона поклала рушник на землю і затягнулася сигаретою. Наближалася п'ята година, а спека ніяк не спадала.

— Я вбила його. Звісно, я не мала такого наміру. Просто хотіла дійти до крайньої межі. Ми й до того часто так робили. Наче гралися. Їхали на мотоциклі, і я ззаду затуляла йому очі або лоскотала боки... І нічого не ставалося. Та от того разу випадково...

Мей підвела на мене очі.

— Ні, Заводний Птаху, я не почуваюся збезчещеною. Я тільки хотіла наблизитися до того драглистого клубка, що сидить у мені. Витягти його назовні й розчавити. А для цього треба дійти до крайньої межі. Інакше нічого не вийде. Потрібна смачна приманка. — Вона повільно захитала головою. — Я не думаю, що мене збезчестили. Але також не врятували. Тепер ніхто мені не зарадить. Світ видається мені зовсім порожнім. А все навколо — фальшивим. Справжнє — тільки драглистий клубок, що в мені засів.

Мей довго сиділа, дихаючи неглибоко й рівномірно. Навколо не було чути нічого —

ні птахів, ні цикад. У дворі панувала мертва тиша. Так, наче світ і справді вимер.

Раптом, ніби щось згадавши, Мей обернулася до мене. На її обличчі не лишилося жодного виразу, ніби його щось злизало.

— А ви спали з тією Критою?

Я кивнув.

— Як поїдете на Крит, то напишете мені листа? — запитала вона.

— Обов'язково напишу. Якщо поїду. Та я цього остаточно ще не вирішив.

— Але збираєтеся?

— Мабуть, таки поїду.

— Підійдіть сюди, — сказала Мей, підвівшись на шезлонгу.

Я послухався і сів поряд.

— Покажіть мені своє обличчя.

Якийсь час вона уважно розглядала мене спереду. Потім поклала одну руку на моє коліно, а долонею іншої торкнулася родимки на щоці.

— Як мені вас жаль, Заводний Птаху, — промовила вона майже пошепки. — На вас стільки навалилося! Неждано-негадано, без жодного вибору. Раптово, як дощ, що падає у полі... А тепер заплющіть очі. Міцно-міцно, ніби їх намазали клеєм.

Я міцно зажмурився.

Мей Касахара торкнулася губами моєї родимки. Тонкими й маленькими губами, наче штучно зробленими. Потім кілька разів провела по плямі язиком. Її рука, як і раніше, лежала на моєму коліні. Відчуття від її вологого теплого дотику прийшло до мене з далеких місць, що лежать за найдальшими на світі полями. Вона взяла мене за руку й приклала її до шраму біля ока завдовжки сантиметр. Я легенько погладив його, і стан її душі, що ледь-ледь затремтіла, передався мені через кінчики пальців, ніби чогось просячи. Напевне, хтось мав би міцно обійняти цю дівчину. Тільки не я, а хтось інший. Той, хто міг би їй щось дати.

— Заводний Птаху, напишіть мені листа, якщо поїдете на Крит. Я люблю довгі-предовгі листи. Тільки от ніхто мені їх не пише.

— Обов'язково напишу, — сказав я.

17

Найпростіша річ

Витончена помста

Що виявилось у футлярі гітари

Наступного ранку я пішов фотографуватися на паспорт. Коли сів у студії на стілець, фотограф довго, професійним поглядом вдивлявся в моє обличчя, а потім, нічого не сказавши, відійшов у підсобну кімнатку, приніс звідти пудру й замазав нею пляму на моїй правій щоці. Після того відступив назад і старанно відрегулював освітлення — яскравість та кут падіння променів, щоб родимка не впадала в очі. Дивлячись в об'єктив, я за вказівкою фотографа вдавав, що злегка всміхаюся. "Післязавтра вдень буде готова, приходьте забрати", — сказав фотограф. Я повернувся додому, подзвонив дядькові й сказав, що через кілька тижнів, можливо, покину його дім. Попросивши

вибачення за таку поспішність, я зізнався, що Куміко несподівано пішла з дому. Мовляв, потім прислала листа, в якому написала, що більше не повернеться, а я хочу тимчасово — наскільки, сам не знаю — звідси поїхати. Вислухавши моє пояснення, дядько, мабуть, задумався і замовк.

— А мені досі здавалося, що ви між собою ладите, — сказав він нарешті з легким зітханням.

— Правду кажучи, й мені так здавалося, — признався я.

— Якщо не хочеш, можеш не казати, але з якої причини вона пішла?

— Гадаю, обзавелася коханцем.

— Ти здогадувався?

— Та де там! Вона сама мені написала. У листі.

— Отакої! — здивувався дядько. — Ну, якщо так, то вже нічого не вдієш.

— Та мабуть.

Дядько знову зітхнув.

— Зі мною все гаразд, — сказав я бадьорим голосом, щоб заспокоїти дядька. — Тільки на короткий час я хочу звідси виїхати. Змінити обстановку, настрої і неквапливо подумати, як далі жити.

— І куди ти збираєшся їхати?

— Думаю податися до Греції. Бо там живе мій приятель, який уже давно запрошує мене до себе в гості, — збрехав я, але на душі від цього стало ще огидніше. Та, як не крути, я не міг зараз розповісти дядькові все, пояснити, щоб було правдиво, точно й зрозуміло. Краще було збрехати.

— Гм! — промимрив він. — Роби, як хочеш, — я не проти. Дім в оренду я поки що не здаватиму, так що свої речі можеш залишити. Ти молодий і переробити своє життя ще зумієш. А поїхати кудись далеко й побайдикувати — не завадить. Кажеш, Греція? Нехай буде Греція.

— Вибачте, — сказав я. — А якщо, поки мене не буде, ви все-таки здасте дім комусь в оренду, то з моїми теперішніми манатками не панькайтеся. Серед них нема нічого вартісного.

— Гаразд, потім щось придумаю. До речі, ота "перегороджена течія", про яку ти мені нещодавно казав по телефону, часом не має стосунку до Куміко?

— Та як вам сказати?.. Трохи має. Бо я також захвилювався, коли почув такі розмови.

Дядько, здавалось, трохи задумався.

— Ти не проти, якщо найближчим часом я до тебе загляну? І власними очима подивлюся, як там справи. Бо вже давно в тебе не був.

— Не заперечую, приїжджайте будь-коли. Я все одно нічим не зайнятий.

Поговоривши з дядьком, я відчув, як мені все остогидло. І куди тільки занесла мене ця дивна течія! Тепер між дядьковим світом і моїм наче постала невидима стіна, товста й висока. Стіна, що відділяла один світ від іншого. Дядько залишився в тому світі, а я — в цьому.

Дядько навідався до мене через два дні. Побачивши пляму на моєму обличчі, нічого не сказав. Видно, не знав, що сказати. Тільки здивовано примружив очі — от і все. Приніс подарунок — пляшку першокласного шотландського віскі й коробочку камабоко[42] з Одавари. Ми посідали на веранді, пили віскі й закусували камабоко.

— А все-таки веранда — добра річ, — сказав дядько, кілька разів кивнувши. — У будинку європейського типу її, звісно, немає, і я іноді скучаю за нею. Що там казати, на веранді і настрій стає іншим.

Якийсь час дядько дивився на місяця-молодика у небі. Його білий серпок наче хтось щойно наточив. Неймовірно, як така штука може плавати в небесах.

— До речі, звідки взялася в тебе оця пляма? — ніби ненароком запитав дядько.

— Сам не знаю, — відповів я і ковтнув віскі. — Яюсь несподівано з'явилася. Десь тиждень тому. Хотілося б докладніше пояснити, та от біда — не знаю як.

— До лікаря звертався?

Я похитав головою.

— Я ще одного не розумію: це яюсь пов'язане із зникненням Куміко?

Я знову похитав головою.

— Так чи інакше, але ця пляма з'явилася після того, як Куміко пішла з дому. Тобто порядок подій такий, однак чи існує між ними причинно-наслідковий зв'язок — не знаю.

— Я ніколи не чув, щоб такі плями з'являлися раптово.

— І я не чув, — сказав я. — Не можу пояснити чому, але мало-помалу начебто звикаю до неї. Звичайно, спочатку злякався, був у шоку. Від самого вигляду обличчя настрій псувався. Я все думав, що ж робити, якщо вона назавжди залишиться? Збігали дні за днями, і я чомусь перестав про неї турбуватися. Навіть подумав, що нічого такого поганого в ній нема. Сам не знаю чому.

— Гм, — промимрив дядько й з недовірою довго придивлявся до плями на моїй правій щоці. — Ну, якщо так, то це, звичайно, твоя проблема, але в разі потреби можу познайомити тебе з одним лікарем.

— Дякую. Поки що я не маю наміру показуватися лікареві. Бо, гадаю, користі з цього не буде ніякої.

Згорнувши руки на грудях, дядько якийсь час дивився на небо. Як і раніше, зірок на ньому не було видно. Красувався тільки місяць-молодик.

— Я давно з тобою так спокійно не розмовляв. Бо думав, що ви з Куміко живете в повній злагоді. А крім того, я не люблю пхати свого носа в чужі справи.

Я сказав, що розумію його.

Трохи потрусивши кусниками льоду, що стукалися один об одного, у склянці, дядько ковтнув віскі й поставив склянку на підлогу.

— Ніяк не доберу, що коїться останнім часом навколо тебе. Течію перегороджено, дім яюсь не так стоїть, Куміко зникла, раптом одного дня на обличчі вискочила пляма, а сам ти зібрався їхати на Крит... Зрештою, це непогано. Твоя дружина пішла з дому, а на твоєму обличчі з'явилася пляма. Може, це звучить грубо, але не моя дружина пішла

з дому і не на моєму обличчі з'явилася пляма, чи не так? А тому нічого не пояснюй, якщо не хочеш. І я зайвий раз не збираюся втручатись. Тільки от що пораджу: тобі треба добре подумати, що для тебе найголовніше.

Я кивнув.

— Та я вже давно про це думаю. Але все так ускладнилось і переплелось, що ніяк не можу розплутати, відділити одне від одного. Що робити — не знаю.

Дядько всміхнувся.

— Для цього треба знати один секрет. Більшість людей, які його не знають, приймають неправильне рішення. І коли зазнають невдачі, скаржаться або звалюють вину на інших. Я стільки таких випадків бачив, що аж огидно. Чесно кажучи, дивитися на таке надзвичайно неприємно. Може, це звучатиме надто пишномовно, але я скажу: секрет полягає в тому, щоб не починати з найголовнішого. Іншими словами, якщо встановлюєш порядок своїх дій від А до Я, то починай десь з кінця — коло Я. Ти кажеш: усе ускладнилось і переплелось так, що ти ніяк не можеш його розплутати. А це часом не тому, що ти намагаєшся вирішити свої проблеми від самого верху? Якщо ти надумав зробити щось важливе — починай з якої-небудь дрібниці. Дрібниці, яку кожен бачить і розуміє. І з цією дрібницею довго поводитимешся.

Я, звичайно, не великий бізнесмен. Маю на Гіндзі якихось чотири-п'ять крамниць. Як порівняти з багатіями — злидень, якому нема чим похвалитися. Та якщо говорити тільки про успіх чи невдачу, то можна сказати, що я ні разу не зазнав краху. Бо я на практиці користуюся згаданим секретом. Інші намагаються будь-що вирватися якнайшвидше вперед. А я так не роблю. Найбільше часу я витрачаю на дрібниці. Бо розумію: чим більше на них витрачатиму, тим легше потім справа піде.

Дядько ще раз кивнув віскі.

— Скажімо, ти збираєшся відкрити десь ресторан чи бар — байдуже. Уяви собі, що тобі така ідея прийшла в голову. Треба вибрати місце з кількох можливих варіантів. А доведеться зупинитись на одному. Що ти робитимеш?

Я трохи задумався.

— Ну, треба спочатку все прорахувати для кожного варіанта. Скільки платити за приміщення, який кредит узяти, скільки щомісяця виплачувати за кредит, скільки місць потрібно для клієнтів, яка їхня відвідуваність, який дохід з кожного клієнта, скільки платити працівникам, які витрати, які прибутки... Приблизно так, гадаю.

— Більшість зазнає невдачі, бо саме так робить, — сміючись, промовив дядько. — Та от послухай, як я роблю. Якщо знаходжу підходяще місце, стою там щодня години три-чотири й спостерігаю, які люди ходять цією вулицею, які в них обличчя. Не треба ні про що думати, нічого рахувати. Досить дивитись, які люди ходять і що написано на їхніх обличчях — от і все. За цей час повз мене пройде тисячі три людських облич. Іноді доводиться стояти набагато довше. Але тоді раптом стає ясно — наче туман розсіюється. Стає зрозуміло, що це за місце і що там люди потребують. Якщо їхні потреби одні, а мої — інші, я ставлю на цьому крапку. Якщо ж між їхніми та моїми потребами вдається знайти точку дотику або компроміс — значить, я спіймав успіх за

хвіст. Далі треба його міцно тримати й не відпускати. Та щоб його спіймати, доводиться стояти там, як дурню, і в дощ, і в сніг, вдивляючись у людські обличчя. А прорахувати все можна пізніше. Я загалом реаліст. Вірю лише тому, що бачу власними очима. Міркування, самореклама, підрахунки, ізми та всякі теорії — це головне для людей, які навіть очима нічого не здатні розгледіти. Чому — сам не знаю. Адже кожен мав би це вміти, якби спробував.

— Виходить, що річ не тільки в легкій руці?

— Звісно, й вона до цього причетна, — сказав дядько, усміхаючись. — Та не лише вона. Я вважаю, що тобі треба почати з найпростішого. Наприклад, стати десь на розі вулиці й щодня пильно вдивлятися в людські обличчя. І нічого поспішно не вирішувати. Мабуть, це важко, але іноді треба зупинитись і витратити на це час.

— Ви хочете сказати, що мені варто ще залишитися тут?

— Та ні, я не сказав, що ти повинен їхати або залишитися. Якщо хочеш їхати в Грецію — їдь. Хочеш залишитися тут — залишайся. Тобі вирішувати, що робити. Тільки от що я тобі скажу. Я довго думав, що ти правильно вчинив, коли одружився з Куміко. Вважав, що й їй це на користь. Та ніяк не можу збагнути однієї речі: чому раптом у вас усе пішло шкереберть? А ти розумієш?

— Ні.

— А якщо так, то поки все не з'ясується, тобі краще навчитись дивитися на світ своїми очима. Не бійся витратити на це час. Коли не жалієш на щось часу — це в певному розумінні витончена помста.

— Помста? — трохи здивувався я. — Яку помсту ви маєте на увазі? Кому?

— Невдовзі зрозумієш, — промовив дядько з усміхом.

Ми просиділи вдвох на веранді за пляшкою десь з годину. Потім дядько встав і, сказавши, що засидівся, пішов. Залишившись наодинці, я прихилився до стовпа й, неуважно поглядаючи на сад і місяць, ще довго вдихав атмосферу реальності, яку приніс дядько. Завдяки цьому я вперше за багато днів зміг полегшено зітхнути.

Однак через кілька годин така атмосфера почала розсіюватись, і все навколо мене огорнув легкий серпанок смутку. Врешті-решт я залишився в цьому світі, а дядько — в тому.

Дядько сказав, що передусім треба думати про найпростіші речі, але ж я не міг відрізнити просту річ від складної. А тому наступного ранку, коли минула година пік, я вийшов з дому й на електричці вирушив до Сіндзюку. Вирішив і справді там стати й пильно розглядати людські обличчя. Яка з того користь — я не знав. Але подумав, що краще щось робити, ніж нічого. Якщо до одуріння розглядати людські обличчя — це одна з простих речей, то варто спробувати. Принаймні шкоди від цього не буде. Якщо ж усе піде на лад, то, можливо, щось мені підкаже, що таке "проста річ".

Першого дня я дві години сидів на бордюрі квіткової клумби перед станцією Сіндзюку й придивлявся до обличч людей, що проходили мимо. Однак перехожих було так багато і йшли вони так швидко, що мені не вдавалося розгледіти кого-небудь як слід. Крім того, поки я там сидів, підійшов якийсь бродяга й причепився з розмовами.

Кілька разів проходив мимо поліцай, пильно приглядаючись до мене. Через це я покинув пристанційну площу й вирішив пошукати зручнішого місця для спокійного спостереження за перехожими.

Пройшовши тунелем під залізничною колією до західного виходу станції, я трохи поблукав і помітив невелику площу перед висотною будівлею. Там виявилася пристойна лавка, з якої я міг досхочу надивитися на людей, що проходили повз мене. Перехожих тут було набагато менше, ніж перед станцією, і не траплялися волоцюги з пляшечкою віскі, що стирчала з кишені. Я просидів там цілий день, пообідав пампушками в кав'ярні "Данкін Донатс" і повернувся додому ще перед тим, як почався вечірній наплив пасажирів.

Спочатку мені впадали в очі люди з рідким волоссям. Очевидно, дався взнаки досвід дослідження, проведеного разом з Мей Касахарою на замовлення фірми, що виготовляла перуки. Очі мимоволі вистежували голомозих і класифікували їх за категоріями А, Б, В. Через це я навіть подумав, що було б добре зателефонувати Мей і ще раз взятися разом до знайомої спільної роботи.

Однак минуло кілька днів, і я навчився дивитись на людей, ні про що не думаючи. Більшість перехожих були службовцями, що заходили й виходили із цього хмарочоса, — чоловіки в білих сорочках і краватках, з портфелями в руках, жінки здебільшого на високих каблуках. Інші люди заходили в ресторани й крамниці, що містилися в будівлі. На оглядовий майданчик на верхньому поверсі піднімалися сім'ї з дітьми. Проходили мимо також люди, які йшли хтозна-звідки й хтозна-куди. Та загалом вони не дуже квапилися. А я просто, без жодної мети, дивився на них, і якщо іноді якась людина чомусь привертала мою увагу, я зосереджувався на її обличчі й супроводжував поглядом.

Так тривало поспіль цілий тиждень. Коли після десятої спадав людський потік, я сідав в електричку і їхав до Сіндзюку, сідав на лавку й до четвертої години, майже не ворущаючись, пильно вдивлявся в людські обличчя. За таким заняттям, проводжаючи їх одне за одним, я відчув, що моя голова порожніє, немов пляшка, з якої вийняли корок. Я не розмовляв ні з ким, і ніхто — зі мною. Я нічого не відчував, ні про що не думав. Іноді мені здавалося, що я став частиною кам'яної лавки.

І тільки одного разу до мене заговорила людина — охайно вдягнена худа жінка середніх літ. В яскраво-рожевій тісній сукні, темних окулярах з черепаховою оправою, білому капелюшку, з білою сумочкою-макrame. На гарних ногах — білісінькі шкіряні босоніжки, з вигляду досить дорогі. Сильно нафарбована, але не надміру. Вона спитала, чи мені чогось не треба. Я відповів: "Особливо нічого". — "Я бачу вас тут щодня. Що ви робите?" — спитала вона. — "Вдивляюся в людські обличчя", — відповів я. — "З якою метою?" — спитала жінка. — "Без особливої мети", — відповів я.

Жінка вийняла із сумочки пачку "Virginia Slims" і закурила від маленької золотої запальнички. Запропонувала одну сигарету мені, але я похитав головою. Після того вона зняла темні окуляри й, нічого не кажучи, видивилася на моє обличчя. Точніше, на мою родимку. У свою чергу я глянув їй у вічі. Але не прочитав у них жодного почуття.

Побачив лише двійко чорних зіниць, що належно функціонували. Ніс маленький, загострений. Губи тонкі, старанно нафарбовані. Вік було важко визначити — можливо, років сорок п'ять. На вигляд молода, але у зморшках біля носа проглядала якась утома.

— Гроші маєте? — звернулася вона до мене.

— Гроші? — здивувався я. — Про які гроші ви питаєте?

— Просто поцікавилася. Може, у вас труднощі з ними?

— Та ні, поки що все нормально, — відповів я.

Жінка, не спускаючи з мене очей, трошки скривила губи, ніби хотіла спробувати на смак мої слова. Потім кивнула, наділа окуляри, кинула на землю сигарету й, не озираючись, пішла. Збитий з пантелику, я стежив, як вона зникає в юрбі. Може, вона несповна розуму? Та ні, надто охайно вдягнена. Я роздушив ногою кинуту сигарету й поволі оглянувся. Навколо мене простягався той самий реальний світ. Усі люди з якоюсь метою звідкись кудись прямували. Я не знав, хто вони, а вони — хто я. Глибоко вдихнувши, я знову, ні про що не думаючи, взявся розглядати людські обличчя.

Так я просидів загалом одинадцять днів. Щодня пив каву, з'їдав пампушки і тільки пильно вдивлявся в обличчя перехожих. Якщо не брати до уваги короткої беззмістовної розмови з охайно вдягнутою жінкою, упродовж цих одинадцяти днів я ні з ким не прохопився жодним словом. Нічого особливого не робив, і нічого не сталося. Однак навіть після одинадцяти пустопорожніх днів ні до чого путнього я все ще не дійшов. Як і раніше, блукав у складному, заплутаному лабіринті. Навіть не зміг розмотати найпростішого клубка.

А проте надвечір одинадцятого дня стався дивний випадок. Була неділя, і я, засидівшись там на лавці трохи довше, ніж звичайно, приглядався до людських облич. На відміну від будніх днів, у неділю на Сіндзюку проходили інші люди й не було години пік. І от знезацька мені в око впав парубок із чорним футляром гітари. Середнього зросту, в окулярах з чорною пластмасовою оправою, з довгим, до плечей, волоссям, у синіх джинсах, джинсовій сорочці й білих стоптаних кросівках. Він пройшов повз мене, зосереджено дивлячись прямо перед себе. Його поява мене просто приголомшила. Серце закалатало, і я подумав: "Я ж знаю цього парубка". Я десь його бачив. Але впродовж кількох секунд я не міг пригадати, де саме. Та це ж він співав у барі в Саппоро того вечора. Безсумнівно, він.

Зірвавшись з лавки, я поспішив за ним. Парубок ішов загалом неквапливо, а тому догнати його було неважко. Підладившись під його ходу, я відставав від нього метрів на десять. Мені дуже кортіло озватися до нього. "Вибачте, це ви, напевне, три роки тому співали в Саппоро? Я там слухав ваші пісні". — "Невже? — сказав би він. — Дякую". А що далі? "Ви знаєте, того вечора моя дружина зробила аборт. А недавно пішла з дому. Уже давно спала з іншим чоловіком". Може, таке я міг би сказати? Так чи інакше, я вирішив пустити все на самотплив і піти вслід за ним.

Парубок ішов усе далі від станції. Залишив позаду ряди хмарочосів, перетнув шосе Косюкайдо і попрямував у бік парку Йойогі, над чимось глибоко задумавшись. Видно, дорогу знав добре — йшов упевнено, без жодних вагань, не озираючись. Крокував в

однаковому темпі, дивлячись прямо вперед. Я йшов услід за ним, згадуючи про той день, коли Куміко зробила аборт. Саппоро. Початок березня. Тверда промерзла земля, іноді в повітрі кружляє лапатий сніг. Я знову опинився на тих вулицях, вдихав грудьми остуджене повітря. Бачив перед собою білу пару від людського дихання.

Та раптом я подумав, що, може, саме з того часу все почало змінюватися. Напевне. Це був вирішальний момент, коли течія подій навколо мене почала змінювати свій напрям. Якщо подумати, озираючись у минуле, то аборт для нас обох став подією надзвичайно важливого значення. Але тоді її важливості я не усвідомлював. Я найбільше зосередився на аборті, а може, найголовніше полягало зовсім в іншому.

Я мусила це зробити. Думаю, що так краще для нас обох. Але є в цьому щось, чого ти не знаєш. Щось таке, для чого наразі не знаходжу слів. Це не означає, що я щось приховую від тебе. Я все ще не впевнена, чи це правда. А тому поки що не можу висловити цього словами.

У той час Куміко не мала певності, що це щось насправді існувало. Звичайно, воно більше було пов'язане з вагітністю, а не з абортom. А може, з дитиною в її утробі. Що ж це могло бути? Що призвело її до такого сум'яття? Може, вона мала з кимось зв'язок і не захотіла від нього народити дитину? Та ні, це неймовірно. Вона сама так стверджувала. Насправді дитина була від мене. А проте було щось таке, чого вона не могла мені сказати. І воно тісно пов'язане з недавнім зникненням Куміко. Усе звідси почалося.

Однак я ніяк не здогадувався, яка, власне, таємниця за цим ховається. Мене залишили самого блукати в темряві. Я тільки зрозумів одне — Куміко не повернеться до мене, поки я не відкрию для себе таємницю, що стоїть за цим щось. Невдовзі я відчув, як у мені почала наростати злість. Злість проти чогось, невидимого моїм очам. Я випростав спину, глибоко вдихнув і спробував угамувати калатання серця. Однак злість безшумно, як вода, розпливалася по всіх частинах мого тіла. Злість, перемішана зі смутком. А я не міг розбити її об що-небудь і якимось чином позбутися її назавжди.

Парубок ішов і далі в такому ж темпі. Перетнув колію лінії Одакю, пройшов торговою вулицею, повз сінтоїстський храм і через кілька заплутаних провулків. Аби не потрапити йому на очі, я намагався зберігати достатню відстань до нього. А він навіть не підозрював, що я стежу за ним. Бо ні разу не оглянувся. Я подумав, що цей парубок, безперечно, чимось відрізняється від звичайних людей. Він не лише не озирався, але навіть не поглядав по боках. Про що він так зосереджено думав? А може, навпаки — ні про що не думав?

Згодом парубок звернув з людних вулиць у тихий квартал двоповерхових дерев'яних осель. Вулички вже були вузькі, звивисті, обабіч, впритул одне до одного, забудовані справді старими будівлями. Я здивувався — навколо ні душі. Більша половина навколишніх будинків стояла порожньою. На їхніх дверях, забитих дошками, висіли таблички: "Під забудову". Подекуди, ніби вирвані зуби, проглядали пустирі, зарослі бур'яном й обгороджені дротяною сіткою. Можливо, планується найближчим часом увесь цей квартал знести й натомість побудувати нові хмарочоси. Перед одним

будинком, де ще мешкали люди, стояли горщики з повійкою та іншим зіллям. Валявся триколісний велосипед, а у вікні другого поверху сушився дитячий купальник. Кілька кішок, лежачи на підвіконні й на порозі, ліниво позирали на мене. Хоча вже вечоріло, надворі було світло, але вулиця вже спорожніла. Я ніяк не розумів, де опинився. Не уявляв собі, де північ, а де південь. Здогадувався, що перебуваю у трикутнику, який з'єднує три станції — Йойогі, Сетаґая і Харадзюку. Але не був у цьому впевнений.

Так чи інакше, а виявилося, що в самому центрі міста є таке запущене місце. Здавна в цьому районі вулички були настільки вузькими, що люди й автомашини не могли розминутися, і, мабуть, тому сюди тривалий час не доходили руки будівельних компаній. Ступивши сюди ногами, я мав таке відчуття, ніби час повернувся назад років на двадцять-тридцять. І відразу мені здалося, ніби набридливий автомобільний гуркіт щойно кудись зник. Парубок з футляром гітари, пробившись крізь плетиво вуличок, зупинився перед дерев'яним багатоквартирним будинком. Відчинив вхідні двері й, зайшовши всередину, зачинив їх за собою. Двері начебто залишилися незамкненими.

Трохи постоявши, я подивився на годинник. Його стрілки показували 18:20. Зіпершись на огорожу з дротяної сітки навколо пустиря навпроти, я взявся оглядати будинок. Звичайний двоповерховий, яких чимало. Про це свідчив вхід і розташування кімнат. У студентські роки я також якийсь час проживав у подібному. Окрема кімната в ньому з коробкою для взуття в передній, спільний туалет і маленька кухня — типове житло для студентів або службовців-одинаків. Та відчувалося, що тут ніхто не мешкає. З нього не долітали жодні звуки, не було видно жодних рухів. Табличка з прізвищами мешканців на дверях, оздоблених пластиком, видно, давно відірвалася, а на її місці залишилася продовгувата біла смуга. Хоча надворі все ще панувала післяобідня спека, усі вікна було щільно зачинено й зсередини зашторено.

Можливо, цей будинок, разом з іншими, заплановано зруйнувати і в ньому ніхто не живе? Якщо так, то що тут робить парубок з футляром гітари? Після того, як він зайшов, я сподівався, що, може, хоч одне вікно відчиниться, але, як і раніше, ніщо не ворухнулося.

Оскільки гаяти час у безлюдному провулку не годилося, то я підійшов до цього будинку й спробував відчинити двері. Залишившись незамкненими, вони легко розчинилися досередини. Я постояв трохи на порозі, щоб оцінити обстановку, але в напівтемряві нічого добре не розгледів. При зачинених вікнах тут було гаряче й душно. Відгонило пліснявою, як на дні того колодязя. Від духоти під пахвами наскрізь спітніла сорочка. Піт краплями стікав за вуха й падав на землю. Я рішуче зайшов усередину й тихо зачинив за собою двері. Спробував за табличками на поштових скриньках або коробці для взуття (якби їх виявив) перевірити, чи хто-небудь тут ще мешкає. Але несподівано помітив там когось. І той хтось не спускав з мене очей.

Праворуч, відразу за дверима, стояла висока коробка для взуття, а за нею начебто хтось ховався. Затамувавши подих, я вдивлявся в задушливу напівтемряву. Там я помітив парубка з футляром гітари, за яким я стежив. Зайшовши всередину, він одразу причаївся за коробкою. Серце в мене закалатало так, ніби десь під горлом хтось

забиває цвяха. Власне, що цей парубок там робить? Чекає на мене? А може...

— Добрий день! — відважився я сказати. — Я хотів запитати...

І в цю мить зненацька щось із страшною силою луснуло мене по плечу. Я не зрозумів, що сталося. Лише відчув удар, від якого в очах потьмарилося. Усе ще нічого не збагнувши, я завмер на місці. Та наступної миті до мене дійшло. Бита. Спритно, як мавпа, парубок вистрибнув зі своєї криївки і бейсбольною битою щосили рубонув мене по плечу. Збивши мене з пантелику, він знову підняв биту й кинувся на мене. Я спробував ухилитися, але було вже запізно. Цього разу бита влучила в ліве передпліччя. Вмить уся рука заніміла. Болю не було. Просто я перестав його відчувати, неначе ліва рука розтанула в повітрі.

І тоді, майже машинально, я завдав своєму супротивнику удар ногою. У старшому класі середньої школи один мій товариш, що мав якийсь дан з карате, навчив мене особисто найпростіших прийомів цієї боротьби. Щодня тренував мене завдавати ударів ногою. Нічого особливого — просто треба було якнайсильніше ударяти ногою, викидаючи її зблизка вперед якомога вище. Товариш казав, що в скрутній ситуації це найкорисніший прийом. Його слова таки справдилися. Коли мій супротивник несамовито розмахував битою, йому й на думку не спадало, що його можуть стусонити ногою. Як і він, я у нестямі не знав, куди б'ю. Хоча удар був не дуже сильний, парубок, здається, таки охляв. Перестав розмахувати битою й дивився на мене осклянілими очима, ніби час зупинився. У цю мить я ще раз, влучніше й сильніше, ударив його ногою в низ живота. Поки він корчився від болю, я вирвав у нього биту й щосили врізав йому ногою в бік. Парубок хотів схопити мене за ноги, а тому я дав йому нового стусана. Потім ще одного в те саме місце. Після того лупонув битою по стегну. Здушено зойкнувши, парубок звалився на підлогу.

Спочатку я стусав його ногою й лупив битою від страху й збудження, щоб оборонитися від його ударів. Та як тільки парубок упав, страх перетворився у справжню лють. Тиха злість, що закипала в мені, коли я йшов і думав про Куміко, нікуди не ділася. Але тепер вона, уже близька до ненависті, вирвалася назовні, розбухла й спалахнула, як вогонь. Я ще раз луснув парубка битою по стегну. З кутиків рота в нього потекла слина. Моє плече й ліве передпліччя, куди він улучив битою, потроху почали боліти. І від цього болю я ще більше розлютився. Обличчя парубка спотворив біль, та все одно він намагався підвестись, спираючись на руки. Оскільки своєю лівою рукою я не володів, то, відклавши биту, накинувся на нього й лупцював його обличчя правою рукою. Раз за разом. Бив так, що пальці моєї правої руки заніміли й заболіли. Мені хотілося побити його до неприємності. Схопивши парубка за шию, я бив його головою об дерев'яну підлогу. Досі я ніколи не встрявав у таку бійку. Ніколи так люто нікого не бив. Однак цього разу ніяк не міг зупинитися. "Досить! — майнуло в голові. — Досить! Це вже занадто. Він же тепер не зможе встати на ноги". А проте не міг стриматися. Зрозумів, що в мене роздвоєння особистості. Цей я не міг угамувати того я. Від цієї думки мене почало морозити.

Та саме тоді я помітив, що парубок сміється. Битий, він сміявся мені в очі. І що

більше я його бив, то голосніше він сміявся. Аж поки нарешті в нього з носа, з розбитих губ не потекла кров. Захлинаючись власною слиною, він голосно захихотів. "Видно, несповна розуму", — подумав я й, залишивши його, підвівся на ноги.

Озирнувшись навколо, я побачив, що чорний футляр гітари стоїть біля коробки для взуття. Я махнув рукою на парубка, що все ще сміявся, підійшов до футляра й, поклавши його на підлогу, відкрив замок і відкинув кришку. Всередині не було нічого. Цілковита порожнеча — ні гітари, ні свічок. Парубок глянув на мене, заходячись кашлем і сміхом. Раптом я відчув, що стало важко дихати — духота в будинку стала нестерпною. Сморід плісняви, спітнілість власного тіла, запах крові й слини, злість, що кипіла в мені, й ненависть — усе це годі було знести. Я вибіг надвір і хряснув за собою дверима. Як і раніше, навколо — ні душі. Тільки великий рудий котяра, не звертаючи на мене уваги, повільно переходив пустир.

Я хотів якнайшвидше звідси вибратися, щоб ніхто мене не запримітив. Не знаючи, куди йти, я пішов навмання і невдовзі помітив автобусну зупинку з табличкою: "До станції Сіндзюку". Очікуючи автобуса, я спробував ськ-так віддихатися і зібратися з думками, та дарма — дихання не внормувалося, а в голові панував безлад. "Я ж тільки хотів подивитися на людські обличчя", — подумки повторював я. За дядьковою порадою на розі вулиці тільки розглядав обличчя перехожих. І лише думав про те, як розплутати найпростіший клубок. Коли я сів в автобус, пасажери одностайно повернулися в мій бік. Якийсь час вони здивовано позирали на мене, а потім чомусь ніяково відвернули від мене очі. "Може, винна в цьому родимка", — подумав я. І тільки згодом я помітив, що моя біла сорочка забризкана кров'ю того парубка (головно з носа), а рука стискала бейсбольну биту, яку я мимоволі прихопив із собою.

Врешті-решт я приніс биту додому й закинув її у шафу.

Тієї ночі я не міг заснути до самого досвітку. З часом плече й ліве передпліччя, куди мене вперішив парубок битою, розпухло й нестерпно боліло, а правий кулак, здавалось, все ще лупцював супротивника. Зненацька я помітив, що усе ще міцно стискаю кулак, готовий до бою. Спробував його розтулити, але рука не слухалася. Я не засинав не тому, що не міг, а тому, що не хотів. Бо якщо зараз засну, обов'язково присниться якась гидота. Аби заспокоїтися, я сів за кухонним столом і, допиваючи віскі, яке приніс дядько, слухав тиху музику з магнітофона. Хотілося з кимось порозмовляти. Почути від когось хоч одне слово. Я поставив телефонний апарат на стіл і кілька годин не відривав від нього очей. "Подзвоніть мені! Хоч хто-небудь! — подумав я. — Навіть та загадкова жінка з телефону. Будь-хто! Я згоден говорити про будь-що. Навіть про щось беззмістовне й брудне. Про щось неприємне й зловісне". Хотілося, щоб принаймні хтось завів зі мною розмову.

Однак телефон мовчав. Я допив рештки віскі й ще завидна ліг спати. А перед тим, як заснути, подумав: "Будь ласка, не треба поганих снів. Дайте хоч сьогодні просто поспати".

Та сон усе-таки приснився. Як я і сподівався, страшно огидний. Про того парубка з футляром гітари. Уві сні я робив те саме, що в реальному житті, — йшов услід за ним,

відчинив двері в тому домі, скуштував удару битою, потім бив сам, бив, бив, бив... Але далі все набрало іншого вигляду. Я перестав дубасити і встав, а парубок, пускаючи з рота слину, з диким реготом добув з кишені ножа — маленького й гострого. Його лезо зблиснуло, як біла кістка, у пригаслому надвечірньому світлі. Однак парубок не кинувся з ним на мене, а, роздягнувшись догола, взявся знімати з себе шкіру так, ніби чистив яблуко. І при цьому не переставав сміятися. Кров спливала з нього, утворюючи на підлозі жакливі калюжі. Правою рукою він здирав шкіру на лівій, а обідраною та закривавленою лівою робив те саме з правою. Нарешті парубок перетворився у шматок яскраво-червоного м'яса, однак і тоді сміявся розтуленим, як чорна яма, ротом. І тільки білки очей шалено оберталися в орбітах закривавленого тіла. Потім, ніби підладжуючись до цього неприродного сміху, шкіра, здерта з нього, поповзла з шурхотом підлогою до мене. Я спробував утікати, але ноги не ворушилися. Діставшись до моїх ніг, шкіра наповзала на мене й щільно вкривала моє тіло. Просочена кров'ю, вона, поволі прилипаючи, утворювала новий шар. Усе навколо пропахло кров'ю. Незабаром його шкіра лягла тонкою оболонкою на мої ноги, тіло, обличчя. Потім у моїх очах потьмарилося, а в темній порожнечі лунав тільки сміх. І я прокинувся.

Пробудившись зі сну, я не на жарт злякався. Якийсь час навіть не міг прийти до тями. Пальці моїх рук дрібно тремтіли. Та водночас я дійшов одного висновку.

Я не можу й не повинен нікуди тікати. От що я вирішив. Хоч би куди я поїхав, воно обов'язково мене дожене. Будь-де.

18

Звістка з Криту

Що впало з краю світу

Добрі новини приходять до нас тихо

Я довго, до останку, думав поїхати на Крит, але так і не поїхав. За тиждень до від'їзду колишня Крита Кано прийшла до мене з паперовим пакетом, повним продуктів, й приготувала вечерю. За вечерею ми майже не розмовляли, а після того, як тарілки було прибрано, я сказав, що, здається, ніяк не зможу поїхати з нею на Крит. Такі слова, видно, не стали для неї несподіванкою. Скоріше навпаки — вона сприйняла їх як щось зовсім природне. Затиснувши пальцями коротенький чубчик над лобом, вона промовила:

— Звичайно, дуже шкода, що ви, Окада-сан, не можете поїхати зі мною, але що тут вдієш. Поїду на Крит сама. Усе буде гаразд. Про мене особливо не турбуйтеся, будь ласка.

— Уже приготувалася до подорожі?

— Гадаю, що потрібні речі загалом зібрала. Паспорт, дорожні чеки й валізу, авіаквиток забронювала... Та й багаж у мене простенький.

— А що сестра сказала?

— Нас із сестрою поєднує щира дружба. А тому нам дуже важко розлучатися. Та оскільки Мальта сильна й розумна, то добре розуміє, що для мене корисно. — І вона глянула на мене, лагідно всміхнувшись. — А ви вважаєте, що вам краще тут

залишитися?

— Та мабуть, — відповів я і, вставши, закип'ятив воду в чайнику для кави. — Мені так здається. Останнім часом я раптом подумав, що можу звідси піти, але не втекти. Хоч би як далеко поїхав. А от тобі, гадаю, варто поїхати на Крит. Бо ти багато в чому розраховалася з минулим і маєш намір почати нове життя. А в мене все інакше.

— Через Куміко-сан?

— Можливо.

— Чекатимете тут, поки вона повернеться?

Спершись на раковину, я ждав, коли закипить чайник. Однак вода ніяк не закипала.

— Чесно кажучи, я не знаю, що робити. Нема за що зачепитися. Але потроху я починаю дещо розуміти. Треба щось робити. Сидіти тут і чекати повернення Куміко — справа невдячна. Якщо я хочу, щоб вона повернулася, мені самому треба розібратися в багатьох речах.

— Так ви ще не знаєте, що робити?

Я кивнув.

— Я відчуваю, що поволі навколо мене щось окреслюється. Деякі речі залишаються неясними, але між ними мусить бути якийсь зв'язок. Силоміць його схопити й розірвати я не можу. Гадаю, доведеться чекати, поки все ще трохи з'ясується.

Сестра Мальти Кано, рівно склавши руки на столі, задумалася над моїми словами.

— Але ж чекання не приносить радості.

— Правду кажеш, — відповів я. — Можливо, воно виявиться набагато гіркішим, ніж я зараз сподіваюся. Просто чекати тут самому, залишатися з багатьма невирішеними проблемами, не знаючи, приїде вона чи ні... Чесно кажучи, якби я мав змогу, кинув би все й подався б з тобою на Крит. Усе забув би й почав би нове життя. Для цього я й купив валізку й сфотографувався на паспорт. І речі склав. Справді збирався поїхати з Японії. Однак не можу позбутися передчуття чи то відчуття, що тут від мене чогось хочуть. От чому я сказав, що не можу втекти.

Сестра Мальти Кано мовчки кивнула.

— З першого погляду це надзвичайно проста справа. Моя дружина знайшла собі коханця й пішла з дому. Написала, що хоче розлучитися. Як стверджує Нобору Ватая, таке часто буває. Можливо, без зайвих роздумів було б добре махнути з тобою на Крит, забути про все й розпочати нове життя. Та насправді ця справа не така проста, як здається. Я це розумію. І ти розумієш. Правда? І Мальта Кано. І, мабуть, Нобору Ватая. Але в ній приховується щось таке, чого я не знаю. Я хочу якимось чином вивести його на світло.

Я передумав готувати каву, погасив вогонь під чайником і, повернувшись за стіл, глянув на сестру Мальти Кано.

— Якби була змога, я хотів би вернути Куміко додому. Хотів би сам повернути її назад у цей світ. Бо інакше я й далі втрачатиму своє "я", хіба ні? Я потроху почав це розуміти, хоча дещо все-таки залишається незбагненим.

Сестра Мальти Кано подивилася на свої руки, складені на столі, потім підвела голову й глянула мені в очі. Міцно стиснувши непофарбовані губи й трохи помовчавши, вона сказала:

— Тому-то я хотіла забрати вас, Окада-сан, із собою на Крит.

— Щоб я тут нічого не робив?

Вона легенько кивнула.

— А чому?

— Бо це небезпечно, — відповіла вона тихо. — Тут небезпечне місце. Зараз ще можна зробити задній хід і поїхати на Крит. Там нам ніщо не загрожуватиме.

Неуважно дивлячись на нове — без фарби й накладних вій — обличчя Крити, я на мить перестав розуміти, де я. Несподівано мою свідомість огорнуло щось схоже на густий туман. Я подумав: "Де я? Що, власне, тут роблю? Хто ця жінка?" Та відразу прийшов до тями. Я сидів за столом у кухні свого дому. Витер піт кухонним рушником. Відчував легке запаморочення.

— Окада-сан, з вами все гаразд? — стурбовано запитала колишня Крита Кано.

— Так, гаразд, — відповів я.

— Я не впевнена, зможете ви повернути Куміко чи ні. Але навіть якщо вам це вдасться зробити, немає гарантії, що ви з нею житимете щасливо, як раніше. Усе так само, гадаю, не буде. Ви про це подумали?

Я уткнув обличчя у сплетені пальці рук, потім розчепив їх. Навколо — жодного звуку. Я знову став самим собою.

— Ще й як думав! Усе так зіпсувалося, що, може, уже не вдасться його виправити, хоч би як старався. Така можливість і ймовірність, напевне, немала. Але є речі, які їм не підлягають.

Сестра Мальти Кано простягла свою руку й легенько торкнулася моєї, що лежала на столі.

— Якщо ви щось знаєте й хочете залишитися, то, можливо, вам треба так зробити. Звичайно, вам самому це вирішувати. Жаль, що ви не можете поїхати зі мною на Крит, але я вас добре розумію. Гадаю, з вами ще багато чого трапиться, та, будь ласка, не забувайте мене. Згадуйте, коли що. Бо я вас також згадуватиму.

— Обов'язково тебе пам'ятатиму, — відповів я.

Знову стиснувши губи, колишня Крита Кано довго шукала слів. Потім тихо сказала:

— Окада-сан, ви ж знаєте, що ми живемо в жорстокому, просяклому кров'ю світі. Треба бути сильним, щоб вижити. І водночас важливо прислухатися до найслабшого звуку, щоб нічого не пропустити. Розумієте? У більшості випадків добрі новини приходять до нас тихо. Будь ласка, запам'ятайте це.

Я кивнув.

— Бажаю вам знайти свою пружину, Заводний Птаху, — сказала колишня Крита Кано. — До побачення!

Наприкінці серпня я отримав листівку з Криту. На ній була грецька марка й штемпель з грецькими літерами. Напевне, від колишньої Крити Кано. Бо іншої людини,

яка могла б прислати мені звідти кольорову листівку, я не пригадував. Однак прізвища відправника на ній я не побачив. "Мабуть, вона ще не придумала нового імені", — міркував я. Зрештою, що людині написати, якщо в неї нема імені? Не було не тільки імені, але й жодного рядка. Лише моє ім'я та адреса, написані синьою кульковою ручкою. І штемпель поштового відділення на Криті. На звороті — кольорове фото морського краєвиду. Вузька смуга білісінького пляжу, обрамленого скелями, й дівчина з оголеними грудьми, що засмагає на осонні. Море — синє й глибоке, на небі — білі, ніби намальовані, хмари. А над ними — ще одні, що начебто крокують зверху.

Виходить, що колишня Крита Кано таки добралася до Криту. Я порадів за неї. Згодом вона там, можливо, підшукає собі нове ім'я. А разом з тим нове "я" й нове життя. Але мене не забуває. Засвідчила тим, що прислала листівку без жодного рядка.

Щоб згаяти час, я написав їй листа. Хоча не знав ні її імені, ні адреси. А тому не збирався його відсилати. Просто захотілося написати кому-небудь.

"Уже дуже давно нічого не чути від Мальти Кано, — писав я. — Вона наче просто зникла з мого світу. Мені здається, ніби люди одні за одними непомітно випадають зі світу, що навколо мене. Щойно всі йшли поруч — і раптом зникли. Можливо, десь тут поблизу є край світу. Мої дні минають одноманітно — будь-який день не відрізняється від наступного. Газет я не читаю, телевізора не дивлюся, надвір майже не виходжу. І тільки іноді ходжу в басейн плавати. Страхівка на випадок безробіття скінчилася, і тепер я проїдаю заощадження. На прожиток мені потрібно небагато (можливо, трохи більше, ніж на Криті), але я певний час протягну на грошах, які у спадок залишила мені мати. Пляма на обличчі помітно не змінилася. Та, правду кажучи, з кожним днем я щораз менше нею переймаюся. Якщо мені доведеться жити з нею далі, то нехай так і буде. Може, мені судилася така доля. Не знаю чому, але я так думаю. В усякому разі, уважно прислухаюся до всього".

Іноді я згадував ніч, коли спав з Критою Кано. Однак ці спогади були на диво туманними. Тієї ночі ми не випускали одне одного з обіймів. Так відбувалося насправді. Та минуло кілька тижнів, і враження від тієї зустрічі почали згасати. Я вже не міг пригадати точних обрисів її тіла і наших любовщів. Спогад про фізичну близькість, що мала місце раніше в моїй свідомості, в ірреальному світі, став для мене набагато яскравішим, ніж про реальну ніч. Той дивовижний готельний номер і Крита в блакитній сукні на мені — усе це раз у раз поставало перед моїми очима. Дзвінко бряжчали два браслети на її лівому зап'ясті. Пригадувався власний прутень, твердий і великий, як ніколи. Крита брала його рукою і, встромляючи між ноги, повільно крутила стегнами. Я добре пам'ятав, як поділ сукні Куміко на Криті ковзав по моєму тілу. Та раптом пізніше Криту замінила, осідлавши мене, незнайома загадкова жінка, що не один раз дзвонила мені по телефону. Я зрозумів, що злився з нею — інше тепло, інше відчуття. Немов потрапив в іншу кімнату. "Забудьте про все, — шепотіла жінка. — Уявіть собі, ніби ви спите, вам сниться сон, ви лежите у теплому болоті". І я скінчив.

Ясно, що цей сон щось означав. Саме тому своєю яскравістю він перевищив реальність. Але його змісту я не міг збагнути. Відтворюючи цю картину незчисленну

кількість разів, я заплющив очі й зігхнув.

На початку вересня подзвонили з пристанційної хімчистки. Повідомили, що речі готові й бажано їх забрати.

— Які речі? — спитав я. — Здається, я не здавав жодних речей.

— Та ні, ось вони лежать переді мною. Будь ласка, заберіть їх. Бо за них уже заплачено. Це ви — Окада-сан, чи не так?

— Так, — відповів я. Телефонний номер також був мій. Охоплений сумнівами, я подався до хімчистки. Її власник, як завжди, під тиху музику, що линула із здоровенної магнітоли, прасував сорочки. У маленькому світі цієї хімчистки нічого не змінилося. Жодних мод, жодних змін. Ні авангарду, ні ар'єргарду. Ні прогресу, ні регресу. Ні похвали, ні осуду. Нічого не додалося, нічого не зникло. Коли я зайшов, звучала незабутня мелодія "Way to San José"[43] Берта Бакара.

Коли я з'явився, власник хімчистки, не випускаючи з рук праски, розгублено витріщився на мене. Я спочатку не зрозумів чому. Але враз догадався — винна в цьому пляма на моєму обличчі. Будь-хто здивувався б, якби у знайомої людини раптом вискочила на щоці така штука.

— Потрапив у невелику аварію, — пояснив я.

— Який жах! — сказав власник, очевидно, щиро співчуваючи. Перевівши погляд на праску в руці, він поставив її обережно на підставку з таким виглядом, ніби підозрював, що сам винен у моєму лихові. — А ця штука загоїться?

— Не знаю, — відповів я.

Власник хімчистки передав мені блузку й спідничку Куміко, вкладені в целофановий пакет. Ті самі, які я дав Криті. "Їх принесла дівчина з коротким волоссям", — сказав власник. "Такої довжини?" — запитав я, розставивши пальці сантиметрів на три. "Ні, не такої, а більшої, — сказав власник і показав рукою на плече. — Вона була в брунатному костюмі й червоному вініловому капелюшку. Заплатила за роботу й попросила подзвонити вам, коли все буде готове". Я подякував і з блузкою та спідничкою в руці повернувся додому. Я збирався подарувати ці речі Криті як "плату" за її тіло. Тепер вони були мені не потрібні. Навіщо Мальта Кано віднесла їх у хімчистку, я не розумів. І все-таки старанно поскладав ці речі й помістив у шухляду, поряд з іншим одягом Куміко.

Я написав листа лейтенанту Мамії. Коротко розповів йому, що сталося в моєму житті. Передусім я попросив у нього вибачення за те, що, напевне, завдаю йому клопоту, але не знаю нікого іншого, до кого міг би звернутися. Після того я повідомив, що того самого дня, коли він навідався до нас, Куміко пішла з дому. Що досі впродовж кількох місяців вона спала з іншим чоловіком, що після її зникнення я майже три дні сидів на дні колодязя й думав, що тепер живу сам-один і що подарунок на згадку від Хонди-сана виявився порожньою коробкою з-під пляшки віскі.

Через тиждень прийшла відповідь.

"Правду кажучи, й мене відтоді якимсь дивним чином не полишали думки про Вас, — писав лейтенант Мамія. — Мені здається, що тоді нам слід було набагато більше

поговорити, і дуже шкода, що цього не сталося. Через якусь нагальну справу того дня я мав обов'язково повернутися в Хіросіму. Тому, отримавши зараз Вашого листа, я в певному розумінні втішився. І от що я думаю: мабуть, Хонда-сан уважав, що наша зустріч корисна і мені, і Вам. А тому під приводом передачі дарунка на пам'ять він звів мене з Вами. А те, що коробка виявилася порожньою, гадаю, пояснюється тим, що справжнім його подарунком стало наше з Вами знайомство.

Ваш спуск у колодязь справив на мене незабутнє враження. Бо й мене досі сильно приваблюють колодязі. Якщо згадати про ту небезпечну скруту, в якій я колись опинився, то могло б здатися, що я про них і чути не хочу. Але це не так. Я й тепер, коли десь побачу колодязь, то неодмінно в нього зазираю. Ба більше, коли в колодязі нема води, мені навіть хочеться в нього спуститися. Можливо, я сподіваюся щось там випадково зустріти. Звичайно, така зустріч не поверне мені життя. Я вже надто зістарівся, щоб на таке сподіватися. Я тільки хочу відшукати сенс життя, яке втратив. Як це вийшло й чому? Хочу сам докопатися до істини. І якщо це мені вдасться, то, гадаю, здаватиметься ще більш утраченим, ніж досі. Але я і на це згоден. Не знаю, скільки ще років судилося мені жити, але я готовий і далі нести на собі цей тягар.

Звістка про те, що Ваша дружина пішла з дому, мене глибоко засмутила. Але в такій справі я не можу Вам чогось порадити. Я надто довго живу сам-один, без любові й родини, а тому не маю права розводитися на таку тему. Та якщо Ви хоч трохи впевнені, що варто чекати повернення дружини, то, гадаю, Ви робите правильно. Ось що я сказав би, якби мене спитали. Я знаю, як гірко жити самому там, де Вас покинули. Та найжорстокіша річ у світі — це відчуття самотності, коли людині нема на що сподіватися.

Якщо буде змога, я хотів би знову навідатися до Вас у Токіо. Та, на жаль, у мене заболіла нога, і для її лікування потрібен певний час. Бережіть себе й будьте здорові".

Мей Касахара надовго зникла з моїх очей і прийшла до мене наприкінці серпня звичним шляхом — через огорожу й сад. Покликала мене, й ми сіли на веранді погомоніти.

— А ви знаєте, Заводний Птаху, що завтра цей порожній дім знесуть? Дім, де мешкали Міявакі, — повідомила вона.

— Ти хочеш сказати, що його хтось купив?

— Не знаю.

Ми з Мей пройшли доріжкою із задвір'я до порожнього дому. Та і справді робітники почали його розбирати. Чоловік шість у касках знімали віконниці й вікна, виносили раковину і електроприлади. Ми трохи подивилися на їхню роботу й зрозуміли, що до неї вони звикли — працювали надзвичайно методично, майже не перемовляючись. Високо в небі тяглося кілька білих хмар, віщуючи настання осені. "Цікаво, яка осінь на Криті? — подумав я. — І там по небу пливуть такі ж хмари?"

— Вони й колодязь засиплють землею? — спитала Мей.

— Можливо, — відповів я. — А якби й залишили, то яка з нього користь? Тільки небезпека.

— Може, хтось захотів би в нього спуститися, — сказала вона цілком серйозно. Я глянув на її засмагле обличчя і яскраво згадав той спекотний день, коли в саду вона поцілувала мене в рідимку.

— Ви так і не поїхали на Крит?

— Вирішив залишитися тут і почекати.

— Але ж ви казали, що Куміко вже не повернеться, хіба ні?

— Ну, це інша справа, — відповів я.

Мей, примружившись, глянула на мене. І тоді шрам біля ока став глибшим.

— Чому ви спали з Критою Кано?

— Треба було.

— Це також інша справа?

— Саме так.

Мей зітхнула.

— Ну, тоді бувайте! До нової зустрічі!

— Бувай, — сказав я.

— Послухайте, Заводний Птаху! — І трохи вагаючись, вона додала: — Мабуть, я знову піду до школи.

— Захотіла таки вернутися?

Вона злегка здвигнула плечима.

— Але до іншої школи. Бо до попередньої нізащо не піду. Правда, до нової добиратися далеко. А тому наразі я не зможу з вами зустрічатися.

Я кивнув. Потім вийняв з кишені лимонні карамельки й поклав одну в рот. Мей, озирнувшись навколо, закурила сигарету.

— Заводний Птаху, вам приємно спати з різними жінками?

— Та не в цьому справа.

— Я вже це чула.

— Угу, — промимрив я. А що казати далі — не знав.

— Гаразд, нехай буде по-вашому. А ви знаєте, я захотіла знову піти до школи завдяки зустрічі з вами. Правду кажу.

— А чому?

— Чому? — перепитала Мей і, знову примруживши очі так, що коло них зібралися зморшки, глянула на мене. — Мабуть, я захотіла вернутися у нормальний світ. А знаєте, Заводний Птаху, мені з вами було страшно цікаво. Повірте, я не брешу. Іншими словами, хоча ви цілком нормальна людина, але насправді витіваєте абсолютно ненормальні штуки. Ви поведетесь... як би це сказати... непередбачувано чи що. А тому з вами ніколи не занудьгуєш. Таким чином ви мені страшно допомогли. Не нудьгувати — це не вдаватися в зайві роздуми, чи не так? А тому я така рада, що познайомилася з вами! Хоча, чесно кажучи, іноді ви дієте мені на нерви...

— Як це?

— Як би вам пояснити... Дивлюсь я на вас, і здається мені іноді, ніби ви з усіх сил боретесь з чимось заради мене. Це звучить дивно, та коли я про це думаю, то

переживаю разом з вами. Розумієте? У вас завжди холоднокровний вигляд — хоч би що сталося, вас це ніби не обходить. Та насправді це не так. Ви з усіх сил з чимось боретесь, однак інші цього не помічають. Бо інакше хіба ви полізли б у колодязь? Правильно? Насправді ви боретесь чорт-зна з чим не заради мене, а заради того, щоб віднайти Куміко. Так навіщо мені за вас переживати? Я це розумію, але все одно мені здається, наче ви стараєтеся для мене. А може, коли ви боретесь за Куміко, то водночас і за інших людей, га? І, напевне, тому у вас тоді такий майже придуркуватий вигляд? Так мені здається. Та знаєте, Заводний Птаху, коли я іноді дивлюся на вас, мої нерви не витримують. Правду кажу. Адже шанси на виграш у вас — практично нульові. Скажімо, якби мені довелося робити ставку, то, вибачайте, я поставила б на ваш програш. Ви мені подобаєтеся, але я не хочу через вас розоритися.

— Усе зрозуміло.

— Я не хочу бачити, як ви сходите на пси, і не хочу більше переживати. От чому я вирішила повернутися у хоч трошки нормальний світ. Та якби я не зустріла вас тут, біля порожнього дому, то, гадаю, нічого й не було б. Я й не подумала б вертатися до школи. Напевне, так би й досі зволікала, не знаючи, що робити. Виходить, що саме завдяки вам, Заводний Птаху, я нарешті зважилася, — сказала Мей. — Та й вам, гадаю, від цього нема шкоди.

Я кивнув. Уже давно мене ніхто не хвалив.

— Потисніть мені руку, — попросила Мей.

Я потиснув її засмаглу долоню й ще раз відзначив для себе, яка вона маленька. "Як у малої дитини", — подумав я.

— До побачення, Заводний Птаху, — знову сказала Мей. — Чому ви не поїхали на Крит? Чому не втекли звідси?

— Бо не можу вибрати, на кого зробити ставку.

Мей прибрала руку й витріщилася на мене, наче на якусь дивовижу.

— До побачення! Може, ще зустрінемося.

Днів десять по тому порожній дім повністю розвалили, і на його місці виник рівний пустир. Будинок наче корова злизала, не лишилося й сліду від колодязя — його засипали землею. Вирвали з корінням дерева й квіти, а статую птаха кудись вивезли — напевне, викинули на звалище. Можливо, для нього це й краще. Просту огорожу, яка відділяла доріжку від саду, замінили настільки високим і міцним дощаним парканом, що за ним нічого не було видно.

Одного дня пополудні в середині жовтня, плаваючи в муніципальному басейні, я побачив якесь видиво. Як завжди, у басейні звучала тиха музика — цього разу стара пісня Френка Сінатри "Dream" чи "Little Girl Blue". Особливо не прислухаючись до неї, я повільно, раз за разом, пропливав двадцятип'ятиметрівку туди й назад. І саме тоді я побачив якесь видиво. А може, зійшло на мене якесь одкровення.

Я раптом помітив, що перебуваю у велетенському колодязі. Плаваю не в муніципальному басейні, а на дні колодязя з важкою і теплою водою. Навколо — ні душі, плюскіт води відлунює якось дивно — не так, як завжди. Я перестав гребти

руками й, спокійно лежачи на воді, поволі озирався довкола й, перевернувшись на спину, глянув угору. Завдяки підйомній силі води я тримався на поверхні, не докладаючи жодних зусиль. З усіх боків мене огортала глибока темрява, а зверху виднів різко окреслений кружок неба. Та, як не дивно, я не відчував страху. Те, що я плаваю тут, на дні колодязя, здавалося мені цілком природним. Скоріше мене дивувало, що я раніше не помітив ось чого. Що це один з багатьох колодязів у світі, а я — один з незчисленної кількості людей, кожен з яких зі своїм "я".

У кружку неба яскраво сяяла безліч зірок — здавалося, ніби всесвіт розтріскався на дрібні шматочки. Їхні гострі промені пронизували темряву, що накладалася шарами одна на одну. До мене долинав шум вітру, що гуляв над колодязем. Крізь нього проривався чийсь голос, що кликав когось. Колись давно я вже чув його. Я хотів відгукнутися, але не зумів. Мабуть, у цьому світі мій голос просто глухе.

Колодязь — страшно глибокий. Коли подивився догори, верх і низ несподівано помінялися місцями — здавалося, наче я поглядаю вниз з вершини височенного димаря. А проте, як ніколи раніше, я відчував на душі спокій і мир. Розкинувши у воді руки й ноги, я глибоко дихав. Зсередини розтікалося тепло, й тіло стало легким, ніби його щось підтримувало знизу. Воно мене оточувало, підтримувало й захищало.

Через хтозна-скільки годин непомітно настав світанок. Тьмяна бузкова облямівка, що з'явилася на кружку наді мною, змінювала своє забарвлення й поволі розширювалась, а зірки блякли. Кілька найяскравіших з них усе ще залишалися на небі, але й вони врешті-решт померкли й згасли. А я, лежачи на спині у важкій воді, вдивлявся в сонце. Воно мене не сліпило — якась сила, ніби надівши на мене темні окуляри, захищала мене від яскравого сонячного проміння.

Незабаром, коли сонце повисло прямо над самим колодязем, його велетенська куля стала ледь-ледь, але все-таки помітно змінюватися. А за мить перед тим сталося щось дивне — вісь часу наче здригнулася. Затамувавши подих і напруживши зір, я спробував з'ясувати, що ж відбувається. Нарешті на правому краю сонячного диска з'явилася чорна пляма, схожа на родимку. Так само, як щойно сонце розмивало нічну темряву, так і ця маленька пляма пожирала сонячне світло. "Сонячне затемнення", — подумав я. Сонце темніло прямо перед моїми очима.

Та це не було справжнє затемнення. Бо як тільки чорна пляма закрила приблизно половину сонячного диска, воно раптом припинилося. Пляма не мала таких чітких обрисів, як під час звичайного затемнення. Насправді йшлося про явище, яке скидалося на затемнення, але не могло так називатися. Однак яку назву йому дати, я не знав. Примруживши очі, як і під час тесту Роршаха, я пробував прочитати зміст, захований у формі плями. Вона мала форму і водночас не мала, була чимось і водночас нічим. Придивляючись до форми плями, я все більше сумнівався у власному існуванні. Кілька разів глибоко вдихнувши й угамувавши калатання серця, я поволі ворухнув пальцями рук і ще раз переконався, що існую в темряві. Усе гаразд. Немає сумніву, що, перебуваючи тут, у муніципальному басейні і водночас на дні колодязя, я власними очима спостерігаю сонячне затемнення, а може, й не затемнення.

Я заплющив очі, й десь здалека до мене долинув приглушений звук. Настільки приглушений, що спочатку я не міг сказати, чую його чи ні. Наче невиразні людські голоси за стіною. Та невдовзі звук став виразнішим — так, ніби хтось налаштував радіоприймач на потрібну хвилю. "Добрі новини приходять до нас тихо", — казала колишня Крита Кано. Я зосередився, напружив слух, намагаючись розібрати слова. Та це не був людський голос, а іржання кількох коней. Десь у темряві вони, збуджені, пронизливо іржали, пирхали носами, сильно стукотіли копитами. Здавалось, різноманітними шумами й рухами вони пробували передати мені якесь повідомлення. Та я їх не розумів. Узагалі звідки взялися тут коні? І що вони хочуть мені сказати?

Відповіді я не знаходив. Усе ще заплющивши очі, я спробував уявити собі, які вони — ці коні. У моїй уяві вони билися в конвульсії, лежачи на соломі в якійсь стайні й пускаючи з рота білу піну. Щось їх страшно мучило.

І тоді я згадав історію про коней, що вмирають під час сонячного затемнення. Воно їх убиває. Про це я прочитав у газеті й розповів Куміко. Того вечора вона повернулася додому пізно, і я викинув приготовану вечерю. З настанням сонячного затемнення коней охоплює сум'яття і страх. Можливо, деякі з них і справді зараз умирають.

Коли я розплющив очі, сонце зникло. На його місці вже не було нічого. Лише над головою висів старанно окреслений кружок неба. Тепер на дні колодязя запанувала тиша. Така глибока, що, здавалось, поглинула все навколо. Мені забракло повітря. Я глибоко вдихнув і відчув якийсь запах. Так пахнуть квіти. Темряву переповнювали чарівні пахощі безлічі квітів — пахощі, що скидалися на уривок силоміць обірваного сну. Та наступної миті, наче під дією сильного каталізатора, вони стали різкими й швидко наростали, наповнюючи собою легені. Пилок своїми тонкими голочками пронизував горло, ніздрі й тіло.

"Такий же запах стояв у темряві 208-го номера", — подумав я. На столі — велика ваза для квітів, у ній квіти. До їхніх пахощів домішується ледь відчутний запах шотландського віскі. І дивна жінка з телефону, що сказала: "Усередині вас якась фатальна недосяжна зона". Я машинально озирнувся. У непроглядній пільмі нічого не розгледів, але виразно відчув: вона щойно тут була, але вже нема. Трохи побула зі мною тут, у темряві, й зникла, залишивши за собою пахощі квітів як свідчення свого існування.

Затамувавши подих, я легко погойдувався на воді, яка підтримувала моє тіло, ніби хотіла підбадьорити мене в цій пільмі. Я повільно зчепив пальці рук на грудях, знову заплющив очі і зосереджено прислухався до того, як серце калатало у вухах так голосно, що, здавалось, належало комусь іншому. Та ні, це — моє серце. Просто його удари долинають до мене звідкись, з іншого місця. "Усередині вас якась фатальна недосяжна зона", — сказала та жінка.

Так, це правда, в мені є якась фатальна недосяжна зона.

Я щось пропустив, не помітив.

Хто ж та жінка, що так добре мене знає?

Враз наче все стало з голови на ноги — я зрозумів. Умить усе стало ясним як день.

Ясним і простим. Я неглибоко вдихнув і поволі видихнув. Повітря, яке я видихнув, було твердим і гарячим, як розжарений камінь. Нема сумніву. Та жінка — Куміко. Як я не догадався про це раніше? Я занурив голову у воду й добряче потрусив нею. Якщо подумати, то це ж зрозуміло. Зовсім зрозуміло. Із тієї дивної кімнати Куміко відчайдушно посилає мені одне-єдине повідомлення: "Постарайся дізнатись, як мене звати".

Куміко хотіла, щоб її звільнили з темної кімнати, в якій її хтось замкнув. Ніхто, крім мене, не в змозі цього зробити. У цьому неозорому світі лише я можу її врятувати. Бо я люблю її, а вона — мене. І якби я раніше якимось таємничим чином дізнався, як її звати, то зміг би врятувати її зі світу темряви. Та мені не вдалося цього зробити. Ба більше — я навіть не відповідав на її дзвінки. Хоча такий шанс, можливо, більше не трапиться.

Через якийсь час збудження, що трусило мене, поволі вляглося, а натомість непомітно, без жодного звуку, наринув страх. Вода навколо мене швидко охолола, і мене з усіх боків оточили слизькі, як медузи, химерні створіння. Серце так сильно калатало, що його биття відлунювало аж у вухах. Я чітко пригадав, що пережив у 208-му номері. У пам'яті закарбувався різкий звук, коли хтось постукав у двері. Від миттєвого зблиску світла, що проникло з коридору, мене ще й досі морозить. Можливо, уся ця картина таїлася десь у самій Куміко, а темна кімната — це п'тьма, яку вона в собі носила. Я ковтнув слину й почув лункий звук — так, наче хтось бив по порожній бочці. Я боявся і цієї порожнечі, і того, що її заповнить.

Страх так само швидко розвіявся, як і наринув. Я поволі видихнув охололе повітря і вдихнув свіжого. Вода навколо мене потроху тепліла, і разом з цим ізсередини піднімалося свіже відчуття, схоже на радість. Куміко сказала: "Напевне, ми більше не побачимося". Невідомо чому Куміко несподівано пішла від мене, та це не означає, що вона покинула мене назавжди. Навпаки — насправді я їй потрібен, і вона кликала мене. Тільки чомусь не могла виразити це словами. А тому різними способами відчайдушно намагалася передати мені якусь важливу таємницю.

Від таких думок у грудях потепліло, і я відчув, як розсипались і танули крижинки, що в мені застряли. Спогади, думки, відчуття, злившись в один потік, зміли згустки почуттів, що накопичилися в моїй душі. Усе це, змішавшись з водою, огорнуло мене в темряві тонкою плівкою. "Воно тут", — подумав я. Воно тут і чекає, коли я зможу простягнути до нього свою руку. Невідомо, скільки на це потрібно часу й сил. Треба знайти спосіб і встановити з тим світом контакт. Я мушу це зробити. "Якщо треба чекати — значить, треба", — казав Хонда-сан.

Почувся глухий сплеск води. Хтось легко, немов риба, підплив до мене й підхопив мене міцною рукою. Це був доглядач басейну. Досі ми кілька разів обмінювалися з ним незначущими словами.

— З вами все гаразд? — спитав він.

— Гаразд, — відповів я.

Велетенський колодязь зник, а залишився звичний муніципальний басейн

завдовжки двадцять п'ять метрів. Миттю повернувся запах дезінфекції і сплеск води, що відбивався від стелі. На краю басейну стояло кілька людей і дивилися в мій бік — мовляв, що сталося? Я пояснив доглядачеві, що раптом звело корчем ногу. Ось тому я, мовляв, завмер на поверхні. Доглядач витягнув мене з басейну і порадив трохи перепочити.

— Широ дякую, — сказав я.

Присівши на краю басейну, я зіперся об стіну й заплющив очі. Від видива залишилося радісне відчуття, як від перебування на осонні. І серед цього світла я подумав: "Воно тут, зі мною". Не випало з рук, не потонуло в темряві, а залишилося тут. Щось тепле, гарне й дорогоцінне. Воно тут. Я знав це.

А може, я зазнаю невдачі. Може, сам пропаду. Не доберуся до мети. Можливо, уже пізно — нічого не поверну, хоч би як старався? Може, тільки розгрібаю попелище і лише сам не помічаю цього? І навряд чи хто-небудь зробив би ставку на мене. "Байдуже, — промовив я тихо, але рішуче, ніби звертаючись до когось біля себе. — Та от що я можу твердо сказати: принаймні я маю кого чекати й кого шукати".

Затамувавши подих, я напружив слух, намагаючись розібрати якийсь слабкий голос. За сплеском води, музикою і людським сміхом моє вухо спіймало ледве чутний інший звук. Хтось когось кликав. Безголосим голосом. Безсловесними словами.

Частина третя

"ПТАХОЛОВ"

Жовтень 1984 — грудень 1985 р.

1

З погляду Мей Касахари

"Я вже давно-давно збиралася вам, Заводний Птаху, написати, але ніяк не могла згадати вашого справжнього імені, й через це довго не писала. Бо навіть найсумлінніший поштар не зумів би доставити листа на адресу: "Район Сетаґая, ***, 2-й квартал, Заводному Птаху". Під час нашої першої зустрічі ви, напевне, сказали, як вас звати, але я геть-чисто все забула (адже таке ім'я, як Тору Окада, забувається легко — після двох-трьох дощів, хіба ні?). Та от недавно з якогось дрібного приводу я раптом його згадала. Так, наче подув вітер, і двері — бах! — відчинилися. Отже, вас, Заводний Птаху, насправді звать Тору Окада.

Передусім годилося б пояснити, де я зараз перебуваю і що роблю, але це не так просто. Однак я не хочу сказати, що опинилася у скрутному становищі. Ні, усе здається простим і зрозумілим. І дорога, якою я сюди потрапила, зовсім не плутана. Досить узяти лінійку й олівець та провести лінію від однієї точки до іншої. Усе дуже просто! Однак... однак коли збираюся розповісти вам усе від початку, чомусь слів не вистачає. У голові утворилась якась пляма, біла, мов заєць узимку. Як би це сказати... іноді пояснити комусь просту річ не так просто. Візьміть для прикладу фразу: "Слон має страшно довгий хобот". Якщо ви вживете її невпопад, то вона звучатиме зовсім фальшиво. Я відкрила це нарешті після того, як змарнувала стільки аркушів паперу на лист до вас. Наче Колумб — Америку.

Хоча, звісно, негоже говорити загадками, але я живу собі "десь", як про це мовиться в казках: "Давним-давно колись жила собі десь..." Пишу цього листа зараз у малюсінській кімнатці. У ній — стіл, ліжко, книжкова поличка і стінна шафа. Усе маленьке, просте, без жодних прикрас. Так би мовити, відповідає "мінімальним потребам". На столі — лампа денного світла, чашка, поштовий папір і словник. Правду кажучи, я майже не користуюся словником. Бо не люблю його. Не до душі мені його зовнішній вигляд і зміст. Коли беру його в руки, кривлюся і думаю: "Ну хіба не однаково, знаю я це слово чи ні?" Такі люди, як я, не зносять словників. От, наприклад, у словнику написано: "Конверсія — перехід з одного стану в інший". Ну й що з того? А тому, коли я бачу на столі словник, то в мене таке відчуття, ніби дивлюся на собаку, який ненароком забіг у наш двір і випорожнивсь на траву. Та все-таки довелося купити один словник, бо я подумала: не знатиму, що робити, якщо трапиться незнайомий ієрогліф.

А ще в мене з десяток ретельно підструганих олівців. Новісіньких, щойно куплених у крамничці канцтоварів. Ви нічим мені не зобов'язані — просто я їх купила, щоб написати вам, Заводний Птаху, листа. Приємно, коли олівці нові, щойно підстругані. Маю також попільничку, сигарети й сірники. Не курю так багато, як раніше. Іноді лише для зміни настрою (саме ось зараз закурила). Це все, що в мене є на столі. Стіл стоїть перед вікном, на ньому завіски, приємні, з квітчастим візерунком — зрештою, яке це має значення? Адже я їх не вибирала, вони від самого початку тут висіли. Якщо не брати до уваги завісок, кімната зовсім простенька. Більше схожа на камеру для юного злочинця, що вперше попав у в'язницю, спроектовану кимось з добрими намірами, ніж на кімнату для дівчини.

Про те, що видно за вікном, наразі не хочу розповідати. Відкладу на пізніше. І не тому, що це має якесь особливе значення, просто треба дотримуватися порядку. Сьогодні я розповідаю тільки про кімнату. Такий у мене графік на сьогодні.

Коли я перестала з вами зустрічатися, часто думала про пляму на вашому обличчі. Про ту синю пляму, що несподівано вискочила на вашій правій щоці після того, як одного дня ви крадькома, наче борсук, спустилися у колодязь у саду порожнього дому Міявакі, а через кілька днів вибралися наверх. Як згадую, то не йму віри, але ж усе це справді відбулося на моїх очах. Спочатку, коли її побачила, то подумала, що пляма — особливий знак. Що в ній є прихований глибокий зміст, мені незрозумілий. Бо інакше вона так швидко не з'явилася б.

Тому наприкінці я вирішила її поцілувати. Страшно захотіла її відчутти, покуштувати на смак. Не подумайте, що я щотижня цілуюся з тутешніми хлопцями. А про те, що я тоді відчула й що сталося потім, докладно розповім коли-небудь іншим разом. (Щоправда, я не впевнена, наскільки вдало я вмію розповідати.)

Наприкінці минулого тижня, коли після довгої перерви я поїхала до міської перукарні, мені на очі потрапив тижневик зі статтею про порожній дім Міявакі. Звісно, вона мене страшно приголомшила. Узагалі-то я таких журналів не читаю, але цей випадково опинився перед моїми очима. Знічев'я розгорнула його, — і ось на тобі: про

їхній дім написано. Стаття якась дивна, про вас — жодної згадки. Та, правду кажучи, я тоді раптом подумала: "А Заводний Птах з цим якось не пов'язаний?" У голові виникла така думка, і я вирішила, що треба написати вам листа. Наче подув вітер, двері розчинилися, і я згадала ваше справжнє ім'я. "Так-так, Тору Окада!"

Якби я мала час, то, можливо, як колись, перемахнула б через огорожу на задвір'ї і заглянула б до вас, Заводний Птаху. Посідали б ми навпроти одне одного за столом в убогій кухні й спокійно поговорили б. Так, гадаю, було б найшвидше. Та, на жаль, через різні обставини це неможливо. А тому я сиджу за столом і, стискаючи олівця, пишу вам листа.

Останнім часом я часто думаю про вас, Заводний Птаху. Навіть кілька разів бачила вас у сні. Снівся той самий колодязь. Але ви в цьому сні були не головним, а наче доважком. Сам сон не мав якогось глибокого змісту, але я страшно розхвилювалася. А після того, як і слід було сподіватися, у тижневику з'явилася стаття про порожній дім Міявакі (хоча зараз його порожнім уже не назвеш).

Мені чомусь здається, що Куміко-сан усе ще не повернулася. А ви часом не задумали чогось незвичного, щоб її повернути до себе? Так інтуїція мені підказує.

На все добре, Заводний Птаху! Як матиму настрій — напишу ще".

2

Загадка дому повішених

СЕТАґАЯ: ЗАГАДКА ДОМУ ПОВІШЕНИХ

Хто придбав нещасливу земельну ділянку після самогубства родини?

Що відбувається тепер у фешенебельному житловому районі?

Із тижневіка "...", 7 грудня

Тамтешні мешканці називають цю садибу в 2-му кварталі *** району Сетаґая "домом повішених". Ця ділянка, площею всього-на-всього 100 цубо,[44] розміщується в тихому житловому районі на узгір'ї, звернутому до сонячного півдня. Так би мовити, ідеальне місце для дому, але обізнані люди одностайно стверджують, що навіть задурно не хотіли б узяти цієї ділянки. Бо всіх, хто там оселявся, без винятку, спіткала нещасна доля. Розслідування показало, що серед людей, які купили цю землю і там жили, починаючи з епохи Сьова, семеро вчинили самогубство, причому більшість повісилася або була задушена.

(Подробиці самогубства опущено)

Нещасливу ділянку придбала фіктивна фірма

Найостаннішим випадком у низці трагічних подій, які навряд чи можна вважати випадковими, стало вбивство і самогубство в родині Кодзіро Міявакі (фото 1), власника давно відомої мережі ресторанів "Rooftop Grill" з головною конторою на Гіндзі. Внаслідок невдалого управління Міявакі заборгував велику суму грошей і два роки тому продав усі ресторани й оголосив себе банкрутом, однак і після цього інші численні кредитори не переставали його переслідувати. Врешті-решт у січні цього року в готелі міста Такамацу Міявакі задушив власним ременем свою молодшу 14-річну дочку Юкіє під час сну, а потім разом з дружиною Нацуко повісився на принесеній із собою

мотузці. Про долю його старшої дочки, тодішньої студентки, нічого не відомо. Купуючи ділянку в квітні 1972 року, Міявакі знав про зловісні чутки, що поширювалися навколо дому, але тільки посміявся з них, кажучи: "Усе це — чиста випадковість". Купивши землю, він розвалив старий порожній дім, розчистив ділянку, на всякий випадок покликав сінтоїстського священика, щоб вигнати злих духів, і натомість збудував новий двоповерховий будинок. За словами сусідів, Міявакі мав чудових дочок, а його родина начебто жила дружно. Та минуло одинадцять років, і несподівано на родину Міявакі звалилося страшне нещастя.

Міявакі втратив ділянку й дім, які заставив для отримання кредиту восени 1983 року, але через суперечку між кредиторами про порядок погашення боргів справу про погашення боргів було відкладено. Її вдалося залагодити за посередництва суду влітку минулого року. Ділянку купила за ціною, набагато нижчою від ринкової, відома токійська ріелторська фірма "...Нерухомість". Вона розвалила дім, в якому мешкали Міявакі, розрівняла ділянку з наміром перепродати її під забудову. Попит на таку першокласну ділянку в районі Сетагая був великий, але всі розмови про купівлю землі припинялися, як тільки можливі покупці дізнавалися про погану славу цього місця. От що розповідає начальник відділу продажів фірми "...Нерухомість" пан М.: "Так, ми справді чули про ці неприємні історії. Однак, що й казати, місце там першокласне, і ми з оптимізмом вважали, що, встановивши досить низьку ціну, зможемо продати ділянку. Щоправда, коли її виставили на продаж, то виявилось, що торги ніяк не рухалися. Крім того, як на біду, у січні сталося це нещастя в родині Міявакі, й, чесно кажучи, ми хапалися за голову, бо не знали, що робити. Нарешті у квітні цього року ділянку продали". Оскільки пан М. ввічливо відмовився назвати покупця й ціну, то подробиці обладнання залишилися невідомими, але, за інформацією з ріелторських кіл, фірмі "...Нерухомість" хоч-не-хоч довелося продати ділянку за ціною, нижчою від раніше заплаченої. Як свідчить пан М., "ясна річ, покупець був повністю обізнаний з усіма обставинами. Оскільки ми не збиралися його обдурювати, то заздалегідь усе пояснили".

Хто, власне, захотів купити цю нещасливу ділянку? Знайти відповідь на це запитання було набагато важче, ніж нам здавалося. У реєстрі адміністративно-юридичного управління значиться, що ділянку придбала фірма "Akasaka Research" з офісом у районі Мінато — фірма, яка займається "економічними дослідженнями та консалтингом". Ділянку придбано з метою "будівництва житла для працівників фірми". Будівництво справді відразу почалося, але виявилось, що "Akasaka Research" — типова "паперова фірма". Коли ми навідалися за записаною в документах адресою в 2-му кварталі Акасака, то побачили тільки маленьку табличку на дверях кімнати в невеликому будинку на кілька квартир. На наш дзвінок ніхто не вийшов.

Суворе охорона й таємничість

Тепер "колишня садиба Міявакі" обведена високою бетонною огорожею, набагато вищою, ніж сусідні будинки. За пофарбовані начорно міцні залізні ворота не можна заглянути (фото 2), зверху на їхньому стовпі встановлено відеокамеру для зовнішнього

спостереження. За словами сусідів, ворота, що приводяться в рух електродвигуном, час від часу відчиняються, щоб пропустити у двір "Мерседес 500 SEL" з тонованими шибками, який в'їжджає і виїжджає з них кілька разів на день. Більше ніхто не входить і не виходить. Ніякі звуки з ділянки не долинають.

Будівництво почалося в травні, та оскільки відбувалося за високою огорожею, то навіть сусіди не знали, що там будується. Закінчилося воно надзвичайно швидко: приблизно за два з половиною місяці. Власник найближчої їдальні, яка постачала обіди на будівельний майданчик, розповів: "Сам будинок не дуже великий. Ззовні нічого особливого — чотирикутна бетонна коробка, зовсім не схожа на звичайну оселю, в якій мешкають звичайні люди. Тільки от приїжджали фахівці з планування садів і засадили ділянку чудовими деревами. На нашу думку, цей сад обійшовся господареві в кругленьку суму".

Ми обдзвонили в околицях Токіо всі головні фірми, що займаються садовим мистецтвом, і в одній з них нам повідомили, що вони справді працювали в "колишній садибі Міявакі". Однак про замовника власник фірми нічого не знає. Він отримав замовлення у письмовому вигляді й схему саду від знайомого підрядчика-будівельника і тільки розмістив на ділянці дерева, як було доручено. Він також повідомив, що під час їхньої роботи в саду на ділянку викликали майстрів, які викопали глибокий колодязь.

"У кутку саду майстри збудували поміст, на який скидали викопану землю. Я добре розгледів, як вони працюють, бо садив поблизу хурму. Копали на місці колишнього колодязя, раніше засипаного, так що робота здавалася неважкою. Дивує тільки, що води в колодязі так і нема. Колишній колодязь давно висох, та оскільки його лише відновили, то вода не з'явилася. Враження таке, ніби, як не дивно, це зроблено з якоюсь метою".

На жаль, знайти фірму, яка викопала колодязь, не вдалося. Але ми з'ясували, що "Мерседес 500 SEL", що заїжджав у двір цього дому, належить великій лізинговій компанії з головним офісом у районі Тійода. У липні за трирічним договором цей автомобіль брала в оренду для службових цілей одна фірма з району Мінато. Назву фірми стороннім повідомити відмовилися, але, судячи зі збігу подій, це, напевне, була та сама "Akasaka Research". До речі, вартість оренди автомобіля класу "500 SEL" — приблизно 10 мільйонів єн. Укладаючи договір про оренду, компанія пропонує також свого водія, однак невідомо, чи цього разу вона зробила так само.

З кореспондентом нашого журналу сусіди не мали бажання розводитися про "дім повішених". Враження складається таке, ніби в цьому районі сусіди рідко спілкуються між собою, і, можливо, не хотіли вплутуватися в ці справи. От що сказав нам пан А., що мешкає поблизу:

"Охорона там справді значна, але я не маю підстав на що-не-будь скаржитися. Сусідів, гадаю, це також не турбує. Бо тепер набагато краще, ніж коли стояв той порожній дім, оброслий дивними чутками".

І все-таки хотілося б знати, хто купив цей дім і з якою метою цей "пан Х" його використовує. Загадка стає дедалі складнішою.

Заводний Птах узимку

Відколи скінчилося те дивне літо й до самої зими в моєму житті не сталося нічого, що можна було б назвати зміною. Дні починалися тихо й так само закінчувалися. У вересні часто йшов дощ, а в листопаді видалося кілька теплих днів, що аж тіло вкривалося потом. Та, якщо не брати до уваги погоди, дні майже не відрізнялися один від одного. Я намагався зосередитись на реальному й корисному — майже щодня довго плавав у муніципальному басейні, прогулювався, тричі на день готував їжу.

Та незважаючи на все це, я іноді відчував, як самотність різко коле в саме серце. Здавалось, ніби навіть вода, яку я пив, і повітря, яким дихав, містять довгі гострі голки, а краї сторінок книжки в моїх руках загрозливо виблискували, немов тонкі леза бритви. О четвертій годині серед ранкового безгоміння можна було чути, як самотність усе глибше пускає в мене своє коріння.

Однак усе ще залишалися люди, які мене не забували. Батьки Куміко. Вони неодноразово посилали мені листи. Писали про те, що Куміко більше не житиме зі мною, і вимагали, щоб я негайно погодився на розлучення. Мовляв, тоді всі проблеми легко вирішаться. Перші кілька листів були офіційно-вимогливими. Оскільки я на них не відповідав, то наступні стали погрозливими, аж поки нарешті не змінилися проханнями. Але їхня мета залишалася однаковою.

Згодом подзвонив її батько.

— Я не кажу, що категорично проти розлучення, — відповів я. — Але перед цим хотів би зустрітися з Куміко й поговорити наодинці. Якщо я переконаюся, що вона цього хоче, то погоджуся на розлучення. Якщо ж ні — розлучення не буде.

Обернувшись до вікна в кухні, я дивився на похмурі дощові хмари, що простягалися по всьому небу. Цього тижня дощ тривав чотири дні поспіль. Увесь світ почорнів і просяк вологою.

— Ми з Куміко вирішили одружитися після того, як усе докладно обговорили. Тож я хочу, щоб і розлучення відбувалося так само.

Розмова з тестем ішла вздовж двох паралельних ліній і ні до чого не привела. Точніше — закінчилася безрезультатно.

Без відповіді залишилися кілька запитань. Чи справді Куміко хоче розлучитися? І чи просила вона батьків умовити мене? "Куміко каже, що не бажає з тобою зустрічатися", — оголосив мені тесть. Те ж саме раніше казав Нобору Ватая під час нашої зустрічі. Можливо, що не все в їхніх словах неправда. Батьки Куміко тлумачили будь-яку справу з вигодою для себе, та, наскільки я знаю, принаймні не мали звички висмоктувати вигадки з пальця. Погано це чи добре, але вони були реалістами. Отже, якщо тесть сказав правду, то вони її десь переховують?

Однак повірити в це я не міг. Куміко від самого дитинства не відчувала особливої приязні до батьків і старшого брата й докладала відчайдушних зусиль, щоб ні в чому від них не залежати. Можливо, вона покинула мене тому, що обзавелася коханцем. Хоча зрозуміти пояснення, яке вона виклала в листі, мені не вдавалося, однак такої

можливості повністю я не виключав. А проте я не міг збагнути, як це Куміко, пішовши з дому, подалася до своїх або в якесь місце, котре вони приготували для неї, і через них підтримує зі мною зв'язок.

Що більше я про це думав, то менше розумів. Може, Куміко психічно надірвалася і вже не здатна поправити своє здоров'я? Інша можливість: з якоїсь причини хтось її затримує силоміць. Я довго зіставляв факти, слова і спогади, вибудовуючи з них різні логічні ланцюжки, аж поки нарешті не махнув на все це рукою. Припущення нікуди мене не привели.

Осінь наближалася до кінця, і навколо відчувався подих зими. Як завжди в таку пору, я згрібав у саду опале листя і набивав ним пластикові мішки для сміття. Приставивши до покрівлі драбину, очистив ринви, забиті листям. У маленькому дворі мого дому дерева не росли, але під поривами вітру з крислатих сусідських дерев з обох боків злітало листя і щедро встелювало собою мій маленький садок. Однак така робота мене особливо не обтяжувала. Поки я неуважно споглядав, як у променях післяобіднього сонця кружляє листя, час збігав непомітно. У сусідньому саду праворуч росло високе дерево з червоними плодами. Іноді на нього сідали птахи з яскравим пір'ям і, ніби змагаючись, пронизували повітря різкими, уривчастими голосами.

Я не знав, що мені робити з літнім одягом Куміко, як його зберігати. Думав зібрати й викинути, як написала вона в листі, але згадав, як берегла вона кожен свою річ. "Місця вистачає, нехай ще трохи побуде", — подумав я.

Та щоразу, коли я відчиняв шафу, я мимоволі згадував, що Куміко немає. Її одяг — порожня шкаралупа колишнього життя. Я добре уявляв собі Куміко в ньому, з кількома її речами пов'язувалися мої конкретні спогади. Іноді я ловив себе на тому, що сиджу на ліжку й тупо дивлюся на ряд її суконь, блузок і спідничок. А скільки так просидів, не знаю. Може, десять хвилин, а може — годину.

Інколи, дивлячись на її одяг, я уявляв собі, як незнайомий чоловік роздягає Куміко. Як його руки стягують з неї сукню, як знімають білизну. Пестять груди, розсувають ноги. Я бачив перед собою її м'які груди, білі стегна, а на них — руки незнайомого чоловіка. Я не хотів про це думати, але мусив. Бо, напевне, усе це насправді відбувалося. Доводилося звикати до таких картин. Адже я не міг відсунути реальності кудись подальше від себе.

На початку жовтня помер дядько Нобору Ватая — депутат нижньої палати парламенту від префектури Ніігата. Після опівночі, перебуваючи в міській лікарні, він зазнав серцевого нападу й, незважаючи на всі зусилля лікарів, удосвіта вже був мертвим. Його смерті очікували, й оскільки незабаром мали відбутися загальні парламентські вибори, то прихильники покійного депутата надзвичайно швидко відреагували — давня домовленість про успадкування виборчого округу дядька племінником стала реальністю. Виборчий штаб покійного депутата працював ефективно й здавна вважався фортецею консервативної партії. Перемозі Нобору Ватая на виборах могли перешкодити хіба що якісь незвичайні обставини. Про ці події я прочитав у газеті, побувавши в бібліотеці, й відразу подумав, що невдовзі за новими

клопотами родина Ватая не матиме часу думати про наше з Куміко розлучення.

Навесні наступного року парламент розпустили й призначили нові вибори. Як і передбачалося, Нобору Ватая з великим відривом переміг кандидата від опозиційної партії. За перебігом його виборчої кампанії — від висунення кандидатури до підрахунку голосів — я стежив, читаючи в бібліотеці газети, але успіх Нобору Ватая майже не викликав у мене емоцій. Мені здалося, ніби все було заздалегідь вирішено, а реальність лише переконливо підтвердила задумане.

Синювата пляма на обличчі не ставала ні більшою, ні меншою. Не пекла й не боліла. І я потроху почав забувати про неї — перестав надівати окуляри й насувати на очі кепку для маскуванню. Згадував про неї, коли, виходячи за покупками, помічав, як зустрічні люди позирали на моє обличчя або відверталися вбік, але, звикнувши, особливо цим не переймався. Моя пляма не завдавала нікому клопоту. Щоранку, коли я мився і голився, я пильно її розглядав, але жодних змін не помічав. І її розмір, і колір, і форма залишалися однаковими.

На раптову появу на моєму обличчі плями звернули увагу лише кілька людей, а саме — четверо: власник пристанційної хімчистки, перукар, в якого я стригся, продавець із винної крамнички Омура й знайома бібліотекарка. Тільки вони. На їхні запитання я з розгубленим виразом обличчя небагатослівно відповідав, що потрапив у невеличку аварію. Вони більше не допитувалися, а тільки, ніби виправдовуючись, співчутливо охали.

Мені здавалося, що з кожним днем я все більше віддаляюся від самого себе. Коли довго розглядав свою руку, іноді мав враження, ніби дивлюся крізь неї. Майже ні з ким не розмовляв. Ніхто мені не прислав листів і не дзвонив по телефону. У поштовій скриньці знаходив тільки рахунки за комунальні послуги і всяку рекламу — здебільшого каталоги дизайну й моди з фотографіями суконь, блузок і спідничок весняного сезону. Хоча зима видалася холодною, я іноді навіть забував вмикати опалення. Бо не міг зрозуміти, холод у кімнаті чи в мені. Запальовав грубку лише після того, як, поглянувши на термометр, переконувався, що справді холодно, та хоч скільки кімната нагрівалася, тепліше не ставало.

Інколи, як і влітку, я перелазив через огорожу в саду й звивистою доріжкою доходив до місця, де раніше стояв порожній дім Міявакі. У короткому пальті й шарфі, намотаному до підборіддя, я ступав по сухій зимовій траві. Крижаний вітер уривчасто гудів в електричних дротах. Дім Міявакі повністю розвалили, а навколо поставили високий дощаний паркан. Через щілини я зазиравав на ділянку, але там не було на що дивитися. Не залишилося нічого — ні дому, ні плиток стежки, ні колодязя, ні дерев, ні телеантени, ні статуї птаха. Крім плоского шматка чорної, щільно утрамбованої гусеницями бульдозера землі, з якої подекуди стирчали купки бур'яну. Я не міг повірити, що раніше тут був глибокий колодязь і я спускався в нього до самого дна.

Спершись об огорожу, я поглянув на дім Мей Касахари, на вікно її кімнати. Однак її тут більше нема. Вона більше не вийде й не скаже: "Добрий день, Заводний Птаху!"

Пополудні одного страшно холодного дня, у середині лютого, я вирішив навідатися

у ріелторську контору "Сетаґая Дайіті", що навпроти станції, про яку мені казав дядько. Відчинивши двері, я побачив усередині співробітницю, жінку середнього віку. Біля входу стояв ряд столів, але за ними ніхто не сидів — видно, усі маклери розійшлися у своїх справах. Посеред кімнати стояв великий газовий обігрівач, що випромінював яскраво-червоне тепло. У невеличкій приймальні у заглибині кімнати на дивані сидів невисокий дідок і захоплено читав газету. Коли я запитав жінку, чи можу побачити Ітікаву-сана, старий повернувся обличчям до мене й промовив:

— Ітікава — це я. Яка у вас справа?

Я назвав прізвище свого дядька й пояснив, що доводжуся йому племінником й тепер мешкаю в його домі.

— А-а, зрозуміло. Так ви племінник Цурути-сана? — сказав старий і, поклавши газету на стіл, зняв окуляри й запхав у кишеню. Потім окинув поглядом моє обличчя й зовнішність. Яке враження я справив на нього, я так і не зрозумів. — Заходьте, заходьте! Може, вип'єте чаю?

Я подякував і попросив не турбуватися, але старий чи то не дочув, чи то знехтував мої слова і звелів співробітниці приготувати чаю. Вона послухалась, і незабаром ми вдвох сиділи за столом у приймальні один навпроти одного й пили чай. Обігрівач вимкнули, й у кімнаті ставало прохолодніше. На стіні висіла докладна карта забудови тутешнього району з помітками олівцем і фломастером. Поряд — календар якогось банку з репродукцією відомої картини Ван Гоґа з мостом.

— Як мається Цурута-сан? Ми давно з ним не бачилися, — ковтнувши чаю, запитав старий.

— Здається, з ним усе гаразд. Як завжди, зайнятий справами. А тому я рідко з ним зустрічаюся, — відповів я.

— Радий чути, що в нього все в порядку. Скільки ж це років минуло? Здається, ніби ми так давно з ним востаннє зустрічалися, — промовив старий. Потім добув з кишені піджака сигарету й, ніби прицілюючись, чиркнув сірником. — Це я порадив вашому дядькові придбати цей дім, а згодом довго опікувався здачею його в оренду різним людям. От добре, що Цурута-сан не байдикує.

Сам старий Ітікава, здається, не був дуже зайнятий. Напевне, уже наполовину відійшов від справ і з'являвся в конторі тільки заради давніх клієнтів.

— Як вам живеться в тому домі? Може, щось не так?

— Ні-ні, з домом усе гаразд, — відповів я.

Старий кивнув.

— Це добре. Дім і справді гарний. Трохи малий, але зручний для проживання. У всіх його попередніх мешканців життя складалося в ньому непогано. А у вас як?

— Так собі, нічого, — сказав я і подумав: "Принаймні живу". — Я оце навідався до вас, щоб запитати про одну річ. Бо, за словами дядька, ніхто так добре не обізнаний з нашим районом, як ви, Ітікава-сан.

Старий хихикнув.

— Хоч би що хто казав, таки обізнаний. Як-не-як майже сорок років займаюся тут

нерухомістю.

— Я прийшов, щоб розпитати про дім Міявакі, що стояв за нашим. Там тепер будівельний майданчик.

— Гм-м, — промимрив старий і стиснув губи так, ніби нишпорив у закутках пам'яті. — Його продали в серпні минулого року. Вирішили юридичні питання — залагодили справу з боргами і правом власності — й виставили на продаж. Витратили на це багато часу. Купила його одна фірма для перепродажу. Дім розвалили, ділянку розрівняли. У домі ніхто довго не жив, тож якби його залишили, для продажу він не годився б. Покупець чужий. Ніхто з тутешніх людей його не купив би. Ви про цей дім що-небудь чули?

— Дядько розповідав дещо.

— Значить, розумієте, про що йдеться. Обізнана людина такого не купила б. Ми також, хоча якби знайшли необізнаного покупця, то перепродали б з вигодою для себе. Та обман покупця погано пахне. Ми такими оборудками не займаємося.

Я згідливо кивнув.

— Так яка ж фірма його купила?

Старий нахмутив брови, похитав головою, а потім назвав відому ріелторську компанію.

— Вони, напевне, нічого не розізнали. Побачили ділянку, дізналися про ціну й відразу купили. Подумали, що так просто наживуться. Та нічого не вийшло.

— Що? Досі не можуть знайти покупця?

— От-от мали продати, але не вдалося, — згорнувши руки на грудях, промовив старий. — Земля коштує недешево, і коли людина збирається купити її на все життя, то докладно про все розпитує. А навколо цієї ділянки стільки застережливих розмов... І жодної приємної. Якщо звичайна людина їх наслухається, то землю не купить. Бо тутешні загалом знають про ці розмови.

— І скільки правлять?

— За що?

— За ділянку, де стояв дім Міявакі.

Старий кинув на мене начебто трохи зацікавлений погляд.

— Ринкова ціна за один цубо — півтора мільйона єн. Бо, що не кажіть, ділянка першокласна. Житловий район чудовий, багато сонця. Хоча на ринку нерухомості зараз застій, земля не дешевшає. Навіть якщо почекати, вона залишиться в певних межах. Та це стосується лише звичайної землі. А ця ділянка незвичайна. Хоч би скільки вони чекали, вона не подорожчає, а навпаки — подешевшає. Ціна й так уже знизилася — до мільйона ста тисяч за цубо. Усього там приблизно сто цубо, тож якщо поторгуватися, її можна придбати за сто мільйонів.

— Як на вашу думку, ділянка й далі дешевшатиме?

Старий упевнено кивнув.

— Звичайно. Легко спуститься до дев'ятисот тисяч за цубо. Бо саме стільки вони за неї заплатили. Тепер розуміють, що промахнулися, і були б, гадаю, незмірно щасливі,

якби повернули собі витрати. Чи погодяться на нижчу ціну, не знаю. Якщо потребуватимуть готівки, то, можливо, хоч-не-хоч продадуть дешевше. Якщо ж не матимуть проблем з грошми — ділянку, гадаю, зберігатимуть. Бо мені невідомо, як ідуть справи в їхній фірмі. Одне можу твердо сказати: зараз вони шкодують, що купили її. З цією ділянкою краще не зв'язуватися, — сказав Ітікава-сан і струсив попіл із сигарети в попільничку.

— У дворі того дому був колодязь, чи не так? Ітікава-сан, ви що-небудь знаєте про нього? — спитав я.

— Так, був, — відповів старий. — Глибокий колодязь. Але недавно його начебто засипали землею. Бо висох. Тож яка з нього користь?

— А ви не знаєте, коли висох?

Старий, згорнувши руки на грудях, утупився у стелю.

— Так давно, що точно й не пригадаю. Але перед війною вода там була. А зникла після війни. Правда, коли саме — не знаю. Як актриса в цьому домі оселилася, води вже не було, і тоді колодязь збиралися засипати. Та все скінчилося самими розмовами, бо ніхто не хотів цим клопотатися.

— А поряд, де живе родина Касахари, і зараз, кажуть, є добра вода.

— Що ж, можливо. У тій місцевості здавна була добра вода завдяки ґрунту. Крім того, водяні жили — дивна штука: в одному місці вода є, а відійдеш трохи вбік — нема. А чому вас цікавить той колодязь?

— Правду кажучи, я хочу купити цю ділянку.

Старий підняв очі й видивився на мене. Узняв чашку, повільно ковтнув чаю.

— Купити цю ділянку?

Я мовчки кивнув.

Старий вийняв з пачки нову сигарету, постукав нею об стільницю, але не закурив, а затиснув між пальцями. Кінчиком язика притьмом лизнув губи.

— Як я вже казав, з цією ділянкою щось негаразд. Жодній людині, що там мешкала, у житті не щастило. Розумієте? Щиро кажучи, її не варто купувати, хоч би якою дешевою вона була. Чи вам це байдуже?

— Звичайно, я все це знаю... Та поки що я не маю грошей, щоб її купити, навіть якщо її ціна буде нижчою за ринкову. Але з часом я постараюся їх роздобути. А тому мені хотілося б знати все, що стосується ділянки: як змінюється її ціна, чи з'явилися покупці.

Задумавшись над чимось, Ітікава-сан довго дивився на незапалену сигарету. Злегка кашлянув і сказав:

— Не турбуйтеся. Ділянку швидко не продадуть. Ситуація зміниться тоді, коли вони вирішать збути її за безцінь. Але інтуїція підказує мені, що до цього ще далеко.

Я дав старому номер свого домашнього телефону. Він записав номер у засмальцьований записник і, засунувши його в кишеню піджака, спочатку подивився мені в очі, а потім перевів погляд на родимку на моїй щоці.

Коли скінчився лютий і наближалася половина березня, крижаний холод потроху

слабшав, а з півдня подув теплий вітер. На деревах з'явилися зелені пагінці, а в саду — нові птахи. Погідними днями я сидів на веранді й гаяв час, споглядаючи сад. Одного вечора в середині березня подзвонив Ітікава і повідомив, що земельну ділянку Міявакі ще не продано, а її ціна знизилася ще трохи.

— Хіба я не казав, що її не так легко продати? — гордовито промовив він. — Можете не турбуватися, вона й далі дешевшатиме. А, до речі, як там у вас справи? Гроші збираєте?

Того ж вечора, годині о восьмій, умиваючись, я відчув, що пляма на щоці запекла. Торкнувся пальцем — відчув слабе тепло, раніше невідоме. Колір плями став яскравішим, ніж раніше, із фіолетовим відтінком. Затамувавши подих, я довго і так пильно вдивлявся в дзеркало, що аж власне обличчя поступово здалося мені чужим. Пляма наче щось настійно від мене вимагала. Я не відривав погляду від себе в дзеркалі, а моє відображення так само мовчки прикипіло очима до мене.

Мені будь-що треба придбати цей колодязь.

От якого висновку я дійшов.

4

Пробудження від зимової сплячки

Ще одна візитна картка

Анонімність грошей

Хоча я хотів мати земельну ділянку, та це, звісно, не означало, що вона негайно потрапить у мої руки. Сума грошей, яку я реально міг роздобути, майже дорівнювала нулеві. З матеріної спадщини дещо залишилося, але й цього невдовзі не стане — витрачу на прожиток. Ні роботи, ні майнової застави для отримання кредиту я не мав. Нідє в світі не знайшлося б жодного банку, який такій людині, як я, просто з доброти позичив би грошей. Коротко кажучи, гроші доведеться брати з повітря, як фокуснику. І то якнайшвидше.

Одного ранку я пішов на станцію й купив у кіоску серію з десяти лотерейних білетів, кожний з яких міг принести виграш у п'ятдесят мільйонів ен. Приколовши їх кнопками на стіні в кухні, я щодня сідав на стілець і дивився на них уважно, цілими годинами, ніби очікуючи появи на них таємничого ключа, зрозумілого тільки мені. Однак через кілька днів щось схоже на інтуїцію підказало мені:

У лотерею я ніколи не виграю.

Інтуїція швидко змінилася впевненістю. Прогулятися до станції, купити кілька лотерейних білетів і очікувати розіграшу — так просто розв'язати проблему абсолютно не вдасться. Треба роздобути гроші власними силами, використавши свої здібності. Порвавши й викинувши всі лотерейні білети, я знову став у ванній і вдивлявся в дзеркало над раковиною. "Напевне, має знайтися якийсь спосіб", — звертався я до власного відображення, але відповіді, звісно, не отримав.

Утомившись від сяких-таких думок, сидячи безвилазно дома, я вирішив вийти надвір і поблукати по околиці. Такі безцільні прогулянки тривали днів три-чотири, а коли й вони обридли, я сів на електричку й подався до Сіндзюку. Мені захотілося

поїхати туди після довгої перерви, коли я опинився поблизу нашої станції. Адже зовсім непогано подумати в іншій обстановці. Та й в електричці, якщо згадати, я давно не їздив. Опускаючи дрібняки в касу-автомат, навіть знімав від незвички. Востаннє я був на станції Сіндзюку півроку тому — коли біля її західного виходу помітив того парубка з футляром гітари й пішов услід за ним.

Після довгої перерви вуличний натовп мене пригнічував. Від самого вигляду людського потоку мені перехопило подих, частіше закалатало серце. Оскільки година пік минула, штовханини не мало б бути. Спочатку я ледве пробивався крізь цю юрбу, яка швидше скидалася на велетенський бурхливий потік, що змитає гори й зносить будинки. Трохи пройшовши в цьому потоці, я зайшов у кав'ярню, щоб заспокоїтися, і сів біля вікна, що виходило на широку вулицю. У таку ранню пору відвідувачів виявилось небагато. Я замовив чашку теплого какао й відчужено спостерігав перехожих за вікном.

Скільки часу я просидів — не знаю. Можливо, хвилин п'ятнадцять-двадцять. Раптом я спіймав себе на тому, що пильно супроводжую очима відполіровані до блиску "мерседеси", "ягуари" і "порше", що помалу просувалися заповненою автомашинами вулицею. У променях уранішнього сонця, після дощу, їхні кузови надміру сліпили очі — так, ніби подавали мені якийсь знак. Вони були без жодної подряпинки, жодної плямки. "А їхні власники мають гроші", — подумав я. Така думка ніколи не приходила мені раніше. Я поглянув на своє відображення у вікні й поволі похитав головою. Уперше в житті гроші були потрібні мені до зарізу.

З настанням обідньої пори кав'ярню заповнили відвідувачі, і я вирішив пройтися вулицями. Ніякої мети я не мав — просто захотів поблукати містом після довгої перерви. Переходячи з однієї вулиці на іншу, я тільки думав про те, щоб не зіткнутися із зустрічними перехожими. Ішов, підкоряючись світлофору, куди ноги несли — праворуч, ліворуч, прямо. Засунувши руки в кишені, зосередився на ході як фізичному процесі. З головної вулиці з рядами вітрин універмагів і великих крамниць я пірнув у завулок з крикливо прикрашеними "порношопами", пройшов гамірний квартал з багатьма кінотеатрами, повз тихий сінтоїстський храм і знову повернувся на одну з центральних вулиць. День видався теплий, і більшість перехожих уже була без курток чи пальт. Подував приємний вітерець. Раптом я помітив, що опинився на знайомому місці. Побачив під ногами викладений плитками тротуар, невелику скульптуру і скляну стіну, що вивищувалася перед очима. Я стояв посеред площі перед велетенською будівлею — саме там, де, за дядьковою порадою, минулого літа я спостерігав за перехожими. Це тривало одинадцять днів, а після того я випадково помітив того дивного парубка з футляром гітари й у передній того незнайомого дому дістав битою по лівій руці. І от безцільно поблукавши по Сіндзюку, я знову опинився на тому ж місці.

Як і колись, купивши в "Данкін Донатс" кави й пампушок, я вмовстився на лавку на площі. Їв і розглядав обличчя перехожих. Завдяки цьому я потроху заспокоювався. Не знаю чому, але мені стало затишно, наче я знайшов у стіні підходящу для себе нішу. Як давно я не дивився на людей! І не тільки на людей. Упродовж останніх півроку я

насправді майже ні на що не дивився. Випроставшись на лавці, я дивився на людей, на хмарочоси, на ясне весняне небо, що прозирало в просвітах хмар, на різнокольорові рекламні щити, на газету, залишену поблизу. З наближенням вечора я почав відчувати, ніби до навколишніх предметів потроху поверталися барви.

Наступного ранку я знову вирушив на електричці до Сіндзюку. Знову сів на ту ж лавку й узявся розглядати обличчя перехожих. Ополудні випив кави, з'їв пампушку. До вечірньої години пік сів в електричку й повернувся додому. Наступного дня повторив те ж саме. Як я і сподівався, нічого не відбулося. Нічого я не відкрив. Загадки так і залишалися загадками, запитання — запитаннями. Однак у мене з'явилося невиразне відчуття, ніби я потроху до чогось наближаюся. Стоячи перед дзеркалом у ванній кімнаті, я власними очима міг упевнитися в цьому. Родимка ставала яскравішою, теплішою. "Вона живе", — подумав я одного разу. Живе так само, як і я.

Як і минулого літа, я щотижня, щодня повторював одне й те ж. По десятій вирушав на електричці на Сіндзюку, сідав на лавку на площі перед хмарочосом і цілісінський день, ні про що не думаючи, розглядав обличчя перехожих. Іноді, ні сіло ні впало, звуки реального життя навколо мене віддалялись і зникали. І тоді до моїх вух долинали тільки глибокий, тихий шум водяної течії. Я раптом пригадував Мальту Кано. Вона розповідала, що треба прислухатися до шуму води. Вода — її головна тема. Однак я не міг згадати, що ж вона конкретно розповідала. Не міг згадати її обличчя. Пам'ятав лише її червоний вініловий капелюшок. Чого це вона його завжди надівала?

Та помалу звуки повертались, і перед моїми очима знову виникали людські обличчя.

Пополудні восьмого дня мого перебування на Сіндзюку до мене озвалася жінка. Я тоді сидів з порожнім паперовим стаканчиком у руці й дивився в інший бік.

— Гей, послухайте!

Обернувшись, я побачив жінку середнього віку, з якою ми зустрілися минулого літа на цьому місці. За тих десять днів тільки вона тоді заговорила зі мною. Звичайно, я не сподівався знову її побачити, але почувши її голос, подумав, що така зустріч цілком природна.

Як і минулого разу, на ній був першокласний одяг. Вона вміла чудово одягатися. Темні окуляри в черепаховій оправі, блідо-синій жакет з накладними плечима, червона фланелева спідничка. Шовкова блузка, на комірці жакета маленька блискуча брошка тонкої роботи. Прості червоні туфлі на високих підборах, але на гроші, які вона на них витратила, можна було прожити кілька місяців. Порівняно з нею, як завжди, я мав страшно жалюгідний вигляд. Спортивна куртка, куплена того року, коли я вступив до університету, сірий трикотажний светр з розтягнутим коміром, потерті сині джинси й зношені тенісні тапочки, колись білі, а тепер невизначеного кольору.

Не звертаючи уваги на такий мій зовнішній вигляд, жінка сіла поруч, мовчки поклала ногу на ногу, відкрила сумочку й добула пачку "Virginia Slims". Як і минулого разу, запропонувала сигарету — я так само відмовився. Вона прикурила від золотої запальнички, завбільшки з гумку, потім зняла окуляри, поклала їх у нагрудну кишеню

жакета й заглянула мені в очі — так, ніби шукала в неглибокому ставку впущену з рук монету. Наші погляди зустрілися. Її очі були дивні — глибокі, але без жодного виразу.

Вона ледь-ледь примружилась і сказала:

— Отже, ви повернулися.

Я кивнув.

Я дивився, як дим від її тонкої сигарети піднімався вгору й, гойдаючись під вітром, танув у повітрі. Жінка озирнулася навколо, ніби хотіла перевірити на власні очі, що я бачив, сидячи на лавці. Видно, ніщо її не зацікавило, і вона знову перевела свій погляд на мене. Довго розглядала мою пляму, очі, ніс, рот, потім знову пляму. Здається, якби могла, то оцінила б мене, як собаку на виставці: силоміць відкрила б рот, щоб перевірити зуби, заглянула б у вуха.

— Здається, мені потрібні гроші, — промовив я.

Жінка зробила коротку паузу й спитала:

— Скільки?

— Можливо, вистачило б вісімдесят мільйонів.

Жінка звернула погляд на небо, ніби в голові розраховувала: якщо взяти звідси, а інше перекласти туди... А я тим часом вивчав її макіяж — ледь-ледь підведені очі й м'який вигин вій, що ніби здавалися якимсь символом.

Вона злегка скривила губи.

— Немала сума.

— Як на мене, величезна.

Кинувши на землю сигарету, на дві третіх недокурену, жінка старанно роздушила її туфлею. Потім вийняла із плоскої сумочки шкіряний футлярчик для візиток і сунула мені в долоню одну картку.

— Завтра рівно о четвертій прийдіть за цією адресою.

На картці чорними ієрогліфами вказувалася тільки адреса — район Мінато, Акасака, квартал, номер будинку й офісу. Без імені й телефону. На звороті — узагалі нічого. Я підніс картку до носа — жодного запаху. Звичайний білий папір.

Я поглянув на неї.

— А де ж ім'я?

Жінка вперше всміхнулась і спокійно хитнула головою.

— Адже вам, здається, потрібні гроші. А хіба гроші мають ім'я?

Я також хитнув головою. Звичайно, гроші не мають імені. А якби й мали, то вже не були б грошима. Вони набувають значення завдяки своїй анонімності, схожій на темну ніч, і перевазі, що перехоплює подих, — здатності обмінюватися на що завгодно.

Жінка підвелася з лавки.

— Так ви зможете прийти о четвертій?

— І тоді я отримаю гроші?

— Побачимо, — відповіла жінка, і в кутиках її очей пробігла усмішка, як жмури на піску під вітром. Ще раз озирнувшись навколо, вона машинально обтрусила поділ спіднички.

Після того, як вона швидко зникла в людському натовпі, я зупинив свій погляд на роздушеному недокурку і яскраво-червоній губній помаді, що лишилася на фільтрі. І це відразу викликало в моїй пам'яті спогад про вініловий капелюшок Мальти Кано.

Якщо в мене й була якась перевага, то лише в тому, що я не мав що втрачати. Можливо.

5

Що відбувалося вночі

Цей різкий, виразний звук підліток почув серед ночі. Він прокинувся, намацав вимикач лампи й оглянув кімнату. Годинник на стіні показував майже другу. "Що може відбуватися у світі в таку пізню годину?" — здивувався підліток.

Незабаром звук повторився. Безперечно, він долинав знадвору. Хтось накручував десь велику пружину. Хто, власне, робить таке серед ночі? Та ні, це тільки здається, ніби хтось накручує пружину, а насправді це не її скрипіння. Напевне, десь птах кричить. Підліток підніс стілець до вікна, сів на нього і, розсунувши завіски, прочинив вікно. Посередині неба висів великий повний місяць, який буває наприкінці осені, й заливав увесь сад своїм майже денним світлом. Дерев у саду справляли на підлітка інше враження, ніж удень. Уже не здавалися такими привітними, як завжди. Дубове гілля, рясно вкрите листям, неслухняно погойдувалося під нечастими подувами вітру й неприємно скрипіло. Каміння в саду побіліло, стало гладеньким і безживно, немов обличчя мертвих, вдивлялося в небо.

Птах, здається, кричав на сосні. Підліток висунувся з вікна й подивився нагору, але розгледіти птаха знизу, що сховався за густим гіллям, не зміг. "Що це за птах? От би його побачити", — подумав підліток. Хотілося запам'ятати його забарвлення і форму, щоб завтра в атласі дізнатися його назву. Цікавість так його розібрала, що дрімота зовсім вивітрилася. Найбільше підліткові подобалося розглядати в атласі риб і птахів. Ці чудові книжки, які йому купили батьки, стояли рядами на книжковій полиці в його кімнаті. До школи він ще не ходив, але вже вмів читати.

Кілька разів покрутивши пружину, птах замовк. "Цікаво, чи хто-небудь, крім мене, чув його? — подумав підліток. — Тато або мама? А бабуса? Якщо не чули, то завтра вранці я зможу їм розповісти, як о другій годині ночі в саду на сосні сидів якийсь птах і кричав голосом, справді схожим на скрипіння пружини. От якби я хоч раз його побачив! Тоді я міг би всім сказати, яка його назва".

Птах більше не кричав. Мовчав, мов камінь, ховаючись в умитих місячним сяйвом гілках сосни. Потім, ніби попереджуючи про щось, у кімнату влетів холодний вітер. Підліток здригнувся і зачинив вікно. На відміну від горобця чи голуба, цей птах так просто людям не показується. В атласі підліток читав, що майже всі нічні птахи — розумні й обережні. "Він, напевне, знає, що я стежу за ним, а тому не покажеться, хоч би як довго я його підстерігав". Підліток вагався — йти в туалет чи ні. Туди доводиться йти довгим темним коридором. Ні, краще залізти в ліжку й заснути. А до ранку можна ще потерпіти.

Підліток вимкнув світло й заплющив очі, але, зацікавившись птахом, що сидів на

сосні, ніяк не міг заснути. Хоча лампа й не горіла, знадвору, крізь завіску, струмувало манливе місячне сяйво. Коли заводний птах знову прокричав, підліток, не вагаючись, зіскочив з ліжка. Цього разу лампу не запалив, а, накинувши на піжаму кофту, сів на стілець перед вікном. Ледь-ледь відхиливши завіску, підліток крізь щілину глянув у бік сосни. "Тепер уже птах не здогадається, що я за ним стежу".

Однак тепер підліток помітив там дві людські постаті. І мимоволі затамував подих. Двоє чоловіків, немов тіні, сиділи навпочіпки під сосною. Обидва в чорному одязі. Один — простоволосий, інший — під м'якою кепкою з дашком. "Навіщо незнайомі люди пізно вночі забрели в наш сад? — здивувався підліток. — І чому собака не загавкав? Може, треба негайно сказати батькам?" Однак підліток не відходив од вікна — цікавість його не відпускала. "Подивлюся, що збираються робити в саду ці люди", — вирішив він.

Раптом, ніби похопившись, на дереві прокричав заводний птах. Кілька разів крутнув пружиною: крі-і-і-і... А проте незнайомі чоловіки не звернули уваги на його голос. Не підвели голів, не ворухнулися, а тихо сиділи навпочіпки, впритул один до одного, ніби про щось радячись. Гілки заслоняли місячне світло, й підліток не міг побачити їхніх облич. Незабаром чоловіки, наче домовившись, одночасно встали. Один був вищий за іншого сантиметрів на двадцять. Обидва худі, на високому (з кепкою на голові) — довге пальто. Одяг низького тісно облягав тіло.

Коротун підійшов до сосни й задивився на її верхівку. Погладив стовбур, поплескав обома руками, ніби щось перевіряючи, а тоді раптом обхопив його й без жодних зусиль (як здавалося підліткові) поліз угору. "Прямо як циркач", — захоплено подумав підліток. Адже він знав, як нелегко дряпатися по сосні. Стовбур гладкий, слизький, і до самого верху там нема за що зачепитися. Підліток добре знав сосну в саду — як друга. Тож навіщо тому чоловікові лізти вночі на дерево? Невже він збирається спіймати там заводного птаха?

Цибань стояв під сосною і пильно дивився вгору. Невдовзі коротун зник з поля зору. Тільки було чути, як шарудить соснова глиця. А це означало, що він, напевне, не перестав дертися нагору. Нема сумніву, що заводний птах почує його й полетить. Хоч би як спритно коротун лазив по деревах, так просто птаха не спіймає. Можливо, хоч удасться побачити того птаха, коли він спурхне із сосни. Затамувавши подих, підліток чекав, коли птах залопотить крилами. Та хоч скільки чекав, не почув ні лопотіння його крил, ні крику.

Потім надовго запала тиша, не було помітно жодного руху. Усе навколо купалося в нереальному сріблястому місячному сяйві, і сад видався дном моря, яке щойно зовсім висохло. Немов зачарований, підліток не ворухився і не відривав погляду від сосни й цибаня під нею. Від його дихання запітніла шибка. Напевне, надворі холодно. Цибань, руки в боки, пильно вдивлявся вгору. Не ворухився, ніби замерз. Мабуть, переживав, чи коротун свого досягне й спуститься вниз. Адже було чого переживати — спускатися з високого дерева важче, ніж дряпатися догори. Та зненацька цибань наче вирішив усе кинути — й кудись зник.

Підлітку здалося, ніби всі його покинули. Коротун виліз на сосну й пропав. Цибань

кудись пішов. Заводний птах мовчить. Може, треба розбудити батька? Та він нізащо не повірить. А скаже: "Знову тобі щось приснилося". Підліток справді часто бачив сні й часто плував їх з реальністю. Та цього разу, що не кажіть, усе було насправді — і заводний птах, і двоє чоловіків у чорному. Просто, ні сіло ні впало, вони кудись зникли. Можливо, батько зрозуміє, якщо йому пояснити як слід.

Та раптом підліток подумав: "А той коротун чимось схожий на батька. Може, трохи нижчий, але фігурою, рухами — викапаний батько. Е ні, батько не зміг би так спритно вилізти на дерево. Він не такий моторний і сильний". Що довше підліток думав про це, то дедалі більше нічого не розумів.

Незабаром цибань знову повернувся під сосну. Цього разу приніс у руках лопату й великий полотняний мішок. Тихенько поклав мішок на землю і взявся копати яму під самим деревом. Лопата вгрузала в землю і поширювала навколо уривчастий, сухий звук: гах, гах, гах... "От тепер усі, напевне, прокинуться", — подумав підліток. Бо таким чітким і гучним був той звук.

Однак ніхто не прокинувся. Цибань, ні на що не звертаючи уваги, мовчки, без жодної зупинки, й далі копав яму. Був худим, але сильнішим, ніж зовні здавалося. Це стало зрозумілим з того, як орудував лопатою. Працював розмірено, без зайвих рухів. Коли закінчив копати до потрібної глибини, приставив лопату до сосни і, стоячи на краю ями, оглядав її. Угору ні разу не глянув — невже забув про коротуна, який піднявся на дерево? Зараз в його голові була тільки яма. Підліткові це не сподобалося. "На його місці я потурбувався б про товариша".

Судячи з купи викопаної землі, підліток зробив висновок, що яма неглибока — йому десь по коліна. Та, здавалось, її глибина й форма загалом цибаня задовольняли. Він добув з мішка щось, загорнуте в чорну тканину. З його рухів було видно, що воно м'яке. "Можливо, чоловік збирається поховати в ямі чийсь труп?" Від такої думки серце в підлітка забилося. Своїм розміром предмет, загорнутий в тканину, не перевищував кота. "Якщо це людський труп, то хіба що немовляти. Та що змусило його закопувати це в моєму саду?" Підліток проковтнув слину, яка непомітно накопичилася в роті, і видав такий гучний звук, що навіть сам злякався. Його і цибань міг почути.

Після того, наче підстьобнутий цим звуком, закричав заводний птах: крі-і-і... крі-і-і... Здавалось, ніби він накручував ще більшу пружину.

Почувши цей крик, підліток інтуїтивно відчув, що зараз має статися щось дуже важливе. Він прикусив губу й почав машинально терти обидві руки. Було б краще, якби він усього цього не бачив. Та вже пізно. Він уже не міг відірвати очей від того, що відбувається в саду. Злегка розтуливши рота й притиснувшись носом до холодної шибки, він спостерігав дивну драму, що розгорталася в саду, й уже не сподівався, що хтось з домашніх прокинеться. "Навіть якщо зчиниться великий шум, ніхто з них не прокинеться, — думав підліток. — Крім мене, цього звуку ніхто не чує. Так було визначено від самого початку".

Нахилившись, цибань обережно поклав чорний згорток на дно ями. Випростався і довго дивився на нього зверху. Виразу його обличчя, що опинилося в тіні дашка кепки,

не було видно, але здавалося, що він похмурий і навіть трохи врочистий. "Усе-таки це чийсь труп", — подумав підліток. Потім цибань рішуче взяв у руки лопату й почав засипати яму землею. Скінчивши цю роботу, він злегка утрамбував землю, приставив лопату до дерева й кудись пішов з мішком. Ні разу не обернувся й не дивився на верхівку сосни. Заводний птах більше не кричав.

Підліток обернувся і подивився на годинник. Напруживши зір, зрозумів, що його стрілки показують половину третьої. Потім ще хвилин десять через щілину в завісках він стежив за сосною, сподіваючись помітити якийсь рух, але незабаром йому раптом захотілося спати — так, ніби його накрили зверху залізною кришкою. Підліток хотів дізнатися, що буде далі з коротуном на дереві й заводним птахом, але вже не міг розплющити очей. Нетерпляче знявши кофту, він забрався в ліжку й заснув як убитий.

6

Я купую нове взуття

Що повернулося додому

Пройшовши від станції метро "Акасака" людною вулицею з рядами ресторанів і пивничок по обидва боки й піднявшись трохи вгору пологим схилом, я опинився перед шестиповерховою будівлею — не дуже новою й не старою, не дуже високою і не малою, не дуже пишною й не убогою. На її першому поверсі містилося туристичне агентство: в його просторій вітрині видніли рекламні плакати з краєвидом порту на острові Міконос і трамвайної лінії в Сан-Франциско. Троє службовців за вікном заклопотано перемовлялися по телефону й стукали по клавішах комп'ютера.

У зовнішньому вигляді будівлі не було нічого примітного. Здавалося, ніби така звичайнісінька споруда зведена за кресленням, скопійованим із малюнка, який зробив на уроці учень початкової школи. А ще складалося враження, наче їй зумисне надали такого вигляду, щоб вона нічим не вирізнялася серед інших. Через це навіть я, простежуючи по порядку номери будинків, мало не пройшов мимо. Поряд з дверима туристичного агентства я помітив скромний парадний вхід до будівлі. Проглядаючи таблички, я зрозумів, що в ній орендують приміщення дрібні фірми — юридичні контори, конструкторські бюро, імпорتنі представництва, зубні лікарі тощо. Деякі таблички все ще блищали новизною, і я виразно бачив у них своє відображення. А от табличка з номером 602 добряче постаріла й потьмяніла. Видно, жінка влаштувала тут свій офіс досить давно. На табличці було викарбувано: "Akasaka Fashion Design". Її потьмянілість мене трохи заспокоїла.

За скляними дверима в глибині фойє я побачив ліфт. Щоб ним скористатися, відвідувач мав подзвонити в офіс, який збирався відвідати, й почекати, поки звідти розблокують замок. Я натиснув на кнопку поряд з номером 602. Напевне, телекамера передавала моє зображення на їхній монітор. Я озирнувся і в кутку під стелею помітив щось схоже на мініатюрну телекамеру. Невдовзі загурчав розблокований замок, і я, відчинивши двері, зайшов усередину.

Піднявшись у непривабливому ліфті на шостий поверх і трохи поблукавши таким же непривабливим коридором, я помітив двері з номером 602. Впевнившись, що на них

написано "Akasaka Fashion Design", я коротко, один раз, натиснув на кнопку дзвінка.

Двері відчинив стрункий, коротко підстрижений юнак з дуже правильними рисами обличчя — можливо, найвродливіший з тих, яких я досі зустрічав у житті. Однак насправді мою увагу більше привернув його одяг, ніж обличчя. Сліпучо-біла сорочка і краватка соковитого зеленого кольору з дрібним візерунком. Сама краватка не просто стильна, а ще бездоганно вив'язана. Кожна складка — як на фото з журналу моди для чоловіків. Я не зумів би так зав'язати краватку. І як це комусь вдається зробити? Можливо, дається взнаки вроджений талант або просто тренування до сьомого поту. А ще на юнакові були темно-сірі штани й брунатні черевики з декоративними шнурками. Усе новеньке, наче днів два-три тому куплене.

Юнак був трохи нижчий від мене. На губах — радісна усмішка. Настільки природна, що, здавалось, ніби він щойно почув веселий жарт. Не щось вульгарне, а витончене — таке, що здавна розповідають міністри закордонних справ на офіційному прийомі в саду принцам-спадкоємцям на втіху гостям. Я хотів відрекомендуватися, але юнак, злегка хитнувши головою, подав знак, що в цьому немає потреби. Притримуючи двері, відчинені досередини, він пропустив мене вперед і, мигцем глянувши в коридор, зачинив їх. Увесь той час не промовив ні слова, а, ледь-ледь примруживши очі, дивився на мене, ніби просячи вибачення, що не може говорити, бо поряд спить нервова чорна пантера. Хоча, звісно, її тут не було. Просто юнак справляв таке враження.

Я опинився в приймальні, де стояли шкіряний диван і крісла, на вигляд досить зручні, а поряд з ними старомодна вішалка і торшер. У стіні в глибині цього приміщення видніли двері, що, мабуть, вели до ще однієї кімнати. Поряд з дверима — звернутий до кімнати простий дубовий робочий стіл з великим комп'ютером на ньому. Перед диваном стояв маленький столик, на якому ледве вмещався телефонний довідник. Підлогу застеляв килим приємного салатого кольору. Із невидимих динаміків тихо струмували звуки квартету Гайдна. На стінах висіло кілька чудових гравюр із зображенням квітів і птахів. Кімната чиста, в ідеальному порядку. У вмонтованій шафі на одній стіні стояли альбоми із зразками тканин й журнали мод. Меблі були скромними й не новими, але в їхній помітній зношеності відчувалося заспокійливе тепло.

Юнак підвів мене до дивана, а сам сів за стіл. Злегка розвів руки й повернув їх долонями до мене — дав зрозуміти, щоб я почекав. Замість того, щоб сказати: "Вибачте, доведеться почекати", — юнак ледь-ледь усміхнувся, а замість "зовсім небагато" тільки підняв догори палець. Видно, умів передавати співрозмовнику те, що хотів сказати. Я тільки кивнув на знак того, що все зрозумів. Відкривати рот при ньому було б вульгарно й недоречно.

Обережно, ніби якусь крихку річ, юнак узяв книжку, що лежала біля комп'ютера, й розгорнув на закладеній сторінці. Ця груба чорна книжка була без суперобкладинки, а тому я не міг розібрати її назви. А юнак, розгорнувши її, відразу занурився в читання і, здавалось, забув про моє існування. Щоб згаяти час, мені теж хотілося щось почитати, але напхvatі не було нічого. Хоч-не-хоч довелося сидіти на дивані, заклавши ногу на

ногу, й слухати Гайдна (хоча я не був певен, що це Гайдн). Музика була непоганою, але, як мені здавалося, її звуки відразу після народження танули в повітрі. На столі перед юнаком, крім комп'ютера, був ще звичайний чорний телефонний апарат, пенал і настільний календар.

Я був одягнений майже так само, як учора: бейсбольна куртка, джемпер з каптуром, джинси, тенісні тапочки. Надів те, що потрапило під руки. У цій чистісінькій кімнаті й при охайному, вродливому юнакові мої тенісні тапочки здавалися особливо брудними й жалюгідними. А втім, ні, не просто здавалися, а насправді були такими — стоптаними, посірілими, з дірками по боках. Чого тільки не довелося їм зазнати! Адже я цілий рік щодня в них ходив. Не один раз перелазив через огорожу за домом, утелющувався в собачий кізяк на нашій доріжці, спускався в колодязь. Тож не дивно, що вони набули такого непривабливого вигляду. Відтоді, як я звільнився з роботи, я ні разу не подумав, у чому ходжу. І лише тепер, побачивши, що в мене на ногах, я гостро відчув, який я самотній, як далеко відірвався від людей. "Треба негайно купити щось нове, — подумав я. — Бо ці тапочки — просто сором".

Квартет Гайдна скінчився — мляво, ніби обірвався на півдорозі. Після короткої перерви зазвучав Бах — якась його п'єса для клавесина (а втім, я не певний на сто відсотків, що не помиляюся). Я раз у раз по-новому закладав ногу на ногу. Задзвонив телефон. Юнак заклав сторінку смужкою паперу, згорнув книжку й, відсунувши її набік, підняв слухавку. Притримуючи її біля вуха, злегка кивав головою. Потім глянув на календар, зробив у ньому олівцем помітку, підніс слухавку до стільниці, двічі стукнув по дереву, як у двері, й припинив зв'язок. Розмова тривала секунд двадцять, але за цей час юнак не промовив ні слова. Взагалі він не видав жодного звуку після того, як впустив мене в кімнату. Невже не вміє говорити? Правда, зі слухом у нього начебто все гаразд — адже прореагував на дзвінок і слухав, що йому казали.

Якийсь час, ніби над чимось задумавшись, юнак дивився на телефон, потім тихо встав з-за стола, підійшов до мене й сів поряд. Поклав рівно обидві руки на коліна. Як можна було здогадатися з вигляду обличчя, його пальці виявилися тонкими й делікатними. Звичайно, зі складками на суглобах. Адже не буває пальців зовсім без складок, які потрібні, щоб ними ворушити. Та в нього їх було небагато — не більше, ніж потрібно. Я мимоволі дивився на його руки й думав, що, напевне, він — син тієї жінки. Бо формою його та її пальці були дуже схожі між собою. Після такого здогаду я звернув увагу на інші елементи подібності: невеликий, трохи загострений ніс, кришталево-чисті очі. Юнак знову привітно всміхнувся. Усмішка на його обличчі з'являлась і зникала цілком природно — як грот на морському березі, що відкривається і заповнюється водою залежно від висоти хвиль. Потім юнак піднявся — так само різко, як сів, — і, повернувшись до мене, беззвучно заворушив губами, ніби хотів сказати: "Будь ласка, сюди". Я встав і подався вслід за ним. Він одчинив внутрішні двері і впустив мене досередини.

За дверима виявилася маленька кухня з раковиною, а за нею — ще одна кімната, дуже схожа на приймальню, в якій я досі перебував, але трохи менша. Тут був такий же

досить потертий шкіряний диван і таке ж вікно. На підлозі — килим того ж кольору. Посередині кімнати — великий робочий стіл з акуратно розкладеними ножицями, коробками інструментів, олівцями, журналами викрійок. Стояли там також два манекени до пояса. На вікні — не жалюзі, а щільно закриті подвійні штори з тканини й тюлю. Плафон вимкнений, а тому в кімнаті панувала напівтемрява, як похмурого вечора. У торшері трохи віддалік від дивана горіла одна лампа. На столику перед диваном — скляна ваза з чистою водою, в ній білі гладіолуси, зовсім свіжі, ніби щойно зрізані. Музики не було чути, стіни голі — без картин і годинника.

Юнак жестом, без жодного слова, вказав, щоб я сів. Коли я послухався його і вмовився на дивані (такому ж зручному, як і той, що стояв у приймальні), він добув з кишені штанів щось схоже на окуляри для плавання й розкрив переді мною. Це справді були звичайні окуляри — з гуми й пластмаси. Майже такими я користувався під час плавання в басейні. Тільки от навіщо вони здалися тут, я не здогадувався.

— Нічого не бійтеся, — сказав юнак. Точніше, не сказав, а відповідно ворухнув губами й пальцем. Однак я все точно зрозумів і кивнув головою.

— Будь ласка, надіньте їх. І не знімайте, поки я сам не заберу. І не рухайте ними. Ви зрозуміли?

Я знову кивнув.

— Вам ніхто не завдасть шкоди. Усе буде гаразд. Не турбуйтеся.

Я кивнув.

Юнак зайшов за диван і надів мені окуляри. Поправив на потилиці гумовий ремінець, перевірів, чи щільно прилягають до очей бокові прокладки. Від моїх окулярів вони відрізнялися тим, що в них нічого не було видно. Прозору пластмасу чимось густо зафарбували, і я опинився в цілковитій — і штучній — темряві. Зовсім нічого не бачив. Навіть не знав, де торшер. Створилася ілюзія, ніби мене самого чимось замазали.

Ніби для підбадьорення юнак легенько поклав руки мені на плечі. Його тонкі пальці зовсім не були слабкими. Їхній дотик відчувався на диво чітко — як пальців піаніста на клавіатурі. Через них мені передавалася доброзичливість... точніше, щось близьке до неї. "Усе буде гаразд. Не турбуйтеся", — казали мені його пальці. Я кивнув, і юнак вийшов з кімнати. Було чути, як у темряві віддалялася його хода, як відчинилися і зачинилися двері.

Після того, як юнак пішов, якийсь час я сидів незворушно в тій же позі. Темрява справляла дивне враження. Була такою ж непроглядною, як колись на дні колодязя, але водночас іншою. Не мала ні напряду, ні глибини, ні ваги, не відчувалася на дотик. Не темрява, а скоріше небуття. Мене технічно позбавили зору, тимчасово осліпили. М'язи скоротились і затверділи, горло пересохло. Що ж буде далі? Однак я згадав дотик пальців юнака. "Не турбуйтеся", — казали вони. Не знаю чому, але мені здалося, що його "словам" можна вірити.

У кімнаті було тихо-тихісінько, й коли я затамував подих, мене охопило відчуття, ніби світ завмер і незабаром зануриться навічно в морську глибину. Та ні, світ начебто і далі рухався. Двері відчинились, і в кімнату навшпиньки зайшла жінка.

Я здогадався, що це жінка, бо відчув тонкий запах парфумів. Від чоловіків так не пахне. Парфуми, здається, були досить дорогими. Цей запах я намагався згадати, але не зумів. Раптово позбавлений зору, я, видно, почав втрачати і нюх. У всякому разі, парфуми охайної знайомої, яка запросила мене сюди, пахли інакше. Тихо шурхочучи одягом, жінка перетнула кімнату й тихо присіла праворуч коло мене. Судячи з того, як вона це робила, я зрозумів, що вона невисока й легка.

Сидячи поруч, жінка пильно дивилася на мене. Я шкірою ловив на собі її погляд. Подумав, що погляд іншої людини можна відчувати, навіть не бачачи її. Жінка довго не відривала від мене очей. Дихала тихо, зовсім нечутно. Не змінюючи пози, я втупився в темряву прямо перед собою. Пляма на щоці начебто почала злегка розігріватися й, напевне, яскравішати. Невдовзі жінка простягла руку й обережно, ніби якоїсь дорогої й крихкої речі, торкнулася її кінчиками пальців. І почала легенько гладити.

Я зовсім не знав, як реагувати і якої реакції вона сподівається від мене. Реальність залишилася десь далеко. Натомість з'явилося дивне відчуження — здавалось, ніби я на ходу намагаюсь перестрибнути з одного автомобіля на інший, що рухається з іншою швидкістю. У порожнечі цього відчуження я уявив себе покинутим домом — таким же, як дім Міявакі. А ця жінка зайшла у покинутий дім і з невідомої причини самовільно обмацує його стіни й стовпи. Та хоч би якою була причина, я — покинутий дім — не знав, що робити, а також не мусив. Від такої думки мені трохи полегшало.

Жінка не промовляла ні слова. Якщо не брати до уваги шурхоту її одягу, в кімнаті панувала глибока тиша. Жінка водила пальцями по моїй шкірі, ніби намагаючись прочитати дрібні таємничі письмена, закарбовані на ній у сиву давнину.

Потім, переставши гладити мою пляму, жінка підвелася з дивана й, зайшовши ззаду, торкнулася її язиком. А за мить вона вже лизала її, як Мей Касахара в саду минулого літа. Однак робила вона це набагато вміліше. Язик майстерно, з різною силою й під різним кутом, пробував її на смак, обсмоктував, дразнив. Відчувши в низу живота вологий гострий біль, я противився ерекції. Вона здавалася мені зовсім недоречною. Але стриматись я вже не міг.

Я спробував сумістити своє "я" з покинутим домом — уявляв себе стовпом, стіною, стелею, підлогою, дахом, вікном, дверима, каменем. Бо це мені здавалось цілком природним.

Я заплющив очі й відділився від свого тіла з брудними тенісними тапочками, химерними окулярами, недоречною ерекцією. Зробити це, як виявилось, не так уже й важко. Завдяки цьому мені стало легше — я зміг позбутися незручності. Я — зарослий бур'яном сад, нездатний до польоту кам'яний птах, висохлий колодязь. Я знав, що жінка перебуває в покинутому домі, а я — цей дім. Її не видно, але я цим не переймаюся. Якщо вона щось усередині шукає, то треба їй це дати.

Плин часу втратив точність. Я не знав, у якій системі часу з багатьох я зараз перебуваю. Свідомість помалу поверталася в тіло, а ніби навзамін жінка віддалялася. Вона залишала кімнату так само тихо, як зайшла. Шурхотів одяг, у повітрі плив запах парфумів. Було чути, як відчинялись і зачинялись двері. Одна частина моєї свідомості

все ще залишалася там, у покинутому домі. Та водночас я сидів на цьому дивані. "Що ж робити далі?" — думав я. Я все ще не вирішив, яка реальність справжня. Мав відчуття, ніби слово "тут" розщеплювалося в мені надвоє. Ось я тут, але й тут також я. Обидва твердження здавалися мені правдивими. Сидячи на дивані, я занурився в цю дивовижну роздвоєність.

Трохи згодом двері відчинились і в кімнату хтось увійшов. Хо́да підказала, що це юнак. Я пам'ятав його кроки. Він зайшов ззаду й зняв окуляри. У кімнаті було темно — горіла лише одна лампочка в торшері. Я легенько протер долонями очі, щоб звикнути до реального світу. Тепер на юнакові був піджак — темно-сірий, із зеленим крапчастим візерунком, що дуже добре гармоніював з кольором краватки. Усміхаючись, він м'яко взяв мене за руку, щоб підняти з дивана, й підвів до дверей у глибині кімнати. За дверима виявилася ванна кімната з туалетом і кабінкою для душу. Посадивши мене на кришку унітаза, юнак відкрив кран, почекав, поки пішла гаряча вода, й жестом запропонував стати під душ. Подав мені шматок мила, зірвавши з нього паперову обгортку. Потім вийшов і зачинив за собою двері. Я ніяк не розумів, навіщо маю приймати душ. З якої речі?

Роздягаючись, я збагнув причину. Виявляється, я незчувся, як скінчив у труси. Стоячи під душем, я почав відмиватися шматком зеленого мила. Змив сперму, що прилипла на лобку. Вийшовши з-під душу, витерся великим рушником. Поряд з рушником лежали в целофановій упаковці труси "Калвін Кляйн" і майка. Обое мого розміру. Можливо, вони заздалегідь запланували, щоб я тут еякулював? Якийсь час я дивився на своє відображення в дзеркалі, але не приходив до тями. Викинув забруднені труси у відро для сміття, натомість надів свіжі й чисту нову майку. Одягнув джинси й натягнув через голову джемпер. Надів шкарпетки, взув потерті тенісні тапочки й, накинувши спортивну куртку, вийшов з ванної кімнати.

Юнак чекав мене за дверима й відвів у знайому приймальню.

У ній нічого не змінилося. На столі лежала та сама книжка із закладеною сторінкою, поряд — комп'ютер. З динаміків лилася незнайома класична музика. Юнак посадив мене на диван і приніс склянку добре охолодженої мінеральної води. Я випив половину і сказав: "Здається, я втомився". Голос видався мені чужим. Крім того, я не мав наміру чогось такого казати. Слова з'явилися самі по собі, мимоволі. Щоправда, голос був мій.

Кивнувши, юнак добув із внутрішньої кишені піджака білісінький конверт і запхав у кишеню моєї куртки — так вставляють у речення точне означення. Потім ще раз легко кивнув. Я зиркнув за вікно. Надворі вже стемніло, місто сяло неоновими вивісками, запаленими вікнами будинків та автомобільними фарами. Я мовчки підвівся з дивана, перетнув кімнату, відчинив двері й вийшов. Стоячи за столом, юнак стежив за мною, але нічого не сказав і не збирався мене затримувати.

На станції "Акасака-Міцукі" вирував натовп людей, що поверталися з роботи додому. Оскільки спускатися в задушливе метро я не хотів, то вирішив пройтися пішки, скільки вдасться. Пройшовши мимо Дому прийомів, біля станції "Йоцуя" я вийшов на

проспект Сіндзюку-дорі й забрів у невеличку малолюдну кав'ярню. Попросив маленький кухоль бочкового пива. Ковтнувши його, я зрозумів, що зголоднів. Замовивши просту закуску, подивився на годинник: майже сьома. А втім, час зараз майже не мав для мене значення.

Поворухнувшись, я відчув, що у внутрішній кишені куртки щось лежить. Виявляється, я геть-чисто забув про конверт, який юнак передав мені на прощання. Звичайний білий конверт у руці виявився набагато важчим, ніж здавалося. Він був не просто важким, а дуже важким. Здавалось, у ньому заचाїлося щось масивне. Трохи повагавшись, я розкрив конверт, бо все одно це довелося б зробити. У ньому була пачка ретельно складених купюр по десять тисяч єн, новеньких, без жодного згину. Через це вони здавалися несправжніми, хоча я не мав причин сумніватися в їхній справжності. Усього двадцять купюр. Для певності я перерахував їх ще раз. Усе правильно, двадцять купюр — двісті тисяч єн.

Я поклав гроші назад у конверт і запхав у кишеню. Потім узяв зі стола виделку й безцільно взявся розглядати її. І тоді мені спочатку спало на думку: куплю за ці гроші нові черевики. Бо передусім вони мені потрібні. Розплатившись за рахунком, я вийшов з кав'ярні й попрямував до великої взуттєвої крамниці на Сіндзюку-дорі. Навіть не звертаючи уваги на ціну, вибрав найпростіші кросівки синього кольору, назвав продавцеві свій розмір.

— Якщо підійдуть, у них і повернуся додому.

Продавець (а може, власник крамниці) середнього віку спритно просунув у кросівки білі шнурки й запитав:

— А що зробимо зі старими?

Я відповів, що їх можна викинути, бо вони мені не потрібні, але передумав і сказав, що вирішив забрати із собою.

— Пара старого взуття, навіть якщо вона трохи стоптана, може іноді знадобитися, — промовив продавець, привітно всміхаючись, з таким виглядом, ніби щодня має справу з таким нікудишнім взуттям. Він запхав мої тенісні тапочки в коробку з-під нових кросівок і поклав у паперовий пакет з ручкою. Тапочки лежали в коробці як двоє маленьких мертвих звірят. Я розплатився за кросівки десятитисячною банкнотою, а решту отримав неновими тисячоновими папірцями. Тримавши в руці пакет зі старими тапочками, я сів в електричку на лінії Одакю й поїхав додому. Змішавшись з пасажирями, що поверталися з роботи, я тримався за поручні й думав про те, скільки обновок сьогодні придбав — нові труси, нову майку, нове взуття.

Повернувшись додому, я сів, як звичайно, на кухні за стіл, попивав пиво й слухав по радіо музику. Потім захотів з ким-небудь порозмовляти. Про погоду, про недолугість уряду — байдуже про що. Але з ким? На жаль, я не мав співрозмовника. Навіть kota.

Наступного ранку, голячись у ванній кімнаті, я за своїм звичаєм вивчав у дзеркалі пляму на щоці. Особливих змін не помітив. Сівши на веранді, я вперше після тривалої перерви розглядав наш садок і так, нічого не роблячи, згаяв цілий день. Ранок видався приємний, так само було й пополудні. Перший весняний вітер легенько погойдував

листям на деревах.

Я добув з кишені куртки конверт з дев'ятнадцятьма десятитисячними купюрами й поклав його у шухляду стола, відчувши в руці дивну вагу, що, здавалось, приховувала в собі якийсь незрозумілий мені зміст. "Усе це на щось схоже", — раптом подумав я. Те, що я робив, дуже на щось схоже. Прикипівши очима до конверта в шухляді, я намагався згадати, на що саме. Та дарма — не зумів.

Засунувши шухляду, я пішов на кухню, приготував чай і, стоячи перед раковиною, сьорбав його. І тоді нарешті згадав. Те, що я вчора робив, було напрочуд схоже на роботу дівчат за викликом, про яку розповідала Крита Кано. Вони прибувають на певну адресу, сплять з незнайомим чоловіком й отримують винагороду. Щоправда, з тією жінкою я не спав (тільки скінчив, не знімаючи штанів), але загалом це те саме. Я потребує великої суми грошей і заради цього віддаю своє тіло іншій людині. Я пив чай і думав про це. Десь далеко загавкав собака. Трохи згодом прогудів гвинтовий літак. Однак ладу в думках усе ще не було. І тоді я вернувся на веранду і споглядав сад, залитий промінням пообіднього сонця. Коли й це набридло, я перевів погляд на долоні. Розглядаючи їх, я подумав: "Я став повією! Хто б міг подумати, що заради грошей я торгуватиму своїм тілом? І що за ці гроші куплю собі нові кросівки?"

Я захотів подихати свіжим повітрям, а тому вирішив податися кудись недалеко, щоб зробити покупки. Узув нові кросівки й вийшов у місто. Здавалось, ніби нове взуття перетворило мене в іншу, ніж досі, людину. Трохи іншого вигляду набули вулиці й обличчя перехожих. У найближчому супермаркеті я купив овочів, яєць, молока, риби і кави в зернах, розплатившись рештою, отриманою вчора ввечері у взуттєвій крамниці. Кортіло щиро розповісти круглолицій жінці середнього віку за касовим апаратом, що ці гроші я заробив продажем свого тіла. Отримав за це винагороду — двісті тисяч єн. Двісті тисяч єн! Хоча колись у юридичній конторі я за цілий місяць, смертельно втомлюючись, діставав усього сто п'ятдесят тисяч. От що хотілося їй сказати, але, звісно, я промовчав. Тільки віддав гроші й забрав паперовий пакет з продуктами.

"Хай там що, але справа рушила з мертвої точки, — казав я сам собі, йдучи з пакетом у руці. — А тепер треба лише міцно триматися, щоб не вилетіти на узбіччя. Якщо втримаюсь, то, може, кудись доберуся. Принаймні до іншого, відмінного від теперішнього, місця".

Моє передчуття справдилося. Дома мене зустрів кіт. Як тільки я відчинив вхідні двері, він, задравши догори трохи загнутий на кінчику хвіст, вийшов мені назустріч, голосно нявкаючи, ніби нарікаючи на моє запізнення. Це був Нобору Ватая, що пропав безвісти майже рік тому. Я поставив пакет з продуктами на підлогу й підхопив кота на руки.

7

Якщо добре-добре помізкуєте — здогадаєтеся

(З погляду Мей Касахари. Частина 2)

"Добрий день, Заводний Птаху!"

Ви, напевне, думаєте, що ось зараз я сиджу в якомусь класі перед розгорнутим

підручником і щось зубрю, як звичайна школярка. Коли востаннє ми зустрічалися, я вам сказала, що "перейду в іншу школу", тож нічого дивного в тому, що ви так подумали. Я справді пішла до школи, далеко-далеко звідси. До приватної школи-інтернату для дівчат. Без будь-яких ознак бідності: кімнати чисті, охайні, як у готелі; їжа в буфеті за власним вибором; тенісні корти, великий басейн — усе новеньке, усе блищить. А тому, природно, плата висока. Словом, місце для дочок багатіїв. Але не простих, а з невеличкими проблемами. Заводний Птаху, уявляєте собі, що це таке? Щось схоже на першокласну лісову школу в горах. З високою стіною навколо, а на ній — колючий дріт. Здоровенні металеві ворота, яких і Годзілла не подужав би, охоронці — немов роботи, вартують позмінно, цілодобово. Їхнє завдання: не сторонніх зупиняти, а нікого назовні не випускати.

Можливо, ви запитаете: "Якщо ти наперед знала, що це таке страшне місце, то чого туди поїхала?" Правильне запитання. Та, правду кажучи, я не мала іншого вибору. Я завжди створювала стільки проблем, що ніяка школа, крім цієї, не виявилася такою доброю, щоб мене взяти до себе. А мені так хотілося вирватися з дому! От я і зважилася: "Хоча місце жахливе, поїду, а там побачимо". Однак там справді-таки був жах! Коли люди розповідають про щось страшне, то кажуть: "Кошмар!", — але це було набагато гіршим від будь-якого кошмару. Мені там снилися такі страшні сни, що вся вкривалася потом, однак я завжди прокидалася від них з думкою: "Краще б я не просипалася". Бо реальність була набагато гіршою, ніж ті сни. Ви розумієте, як я тоді почувалася? Заводний Птаху, вам доводилося коли-небудь потрапляти в таку моторошну безпросвітність?

Загалом я пробула в цьому першокласному готелі-в'язниці-лісовій школі півроку, а коли навесні приїхала додому на канікули, то заявила батькам: якщо мені доведеться туди повертатися, то я накладу на себе руки. Запхаю в горло три ватяних тампони й вип'ю відро води; переріжу вени на руках; кинуся сторч головою вниз із шкільного даху. Серйозно попередила, без жартів. У моїх батьків разом уяви — як у зеленої жаби, але до них дійшло (досвід став у пригоді), що я не просто лякала.

Тож у цю ненависну школу я не повернулася. Кінець березня і весь квітень просиділа дома — читала книжки, дивилася телевизор або взагалі байдики била. І щодня разів сто думала: "От би зустрітись із Заводним Птахом". Хотіла вийти на нашу доріжку, перелізти через огорожу й поговорити з вами. Але не могла так просто цього зробити. Бо це було б лише повторенням того, що пережито минулим літом. Тому я просто дивилася з кімнати на доріжку й думала: що ви зараз робите? У світ непомітно прийшла весна, а як ви в ньому живете? Чи повернулася Куміко? Що сталося з тими дивачками — Мальтою і Критою Кано? Чи вернувся кіт Нобору Ватая? І чи зникла пляма на вашому обличчі?..

За місяць таке життя мені вкрай остогидло. Не знаю чому, але наша околиця стала для мене "світом Заводного Птаха", а я — всього-на-всього його частиною. Усе сталося непомітно, само по собі. І не здавалося мені дрібницею. Звісно, ви в цьому не винні, але все-таки... Мені треба було шукати власне місце.

І от після довгих роздумів я нарешті придумала.

(Підказка) Ви здогадаєтеся, що це за місце, якщо добре-добре помізкуєте. Уявите собі, якщо постараетесь. Це не школа, не готель, не лікарня, не в'язниця і не дім. Це особливе місце, до якого дуже-дуже далеко. Це... таємниця. Принаймні поки що.

Воно також у горах. І так само оточене огорожею (щоправда, не такою здоровенною). З воротами, при них — дідок-сторож, вхід і вихід цілком вільний. Територія простора, з дібровою і ставком, коли вдосвіта виходжу прогулятися, часто натрапляю на звірів усіляких — левів, зебр... та ні, жартую — борсуків, фазанів. Таких симпатичних, просто чудо. А ще там є гуртожиток, в якому я живу. Кімната одномісна, не така, як у першокласному готелі-в'язниці-лісовій школі, але охайна. Але стривайте, про свою кімнату, здається, я вже писала. На полиці — магнітола, яку я привезла з дому (така здоровенна, пам'ятаєте?). Зараз я поставила Брюса Спрінгстіна. Сьогодні неділя, і всі пополудні пішли гуляти, тож ніхто не дорікатиме, навіть якщо слухати на всю котушку.

Наприкінці тижня вирушаю до найближчого містечка, щоб підібрати собі в музичній крамничці касети із записами, які мені припадуть до душі. Тепер це моя єдина розвага. (Книжок майже не купую. Якщо захочеться щось почитати, можна взяти в бібліотеці.) Подруга із сусідньої кімнати купила старий автомобіль і підвозить мене до містечка. Признаюсь, я сама пробувала на ньому їздити. Тут стільки простору, що можна тренуватися скільки завгодно. Прав водія я ще не маю, але керувати автомобілем мені вже добре вдається.

Хоча, правду кажучи, якби я не купувала касет, то в цьому містечку не мала б чого робити. Усі кажуть, що можна здуріти, якщо хоч на тиждень туди не поїхати, а я душею відпочиваю, коли всі від'їжджають, — сиджу і слухаю улюблену музику. Одного разу ми з подругою — тою, що має автомобіль, — поїхали на побачення. Вона з тутешніх і має багатьох знайомих. Мій кавалер — непоганий хлопець, але... як би це сказати?.., я все ще не можу розібратися у своїх почуттях. Таке враження, ніби вони стали в один ряд, як ляльки в тирі, але між ними й мною висить кілька рядів прозорих завіс.

Щиро кажучи, минулого літа, коли ми, Заводний Птаху, сиділи у вас на кухні, пили пиво й розмовляли, я все думала: "А що, як він зараз накинеться на мене й спробує зґвалтувати? Що тоді робити?" Що робити — я не знала. Звичайно, я опиралася б і кричала: "Заводний Птаху, перестаньте! Не треба!" Та поки я думала б, чому "не треба", мені в голові все потьмарилося б, і врешті-решт ви мене таки зґвалтували б. Від таких думок серце шалено закалатало. "От попала б у халепу! За що така несправедливість?" — не виходило з голови побоювання, про яке ви й не здогадувалися. Виходить, я дурепа, чи не так? Але тоді я сприймала все абсолютно серйозно. От чому я тоді драбину забрала й закрила вас у колодязі. Мовляв, Заводного Птаха тепер не буде, і я не сушитиму собі голову такими хитромудрими думками.

Тож вибачте, Заводний Птаху. Я не мала права так з вами (та з будь-ким також) поводитися. Іноді я не можу стриматися. Розумію, що чиню, але не можу зупинитися. Така в мене слабкість.

Гадаю, що ви не збиралися мене гвалтувати. Тепер чомусь я в цьому впевнена. Це не означає, що ви взагалі на мене не накинулися б (адже ніхто не знає, що може статися), але принаймні не зважилися б цього зробити. Не знаю, як правильно сказати, але так мені здається.

Та годі про гвалтування.

В усякому разі, про яке побачення з хлопцем може йтися, якщо я не можу ні на чому зосередитися. Сміюся, базікаю, а думки ширяють десь далеко, ніби повітряна кулька з обірваною ниткою. Думаю то про те, то про се. Хочу трохи побути на самоті й спокійно подумати. У цьому розумінні я, здається, перебуваю "на дорозі до одужання".

Незабаром напишу ще одного листа. І тоді зможу розповісти вам ще трохи.

P.S. Спробуйте здогадатися до прибуття мого наступного листа, де я зараз і що роблю".

8

Мускат і Цинамон

Усього кота — від морди до кінчика хвоста — обліпила засохла грязюка, шерсть скуйовдилась і збилася клубками — так, наче він довго валявся на якомусь смітнику. Піднявши на руки кота, що збуджено муркотів, я старанно оглянув його з усіх боків. Він начебто трохи схуд, але його морда, тіло й шерсть майже не змінилися відтоді, як я бачив його востаннє. Очі чисті, жодних ран чи подряпин. З вигляду важко повірити, що майже цілий рік він десь блукав. Здавалось, ніби щойно повернувся після нічної розваги.

У тарілку на веранді я поклав для нього шматки макрелі, куплені в супермаркеті. Кіт, видно, страшно зголоднів, а тому ум'яв рибу за одну мить, захлинаючись і раз у раз відригуючи поглинуту поживу. Знайшовши під раковиною спеціальну котячу миску, я налив у неї по вінця холодної води. Кіт вихлебтав її майже всю й, нарешті віддихавшись, узявся вилизувати свою забруднену шерсть, але потім, ніби раптом згадавши про мене, виліз мені на коліна, згорнувся калачиком і заснув.

Він спав, підібгавши під себе передні лапи й уткнувшись мордою у власний хвіст. Спочатку муркотів голосно, потім тихіше, аж поки нарешті не розслабився остаточно і, втомлений, заснув як убитий. Я сидів на осонні веранди і легенько, щоб не розбудити, погладжував його пальцями. Зі мною сталося так багато, що, чесно кажучи, я геть чисто забув про зникнення кота. Однак зараз, дивлячись на це маленьке м'яке створіння, що з повною довірою міцно спало на колінах, я відчув на душі тепло. Я поклав руку йому на груди й відчув ледь-ледь помітне швидке биття його серця. Як і моє, воно без утоми ретельно вицокувало час, відведений його маленькому тілу.

Власне, що він досі робив і де блукав? І чому раптом зараз повернувся додому? Про це я не здогадувався. "Якби-то я міг спитати в нього: де ти пробув майже цілий рік і що робив? — подумав я. — Де залишилися сліди часу, які ти змарнував?"

Я приніс на веранду старий дзабутон[45] і поклав на нього кота. Він був м'який, як купа брудної білизни. Коли я взяв кота на руки, він ледь-ледь розплющив очі й трохи відкрив рота, але не видав жодного звуку. Переконавшись, що він, змінивши позу й

позіхнувши, знову заснув, я пішов на кухню розкладати куплені продукти. Тофу, овочі й рибу прибрав у холодильник, потім на всякий випадок зазирнув на веранду. Кіт спав усе ще в тій же позі. Оскільки виразом очей він чомусь скидався на брата Куміко, ми жартома називали його Нобору Ватая, але це не було його справжнє ім'я. Нам з Куміко так і не вдалося придумати іншого, хоча минуло аж цілих шість років.

Кличка "Нобору Ватая" зовсім не підходила нашому котові. Навіть жартома. Бо за останніх шість років справжній Нобору Ватая став надзвичайно великою персоною. Тож і далі називати так нашого кота не годилося. Треба придумати йому нове офіційне ім'я, поки не втік. Якомога швидше. Бажано просте, конкретне й реалістичне. Видиме, відчутне на дотик. Треба, щоб від клички "Нобору Ватая" не залишилося ні спогадів, ні відлуння, ні змісту.

Я підняв тарілку з рибою. Вона вилискувала чистотою, наче її вимили й витерли. Видно, пожива котові сподобалася. От добре, що я випадково купив макрель саме перед тим, як кіт повернувся додому. Я подумав, що це — щасливий знак і для мене, і для кота. І я вирішив дати котові ім'я: Макрель. Погладжуючи його за вухом, я оголосив йому: "Ну що ж, тепер ти не Нобору Ватая, а Макрель". Якби змога, я вигукнув би ці слова на весь світ.

До вечора я просидів на веранді поряд з Макреллю за читанням якоїсь книжки. Кіт спав міцним сном — так, ніби хотів надолужити щось утрачене. Його живіт піднімався й опускався в такт з повільним диханням, схожим на сопіння далекого ковальського міха. Я раз у раз протягував руку до його теплого тіла, щоб пересвідчитися, що він справді тут, зі мною. Як приємно протягнути руку, торкнутись і відчутти чиєсь тепло! Як довго, сам того не помічаючи, я не зазнавав такого відчуття!

Наступного ранку Макрель нікуди не пропав. Коли я розплющив очі, він міцно спав поряд зі мною, витягнувши лапи. Мабуть, уночі прокидався і старанно себе облизував — став таким же, як колись, пухнастим красенем, без грязюки й ковтунів. Потримавши його трохи в руках, я почастував його сніданком і замінив воду в мисці. Потім, відійшовши вбік, покликав: "Макрель!" За третім разом кіт обернувся до мене й тихо нявкнув.

Треба було починати новий день. Я скупався під душем, випрасував свіжовипрану сорочку, одягнув бавовняні штани й узувся в нові кросівки. Хоча небо заволокли хмари, я не відчував особливого холоду, а тому вирішив обійтися без пальта й обмежився тільки товстим светром. Доїхавши на електричці до станції Сіндзюку, пройшов підземним переходом до площі перед західним її виходом і вмовстився на облюбованій лавці.

Знайома жінка з'явилася відразу після третьої. Побачивши мене, вона особливо не здивувалася. Мене також не вразила її поява. Ніби заздалегідь домовившись, ми навіть не привіталися. Я тільки ледь-ледь підвів голову, а вона ворухнула губами.

Жінка була одягнена по-весняному: помаранчевий жакет з бавовняної тканини й вузька спідничка топазового кольору, у вухах — маленькі золоті сережки. Сівши поряд, як звичайно, добула із сумочки пачку "Virginia Slims", мовчки взяла сигарету й

запалила її з маленької золотої запальнички. Цього разу закурити мені вже не пропонувала. Ніби задумавшись, двічі чи тричі повільно затяглася, а тоді раптом кинула сигарету на землю — здавалось, перевіряла, чи сьогодні діє закон всесвітнього тяжіння. Потім легенько ляснула по моєму коліну і, сказавши: "Ходімо", — встала з лавки. Я розтоптав ногою недокурок і слухняно пішов услід. Піднявши руку, жінка зупинила таксі, що проїжджало мимо, й сіла в автомашину. Я сів поряд. Вона чітко назвала водієві адресу на Аояма-дорі й, поки ми добиралися туди переповненими вулицями, не промовила ні слова. Я розглядав крізь вікно токійські краєвиди й по дорозі від західного виходу станції Сіндзюку до Аоями закріпив кілька нових будівель, яких раніше не бачив. Жінка вийняла із сумочки записник і щось у ньому записувала маленькою золотою ручкою. І водночас раз у раз позирала на годинник, ніби щось перевіряючи. Годинник — золотий, з браслетом. Здавалось, наче увесь цей дріб'язок при ній був із золота. А може, усе, чим вона користувалася, оберталося в золото?

Жінка завела мене в один бутик на Омотесандо, де продавався одяг, виготовлений за зразками відомих модельєрів, і вибрала для мене два костюми — синювато-сірий і темно-зелений, з тонкого матеріалу. Такі дорогі костюми не годилися для роботи в юридичній конторі — я це зрозумів одразу. Вона нічого не пояснила, а я не вимагав пояснень — слухався її вказівок. Це викликало в моїй пам'яті спогад про фільми "інтелектуального кіно", які я бачив у студентські роки. У них не було жодних пояснень, бо вважалося, що вони завдають шкоди сприйманню зображеної реальності. Можливо, так можна вважати і так дивитися на речі, але мені як живій людині такий світ насправді здавався досить дивним.

Оскільки загалом я пересічної статури, то підганяти одяг за розміром, крім довжини рукавів і штанів, не довелося. Жінка підбрала до обох костюмів відповідно три сорочки й три краватки, а також додала сюди два ремені й півдюжини шкарпеток. Розплатившись за все це кредитною карткою, вона попросила доставити куплені речі мені додому. Видно, в її голові вже склалося чітке уявлення про те, який одяг і як я маю носити, а тому вибір речей майже не забрав часу. Я довше вибирав би гумку в крамниці канцтоварів. При цьому я не міг не визнати, що в неї чудовий смак. Сорочки й краватки, вибрані майже навмання, за кольором і візерунком підходили одне одному якнайкраще — так, наче їх довго й ретельно добирали, — а їх поєднання не здавалось банальним.

Потім вона повела мене до крамниці взуття, де купила під костюми дві пари туфель. І це майже не забрало часу. І тут вона розплатилася кредитною карткою і розпорядилася відвезти покупки мені. Я подумав, що, можливо, не варто було замовляти доставку двох пар взуття, але, видно, вона завжди так робила: швидко вибирала товар, розплачувалася кредиткою і просила доставити додому.

Після цього ми пішли купувати годинник. Там повторилося те саме. Вона придбала першокласний модний годинник із ремінцем з крокодилячої шкіри, що добре підходив до моїх костюмів. І це також майже не забрало часу. Годинник коштував тисяч

п'ятдесят-шістдесят. Досі я носив дешевий, з пластмаси, годинник, але, мабуть, він їй дуже не подобався. Звісно, доставити годинник додому вона не просила. Його запакували, а вона мовчки тільки передала коробочку мені.

Далі — відвідини салону краси для чоловіків. Приміщення, схожого на танцювальний клас, з просторою блискучою дерев'яною підлогою та великими дзеркалами на всіх стінах. Перукарі з ножицями і щітками для волосся, наче ляльководи, метушилися навколо п'ятнадцяти крісел. Тут і там стояли горщики з декоративними рослинами, із чорних динаміків "Боуз" лилася тиха музика — Кіт Джаррет вигравав на піаніно одне зі своїх досить хитромудрих соло. Мене відразу провели до одного крісла — напевне, ще перед приходом сюди жінка десь зробила попереднє замовлення. Сухорлявому майстру — видно, знайомому — вона докладно виклала свої побажання. Перукар узявся виконувати її інструкцію, поглядаючи на мене в дзеркало так, ніби бачив перед собою повну миску варених стебел селери, які мав з'їсти. Обличчям він скидався на молодого Солженіцина.

— Повернуся, коли закінчите, — сказала йому жінка й швидко вийшла надвір.

Перукар стриг майже мовчки. Коли мив мені голову, казав: "Сюди, будь ласка", — а як струшував обстрижене волосся: "Вибачте". Він раз у раз кудись відходив, і тоді я мацав пляму на правій щоці. У дзеркалах, що висіли на стінах, відбивалися постаті багатьох клієнтів. Серед них я бачив себе з яскраво-синьою плямою, яка вже не здавалася мені огидною і нечистою. Я мусив сприймати її як частину себе самого. Час від часу я відчував на ній, на її відображенні в дзеркалі чужий погляд, однак не розумів, хто дивиться, бо в дзеркалах мигтіло надто багато фігур. Я тільки ловив на собі чужі погляди.

Стрижка закінчилася через півгодини. Моє волосся, що поступово виросло після того, як я звільнився з роботи, знову стало коротким. Я пересів на одне із крісел під стіною і, слухаючи музику, перегортав якийсь журнал, поки не вернулася жінка. Здається, моя нова зачіска її загалом задовольняла. Добувши з гаманця десятитисячну купюру, вона розплатилась, і ми вийшли надвір. Тут вона зупинилася й оглянула мене з ніг до голови — так, як я це зробив з моїм котом, — ніби хотіла перевірити, чи чогось не забула. Та, видно, нічого такого не виявила. Зиркнула на свій золотий годинник і зітхнула. Була майже сьома.

— Повечеряємо? — запитала жінка. — Ви не проти?

На сніданок я з'їв тост, а вдень — пампушку. І більш нічого.

— Та начебто ні.

Вона повела мене в найближчий італійський ресторанчик. Видно, і там її знали, бо, не кажучи ні слова, провели за тихий столик у глибині залу. Коли ми посідали одне навпроти одного, жінка попросила мене вийняти з кишень штанів усе, що там містилося. Я мовчки послухався. Здавалось, ніби реальність відстала від мене й блукала десь недалеко. "Якби хоч вона змогла мене відшукати", — подумав я. У кишенях не знайшлося нічого особливого. Я виклав на стіл ключі, носовичок, гаманець. Вона якийсь час дивилася на них без жодної цікавості, потім узяла в руки гаманець і

заглянула всередину. Там було п'ять з половиною тисяч єн, а також телефонна картка, банківська картка, перепустка в муніципальний басейн. І більш нічого. Нічого такого, що змушувало б нюхати, вимірювати, трусити, занурювати у воду або проглядати на світлі. З незмінним виразом обличчя вона повернула мені всі ці речі.

— Підіть, будь ласка, завтра до міста й купіть собі дюжину носовичків, новий гаманець і футлярчик для ключів, — сказала вона. — На свій вибір. До речі, коли востаннє ви купували спідню білизну?

Я задумався, але ніяк не міг пригадати.

— Точно не пам'ятаю, але, здається, досить давно. Та загалом я люблю чистоту, живу сам-один, але прати білизну не забуваю...

— І все-таки, будь ласка, купіть собі дюжину майок і трусів, — відрубала вона, ніби давала зрозуміти, що не хоче більше про все це говорити.

Я мовчки кивнув.

— Чеки віддасте мені — я оплачу. І купуйте тільки найкраще. За прання я також заплачу, а тому сорочку двічі не одягайте — віддавайте в хімчистку. Зрозуміли?

Я знову кивнув. От порадів би власник пристанційної хімчистки, якби почув цю розмову! "Але..." — подумав я, і цей простий сполучник, наче прилипнувши до віконної шибки завдяки поверхневому натягу, не розтягнувся в досить довге речення:

— Але чому ви купуєте мені одяг, платите за стрижку й хімчистку?

Жінка нічого не відповіла, а добула із сумочки пачку "Virginia Slims" і затиснула між губами одну сигарету. Невідомо звідки з'явився високий офіціант з правильними рисами обличчя і, звичним рухом руки чиркнувши сірником, що своїм приємним звуком, здавалось, збуджував апетит, підніс його до її сигарети. Після того офіціант протягнув нам меню, але жінка, навіть не глянувши на нього, сказала, що сьогоднішні головні страви нас не цікавлять.

— Принесіть мені овочевий салат, рогалик і що-небудь з білої риби. Салат приправте трошки перцем. А ще подайте мінеральної води з газом. Льоду не треба.

Меню передивлятися я лінувався, а тому замовив те саме. Уклонившись, офіціант пішов. Реальність, здавалось, усе ще не могла мене відшукати.

— Я просто запитую з цікавості, — зважився я знову сказати. — Без особливого наміру. Я не маю нічого проти того, що ви мені всього накупили, але чи варто на це стільки часу й грошей витратити?

Як і раніше, відповіді не було.

— Мені просто цікаво, — повторив я.

Знову мовчанка. Байдужа до мого запитання, жінка зацікавлено розглядала картину олійними фарбами, що висіла на стіні. Як мені здавалось, картина зображала італійський сільський краєвид — старанно підстрижені сосни й кілька селянських домів з червонястими стінами вздовж пагорба. Доми невеликі, але привабливі на вигляд. "Цікаво, які там люди живуть? — подумав я. — Напевне, нормальні люди, в яких і життя нормальне. Загадкові жінки не купують ні сіло ні впало костюмів, тифель і годинників, їм не треба роздобувати силу-силенну грошей, щоб придбати висохлого колодязя". Я

по-справжньому заздрив тим людям, що жили в такому нормальному світі. "От якби можна було зараз опинитися в цій картині! Зайти в який-небудь дім, випити вина, залізти під ковдру й, ні про що не думаючи, заснути".

Невдовзі з'явився офіціант і поставив перед нами склянки з газованою мінеральною водою. Жінка загасила сигарету в попільничці.

— А що, якби ви запитали мене про щось інше? — сказала вона.

Поки я думав над іншим запитанням, жінка пила воду.

— Юнак в офісі на Акасака — ваш син? — поцікавився я.

— Так, — відразу відповіла вона.

— Він що, німий?

Жінка кивнула.

— Він змалку не був балакучим, та коли йому ще не сповнилося й шести, раптом узагалі перестав говорити. Зовсім не подає голосу.

— А в чому причина?

Вона пропустила запитання повз вуха, а тому я вирішив запитати щось інше:

— Якщо він не говорить, то яким чином дає собі раду зі справами?

Жінка ледь-ледь насупила брови. Моє запитання вона почула, однак відповідати, здавалось, не мала охоти.

— Одяг, який він носить, ви йому вибираєте, чи не так? Як недавно мені?

— Не люблю дивитися на погано одягнених людей. Просто не зношу. Хочу, щоб принаймні люди з мого оточення мали якомога кращий зовнішній вигляд. Щоб усе в них — видно це чи ні — було гаразд.

— У такому разі, й моя дванадцятипала кишка вас турбуватиме? — спробував я пожартувати.

— А хіба у вас з нею якісь проблеми? — запитала вона цілком серйозно, пильно поглядаючи на мене. І я пошкодував, що пожартував.

— Та ні, наразі все нормально. Я просто так сказав. Для прикладу.

Жінка знову запитливо подивилася на мене. Можливо, думала про мою дванадцятипалу кишку.

— Я хочу, щоб усі мали охайний вигляд, навіть якщо за це доводиться платити. От і все. Нехай це вас не турбує. Я роблю так винятково для себе. Бо просто фізично не можу терпіти брудного одягу.

— Так само, як музикант з ідеальним слухом не переносить фальшивої гри?

— Та начебто.

— То невже ви купуєте одяг усім, хто вас оточує?

— Так. А втім, таких людей не так уже й багато. Однак усіх на світі не можна одягнути, навіть якщо вони мають неохайний вигляд.

— Усе має свої межі, — сказав я.

— Це правда, — погодилася вона.

Незабаром принесли салат, і ми взялися їсти. Приправи в ньому виявилось справді всього-на-всього кілька крапель.

— Ще якісь запитання маєте? — спитала жінка.

— Хотів би знати ваше ім'я. Це ж так зручно для спілкування.

Якийсь час вона мовчки хрумала редиску. Між її бровами утворилася глибока зморшка — здавалось, ніби вона помилково взяла в рот щось страшно гірке.

— Навіщо вам моє ім'я? Ви ж листів мені не збираєтесь писати. Узагалі імена — це дрібниця, що не має значення.

— Але ж як обійтися без нього, якщо, скажімо, треба покликати вас із-за спини?

Вона поклала виделку на тарілку й легенько витерла губи серветкою.

— Справді. А я про це зовсім забула. У такому випадку без імені таки не обійтися.

Жінка надовго задумалась, а я мовчки вминав салат.

— Виходить, що потрібне якесь ім'я, щоб покликати мене ззаду?

— Та начебто.

— І можна обійтися несправжнім?

Я кивнув.

— Ім'я, ім'я... яке найкраще підійшло б? — сказала жінка.

— Якесь просте, легке для вимови. Бажано конкретне, реальне, яке можна руками помацати й очима побачити. Таке легше запам'ятати.

— Що, наприклад?

— Наприклад, я свого кота називаю Макрель. Правда, тільки від учора.

— Макрель, — промовила вона вголос, ніби для того, щоб переконатись, як звучить це слово. Спочатку своїм поглядом вона прикипіла до підставки для солі та перцю, а потім підвела голову й сказала:

— Мускат.

— Мускат?

— Раптом спало на думку... Можете так мене називати. Якщо не заперечуєте.

— Ні, звичайно... А як назвати вашого сина?

— Цинамон.

— Петрушка, шавлія, розмарин і чебрець,[46] — протягнув я співучим голосом.

— Мускат Акасака й Цинамон Акасака... Досить непогано, чи не так?

Мускат Акасака й Цинамон Акасака... От, напевне, здивувалася б Мей Касахара, якби дізналася, що я познайомився з такими людьми! "Оце так, Заводний Птаху! Невже ви не могли зв'язатися з трохи нормальнішими людьми? Чому?" — "Зовсім не знаю, Мей, чому".

— До речі, рік тому я познайомився з двома дівчатами — Мальтою і Критою Кано, — сказав я. — І через це потрапляв у різні скрутні ситуації. Та зараз їх уже немає.

Мускат лише кивнула, але мої слова не справили на неї жодного враження.

— Кудись пропали, — додав я тихо. — Зникли, як роса на сонці.

Або як зорі на світанку.

Жінка настромила на виделку листок якоїсь зелені, схожої на цикорій, і понесла до рота. Потім, ніби раптом згадавши про давню обіцянку, узяла склянку води і випила ковток.

— Вам, напевне, хочеться дізнатись про гроші. Ті, що ви отримали позавчора. Так чи ні?

— Ще й як хочеться! — відповів я.

— Я готова розповісти, але може виявитися, що це буде довга історія.

— До десерту встигнете?

— Боюсь, що ні, — відповіла Мускат.

9

На дні колодязя

Коли я спускаюся металевою драбиною, прикріпленою до стіни, на дно темного колодязя, то зазвичай навпомацки шукаю бейсбольну биту, яка стоїть під стіною. Я майже підсвідомо забрав її в того парубка з футляром гітари. Як тільки в непроглядній темряві я беру її, стару, потріскану, в руки, то напрочуд заспокоююся. Крім того, вона допомагає мені зосередитися. А тому я весь час залишаю биту в колодязі. Зрештою, спускатись і підніматись з нею по драбині незручно.

Намацавши биту, я міцно, як гравець на бейсбольному майданчику, стискаю обома руками її рукоятку й переконуюся, що це моя бита. Потім ретельно перевіряю, чи не змінилося щось у цій непроглядній пільмі. Напружую слух, набираю повітря у легені, підшвами тенісних тапочок обстежую землю під ногами, кінцем бити легенько обстукую стіну, перевіряючи на міцність. Цей звичний ритуал потрібен мені лише для заспокоєння. Дно колодязя — як морське дно. Усе тут застигло в первісному стані, ніби під великим тиском. Дні минають, але особливих змін немає.

Над головою пливе світляний кружок надвечірнього неба. Дивлячись на нього, я думаю про жовтнєве надвечір'я і про світ, де живуть своїм життям люди. Під неяскравим осіннім світлом вони ходять вулицями, купують щось у крамницях, готують їжу, на електричці повертаються додому. І думають, що все це само собою зрозуміле, а може, взагалі не задумуються. Роблять це так само, як я колись. І я тоді був безіменною одиницею серед таких невизначених істот, яких називають "людьми". У промінні цього світла вони приймають одне одного, і незалежно від того, триває це вічно чи тимчасово, між ними встановлюється якась приязнь, огорнута світлом. Однак я вже до них не належу. Вони — там, на поверхні, а я — тут, на дні глибокого колодязя. Вони користуються світлом, а я його втрачаю. Іноді здається, що я не зможу повернутися в той світ, відчутти спокій, який дарує світло, й узяти на руки свого м'якого кота. Від таких думок глибоко в грудях щемить тупий біль.

Поки я копірсаю гумовою підшвою тапочка м'яку землю, земні краєвиди від мене віддаляються. Відчуття реальності слабне, натомість мене огортає приязнь до колодязя. На його дні тепло й тихо, а м'якість цього підземного світу приємно діє на шкіру. Біль у грудях тане, як жмури на воді. Це місце приймає мене, а я — його. Я ще міцніше стискаю в руках биту. Зажмурюю очі, потім розплющую і піднімаю догори.

Потягнувши за мотузку, опускаю кришку колодязя (такий пристрій з блоком придумав кмітливий Цинамон), і темрява стає повною. Отвір колодязя затулено наглухо, і всередину не проникає жоден промінь світла. Не чути й вітру, що іноді сюди

долинав. Тепер я остаточно відірваний від "людей". Я навіть не маю при собі кишенькового ліхтарика. Це схоже на визнання віри: я показую їм, що приймаю темряву такою, якою вона є.

Я сідаю на землю, притуляюся спиною до бетонної стіни й, затиснувши бити між ногами, заплющую очі. Прислухаюся до ударів власного серця. Звісно, немає потреби заплющувати очі в темряві. Все одно нічого не видно. Та все-таки я заплющую їх. Бо в цьому є свій сенс незалежно від того, яка навколо темрява. Я кілька разів глибоко вдихаю повітря, привчаючи тіло до темного простору, що має циліндричну форму. Тут завжди стоїть той самий запах, а повітря однаково холодить шкіру. Одного разу цей колодязь повністю засипали, але, як не дивно, повітря в ньому не змінилося — залишилося таким же вологим і так само відгонить пліснявою, як і тоді, коли я вперше сюди спустився. Тут немає ні пір року, ні навіть часу.

На ногах у мене зазвичай старі тенісні тапочки, на руці — годинник у пластмасовому корпусі — усе те саме, що й під час першого спуску в колодязь. Як і бейсбольна бита, тапочки й годинник заспокоюють мене. Я перевіряю, чи в цій темряві вони щільно прилягають до ніг і руки. Переконаюсь, що я невіддільний від самого себе. Розплющую очі й переогодом заплющую знову, щоб потроху тиск темряви в мені зрівнявся з тиском темряви навколо мене. Час минає, і невдовзі, як звичайно, я вже не можу розрізнити їх обох між собою. Я навіть не знаю, мої очі розплющені чи заплющені. Пляма на щоці поволі теплішає, і я відчуваю, як вона набирає яскраво-фіолетової синяви.

У темряві, злитій воєдино з двох різних її видів, я зосереджуюсь на плямі й думаю про ту кімнату. Намагаюсь відділитися від самого себе, як тоді, коли перебуваю наодинці з "тими жінками", вирватись зі свого незграбного тіла, що скоцюрилося в темряві. Тепер я — лише порожній дім, запущений колодязь. Щосили стискаючи обома руками бити, я стараюсь вибратися назовні, перескочити в іншу реальність, що рухається з іншою швидкістю.

І от уже тільки одна стіна відділяє мене від тієї дивної кімнати. Я впевнений, що проникну крізь неї завдяки власним силам і за допомогою густої навколишньої темряви.

Коли я, затамувавши подих, зосереджую свою свідомість, то можу побачити, що є в тій кімнаті. Мене там нема, але я бачу готельний двокімнатний номер 208. Вікна в ньому щільно заслонено шторами, і в кімнаті дуже темно. У вазі — великий букет квітів, що наповнює приміщення важкими спокусливими пахощами. Біля входу — великий торшер. Однак лампочка в ньому погасла, як місяць з настанням ранку. Та коли я з усіх сил напружив зір, то у ледь помітному світлі, що хтозна-звідки пробилось до кімнати, проступили туманні обриси предметів. Так буває в кінотеатрі, коли звикаєш до темряви. На маленькому столику посеред кімнати — трошки надпита пляшка "Cutty Sark", там же у відерці — лід, щойно наколотий, з гострими кутами, і склянка, наповнена віскі з льодом. Холодно блищить на ньому таця з нержавіючої сталі. Котра година — невідомо. Ранок? Вечір? Чи глибока ніч? А може, тут узагалі не існує час? На

ліжку в задній кімнаті лежить жінка — я чую, як шурхотить простирадло. Коли вона ворухне склянкою, я чую, як шматочки льоду стикаються між собою і видають чіткий, яскравий звук. Дрібний пилок квітів, змішаний з повітрям, зливаючись із цим звуком, тремтить і від поруху повітря відразу оживає. Пітьма тихо приймає пилок і стає від нього ще густішою. Жінка підносить склянку до рота, випиває ковток і збирається щось мені сказати. У спальні темно, і я нічого не бачу. Тільки ворухливу тінь. Вона хоче щось мені сказати. Затамувавши подих, я чекаю. Чекаю її слів.

Вони тут.

Я оглядаю кімнату згори, ніби уявний птах, що ширяє в уявному небі. Я розширюю краєвид, позираю на нього з пташиного польоту, потім знову наближую до себе. Безперечно, велике значення має спостереження подробиць. Їхньої форми, кольору, відчуття на дотик. Між ними майже немає зв'язку. Вони позбавлені тепла. Зараз я лише механічно ставлю їх у ряд. Та це непогана спроба. Непогано поступово творити реальність — так від тертя каменів або шматків дерева між собою кінець кінцем виділяється тепло й виникає вогонь. Так само від випадкового накладання начебто беззмістовних, одноманітно повторюваних звуків утворюються склади...

Я відчуваю, як у глибині темряви народжується цей слабкий зв'язок. От і добре! Навколо цілковита тиша, і вони все ще не помічають моєї присутності. Стіна, що відділяє мене від того місця, поволі м'якне, немов желе, й тане. Я тамую подих. Ось зараз станеться так, як тоді!

Однак у ту мить, коли я попрямував до стіни, пролунав різкий стук — так, ніби по той бік уже побачили, що я приготувався робити. Хтось сильно гримає кулаком у двері кімнати. Такий же стук, різкий, уривчастий, схожий на удари молотка, яким забивають у стіну цвях, я чув раніше. Стук такий самий: два удари, коротка пауза, потім ще два удари. Я відчуваю, що жінка затамувала подих. Тремтить завислий у повітрі квітковий пилок, хилитається пітьма. Раптово вторгнувшись, цей стукіт наглухо закрит прохід, який нарешті щойно починав відкриватися переді мною.

І так відбувається щоразу.

Я знову повернувся у своє тіло — сиджу на дні глибокого колодязя, притулившись спиною до стіни й стискаючи в руках бейсбольну биту. Долоні знову починають відчувати на дотик тутешній світ — так само повільно, як стає виразнішим зображення предмета, що опиняється у фокусі. Я відчуваю, як зволожилася від поту в моїх руках бита. Серце гупає під самим горлом, у вухах усе ще виразно бринить стукіт, здатний розколоти цей світ. Потім стало чути, як у пітьмі неквапливо повертається ручка дверей. Хтось (або щось) намагається відчинити з того боку двері й тихо зайти в кімнату. Та в цю мить всі образи зникають. Переді мною знову тверда стіна, що відкинула мене назад.

У глибокій темряві я гамселем битою по стіні, як завжди, твердій і холодній, з бетону. Я оточений з усіх боків стінами бетонного циліндра. "Залишилося зовсім мало", — подумав я. Поволі я підступаю щораз ближче. У цьому немає сумніву. Коли-небудь я пройду через цю перепону і проникну всередину. Прокрадуся до кімнати раніше, ніж

пролунає стук у двері. Та скільки часу для цього буде потрібно? І скільки його в мене залишилося?

Та водночас мені стало страшно: а що, як це справді здійсниться? Я злякався зустрічі з тим, що, напевне, є там, по той бік стіни.

Якийсь час я сиджу навпочіпки в темряві. Мушу дочекатися, поки серце заб'ється в нормальному ритмі, і відпустити бити з обох рук. Щоб устати й піднятися нагору металевою драбиною, потрібно ще трохи часу, ще трохи сили.

10

Напад на зоопарк (або Невміла розправа)

Мускат Акасака розповіла мені історію про тигрів, леопардів, вовків і ведмедів, яких спекотного дня 1945 року розстріляв загін солдатів. Розповідала про ті події так послідовно й чітко, що складалося враження, ніби я дивлюся документальний фільм на білосніжному екрані. В її розповіді не було ні крихти неясності, та насправді вона нічого не бачила на власні очі. Бо в той час стояла на палубі транспортного судна, що прямувало до Сасебо, й стежила за американським підводним човном.

Коли, рятуючись від духоти у трюмі, схожому на парильню, Мускат разом з багатьма іншими пасажирками вибралася на палубу й, тримаючись за поруччя, насолоджувалася легким вітерцем та споглядала спокійну, без жодної хвильки, морську гладінь, раптом, без усякого попередження, цілком несподівано, як уві сні, виринув підводний човен. Спочатку над водою показалася антена, радар, перископ, потім морську поверхню збурила бойова рубка, а незабаром під проміння літнього сонця виставив свої голі боки весь мокрий металевий корпус. І хоча за своєю формою ця громада могла бути лише підводним човном, вона здавалася якимсь символічним знаком. Або якоюсь незбагненою алегорією.

Якийсь час, ніби приглядаючись до здобичі, підводний човен ішов паралельним курсом із транспортним судном. Невдовзі відчинився люк і на палубу човна один за одним, не кваплячись, майже мляво, почав вибиратися екіпаж. З палуби бойової рубки офіцери спостерігали за транспортним судном, користуючись великими біноклями, скельця яких іноді виблискували на сонці. Судно було повністю завантажене цивільними людьми — переважно жінками й дітьми, родинами японських урядовців, що працювали в Маньчжоу-Го, і високого начальства Південно-Китайської залізниці. Вони хотіли повернутися на батьківщину, щоб урятуватися від хаосу, що несла із собою воєнна поразка Японії. Ці люди покійно погодилися на ризик стати жертвою нападу американських підводних човнів, аби не зазнати всіляких жахів, перебуваючи в Китаї. Вважали, що так буде краще — принаймні поки такий підводний човен не виник перед їхніми очима.

Командир підводного човна пересвідчився, що на транспортному судні немає озброєння, а поблизу — конвою. Їм уже не було чого боятися. Крім того, американці мали тепер повну перевагу в повітрі. Окінава вже впала, і на японській території майже не лишилося винищувачів, здатних піднятися в небо. Їм не треба було спішити — час працював на них. Молодший офіцер віддав короткий наказ, і три матроси, навівши

палубну гармату на транспортне судно, взялися готувати її до бою. Ще двоє відчинили люк на задній палубі й виносили звідти важкі снаряди. Інша група матросів звичними рухами подавала боеприпаси до кулемета, розміщеного на підвищенні коло рубки. Голови всіх матросів, що готувалися до бою, вкривали каски, але дехто з них залишався голим до пояса, а майже половина команди була в шортах. Уважно придивившись, Мускат побачила на руках американців яскраве татуювання. Вона взагалі багато чого помічала, якщо напружувала зір.

Хоча підводний човен мав на своєму озброєнні всього-на-всього гармату й кулемет, однак їх з надлишком вистачило б, щоб пустити на дно старезний суховантаж, переобладнаний на транспортне судно. Обмежена кількість торпед, розміщених на підводному човні, призначалася тільки на випадок зустрічі з бойовими кораблями супротивника, якщо вони в Японії ще залишилися. Таке було залізне правило.

Міцно тримаючись палубного поруччя, Мускат спостерігала, як чорний гарматний ствол повертається в її бік. Його, ще недавно мокрого, умить висушило літнє сонце. Таких величезних гармат вона досі ще не бачила. У Сіньцзіні їй кілька разів траплялися, але за своїми розмірами вони не витримували порівняння з гарматою на підводному човні. З нього подали транспортному судну світловий сигнал: "Негайно зупинитися! Відкриваємо вогонь! Пересадити пасажирів на рятувальні шлюпки!" (Звичайно, Мускат не могла зрозуміти сигналів, але ці накази чітко закарбувалися в її пам'яті.) На транспортному судні, нашвидкуруч переробленому із старомодного суховантажу в розпал воєнного лихоліття, рятувальних засобів не вистачало. На понад п'ятсот пасажирів разом з членами команди припадало дві маленькі шлюпки. Майже не було також рятувальних жилетів і навіть рятувальних кругів.

Стискаючи руками поруччя, Мускат, як зачарована, прикипіла очима до обтічного корпусу підводного човна, що виблискував на сонці, наче щойно збудований, без жодної плямочки іржі. Вона дивилася на номер, намальований білою фарбою на рубці, на обертову антену радару зверху, на офіцера в темних окулярах з волоссям пісочного кольору. "Цей підводний човен виринув з морської глибини, щоб нас усіх убити, — думала Мускат. — Та в цьому немає нічого особливо дивного. Війна до цього непричетна, таке може статися з будь-ким де завгодно. Люди звалюють усю вину на війну. Та це неправда. Війна — це лише одна з багатьох речей, які відбуваються у світі".

Поглядаючи на підводний човен і націлену на неї велику гармату, Мускат не відчувала страху. Мати щось їй кричала, але ці слова до неї не доходили. Потім вона відчула, як хтось схопив її за зап'ястя і потягнув за собою. Але вона не відпускала руки від поруччя. Навколишній крик і галас поступово віддалялися — так, ніби хтось зменшував гучність радіоприймача. "Чому я так хочу спати?" — дивувалася вона. А коли заплющила очі, її свідомість раптом згасла й покинула палубу.

Мускат бачила картину того, як японські солдати, обшукуючи просторий зоопарк, одну за одною розстрілювали тварин, що могли напасти на людей. Коли офіцер подавав команду, куля із гвинтівки моделі "38" прошивала гладеньку шкуру тигра й рвала його нутрощі. Небо сяяло блакиттю, а з навколишніх дерев, наче бурхлива злива, спадало

ненастанне сюрчання цикад.

Солдати діяли мовчки. Зі своїми засмаглими обличчями, що залишилися без жодної кровинки, вони здавалися зображеннями на старовинному керамічному посуді. Через кілька днів, найпізніше — через тиждень, в Сіньцзін мали прибути головні сили радянського Далекосхідного військового угруповання. Зупинити їхній наступ Квантунська армія не могла — більшу половину її добірних підрозділів, колись добре оснащених, на початку війни перекинули на південь для підтримки щораз ширшого фронту, і тепер вони лежали на морському дні або гнили в непрохідних джунглях. Майже не залишилося протитанкових гармат і самих танків. Не вистачало вантажівок для перевезення особового складу армії. Не було запасних частин. Хоча завдяки загальній мобілізації солдатів побільшало, не всіх їх удавалося озброїти навіть гвинтівками старого зразка. Бракувало також патронів. Квантунська армія, яку хвалькувато величали "незламною захисницею Півночі", перетворилася на "паперового тигра". Радянський Союз, розтрощивши німецьку армію, перекинув залізницею на Далекосхідний фронт потужні механізовані з'єднання, добре оснащені й з високим моральним духом. Розгром Маньчжоу-Го ставав неминучим.

Усі це розуміли, й штаб Квантунської армії — передусім. От чому він головні сили відвів у тил, а прикордонні гарнізони і японських селян-переселенців фактично залишив напризволяще. Більшість цих беззбройних селян знищили радянські війська, які наступали так швидко, що не мали часу морочитися з полоненими. Щоб уникнути гвалтування, багато жінок самі вчиняли колективне самогубство або були змушені це робити. Прикордонні гарнізони, замкнувшись у бетонних бункерах, які вони самі називали "вічною фортецею", чинили шалений опір, але, позбавлені тилової підтримки, були знищені майже дощенту переважаючою вогневою потужністю супротивника. Генеральний штаб і більшість вищих командирів Квантунської армії "перемістилися" в нову ставку в Тонхуа, поблизу корейського кордону, а імператор Маньчжоу-Го Пу І зі своєю родиною поспішно спакувався і на спеціальному поїзді втік із столиці. Більшість китайських солдатів із армії Маньчжоу-Го, призначених для оборони столиці, почувши про вторгнення Радянської армії, відразу порозбігалися із своїх гарнізонів або, зчинивши бунти, убивали своїх японських командирів. Природно, вони не збирались боротися з переважаючими радянськими силами й віддавати своє життя за Японію. Унаслідок низки таких подій столиця Маньчжоу-Го, "особливе місто Сіньцзін", яке Японія побудувала в дикому степу задля підвищення власної репутації, опинилося в дивному політичному вакуумі. Щоб уникнути непотрібного безладу й кровопролиття, високі китайські урядовці Маньчжоу-Го наполягали на тому, що Сіньцзін треба оголосити демілітаризованою зоною і здати його без опору, але Квантунська армія відкинула таку пропозицію.

Солдати, послані в зоопарк, уважали, що, напевне, їм не вдасться уникнути гіркої долі — загинути в бою з радянськими військами (насправді ж після того, як вони склали зброю, їх відправили до Сибіру, на вугільні шахти, де троє з них померло). Їм нічого іншого не залишалось, як молитися, щоб смерть виявилася не такою болісною.

Ніхто не хотів гинути під гусеницями танка, горіти в окопі під полум'ям вогнемета, довго мучитися від поранення в живіт. Краще вже вмерти від кулі в голову або серце. Але перед тим вони мушили вбити звірів у зоопарку.

Щоб заощадити цінні патрони, планувалося "ліквідувати" тварин за допомогою отрути. Молодий лейтенант, призначений керувати цією операцією, отримав від старшого начальника відповідний наказ. Мовляв, потрібну кількість отрути вже доставили в зоопарк, і він на чолі восьми повністю озброєних солдатів попрямував туди. Від штабу до зоопарку було хвилин двадцять ходьби. Відтоді, як почався наступ радянських військ, зоопарк зачинили — на вході стояли два солдати, тримаючи в руках гвинтівки з примкненими багнетами. Лейтенант показав їм наказ і зайшов зі своєю командою всередину зоопарку.

Директор зоопарку підтвердив, що отримав від військових розпорядження в крайньому випадку "ліквідувати" хижаків за допомогою отрути, але, мовляв, її так і не дістав. Од такої звістки лейтенант розгубився. Загалом він служив при штабі бухгалтером і практично ніколи не командував людьми, поки до цього його не змусили надзвичайні обставини. Лейтенант уже кілька років не тримав у руках пістолета й коли поспішно витягнув його з шухляди свого стола, то сумнівався в його справності.

— З бюрократами завжди так буває, пане лейтенант, — з жалем сказав директор-китаєць. — Потрібного ніколи немає.

Щоб з'ясувати цю справу, викликали головного ветеринара, і він пояснив, що останнім часом через недостатнє постачання в зоопарку лишилося так мало отрути, що, може, не вистачить навіть на одного коня. Ветеринару було під сорок. Високий, з правильними рисами обличчя, на правій щоці — темно-синя родимка, завбільшки з долоню немовляти. "Напевне, вона в нього від народження", — подумав лейтенант і з директорського кабінету зателефонував у штаб, щоб отримати від начальства нову вказівку. Однак після того, як кілька днів тому радянські війська перейшли кордон, командування Квантунської армії запанікувало: багато старших офіцерів утекло хтозна-куди, а решта офіцерів палили у внутрішньому дворі штабу купи важливих документів або командували загонами, що копали протитанкові рови на околиці міста. Майор, який вручив йому наказ, десь пропав, і де роздобути потрібну отруту, лейтенант не здогадувався. Власне, яке управління Квантунської армії розпоряджається отрутою? Лейтенанта посилали по телефону від одного штабного офіцера до іншого, аж поки, нарешті, полковник медичної служби, що взяв слухавку, вибухнув криком: "От дурень! Уся країна на краю прірви, а ви завели розмову про якийсь там зоопарк! Звідки мені знати про вашу отруту?"

"А мені звідки?" — подумав лейтенант і, розчаровано поклавши слухавку, махнув рукою на пошуки отрути. Вибирати можна було одне з двох: не вбивати звірів і забиратися геть звідси або розстріляти їх з гвинтівок. Строго кажучи, обидва випадки означали порушення наказу, однак лейтенант, урешті-решт, вибрав варіант з розстрілом. Можливо, потім йому вліплять догану за марну витрату боєприпасів, але принаймні завдання "ліквідувати" хижаків він виконає. А якщо ж звірів не знищити, то

за невиконання наказу можна й під трибунал потрапити. Лейтенант, правда, сумнівався, що в такий непевний час трибунали взагалі існують, але наказ є наказ. Поки існує армія, накази треба виконувати.

"Якби була змога, я взагалі не вбивав би звірів", — казав сам собі лейтенант. Він справді так думав, хоча в зоопарку тваринам уже бракувало корму, а далі становище може ще погіршитися — у всякому разі, напевне не поліпшиться. Та й для самих тварин смерть від кулі може виявитися легшою, ніж від голоду. Крім того, якщо під час жорстоких боїв або повітряних нальотів вони вирвуться в місто, то це, безперечно, обернеться страшною трагедією.

Директор передав лейтенанту список тварин, що підлягали "ліквідації в критичний момент", а також схему зоопарку. До команди, призначеної для розстрілу тварин, залучили ветеринара з родимкою на щоці і двох робітників-китайців. Лейтенант зиркнув на отриманий список — на щастя, кількість тварин, що підлягали знищенню, виявилася меншою, ніж він сподівався. Натомість в ньому опинилися два індійських слони. "Слони? — і лейтенант скривився. — От тобі й на! Як же можна вбивати слонів?"

"Ліквідація" почалася з тигрів, оскільки вони виявилися на маршруті команди першими. У всякому разі, слонам випала остання черга. Табличка з поясненням на клітці свідчила, що тигрів виловили на території Маньчжурії, у горах Великого Хінгану. Тигрів було двоє, а тому лейтенант вирішив розділити команду на дві групи — по чотири солдати на кожного звіра і наказав цілитися в саме серце, хоча й сам точно не знав, де воно в тигрів. Як тільки восьмеро солдатів, одночасно відтягнувши назад затвори своїх гвинтівок, дослали патрони в патронник, від їхнього сухого клацання вмить усе навколо змінилося. Тигри стрепенулись і, вирячивши очі на солдатів, погрозово заричали за ґратами. На всякий випадок лейтенант також добув із кобури свій автоматичний пістолет і спустив запобіжник. Щоб заспокоїтися, злегка відкашлявся. "Нічого особливого в цьому немає, — переконував він себе. — Усі таке роблять щодня".

Солдати вклякли на одне коліно, добре прицілились і за наказом лейтенанта натиснули на гашетки. Віддача настільки сильно вдарила їм у плече, що за одну мить їхні голови спорожніли. Гуркіт одночасних пострілів пронісся по безлюдному зоопарку — перелетів луною від однієї будівлі до іншої, від стіни до стіни, крізь гай і над водою, котячись немов далекий зловісний грім, що краяв серце кожному, хто його чув. Усі звірі затамували подих. Навіть цикади вщухли. Коли луна розтанула, навколо все затихло. Тигри підстрибнули, ніби від удару невидимого велетенського дрюка, і з шумом повалилися на підлогу. Вони забилися в агонії, захекали, а з їхнього горла ринула кров. За першим залпом убити тигрів солдатам не вдалося. Тигри металися по клітці, а тому заважали солдатам прицілитися. Монотонним механічним голосом лейтенант наказав знову приготуватися до стрільби. Солдати опам'ятались, швидко відтягли назад затвори, викидаючи гільзи, і ще раз навели гвинтівки на ціль.

Лейтенант наказав одному з підлеглих зайти у клітку й перевірити, чи тигри мертві. Вони лежали, не ворущаючись, із заплющеними очима й вишкіреними зубами.

Але треба було переконатися, що їм справді настав кінець. Ветеринар відімкнув клітку, а молодий солдат, якому щойно сповнилося двадцять, виставивши вперед багнет на гвинтівці, боязко ступив туди. Він мав чудернацький вигляд, але ніхто з нього не сміявся. Він легенько штурхнув тигра в бік каблуком солдатського черевика. Тигр не ворухнувся. Солдат ще раз копнув у те саме місце, трохи сильніше. Тигр був мертвий. Інший звір (це була тигриця) також не ворухнувся. Молодий солдат зроду ніколи не бував у зоопарку і тигрів бачив уперше в житті. Тому-то не міг повірити, що от щойно вони вбили справжніх тигрів. Думав тільки про одне: його притягли в незнайоме місце й наказали робити таке, що його не стосується. Стоячи в морі чорної крові, він як зачарований поглядав на трупи звірів. Вони, мертві, здавалися набагато більшими від живих. "Чого це так?" — здивувався він.

Бетонна підлога клітки просякла особливим запахом сечі великої кішки, що бив у ніс і змішувався з теплуватим запахом крові. Із прострелених тіл усе ще дзюркотіла кров й утворювала під ногами солдата липку чорну калюжу. Гвинтівка в його руках, здавалось, раптом обважніла й охолола. Йому хотілося її кинути, нахилитись і виблювати геть-чисто все, що містилося в шлунку. Тоді, напевне, полегшало б. Ні, блювати він не міг. Якби так зробив, то командир потім так побив би його, що він сам себе не впізнав би. (Ясна річ, солдат не знав, що через сімнадцять місяців на шахті під Іркутськом радянський наглядач розчерепить йому голову лопатою.) Він витер піт з чола зворотним боком зап'ястя. Каска здавалася йому страшно важкою. Цикади, ніби нарешті прийшовши до тями, знову засюрчали одна за одною. Невдовзі до них домішався пташиний крик. Птах кричав якось дивно, по-особливому, ніби накручував пружину: крі-і-і-і... крі-і-і-і... Дванадцятирічним хлопчиком солдат разом з батьками переїхав з гірського села на Хоккайдо в Китай і допомагав їм обробляти землю в селі японських колоністів поблизу Бейану, поки рік тому його не забрали до війська. Тож він знав у Маньчжурії всіх птахів, а от цього, як не дивно, ні разу не чув. Може, це подає голос у клітці якийсь заморський птах? Та ні, крик, здавалось, линув з найближчого дерева. Солдат обернувся і, примруживши очі, подивився в той бік, але нічого не розгледів. Лише великий густолистий в'яз кидав на землю свою прохолодну, чітко окреслену тінь.

Солдат позирнув на лейтенанта, ніби очікуючи розпоряджень. Той кивнув — мовляв, виходь з клітки — й знову розгорнув схему зоопарку. З тиграми якось упоралися. Тепер черга леопардів, потім, напевне, вовків. А також ведмедів. "І нарешті слонів", — подумав лейтенант. І, зваживши на страшну спеку, дозволив солдатам перепочити й випити води. Усі ковтнули води з баклаг, а тоді, закинувши на плече гвинтівки, колоною мовчки попрямували до кліток з леопардами. Десь на дереві невідомий птах настирливо накручував пружину. Гімнастерки з короткими рукавами почорніли від поту на грудях і спині. Солдати йшли в повному обладунку, і металічний брязкіт розносився луною по безлюдному зоопарку. Мавпи, учепившись у залізні прuti кліток, зчинили страшний гвалт, ніби щось передчували й відчайдушно попереджували всіх тварин у зоопарку про небезпеку, а ті, кожне по-своєму, їх наслідували. Вовки

протяжно завивали, птахи несамовито лопотіли крильми, а якийсь великий звір погрозово кидався на ґрати. На небі зненацька, мовби щось згадавши, з'явилася хмара, схожа формою на кулак, і на короткий час заслонила сонце. Того серпневого дня всі — і люди, й тварини — думали про смерть. Сьогодні люди вбивали звірів, а завтра радянські солдати, можливо, убиватимуть їх.

Ми завжди розмовляли в тому самому ресторані, сидячи навпроти одне одного за тим самим столиком. Рахунок завжди оплачувала вона. Задній зал ресторану перегородки ділили на окремі кабінки, і відвідувачі за одним столиком не чули, про що говорять сусіди за іншим. Столики надавалися відвідувачам на цілий вечір, і ми могли спокійно й безперешкодно розмовляти аж до самого закриття ресторану. Офіціанти також уважали за потрібне триматися подалі й підходили до нас лише тоді, коли приносили нову страву. Щоразу вона замовляла пляшку бургундського, одного й того ж року, й завжди половину залишала недопитою.

— Птах накручував пружину? — спитав я, підвівши голову.

— Птах накручував пружину? — повторила за мною Мускат. — Не розумію, що ви кажете.

— А хіба ви щойно не розповідали про птаха, який накручував пружину?

Вона спокійно похитала головою.

— Не пам'ятаю. Здається, про птахів мова не йшла.

Я вирішив махнути рукою. У неї завжди така манера говорити. Про рідимку я також не запитав.

— Виходить, ви народилися в Маньчжурії?

Вона знову похитала головою.

— Народилась я в Йокогамі, а в трирічному віці батьки забрали мене із собою в Маньчжурію. Батько вчителював у ветеринарному училищі. У Сіньцзіні вирішили заснувати зоопарк, і коли надійшло прохання прислати з Японії когось на посаду головного ветлікаря, батько сам зголосився туди їхати. Мати не хотіла покидати влаштоване життя на батьківщині й вирушати на край світу, але він наполіг на своєму. Можливо, батько хотів випробувати себе в більшій справі, ніж дозволяло життя в Японії. Я була ще маленькою, і де жити — в Японії чи Маньчжурії, — мені було все одно. Мені подобалося жити в зоопарку. Батько завжди приносив із собою суміш тваринячих запахів, щодня трохи іншу. Так по-різному пахнуть парфуми залежно від того, з чого вони складаються. Коли батько приходив додому, я вилізала до нього на коліна й вдихала цей запах.

А коли становище на фронті погіршилось і навколо запанував неспокій, батько вирішив відправити нас з матір'ю назад в Японію. Разом з іншими людьми ми поїхали поїздом із Сіньцзіня в Корею і потім пересіли там на спеціально приготовлений пароплав. Батько залишився сам. Востаннє я бачила його в Сіньцзіні, на станції: він на прощання махав нам рукою. Висунувши голову з вікна, я довго дивилася, як поступово його постать ставала щораз меншою, аж поки не зникла в людському натовпі на платформі. Що сталося з ним потім — ніхто не знає. Напевне, його схопили радянські

війська, що вторглися в Маньчжурію, і відправили до Сибіру, де він разом з багатьма іншими вмер на примусових роботах. Його кістки, гадаю, лежать у холодному, самотньому клаптику землі без жодного надгробка.

Я досі добре пам'ятаю кожен закуток сіньцзінського зоопарку. Усе можу пригадати — кожную доріжку й кожную тварину. Ми жили в службовому приміщенні на території зоопарку, і всі його працівники знали мене й дозволяли ходити, куди мені заманеться. Навіть у вихідні дні.

Мускат заплющила очі, відтворюючи в пам'яті цю картину. Я мовчки чекав продовження її розповіді.

— І все-таки я чомусь не впевнена, що зоопарк справді був таким, яким я його пам'ятаю. Як би це сказати?.. Іноді здається, що все це надто виразне. І чим довше я про це думаю, тим більше сумніваюся в цій виразності: наскільки це правда, а наскільки — плід моєї уяви? Враження таке, ніби я потрапила в лабіринт. З вами таке буває?

Ні, зі мною такого не бувало.

— А зараз у Сіньцзіні є зоопарк?

— Не знаю, — сказала Мускат, доторкнувшись пальцем до сережки. — Я чула, що після війни зоопарк зовсім закрили, а що з ним зараз — не здогадуюсь.

Тривалий час Мускат Акасака залишалася моєю єдиною у світі співрозмовницею. Ми зустрічалися один-два рази на тиждень, сідали в ресторані за столик одне навпроти одного й розмовляли. Після кількох таких зустрічей я виявив, що Мускат — досвідчена слухачка. Вона вміла успішно вести розмову — швидко схоплювала, про що йшлося, вставляла доречні репліки й запитання.

Щоб не псувати їй настрою, я старався приходити на зустріч з нею охайно одягненим. Надягав свіжу, щойно з пральні, сорочку, підбирав відповідного кольору краватку, чистив взуття до блиску. Побачивши мене, вона поглядом кухаря, що вибирає овочі, з голови до ніг оглядала мій одяг. Якщо їй не подобалась якась дрібниця, навіть найменша, вона негайно вела мене в бутик й купувала потрібну річ, а коли була змога, то відразу змушувала мене переодягнутися в нове. У своєму ставленні до одягу вона була непоступлива — визнавала тільки досконалість.

Завдяки цьому моя шафа непомітно заповнювалася одягом. Нові костюми, піджаки й сорочки потроху, але впевнено відвоювали собі територію, яку раніше займав одяг Куміко. Коли в шафі стало тісно, я поскладав її речі в картонну коробку разом із засобами проти молі й прибрав в інше місце. "Якщо вона повернеться, то не зрозуміє, що, власне, сталося після того, як вона пішла з дому", — подумав я.

Я довго, потроху, розповідав Мускат про Куміко, про те, що її треба рятувати й повернути сюди. Підперши щоку рукою, вона якийсь час дивилася на мене.

— Так звідки ж ви збираєтеся визволяти Куміко-сан? Цікаво, як це місце називається?

Я спробував знайти в навколишньому просторі потрібні слова, та дарма — їх ніде не було: ні в повітрі, ні під землею.

— Воно десь далеко, — відповів я.

Мускат усміхнулася.

— Усе це трохи схоже на "Чарівну флейту" Моцарта. Там принцесу, ув'язнену в далекому замку, рятують за допомогою чарівної флейти й дзвіночків. Мені страшно подобається ця опера. Я її стільки разів слухала! Навіть слова з лібрето добре пам'ятаю: "Відомий всім я птахолов..." А ви її слухали?

Я похитав головою. Мовляв, не довелося.

— В опері принца й птахолова ведуть до замку три хлопчики, що пливуть на хмарі. Та насправді це — боротьба царства дня і царство ночі. Царство ночі намагається забрати принцесу в царство дня. Однак головні персонажі опери перестають розуміти, де правда — кого тримають в ув'язненні, а кого ні. Ясна річ, наприкінці принц сходиться з принцесою, Папагено з Папагеною, а лиходії провалюються в пекло.

Мускат провела пальцем по оправі окулярів.

— Однак зараз ви не маєте ні птахолова, ні чарівної флейти, ні дзвіночків.

— У мене є колодязь, — сказав я.

— Якщо ви зможете дістати його... — Мускат привітно усміхнулася, наче розгорнула переді мною шикарний носовичок, — ...цей ваш колодязь. Але ж усе має свою ціну.

Коли я втомлювався розповідати про себе або не знаходив потрібних слів, Мускат, даючи мені перепочити, розказувала про своє дитинство, але її історії виявлялися набагато довшими й заплутанішими від моїх. Крім того, вона не дотримувалася певного порядку — залежно від настрою, перестрибувала з одного на інше, без жодних пояснень змінювала послідовність подій у часі або раптом виводила на сцену важливого персонажа, про якого я раніше нічого не чув. Щоб збагнути, до якого періоду її життя відноситься той чи інший епізод, доводилося щосили напружувати мозок, але й це не завжди допомагало. Вона розповідала про те, що бачила на власні очі, і водночас про те, свідком чого ніколи не була.

Солдати повбивали леопардів, повбивали вовків і ведмедів. Найбільше часу забрав розстріл двох здоровенних ведмедів. Навіть продірявлені кількома десятками куль з гвинтівок, ведмеді люто кидалися на залізне пруття клітки, шкірили зуби й ричали, бризкаючи слиною. На відміну від звірів з родини котів, що загалом примирилися з долею (принаймні так здавалося збоку), вони ніяк не могли зрозуміти того, що їх убивають. Можливо, тому розставання з тимчасовим станом, що називається життям, забрало надто багато часу. Коли нарешті солдати добили ведмедів, то падали з ніг від втоми. Лейтенант поставив пістолет на запобіжник і витер картузом піт, що скочувався по чолу. Серед глибокої тиші дехто з солдатів з досади голосно плював на землю. Під їхніми ногами валялися гільзи, схожі на недокурки. У солдатських вухах усе ще відлунювали постріли. Молодий солдат, якого через сімнадцять місяців заб'є до смерті на шахті під Іркутськом радянський наглядач, глибоко дихав, відвертаючись від ведмежих трупів, і з усієї сили стримував блювоту, що підкочувалася до горла.

Слонів вони все-таки не вбили. Бо побачивши їх на власні очі, зрозуміли, що вони

надто великі. Перед слонами гвинтівки в солдатських руках здавалися маленькими іграшками. Після коротких роздумів лейтенант вирішив їх не чіпати. Дізнавшись про це, солдати полегшено зітхнули. Як не дивно — а може, й ні, — усі подумали: у бою людину вбити легше, ніж звіра в клітці. Навіть якщо, можливо, сам станеш убитим.

Щойно вбитих звірів робітники зоопарку витягли з кліток, завантажили на візки й відвезли в порожній склад. Там тварин, різного виду і розмірів, поскидали на підлогу. Простеживши за цією роботою, лейтенант зайшов у контору директора зоопарку й попросив підписати потрібні документи. Після того, вишикувавшись у колону, солдати покинули зоопарк, сповнюючи повітря залізним брязкотом так само, як тоді, коли йшли сюди. Робітники-китайці змили водою з шлангів чорні плями крові на підлозі кліток, зішкребли щітками зі стін подекуди прилиплі шматки м'яса. Упоравшись із цим, вони подалися до ветеринара із синьою плямою на щоці питати, що він збирається робити з мертвими звірами. Той не знав, що відповісти. За звичайних обставин, коли вмирала тварина, він звертався до спеціальної служби. Однак тепер, коли кровопролитні бої наближалися до столиці, ветеринар не сподівався, що за одним телефонним дзвінком хтось приїде й забере трупи. Літо було в розпалі, й навколо чорними роями вже літали мухи. Найкраще було б викопати яму й поховати в ній звірів, але зараз з такою великою ямою наявна кількість робітників не могла дати ради.

Тоді робітники сказали ветеринарові:

— Докторе, якщо ви віддасте нам убитих звірів, ми самі все зробимо. Вивеземо на візках за місто й розумно розпорядимося. Нам друзі допоможуть. Клопоту вам не завдамо. Але за це нам хотілося б дістати шкури й м'ясо. Особливо ведмеже м'ясо. З ведмедів і тигрів роблять ліки, а тому за них добре платять. Тепер уже пізно казати, але солдатам треба було цілитися тільки в голови. Тоді й шкури мали б порядну ціну. Та хіба ж так, по-дилетантському, годиться стріляти? Якби від самого початку нам доручили — ми впоралися б набагато краще.

Кінець кінцем, ветеринар пішов на таку угоду. Нічого іншого не залишалося. Що й казати, це їхня країна.

Невдовзі в зоопарку з'явилося з десяток китайців з порожніми візками. Убитих тварин вони виволікали зі складу, вантажили й прив'язували, накриваючи очеретяними матами. Усе це вони робили мовчки, з незмінним виразом обличчя. Скінчивши завантаження, китайці потягли кудись свої старі візки, які під вагою різко скрипіли, немов астматик. Ось так того спекотного серпневого дня закінчилася розправа — за словами китайців, вкрай невміла — над тваринами. Залишилося тільки кілька чисто прибраних порожніх кліток. Збуджені мавпи все ще викрикували свої незрозумілі слова. Несамовито метушилися в тісній клітці борсуки. Птахи відчайдушно лопотіли крильми, розкидаючи навколо пір'я. Безперестанку сюрчали цикади.

Коли після розстрілу солдати повернулися до свого штабу, а останніх два робітники-китайці зникли десь разом з візком, завантаженим трупами звірів, зоопарк спустів, наче дім, з якого вивезли меблі. Присівши на край уже давно висохлого фонтана, ветеринар звів очі до неба й споглядав білі хмари з чіткими обрисами.

Прислухався до сюрчання цикад. Заводного птаха вже не було чути, але ветеринар не звертав на це уваги. Зрештою, він ніколи й не чув його. Його голос знав тільки нещасний молодий солдат, якого потім убили лопатою на шахті в Сибіру.

Ветеринар добув із нагрудної кишені промоклу потом пачку сигарет, узяв одну в рот і чиркнув сірником. Та, підносячи вогонь до сигарети, помітив, що в нього дрібно тремтять руки. Тремтіння ніяк не вгамовувалось, і закурити вдалося тільки з третього сірника. Однак це не означає, що остання подія в зоопарку стала для нього особливим емоційним потрясінням. Перед його очима майже за одну мить "ліквідували" стільки тварин, а він чомусь не відчував ні подиву, ні смутку, ні гніву. Він узагалі майже нічого не відчував. Просто вкрай розгубився.

Він якийсь час сидів, димлячи сигаретою, і намагався дати лад своїм відчуттям. Уважно подивився на руки, складені на колінах, потім знову перевів погляд на хмару, що плила в небі. Світ, що відображався в його очах, зовні здавався таким же, як завжди. Особливих змін у ньому він не помічав. Але все-таки це, напевне, був інший світ. Урешті-решт він сам належить цьому світові, де щойно "ліквідовано" ведмедів, тигрів, леопардів і вовків. Ще вранці всі вони жили, а зараз, о четвертій годині, їх уже немає. З тваринами розправилися солдати, і навіть їхніх трупів не залишилося.

Між цими двома різними світами, напевне, утворилася глибока розколина. "Вона, напевне, є", — думав ветеринар, та ніяк не міг збагнути, у чому вона полягає. Зовні світ мав той самий, як завжди, вигляд. Але ветеринара бентежила незнайома раніше байдужість.

Раптом він відчув страшну втому. Згадав, що минулої ночі майже не спав, і подумав: "От би лягти де-небудь під деревом, у прохолодному затінку, й поспати хоч трошки, ні про що не думати, занурившись у безмовну темряву". Ветеринар зиркнув на годинник. Треба нагодувати решту тварин, полікувати бабуїна з високою температурою. Роботи справді була ціла купа. Але наразі, що б там не було, йому треба поспати. Про решту можна подумати потім.

Ветеринар подався в гайок і ліг горілиць на траві, подалі від людського ока. Затінена деревами трава приємно холодила й пахла, як колись, у незабутньому дитинстві. Великі маньчжурські коники-стрибунці, жваво скрекочучи, стрибали через його обличчя. Лежачи, він ще раз закурив. На щастя, руки вже не тремтіли. Глибоко затагуючись димом, ветеринар уявив собі, як китайці здирають шкуру з убитих недавно тварин і шматують їхнє м'ясо. Раніше йому кілька разів доводилося спостерігати, як вони це роблять. Напрочуд спритно й уміло. Тварин розбирали миттю, відділяючи шкуру, м'ясо, нутроші, кістки. Здавалось, усе це від самого початку існувало окремо і лише випадково з'єдналося водно. "Як тільки я прокинуся після короткого сну, — думав ветеринар, — м'ясо вже лежатиме на ринку. Оце так спритність!" Він зірвав жмутик трави й трохи насолоджувався її м'якістю. Потім загасив сигарету й, глибоко зітхнувши, випустив з легенів залишки тютюнового диму. Коли заплющив очі, шурхіт коників-стрибунців лунав набагато гучніше — здавалось, ніби коники, що стрибають навколо нього, великі, як жаби.

"Може, світ схожий на обертові двері? — раптом майнуло в його ослаблій свідомості. — У котру секцію ти потрапиш, залежить від того, куди ступила твоя нога. В одній секції тигри живуть, в іншій — ні. От і все. Жодної логічної послідовності в цьому немає. А якщо так, то вибір насправді нічого не означає. Мабуть, тому я ніяк не можу відчувати розколини між світами". Однак далі його міркування не пішли. Заглиблюватися в такі нетрі він уже не міг. Тілесна втома була такою важкою і задушливою, наче мокра ковдра. Він уже ні про що не думав, а лише вдихав пахощі трав, слухав, як шурхочуть коники-стрибунці, і відчував, як густа тінь щільною плівкою огортає тіло.

І нарешті він занурився у глибокий пополудній сон.

Підкорившись наказу, транспортне судно зупинило двигуни й незабаром завмерло на поверхні моря. У нього не залишилося жодних шансів утекти від новітнього швидкохідного підводного човна, незмінно перебуваючи під прицілом його палубної гармати й двох кулеметів. Команда човна готувалася відкрити вогонь у будь-яку мить. Однак між цими двома кораблями все ще зберігалася дивна тиша. Моряки підводного човна стояли на палубі й дивилися на транспортне судно так, ніби не мали що робити. Чимало з них навіть не наділи касок. Була середина безвітряного літнього дня, корабельні двигуни заглухли, і тільки було чути, як мляво плюскочуться об борти невисокі хвилі. Підводному човну подали сигнал: "Ми — транспортне судно. Перевозимо цивільних осіб без зброї. Військового спорядження й персоналу на борту нема. Рятівних шлюпок мало". На це з підводного човна різко відповіли: "Це не наша проблема. Відкриваємо вогонь точно через десять хвилин незалежно від того, залишите ви судно чи ні". На цьому обмін сигналами закінчився. Капітан транспортного судна вирішив не повідомляти пасажирів про зміст переговорів. Бо яка з цього користь? Можливо, комусь пощастить вижити. Але більшість піде на дно разом із цією нещасною здоровенною посудиною. Капітан хотів наостанок ковтнути віскі, але взяти пляшку цього напою, яким так дорожив, із шухляди свого стола в каюті вже не мав часу. Він зняв головний убір і подивився на небо з надією, що раптом якимсь чудом там з'явиться ескадрилья японських винищувачів. Однак цього не сталося. Капітан зробив усе, що міг. Він знову подумав про віскі.

Коли минув час відстрочки відкриття вогню, на палубі підводного човна несподівано зчинилася дивна метушня. Офіцери, що стояли на підвищенні коло рубки, про щось квапливо заговорили, й один з них швидко спустився на головну палубу і заходився голосно передавати морякам якусь команду. Почувши її, моряки на вогневій позиції злегка заворушилися. Один рішуче труснув головою і кілька разів ударив кулаком ствол гармати. Інший зняв каску й подивився на небо. Що означала поведінка моряків підводного човна, важко було пояснити. Гнів, радість, розчарування чи збудження? Пасажири на транспортному судні не могли зрозуміти, що сталося або що може статися. Вони пильно, затамувавши подих, стежили за рухом моряків так, ніби дивилися пантоміму без певної програми, але з особливо важливим змістом, сподіваючись хоч трошки дізнатися про те, що відбувається. Та невдовзі хвилювання серед моряків почало поволі влягатись, і за наказом унтер-офіцера палубну гармату

вмить розрядили. Орудуючи рукоятками, вони повернули в початкове положення гармату, націлену на транспортне судно, і закрили її зловісно чорне дуло. Снаряди спустили, а команда бігцем кинулася до люків. Тепер моряки пересувалися жваво, без зайвих рухів і слів.

На підводному човні низько й упевнено заревли двигуни, кілька разів загула сирена, подаючи сигнал: "Команді покинути палубу". Човен рушив уперед і почав занурюватися, здіймаючи велику білу піну, ніби нарешті дочекавшись, що моряки залишать палубу й задрять зсередини люки. Вода накрила продовгувату палубу, поглинула палубну гармату. Розтинаючи густу синяву моря, спускалася вглиб рубка, услід за нею, ніби ховаючи будь-які свідчення свого існування, зникли антена й перископ. Якийсь час поверхня моря взялася жмурами, але невдовзі також і їх не стало. Залишилося напрочуд спокійне того пополудня літнє море.

Підводний човен зник так само швидко, як і з'явився, а пасажирів транспортного судна застигли на палубі в незмінній позі й не спускали очей з морської поверхні. Ніхто навіть не кашлянув. Прийшовши до тями, капітан віддав команду штурману, той передав її в машинне відділення, і стародавній двигун запрацював, протяжно заревівши, як собака, що дістав стусана від господаря.

Затамувавши подих, команда транспортного судна приготувалася до торпедної атаки. Можливо, з якоїсь причини американці вирішили не витратити часу на гарматний обстріл, а замінили його швидкою торпедною атакою? Транспортне судно стало виписувати зигзаги, капітан і штурман, з біноклями в руках, удивляючись у сліпучу поверхню моря, шукали фатального білого сліду торпеди. Однак торпеда так і не з'явилася. І тільки через двадцять хвилин після зникнення підводного човна люди нарешті звільнилися від смертельного прокляття, що нависало над ними. Спочатку вони не вірили власним очам, але поволі впевнилися, що смерть їх оминула. І капітан не розумів, чому американці раптом відмовилися обстрілювати судно. Власне, що сталося? (Пізніше стало відомо, що тоді, коли підводний човен готувався до атаки, з американського штабу прийшов наказ не розпочинати бойових дій, якщо супротивник не нападе першим. 14 серпня японський уряд повідомив союзників, що приймає умови Потсдамської декларації і погоджується на беззастережну капітуляцію.) Коли напруження спало, дехто з пасажирів одразу розплакався, але більшість не могла ні плакати, ні сміятися. Упродовж кількох годин, а дехто — і днів, вони почувалися немов самі не свої. Гострі колючки кошмару, що вгризлися в їхні легені, серце, хребет, мозок і лоно, залишили свій невитравний слід назавжди.

Маленька Мускат Акасака впродовж цього часу міцно спала на руках у матері. Проспала як убита понад двадцять годин. Мати голосно озивалася до неї, ляскала по щоках, але марно — вона не прокидалася. Наче пірнула на морське дно. Дихання ставало щораз рідшим, пульс — усе повільнішим. Та коли судно прибуло до Сасебо, вона раптом пробудилася, наче якась потужна сила повернула її назад у цей світ. А тому Мускат не бачила, як американський підводний човен зупинив підготовку до атаки й зник. Про всі ці перипетії вона дізналася набагато пізніше від матері.

Транспортне судно сяк-так добралось до Сасебо вранці наступного дня, 16 серпня, після десятої. У порту панувала зловісна тиша, зустрічати пасажирів не прийшов ніхто. Навколо зенітної батареї при вході у гавань — також ні душі. І тільки літнє сонце немилосердно палило своїм промінням землю. Здавалось, ніби весь світ охопила глибока байдужість. А в пасажирів судна склалося враження, начебто вони помилково потрапили в країну мертвих. Після довгих років, проведених на чужині, вони мовчки споглядали рідну землю. Опівдні 15 серпня по радіо передавали імператорський указ про закінчення війни. Сім днів перед тим атомна бомба спалила дощенту Нагасакі. А через кілька днів піски історії проковтнули державу-привид — Маньчжоу-Го. Така ж доля мимоволі спіткала й ветеринара з родимкою на щоці, що опинився не в тій секції обертових дверей.

11

Ну, а тепер наступне запитання

(З погляду Мей Касахари. Частина 3)

"Добрий день, Заводний Птаху!

Ви зробили те, що я просила наприкінці останнього листа? Думали про те, де я зараз і що роблю? Хоч щось уявили собі?

Припустімо, однак, що ні до чого не додумалися. Напевне, так воно й сталося. Ну, тоді я сама розповім.

Працюю я зараз на одній фабриці. Досить великій. У містечку на березі Японського моря, точніше, у горах на околиці містечка. Я сказала "на фабриці", а ви, мабуть, уявили собі, що це могутній завод, де гуркочуть найсучасніші машини, повзуть конвеєри, а з димарів дим валить? Зовсім ні. Територія фабрики простора, світла й тиха. Диму нема. Ніколи не думала, що бувають у світі такі просторі фабрики. Досі я побувала один раз на фабриці — у початковій школі нас водили в місті на екскурсію туди, де виробляють карамельки. Пам'ятаю тільки шум, тісноту й людей, що працювали мовчки, з похмурими обличчями. От чому слово "фабрика" пов'язується в моїй пам'яті з ілюстрацією в підручнику до теми "Промислова революція".

На фабриці працюють майже самі дівчата. Трохи остеронь, в окремій будівлі, — лабораторія, де чоловіки в білих халатах із серйозним виразом обличчя розробляють щось нове, але їх порівняно небагато. Решта — дівчата віком від шістнадцяти до двадцяти шести. Відсотків сімдесят з них, як і я, мешкають у гуртожитку на фабричній території. Бо доїжджати з містечка на роботу на автобусі або автомашині важко, та й гуртожиток першокласний. Будівля нова, у всіх окремі кімнати, їжа смачна — на вибір, усе добре оснащено, а плата за проживання мала. Басейн з теплою водою, бібліотека, якщо хочеш, можеш займатися чайною церемонією, ікебаною (щоправда, це не для мене) або записатися у спортивний гурток. От чому деякі дівчата, що раніше їздили на роботу з дому, перебралися до гуртожитку. На суботу й неділю навідуються до батьків, ходять у кіно, з хлопцями зустрічаються. Тому по суботах — гуртожиток як пуста. Таких, як я, кому на вихідні нема куди їхати, мало. Та, як я вже писала, мені подобається безлюддя в гуртожитку наприкінці тижня. Я тоді читаю, слухаю голосну

музику, прогулююся по горах або, як оце зараз, пишу вам листа.

Дівчата на фабриці тутешні, селянські дочки. Не всі, звісно, але більшість — міцні, здорові, життєрадісні й працьовиті. Великих підприємств у цьому краї майже немає, і досі дівчата після закінчення середньої школи звичайно подавалися до великих міст у пошуках роботи. Дівчата в містечку не залишалися, парубки не мали з ким одружитися, й населення зменшилося. Із цієї причини міська влада залучила підприємців до будівництва заводу або фабрики, виділивши для цього велику земельну ділянку. Тепер уже дівчатам не доводиться звідси виїжджати. Гадаю, зовсім непогано придумано. Адже сюди стали приїжджати навіть люди зі сторони — як-от я. Тутешні дівчата закінчують середню школу (або, як я, кидають навчання) і влаштовуються працювати на фабриці, а коли назбирають грошей і досягають відповідного віку — виходять заміж. Потім звільняються з роботи, народжують двоє-трьох дітей і стають усі однаковими — повними, як тюлені. Звісно, бувають і такі, що заміж виходять, але роботи не полишають. Однак більшість звільняється.

Цікаво, ви здогадалися, де я перебуваю?

Ну, а тепер наступне запитання: що, власне, роблять на цій фабриці?

(Підказка) Ми з вами одного разу виконували роботу, яка має стосунок до цієї фабрики. Ходили на Гіндзу й проводили дослідження, пригадуєте?

Ну, Заводний Птаху! Навіть ви мали б уже здогадатися!

Так, я працюю на фабриці, де виробляються перуки. Здивувалися?

Я вже розповідала, як через півроку втекла з цього першокласного готелю-в'язниці-лісової школи й байдикувала удома, мов собака з поламаною ногою. І саме тоді я раптом згадала про фабрику перук. "У нас на фабриці дівчат не вистачає. Як захочеш попрацювати — будь-коли приймемо", — сказав мені колись напівжартома мій начальник з фабрики перук. Навіть показував розкішний буклет про неї. Пригадую, вона мені дуже сподобалася, і я навіть подумала, що було б непогано в ній попрацювати. За його словами, дівчата на фабриці виконують ручну роботу — вставляють волосся в перуки. Перука — штука делікатна, не те що алюмінієва каструля, яку штампують машиною. Як не закріпиш волосся голкою ретельно, жмутик за жмутиком, то першокласної перуки не зробиш. Вам не здається, що від такої роботи голова крутиться? А ви знаєте, скільки в людини волосинок на голові? Сотні тисяч! І всіх їх треба прикріпити руками. Посадити, як рис на полі. Але тутешні дівчата не нарікають. У цій провінції зима довга, випадає багато снігу, і дівчата в селі здавна звикли заробляти гроші рукоділлям. Така робота для них не тягар. Тому, кажуть, фірма вибрала саме цю місцевість для будівництва своєї фабрики.

Правду кажучи, мені здавна подобалося рукоділля. По мені не видно, але я вмю добре шити. У школі мене вчителі хвалили. Не вірите? Та це чиста правда! От я і подумала, чи не поїхати мені в гори, на фабрику, працювати руками з ранку до вечора й трохи пожити так, щоб не забивати собі голову зайвими думками? Школа мене до краю втомила, однак далі байдикувати й залежати від батьків також остогидло (можливо, як і їм), а взятися до чогось серйозного не хотілося... тож нічого іншого не

залишалося, як податися на фабрику.

Заручившись підтримкою батьків та рекомендацією знайомого начальника (йому сподобалася моя колишня тимчасова робота на його замовлення), я пройшла в їхній головній токійській фірмі співбесіду, через тиждень зібрала своє добро — одяг і магнітолу, — сіла в "сінкансен".[47] Потім перескочила в електричку й добралася до цього вбогого містечка. Мені тоді здалося, ніби я потрапила на край світу. Коли зійшла на станції, відчула таку безнадію, що подумала: помилилася. Та врешті-решт виявилось, що вчинила правильно. Минуло майже півроку, і я тут прижилася без жодних проблем і нарікань.

Сама не знаю чому, але я цікавлюся перуками давно. І не просто цікавлюся, а скоріше вони мене чимось приваблюють. Як деяких хлопців — мотоцикли. Раніше я цього не усвідомлювала, та коли зайнялася дослідженням стосовно кількості лисих на вулиці (у нашій фірмі їх називали "людьми з проблемами рідкого волосся"), то переконалася, що їх на світі справді багато. Не скажу, що вони мені особисто подобаються, але й проти них нічого не маю. Скажімо, якби у вас, Заводний Птаху, волосся було менше, ніж зараз (хоча, гадаю, незабаром так і буде), то моє ставлення до вас не змінилося б. Здається, я вже вам казала: може, люди бояться полисіти тому, що це нагадує їм про кінець життя? Страшно цікаво!

Я десь чула, що люди ростуть до певного віку (чи то до дев'ятнадцяти, чи то до двадцяти — забула), а потім тіло тільки зношується. А якщо так, то нема нічого дивного в тому, що волосся рідшає і випадає. Адже зношення тіла не припиняється. Тож можна сказати, що все це звичайний, природний процес. Тільки от що незрозуміло: одні люди лисіють ще в молодості, а інші старіють без лисини. Якби я була лисою, то нарікала б на несправедливість. Не хотіла б світити лисиною. Хоча така проблема мене не стосується, я добре розумію душевний настрій таких людей.

Крім того, у більшості випадків людина не винна в тому, скільки в неї випаде волосся — менше чи більше, ніж в інших. Мій начальник, коли я там підробляла, казав, що згідно з результатами наукових досліджень на дев'яносто відсотків гени визначають, полисіє людина чи ні. Хто отримав від батька чи від діда такий ген, той рано чи пізно полисіє. Цього разу вже не скажеш, що все залежить від людської волі. У певний час встане ген і скаже: "Ну що ж, пора до роботи!" (правда, не знаю, чи ген на це здатний), тож волосся нічого не залишається, як випадати. Хіба це справедливо? Звичайно, ні.

В усякому разі, тепер ви знаєте, що я щодня, не жалкуючи сил, працюю на далекій фабриці. Щодо перук маю глибоке особисте зацікавлення. Наступного разу напишу трохи докладніше, як працюю, як живу.

Ну, бувайте!"

12

Ця лопата справжня чи ні?

(Що відбулося вночі. Частина 2)

Коли підліток міцно заснув, йому приснився дуже виразний сон. Він розумів, що це

сон, і завдяки цьому відчував полегшення. "Я знаю, що це сон — отже, перед тим був не сон. Тоді все було справжнім. Я можу точно відрізнити одне від одного".

Уві сні підліток серед ночі вийшов у безлюдний сад, узяв лопату й почав розкопувати ту яму, яку засипав цибань. Лопата спиралася на стовбур дерева. Оскільки яму цибань засипав нещодавно, то копання виявилось не надто важким. Однак п'ятирічному підлітку досить було потримати в руках важку лопату, як він захекався. Крім того, підліток вийшов босим, і ступні страшно мерзли. Але він пихтів й орудував лопатою, аж поки не показався той згорток, який закопав цибань.

Заводний птах перестав кричати. Не з'являвся і коротун, що видряпався на сосну. Навколо панувала тиша, від якої дзвеніло у вухах. Цибань і коротун наче кудись зникли. "Але ж, урешті-решт, це сон, — подумав підліток. — Заводний птах і схожий на батька дядько, що виліз на дерево, — не сон, а ява. І ніякого зв'язку між тим і цим немає. Та от що дивно: зараз, уві сні, я розкопую яму, вириту насправді. Як відрізнити, де сон, а де не сон? Наприклад, ця лопата справжня чи тільки сниться?"

Що більше підліток думав, то менше розумів. Тому перестав сушити собі голову й з усієї сили копав. Нарешті лопата наткнулася на згорток.

Підліток обережно, щоб не пошкодити, обкопав згорток, опустився на коліна й вийняв його з ями. З ясного, безхмарного неба, не зустрічаючи жодної перешкоди, на землю лилося вологе світло повного місяця. Як не дивно, уві сні підліток не відчував страху. Понад усе ним заволоділа цікавість. Розкривши згорток, він виявив людське серце. Воно було такого ж кольору і форми, як на малюнку в атласі. Серце ще жило й ворухилося, наче щойно покинута дитина. І хоча кров не витікала з перерізаних артерій, воно енергійно пульсувало. У вухах підлітка гупало: бум! бум! бум! Це калатало його власне серце. Обидва серця — поховане і власне — билися в унісон, ніби про щось перемовляючись.

Переводячи подих, підліток рішуче сказав собі: "Нема чого боятися! Це ж просто людське серце. В атласі зображено таке ж. Кожна людина має серце. Я також". Заспокоївшись, він загорнув серце в ганчірку, поклав у яму й засипав землею. Потім затоптав землю босими ногами, аби ніхто не помітив, що яму розкопували, лопату притулив до дерева там, де вона раніше стояла. Уночі земля була холодна, немов лід. Після цього підліток видряпався на підвіконня і заліз назад у теплу, добре знайому кімнату. Обтрисив ступні над відром для сміття, щоб не забруднити простирadlo, і, забравшись у ліжку, вирішив заснути, але помітив, що тут уже хтось лежить. Замість нього спав хтось, накрившись ковдрою.

Розгнівавшись, підліток щосили смикнув за ковдру. "Гей, ти! Забирайся! Це моє ліжко!" — спробував він крикнути, але голос кудись пропав. Бо в ліжку він побачив самого себе. Лежав у постелі й мирно уві сні посапував. Підліток, утративши дар мови, завмер як укопаний. "Якщо я вже сплю тут, то де ж спати мені іншому?" Підліток уперше по-справжньому злякався. Страх, здавалось, пронизував холодом до самих кісток. Підліток хотів закричати. Якомога голосніше й різкіше, аби розбудити себе, котрий спав, і всіх людей у домі. Та голосу не було. Хоч як він старався, а жоден звук не

виходив з рота. Тоді підліток схопив себе сплячого за плече й щосили потряс. Однак сплячий не прокидався.

Хоч-не-хоч підліток зняв із себе кофту на гудзиках, кинув її на підлогу й, силоміць відсунувши сплячого двійника, втиснувся на край вузького ліжка. Треба ж було забезпечити собі місце! Бо інакше його випхнуть із цього світу. Лежати було незручно, навіть подушки не вистачало, та як тільки він ліг, очі склепилися самі. Підліток уже ні про що не міг думати і наступної миті заснув.

Коли наступного ранку підліток прокинувся, то побачив, що лежить сам-один посеред ліжка. Як завжди, подушка була в нього під головою. Поруч — нікого. Він неквапливо підвівся й оглянув кімнату. З першого погляду в ній нічого не змінилося. Усе те саме — і стіл, і шафи, і торшер. Стрілки настінного годинника показували 6:20. Але підліток знав: щось тут негаразд. Хоча зовні нічого начебто не змінилося, але минулої ночі він заснув в іншому місці. Відрізнялося все — і повітря, і світло, і звуки, і запахи. Можливо, інша людина цього не помітила б, а от він відчув різницю. Він скинув ковдру й оглянув себе. По черзі ворухнув пальцями. Вони його слухалися — і на руках, і на ногах. Нічого не боліло, не свербіло. Підліток зліз з ліжка й подався до туалету. Справив малу нужду, став перед умивальником і поглянув у дзеркало. Зняв піжаму, виліз на крісло і оглянув своє біле маленьке тіло. Нічого особливого на ньому не помітив.

Та все-таки щось було не так. Підлітку здалося, ніби його помістили в іншу оболонку. Він зрозумів, що ще не звик до свого нового тіла. Відчував у ньому щось несумісне з його колишньою натурою. Підліток раптом відчув себе безпорадним і хотів гукнути: "Мамо!" Та голос пропав. Голосові зв'язки не могли викликати коливання повітря. Здавалось, слово "мама" зникло із цього світу. Однак невдовзі підліток збагнув, що зникло не слово.

13

Таємниче лікування М

АРТИСТИЧНИЙ СВІТ, ЗАРАЖЕНИЙ ОКУЛЬТИЗМОМ

Із щомісячника "...", грудень

...У більшості випадків відомості про окультні методи лікування, які останнім часом стали своєрідною модою в артистичному світі, поширюються усно, через знайомих людей, та інколи до цього долучаються і якісь таємні організації.

Візьмімо для прикладу 33-річну актрису М. Років десять тому вона здобула визнання, знявшись у другорядній ролі в одному телесеріалі, і відтоді виступала в провідних ролях на телебаченні та в кіно. Шість років тому М. вийшла заміж за одного "молодого бізнесмена", власника великої ріелторської фірми. Перші два роки подружнього життя пройшли начебто без жодних проблем. Справи в її чоловіка просувалися успішно, та й вона мала певні досягнення на артистичній ниві. Однак потім його побічний бізнес на Роппонгі — клуб і бутик, відкриті на її ім'я, — потрапив у скрутне становище й обріс боргами, які формально лягли на неї. М. ніколи не думала ставати діловою жінкою, але, видно, чоловік хотів розширити свій бізнес, а тому майже

силоміць переконав її взяти в ньому участь. Подейкували, начебто чоловіка втягли в якусь аферу. До того ж, уже давно М. не знаходила спільної мови з чоловіковими батьками.

Пішли чутки, ніби за таких обставин між подружжям настав розлад. Невдовзі вони роз'їхалися, а два роки тому, залагодивши проблему боргів, нарешті розлучилися офіційно. Після того в М. з'явилися симптоми депресії, й вона перестала зніматися, бо потребувала постійного лікування. За словами одного співробітника студії, де працювала актриса, після розлучення її регулярно мучили нестерпні галюцинації. Приймаючи проти них заспокійливі засоби, вона підірвала своє здоров'я настільки, що про акторську кар'єру мусила б забути. "Вона втратила здатність зосереджуватися, так потрібну на знімальному майданчику. Уся її чарівність кудись пропала. Будучи зроду серйозною людиною, вона багато думала про те, що з нею відбувається, і через це її психічний стан тільки погіршився. На щастя, після розлучення її фінансове становище залишилося задовільним, тож М. якийсь час могла не думати про роботу".

М. була далекою родичкою дружини відомого політика, колишнього міністра, що любила її як рідну дочку. Два роки тому родичка познайомила М. з однією жінкою — екстрасенсом, яка, кажуть, лікувала небагатьох людей з вищого товариства. За рекомендацією родички М. майже цілий рік регулярно ходила до неї на сеанси, але ніхто не знає, у чому конкретно полягало це лікування. Бо сама М. розповідати про нього твердо відмовлялася. В усякому разі, завдяки постійному спілкуванню із цією жінкою здоров'я М. значно поліпшилося, і незабаром вона відмовилася від заспокійливих засобів. Зникла незвична набряклість, волосся знову стало густим, а сама вона — привабливою. Поправився її психічний стан, і М. поступово вернулася до роботи актрисою. А тому на цьому вона закінчила лікування.

Однак у жовтні цього року, коли спогади про пережитий кошмар почали розвіюватися, колишня хвороба раптом вернулася. Як на біду, це сталося за кілька днів до серйозної роботи, з якою впоратися в такому стані вона не могла. М. вирішила зв'язатися з жінкою, яка її лікувала, й попросити повторити лікування. Однак цього разу жінка чомусь відмовилася. "Вибачте, але я нічого не можу для вас зробити. Я більше такого лікування не практикую. Не маю ні сил, ні здатності. А втім, якщо обіцяєте зберігати таємницю, то я можу познайомити вас з однією людиною. Якщо скажете комусь про це хоч одне слово, то пожалієте. Зрозуміли?"

Жінка пояснила М., як дістатися до місця, де її зустрів чоловік років тридцяти, із синьою плямою на обличчі. Під час сеансу він не промовив ні слова. Але лікування виявилось "неймовірно ефективним". Назвати плату за сеанс М. відмовилася, але можна припустити, що "гонорар за консультацію" становив досить значну суму.

От що розповіла про загадкове лікування М. Її "дуже близька подруга", що заслуговує довіри. Спочатку актриса зустрілася в одному готелі в центрі міста з юнаком, який провів її до підземного VIP-паркінгу, звідки вони на "великому чорному автомобілі" прибули на місце. Про саме лікування так і не вдалось нічого дізнатися. М. сказала подрузі: "У цих людей потужна сила, і якщо я порушу обіцянку, то мені так не

минеться".

М. відвідала це місце лише один раз, але після цього приступи припинилися. Ми хотіли розпитати саму М. про подробиці лікування і про ту загадкову жінку, але вона, як ми і сподівалися, відмовилась від зустрічі. За словами одного експерта, ця "організація", видно, уникає контактів з людьми з артистичного світу і надає перевагу політикам і фінансистам, що вміють тримати язик за зубами. Тому роздобути додаткової інформації від людей з артистичного світу наразі не вдалося...

14

Непроханий гість

Чого не можна позбутися

Людина — не острів

Коли після восьмої вечора стало зовсім темно, я тихенько відчинив хвіртку на задвір'ї й вийшов на доріжку. Хвіртка така вузька й низька, що протиснутися в неї ледве вдається. Заввишки з метр, вона так уміло замаскована в самому кінці огорожі, що ззовні її не побачиш очима і не намацаєш руками. Як завжди, доріжка проступає з темряви в холодному білому світлі ртутної лампи у дворі дому Мей Касахари.

Хутко зачинивши хвіртку, я квапливо йду доріжкою. Проходжу повз будинки вздовж неї і за огорожею мигцем бачу силуети людей, що сидять у вітальнях і їдальнях за вечерею або дивляться телесеріали по телевізору. З кухонних вікон і вентиляторів пливуть запахи страв. Приглушивши звук, хлопчина вправляється у виконанні якогось швидкого пасажу. У вікні другого поверху видно серйозне обличчя маленької дівчинки, яка вчить за столом уроки. Чути, як свариться жінка з чоловіком. Захлинається плачем немовля. Десять дзвонить телефон. Доріжка переповнюється реальністю — звуками, образами, вимогами, відповідями, — як посуд водою.

Аби заглушити кроки, як звичайно, я надіваю тенісні тапочки. Треба йти не надто швидко, але й не надто повільно. Важливо не привертати до себе уваги без потреби, не перечепитися ненароком об "реальність", що заповнює все навколо. Я пам'ятаю тут усі повороти й перепони. Навіть у п'ятьмі можу пройти доріжкою, ні на що не наштовхнувшись. Нарешті підходжу до задвір'я мого дому, зупиняюся й, озируючись навколо, перелажу через низьку огорожу.

У темряві дім пригнувся переді мною, немов кістяк велетенської тварини. Відчинивши чорний хід на кухню, вмикаю світло й замінюю воду в котячій мисці. Добуваю з буфета банку консервів, відкриваю. Почувши цей звук, хтозна-звідки з'являється Макрель. Потершись кілька разів об мою ногу, він з апетитом береться до їжі. А тим часом я виймаю з холодильника холодне пиво. Вечеряю завжди в "садибі", де страви готує Цинамон, а дома обходжуся простим салатом або шматком сиру. Сьорбаючи пиво, саджаю кота на коліна, щоб пересвідчитись, який він теплий і м'який. Провівши цілий день у різних місцях, ми переконуємося, що повернулися додому.

Однак цього разу, вернувшись додому й простягнувши, як звичайно, руку, щоб запалити світло в кухні, я раптом відчув чийось присутність. Рука завмерла в темряві, слух напружився, дихання стихло. Цілковита тиша. Та в цю мить я вловив легкий

запах тютюну. Очевидно, крім мене, в домі ще хтось був. Він чекав на мене й за хвилину до мого приходу не витримав і закурив. Зробивши кілька затяжок, відчинив вікно, щоб дим вивітрився. Однак запах усе-таки залишився. Напевне, в домі незнайомиць. Двері були замкнені, а серед моїх знайомих, крім Мускат, ніхто не курить. Зрештою, якби вона хотіла зі мною зустрітися, то не чекала б у піймї.

Рука підсвідомо почала шукати в темряві бити. Але ж її тут немає. Я залишив бити в колодязі. Серце забилося неприродно голосно. Ніби вирвалося з грудей і калатає біля самого вуха. Я передихнув. Можливо, бита й не потрібна. Якщо хтось забрався сюди, щоб порішити мене, то не ждав би десь у кутку. Від цієї думки в мене засвербіли долоні. Руки прагли схопити бити. Звідкись прийшов кіт і, як звичайно, муркочучи, потерся головою об мою ногу. Однак цього разу він не просив їсти. Я по голосу здогадався. Моя рука намацала вимикач, і в кухні запалало світло.

— Вибачте, але я нагодував вашого кота, — невимушеним тоном почав чоловік, що сидів у вітальні на дивані. — Я давно на вас чекаю, Окада-сан, а він усе крутився мені під ногами й нявкав. Тож я дістав для нього з полиці їжу. Правду кажучи, я не знаюся на котах...

Чоловік усе ще сидів на дивані. Я мовчки дивився на нього.

— Напевне, ви здивувалися, що у ваш дім крадькома заліз якийсь непроханий гість і чекає. Пробачте. Чесне слово, пробачте. Можливо, ви остереглися б і не зайшли, якби я запалив світло. Тому я сидів у темряві. Ніякої шкоди я вам не завдам. Так що не бійтеся. Просто я захотів трошки побалакати з вами, Окада-сан.

Він був невисокий, у костюмі. Визначити його зріст, коли він сидів на дивані, було важко — напевне, метр п'ятдесят з гачком. Вік — від сорока п'яти до п'ятдесяти років, опецькуватий, немов жаба, і лисий. За класифікацією Мей Касахари, належав до категорії В. Щоправда, над вухами стирчали жмутики волосся, але їхній чудернацький вигляд і чорнота тільки підкреслювали лисину. Його великий ніс, видно, заклало — за кожним вдихом і видихом він із шумом стискався і роздувався, немов ковальський міх. На носі сиділи окуляри з товстими скельцями в металевій оправі. Коли чоловік говорив, на певних словах його верхня губа кривилася і з-під неї визирали нерівні прокурені зуби. Такого огидного типа мені досі не доводилося зустрічати. Він не просто був з відразливою зовнішністю, але мав у собі щось слизьке, неприємне, що не можна словами описати. Щось подібне відчуваєш, коли в темряві натикаєшся рукою на велику невідому гусінь. Він скоріше здавався частиною давно забутого кошмарного сну, ніж реальною людиною.

— Вибачте, можна закурити? — спитав він. — Я довго терпів, але сидіти й чекати без жодної сигарети — це справжня мука. Хоча визнаю, що куріння — погана звичка.

Я не знаходився, що відповісти, а тому мовчки кивнув. Чоловік із дивною зовнішністю добув з піджака пачку "Реее" без фільтра, витягнув сигарету й, голосно чиркнувши сірником, закурив. Узавши під ногами банку з-під котячих консервів, кинув у неї сірника. Видно, звик використовувати таку банку замість попільнички. Зводячи кушасті брови в одну лінію, він смачно затягнувся і від задоволення аж забурмотів. За

кожним його пихканням кінчик його сигарети спалахував яскраво-червоним вогником, неначе вуглина. Я відчинив скляні двері на веранду, аби впустити свіжого повітря. Надворі сіялася мжичка, нечутна й невидима. Я відчув її по запаху.

Усе на ньому — брунатний костюм, біла сорочка, блідо-червона краватка — мало дешевий, геть зношений вигляд. Своім забарвленням костюм скидався на стару тарадайку, нашвидкуруч перефарбовану автолюбителем. Піджак і штани — з глибокими, як долини на аерофотознімку, складками, — здавалось, не піддавалися оновленню. Біла сорочка пожовкла, один ґудзик на грудях ледве тримався на одній нитці. Крім того, сорочка була замала для нього на один-два розміри, верхній ґудзик, видно, давно відірвався, а комір недбало загнувся. Краватку з дивним візерунком, схожим на погано сформовану ектоплазму, здавалось, зав'язали дуже давно — ще в часи гурту братів Осмонд. Будь-кому з першого погляду було ясно, що цей чоловік майже не приділяє жодної уваги одягу. Та оскільки для виходу між люди треба було щось одягати, то хоч-не-хоч він дотримувався цього правила, хоча, здається, ставився до нього вороже. Можливо, чоловік мав намір носити свій одяг щодня доти, доки він не перетвориться на ньому в дрантя. Так само, як селянин у горах їздить на своєму віслиюкові з ранку до вечора, поки той під ним не здохне.

Засмоктавши в легені потрібну дозу нікотину, чоловік полегшено зітхнув, якимось дивно посміхнувся і знову заговорив:

— Ой, та я забув відрекомендуватися. Вибачте, вибачте. Мене звати Усікава. Два ієрогліфи: "усі", тобто "бик", і "кава", тобто "ріка". Легко запам'ятовується, правда? Усі знайомі кличуть Усі: "Гей, Усі!" І от дивна штука: коли мене так називають, мені щораз більше здається, що я справді бик. Як бачу де-небудь бика, навіть приязнь до нього відчуваю. Дивна річ — прізвище. А як вам здається, Окада-сан? От у вас воно що треба — "пагорб" і "поле". Я іноді думаю: от би мені таке нормальне прізвище! Та, на жаль, ніхто сам прізвища не вибирає. Як народився Усікавою, так на все життя — хочеш чи не хочеш — Усікавою й залишишся. Від початкової школи й досі всі мене кличуть: "Усі! Усі!.." І нічого тут не вдієш. Якщо в людини прізвище Усікава, то всі його так і називають, правда? Кажуть, що прізвище часто свідчить про характер, а може, навпаки — характер щораз більше змінюється відповідно до прізвища. В усякому разі моє прізвище Усікава. Але можете називати мене Усі, я не проти.

Я пішов на кухню, відчинив холодильник і повернувся з пляшкою пива. Усікаві нічого не запропонував. Бо я його додому не запрошував. Я мовчки пив пиво, а Усікава також мовчав і глибоко затягувався сигаретою. Я не сів на стілець навпроти нього, а стояв, притулившись спиною до стовпа, й поглядав на нього згори вниз. Нарешті він загасив недокурочок у банці з-під котячої їжі й підвів на мене очі.

— Окада-сан, ви, напевне, запитуєте себе, як це я відімкнув двері й опинився в цьому домі, чи не так? Мовляв, що за диво, адже ви замкнули двері, коли виходили з дому. Двері справді були замкнені. Але я маю ключ. Справжній ключ. Ось він. Подивіться.

Усікава запхав руку в кишеню піджака й, витягнувши ключ, що висів на ремінці,

показав його мені. Здається, ключ таки справді від нашого дому. Однак мою увагу привернув не ключ, а ремінець. Такий, як у Куміко. Простий, із зеленої шкіри, з металевим кільцем, що по-особливому розкривалося.

— Справжній ключ. Як самі бачите. І ремінець — вашої дружини. Щоб не було жодних непорозумінь, я кажу: його дала мені ваша дружина, Куміко. Я його не вкрав і не відібрав.

— Де зараз Куміко? — спитав я не своїм голосом.

Усікава зняв окуляри, глянув на них, ніби перевіряв, чи не запітніли, й знову начепив на носа.

— Я добре знаю, де вона. Бо, правду кажучи, я за нею приглядаю.

— Приглядаєте?

— Так, але не в такому розумінні, як ви подумали. Будьте спокійні, — сказав Усікава, засміявшись. При цьому його обличчя скособочилося, окуляри з'їхали вбік. — Не дивіться на мене так підозріло. Я тільки де в чому допомагаю Куміко-сан. Така моя робота. Як у хлопця на побігеньках. Старший, куди пошлють. Бо ваша дружина надвір не може виходити.

— Не може виходити? — знову, як папуга, повторив я за ним.

Зробивши паузу, він обливав губи.

— Нічого страшного, якщо ви не знаєте, але я не скажу вам, вона не може виходити чи не хоче. Ви, можливо, хочете знати, але, будь ласка, мене не питайте. Подробиць я не знаю. Зрештою, вам нема чого турбуватися. Силоміць її ніхто не тримає. Це ж не кіно й не роман. Такого в дійсності не буває.

Я обережно поставив пляшку з пивом на підлогу.

— До речі, що привело вас сюди?

Усікава кілька разів ляснув долонями по колінах і рішуче кивнув головою.

— Ой, справді, я вам цього ще не сказав. От забудько! Поки відрекомендовувався, з голови випало. Маю здавна одну слабкість: зайвого наговорю, а про головне забуваю. Тому часто даю маху. Я забув вам сказати, що працюю на старшого брата Куміко-сан. Звати мене Усікава... а втім, я вже це казав... коротко — Усі... Так от у пана Нобору Ватая я виконую роль, так би мовити, особистого секретаря. Ні, не такого секретаря, як у депутата парламенту. Там у них помічники вищого класу, особливі. Та загалом секретарі бувають різні, Окада-сан. Я, так би мовити, з низів. Якби я був приви́дом, то належав би до найбрудніших — таких, що забиваються десь у куток туалету або шафи. Однак я не нарікаю. Бо якби такий нечупара, як я, виліз на люди, то кинув би тінь на світлий образ Ватая-сенсея.[48] На видноту треба виставляти іншого — стрункого, з інтелігентним обличчям. Бо якби з'явився лисий карлик і сказав: "Привіт! Я — особистий секретар Ватая-сенсея", — усі попадали б зо сміху. Правду кажу чи ні, Окада-сан?

Я мовчав.

— А тому я перебрав на себе сенсееві обгородки, які не можна виставляти людям напоказ... його, так би мовити, темні справи. Усе таке... неофіційне. Моя роль —

скрипаль за сценою. Візьміть для прикладу справу Куміко-сан. Окада-сан, тільки, будь ласка, не подумайте, що мені важко приглядати за нею. Дуже шкода, якщо мої слова справили на вас таке враження. Навпаки — приглядати за нею для мене велика честь, адже сенсей так дорожить своєю єдиною сестрою. Чесне слово!.. Тільки не вважайте нахабством, якщо я попрошу у вас пляшку пива. Від цієї розмови в горлі пересохло. Якщо ви не проти, я сам візьму. Знаю, де воно. Бо, вибачте, поки чекав на вас, заглядав у холодильник.

Я кивнув. Усікава встав, подався на кухню і добув з холодильника пиво. Повернувшись на диван, він задоволено присмоктався до пляшки. Його адамове яблуко смикалося над вузлом краватки, наче жива істота.

— Правда, Окада-сан, що нема нічого кращого, як наприкінці дня випити пляшку добре охолодженого пива? А є у світі такі вередуни, яким надто холодне пиво не до душі. Та я до них не належу. Перша пляшка має бути настільки холодною, щоб смак не вдавалося розібрати. Другу можна так сильно не охолоджувати, а от перша має бути як лід, щоб аж у скронях ломило. От що мені подобається.

Усе ще притулившись спиною до стовпа, я ковтнув пива зі своєї пляшки. Усікава, випнувши стиснуті губи, обвів поглядом кімнату.

— Окада-сан, бачу, що у вас тут чисто й без дружини. Молодчина! А от я, соромно признатися, свій дім запустив. Перетворив на звалище, свинарник. Ванну вже понад рік не мив. Забув сказати, що моя дружина також мене покинула. П'ять років тому. Так що я вам співчуваю, Окада-сан. Точніше... можливо, я не так висловився... я вас добре розумію. Однак, на відміну від вашого випадку, втеча моєї дружини була зовсім природною. Бо такого поганючого чоловіка важко знайти. Тож скаржитися нема чого. Можна тільки захоплюватися тим, що вона так довго мене терпіла. Якби ви знали, який я нікудишній чоловік! Як ні сіло ні впало чогось сердився, то давав рукам волю — бив її немилосердно. Поза домом нікого й пальцем не чіпав. Бо слабодух. Блошина душа! На людях я тихий та сумирний, хоч у вухо бгай. Не ображався, навіть якщо мене обзивали Биком абощо. Вдавав, що так і треба. А коли приходив додому, злість зганяв на дружині. Хе-хе-хе! Гіршого годі придумати, чи не так? Сам розумів, що кою, але стриматися не міг. Це просто якась хвороба чи що? Бив дружину до невпізнання. І не просто бив, а стусав ногами, обливав гарячим чаєм, кидав у неї що під руку потрапляло. Як діти заступалися за матір, то й їм перепало. Їм тоді років сім-вісім було. Бив їх з усієї сили, не шкодував. Як чорт! Хотів зупинитись, але не міг. Сам собою не володів. Думав: "Усе! Досить!" — але не знав, як угамуватися. Просто біда! І от п'ять років тому — дочці тоді сповнилося п'ять — я зламав їй руку. Дружина нарешті не стерпіла, забрала дітей і пішла з дому. З того часу я їх більше не бачив. І нічого про них не чув. Тепер уже нічим не зарадити. Що посіяв, те й пожав.

Я мовчав. Під ногами з'явився кіт і грайливо нявкнув.

— Вибачте, що втомив вас розповіддю про всякі дурниці. Ви питали, що мене сюди привело. Одна важлива справа. Адже я не прийшов, щоб просто з вами побалакати. А за дорученням сенсея, тобто пана Ватая. Послухайте, що я повинен вам передати.

По-перше, Ватая-сенсей вважає, що ви з Куміко-сан могли б переглянути ваші стосунки. Іншими словами, якщо помиритеся — він не заперечуватиме. Наразі в Куміко такого бажання нема, тож відразу нічого не вийде, та якщо ви, Окада-сан, розлучатися не хочете й готові чекати, поки Куміко-сан не передумає, то нехай буде по-вашому. На розлученні Ватая-сенсей більше не наполягатиме. Тож якщо хочете зв'язатися з Куміко-сан, то, будь ласка, через мене. Одним словом, дипломатичні стосунки відновлюються, суперечка припиняється. Це — перше. Що ви скажете, Окада-сан?

Я сів на підлогу, погладив кота по голові, але не сказав нічого. Усікава подивився на мене й кота, а тоді знову заговорив:

— Звичайно, ви нічого не можете сказати, поки мене не дослухаєте. Бо з того, що я розповів, не ясно, що далі буде, чи не так? Гаразд, викладу все до кінця. Так-от є ще одна справа. Правда, трохи загадкова. Річ у тому, що в одному тижневику надруковано статтю "Дім повішених". Не знаю, чи ви, Окада-сан, читали, але вона досить цікава. Добре написана. "Злощасне місце в першокласному житловому кварталі в Сетаґая. Упродовж багатьох років там неприродною смертю вмерло чимало людей. Хто та загадкова людина, що купила недавно цю ділянку? Що відбувається за високою огорожею? Одна загадка за іншою..."

Прочитав цю статтю Ватая-сенсей і раптом звернув увагу на те, що ця злощасна садиба поряд з домом, де ви, Окада-сан, мешкаєте. Тож подумав: а чи немає якогось зв'язку між цією садибою і вами. Спробував сам розвідати, у чому тут справа... точніше, насправді розвідував ваш покірний слуга на своїх коротеньких ніжках. І що ж виявилось? А те, що, як і слід було сподіватися, ви, Окада-сан, щодня заходите в цю садибу доріжкою на задвір'ї. Схоже, ви глибоко пов'язані з тим, що там відбувається. Я просто дивуюся, наскільки в сенсея проникливий розум!

Наразі з'явилася тільки одна стаття, без продовження. Однак випадково з цього може розкрутитися ціла історія. Бо дуже цікаво! Чесно кажучи, усе це Ватая-сенсея трохи бентежить. Якби у зв'язку з цією справою раптом виплило на поверхню ім'я його зятя, то для сенсея це обернулося б скандалом. Ватая-сенсей — відома особа, і журналісти відразу на нього накинуться б. Між сенсеєм і вами стосунки трохи складні — от хоч би через Куміко-сан або що... і на нього можуть впасти несправедливі підозри. Але ж у кожного є щось таке, особливо щось особисте, чого не хочеться виставляти на публіку. У сенсея зараз, так би мовити, важливий момент у політичній кар'єрі, а тому йому краще підстрахуватися, щоб проскочити цей мостик. Коротко кажучи, нам треба домовитися. Ви пориваєте зв'язок з "домом повішених", а зате Ватая-сенсей готовий серйозно подумати, як вам помиритися з Куміко-сан. Ну то як? Зрозуміли, що до чого?

— Та начебто, — відповів я.

— І яка ваша думка про те, що я сказав?

Погладжуючи шию котові, я трохи подумав і сказав:

— А чому Нобору Ватая вважає, що я, можливо, маю якийсь стосунок до цього дому? Чому він так подумав?

Усікава знову розсміявся, жахливо скрививши обличчя, але його очі залишалися

холодними, як скло. Він вийняв з кишені зім'яту пачку "Pease", чиркнув сірником.

— Окада-сан, не ставте мені таких важких запитань! Повторюю: я — лише кур'єр. Хитромудрі міркування не для мене. Жалюгідний поштовий голуб: доставляю листи, приношу відповіді. От і все. Розумієте? Та от що я вам скажу: цей чоловік — не дурень, головою добре метикує. Інтуїція в нього надзвичайна. А крім того, він має в цьому світі набагато більшу реальну силу, ніж ви думаєте. І з кожним днем вона зростає. Це доводиться визнати. Здається, ви його не любите. Я не знаю чому, але це не має значення. Зараз питання не в тому, подобається чи не подобається. От що зрозумійте!

— Якщо Нобору Ватая має такий вплив, то міг би змусити цей журнал не друкувати подібних статей. Так було б простіше.

Усікава хихикнув і знову глибоко затягнувся сигаретою.

— Ех, Окада-сан, Окада-сан! Не треба казати таких не розважних речей! Ми ж з вами живемо в Японії, нормальній демократичній країні. Так чи ні? А не якійсь диктаторській державі, де самі бананові плантації та футбольні поля. У нас навіть найвпливовішому політику не так-то просто накласти руку на статтю в журналі. Надто небезпечно. Навіть якщо якось удасться вмовити журнальне начальство, то все одно невдоволені залишаться. Може вийти навпаки — тільки зайву увагу привернеш. Завжди, так би мовити, знайдеться потайна гадюка. Узагалі не варто грубо втручатися, коли йдеться про такий матеріал. Чесне слово!

А крім того, між нами кажучи, з цією справою можуть бути пов'язані круті типи, про яких ви нічого не знаєте. А якщо так, то вона зачепить не тільки Ватая-сенсея. І поверне зовсім в інший бік. Ситуація чимось схожа на лікування зуба. Поки що начебто допомагає локальна анестезія. Тому ніхто не скаржиться. Та як тільки бормашина дійде до живого нерва, хтось у кріслі підстрибне. А хтось, може, й розсердиться. Розумієте, що я кажу? Я не погрожую, але мені, Усікаві, здається, що ви, Окада-сан, непомітно втягуєтесь в небезпечну халепу.

Здається, він сказав усе, з чим прийшов.

— Ви хочете сказати, що мені краще поступитися, поки зі мною не сталося біди? — запитав я.

Усікава кивнув.

— Окада-сан, це все одно, що гратися в м'яч на автостраді. Справді небезпечно.

— Та й для Нобору Ватая клопіт. Тому, якщо я вийду з гри, він дозволить мені зв'язатися з Куміко?

Усікава ще раз кивнув.

— Загалом так.

Я ковтнув пива.

— По-перше, я поверну Куміко власними силами, — сказав я. — І в жодному разі не маю наміру користуватися допомогою Нобору Ватая. Можу обійтися без неї. Я справді не люблю його. Але ви маєте рацію: питання не в тому, хто кого любить, а хто кого — ні. Усе почалося раніше. Річ у тому, що я не можу погодитися із самим фактом його існування. А тому домовлятися з ним не буду. Так і передайте. І ще одне. Будь ласка,

більше сюди не приходьте без попередження. Це ж усе-таки мій дім. А не фойє готелю і не станційний зал очікування.

Усікава, примруживши очі, дивився на мене з глибини своїх окулярів. Очі його застигли і, як раніше, не виражали жодних почуттів. Е ні, щось у них все-таки проглядало, але його, здавалось, приготували тимчасово, спеціально для цього випадку. Усікава підняв угору надто велику — як для його зросту — долоню правої руки, ніби перевіряючи, чи не падає дощ.

— Усе зрозуміло! — проказав він. — Від самого початку я думав, що з вами буде нелегко, а тому ваша відповідь мене особливо не здивувала. Мене взагалі важко здивувати. Я вас розумію, і добре, що наша розмова була щирою, без усяких вивертів, просто "так" або "ні". Усім зрозумілою. А от коли відповідь закрутять так, що не добереш, чи то біле, чи то чорне, я, голуб поштовий, заморюся, поки розжую, про що йшла розмова. До речі, у світі таких випадків трапляється сила-силенна. Я не скаржусь, але навіщо людині щодня загадки загадувати? Така робота шкодить здоров'ю, Окада-сан. Якщо так жити, то непомітно характер псується. Розумієте, Окада-сан? Стаєш недовірливим, в усьому бачиш підступ, перестаєш вірити в прості й зрозумілі речі. Просто біда! Справді.

Ну гаразд, Окада-сан. Отже, я передаю сенсею вашу чітку відповідь. Тільки не думайте, що на цьому розмова скінчилася. Навіть якщо ви захочете поставити на цьому крапку, так просто вам це не вдасться. А тому, гадаю, я, можливо, ще раз до вас навідаюся. Вибачте, що вам доводиться мати справу з таким неохайним коротуном, але прошу вас, спробуйте звикнути до мого існування. Особисто я проти вас, Окада-сан, нічого не маю. Правду кажу. Однак так легко ви мене не позбудетеся, подобається це вам чи ні. Може, мої слова здаються вам дивними, але спробуйте з цим примиритися. Зате я не буду більше нахабно залізати у ваш дім. Бо ви правильно кажете: так не годиться. Так-так, я мав би впасти на коліна й просити вибачення. Однак цього разу не можна було по-іншому, зрозумійте. Та це не означає, що я завжди поведжусь так нерозсудливо. Усупереч зовнішності я звичайнісінька людина. Наступного разу, як усі, спочатку подзвоню. Згода? Два дзвінки, кладу слухавку, потім знову — дзвінь! дзвінь! Ви відразу зрозумієте, що це я. Подумаєте: "Знову цей дурний Усікава!" — і візьмете слухавку. Тільки обов'язково беріть, інакше мені доведеться знову приходити без дозволу. Мені особисто цього робити не хочеться, але ж я отримую зарплату, тож треба хвостом крутити. Як кажуть: "Роби!" — я мушу вилізти зі шкіри, але зробити. Розумієте?

Я не відповів. Усікава роздушив недокурок у банці з-під котячих консервів і, ніби щось згадавши, зиркнув на годинник.

— Ой, як пізно! Вибачте, що заліз у чужий дім без дозволу, забалакав вас та ще й напився. Як я вже казав, у мене дома нема нікого, а тому коли трапиться співрозмовник, не можу від нього відірватися. Сумний факт! Окада-сан, самому жити довго не варто. Як це кажуть? "Людина — не острів" або "Неробство — причина зла".

Струшуючи з колін уявний пил, Усікава повільно встав.

— Можете не проводити. Якщо я сам сюди прийшов, то сам і піду. Двері замкну. Окада-сан, може, моя порада здаватиметься вам зайвою, але є на світі речі, про які краще нічого не знати. Та люди саме ними найбільше цікавляться. Дивно! Усе це, звичайно, загальні слова... Думаю, ми з вами ще зустрінемося. Радітиму, якщо до того часу все зміниться на краще. Добраніч!

Дощ падав тихо всю ніч і вшух тільки рано-вранці, коли надворі посвітліло. Але дивний коротун ще довго невидимим липким привидом залишався в домі разом із запахом сигарет і сирістю.

15

Дивовижна мова жестів Цинамона

Музичний дарунок

— Цинамону відібрало мову перед самим днем народження, коли йому сповнилося шість років, — розповідала Мускат. — Того року він мав іти до школи. Та раптом у лютому онімів. Досить дивно, але ми тоді тільки надвечір помітили, що за цілий день він не сказав жодного слова. Щоправда, він зроду вдався небалакучим, але все-таки говорив. Коли нарешті до мене дійшло, що Цинамон мовчить від самого ранку, я спробувала його розговорити. Зверталася до нього, трясла — даремно. Він мовчав, як камінь. Сталося щось, і тому він втратив мову чи, може, сам вирішив не говорити? Я тоді цього навіть не знала. Та й тепер не знаю. Відтоді Цинамон не тільки перестав говорити, але також не подавав голосу. Розумієте? Від болю не зойкав, від лоскотання не сміявся.

Мускат водила сина до багатьох лікарів-отоларингологів, але причини вони не визначили. З'ясували тільки, що це не наслідок фізичної вади або хвороби. Не помітили жодної аномалії в його голосових зв'язках. Цинамон чув усі звуки, тільки не говорив. Усі лікарі одностайно заявили, що, можливо, причину треба шукати в психології. Мускат повела сина до знайомого психіатра, однак і йому не вдалося зрозуміти, чому підліток онімів. Визначили рівень його розумового розвитку — він виявився високим. Не помітили порушень і в емоціях. "Чи не зазнав ваш син якихось особливих потрясінь? — запитав лікар. — Постарайтесь згадати. Може, він бачив на власні очі щось незвичайне або його дома сильно покарали?" Однак Мускат нічого так і не згадала. Як звичайно, син повечеряв, розмовляв з нею, потім ліг у постіль і спокійно заснув. А наступного ранку занурився глибоко у світ мовчання. Удома проблем не було, Мускат зі своєю матір'ю його старанно доглядали й виховували. Ніхто ні разу не піднімав на нього руки. "Поки що залишається тільки спостерігати, що буде далі, — сказав лікар. — Бо поки причину не визначено, лікування не можна призначити. Навідуйтеся до мене щотижня. Можливо, з часом з'ясується, що з ним сталося. Або ж син заговорить, ніби зі сну проснувшись. Наразі нам доведеться терпеливо чекати. Він, звичайно, не говорить, але інших проблем зараз у нього нема..."

Та хоч скільки вони чекали, Цинамон так і не вибрався на поверхню з глибини океану мовчання.

О дев'ятій ранку під тихий гуркіт електродвигуна відчинилися досередини парадні

ворота і у двір заїхав "Мерседес-Бенц 500 SEL" з Цинамоном за кермом. Антена автомобільного телефону стирчала позаду заднього скла, ніби щойно виросле щупальце. Я стежив крізь щілину між шторами на вікні. Автомобіль здавався мені безстрашною величезною рибою, що приплила з далеких морів. Новісінькі чорні шини безшумно описали дугу на бетонних плитах і зупинилися. Вони щодня описували однакову дугу й завмирили на однаковому місці — з відхиленням, що не перевищувало п'яти сантиметрів.

Я пив щойно зварену каву. Хоча дощ перестав, небо все ще заволікали попелясті хмари, земля була чорною, холодною і мокрою. Птахи, здіймаючи різкий крик, перепурхували туди-сюди в пошуках черв'яків. Після короткої паузи відчинилися дверцята водія і з автомобіля вийшов Цинамон у темних окулярах. Пильно оглянувшись і переконавшись, що все нормально, він зняв окуляри, запхав їх у внутрішню кишеню піджака і зачинив дверцята. Замок великого "Мерседеса" клацав трохи по-іншому, ніж в інших автомобілях. І для мене цей звук означав, що в "садибі" починається новий день.

Від самого ранку я думав про вчорашній візит Усікави, вагаючись, чи варто розповідати Цинамону, що той приходив як посланець від Нобору Ватая і вимагав припинити свою роботу в цьому домі. Врешті-решт я вирішив нічого йому не казати. Принаймні мовчати якийсь час. Цю справу треба залагоджувати між нами двома — мною і Нобору Ватая. Втягувати в неї когось третього я не хотів.

Як завжди, Цинамон красувався в гарному костюмі. Взагалі його костюми, першокласно пошиті, сиділи на ньому як улиті. Одягався він консервативно й неяскраво, але на ньому, немов чарами, будь-який одяг здавався по-молодіжному стильним.

Звісно, й краватка на ньому була новою, під колір костюма. Сорочка й туфлі змінилися. Напевне, усе це, як звичайно, вибирала й купувала йому мати. На його одязі й взутті, як на "мерседесі", на якому він їздив, не було жодної плямочки. Щоранку я щиро захоплювався його виглядом. Ні, можна навіть сказати — хвилювався. Думав, що, власне, може приховуватися за такою бездоганною зовнішністю?

Цинамон добув з багажника два паперових пакети з покупками — харчами й усякою всячиною — й, тримаючи їх в обох руках, зайшов у дім. В його руках навіть звичайнісінькі пакети із супермаркету мали вишуканий та артистичний вигляд. Видно, він умів носити їх по-особливому. А може, причина в чомусь іншому? Побачивши мене, Цинамон прямо-таки просяяв усміхом на всьому обличчі. Його усміх був чарівним — здавалось, ніби він довго блукав у темному лісі й раптом вибрався на яскраву галявину.

— Доброго ранку! — привітався я.

— Доброго ранку! — беззвучно відповів Цинамон. Я це зрозумів з ледве помітного руху його губ.

Цинамон вийняв з пакетів харчові продукти, уміло розставив їх у холодильнику, як здібний учень розкладає в пам'яті нові знання. Потім випив кави, яку я приготував. Ми сиділи за кухонним столом навпроти один одного. Як колись давно з Куміко.

— Врешті-решт вийшло так, що Цинамон жодного дня не ходив до школи, — розповідала Мускат. — У звичайні школи німих дітей не приймали, а віддавати сина на навчання разом з розумово відсталими я вважала неправильним. Адже причина його німоти — хоч би якою вона була — не збігалася з тією, що в інших дітей. До того ж Цинамон сам не хотів відвідувати школи. Він радше волів сидіти дома, спокійно читати книжки, слухати платівки з класичною музикою або гратися у дворі з псом, якого ми тоді тримали. Іноді він виходив прогулятися на вулицю, але робив це без особливої охоти, бо не любив спілкуватися із сусідськими однолітками.

Мускат навчилася говорити на мигах і так вела буденні розмови з Цинамоном. Коли ж мови жестів не вистачало, вони обмінювалися записками. Та одного дня вона помітила, що вони можуть передавати одне одному свої думки і почуття, не користуючись обхідними засобами. Вона здогадувалася, про що він думає, що йому треба, з ледве помітного жесту і виразу обличчя. І тоді вона вже не хвилювалася через те, що син німий. Завдяки цьому духовний контакт між нею і сином не переривався. Звичайно, відсутність словесного спілкування, уголос, створювала фізичну незручність. Однак це була тільки "незручність", бо в певному розумінні саме завдяки їй спілкування між сином і матір'ю набуло іншої якості — стало простішим.

У вільний від роботи час вона вчила Цинамона читати, писати й рахувати. Зрештою, їй не доводилось особливо старатися. Бо син любив читати й потрібні знання сам отримував з книжок. Обов'язок Мускат полягав не в тому, щоб учити, а підбирати для нього потрібну літературу. Він любив музику й хотів навчитися грати на піаніно. За кілька місяців від учителя музики Цинамон засвоїв основні елементи гри, а пізніше, користуючись лише навчальними посібниками й магнітофонними записами, досяг високої для свого юного віку виконавської техніки. Найбільше він любив грати Баха й Моцарта, а все, створене після "романтиків", за винятком Пуленка й Бартока, його майже не приваблювало. Шість років Цинамона цікавила музика й книжки, а коли його однолітки перейшли в середню школу, він захопився мовами — спочатку англійською, потім французькою. І за півроку вивчення кожної з них уже міг читати нескладні книжки. Звісно, говорити цими мовами не міг, але його мета не полягала в тому, щоб навчитися говорити, а читати книжки, написані цими мовами. А ще Цинамон любив вовтузитися з різними складними механізмами. Накупивши спеціальних інструментів, він збирав радіоприймачі і лампові підсилювачі, розбирав і лагодив годинники.

Найближчі люди — тобто люди, з ким він реально був пов'язаний: мати, батько й бабуся, — звикли до того, що він не говорить. Його німота вже не здавалася їм чимось неприродним і ненормальним. Минуло кілька років, і Мускат перестала водити сина до психіатра. Щотижневі відвідини лікаря ніяк не вплинули на Цинамона, бо, як на самому початку казали фахівці, крім проблеми з мовою, усе в нього було в порядку. У певному розумінні він був ідеальною дитиною. Мускат не пам'ятала жодного випадку, коли їй доводилося б веліти йому щось зробити або шпетити за якийсь вчинок. Він сам вирішував, що йому треба робити, й виконував задумане по-своєму до кінця. Цинамон настільки відрізнявся від звичайних дітей, що порівнювати його з ними не мало сенсу.

Коли йому сповнилося дванадцять, померла бабуся (коли це сталося, він кілька днів поспіль беззвучно плакав). Після того він перебрав на себе домашні справи — готував їжу, прав, прибирав дім, поки мати була на роботі. Після материної смерті Мускат збиралася найняти домашню робітницю, але Цинамон рішуче затряс головою. Він заперечував проти появи сторонньої людини, бо не хотів зміни порядку в домі. Врешті-решт вийшло так, що Цинамон, узявши на себе більшу частину турбот у домі, підтримував його в ідеальному порядку.

Цинамон розмовляв, користуючись руками. Пальцями, тонкими і красивими, як у матері, й до міри довгими. Вони, як слухняні живі істоти, легко й безперестанно рухалися перед його обличчям, передаючи мені потрібні повідомлення.

"Сьогодні о другій приїде клієнтка. До її приїзду вам нічого не треба робити. Я попрацюю тут ще з годину, потім поїду й о другій повернуся разом з нею. За прогнозом, сьогодні цілий день буде похмурим, тож очі у вас, гадаю, не заболять, якщо завидна спуститеся в колодязь".

Мускат казала правду: я без труднощів розумів слова, якими говорили до мене пальці Цинамона. Мови німих я зовсім не знав, але легко вловлював зміст їхніх плавних складних рухів. Можливо, Цинамон настільки майстерно водив пальцями, що лише від уважного стеження за ними ставало ясно, про що йдеться. Так зворушує навіть незнайома чужомовна п'єса. А може, мені тільки здавалося, що я спостерігаю за рухом його рук, а насправді нічого там немає. Ану ж рух його пальців — це лише декоративний фасад будівлі, а насправді я, сам того не усвідомлюючи, бачу щось інше, приховане за цим фасадом? Щоразу, коли вранці, сидючи за столом навпроти один одного, ми спілкувалися, я намагався розгледіти межу між фасадом і тим, що лежить за ним, але нічого не виходило — здавалось, ніби лінія, яка могла пролягати там, безперестанку переміщувалась і змінювала свої обриси.

Після такої короткої розмови — точніше, передачі думок — Цинамон знімав піджак, вішав його на плічка, затикав краватку в сорочку між ґудзиками на грудях й заходився прибирати або готувати на кухні якусь просту їжу. За роботою він умикав стереоплеєр і слухав музику. Одного тижня це могла бути церковна музика Россіні, іншого — концерти Вівальді для духових інструментів. Він стільки разів їх слухав, що ці мелодії я назавжди запам'ятав.

Працював Цинамон чудово — спритно й без зайвих рухів. Спочатку я пропонував йому свою допомогу, але він щоразу тільки всміхався і хитав головою. Стежачи за послідовністю його рухів, я переконався, що, напевне, краще покластися на нього самого. Тож поки Цинамон уранці з чимось порався, я вирішив йому не заважати — сидів на дивані у "примірювальній" і читав книжку.

Ця не дуже простора "садиба" була вмебльована лише найпотрібнішим. Оскільки в ній насправді постійно ніхто не мешкав, то її прибирання здавалось недоречним. Та все одно Цинамон щодня ретельно пилюсосив, проводив ганчіркою по меблях і полицях, чистив віконні шибки спеціальним засобом, полірував стіл, стирав пил з електричних лампочок, розкладав речі по своїх звичних місцях. Давав лад посуду в буфеті,

розставляв каструлі й сковорідки за розмірами, акуратно складав білизну й рушники на полицях. Чашки для кави ставив так, щоб їхні ручки спрямовувалися в один бік, поправляв шматок мила на полиці у ванній, міняв рушники, навіть якщо ніхто ними не користувався. Сміття збирав у пакет, зав'язував його й кудись відносив. Настільний годинник звиряв зі своїм, який — б'юсь об заклад! — не відхилявся від точного часу навіть на три секунди. Як тільки він помічав, що якась річ стоїть не там, де їй належить, то своїми елегантними й точними рухами повертав її на своє місце. Коли, наприклад, одного разу я зсунув годинник, що стояв на шафі, на два сантиметри ліворуч, наступного ранку Цинамон пересунув його на два сантиметри праворуч.

Однак такою поведінкою Цинамон не справляв враження людини з порушеннями психіки. Вона здавалася природною і правильною. Можливо, в його голові закарбувалася картина того, яким має бути цей світ — або принаймні тутешній маленький світ, — й підтримувати його в такому стані було для нього таким же природним, як дихати. А може, він протягував руку допомоги речам, яких охоплювало непереборне внутрішнє бажання вернутися до своєї первісної форми?

Поклавши приготовлену їжу в холодильник, Цинамон дав зрозуміти, що буде на обід. Я подякував. Потім, зупинившись перед дзеркалом, він перев'язав краватку, перевірів сорочку й надів піджак. Усміхнувшись, ворухнув губами: "До побачення". І ще раз оглянувшись навколо, вийшов через парадний вхід. Сів у "мерседес", вставив у магнітофон касету з класичною музикою й, натиснувши на кнопку пульта дистанційного управління, відчинив ворота. Описавши таку ж саму дугу, як і під час в'їзду, автомобіль виїхав з двору, а ворота зачинилися. Із чашкою в руці я стежив за цією картиною крізь щілину між віконними шторами. Птахи більше не кричали так голосно. Вітер гнав по небу клапті низьких хмар, а над ними пливли інші, густіші.

Сидячи за кухонним столом перед чашкою, я обвів очима кімнату, яку Цинамон своїми руками так старанно прибрав. Вона здавалася великим натюрмортом у тривимірному зображенні. Тишу в ній порушувало тільки цокання настільного годинника. Його стрілки показували двадцять на одинадцять. Поглядаючи на стілець, на якому щойно сидів Цинамон, я знову запитував себе, чи правильно зробив, що не розповів їм про візит Усікави вчора ввечері. Чи не завдасть це шкоди довір'ю, що встановилося в мене з Цинамоном та Мускат?

Та мені хотілося трохи простежити, як події розвиватимуться далі. Дізнатися, що в моїй поведінці так дратувало Нобору Ватая й чому. На який хвіст я йому наступив і які конкретні заходи протидії він збирається вжити? Може, таким чином мені вдасться хоч трохи наблизитися до таємниці. І завдяки цьому до місця, де перебуває Куміко.

Коли стрілки годинника (того, що Цинамон повернув на своє місце, пересунувши на два сантиметри праворуч) уже підбиралися до одинадцятої, я вийшов у сад, щоб спуститися в колодязь.

— Коли Цинамон був ще маленьким, я розповіла йому про підводний човен і зоопарк. Про те, що я бачила в серпні 1945-го з палуби транспортного судна. Про те, як японські солдати розстрілювали звірів у батьковому зоопарку, коли американський

підводний човен націлював свою гармату на наше судно, щоб його потопити. Я довго не розповідала цієї історії нікому, тримала при собі. Мовчки блукала в напівтемному лабіринті між ілюзією та реальністю. Та коли народився Цинамон, я подумала, що можу розповісти лише йому. Він ще не розумів слів, а я вже розказувала йому тихим голосом подробиці того, що сталося, не один раз, і ці картини оживали переді мною так, ніби я знімала кришку й випускала їх назовні.

Навчившись трохи розуміти мову, Цинамон наполегливо домагався, щоб я розповідала про це не один раз. Я повторювала цю історію сто, двісті, а може, й п'ятсот разів. Але не просто повторювала. Цинамона цікавили невеличкі оповідання, які я долучала до чергової розповіді. Син хотів знати і про інші гілки дерева. А тому я відхилялася вбік, відповідаючи на його прохання. Таким чином моя розповідь розросталася щораз більше й більше.

Ось так ми вдвох створили свою власну міфологію. Розумієте? Щодня ми вели розмови, як несамовиті. Про те, як називалися звірі в зоопарку, як блищала в них шерсть, якого кольору були очі. Про запахи, які там пливли. Про те, як звали кожного солдата, й про їхній вигляд. Про їхнє народження і дитинство. Про тягар гвинтівок і патронів. Про страх і спрагу, від яких вони знемагали. Про форму хмар, що пливли небом... Коли я розповідала Цинамону, переді мною виникали виразні образи й кольори. Я надавала словесної форми тому, що бачила, й передавала синові. Відповідні слова відразу знаходила. Розповіді не було кінця. З'являлися нові подробиці, й розповідь розросталась і входила в глибину...

Згадуючи про той час, Мускат усміхалася. Я вперше бачив на її обличчі таку природну усмішку.

— Але одного дня все раптом скінчилося, — проказала вона. — Того лютневого ранку, коли Цинамон перестав говорити, наша спільна історія скінчилася.

Щоб зробити паузу, Мускат закурила.

— Тепер я все розумію. Його слова поглинув лабіринт того світу, який жив у моїй розповіді. У сина відібрало мову щось таке, що вийшло з неї. А через кілька років воно вбило мого чоловіка.

Вітер подув сильніше, ніж уранці, безперестанку відносячи на схід важкі сірі хмари, що здавалися мовчазними мандрівниками, що прямують на край світу. Іноді до мене долиняло його завивання між гіллям безлистих дерев у саду. Я постояв трохи біля колодязя й, поглядаючи на небо, подумав: "Може, й Куміко зараз десь так само дивиться на ці хмари". Така думка з'явилася без жодної причини, зненацька.

Спустившись драбиною в колодязь, я потягнув за мотузку і затулив його отвір кришкою. Кілька разів глибоко вдихнув, міцно стиснув у руці бейсбольну биту й поволі опустився в темряві на дно. Цілковитий морок. От що найголовніше! Ключ у цій непроглядній темряві. "Трохи скидається на урок кулінарії по телевізору, — подумав я. — Отже, найголовніше в цьому рецепті — повна темрява. Треба щоб вона була якомога густішою... А бита якомога міцнішою", — додав я і всміхнувся в темряві.

Пляма на щоці потроху тепліла. Вона давала знати, що я поволі наближаюся до суті

справи. Я заплющив очі. У вухах дзвеніла мелодія, яку цього ранку за роботою слухав Цинамон. "Музичний дарунок" Баха. Вона лунала в голові, як людський гомін у залі з високим склепінням. Та невдовзі на мене зійшла тиша — вона заповзала у звивини мозку, немов комаха, що відкладає яйця. Я розплющив очі, потім знову заплющив. Темрява перемішалася, і я почав поволі відділятися від своєї тілесної оболонки.

Як завжди.

16

Можливо, попереду — глухий кут

(З погляду Мей Касахари. Частина 4)

"Добрий день, Заводний Птаху!

Минулого разу я написала про те, що стала працювати на фабриці перук далеко в горах разом з багатьма тутешніми дівчатами. А тепер поведу далі свою розповідь.

До речі, останнім часом я в душі обурююся, коли подумаю, що люди от так, з ранку до вечора, працюють не покладаючи рук. Дивно, хіба ні? Як би це сказати?.. Всю свою роботу я виконую, як скаже начальство. Думати ні про що не треба. Таке враження, ніби перед роботою замикаю свій мозок у шафку, а коли йду додому, можу забрати його назад. Щодня сім годин сиджу за робочим столом і втикаю в перуку волосся, потім обідаю в їдальні, миюся, а після того, як усім, доводиться лягати спати. Виходить, що впродовж двадцяти чотирьох годин вільного часу — як кіт наплакав. Робота настільки виснажує, що у "вільний час" лежу на постелі з порожньою головою. Ніяка думка в ній не тримається. Наприкінці тижня, звісно, не працюю, але ж треба дещо випрати, в кімнаті прибрати, інколи поїхати до міста — от, дивлюсь, вихідні й скінчилися. Задумала вести щоденник, але не мала про що писати й через тиждень відмовилася від цього наміру. Адже день за днем повторюється одне й те саме.

Та все-таки — все-таки — мене зовсім не дратує, що я стала частиною цієї роботи. Не почуваюся особливо відірваною від життя. Навпаки — мені здається, ніби я наближаюся до "себе справжньої" завдяки тому, що труджуся без перепочинку, немов мурашка. Як би це краще пояснити... але, видно, стаєш ближчим до себе, коли про себе не думаєш. От чому я сказала: "Дивно, хіба ні?"

На роботі я стараюся з усіх сил. Не хочу хвалитися, але мене назвали "Найкращою працівницею місяця". Здається, я вже казала, що до ручної роботи я спритна, хоча по мені цього не видно. Ми працюємо в окремих бригадах, і бригада, до якої я належу, досягає більших успіхів. Бо як тільки я закінчую свою роботу, допомагаю іншим, хто відстав. Тому всі мене цінують. Не вірите? Мене цінують! Ну гаразд. В усякому разі, от що я хочу вам сказати: як тільки приїхала на цю фабрику, усе працюю і працюю, як мурашка, як коваль. Зрозуміли?

До речі, місце, куди я щодня ходжу на роботу, має дивний вигляд. Просторе приміщення з височенною стелею, схоже на ангар для літаків. Сидять у ньому рядами сотні півтори дівчат за роботою. Є на що подивитися! Я собі думаю: навіщо збудували таке велике приміщення, якщо ми не робимо підводних човнів? Краще б розгородили на окремі кімнати. Може, нас так легше переконати у спільній солідарності — мовляв,

ось бачите, дівчата, скільки вас разом працює. Або ж начальству так простіше за нами наглядати, за всіма одночасно. Напевне, вони випробовують на нас "якусь психологію". Столи розставлено так, що разом сидить група дівчат, як у кабінеті біології на розтині жаби. Скраю — найстарша з дівчат, староста. Якщо не переривається робота, то можна розмовляти (бо хто ж просидить мовчки за роботою цілий день), та як тільки голосно заговориш або засмієшся — староста підходить з невдоволеним виразом обличчя і каже: "Юміко-сан! Руками орудуй, а не язиком. Дивись, щоб не відстала". Тому всі перешіптуються між собою, немов нічні злодії.

На роботі транслюють по радіо музику. Різну, залежно від того, котра година. Якщо ви, Заводний Птаху, фанат Баррі Манілова або гурту "Air Supply", то, можливо, вам тут сподобалося б.

Щоб зробити одну перуку, я витрачаю кілька днів. Звичайно, це залежить від її якості, та все одно одного дня не вистачить. Основу перуки ділю на квадратики, як на шахівниці, і в кожний квадратик, почергово, вшиваю волосся. Однак моя робота — не конвеєр. У фільмі Чарлі Чапліна я бачила: як тільки одну гайку закрутять, під'їжджає наступна. А я перуку роблю сама, кілька днів. Коли вона готова, хочеться де-небудь на ній написати: "Такого-то дня, такого-то місяця. Мей Касахара". Та я, звісно, цього не роблю. Бо знаю, висварять, якщо помітять. І все-таки приємно відчувати, що десь на цьому світі хтось носить на голові твою перуку. Відчувати, що я до чогось міцно прив'язана.

А взагалі життя — дивна штука. Бо якби три роки тому мені хтось сказав: "Через три роки ти разом із селянськими дівчатами робитимеш перуки на фабриці, в горах", — я з нього посміялася б. Уявити собі такого не могла. А зараз? Хіба хтось знає, що я робитиму ще через три роки? А ви, Заводний Птаху, знаєте, що з вами буде через три роки? Напевне, не знаєте. Можу побитися об заклад — ставлю все, що тут заробила, — що навіть не знаєте, що з вами станеться через місяць, а не те що через три роки.

А от дівчата навколо мене загалом знають, що з ними буде через три роки. Або думають, що знають. Думають, що попрацюють, назбирають грошей і через кілька років, коли знайдуть нормального парубка, вийдуть щасливо заміж.

Їхні женихи — сини фермерів, крамарів або службовців маленьких тутешніх фірм. Як я вже писала, молодих дівчат тут хронічно не вистачає, їх розбирають нарозхват. Треба бути зовсім невдахою, щоб залишитися ні з чим. Тому врешті-решт усі знаходять собі пару й виходять заміж. І це щось значить! Бо як тільки обзаводяться сім'єю, роботу покидають. І про це я також писала. Для них робота на фабриці перук — лише проміжний кількарічний етап між закінченням школи й одруженням. Як прохідна кімната — зайдуть, постоять трохи й виходять.

Щоправда, фірма перук, якій належить ця фабрика, не проти того, що, попрацювавши кілька років, дівчата виходять заміж і звільняються. Навіть навпаки — вона тому рада. Їй вигідніше, коли робітниці змінюються, ніж клопотатися їхньою зарплатою, матеріальною допомогою та профспілками. Хто здібніший і може очолити бригаду — до того ставлення краще, а звичайні дівчата для неї — просто витратний

матеріал. Між фірмою і дівчатами існує мовчазна угода, що вони звільняться, як тільки вийдуть заміж. А тому дівчата можуть уявити собі тільки два варіанти того, що станеться за три роки: або вони працюватимуть і пускатимуть бісики парубкам, щоб знайти собі жениха, або вийдуть заміж і кинуть роботу. Дуже просто, чи не так?

Та от таких, як я, що нишком думають: "Що ж буде зі мною через три роки?" — тут немає. Усі старанно працюють. Ніхто не ліниться, на роботу не нарікає. Хіба що в ідальні комусь меню не сподобається. Бо робота — не розвага. Хоча декому й хотілося б десь погуляти, та доводиться працювати від дев'ятої до п'ятої, з двома годинами на перерву. Однак, здається, більшість з них задоволена. Тому, напевне, що знають: це тимчасова відстрочка переходу з одного світу до іншого. От і хочуть натішитися цим часом якнайкраще. Для дівчат фабрика — усього-на-всього перехідний пункт.

Та не для мене. Для мене це не тимчасова відстрочка й не перехідний пункт. Бо я не уявляю собі, куди я звідси піду. А що, як попереду — глухий кут? Розумієте? Тому, правду кажучи, задоволення від роботи я не маю. Просто намагаюся приймати її такою, якою вона є. Повністю. Коли роблю перуку, думаю тільки про неї. Ставлюся до цього настільки серйозно, що аж потім обливаюся.

Не знаю, як краще сказати, але останнім часом я часто думаю про того хлопця, який розбився на мотоциклі. Чесно кажучи, я досі про нього не згадувала. Може, через аварію в мене щось з пам'яттю сталося, бо в голову всякі нісенітниці лізли: як у нього під пахвами смерділо, який він був тупий, куди постійно намагався руками добратися... Та от тепер я чомусь щораз більше думаю, що він був непоганим хлопцем. Такі думки оживають раптом, без жодної причини, коли сиджу з порожньою головою і прикріплюю волосся до перуки. Так-так, він був таким. Видно, час не тече по порядку — "А", "Б", "В" і т. д., — а робить вихилися туди-сюди.

Я вам, Заводний Птаху, чесно-чесно скажу, що іноді мені стає дуже страшно. Прокидаюся серед ночі сама, на п'ятсот кілометрів від мене — нікого. Попереду, куди не глянь, — повна темрява. Так страшно, що хочеться закричати. З вами такого не буває, Заводний Птаху? І тоді я переконаю себе, ніби до чогось або когось прив'язана. Перебираю в пам'яті знайомі імена та назви. Звісно, і ви в цьому переліку. І наша доріжка, і колодязь, і хурма в нашому саду й таке інше. І перуки, зроблені моїми руками. І спогади про загиблого хлопця. Завдяки цим дрібницям (ви, Заводний Птаху, звичайно не "дрібниця", це я так, ненароком...) я поволі повертаюся "сюди". Тепер я раптом починаю шкодувати, що не роздяглася перед ним і навіть не дозволяла торкнутися. Думаю, може, варто на все життя так і залишитися дівчиною? Всерйоз думаю. Що ви на це скажете?

Бувайте, Заводний Птаху! Бажаю, щоб Куміко-сан повернулась якнайскоріше".

17

Тягар і злигодні людського життя

Чарівна лампа

О дев'ятій тридцять вечора задзвонив телефон. Після двох дзвінків примовк, а незабаром знову задзеленчав. Я згадав, що так обіцяв телефонувати Усікава.

— Алло! — почувся в слухавці його голос. — Добрий вечір, Окада-сан. З вами говорить Усікава. Я перебуваю недалеко від вашого дому. Тож чи не міг би я зараз зайти до вас? Знаю, що пізно, але хочу поговорити з вами особисто про одну річ. Ну, то як? Подумав, що вас це зацікавить, бо йдеться про Куміко-сан...

Почувши його голос, я уявив собі його обличчя на другому кінці лінії. Брудні випнуті зуби й крива усмішка, що ніби промовляла: "Знаю, що не зможеш відмовитися". І він не помилився — я таки не відмовився.

Усікава прийшов рівно через десять хвилин. У тому ж одязі, що й три дні тому. А може, у зовсім іншому, хоча й костюм, і сорочка, і краватка — усе було таким же. Брудним, зім'ятим, мішкуватим. Здавалось, ніби на його жалюгідний одяг несправедливо звалили весь тягар і злигодні людського життя. Якби завдяки якомусь перевтіленню в наступному житті мені гарантували рідкісну славу й пошану, я не хотів би зазнати долі його одягу. Попросивши дозволу, Усікава відчинив холодильник і витягнув звідти пляшку пива. Перевіливши, наскільки воно охолело, налив його у склянку, що опинилася перед його очима. Ми сіли за кухонним столом один навпроти одного.

— Аби не марнувати часу, я прямо перейду до справи, — почав Усікава. — Окада-сан, ви не хотіли б поговорити з Куміко-сан? Безпосередньо. Удвох. Ви давно цього прагнули, чи не так? Казали, що інакше діла не буде. Правильно?

Я задумався. Або зробив паузу, вдаючи, що думаю.

— Звичайно, хотів би, якщо це можливо.

— Нема нічого неможливого, — спокійно проказав Усікава, кивнувши головою.

— Та якщо ви ставите якісь умови...

— Ніяких умов, — відповів Усікава й ковтнув пива. — Однак сьогодні я прийшов до вас з новою пропозицією. Послухайте, що я скажу, і добре подумайте. Це ніяк не пов'язане з тим, будете ви говорити з Куміко-сан чи ні.

Я мовчки дивився на нього.

— Ну що ж, почнемо? Окада-сан, ви орендуєте ділянку в однієї фірми, чи не так? Ділянку з "домом повішених". Щомісяця сплачуєте за неї порядну суму. Але це не звичайна оренда, а особлива — з наступною можливістю купівлі. Так чи ні? Звісно, договір не оприлюднений, а тому ваше ім'я нікому на очі не потрапляє. Саме в цьому вся хитрість. Бо насправді ви, Окада-сан, — фактичний власник ділянки, а ваша орендна плата — це не що інше, як сплата позики. За все, включно з домом, ви маєте заплатити, якщо не помиляюсь, якихось вісімдесят мільйонів. Як будете розплатуватися в теперішньому темпі — земля і дім стануть вашими за неповних два роки. Як чудово! Оце так швидкість! Браво!

Усікава глянув на мене так, ніби очікував підтвердження своїх слів.

Однак я і далі мовчав.

— Будь ласка, не питайте мене, звідки я дізнався такі подробиці. Якщо завзято розслідувати, то можна багато чого дізнатися. Тільки треба вміти, як це робити. Загалом-то я здогадався, хто стоїть за цією підставною фірмою. Але заради цього

добряче потрудився — наче крізь якийсь лабіринт пробирався. Це так само важко, як, скажімо, шукати викрадену автомашину, яку вже перефарбували, зіскоблили номер двигуна, замінили шини й оббивку сидінь. Акуратно зробили. Видно, професіонали. Та я загалом розібрався, що до чого. Не те що ви, Окада-сан. Бо, здається, ви навіть не знаєте, кому гроші віддаєте, чи не так?

— Бо гроші не мають імені, — відповів я.

Усікава засміявся.

— Це правда. Ви гарно сказали: "Гроші не мають імені". Знамениті слова! Так і хочеться записати їх собі у блокнот. А проте, Окада-сан, не все у світі йде так гладко, як вам хотілося б. Візьміть, наприклад, податкове управління. Працюють там не дуже тямовиті люди. Податки збирають лише з тих, хто в них записаний. А кого нема у списку, того намагаються силоміць записати. І не тільки записати, а ще номером наділяють. Спокійнісінько, без жодних емоцій. Але так уже побудоване сучасне капіталістичне суспільство, в якому ми живемо... Виходить, гроші, про які ми оце зараз балакаємо, мають досить гідне ім'я.

Я мовчки розглядав голову Усікави. Падаючи під певним кутом, світло виділяло на ній кілька дивних ум'ятин.

— Не турбуйтеся! Ніхто з податкового управління до вас не прийде, — сказав Усікава, сміючись. — А якби й прийшов, то набив би собі чимало гуль, поки пробирався б по цьому лабіринту. Здоровенних гуль. Для податківців це — лише робота, а зайві гулі їм ні до чого. Якщо треба зідрати гроші, знайдуть простіший спосіб. Чим простіше, тим краще. Бо головне — результат, а в кого взяв, не має значення. А коли начальник скаже, що краще йти туди, де проблем менше, то нормальна людина так і зробить. Тільки я зумів до всього докопатися. Не буду хвалитися, але я в таких справах мастак: знаю, як уникнути гуль. Не заблукаю серед темної ночі...

Однак зізнаюсь вам, Окада-сан: ніяк не доберу, що, власне, ви там робите. Люди, які до вас навідуються, платять великі гроші. Це точно. Виходить, ви робите для них щось особливе — таке, що варте цих грошей. Ясно як божий день. Але що конкретно ви там робите й чому так прив'язалися до цієї ділянки, не розумію. От що найголовніше в усій цій справі. І заховано воно так майстерно, як вивіска хіроманта. Саме це мене й непокоїть.

— Отже, й Нобору Ватая, — сказав я.

Замість відповіді Усікава посмикав залишки волосся над вухом.

— Окада-сан, між нами кажучи, я захоплююсь вами, — проказав він. — Правда-правда. Це не комплімент. Вибачте за відвертість, але ви по суті — звичайнісінька людина. Скажу навіть більше: я не бачу у вас чогось особливого. Вибачте за такі слова, не подумайте чогось поганого. Але в очах суспільства ви, так би мовити, — ніхто. Однак під час ось такої зустрічі та розмови віч-на-віч ви справили на мене сильне враження. Тим, як зіпсували життя не кому-небудь, а самому Ватая-сенсею. Тому-то мене й послано як нещасного поштового голуба для переговорів. Е ні, на таке звичайна людина не спроможна.

Ось за це, Окада-сан, ви мені особисто подобаєтеся. Чесне слово! Як самі бачите, я — неприємний тип. Нікудишній! Але в таких випадках не брехатиму. Я не вважаю вас зовсім чужою людиною. Як подивитися збоку, я — набагато нікчемніший від вас. Неосвічений, невихований. Батько виготовляв татамі у Фунабасі, до того ж з пияцтва не вилазив. Ще малим я хотів, щоб він якнайшвидше вмер, і так сталося — не знаю, добре це чи погано. А потім настали злидні, так би мовити, класичні, які описують у книжках. Про дитинство я не зберіг жодного приємного спогаду. Не почув від батьків ні одного доброго слова! Тому пустився берега. Сяк-так закінчив школу, а потім моїм університетом стали темні завулки. Жив своєю головою, ніхто мені не допомагав. Ось чому не зношу так звану еліту, усіляких чиновників. І не просто не зношу, а ненавиджу. Їм відчинено парадний вхід у суспільство, й дружини в них красуні. Мені до вподоби такі, як ви, Окада-сан, заповзятливі люди.

Усікава чиркнув сірником і закурив нову сигарету.

— А проте, Окада-сан, вічно так не може тривати. Людина все одно колись падає. Нема таких, що не падають. З погляду історії еволюції людина щойно встала на ноги, навчилася ходити й відразу придумала всякі хитрощі. Тож і ви, Окада-сан, спіткнетесь. Особливо в такому світі, з яким ви пов'язані. У ньому надто багато чого намішано. Я мав роботу в ньому ще з часів дядька Ватая-сенсея. Тепер його спадщиною, разом з виборчим округом, розпоряджається сенсей. Перед тим я брався за різні ризиковані справи. Якби діяв у такому ж дусі, то тепер сидів би у в'язниці або здох би де-небудь. Я не перебільшую. На щастя, мене підібрав дядько сенсея. Так що мої маленькі очі багато чого побачили. У цьому світі всі спотикаються і падають — аматори й професіонали, сильні і слабкі. Тому всі підстраховуються. І така дрібнота, як я, також. Навіть якщо спіткнешся, то все одно виживеш. Та якщо ти сам по собі, один як палець, — тобі кінець. Упадеш і все — аут! Каюк.

І ви, Окада-сан, — вибачте за відвертість — також невдовзі покотитеся вниз. Це точно. Так у моїй книжці записано. Через дві-три сторінки, великими чорними літерами: "Окаді-сану невдовзі каюк". Правду кажу. Я не лякаю, ні. У цьому світі я точніший, ніж прогнози погоди по телевізору. А тому я хочу вам сказати: пора виходити із гри.

Усікава примовк і подивився на мене.

— А знаєте що, Окада-сан? Перестаньмо зондувати один одного й переходьмо до конкретики... Передмова вийшла довгувата, тож тепер викладу вам свою пропозицію, з якою прийшов.

Усікава поклав руки на стіл і кінчиком язика лизнув губи.

— Отже, Окада-сан, я сказав, що вам краще порвати зв'язки з цією ділянкою. Хоча, можливо, ви хотіли б це зробити, але обставини не дозволяють. Скажімо, ви щось обіцяли й не можете нічого зробити, поки не вернете боргу. — Він запнувся і допитливо глянув мені в очі. — Якщо проблема у грошах, можемо допомогти. Скажіть: "Мені треба вісімдесят мільйонів" — і я принесу. Вісім тисяч банкнот по десять тисяч єн. Розплатитеся з боргом, а решту покладете собі в кишеню. Справу залагоджено — і ви

вільна людина. З чим вас і вітаю! Ну, то як?

— Тоді ділянка й дім перейдуть у власність Нобору Ватая? Так?

— Гадаю, так мало б статися. Та ще будуть, напевне, складні формальності...

Я трохи подумав.

— Послухайте, Усікава-сан! Я не зовсім розумію. Чому Нобору Ватая хоче усунути мене подалі від цієї ділянки? Що з придбаними ділянкою та домом збирається робити?

Усікава обережно провів долонею по щоці.

— Окада-сан, я про це абсолютно нічого не знаю. Я ж вам спочатку сказав: "Я всього-на-всього нещасний поштовий голуб". Що господар скаже, те покійно й роблю. А доручення здебільшого клопітні. Пам'ятаю, як у дитинстві читав книжку про Аладдіна та чарівну лампу й дуже співчував джину, якому не давали і вгору глянути. І не думав, не гадав, що зі мною таке станеться, коли виросту. Сумна історія. Дуже. В усякому разі, я передав вам те, що мені доручив Ватая-сенсей. А вам, Окада-сан, вирішувати, що вибрати. Ну, то що? З якою відповіддю дозволите повернутися?

Я мовчав.

— Звичайно, вам треба подумати. Я не проти. Маєте час для роздумів. Одразу вирішувати не треба. Я хотів би сказати: "Думайте, скільки завгодно", — але, правду кажучи, такої нагоди ви не маєте. Послухайте, Окада-сан, мою думку. Така щедра пропозиція на столі довго не лежить. Може статися так, що вона зникне, як тільки ви на хвильку одвернетесь. Умить зникне, як пара на запітнілому склі. А тому добре подумайте — і якомога швидше. Пропозиція непогана ж. Зрозуміло?

Усікава зітхнув і зиркнув на годинник.

— Ой-йой, мені пора йти. Знов у вас засидівся. Дякую за пиво. Як завжди, тільки я весь час говорив. Просто нахабство. Я не виправдовуюсь, але у вас я почуваюсь як удома. Дуже затишно.

Усікава підвівся, поставив у раковину склянку, пивну пляшку й попільничку.

— Окада-сан, невдовзі я вам знову подзвоню. Дещо приготуємо, щоб ви з Куміко-сан змогли поспілкуватися. Я ж обіцяв. До нової зустрічі!

Коли Усікава пішов, я відчинив вікно й провітрив кімнату від густого тютюнового диму. Налив води у склянку, випив і, вмопившись на дивані, посадив на коліна Макрель. І тоді уявив собі, як Усікава, вийшовши звідси, відразу скинув свій маскарад і побіг до Нобору Ватая. Дурнішого й не придумаєш.

18

"Примірювальна"

Заміна

Мускат нічого не знала про жінок, котрі до неї приходили. Вони про себе не розповідали, а вона не розпитувала. Називали себе не справжніми, а видуманими іменами. Однак навколо них витала особлива атмосфера, породжена сумішшю грошей і влади. Вони цього явно не показували, але за одягом і манерою одягатися Мускат могла відразу визначити, якого вони походження.

Мускат орендувала приміщення в офісній будівлі в Акасака. Оскільки більшість

клієнток ревно оберігали таємниці свого приватного життя, то вона вибрала якомога непримітнішу будівлю. І після довгих роздумів вирішила влаштувати там ательє мод. Раніше вона була модельєром, і тому ніхто не дивувався, що до неї навідується чимало замовниць. Тим паче що відвідувачки були такого віку — від тридцяти до п'ятдесяти, — коли жінки замовляють собі пошиття дорогого одягу. Мускат повісила в ательє зразки одягу, розклала ескізи, викрійки, журнали мод, придбала кравецькі інструменти, робочі столи й манекени, а для додаткової переконливості навіть дещо сама скроїла. В іншій, меншій, кімнаті містилася "примірювальна". Клієнток проводжали туди, й там на дивані Мускат улаштовувала їм "примірювання".

Список клієнток складала дружина власника одного універмагу. Особа з широким колом знайомих, вона підбирала клієнтуру з особливою обережністю — з обмеженого числа тих, кому можна було довіряти. Вона була твердо переконана, що треба утворити "клуб" із ретельно вибраних членів, щоб уникнути неприємних скандалів. Бо інакше почнуться всілякі розмови, поширяться зайві чутки. Жінок, членів "клубу", суворо попередили, щоб вони ніколи нікому не розповідали про "примірювання". Вибрані жінки вміли тримати язика за зубами і знали, що за порушення обіцянки їх виключать із "клубу" назавжди.

Про "примірювання" відвідувачки домовлялися по телефону і приходили в призначений час. Конфіденційність забезпечувалася повна, бо клієнтки ніколи не зустрічалися одна з одною. Винагороду сплачували відразу, готівкою. Її розмір, який встановлювала сама дружина власника універмагу, виявлявся набагато більшим, ніж сподівалася Мускат. Однак, побувавши один раз на "примірюванні", жінки обов'язково дзвонили і знову записувалися на процедуру. Усі без жодного винятку. "Вам не треба турбуватися про їхні гроші, — на самому початку сказала дружина власника універмагу. — Бо чим більше вони плататимуть, тим спокійнішими почуватимуться". Мускат бувала у своєму офісі тричі на тиждень і за день проводила тільки одне "примірювання". Більшого собі не дозволяла.

Цинамон почав допомагати матері, коли йому сповнилося шістнадцять. Давати собі раду з усім їй було важко, а наймати в помічники незнайому людину не годилося. Врешті-решт, добре подумавши, Мускат запропонувала синові допомогти їй, і він погодився, навіть не спитавши, що мати робить. Уранці, на десяту, він приїжджав на таксі в офіс (їздити в метро або на автобусі він зносити не міг), прибирав кімнати, розставляв усе по місцях, ставив у вази живі квіти, готував каву, робив потрібні покупки, неголосно слухав записи класичної музики, вів бухгалтерію.

Незабаром Цинамон став незамінною людиною в офісі. Незалежно від того, приходили клієнтки чи ні, він, у костюмі з краваткою, завжди сидів за столом у приймальні. Жодна з відвідувачок не скаржилася на те, що він мовчить. Через це вони не відчували ніякої незручності, скоріше навпаки — їм навіть подобалося, що хлопець не говорить. Замовлення по телефону приймав також Цинамон. Коли клієнтка називала бажаний день для приходу, він відповідав на її побажання стуком по столу: один удар — "ні", два удари — "так". Жінкам така лаконічність сподобалася. Цинамон мав настільки

правильні риси обличчя, що міг замінити скульптуру і виставлятися в музеї, а крім того, на відміну від інших юнаків, не говорив нічого такого, що псує настрій. Приходячи й відходячи, відвідувачки пробували з ним говорити, а він, слухаючи їх, усміхався і кивав головою. Така "розмова" розслаблювала жінок, звільняла від напруження, принесеного із зовнішнього світу, розвіювала ніяковість, що залишалася після "примірювання". Та й Цинамона, що уникав контактів з іншими людьми, спілкування з жінками, які відвідували офіс, здається, ніяк не обтяжувало.

Досягнувши вісімнадцяти років, Цинамон отримав права водія. Мускат знайшла для німого сина доброго інструктора для індивідуального навчання, а сам Цинамон до того часу досконало вивчив правила водіння, порившись не в одному спеціальному посібнику. Набувши впродовж кількох днів за кермом практичних навичок, яких не може дати жодна книжка, він швидко став умілим водієм. Маючи на руках права, він понишпорив по журналах, присвячених уживаням автомобілям, і купив собі "Порше-Каррера" за гроші, які отримував щомісяця від матері за роботу (на прожиток Цинамон не витрачав нічого). Почистивши до блиску мотор, змінивши в автомобілі майже всі деталі новими, замовленими по пошті, й поставивши нові шини, він так його полагодив, що міг би хоч зараз виїжджати на перегони. Однак їздив він на ній щодня за одним маршрутом — забитою транспортом вулицею від свого дому в Хіроо до офісу на Акасака — зі швидкістю, яка не перевищувала шістдесяти кілометрів на годину. Таких "Порше-911", як у нього, у світі знайшлося б небагато.

Ось так, заробляючи на "примірюванні", Мускат прожила понад сім років. За цей час вона втратила трьох клієток (одна загинула в автокатастрофі, іншу "виключили назавжди" з якоїсь причини, ще одна поїхала кудись далеко з чоловіком), а натомість придбала чотирьох нових — таких же привабливих жінок середнього віку, що дорого одягались і називались вигаданими іменами. За сім років суть "роботи" Мускат не змінилася. Вона влаштовувала "примірювання" клієткам, а Цинамон підтримував чистоту в офісі, вів бухгалтерію і їздив на своєму "порше". Ні прогресу, ні регресу — лише потроху всі старішали. Мускат наближалася до п'ятдесяти, Цинамону сповнилося двадцять. Йому, здавалось, така робота подобалась, а от Мускат поволі охоплювало безсилля. Упродовж тривалого часу вона "примірювала" щось, заховане всередині її клієток, докладала усіх зусиль до цього, хоча сама не розуміла, що робить. Однак вилікувати від цього чогось ніяк не могла. Її лікувальних здібностей вистачало лише для того, щоб тимчасово послабити його дію. Минало кілька днів (звичайно, два-три дні, щонайбільше — десять), і це щось знов оживало, неухильно набирало сили й, то наступаючи, то відступаючи, розросталося, немов ракові клітини. Мускат відчувала руками, як воно розбухало й ніби промовляло: "Марно стараєшся! Нічого в тебе не вийде!" І це була правда. Мускат не мала шансів перемогти. Могла тільки трохи сповільнити його наступ, дати клієткам тимчасовий перепочинок.

Мускат часто запитувала себе: "Невже не тільки ці, але й усі жінки на світі несуть у собі це щось? І чому приходять до мене тільки жінки середнього віку? Чи не сидить воно в мені також?"

А втім, відповідь на ці запитання не дуже її цікавила. Мускат розуміла, що якісь обставини замкнули її в цій "примірювальній". Поки люди мали в ній потребу, вона не могла з неї вибратися. Іноді її охоплювало нестерпне безсилля і відчуття порожнечі. Їй здавалося, наче вона тане й розчиняється у непроглядній темряві. У такі хвилини Мускат відкривала душу своєму синові. Мовчазний Цинамон слухав матір із захопленням, киваючи головою. І хоча вона не чула від нього жодного слова, сама розмова з ним напрочуд її заспокоювала. Відчувала, що не самотня, що не зовсім безсила. "От диво! — думала вона. — Я зцілюю людей. Цинамон зцілює мене. Але ж хто зцілює Цинамона? Невже він, як чорна діра, поглинає страждання і самотність?" Тільки одного разу Мускат спробувала дізнатися, що відбувається в душі сина, приклавши руку до його чола так само, як це робила зі своїми клієнтками, але долоня нічого не відчувала.

Мускат всерйоз подумала про те, щоб припинити "практику". "Я вже не маю так багато сил. Якщо не перестану, то спалю себе дощенту". Однак люди мали потребу в її "примірюванні", тож так просто, заради власної зручності, вона не могла покинути своїх клієнтів.

І от улітку того року Мускат знайшла собі заміну. Вона збагнула це, коли побачила родимку на обличчі парубка, що сидів на лавці перед висотним будинком в Сіндзюку.

19

Нерозумна дочка жабоподібних батьків

(З погляду Мей Касахари. Частина 5)

"Доброго ранку, Заводний Птаху!

Зараз ніч, половина третьої. Навколо всі сплять як убиті, а мене сон не бере. Тому встала з ліжка й сіла писати цього листа. Правду кажучи, безсонна ніч для мене така ж рідкість, як борець сумо в беретці. Зазвичай, як надходить час, відразу засинаю і прокидаюсь сама, коли треба. Будильника маю, але майже ним не користуюся. Щоправда, іноді серед ночі раптом розплющую очі й потім ніяк не можу заснути.

Вирішила сидіти за столом і писати, поки сон не здолає. Може, так засну. Отож сама не знаю, який лист вийде — довгий чи короткий... Зрештою, зі мною завжди так — не знаю, що вийде, поки до кінця не допишу.

І от що мені спало на думку. Більшість людей вважає, що життя і світ, в основному, побудовані логічно й послідовно (або їм здається, що так має бути). Бувають і винятки, але я в цьому переконуюсь, як тільки порозмовляю із сусідками. Скажімо, коли сталося щось у суспільстві або в когось конкретно, люди кажуть: "Це сталося тому-то й тому-то". І майже завжди всі погоджуються: "Ах, он воно що! Це ж природно". Та я не розумію, чому "сталося тому-то й тому-то". Це нічого не пояснює. Так само буває, коли готуєш тьяванмусі^[49] в мікрохвильовій печі. Ставиш в неї горщик, натискаєш кнопку, а коли почуєш "дзінь", піднімаєш кришку — і їжа готова. А от що відбувається під кришкою після того, як натиснеш кнопку, ніхто не знає. Може, тоді, поки ніхто не бачить, тьяванмусі перетворюється у макарони в панірувальних сухарях, а потім знову в тьяванмусі? Ми думаємо, що само собою отримаємо після дзвінка тьяванмусі, бо

поставили в мікрохвильову піч тьяванмусі. Та я вважаю, що це всього-на-всього припущення. Мені було б легше, якби я підняла кришку й побачила макарони в панірувальних сухарях. Звісно, здивувалася б, але відчула б полегшення. Принаймні не засмутилася б. Бо в певному розумінні такий варіант здається мені "реальнішим".

Важко логічно, словами пояснити, чому здається реальнішим. Коли, скажімо, згадую про те, як я дійшла до теперішнього стану, то розумію, що в моєму житті не було ні крихти "послідовності". Передусім залишається загадкою, як у таких нудних, жабоподібних батьків народилася така дочка, як я. Оце так загадка! Може, не годиться так казати, але я чесніша за батька й матір, разом узятих. Повірте, я не хвалюся. Не кажу, що я краща, але принаймні чесніша. Якби ви, Заводний Птаху, з ними зустрілися, то, напевне, зрозуміли б, що я маю на увазі. Вони вірять, що світ улаштований послідовно й логічно, що все в ньому можна пояснити, як розміщення кімнат у дорогому будинку, виставленому на продаж. І вважають, що врешті-решт усе закінчиться чудово, якщо дотримуватися логіки й послідовності. Тож коли я поводжусь не так, вони непокояться, переживають і сердяться.

Чому я народилася в таких тупих батьків? Чому не стала такою ж зеленою жабою, незважаючи на їхнє виховання? Я стільки про це думала! Та не збагнула. Напевне, була якась причина, але я не знайшла. Зрештою, багато чого іншого не вдається пояснити логічно. Наприклад, чому всі навколишні люди так мене не зносять? Адже я їм нічого особливо злого не зробила. Жила собі звичайно. І зненацька одного дня помітила, що ніхто мене не любить. Я цього ніяк не розумію.

Один нелогічний вчинок потягнув за собою інший, такий же нелогічний, — і через це, гадаю, багато чого сталося. Наприклад, я познайомилася з тим хлопцем на мотоциклі й потрапила в цю прокляту аварію... Наскільки пам'ятаю, у моїй голові нема місця для логічного пояснення, що виражається словами "сталося тому-то й тому-то". Щоразу, як почую "дзінь!" і піднімаю кришку, з'являється щось нове, зовсім незнайоме.

Не розуміючи, що відбувається навколо мене, я покинула школу, байдикувала дома, поки нарешті не зустріла вас, Заводний Птаху. Та ні, перед тим я підробляла на фірмі перук. Чому перук? Ще одна загадка. Не пригадую. Можливо, щось у мозку зрушилося, коли я вдарилася головою під час аварії. Або від психічного шоку я взяла собі за звичку запихати бозна-куди все, що зберігала в пам'яті. Як білка, що ховає де-небудь горіхи, а потім знайти не може. (Ви такого ніколи не бачили? А я бачила. І насміхалася з такої дурненької білки. Не знаючи, що й зі мною таке станеться.)

В усякому разі, я взялася готувати звіти для фірми перук і так собі вподобала цю роботу, що подумала: перуки — моя доля. Несподівано, ні сіло ні впало. Чому перуки? А не панчохи? Не дерев'яні ложки? Якби панчохи або ложки, то я, напевне, зараз не працювала б випадливо на фабриці перук. Правда? А якби через мене не сталася ця дурна аварія, того літа я не зустріла б вас на задвір'ї, на доріжці. А якби ми не зустрілися, ви не дізналися б про колодязь Міявакі, отже, не з'явилася б у вас на обличчі пляма, а вас самого не затягло б у вир таких дивних справ... Так могло статися. Як подумаю про це, то запитую себе: "Де ж тут логіка й послідовність?"

А може, у світі є різні породи людей. В одних життя логічне й послідовне, як у горщику з тьяванмусі, а в інших повне недоладностей, коли виходять макарони в панірувальних сухарях. Мені, наприклад, здається: якби мої батьки поставили в мікрохвильову піч тьяванмусі, а вийняли макарони в панірувальних сухарях, то все одно казали б: "Отакої! Видно, помилково поставили макарони в панірувальних сухарях!" А може, наполегливо переконуватимуть себе, що насправді це тьяванмусі, а макарони їм тільки привиділися. Якби ж я по-доброму пояснювала, що бувають випадки, коли тьяванмусі перетворюються в макарони, вони нізащо не повірять, а навпаки — розсердяться. Заводний Птаху, ви розумієте, про що йдеться?

Я вже одного разу писала, що ще поговоримо про вашу родимку. Про те, як я її поцілувала. Здається, писала в першому листі. Пам'ятаєте? Відтоді, як улітку минулого року ми розсталися, я все згадую той час і думаю про те, що було, постійно, як кішка, що невідривно дивиться на дощ за вікном. Власне, що це було? Зізнаюсь, не вмію пояснити. Може, пізніше, років через десять або й двадцять, при нагоді, коли стану дорослішою й розумнішою, зумію, а зараз — ні. На жаль, зараз мені не вистачає здібностей або розуму, щоб знайти відповідні слова.

Можу чесно сказати: без плями ви мені більше подобалися. Е ні, я неправильно сказала. Несправедливо. Адже не ви собі її посадили. Може, краще сказати, що й без родимки ви мені приємні?.. Хоча й цим усього не пояснити.

От що я думаю, Заводний Птаху. Може, ця родимка дає вам щось дуже важливе. І, напевне, щось від вас забирає. Ніби навзаєм. Але ж якщо кожен щось забиратиме у вас, то невдовзі від вас нічого не залишиться. Насправді я хочу сказати, що я не переймалася б тим, що у вас її немає.

Правду кажучи, я іноді думаю, що роблю тут щодня перуки тому, що поцілувала тоді вашу родимку. Через це вирішила поїхати з дому, якомога далі від вас. Може, такі слова вас ображають, але це правда. Зате я знайшла тут собі місце. Так що в певному розумінні я вам удячна, Заводний Птаху. Хоч, правда, не дуже приємно отримувати подяку "в певному розумінні".

Здається, загалом написала все, що хотіла сказати вам, Заводний Птаху. Невдовзі четверта, о пів на восьму треба вставати. Може, посплю ще годин три. От би швидко заснути! В усякому разі, закінчую. До побачення, Заводний Птаху. Побажайте мені міцного сну".

20

Підземний лабіринт

Двоє дверей Цинамона

— У вашій "садибі" є комп'ютер, чи не так, Окада-сан? Тільки от невідомо, хто ним користується, — сказав Усікава.

Була дев'ята вечора. Я сидів за столом на кухні, приклавши слухавку до вуха.

— Є, — відповів я коротко.

Усікава шморгнув носом.

— Як завжди, розвідав — дізнався, що є. Та, звісно, я не маю нічого проти

комп'ютера. Ні-ні. Бо в наш час тямовитим людям він конче потрібний. Якщо є, то нічого дивного.

Так-от, коротко кажучи, я подумав, чи не можна було б встановити з вами зв'язок через цей комп'ютер. Дещо розізнав, але виявилось, що це не так легко зробити. Просто набрати телефонний номер і з'єднатися не можна. Треба знати пароль. Без нього доступу не буде. Двері не відчиняться. От у чому заковика.

Я мовчав.

— Тільки зрозумійте мене правильно. Я не збираюся залізати у ваш комп'ютер і робити які-небудь капості. Про таке й не думаю. Бо система зв'язку у вас настільки захищена, що жодної інформації з нього не добудеш, навіть якщо захочеш. Тому я відразу від цього відмовився. А думаю тільки, як влаштувати вам розмову з Куміко-сан. Як раніше обіцяв, пам'ятаєте? Що постараюся, щоб ви безпосередньо поговорили одне з одним. Відтоді, як Куміко-сан пішла з дому, минуло багато часу, й не годиться зупинятися на півдорозі. Бо інакше ваше життя, Окада-сан, зверне на хибну дорогу. Хоч би там що, людям завжди краще поговорити відверто, відкрити одне одному душу. Якщо ж цього не зробити, вийде непорозуміння, що обернеться для них нещастям... От у чому, як тільки міг, я намагався переконати Куміко-сан.

Однак вона ніяк на це не приставала. Казала, що не збирається з вами розмовляти. Навіть по телефону, а про зустріч й чути не хотіла. Навіть по телефону! Я розгубився — просто не знав, що ж далі робити. Як тільки її не переконував! Та вона не піддавалася. Стояла на своєму, немов скеля.

Усікава трохи почекав на мою реакцію, але я і далі мовчав.

— Не міг же я відстати від неї і сказати: "Ну що ж! Я зрозумів". Мені тоді від сенсея добряче перепало б на горіхи. Людина може бути немов скеля, немов стіна, та все одно треба досягти з нею компромісу. Така моя робота. Як не хочуть придбати холодильника, то нехай хоч лід куплять. От у чому її суть. І я почав сушити собі голову над тим, щоб знайти вихід. На те в людини голова, щоб мізкувати. І невдовзі в моїй темній голові, ніби зірка між хмарами, одна ідея зблиснула. Мовляв, чи не краще вам поспілкуватися за допомогою комп'ютера? Сісти за клавіатуру й надрукувати на екрані те, що хочете сказати. Ви ж це зможете зробити, чи не так?

В юридичній конторі я користувався комп'ютером для перевірки судових прецедентів, пошуку персональних даних клієнтів, а також пересилання листів електронною поштою. І Куміко, напевне, використовувала його в роботі. Бо редакція журналу про здорове харчування, де вона працювала, зберігала в комп'ютері аналізи поживності продуктів та рецепти приготування страв.

— Щоправда, звичайний комп'ютер для цього не годиться, але з допомогою нашого й вашого можна листуватися з пристойною швидкістю. Куміко-сан сказала, що готова з вами спілкуватися через комп'ютер. От чого я все-таки домігся. Листування буде в реальному часі, а це майже те саме, що розмова віч-на-віч. Такого остаточного компромісу я досяг. Усе-таки примудрився. Ну, що ви на це скажете? Може, такий варіант вам не до вподоби, та якби ви знали, як я вимучив свою безмозку голову!

Я мовчки переклав слухавку в ліву руку.

— Алло! Окада-сан, ви чуєте мене? — стривоженим голосом запитав Усікава.

— Чую, — озвався я.

— Отож якщо ви роздобудете мені пароль доступу до комп'ютера в "садибі", я зразу влаштую вам розмову з Куміко-сан. Як скажете, Окада-сан?

— Скажу, що тут є деякі заковики.

— Які саме? — запитав Усікава.

— Передусім як я знатиму, що розмовляю саме з Куміко. Листування з використанням комп'ютерного екрана не дозволяє побачити людину, якій пишеш, і почути її голос. На тому кінці за клавіатурою замість Куміко може сидіти будь-хто.

— Справді! — сказав вражений Усікава. — А я про це й не подумав. Така річ цілком можлива. Не хочу вам казати компліментів, але ви правильно робите, що висловлюєте сумнів. "Я сумніваюсь — отже, існую". А що, як зробити ось так. Ви спочатку спитаєте Куміко-сан про щось, чого ніхто інший, крім неї, не знає. Якщо відповідь виявиться правильною — значить, з вами Куміко-сан розмовляє. Ви прожили разом з нею стільки років, що, напевне, є речі, про які відомо лише вам двом.

В його словах була логіка.

— Гаразд, але річ у тому, що я не знаю пароля. Я ні разу не торкався цього комп'ютера.

За словами Мускат, Цинамон пристосував комп'ютерну систему повністю для своїх потреб. Удосконалив її, створив складну базу даних і захистив доступ до її програм спеціальним кодом та іншими вигадливими пристроями так, щоб стороння людина не могла легко в неї проникнути. Своїми десятима пальцями він повноправно господарював у цьому заплутаному тривимірному підземному лабіринті, тримав усе під своїм суворим контролем. В його голові були закарбовані всі маршрути цього лабіринту, завдяки чому він міг одним натисненням клавіші переміщатися туди, куди хотів. Не обізнаному з цим комп'ютерному зломщику (тобто будь-кому, крім Цинамона) довелося б блукати кілька місяців, щоб добратися до потрібної інформації, оминаючи розставлені сигнальні пристрої й пастки. Комп'ютер у "садибі" не був особливо потужним і належав до того самого класу, що й той, який стояв в офісі на Акасака. Однак вони обидва сполучалися з головною машиною, що містилася дома й дозволяла обмінюватися інформацією. У головному комп'ютері, напевне, Цинамон зберігав таємниці їхньої роботи — від списку клієнток до складної подвійної бухгалтерії. І, гадаю, не тільки це.

До такого припущення мене спонукала його глибока прив'язаність до комп'ютера. Прибувши в "садибу", Цинамон завжди зачинявся у своїй кімнатці. Однак іноді двері випадково залишалися відчиненими, і я краєм ока бачив його за роботою, водночас соромлячись того, що ніби підглядаю за ним. Бо мені здавалося, що Цинамон зливався водно з комп'ютером в еротичному пориві. Постукавши на клавіатурі, він читав написане на екрані, невдоволено кривив губи або ледь-ледь усміхався. То іноді в задумі неквапливо натискав на клавіші, то раптом його пальці нестримно бігли по клавіатурі,

як у піаніста, що грає етюд Ліста. Ведучи мовчазну розмову з комп'ютером, Цинамон ніби вдивлявся через екран в інший, важливий і близький йому світ. Я мимоволі думав, що, можливо, справжня реальність, в якій він існує, належить не земному світові, а підземному лабіринту. І, може, там він чистим голосом красномовно говорить, гучно плаче й сміється.

— А чи не міг би я отримати доступу до вашого комп'ютера? — запитав я Усікаву. — Тоді вам пароль не буде потрібний.

— Нічого не вийде. Ваше повідомлення до нас дійде, а наше — ні. Проблема в паролі — Сезаме, відкрийся! Без нього нічого не вдасться зробити. Не відчиняться вовку двері, хоч би як він змінював голос. "Тук-тук-тук! Це я — твій друг кролик!" Як пароля не маєш — завертай голоблі.

На тому кінці телефонної лінії Усікава чиркнув сірником і закурив. І я відразу уявив собі його криві жовті зуби й відвислі губи.

— Пароль складається з трьох знаків — букв або цифр, а може, їхньої комбінації. Після появи напису "Введіть пароль" у вас буде десять секунд на роздуми. Якщо тричі підряд помилитеся, доступ закриється, а система зчинить тривогу. Звукового сигналу не почуєте, але буде ясно, що приходив вовк і наслідив. Ну що, добре придумано? Це стане зрозуміло, якщо підрахувати кількість перестановок і комбінацій двадцяти шести знаків абетки і десяти цифр — величину, близьку до безмежності. Хто не знає пароля, тому це завдання не по зубах.

Я мовчав у задумі.

— Ну що? Маєте якісь ідеї, Окада-сан?

Наступного дня пополудні, коли Цинамон повіз додому на "мерседесі" чергову клієнтку, я зайшов у його кімнатку, сів за стіл перед комп'ютером і ввімкнув його. Екран монітора залило холодне синювате сяйво й з'явився напис:

Для доступу в комп'ютер введіть пароль.

За 10 секунд.

Я набрав на клавіатурі заздалегідь вибрані три літери.

zoo

Пролунало звукове попередження, система не відкрилася.

Пароль неправильний.

Введіть правильний пароль. За 10 секунд.

На екрані почався відлік часу. Я натиснув клавішу "зміна регістру" і ввів те ж слово великими буквами:

ZOO

Комп'ютер знову відповів відмовою:

Пароль неправильний.

Введіть правильний пароль. За 10 секунд.

Якщо знову буде введено неправильний пароль, доступ автоматично закриється.

Почався відлік часу. Десять секунд. Я замінив першу літеру великою, інші дві залишив малими. Остання рятівна соломинка.

Zoo

Пролунав бадьорий сигнал:

Пароль правильний.

Виберіть програму в меню.

Відкрилося меню. Я повільно видихнув, заспокоївся і, переглянувши довге меню, вибрав програму "Зв'язок". На екрані беззвучно з'явилося нове меню.

Виберіть у меню програму зв'язку.

Я клацнув мишкою по рядку "Обмін повідомленнями".

Введіть пароль для отримання повідомлень. За 10 секунд.

Напевне, це був важливий для Цинамона вузол, що закривав вхід до комп'ютера. Отже, і тут пароль мав велике значення. Я набрав на клавіатурі:

SUB

На екрані з'явилося повідомлення:

Пароль неправильний.

Введіть правильний пароль. За 10 секунд.

Почався відлік часу: 10, 9, 8... Я зробив те саме, що й раніше: спочатку набрав велику літеру, потім — дві маленькі.

Sub

Пролунав бадьорий сигнал:

Пароль правильний.

Введіть телефонний номер.

Зчепивши руки, я прикипів очима до команди на екрані монітора. Непогано. Я зумів відчинити двоє дверей в лабіринті Цинамона. Зовсім непогано. "Зоопарк" і "Підводний човен". Я натиснув на кнопку "Вихід" і повернувся в початкове меню. Потім клацнув мишкою по прямокутнику "Скінчити роботу", і на екрані з'явився напис:

За умовчанням ці операції будуть автоматично зареєстровані.

Якщо в цьому немає потреби, натисніть "Не реєструвати".

Я зробив так, як сказав Усікава, — клацнув мишкою у прямокутник з написом: "Не реєструвати".

Операції не зареєстровані.

Екран повільно згас. Я витер піт з чола й, простеживши за тим, щоб клавіатура й мишка не зсунулися навіть на два сантиметри, залишив за собою охололий монітор.

21

Розповідь Мускат

Про своє життя Мускат розповідала мені впродовж кількох місяців. Оповідь вийшла довжелезна, з численними відгалуженнями. Тому я викладаю тут її основний, але зовсім не короткий зміст, і хоча не впевнений, чи повністю передав її суть, сподіваюся, що принаймні висвітлив головні події, що сталися в житті цієї жінки.

Утікаючи з Маньчжурії до Японії, Мускат Акасака і її мати з усього свого майна забрали із собою тільки коштовності, що мали на собі, й знайшли притулок у батьківському домі матері в Йокогамі. Її родина вела торгівлю, головню з Тайванем, і до

війни процвітала, але упродовж тривалої війни втратила більшість своїх партнерів. Материн батько, директор торговельної фірми, помер від серцевого удару, його другий син, що був йому головним помічником, загинув під час повітряного нальоту перед самим кінцем війни. Торговельну справу успадкував старший син, який покинув учителювати, та наладити її не зумів, бо в нього душа до неї не лежала. І хоча в родини ще залишилася велика садиба, жити в ній нахлібниками після війни, коли всього бракувало, було не дуже приємно. Мати з дочкою завжди намагалися триматися якомога непомітніше — їли менше за інших, раніше за всіх вставали, з власної волі брали на себе всю домашню роботу. З дитинства Мускат одягалася в недоноски, що — від рукавичок і панчіх до білизни — перепадали їй від двоюрідних сестер, і користувалася олівцями, які викинули інші діти. Прокидатися вранці було справжньою мукою — боліло в грудях від самої думки, що настав новий день. "От було б добре жити вдвох з матір'ю, не боячись комусь заважати, нехай навіть у злиднях!" Однак мати не могла виїхати з цього дому. "Раніше вона була жвавою і бадьорою, — казала Мускат, — але після повернення з Маньчжурії від неї залишилася одна оболонка. Усі життєві сили кудись зникли". Мати так і не змогла випростатися і тільки настирливо повторювала, як чудово їм колись жилося. Тож Мускат довелося самій думати про своє майбутнє.

Хоча не можна сказати, що вона не любила вчитися, шкільні предмети їй майже не цікавили. Вона нізащо не вірила, що визубрені історичні дати, правила англійської граматики або геометричні формули стануть їй коли-небудь у пригоді. І прагнула навчитися якогось практичного ремесла й якнайшвидше стати самостійною. А безтурботних однокласниць, що втішалися шкільним життям, трималася осторонь.

Правду кажучи, їй з голови не виходила тільки мода. Вона думала про фасони одягу з ранку до вечора. Оскільки в житті сама не мала змоги чепуритися, то знову й знову розглядала хтосна-де роздобуті журнали мод і, наслідуючи їх, робила ескізи або заповнювала сторінки зошита зразками фасонів, витворених власною фантазією. Мускат сама не розуміла, чому одяг так сильно притягує її. Можливо, тому, що в Маньчжурії вона, мовляв, постійно рилася в материних уборах. Тоді її мати була справжньою чепурухою. Шафи ледве вміщали її сукні й кімоно, і коли випадала вільна хвилина, маленька Мускат виймала їх, щоб розглянути й помацати. Однак під час евакуації більшу частину одягу довелося залишити, а запаковані в рюкзаки й привезені речі — поступово обміняти на харчі. Щоразу, розлучаючись з ними, мати розгортала їх і зітхала.

— Створення нових фасонів стало для мене потаємними дверцятами в інший світ, — розповідала Мускат. — Я відчиняла їх, і переді мною відкривався світ, що належав тільки мені. Там усе підкорялося силі уяви. Чим краще мені вдавалося уявити те, що хотілося, тим далі я втікала від реальності. Найбільше я раділа з того, що все це обходиться задурно. Ото чудо! Видумування ошатного вбрання й перенесення його на папір не просто було втечею від реальності, не просто зануренням у мрію, а щоденною життєвою потребою. Такою ж природною, як дихання. І мені здавалося, ніби різною мірою з усіма таке відбувається. Та коли я збагнула, що не з кожним щось подібне

трапляється, навіть якщо він захоче, то подумала: "У певному розумінні я відрізняюся від інших людей, а тому житиму не так, як вони".

Мускат покинула школу й вирішила вступити на курси крою та шиття. Щоб заплатити за навчання, умовила матір продати останні коштовності. За два роки вона навчилася шити, кроїти і створювати моделі одягу. Скінчивши курси, орендувала квартиру й почала жити самостійно. Підробляючи шиттям і в'язанням, а вечорами — офіціанткою в ресторані, влаштувалася у школу професійних модельєрів. Після того її прийняли на роботу у фірму модного жіночого одягу й зарахували, як вона того прагнула, у відділ дизайну нових моделей.

Безперечно, вона володіла оригінальним талантом. Не тільки вміла чудово накидати на папері стиль моделі, але й думала, й дивилася на світ по-своєму, не так, як інші люди. В її голові вимальовувався точний образ того, що вона хотіла створити, — без чужих запозичень, цілком народжений в її душі. Вона могла простежити за найменшими подробицями його від початку до кінця — так добираються до верхів'я ріки лососі, що йдуть на нерест проти течії. Мускат трудилася не складаючи рук, не мала навіть часу, щоб поспати. Робота приносила їй тільки радість, а в голові засіла думка про те, щоб якомога швидше стати справжнім модельєром. Про розваги вона не думала, зрештою, не знала, що це таке.

Невдовзі начальство оцінило її зусилля, зацікавилася плавними й сміливими лініями її моделей. Через кілька років її практичної роботи вона очолила невеликий відділ, відданий в її розпорядження. Такого підвищення у цій фірмі ніхто не мав.

З кожним роком її досягнення ставали щораз переконливішими. Її обдарованість та завзяття помітили не тільки у фірмі, але також у колах високої моди. Закритий світ моди до певної міри справедливий — у ньому править бал конкуренція. Здібності модельєра оцінюються за кількістю замовлень на його моделі. Тобто визначаються конкретними цифрами, які дозволяють ясно побачити, хто виграв, а хто програв. Мускат ні з ким особливо не змагалася, але її успіхи говорили самі за себе.

Майже тридцять років вона повністю віддавалася роботі. За цей час познайомилася з багатьма людьми. А кілька чоловіків зацікавилися нею, але стосунки з ними були короткочасними й неглибокими. Її не дуже приваблювали люди. Моделі одягу, що переповнювали голову своїми образами, викликали в неї жвавіші почуття.

Коли їй сповнилося двадцять сім, на новорічному вечорі, де зібралися вершки світу моди, її познайомили з чоловіком дивної зовнішності. З правильними рисами обличчя, але зі скуйовдженим волоссям, з гострим, як кам'яне знаряддя, підборіддям і носом. Через це він здавався скоріше фанатичним проповідником, а не модельєром. Був на рік молодший від Мускат, худючий, з бездонними очима, що позирали на присутніх з такою агресією, ніби мали за мету зіпсувати їм настрій. Однак Мускат побачила в них своє відображення. У той час вона тільки починала свою кар'єру модельєра і раніше з ним не зустрічалася. А втім, дещо про нього чула. Про його рідкісний талант, про репутацію людини зарозумілої, свавільної, здатної в будь-яку мить затіяти сварку, — людини, яку майже ніхто не любив.

— Ми були схожі одне на одного. Обоє народилися на континенті. Після війни його, без нічого, вивезли на кораблі в Японію з Кореї. Його батько був професійним військовим, і в повоєнні роки їхня родина зазнала великих злиднів. Мати померла від тифу, коли він був ще зовсім малим, а тому, видно, сильно зацікавився жіночим одягом. Людина обдарована, він, однак, не вмів знайти собі місця в житті. Хоча створював фасони одягу для жінок, в їхній присутності червонів і ставав грубим. Одним словом, ми з ним скидалися на тварин, що відбилися від свого стада.

Наступного, 1963 року вони одружилися, а через рік (тоді в Токіо відбувалися Олімпійські ігри), навесні, народився хлопчик. Цинамон. "Невже Цинамон — його справжнє ім'я?" Коли він з'явився на світ, Мускат викликала матір для догляду за ним. Сама вона не мала часу на це — з ранку до вечора мусила наполегливо працювати. Тому загалом Цинамона виховувала баба.

Мускат не знала, чи справді любила чоловіка як людину протилежної статі. Їй бракувало критеріїв для такої оцінки. Те ж саме можна сказати про чоловіка. Їх звела до купи випадкова зустріч і спільна пристрасть до моди. Та незважаючи на це, перші десять років їхнього подружнього життя виявилися плідними для обох. Відразу після одруження вони звільнилися з роботи й відкрили власне ательє, що містилося в Аояма, осторонь від головного проспекту, у маленькій кімнатці з вікнами на захід невеликого багатопверхового будинку. Через погану вентиляцію і відсутність кондиціонера там влітку панувала така духота, що від поту олівець вислизав з руки. Звичайно, спочатку не все йшло гладко. Обом, Мускат і її чоловікові, украй бракувало практичної жилки, тож непорядні партнери легко їх обдурювали, незнання звичаїв світу моди позбавляло замовлень, а неймовірно елементарні помилки не дозволяли стати на ноги. Борги зростали, й одного разу навіть дійшло до того, що подружжя готувалося до таємної втечі. Однак зміна настала тоді, коли Мускат випадково знайшла здібного менеджера, який високо цінував їхні таланти й поклявся їм вірно служити. Після того справи пішли настільки добре, що недавні негаразди розвіялися, немов поганий сон. Виручка щороку подвоювалася, і 1970 року фірма, започаткована майже з нуля, досягла феноменального успіху — такого, якого не сподівалося самовпевнене, але необізнане з життям подружжя. Мускат з чоловіком найняли нових працівників, перебралися у велику будівлю на головному проспекті, відкрили свої крамниці на Гіндзі, Аоямі, у Сіндзюку. Завдяки своїм оригінальним моделям одягу фірма стала широко відомою і часто згадувалася в газетах та журналах.

Коли фірма збільшилася, змінився характер роботи, яка лягала на їхні плечі. Хоча створення нових моделей — творчий процес, але, на відміну від роботи скульптора або письменника, це також бізнес, який зачіпає інтереси багатьох людей. Не можна самому замкнутися і творити, що заманеться. Комуś доводиться виходити на люди й представляти "обличчя" фірми. Така потреба зростає із збільшенням торгового обороту. Комуś доводиться з'являтися на прийомах і показах моди, виступати з промовами, вести світські розмови, давати інтерв'ю. Оскільки Мускат зовсім не хотіла брати на себе такої ролі, то на люди виходив її чоловік. Так само, як і Мускат, він не

вмів спілкуватися з людьми, а тому спочатку надзвичайно мучився. Не вмів говорити в присутності незнайомих людей і після якихось прилюдних заходів повертався додому вкрай виснаженим. Однак через півроку він раптом відчув, що виступати перед людьми стало не так важко, як раніше. Як і перед тим, він не вирізнявся красномовством, але його груба й недорікувата манера говорити, що в молодості людей відштовхувала, тепер їх, здається, чимось притягувала. Його сухі, у двох словах, відповіді, спричинені його вродженою сором'язливістю, сприймалися людьми не як необізнаність із життям і зарозумілість, а як привабливість артистичного темпераменту. З часом він навіть відчув насолоду від своєї ролі й несподівано став тогочасною культовою постаттю.

— Мабуть, і вам доводилося чути його ім'я, — казала Мускат. — Хоча насправді в той час дві третини роботи модельєра виконувала я. Моя роль полягала в тому, щоб розвивати, розширювати й надавати форми надзвичайно сміливим та оригінальним ідеям чоловіка як комерційним проектам. Хоча фірма розросталася, модельєрів зі сторони ми не наймали. Помічників ставало більше, але найголовніше робили ми самі. Хотіли робити лише одне — те, що нам подобається, не думаючи, для якого класу людей призначений наш одяг. Не вивчали ринку, не розраховували витрата, не проводили нарад — нічого цього у нас не було. Якщо задумували щось зробити, створювали модель, брали найкращий матеріал, який могли знайти, й працювали, працювали, не шкодуючи часу. Те, що інші модельєри робили у два етапи, ми робили вдвічі довше. Вони витрачали три метри тканини, ми — чотири. Ретельно перевіряли кожну зроблену річ і випускали в продаж лише те, що нам подобалося. Непроданий товар викидали. Обходилися без розпродажу. Звичайно, наші вироби коштували дорого. Спочатку у світі моди з нас насміхалися — мовляв, у нас нічого не вийде. Однак наш одяг став одним із символів того часу, як картини Пітера Макса і Вудсток, Твігі і фільм "Безтурботний їздець". Яку велику радість приносила нам у той час робота модельєра! Ми могли здійснювати найсміливіші задуми, а клієнти нас не полишали. Здавалось, ніби за плечима виросли великі крила і можна летіти, куди заманеться.

Однак саме тоді, коли їхня робота дістала визнання, вони почали віддалятися одне від одного. Навіть під час роботи Мускат мимоволі відчувала, що чоловікова душа блукає десь далеко. Здавалось, ніби в його очах погас колишній голодний блиск, перестав вириватися назовні бурхливий настрій, хоча раніше він міг шпурнути в будь-кого чим-небудь, якщо йому щось не подобалося. Тепер він часто сидів у задумі й невидючими очима дивився кудись у далину. Вони розмовляли хіба що на роботі. Щораз частіше чоловік не ночував дома. Мускат здогадувалася, що в нього з'явилися інші жінки, але від цього особливо не страждала. З його коханками вона змирилася, бо вже давно між ними не було фізичної близькості (передусім через те, що вона сама втратила до нього статевий потяг).

Чоловіка вбили наприкінці 1975 року. Тоді їй було сорок, а Цинамону сповнилося одинадцять. Чоловік помер від ран у номері готелю в Акасака. Його труп об одинадцятій ранку виявила покоївка, яка відімкнута двері своїм ключем, щоб прибрати в номері. Ванна кімната була залита кров'ю, наче під час кривавої повені. З тіла

витекла вся кров, до останньої краплі. Серце, шлунок, печінка, нирки, підшлункова залоза безслідно зникли. Мабуть, убивця вирізав внутрішні органи, поскладав їх у пластмасовий пакет або що й кудись виніс. Голову, відрізану від тулуба, поставив на кришку унітаза, повернувши до дверей пошматованим обличчям. Видно, спочатку злочинець відрізав і спотворив голову, а потім узявся до нутрощів.

Щоб вирізати внутрішні органи людини, потрібні надзвичайно гострі інструменти й неабияка майстерність. Убивця мусив перерізати пилкою навіть ребра, не пошкодувавши часу на таку криваву операцію. Ніхто не розумів, навіщо той потратив стільки зусиль.

Через передноворічну метушню черговий адміністратор готелю лише згадав, що напередодні десь о десятій вечора чоловік Мускат зареєструвався в номер на дванадцятому поверсі разом з якоюсь жінкою — вродливою, років тридцяти, у червоному плащі, невисокою, з маленькою сумочкою в руках. На ліжку залишилися сліди бурхливої ночі. Волоски і плями сперми на простирадлі належали чоловікові Мускат. У номері знайшлися відбитки пальців — надто багато, щоб почати розслідування. У маленькій шкіряній валізці вбитого лежала переміна білизни, туалетне причандалля, папка з робочими документами та якийсь журнал. Сто тисяч єн у гаманці й кредитних карток ніхто не чіпав, але пропав записник, що мав бути при ньому. Слідів боротьби в номері не виявили.

Поліція перевірила всіх його знайомих, однак жінки з прикметами, які описав адміністратор, серед них не було. Під час розслідування на поверхню сплили імена кількох жінок, але у всіх було алібі, а причин ненавидіти його або ревнувати — ніяких. Навіть якщо у світі моди хтось його й не любив (звісно, такі люди були, адже в цьому світі не панує атмосфера доброти й дружби), то все одно важко повірити в те, що він зважився б на вбивство. А ще більше в те, що володів майстерністю, потрібного для того, щоб вирізати шість внутрішніх органів.

Оскільки йшлося про відомого модельєра, то про цей випадок писали в газетах і журналах. Вибухнув немалий скандал, але поліція, не бажаючи привертати увагу до такого сенсаційного вбивства, з якихось технічних причин приховала інформацію про те, що вбивця забрав із собою нутрощі жертви. Подейкували, що до цього приклав руку й сам відомий готель, щоб не заплямувати своєї репутації. Врешті-решт оголосили тільки те, що чоловік Мускат загинув від ран, завданих ножом в одному з номерів готелю. Після того ходила чутка, що "тут щось не так", але на цьому все скінчилося. Поліція провела докладне розслідування, але злочинця так і не спіймали, не вдалось установити навіть мотивів убивства.

— А той номер, напевне, й досі тримають замкненим, — сказала Мускат.

Наступного року після вбивства чоловіка, навесні, Мускат продала все — фірму, крамниці, залишки товарів — одному великому дому моделей. Коли адвокат, який вів переговори про продаж, приніс їй документи, вона мовчки поставила на них свою печатку, навіть не глянувши на зазначену ціну.

Позбувшись фірми, вона виявила, що її пристрасть до моди повністю зникла.

Струмінь невгамовної пристрасті, що раніше був сенсом життя, раптом висох. Лише іноді на чиєсь прохання вона бралася до роботи модельєра і виконувала її першокласно, але радості від цього не відчувала. Їй здавалося, що вона жує щось несмачне. І що вони вийняли з неї всі нутрі. Для людей, що знали про її колишню енергію та оригінальний талант модельєра, вона була легендою, і від них замовлення надходили безперестанку, але вона їм відмовляла. Виняток становили випадки, коли відмовити було неможливо. За порадою податкового бухгалтера за гроші від продажу фірми вона придбала акції і нерухомість, і її багатство в період економічного буму з кожним роком тільки зростало.

Невдовзі після продажу фірми померла від серцевої недуги мати Мускат. Спекотного серпневого дня поливала водою перед входом у дім, і раптом їй стало погано. Вона лягла, сильно хропіла — й не прокинулася. Мускат і Цинамон залишилися вдвох. Після того цілий рік вона просиділа дома, майже не виходила в місто. Днями сиділа на дивані, поглядаючи в сад, ніби намагалася вернути собі тишу й спокій, яких так бракувало досі в житті. Майже нічого не їла, спала щоденно понад десять годин. А Цинамон, який досяг такого віку, що міг би ходити в середню школу, господарював дома замість неї, а в перервах грав сонати Моцарта і Гайдна, учив одразу кілька мов.

Коли минув цей тихий, майже порожній рік, Мускат чисто випадково виявила, що володіє якимись особливими здібностями — незвичайним даром, про існування якого й не здогадувалася. "Невже це народилося в мені замість зниклої пристрасті до моди?" — гадала вона. І справді ці здібності стали її новою професією, хоча вона цього зовсім не прагла.

Її першою пацієнткою була дружина власника одного великого універмагу, жінка розумна, енергійна, в молодості оперна співачка. Вона звернула увагу на талант Мускат як модельєра ще до того, як та стала відомою. Якби не підтримка цієї жінки, їхня фірма, напевне, зазнала б краху на самому початку. От чому Мускат взялася підбирати одяг на весілля її дочки, що, зрештою, виявилось не особливо важким.

Коли, очікуючи наречену з примірювання, Мускат розмовляла з жінкою, та раптом схопилася за голову, захиталась і сповзла на підлогу. Злякавшись, Мускат підхопила її і взялася масажувати праву скроню. Вона робила це несвідомо, чисто машинально, але за першим доторком відчула щось під долонею — так, ніби намацувала якийсь предмет у матер'яній сумці.

Розгубившись, Мускат заплющила очі й спробувала думати про щось зовсім інше. У пам'яті виринав зоопарк у Сіньцзіні. Вихідний день, без відвідувачів. Тільки їй одній — дочці головного ветеринара — дозволялося туди заходити. Можливо, це був найщасливіший час в її житті, коли її оберігали, любили, утішали. Перший образ, що спливав у пам'яті. Безлюдний зоопарк. Згадалися запахи, сліпучо-яскраве світло, обриси хмар у небі. Вона йде сама від клітки до клітки. Осінь. Небо високе-високе, маньчжурське птаство збирається у зграї і перелітає з одного лісу до іншого. Це первісний світ її дитинства, багато в чому втрачений назавжди. Невідомо, скільки часу минуло, поки нарешті жінка підвелась і попросила вибачення у Мускат. Вона ще не

зовсім отямилася, але нестерпний головний біль начебто відступив. Через кілька днів Мускат отримала від неї винагороду за роботу набагато більшу, ніж сподівалася.

Коли минув десь місяць після того випадку, подзвонила дружина власника універмагу. Вона запросила Мускат на ленч, а потім, привівши додому, попросила:

— Ви не могли б прикласти руку до моєї голови, як минулого разу? Хочу дещо перевірити.

Оскільки причин відмовити не було, Мускат погодилася — зробила так, як жінка просила. Сіла поряд з нею і, приклавши долоню до її скроні, знову щось відчула, як і минулого разу. Зосередившись, намагалася точніше визначити його форму, але воно звивалось і змінювалося. Воно жило! Мускат охопив легкий страх. Вона заплющила очі й почала думати про зоопарк у Сіньцзіні. Було неважко. Досить було згадати те, що розповідала Цинамону. Свідомість покинула її тілесну оболонку і повернулася назад, поблукавши між спогадами та розповіддю. Коли вона опам'яталася, жінка взяла її за руку і почала дякувати. Мускат нічого не питала, жінка — не пояснювала. Як і минулого разу, Мускат відчувала легку втому, чоло вкрилося потом. "Дякую, що прийшли", — сказала жінка на прощання і спробувала сунути їй конверт з винагородою, але Мускат увічливо й водночас твердо відмовилася брати. "Це не робота, тим паче що минулого разу ви надто щедро заплатили", — сказала вона. Жінка не наполягала на своєму.

Через кілька тижнів перша пацієнтка звела Мускат ще з однією жінкою — років сорока, невисокого зросту, з гострими, глибокими очима. На ній був дорогий одяг, але, крім срібної обручки, ніяких прикрас вона не носила. Увесь її зовнішній вигляд свідчив: не проста людина. Дружина власника універмагу заздалегідь натякнула:

— Вона хоче, щоб ви зробили їй те саме, що й мені. Не відмовляйтеся. І мовчки беріть винагороду. Бо це в майбутньому стане вам і мені у пригоді.

Мускат пішла з відвідувачкою у задню кімнату й приклала руку їй до скроні. Цього разу щось було іншим, не таким, як у дружини власника універмагу, — сильнішим і рухливішим. Заплющивши очі й затамувавши дихання, Мускат спробувала втихомирити його. Сильніше зосередилася й зробила яскравішими спогади. Проникаючи в їхні закутки, вона спрямовувала на нього їхнє тепло.

— Ось так непомітно це стало моєю роботою, — сказала Мускат. Вона знала, що її підхопив і поніс із собою якийсь могутній потік. Пізніше, подорослішавши, Цинамон став допомагати матері.

22

Загадка дому повішених. Частина 2

СЕТАґАЯ:

ПОСТІЙНІ ВІДВІДУВАЧІ ДОМУ ПОВІШЕНИХ

Тінь політика то з'являється, то зникає. Яка таємниця ховається під хитромудрою шапкою-невидимкою?

З тижневика "...", 21 грудня

Як ми писали в нашому журналі від 7 грудня, в тихому житловому кварталі в

Сетага міститься дім, прозваний тамтешніми мешканцями "домом повішених". Усі, хто в ньому будь-коли мешкав, через нещасливі обставини, ніби змовившись, укоротили собі життя — здебільшого повісилися.

(Зміст вищезгаданої статті випущено)

Наше дотеперішнє розслідування показало лише одне: всі спроби дізнатися щось про особу нового власника "дому повішених" завжди наштовхувалися на міцну стіну навколо нього. Хоча нам удалося відшукати будівельну компанію, що звела його, у ній рішуче відмовилися давати будь-яку інформацію. З фіктивною фірмою, через яку куплено земельну ділянку, юридично все чисто, тож на цьому напрямі нема за що зачепитися. Договір про купівлю укладено з повним знанням справи — ретельно і вміло. Тож можна припустити, що для цього існували вагомі підстави.

Увагу привернула до себе також бухгалтерська контора, яка сприяла створенню фіктивної фірми, що виступила посередником при купівлі ділянки. Як показало розслідування, її заснували п'ять років тому як тіньову субпідрядну структуру однієї фінансової компанії, добре відомої в політичних колах. У ній є кілька подібних "субпідрядників", кожний з яких призначений для вирішення своїх завдань. Як тільки виникає якась проблема, такий "субпідрядник" зникає — його позбуваються так само, як ящірка свого хвоста. Хоча прокуратура ще не провела свого безпосереднього розслідування цієї бухгалтерської контори, за словами співробітника відділу політики однієї газети, "вона не один раз згадувалася у зв'язку з політичними скандалами і, звичайно, перебуває в полі зору правоохоронних органів". Тож з повним правом можна припустити, що новий власник "дому повішених" якимсь чином пов'язаний з одним впливовим політиком. Високі стіни, сувора система безпеки з використанням найновішої електронної апаратури, орендований чорний "мерседес", вміло організована фіктивна фірма... Таке ноу-хау мимоволі наштовхує нас на думку про причетність до цього якогось політичного діяча.

Повна таємничість

Відділ розслідувань нашого тижневика, зацікавившись виявленими фактами, простежив за "мерседесом", що відвідує "дім повішених". Упродовж десяти днів автомобіль здійснив двадцять один рейс — приблизно один раз заїжджав й один раз виїжджав через ворота. Робив це з певною регулярністю. Заїжджав о дев'ятій ранку, від'їжджав о пів на одинадцять. Водій надзвичайно пунктуальний — відхиляється від графіка не більше ніж на п'ять хвилин. Однак точності дотримується тільки вранці, а потім регулярність порушує. Найбільше поїздок зафіксовано між першою і третьою годинами дня, хоча час простоювання "мерседеса" у дворі значно різниться — може становити як двадцять хвилин, так і годину.

На підставі цих фактів можна припустити таке:

1. Регулярні поїздки зранку.

Вони означають, що хтось їздить у цей дім на роботу. Усі шибки в автомобілі тоновані, тому встановити, що це за особа, неможливо.

2. Нерегулярні поїздки вдень. Можливо, це візити гостей. "Мерседес", видно,

здійснює рейси так, щоб їм було зручно. Скільки гостей — один чи кілька, — невідомо.

3. Ночами життя в домі начебто завмирає. Неясно, чи хтось у ньому постійно мешкає. Горить там світло чи ні, з'ясувати не вдається через огорожу навколо дому.

Ще одне хочеться підкреслити: протягом десяти днів, крім чорного "мерседеса", на ділянку не заїжджав жоден автомобіль, не заходила жодна людина. Як на здоровий глузд, то це досить дивно. Значить, мешканці цього дому не виходять ні за покупками, ні на прогулянки. Вони переміщуються тільки на великому "мерседесі" із затемненими шибками. Іншими словами, з якоїсь причини вони вирішили ніколи не показувати свого обличчя стороннім людям. Цікаво, з якої? Навіщо їм витратити стільки часу і грошей, щоб накинути покрив таємничості на все, що в них відбувається?

Треба додати, що на ділянку можна зайти тільки через ворота. За домом є вузька доріжка, але вона нікуди не веде. Вибратися на неї можна лише з чужого двору. Сусіди кажуть, що тепер нею ніхто не користується. Напевне, тому туди із цього дому немає виходу. Там тільки огорожа, висока, як фортечний мур. Кілька разів за цих десять днів під воротами з'являлися люди — на вигляд шукачі передплатників газет або комівояжери, натискали кнопку переговорного пристрою на воротах, але, здається, відповіді не дочікувалися, а ворота, ясна річ, не відчинялися. Навіть якщо в домі були люди, вони, напевне, спостерігали за непрошеними гістьми через відеокамеру й без потреби не відповідали. Ні пошта, ні посилки в дім не надходили.

Таким чином, розслідуючи цю справу, нам нічого іншого не залишалось, як простежити, куди їздить той "мерседес". Тягтися хвостом за лискучим автомобілем, що повільно рухався вулицями, було неважко, однак тільки до того часу, поки він не заїхав у підземну стоянку одного першокласного готелю в Акасака. На в'їзді стояв охоронець в уніформі й нікого без спеціальної перепустки не пропускав, тож далі ми не змогли проїхати. У цьому готелі часто проводилися міжнародні конференції, отже, зупинялися поважні персони, а також закордонні знаменитості з мистецького світу. Задля їхньої безпеки й спокою в готелі окремо від автостоянки для звичайних клієнтів установили спеціальний VIP-паркінг і кілька ліфтів без зовнішніх покажчиків їхнього руху. Тобто поважні гості могли непомітно для сторонніх очей вселитися і так само виїхати. Водій "мерседеса" гарантовано користувався тим VIP-паркінгом. На запитання нашого тижневика надмірно обережний представник адміністрації готелю лише сказав, що місця в ньому "після суворої перевірки" здаються в оренду "звичайно" за спеціальним тарифом юридичним особам з відповідною репутацією. Отримати докладні відомості про умови оренди й користувачів нам не вдалося.

У готелі є ряд крамниць, кілька кав'ярень і ресторанів, чотири зали для справляння весільного обряду, три конференц-зали. Усюди з ранку до пізнього вечора вештаються гості, тож, не маючи особливих повноважень, знайти в такому місці людей, що приїхали на "мерседесі", неможливо. Вони могли вийти з автомобіля, сісти у спеціальний ліфт, зупинитися на потрібному поверсі й розтанути в юрбі. Сподіваємось, наші читачі зрозуміють, як у готелі старанно дотримуються конфіденційності. За всім цим проглядаються великі гроші і політичний вплив. Як виходить з пояснень

адміністрації готелю, укласти договір про користування VIP-паркінгом непросто. Можливо, що "сувора перевірка" якось пов'язана з планами спец-служб, відповідальних за безпеку поважних іноземних гостей, і тим самим з політикою. Самих грошей не досить, хоча сміливо можна сказати, що без їхніх великих сум не обходиться.

(Випущено здогад, що садибу в Сетагая, може, використовує якась релігійна організація, за плечима якої стоїть один впливовий політик.)

23

Медузи з усього світу

Метаморфоза

У визначений час я сів за комп'ютер Цинамона, використав пароль для доступу до програми "Обмін повідомленнями". Потім увів телефонний номер, який дав мені Усікава. Минуло п'ять хвилин, поки з'єднання встановилося. Я ковтнув заздалегідь приготованої кави, передихнув. Кава, однак, не мала смаку, а повітря, яким я дихав, здавалося шорстким, як наждачний папір.

Комп'ютер подав неголосний сигнал, що зв'язок нарешті встановився, і на моніторі з'явився напис, що система обміну повідомленнями готова до роботи. Я вибрав режим виклику, оплаченого абонентом на тому кінці лінії. Якщо я постараюся, щоб у комп'ютері не залишилося запису про мої операції, то Цинамон не дізнається, що я ним користувався. (Хоча я не мав у цьому певності, адже це його лабіринт, а я в ньому — лише безпорадний чужинець.)

Минув досить довгий час, — більший, ніж я думав, — поки нарешті на екрані не з'явилося повідомлення, що оплачений виклик прийнято. Десь по той бік екрана, куди в темряві токійського підземелля тягнувся довжелезний кабель, могла перебувати Куміко. Напевне, сиділа перед монітором, як я, поклавши руки на клавіатуру. Однак тут перед собою я бачив тільки екран монітора, що одноманітно шипів. Вибравши режим "Відправлення повідомлень", я набрав на клавіатурі текст, неодноразово повторюваний раніше подумки:

> Я маю до тебе одне запитання. Зовсім неважке. Просто мені треба переконатися, що спілкуюся справді з тобою. Ось воно. Колись давно, ще перед одруженням, на першій нашій зустрічі, ми відвідали акваріум. Скажи, що там найбільше тебе зацікавило?

Написавши запитання ("Що там найбільше тебе зацікавило?"), я клацнув мишкою на опції "Відправлення" і перемкнувся на "Отримання повідомлень". Після недовгої паузи надійшла коротка відповідь:

> Медузи. Медузи з усього світу.

Я прикипів очима до рядків на екрані — мого запитання та її відповіді на нього. Медузи з усього світу. Так, безперечно, це Куміко. Однак від того, що це була справжня Куміко, мені стало, навпаки, гірко. Здавалось, ніби з мене вийняли всі нутрощі. Чому ми можемо розмовляти одне з одним лише так? Зрештою, іншого способу зараз не було. Я вистукав на клавіатурі такі слова:

> Спочатку добрі новини. Навесні цього року несподівано вернувся наш кіт.

Худючий, але живий і здоровий. Відтоді сидить невилазно дома. Я дав йому нову кличку, хоча насправді треба було порадитися з тобою. Макрель. За назвою риби. Живемо з ним дружно. Ось такі добрі новини. Так мені здається.

Настала пауза. Я не міг зрозуміти, таке запізнення нормальне під час обміну повідомленнями, чи Куміко замовкла.

> Я дуже рада, що з ним усе гаразд. Бо я так переживала за нього.

Я ковтнув кави, щоб змочити пересохлий рот. Після того ще раз застукав по клавішах.

> А тепер погані новини. За винятком того, що кіт повернувся, все інше загалом складається погано. По-перше, я все ще не можу розгадати жодної загадки...

Прочитав написане й друкував далі:

> Загадка перша. Де ти зараз? Що, власне, там робиш? Чому не вертаєшся до мене? Чому не хочеш зустрітися зі мною? Яка цьому причина? Хоча нам є про що поговорити віч-на-віч. Хіба не так?

Відповідь прийшла не відразу. Я уявив собі, як Куміко сидить перед комп'ютером і, кусаючи губи, думає. Невдовзі курсор забігав на екрані, підкорившись руху її пальців.

> Усе, що я хотіла передати тобі, написала у висланому листі. Хочу, щоб ти нарешті зрозумів: багато в чому я вже не та Куміко, яку ти знав. З різних причин люди змінюються і в деяких випадках, зазнавши такої метаморфози, стають ні до чого не придатними. От чому я не хочу зустрічатися з тобою. А також повертатися...

Курсор завмер і, мигаючи, шукав слів. П'ятнадцять секунд, двадцять... Я не відривав очей від нього. Чекав, коли на екрані з'являться нові слова. Зазнавши метаморфози, стати ні до чого не придатним?

> Якщо можеш, забудь мене якомога швидше. Якщо ми офіційно розлучимося, ти почнеш зовсім інше, нове життя. Так буде краще для нас обох. Де я зараз і що роблю? Усе це не має значення. Важливіше інше: ми обоє, хтозна-чому, тепер належимо різним світам. І вороття назад уже нема. Хочу, щоб ти зрозумів: мені нестерпно важко навіть так з тобою спілкуватися. Настільки, що ти не уявляєш.

Я кілька разів перечитав її слова. У них відчувалося не вагання, а, навпаки, майже болісна переконаність. Напевне, вона досі повторювала їх подумки не один раз. Та все одно якось треба розгойдати цю тверду стіну її переконаності. Хоч трошки. І я застукав по клавіатурі.

> Мені трохи важко зрозуміти твої слова. Вони якісь туманні. "Стати ні до чого не придатним". Що це означає конкретно? Не розумію, який зміст у цих словах. Помідори непридатні, парасолька непридатна... Це, звісно, я розумію. Помідори згнили, парасолька зламалася. А от твої слова... "Стати ні до чого не придатною..." Ніяк не можу собі уявити, що це таке. Ти писала в листі, що мала фізичну близькість ще з кимось, крім мене. Може, тому ти вважаєш, що "стала ні до чого не придатною"? Що й казати, це мене страшно шокувало. Але ж це не може зробити людину "ні до чого не придатною".

Настала тривала пауза. Я занепокоївся: куди пропала Куміко? Та незабаром на

екрані знову з'явилися слова Куміко:

> Можливо, що так. Однак річ не лише в цьому...

Знову настала глибока мовчанка. Куміко обережно добирала слова, наче витягуючи їх із шухляди.

> Це лише один прояв. Щоб стати "ні до чого не придатною", потрібно більше часу. За мене вирішив наперед хтось сторонній, десь у темній кімнаті, без моєї участі. Однак коли ми одружилися, здавалось, відкрилися нові можливості. Я сподівалася, що швидко знайдеться вихід, через який я зможу вибратися назовні. Та, здається, це була тільки ілюзія. Все у світі позначене прикметами, а тому тоді я так хотіла відшукати нашого пропалого kota...

Я довго вдивлявся у ці слова на екрані, очікуючи появи напису "Повідомлення відправлено". Мій комп'ютер усе ще залишався в режимі "прийому". Отже, Куміко думала написати ще щось. Щоб стати "ні до чого не придатною", потрібно більше часу. Що, власне, вона хотіла цим сказати? Я прикипів очима до монітора, але переді мною наче постала невидима стіна. Нарешті з'явилися нові рядки:

> Я хочу, щоб ти уявив собі, якщо зможеш, що я повільно вмираю від невиліковної хвороби, коли розкладається тіло й обличчя. Звісно, це метафора. Насправді з моїм тілом та обличчям усе гаразд. Але ця метафора дуже близька до правди. Саме тому я не хочу показуватися тобі на очі. Звичайно, я не думаю, що така туманна метафора допоможе тобі зрозуміти становище, в якому я опинилася. Не думаю, що вона тебе переконає. Вибач, але більше зараз я нічого сказати не можу. Тобі доведеться задовольнитися лише цим.

Невиліковна хвороба.

Перевіривши, що комп'ютер перейшов у режим "передачі", я застукав по клавіатурі.

> Якщо тобі так хочеться, я приймаю твою метафору. Тільки я не можу зрозуміти одного. Навіть якщо ти справді "стала ні до чого не придатною" і страждаєш "невиліковною хворобою", то чого мусила йти до Нобору Ватая? Чому не залишилася тут, зі мною? Хіба не заради цього ми одружилися?

Мовчанка. Здавалось, її гнітючий тягар можна відчутися руками. Сплівши пальці, я поклав руки на стіл і глибоко вдихнув. На екрані з'явилася відповідь:

> Я зараз перебуваю тут тому, що для мене це найкраще місце, незалежно від того, подобається воно мені чи ні. Бо мушу тут перебувати. Я не маю права вередувати. Ми не можемо зустрітися, навіть якби я цього хотіла. А ти думаєш, що я не хотіла б тебе побачити?..

Куміко, здавалось, на мить затамувала подих, а потім її пальці забігали по клавіатурі.

> Так що, будь ласка, більше не муч мене цим. Якщо можеш щось для мене зробити, то це якомога швидше забути про моє існування. Викинути з пам'яті час, — який прожили разом, наче його й не було. Так буде найкраще для нас обох. Я впевнена.

Я відповів:

> Ти сказала, що хочеш, щоб я про все забув, залишив тебе в спокої. Та водночас звідкись у цьому світі ти звертаєшся до мене, просиш допомоги. Твій слабенький голос я виразно чую тихими ночами. Це, безперечно, твій голос. От що я думаю. Одна Куміко й справді намагається віддалитися від мене і, напевне, має для цього причини. А інша відчайдушно пробує до мене дістатися. Я в цьому твердо переконаний. І хоч би що ти мені казала, я не можу не вірити тій Куміко, яка просить у мене допомоги й хоче до мене наблизитися. Хоч би які були причини, я ніколи не зможу так просто тебе забути, викинути з пам'яті час, прожитий разом. Бо неможливо закреслити все, що було в моєму житті. Це все одно що закреслити самого себе. Щоб таке зробити, я мушу знати, які для цього є вагомі причини.

Знову настала пауза. Монітор допомагав мені гостро відчувати мовчання Куміко. Воно просочувалося з кутків екрана і, немов важкий дим, розпливалося по кімнаті. Я добре знав, як вона мовчить. За роки спільного життя я не раз відчув його на собі. Куміко сиділа, затамувавши подих і насупивши брови, зосереджено вдивлялася в екран. Я простягнув руку до чашки, ковтнув охололої кави. Потім, не випускаючи чашки з рук, так само, як Куміко, затамував подих і вп'явся в монітор. Гнітюча мовчанка міцно зв'язувала нас через стіну, що розділяла наші світи. Ми були потрібні одне одному понад усе на світі. Це точно.

> Я не знаю.

> А от я знаю...

Я поставив чашку й квапливо застукав по клавішах, наче хотів схопити швидкоплинний час за хвіст.

> Я таки знаю. І хочу якось дістатися туди, де перебуваєш ти — та Куміко, котра просить моєї допомоги. Однак, на жаль, поки що я не знаю, як туди потрапити і що чекає на мене там. Відколи ти пішла, я жив з таким відчуттям, ніби мене закинули в темну в'язницю. Але зараз я поволі, крок за кроком, наближаюся до суті речей. До того місця, де ти перебуваєш. Мені будь-що хотілося це тобі сказати. Я все ближче підступаю до цього місця і маю намір не зупинятися.

Усе ще тримаючи руки на клавіатурі, я очікував відповіді Куміко.

> Я не розумію, про що ти.

Розмова скінчилася, коли вона надрукувала:

> До побачення.

На екрані з'явилося повідомлення, що зв'язок припинився. Розмова урвалася. Та я все одно втупився в монітор, сподіваючись появи на ньому чогось нового. Можливо, Куміко згадає, що забула щось сказати. Але вона не поверталася. Хвилин через двадцять я махнув на все рукою. Зберігши файл, я встав і пішов на кухню випити холодної води. Зупинившись перед холодильником, якийсь час я стояв з порожньою головою і вирівнював дихання. Навколо панувала мертва тиша. Здавалось, увесь світ прислухається до того, про що я думаю. Однак я не міг ні про що думати. Не міг, от і все.

Я повернувся до комп'ютера, сів на стілець й уважно, від початку до кінця,

перечитав збережену на екрані переписку: що сказав я, що — Куміко, хто кому що відповів. Залишена на моніторі наша розмова дивним чином оживала в мене на очах. Пробігаючи по рядках, я чув голос Куміко, впізнавав його інтонацію, ледве помітні відтінки, манеру вставляти паузи між словами. Курсор, зупинившись наприкінці останнього рядка, регулярно миготів, ніби підладжуючись до биття серця, і з затамованим подихом чекав, коли на екрані з'явиться наступне слово. Однак слів не було.

Закарбувавши собі в голові усю розмову (вирішив, що краще її не роздруковувати), я натиснув мишкою на вихід з програми "Обміну повідомленнями". Постарався, щоб не залишити слідів у пам'яті комп'ютера, й, переконавшись, у виконанні моєї команди, я вимкнув його. Монітор коротко писнув і згас. Одноманітний механічний звук проковтнула тиша — так само, як тоне в небутті яскрава мрія.

Не знаю, скільки часу збігло після цього. Опам'ятавшись, я помітив, що сиджу за столом, уп'явшись очима у свої руки. На них залишилися сліди від мого тривалого пронизливого огляду.

Щоб стати "ні до чого не придатною", потрібно більше часу.

Власне, скільки?

24

Як рахували овець

У центрі замкнутого кола

Кілька днів після першого візиту Усікави я попросив Цинамона привозити мені щодня газети. "Здається, пора дізнатися, що відбувається в навколишньому світі, — подумав я. — Хоч би як я намагався його уникати, та настане час, і від нього не сховаюся".

Цинамон кивнув і відтоді щоранку привозив у "садибу" три різні газети.

Я став переглядати їх після сніданку. Газети, яких я не тримав уже давно, справили на мене дивне враження. Здалися чужими й пустопорожніми. Від різкого запаху друкарської фарби боліла голова, зграї дрібних чорних ієрогліфів разили мене в очі. Розташування тексту, шрифти заголовків і самі матеріали здавалися страшно нереальними. Я кілька разів відкладав газету, заплющував очі й зітхав. Раніше зі мною такого не було. Тоді я читав газети набагато простіше. А що, власне, у них змінилося? Ні, газети залишилися такими ж. Змінився я сам.

Начитавшись газет, я чітко зрозумів один факт: становище Нобору Ватая в суспільстві ставало щораз міцнішим. З одного боку, наполегливою політичною діяльністю він утверджував свою репутацію молодого члена палати представників, а з другого — постійно вів колонку в журналі, друкував свої думки й погляди, виступав з коментарями на телебаченні. Я весь час наштотхувався на його ім'я, але ніяк не міг збагнути, чому люди щораз начебто зацікавленіше прислухаються до його висловлювань. Хоча Нобору Ватая з'явився на політичній сцені недавно, його вже зараховували до великонадійних молодих політиків, а за опитуванням, яке провів один жіночий журнал, він виявився найпопулярнішим політиком. Його вважали діяльним

інтелігентом, розумним політиком нового типу, небаченого досі в суспільному житті.

Я попросив Цинамона купити журнал, куди дописував свої статті Нобору Ватая, а щоб не привертати до нього уваги, додав до списку кілька інших журналів, що не мали жодного стосунку до брата Куміко. Цинамон без жодного зацікавлення переглянув список і запхав його в кишеню піджака. Наступного дня журнали разом з газетами лежали на столі, а Цинамон, як завжди, слухаючи музику, узявся прибирати.

Вирізуючи із журналів та газет статті як самого Нобору Ватая, так і інших авторів про нього, я склав на нього досьє, що незабаром розбухнуло від зібраного матеріалу. За допомогою цих вирізок я спробував зрозуміти Нобору Ватая як політика. Зрозуміти, так би мовити, з нуля — як звичайний читач, забувши про неприязнь, яку ми відчували один до одного, й відкинувши будь-яке упередження.

Однак збагнути суть Нобору Ватая виявилось нелегко. Заради справедливості треба сказати, що його статті були непоганими, добротні написаними, логічними, а деякі з них навіть просто чудовими. Вони містили багато вміло обробленої інформації і навіть деякі висновки. Порівняно з тим, як вигадливо й наукоподібно він писав раніше, тепер його тексти були на кілька ступенів простішими й відвертішими. Принаймні зрозумілими для таких людей, як я. Однак за цією ясністю і доброзичливістю його опусів я не міг не помітити зарозумілості людини, яка ніби бачить інших наскрізь. Від затаєної в ньому злості в мене мороз ішов поза шкірою. Це тому, що я знав, що він за людина, який у нього пронизливий холодний погляд, яка манера говорити, а звичайна людина й не здогадувалася, що приховується за його словами. Через це я вирішив ні про що не думати, а простежити тільки за ходом думок в його статтях, що опинилися під рукою.

Та хоч як я в них вчитувався, скільки пробував бути неупередженим, не зміг зрозуміти, що він насправді хоче сказати. Кожний його аргумент, кожне твердження здавалися по-своєму логічними, але, взяті разом, урешті-решт заводили мене в глухий кут. Навіть підсумувавши всі подробиці, я не бачив виразної цілісної картини його світогляду. І не тому, що йому не вистачало чітких і ясних висновків. Вони були. Але він їх приховував. Нобору Ватая здавався мені людиною, яка в зручний момент відчиняє потрібні двері й, висунувшись назовні, голосно щось проголошує, а потім, хряснувши дверима, знову ховається.

Скажімо, в одній своїй журнальній статті він написав, що ніякі політичні та інші людські сили в сучасному світі не можуть стримати руйнівну енергію, породжену велетенською різницею економічного розвитку різних регіонів, і що згодом це призведе до лавиноподібних структурних змін у світі.

"Якщо зняти обруч з цієї бочки, світ перетвориться на велетенську купу й міжнародна мова моралі (хочеться назвати її "спільними принципами"), раніше самозрозуміла, перестане або майже перестане функціонувати. А щоб з цього безладу народилися "спільні принципи" нового покоління, напевне, доведеться чекати довше, ніж думає більшість людей. Словом, ми стоїмо перед такою глибокою, довготривалою духовною кризою, що аж дух перехоплює. Тож, природно, внаслідок таких крутих змін

Японія опиниться перед необхідністю докорінної перебудови повоєнного політичного, суспільного й духовного устрою. У багатьох галузях — політиці, економіці й культурі — доведеться починати з чистого аркуша, переглядати й закладати нові основи. Те, що раніше вважалося самоочевидним і не викликало жодних сумнівів, раптово втратить свою законність. Звичайно, у цьому разі з'явиться також добра нагода для перетворення Японії як держави. Однак, за іронією долі, у такий рідкісний момент ми не маємо напихваті "спільних принципів", що потрібні як орієнтири для цієї "перебудови". Можливо, зіткнувшись з таким фатальним парадоксом, ми розгубимось і замремо, коли помітимо, що нагальна потреба в "спільних принципах" спричинена не чим іншим, як їхньою втратою".

Ось так коротко можна передати суть цієї досить довгої статті.

"У житті людина не може діяти без жодних орієнтирів, — писав Нобору Ватая. — Вона потребує принаймні тимчасової, гіпотетичної моделі принципів. У наш час Японія може запропонувати хіба що модель, що ґрунтується на принципі "ефективності". Якщо "економічна ефективність" упродовж багатьох років завдавала комунізму ударів і привела його до краху, то, можливо, тепер, коли ми переживаємо хаос, варто взяти її на озброєння як практичний критерій. Поміркуймо: що треба зробити для підвищення ефективності? Чи народили ми, японці, у повоєнні роки яку-небудь іншу філософію або щось подібне до філософії? Однак ефективність має силу, поки існує спрямованість зусиль. Якщо спрямованість пропадає, то ефективність умить стає безсилою. Так само навіть треновані веслярі нічого не вдіють, якщо човен, зазнавши аварії посеред моря, втрачає напрям руху. Рухатися ефективно в неправильному напрямі — це гірше, ніж узагалі не рухатися. Визначення правильного курсу — принцип вищого ступеня керівництва. Та саме його нам зараз не вистачає. Різко не вистачає".

Аргументація Нобору Ватая була по-своєму переконливою і проникливою. Довелось і мені це визнати. Та хоч скільки я її перечитував, не зміг зрозуміти, чого, власне, він домагається як людина і як політик. Може, тому й питає: що робити?

Ще в одній статті Нобору Ватая торкнувся Маньчжоу-Го, і я прочитав її з глибоким зацікавленням. Він писав, що в другій половині 1920-х років, готуючись до повномасштабної війни з СРСР, імператорська армія розглядала можливість забезпечення особового складу теплим одягом. Оскільки сухопутним військам ще не доводилося по-справжньому воювати в таких надзвичайно холодних районах, як Сибір, то підготовка до бойових дій суворою зимою була невідкладним завданням. Якби прикордонний конфлікт несподівано переріс у справжню війну з СРСР (таке могло статися), то взимку армія просто не була б готова вистояти. Тому при Генеральному штабі утворили групу підготовки до гіпотетичної війни з СРСР, а її відділ матеріального постачання по-справжньому зайнявся спеціальним зимовим обмундируванням. Щоб відчувати на собі, що таке холод, співробітники відділу вирушили серед зими на Сахалін і на солдатах бойових частин випробовували якість теплового взуття, шинелей та білизни. Вони докладно вивчили обмундирування тогочасної Радянської армії і навіть військ Наполеона під час російської кампанії. Висновок був таким: "У теперішньому зимовому

спорядженні японська армія сибірської зими не витримає". За їхніми прикидками, дві третини солдатів на передовій стали б небоєздатними через обмороження. Їхній теплий одяг було приготовано з урахуванням трохи м'якшої зими Північного Китаю, але навіть його вкрай не вистачало. Передусім відділ підрахував, скільки потрібно овець, щоб пошити теплу форму на десять дивізій (у відділі тоді ходив жарт, що через підрахунок овець нема часу поспати), і склав доповідь з оцінками кількості обладнання, потрібного для переробки овечої вовни.

В Японії явно бракувало овець, щоб вести з СРСР тривалу війну на півночі за умов економічних санкцій і фактичної блокади. А тому, писалося в доповіді, необхідно налагодити в Маньчжурії і Монголії стабільне постачання вовни (а також хутра кроликів та інших тварин) і забезпечити обладнанням її переробку. У 1932 році, відразу після утворення Маньчжоу-Го, туди для інспекції вирушив дядько Нобору Ватая. Йому доручили підрахувати, скільки потрібно часу для організації такого постачання на території Маньчжоу-Го. Це було перше справжнє велике завдання для молодого технократа, що закінчив військове училище за спеціальністю "тилове забезпечення". Узявшись за проблему зимового спорядження, він уважав її моделлю тилового забезпечення і провів повний кількісний її аналіз.

У Мукдені за посередництва одного знайомого він зустрівся з Кандзі Ісіварою,[50] з яким цілу ніч провів за випивкою. Об'їздивши увесь Китай, Ісівара обґрунтовано й гаряче доводив, що повномасштабна війна з СРСР неминуча, а ключ до перемоги полягає у зміцненні тилу або, іншими словами, у швидкій індустріалізації і створенні самодостатньої економіки в новоствореній державі Маньчжоу-Го. Переконавав, що для організації сільського господарства і тваринництва, підвищення їхньої продуктивності треба переселяти в Маньчжоу-Го японських селян, але дотримувався думки, що не слід перетворювати Маньчжоу-Го в явну колонію, як Корею і Тайвань, а зробити прообразом азійської держави нового типу. Водночас цілком реалістично визнавав, що врешті-решт Маньчжоу-Го стане базою тилової підтримки у війні проти СРСР, а пізніше — і проти Англії та Америки.

Він уважав, що в Азії тільки Японія здатна воювати із Заходом (цю війну він називав "останньою"), а інші країни зобов'язані їй допомагати заради власного звільнення від гніту західних держав. У всякому разі, серед офіцерів імператорської армії ніхто так сильно не цікавився питаннями тилового забезпечення і не мав такої глибокої ерудиції, як Ісівара. Більшість військових сприймали науку про тилowe забезпечення як щось "неможливе", а вважали, що солдат Імператора повинен відважно битися, не думаючи про себе, навіть якщо погано вдягнений, узутий і озброєний. Справжня воїнська доблесть — у перемозі над супротивником, що переважає тебе кількістю та озброєнням. Атакувати ворога стрімко й переслідувати, залишаючи обоз позаду, — тільки таким чином можна здобути славу. Першокласному технократу, яким був дядько Нобору Ватая, така філософія здавалася дурницею. На його думку, починати тривалу війну без тилової підтримки рівнозначно самогубству. Завдяки сталінським п'ятирічкам інтенсивного економічного розвитку Радянський Союз різко підсилив і модернізував

свою військову машину. П'ять кривавих років Першої світової війни зруйнували цінності старого світу, а механізована війна докорінно змінила в Європі уявлення про стратегію і роль тилу. Проживши в Берліні два роки в ролі військового аташе, Йосітака Ватая добре це засвоїв, а от більшість японських офіцерів усе ще п'янила перемога в російсько-японській війні.

На батьківщину Йосітака Ватая повернувся цілком зачарований чіткою логікою і світоглядом Ісівари, його харизматичною особистістю. Їхня дружба тривала й після повернення Ватая в Японію. Ватая кілька разів відвідував Ісівару в Майдзуру, куди того через кілька років перевели з Маньчжурії командиром фортеці. Ретельна доповідь Ватая про розведення овець і переробку вовни в Маньчжоу-Го, подана в Генеральний штаб відразу після повернення, дістала високу оцінку. Однак унаслідок болісної поразки біля Номонхана 1939 року і посилення економічних санкцій Англії та Америки військове командування поступово звернуло свій погляд на південь, а діяльність групи, зайнятої підготовкою до війни з СРСР, зупинилася на півдорозі, але її доповідь з висновком, що "за нинішнього рівня оснащення військ воювати взимку з радянською армією неможливо", зіграла свою роль у тому, що військові дії біля Номонхана на початку осені швидко скінчилися й не переросли у велику війну. Коли подули осінні вітри, Імператорська військова ставка, що завжди дорожила престижем армії, на диво легко вийшла з війни й після дипломатичних переговорів віддала монгольським і радянським військам частину безплідного степу Хулунбуїр.

Навівши у своїй статті спочатку цей епізод, почутий від покійного дядька, а потім спираючись на ідею про роль тилового забезпечення, Нобору Ватая перейшов до геополітичних міркувань про регіональну економіку. Але мене більше зацікавило те, що його дядько-технократ колись служив у Генеральному штабі й мав стосунок до Маньчжоу-Го та конфлікту біля Номонхана. Після війни він потрапив під чистку, організовану окупаційними військами на чолі з генералом Макартуром, позбувся права займати державні посади і на деякий час усамітнився на своїй батьківщині, у Нііґаті. Та коли указ про чистки був скасований, його вмовили податися в політику. Від консервативної партії він двічі обирався до палати радників, а потім — до палати представників.

На стіні його кабінету висів сувій з каліграфічним написом Кандзі Ісівари. Яким він був депутатом і що робив як політик, я не знаю. Одного разу займав посаду міністра, напевне, користувався великим впливом на своїй батьківщині, але політичним лідером національного масштабу не став. І от тепер його політичні здобутки дісталися його племіннику — Нобору Ватая.

Я закрив папку з досьє, сунув її в шухляду стола й, закривши руки за голову, неуважно поглядав з вікна на ворота. Незабаром вони відчиняться і з'явиться "мерседес" Цинамона, як завжди, з "клієнткою". Мене пов'язувала з ними пляма на щоці. Вона ж з'єднувала мене з дідом Цинамона (батьком Мускат). Діда Цинамона з лейтенантом Мамія пов'язував Сіньцзін, а Мамію з провидцем Хондою — спеціальне завдання на маньчжурсько-монгольському кордоні. З Хондою ми з Куміко

познайомилися через родину Нобору Ватая. З Мамією нас поєднували колодязі: його — у Монголії, мій — у саду "садиби". Колись там мешкав командир японського експедиційного корпусу в Китаї. Усе це утворювало своєрідне замкнуте коло з довоєнною Маньчжурією, Китаєм і війною під Номонханом 1939 року в центрі. Я не міг збагнути, з якого дива нас з Куміко зтягли в це коло історичні причини й наслідки. Адже все це сталося задовго до нашого народження.

Я сів за стіл Цинамона й поклав руки на клавіатуру. На пальцях ще залишилося відчуття з того часу, коли я спілкувався з Куміко. Напевне, Нобору Ватая стежив за нашою розмовою і намагався щось із неї дізнатися. Адже не з людської доброти він нам її влаштував. А можливо, він зі своїми людьми, підключившись до Цинамонового комп'ютера, хотів проникнути в нього й вивідати таємниці "садиби". Та це мене не турбувало. Бо глибина комп'ютера — це глибина душі самого Цинамона, і їм не дізнатися її незглибимості.

Я зателефонував у контору Усікави. Він був там і відразу взяв слухавку.

— О, це ви, Окада-сан? Як добре, що вчасно подзвонили. Я тільки що, хвилин десять тому, повернувся з відрядження. Їхав з аеропорту Ханеда на таксі, по дорозі потрапив у здоровенний затор, часу обмаль, забіг забрати папери і рушу далі. Навіть таксі не відпустив. Удало вибрали час. Як задзвонив телефон, я подумав: "Хто ж це такий щасливчик?" Так чим же я, негідний Усікава, можу вам прислужитися?

— Чи не можна сьогодні ввечері поговорити по комп'ютеру з Нобору Ватая? — запитав я.

— Із сенсеєм? — стишеним голосом, обережно перепитав Усікава.

— Так.

— Не по телефону, а через комп'ютер? Як з Куміко-сан?

— Саме так, — сказав я. — Бо, гадаю, так буде простіше для обох. Думаю, він не відмовиться.

— Ви впевнені?

— Не впевнений, але так мені здається.

— Так здається, — тихо повторив Усікава. — Вибачте за несподіване запитання, Окада-сан. Часто виходить так, як вам "здається"?

— Та як вам сказати... — промовив я немов про щось чуже.

Усікава, задумавшись, мовчав. Мабуть, щось швидко вираховував у голові. Добра ознака. Змусити Землю обертатися в протилежному напрямі, ясна річ, нелегко, але й цьому типові закрити пельку хоча б на мить так само важко.

— Усікава-сан! Ви ще на лінії? — покликав я.

— Так, на лінії. А де ж іще? — поспішно озвався Усікава. — Як кам'яні пси біля входу до храму. Ні на крок нікуди не відходжу. Чи дощ падає, чи коти нявкають — усе одно. Стою, пожертви на храм оберігаю. — Він знову заговорив своєю звичною манерою. — Так, я зрозумів. Гаразд, спробую якось натиснути на сенсея. Але сьогодні ввечері ніяк не вдасться. Якщо завтра вам підходить, то все організую, присягаюсь лисиною. О десятій вечора покладу перед комп'ютером дзабутон і посаджу сенсея. Що

ви на це скажете?

— Нехай буде завтра, — відповів я, трохи помовчавши.

— Отже, довіртеся мені, хитрому Усікаві. Бо я — майстер на всі руки, з усім як слід упораюсь. Не подумайте, що я скаржуся, але змусити сенсея щось робити неможливо. Це все одно що зупинити супершвидкісний поїзд на станції, де нема зупинки. Бо він, що й казати, страшно зайнятий. Для телебачення знімається, пише статті, дає інтерв'ю, збирає потрібний матеріал, з виборцями зустрічається, в парламенті засідає, з ким-небудь обідає або вечеряє. І хвилин десяти вільних не має. Щодня переїзди, переодягання. Стільки шуму! Роботи більше, ніж у якого-небудь міністра. Ви що думаєте? Я скажу йому: "Сенсей! Завтра о десятій телефон задзвонить. Посидьте, будь ласка, перед комп'ютером, почекайте". А він мені: "Невже, Усікава-кун? От і чудово! Поп'ю чаю, почекаю". Ні, Окада-сан, так не вийде.

— Він не відмовиться, — повторив я.

— Вам просто так здається?

— Так.

— Чудово-чудово! Кращого заохочення й не придумати, — бадьорим голосом сказав Усікава. — Значить, вирішено. Чекаю на вас завтра, о десятій вечора. Як завжди, не забудьте пароля. Вибачте, але мені треба йти. Таксі жде. Часу справді не маю.

Розмова урвалася. Я поклав слухавку і знову торкнувся пальцями клавіатури. Спробував уявити собі, що ховається за темним екраном монітора. Хотів ще раз порозмовляти з Куміко, але перед тим будь-що віч-на-віч поспілкуватися з Нобору Ватая. Як напроорочила Мальта Кано, що пропала хтозна-де, нам не жити один без одного. "До речі, чи досі вона щось добре мені провіщала?" — подумав я. Хоча багато чого, що вона сказала, я вже не міг пригадати. Хтозна-чому мені здалося, що вона залишилася в далекому минулому.

25

Сигнал стає червоним

Довга рука, простягнута здалека

Наступного ранку, о дев'ятій, Цинамон приїхав у "садибу" не сам. Поряд з ним сиділа його мати — Мускат Акасака. Востаннє вона показувалася тут понад місяць тому. І тоді з'явилася без попередження. Ми поснідали, поговорили з годину про всяку всячину, і вона поїхала.

Знявши піджак, Цинамон поставив касету з "Concerto grosso" Генделя (він слухав його третій день поспіль), приготував на кухні чай і підсмажив тости для матері, яка ще не снідала. Він умів їх смажити на відмінно — наче напоказ. Поки він, як звичайно, прибирав на кухні, ми з Мускат пили чай за маленьким столиком. Вона з'їла тільки один тост з тонко намазаним маслом. За вікном падав холодний дощ зі снігом. Ми майже не розмовляли, тільки обмінювалися враженнями від дощу. Хоча, здавалося, Мускат хоче щось сказати. Я помітив це з виразу її обличчя і манери говорити. Відламуючи від тоста шматочки завбільшки з поштову марку, Мускат поволі підносила їх до рота. Ми раз по раз поглядали за вікно, на дощ, ніби на давнього свого знайомого.

Коли Цинамон, попоравшись на кухні, взявся за прибирання кімнати, Мускат повела мене у "примірювальну", облаштовану так само, як в офісі на Акасака. На вікнах подвійні штори, а тому навіть удень у кімнаті висіла напівтемрява. Цинамон відсував їх хвилин на десять, коли там підмітав. Шкіряний диван, скляна ваза з квітами на столі, високий торшер. Посередині — широкий робочий стіл, на ньому — ножиці, шматки тканин, коробочка з нитками і голками, олівці, альбом (кілька сторінок у ньому заповнені ескізами) та інше знаряддя, назву й призначення якого я не знав. На стіні — велике, заввишки з людину, дзеркало, один куток "примірювальної" відгороджений ширмою для переодягання. Відвідувачок "садиби" приводили саме в цю кімнату.

Я ніяк не розумів, чому Мускат і Цинамон мусили робити копію "примірювальної", що на Акасака. Адже в цьому домі таке маскування було зайвим. Можливо, вони (як і клієнтки) так звикли до тієї "примірювальної", що іншого інтер'єра не спромоглися придумати. Або ж могли сказати: "А що в ній поганого?" Мені особисто вона подобалася. Справжня "примірювальна". В оточенні різноманітного кравецького знаряддя я почувався на диво спокійно. Інтер'єр досить сюрреалістичний, але не протиприродний.

Мускат посадила мене на шкіряний диван і присіла поруч.

— До речі, як почуваетесь?

— Непогано, — відповів я.

На ній був яскраво-зелений костюм. Коротка спідничка, великі шестигранні гудзики на жакеті застебнуті під саме горло, як на кітелі Неру, накладні плічка завбільшки з булочку. Мені згадався один давній науково-фантастичний фільм про найближче майбутнє. У ньому майже всі жінки у футуристичному місті так одягалися.

Вуха Мускат прикрашали величезні пластмасові кліпси такого ж кольору, як і костюм, — яскраво-зеленого, ніби змішаного з кількох барв спеціально під костюм. А втім, може, все було навпаки: костюм пошили спеціально під кліпси. Так само, як роблять у стіні таку нішу, щоб помістився холодильник. "Що ж, і це непогана ідея", — подумав я. Незважаючи на дощ, Мускат була в окулярах — звичайно, із зеленими скельцями. Панчохи на ній теж були зелені. Видно, сам день сьогодні виявився зеленим.

Як завжди, плавними рухами Мускат добула із сумочки сигарети й, ледь-ледь скрививши губи, прикурила від запальнички. Принаймні запальничка не була зеленою, а, як завжди, золотою, пласкою, на вигляд дорогою, що добре підходила до зеленого кольору. Мускат заклала ноги в зелені панчохах одну на одну, уважно оглянула коліна й, обсмикавши спідничку, перевела погляд на мене.

— Непогано, — повторив я. — Як завжди.

Вона кивнула.

— Не дуже втомилися? Трохи відпочити не хочеться?

— Та ні, не втомився. Потроху звук. Зараз набагато легше, ніж раніше.

Мускат нічого на це не сказала. Дим від її сигарети піднімався прямовисно до стелі, як мотузка під заклинанням індійського факіра, й витягувався вентилятором.

Наскільки я знаю, це був, напевне, найтихіший і найсильніший вентилятор у світі.

— А як ви? — запитав я.

— Я?

— Не втомилися?

— А що, видно? — Мускат поглянула на мене.

Вона справді відразу здалася мені втомленою. Я сказав, що так, і вона коротко зітхнула.

— У тижневику, що сьогодні вранці надійшов у продаж, знову написано про нашу "садибу". Із серії "Загадка дому повішених". Заголовок — як для фільму жахів, чи не так?

— Уже друга стаття? — запитав я.

— Так, друга, — сказала Мускат. — Щоправда, недавно ще один журнал надрукував подібний матеріал. На щастя, ніхто не помітив зв'язку між ними. Принаймні наразі.

— І щось нове відкрилося? Про нас?

Вона потяглася рукою до попільнички, старанно погасила сигарету і ледь-ледь похитала головою. Зелені кліпси злегка хитнулися, немов крильця метеликів напровесні.

— Нічого особливого, — відповіла вона і після короткої паузи вела далі: — Хто ми і що робимо — ще ніхто не знає. Тижневик залишу, можете прочитати потім, якщо цікаво. До речі, мені шепнули, що маєте шуряка, відомого молодого політика. Це правда?

— Правда. На жаль, — сказав я. — Старший брат моєї дружини.

— Тієї, що пропала? — уточнила Мускат.

— Саме тієї.

— Він здогадується, що ви тут робите?

— Знає, що я щодня сюди приходжу. Знає, що я щось тут роблю. Його людина вислідила. Схоже, що він непокоїться через те, що я тут щось роблю. Гадаю, нічого більше не знає.

Мускат задумалася над моєю відповіддю, потім підвела очі й запитала:

— Ви його не дуже любите?

— Справді, не дуже.

— І він вас недолюблює?

— Не сумніваюсь.

— І він зараз непокоїться через те, що ви тут щось робите? Чому?

— Якщо його родич виявиться замішаним у якусь сумнівну справу, то для нього це може обернутися скандалом. Адже він, так би мовити, — впливова людина і, природно, повинен непокоїтися через такі речі.

— А він не може навмисне організувати витік інформації про нас у засоби інформації? Як ви думаєте?

— Чесно кажучи, не знаю, що він має на думці. Та якщо міркувати на здорову голову, таким чином він нічого не доб'ється. Скоріше захоче зберегти в таємниці, не

привертаючи сторонніх людей.

Мускат довго вертіла пальцями маленьку золоту запальничку. Здавалось, ніби під вітерцем крутиться золотистий вітряк.

— А чому ви досі нічого нам не розповіли про свого шуряка? — спитала Мускат.

— Не тільки вам. Узагалі нікому не розповідаю, — відповів я. — Між нами від самого початку все складалося невлад, а тепер дійшло майже до взаємної ненависті. Я нічого від вас не приховував. Просто не думав, що про нього треба розповідати.

Мускат знову зітхнула, цього разу трохи довше.

— Усе-таки треба було.

— Можливо, — погодився я.

— Гадаю, ви догадуєтеся, що серед наших клієнтів трапляються люди з політичних і фінансових кіл. Досить впливові люди. Різні знаменитості. Конфіденційність їхнього особистого життя треба оберігати. Заради цього ми так стараємося. Розумієте?

Я кивнув.

— Цинамон витратив стільки часу й зусиль, щоб створити таку складну й вигадливу систему збереження таємниці — лабіринт кількох фіктивних фірм, складна, подвійна-потрійна, бухгалтерія, анонімний паркінг у готелі на Акасака, бездоганна робота з клієнтурою, контроль за доходами і витратами, облаштування цієї "садиби". Досі система працювала майже досконало — так, як він розраховував. Звісно, для її підтримки потрібні гроші, але не в них справа. Важливо, щоб наші клієнтки почувалися спокійно — були впевнені, що надійно захищені.

— Ви хочете сказати, що зараз цій системі щось загрожує?

— Так, на жаль, — сказала Мускат.

Вона взяла пачку сигарет, добула одну, але довго не закурювала, м'яла в пальцях.

— І що, на додачу, у мене з'явився шуряк, досить добре відомий політик, унаслідок чого може вибухнути скандал?

— Саме так. — Її губи злегка скривилися.

— А як Цинамон оцінює ситуацію? — запитав я.

— Мовчить. Як велика устриця на дні моря. Замкнувся в собі, щільно зачинив двері й серйозно про щось думає.

Мускат пильно подивилася мені в очі й нарешті, ніби згадавши про сигарету, закурила й вела далі:

— Я й досі про це думаю. Про вбивство мого чоловіка. Навіщо було комусь його вбивати, заливати кров'ю готельний номер, виривати нутрощі й забирати із собою? Мені це в голову не вкладається. Мій чоловік був не з тих, кого треба було вбивати таким незвичним способом.

Але чоловікова смерть — ще не все. Досі в моєму житті сталося кілька речей, які не мають пояснення: як-от, моя раптова пристрасть до нових фасонів і бажання стати модельєром, що так само несподівано згасло; втрата мови Цинамоном і втягнення в теперішню дивну роботу. Здається, ніби хтось від самого початку ретельно запрограмував, щоб я опинилася тут. Ніяк не можу позбутися такої думки. Відчуття

таке, ніби мною управляє страшно довга рука, простягнута здалека, а моє життя — лише зручний маршрут, яким проходять усі ці події.

Із сусідньої кімнати долинав ледве чутний шум — Цинамон орудував пирососом. Як завжди, він виконував свою роботу старанно й методично.

— У вас ніколи не було такого відчуття? — запитала Мускат.

— Я не вважаю, що мене щось затягло. Я тут, бо так було потрібно.

— Щоб подути у чарівну флейту й відшукати Куміко-сан?

— Так.

— Вам є що шукати. — Вона поволі перемінила місцями ноги у зелених панчохах. — І все має свою ціну.

Я мовчав.

Нарешті вона підсумувала.

— Наразі клієнтки сюди не приїжджатимуть. Так вирішив Цинамон. Статті в тижневику, поява вашого шуряка призвели до того, що сигнал став червоним. Учора ми скасували прийом, починаючи від сьогодні.

— І як довго триватиме це "наразі"?

— Поки Цинамон не залатає діри в системі й ми не переконаємося, що небезпека минула. Вибачте, але ми не можемо нехтувати навіть найменшою загрозою. Цинамон приїжджатиме сюди, як завжди. Але клієнток не буде.

Коли Цинамон і Мускат зібралися від'їжджати, дощ, який падав від самого ранку, зовсім перестав. У калюжі на автостоянці зграйка горобців чистила пір'я. "Мерседес" Цинамона поїхав, автоматичні ворота зачинились, а я, сидячи біля вікна, поглядав поверх дерев на зимове небо. Згадав слова Мускат про довгу руку, простягнуту здалека. Уявив собі, як вона тягнеться з повислих над землею темних хмар. Щось схоже на страшну ілюстрацію у книжці.

26

Шкідлива особа

Стиглий плід

Увечері, о дев'ятій п'ятдесят, я сів перед комп'ютером Цинамона і ввімкнув його. Використавши паролі, почергово пройшов усі перепони й дістався до програми "Обмін повідомленнями". Почекавши десять хвилин, набрав телефонний номер і послав запит на "оплачений виклик". Через кілька хвилин на екрані з'явилося повідомлення, що протилежна сторона готова оплатити зв'язок. І от тепер я опинився перед Нобору Ватая, що перебував по той бік екрана. Востаннє я говорив з ним торік, улітку, коли разом з Мальтою Кано зустрічався в готелі на Сінаґаві. Розмова тоді йшла про Куміко, і розійшлися ми, глибоко зненавидівши один одного. Відтоді ми не обмінялися жодним словом. Тоді він ще не став політиком, а на моїй щоці ще не було плями. Усе це здавалося таким далеким, ніби з попереднього життя.

Я вибрав режим "Відправлення повідомлень" і, вирівнявши дихання, немов тенісист перед подачею м'яча, поклав пальці на клавіатуру.

> До мене дійшла чутка, що ви хочете, щоб я забрався із "садиби". Що ви могли б

купити ділянку разом з домом і за такої умови сприяли б тому, щоб Куміко повернулася до мене. Це правда?

Я натиснув клавішу "Введення", щоб відправити написаний текст. Невдовзі надійшла відповідь. На екрані швидко лягали рядки ієрогліфів.

> Передусім хочу усунути непорозуміння: не я вирішую, повернеться Куміко до тебе чи ні. Вона сама все зробить. Поговоривши з нею недавно, ти сам мав би в цьому переконатися. Вона не перебуває під домашнім арештом. Як близький родич я тільки дав їй тимчасовий притулок, щоб вона заспокоїлася. Можу лише вмовити її і дати вам шанс порозмовляти. Це я постарався, щоб ви могли поговорити через комп'ютер. Таке я можу.

Я перемкнувся на режим "Відправлення повідомлень":

> Моя умова надзвичайно чітка. Якщо Куміко повернеться, я відмовлюся від теперішньої роботи в "садибі". Та якщо ні, тоді все залишиться як є, надовго. Ось моя єдина умова.

Нобору Ватая відповів коротко і ясно:

> Здається, я вже казав, що ми не торгуємося. Ти не в такому становищі, щоб виставляти мені умови. Ми обговорюємо тільки можливість, більше нічого. Звичайно, якщо ти заберешся із "садиби", я спробую переконати Куміко, але не можу твердо обіцяти, що вона повернеться до тебе. Бо вона самостійна доросла людина, і змусити її щось зробити я не здатний. У всякому разі, хочу, щоб ти знав: якщо ти і далі туди ходитимеш, то більше ніколи Куміко не побачиш. Це я тобі гарантую.

Я відповів:

> Та не треба мені нічого гарантувати! Я добре розумію ваш задум. Ви хочете, щоб я покинув "садибу". Дуже хочете. Та навіть якби я так зробив, переконувати Куміко в чомусь ви не збираєтеся. Ви від самого початку не мали наміру її відпускати.

Відповідь надійшла негайно:

> Звісно, ти маєш право думати що завгодно. Заборонити цього я не можу.

Саме так. Я маю право думати що завгодно.

І я друкував далі:

> Послухайте! Я все-таки можу виставляти свої умови. Вас, напевне, страшно непокоїть, що я тут роблю. Ви ніяк не можете дізнатися, що саме, а тому, видно, шалієте.

Немов щоб подразнити мене, Нобору Ватая надовго замовк. Здавалось, хотів похизуватися своїми перевагами.

> Я думаю, що ти неправильно розумієш своє становище. Точніше, надто переоцінюєш себе. Не знаю, що ти там робиш, і не дуже хочу знати. Просто через своє суспільне становище я не хотів би вплутуватися в якісь темні справи. Тому вирішив потурбуватися про Куміко. Та якщо моя пропозиція тобі не до смаку, нехай так і буде. Далі між нами нічого не буде, кожний грає за себе. Наша сьогоднішня розмова — остання, і з Куміко, боюсь, ти більше не поговориш. Якщо тобі нічого додати, то хотів би цю розмову закінчити. Я обіцяв ще з однією людиною зустрітися.

Ні, розмова ще не закінчилася.

> Розмова ще не закінчилася. Як я недавно й Куміко казав, я поволі, крок за кроком, наближаюся до суті речей. Упродовж останніх півтора року я все думав, що змусило Куміко піти з дому. Поки ви ставали відомим політиком, я сидів у темному тихому закутку й перебирав здогади. Простежував різні можливості, будував гіпотези. Як ви знаєте, я — тугодум, але часу мав удосталь. Так от якого висновку я дійшов. За раптовим зникненням Куміко обов'язково ховається якась велика, мені невідома таємниця. Тож поки я не розгадаю цієї прихованої причини, Куміко до мене не повернеться. Я думаю, що ключ до таємниці у ваших цупких руках. Минулого літа я вже казав вам про це. Мовляв, добре знаю, що ховається під вашою маскою. Що виведу вас на чисту воду, якщо захочу. Правду кажучи, я тоді говорив так, навмання — не мав для цього підстав. Просто хотів вивести вас з рівноваги. І не помилився. Ще трохи, і я докопаюся до суті того, що у вас за душею, і ви це відчуваєте. От чому вас тривожить те, що я роблю, ви навіть грошей не шкодуєте — хочете ділянку купити. Ну що, не так?

Тепер настала черга говорити Нобору Ватая. Зчепивши пальці, я стежив за рядками ієрогліфів, що лягали на екран.

> Ніяк не доберу, що ти хочеш сказати. Схоже, ми говоримо різними мовами. Я вже казав, що ти набрид Куміко, вона знайшла іншого й тому пішла з дому. І тепер бажає з тобою розлучитися. Нещасливий кінець, але так часто буває. А проте ти виставляєш один за одним якісь аргументи й тим самим тільки ускладнюєш ситуацію. Та як не крути, усе це даремна трата часу — і для мене, і для тебе.

У всякому разі, про викуп земельної ділянки не може бути й мови. Як це не прикро, я такого плану вже не маю. Гадаю, ти знаєш, що сьогодні в одному тижневику надруковано другу статтю про вашу "садибу". Здається, вона почала привертати до себе увагу, а тому зараз я не можу про неї і думати. За моєю інформацією, твоєї діяльності настане кінець. Ти зустрічаєшся там чи то з сектантами, чи то клієнтами, щось їм даєш і за це отримуєш винагороду. Та навряд чи вони до вас тепер приходитимуть. Бо для них це стало дуже небезпечно. А коли люди не приходитимуть — не буде й грошей. Отже, ти не зможеш сплачувати щомісяця боргу і, рано чи пізно, утримувати "садибу". Тож мені залишається тільки чекати, коли плід достигне і впаде з дерева. Хіба не так?

Настала моя черга відповідати. Ковтнувши води зі склянки, я кілька разів перечитав текст Нобору Ватая і поволі почав орудувати пальцями.

> Так, я справді не знаю, як довго зможу утримувати "садибу". Але грошей ще на кілька місяців вистачить, а за той час мені багато чого вдасться зробити. Ви навіть уявити собі цього не можете. Ні, я не блефую. От приклад. Вам останнім часом не сняться кошмарні сни?

Мовчанка Нобору Ватая, наче магніт, притягувала мене до монітора. Напруживши до краю свої відчуття, я прикипів очима до екрана, щоб у його глибині вловити найменшу зміну настрою опонента. Та це було неможливо.

Нарешті на екрані з'явилися нові рядки:

> Вибач, але погроз я не сприймаю. Краще прибережи свою маячню для щедрих

клієнтів, запиши її в нотатник. Вони, напевне, обливатимуться холодним потом, коли платитимуть тобі гроші. Звісно, якщо взагалі покажуться. Більше мені нема про що з тобою говорити. Пора закінчувати. Я ж казав, що зайнятий.

Я відповів:

> Почекайте трохи й добре послухайте. Ніякої шкоди від цього не буде, це точно. Послухайте, я можу звільнити вас від цих снів. Здається, для цього ви запропонували мені цю угоду? Так чи ні? Що ж до мене, то я погоджуся на неї, якщо тільки Куміко повернеться. А ви?

Я розумію, чому ви мною нехтуєте. І чому не хочете укласти зі мною жодних угод. Маєте право думати про мене що завгодно. Заборонити цього я не можу. Бо, напевне, у ваших очах я — справжній нуль. Та вибачте, це не зовсім так. Може, ви набагато сильніші за мене. Це я визнаю. Але настає ніч, доводиться лягати спати, і вам обов'язково сниться сон — це я гарантую. Та от біда — вибрати сон людина не може. Правда? Так от що я хотів спитати: скільки разів за ніч вам доводиться змінювати піжаму? Мабуть, так часто, що прати за вами не встигають...

Я дав рукам відпочити, вдихнув і повільно видихнув. І ще раз перечитав написане. Пошукав слів для продовження. Відчував, що в п'їтмі за екраном, як у мішку, хтось безшумно копошиться. Комп'ютер наближав мене до того місця.

> Тепер я знаю, що ви вчинили з покійною старшою сестрою Куміко. Це правда. Досі ви шкодили різним людям і далі будете це робити. Але від своїх снів не втечете. А тому краще поверніть мені Куміко. Більше нічого мені від вас не треба. Ну і, звичайно, перестаньте лицемірити переді мною. Це марна справа. Бо я впевнено наближаюся до таємниці, що ховається під вашою маскою. І саме цього ви, напевне, у душі боїтеся. Не дуріть себе, не треба.

Я натиснув клавішу "Введення", щоб відправити цей текст, і майже водночас Нобору Ватая перервав зв'язок.

27

Трикутні вуха

Сани з дзвіночками

Спішити додому не було потреби. Виходячи вранці з дому, я подумав, що, може, затримаюся, а тому насипав Макрелі сухих харчів на два дні. "Можливо, він не радітиме, але принаймні не голодуватиме", — подумав я, і мені відхотілося проходити по доріжці й перелазити через огорожу. Чесно кажучи, я не був певен, що мені це вдасться. Розмова з Нобору Ватая геть-чисто мене висотала. Тіло страшно обважніло, голова перестала нормально працювати. Чого завжди він мене так виснажує? Мені захотілося прилягти і трохи поспати. Думав відпочити, а потім можна й додому.

Добувши із шафи ковдру й подушку, я вмовстився на дивані в "примірювальній", загасив світло, заплющив очі. Засинаючи, думав про Макрель. Хотів заснути, думаючи про нього. Адже він таки повернувся до мене. Зумів повернутися звідкись здалека. Це, напевне, якесь добре знамення. Лежачи із заплющеними очима, я згадував м'які котячі лапки, прохолодні трикутні вуха й рожевий язичок. Уявляв собі, як Макрель тихо

спить, згорнувшись калачиком. Долоня відчувала його тепло, слух уловлював спокійне дихання. Хоча цього вечора я добряче перенервував, заснув дуже швидко. Глибоко й без снів.

Однак серед ночі я раптом прокинувся. Мені причулося, ніби десь далеко на санях задзвеніли дзвіночки, ніби створивши тло для різдвяної музики.

Сани з дзвіночками?

Я підвівся на дивані, наосліп намацав годинник, що лежав на столі. Фосфоресцентні стрілки показували половину другої. Видно, я заснув міцніше, ніж сподівався. Я уважно прислухався, але почув тільки, як глухо б'ється серце. Можливо, мені причулося? Або приснилося? Для певності вирішив оглянути дім. Натягнувши штани, навшпиньки подався на кухню. За межами кімнати звук став виразнішим. Справді — як дзвіночки на санях. Звук начебто долинав з кімнатки Цинамона. Я постояв трохи перед дверима, напруживши слух, а потім постукав. Можливо, поки я спав, Цинамон повернувся. Однак відповіді не було. Я ледь-ледь відхилив двері й заглянув усередину.

У темряві, на висоті пояса, плавав білий квадрат світла, яке випромінював увімкнений монітор. А дзенькіт дзвіночків виявився сигналом комп'ютера, новим, досі невідомим, що кликав мене. Ніби послухавшись його, я сів перед засвіченим екраном і прочитав:

Доступ до програми "Хроніки заводного птаха" відкритий.

Виберіть один документ (1-16).

Хтось увімкнув комп'ютер і відкрив доступ до документів "Хроніки заводного птаха". Крім мене, у цьому домі нікого не мало бути. Невже хтось іззовні запустив систему? Якщо так, то це міг зробити лише Цинамон.

"Хроніки заводного птаха"?

Легкий, світлий передзвін, схожий на переливи дзвіночків на санях, не припинявся. Як уранці на Різдво. Здавалось, він спонукав мене вибирати. Трохи повагавшись, я вибрав "вісімку" — просто так, без особливої причини. Комп'ютер одразу затих, і на екрані, немов сувій, розгорнувся вибраний документ.

28

Хроніка заводного птаха № 8
(або Друга невміла розправа)

Ветеринар прокинувся вранці ще перед шостою, умився холодною водою і приготував сніданок. Улітку розвиднювалося рано, і більшість звірів у зоопарку вже проснулися. З відчиненого вікна, як завжди, долинали їхні голоси, а вітер доносив запахи. Цього було досить, щоб ветеринар, не визираючи надвір, міг точно визначити, яка сьогодні погода. Передусім прислухатися, вдихнути повітря — це стало звичкою, приготуванням до нового дня.

Та сьогодні — не такий день, як досі. Звісно, він не може не бути іншим. Адже стільки голосів замовкло, стільки запахів розвіялося. Тигри, леопарди, вовки, ведмеді — їх учора пополудні знищили солдати. Тепер, після того як ветеринар переспав ніч, учорашня подія здавалася частиною побаченого дуже давно виснажливого кошмарного

сну. Та все це сталося насправді. У вухах усе ще відбивалися легким болем постріли гвинтівок. Ні, це не був сон. Зараз серпень 1945 року, він у Сінцзіні, з години на годину сюди нагрянуть радянські танки, що прорвалися через кордон. Це така ж реальність, як умивальник або зубна щітка перед його очима.

Коли затрубив слон, ветеринар полегшено зітхнув. Так, це правда — слони вціліли. "На щастя, командир загону, молодий лейтенант, виявився нормальною людиною — на свій розсуд викреслив їх зі списку на знищення", — думав він, умиваючись. За час перебування у Маньчжурії він зустрічав немало твердолобих фанатичних молодих офіцерів, що завжди його приголомшували й лякали. Здебільшого вони були селянського походження, виростили у 30-ті роки, час депресії, серед жахливих злиднів заражені манією великодержавництва, утовкмаченою в їхні голови. Готові виконувати, ні в чому не сумніваючись, будь-який наказ начальства. Досить від імені імператора звеліти таким парубкам прокопати діру до Бразилії, як вони відразу схоплять лопати й візьмуться до роботи. "Свята простота", — казав дехто, але ветеринар, якби міг, назвав би це іншими словами. А застрелити двох слонів набагато простіше, ніж копати діру до Бразилії. Він, син лікаря, що виховувався в місті й дістав освіту у відносно ліберальні 20-ті роки, їх зовсім не розумів. Однак лейтенант, що командував загonom, незважаючи на провінційний акцент в його мові, був людиною набагато нормальнішою, освіченішою і розумнішою, ніж інші молоді офіцери. Ветеринар збагнув це з того, як той говорив і поводився.

"Принаймні слонів не повбивали — уже за це треба їм подякувати", — переконував себе ветеринар. І солдатам, певне, на душі полегшало. А робітники-китайці, можливо, й пошкодували, бо стільки м'яса й слонової кості дістали б, якби слонів усе-таки застрелили.

Ветеринар скип'ятив воду в чайнику, розпарив обличчя гарячим рушником і поголився. Потім на самоті поснідав: випив чаю і з'їв тост з маслом. Хоча не можна сказати, що з постачанням продуктів у Маньчжурії труднощів не було, їх поки що більш-менш вистачало — на щастя, для ветеринара та його тварин у зоопарку. Скорочення раціону тваринам не подобалося, але порівняно із зоопарками в самій Японії, де продовольство вже вичерпувалося, їхнє становище тут було набагато кращим. Що станеться далі — ніхто не знав, та принаймні зараз ні тварини, ні люди від голоду ще не страждали.

"Що ж зараз роблять дружина й дочка?" — подумав він. Якщо все пішло за планом, то їхній поїзд уже мав прибути до Пусана. Там жив його двоюрідний брат, що працював на залізниці, тож вони побудуть у нього, поки не пересядуть у транспортне судно, яке перевезе їх до Японії. Прокинувшись уранці й не побачивши їх поряд, ветеринар засумував. Не стало бадьорих голосів на кухні, коли, як завжди, вони готували сніданок. Дім стояв пустою. Був уже не тим, який він любив і якому належав. Та водночас він мимоволі відчував якусь дивну радість, що залишився сам-один у службовій квартирі. Тепер він гостро відчував на собі непереборну силу того, що називається долею.

Доля була для ветеринара хворобою, яку спричинила його карма. Ще в дитинстві він на диво виразно відчував, що врешті-решт його життя визначається якоюсь невідомою зовнішньою силою. Можливо, виною цьому яскрава синя пляма на його правій щоці. Він змалку люто ненавидів це тавро, що відрізняло його від інших людей. Щоразу, коли друзі з нього насміхалися, а незнайомі люди витріщалися на пляму, йому хотілося вмерти. "От було б добре, якби я міг вирізати її ножем!" — думав він. Та з часом, стаючи дорослішим, він поволі навчився ставитися до неї спокійно — як до своєї частини, якої не можна позбутися. Можливо, з цього і сформувалася його покірність долі.

Зазвичай доля була тихою, одноманітною, як неперервна басова нота, забарвлювала собою лише край його життя і рідко нагадувала про своє існування. Та щоразу, коли за невідомим збігом обставин (яких саме — він не знав, бо майже не знаходив у них якоїсь закономірності) ця сила наростала й доводила його до глибокої смиренності, схожої на параліч. У таку хвилину нічого іншого не залишалось, як усе кинути й віддатися на волю течії. Бо з досвіду він знав: хоч би що робив, хоч би що думав — ніщо змінити не вдасться. Доля будь-що вимагала своєї частки й не заспокоювалася, поки її не отримувала. Він твердо цьому вірив.

Однак це не означає, що він був пасивним і позбавленим життєвих сил. Скоріше навпаки — рішучим, наполегливим у досягненні поставленої мети, високопрофесійним ветеринаром, старанним учителем. Хоча йому бракувало творчої іскри, у дитинстві він учився відмінно, вважався у класі лідером. І на роботі посідав перші ролі, молодь його поважала. Не був так званим "фаталістом", але від самого народження ні разу не мав певності, що сам щось вирішив. Завжди відчував, що доля змусила його те чи інше робити. Як тільки подумав, що сам на щось зважився, то невдовзі спадала думка, що насправді за нього все заздалегідь вирішила якась стороння сила, спритно замаскована під його "власну волю", — звичайнісінька принада, підкинута для того, щоб приручити його й зробити слухняним. Самостійно він вирішував дрібниці, які насправді ніякого вирішення не потребували. Він ніби почувався номінальним королем, який лише ставить на документах державну печатку за вказівкою регента, що тримає у своїх руках реальну владу в королівстві. Чимось схожим на імператора Маньчжоу-Го.

Ветеринар щиро любив дружину й дочку. Вважав їх найкращим скарбом, який досі подарувало йому життя. Особливо дочка припадала йому до душі. За них він готовий був віддати життя. Ветеринар багато разів уявляв собі, як жертвуватиме собою. Якою солодкою здавалася йому така смерть! І водночас, повернувшись з роботи й побачивши дружину та дочку, він іноді думав, що врешті-решт вони — окремі люди, ніяк з ним не пов'язані. Вони існували десь далеко від нього і залишалися чимось справді невідомим. І, мовляв, вибирав їх не він. Та всупереч таким думкам, ветеринар любив їх, безумовно й беззастережно. У цьому полягав для нього великий парадокс, нерозв'язна (так йому здавалося) внутрішня суперечність, велетенська пастка, яку поставило йому життя.

Тепер, коли він залишився сам-один у службовій квартирі зоопарку, світ, до якого він належав, став набагато простішим і зрозумілішим. Він мав турбуватися лише

доглядом тварин. Дружина й дочка поїхали, тож про них наразі не треба було думати. Тепер ніхто не заважав ветеринару побути наодинці зі своєю долею.

У серпні 1945-го місто Сіньцзін опинилося під владою долі, її велетенської сили. Саме доля, а не Квантунська чи Радянська армії, не комуністи і не Гоміндан, відігравала головну роль. Кожен бачив, що окрема особа майже не має жодного значення. Саме доля поховала напередодні тигрів, леопардів, вовків й оберегла слонів. Кого вона ще поховає, кого обереже? Ніхто не міг цього передбачити.

Ветеринар вийшов з дому, щоб приготувати тваринам ранкового корму. Він думав, що на роботу вже ніхто не вийде, але помилився — у конторі його чекали двоє незнайомих китайських хлопчаків років тринадцяти-чотирнадцяти, смаглявих, худих, з витріщеними, як у тварин, очима. "Нам сказали прийти й допомогти вам", — заявили хлопчак. Ветеринар кивнув і спитав, як їх звати, але відповіді не почув. Вираз їхніх обличчя анітрохи не змінився — здавалось, вони глухі. Було ясно, що їх послали китайці, що працювали тут до вчорашнього дня. Заглядаючи в майбутнє, вони порвали всі зв'язки з японцями, але, видно, вважали, що дітям за це нічого не буде. З їхнього боку це був прояв дружнього ставлення до ветеринара. Робітники знали, що йому самому доглянути всіх тварин не вдасться.

Він дав хлопчакам по два печива й разом з ними взявся годувати звірів. Використовуючи запряжений мулом візок, вони пересувалися від клітки до клітки, давали кожній тварині свій корм і свіжу воду. До очищення кліток руки не доходили. Вони могли тільки змити екскременти водою зі шланга. Зрештою, зоопарк було закрито, і на сморід ніхто не скаржився.

Як з'ясувалося, через відсутність тигрів, леопардів, ведмедів і вовків робота стала набагато легшою. Доглядати великих хижаків було дуже важко і, до того ж, небезпечно. Проходячи повз спорожнілі клітки, засмучений ветеринар у глибині душі водночас мимоволі відчував полегшення.

Робота почалась о восьмій і скінчилася по десятій. Ветеринар почувався страшно втомленим нею. Хлопчак відразу зникли, не сказавши ні слова, а він пішов назад у контору — доповідати директорові зоопарку про закінчення вранішньої роботи.

Незадовго до полудня в зоопарк повернувся вчорашній лейтенант з вісьмома солдатами. Вони прийшли в повному обладунку — ще здалека було чути, як бряжчить метал. Їхні мундири потьмяніли від поту. На навколишніх деревах, як і вчора, несамовито тріскотіли цикади. Цього разу вони не прийшли вбивати. Лейтенант віддав честь директору і спитав:

— Скажіть, в якому стані ваші вози й тяглова сила?

Директор відповів, що залишилися тільки мул і візок.

— Два тижні тому ми здали нашу вантажівку і двох коней, — сказав він.

Лейтенант кивнув і заявив, що негайно за наказом командування Квантунської армії рекувізує мула і візок.

— Почекайте! — поспішив уставити своє слово ветеринар. — Мул і візок потрібні нам для того, щоб двічі на день розвозити тваринам корм. Усі місцеві робітники зникли.

Без мула і візка тварини з голоду поздыхають. Бо й так нам важко.

— Зараз усім важко, — сказав лейтенант. Його очі почервоніли, обличчя заросло щетиною. — Найголовніше — захистити столицю. Тварин можете випустити, якщо треба. Небезпечних хижаків ми вже прибрали, а решта нічого нікому не зробить, навіть якщо опиниться на волі. Це військовий наказ. Далі ви маєте діяти відповідно до обставин.

Більше не давши ветеринару й рота розтулити, лейтенант і солдати забрали мула і візок. Коли вони пішли, ветеринар і директор презирнулися. Директор сьорбнув чаю, похитав головою, але нічого не сказав.

Через чотири години солдати повернулися з мулом, запряженим у візок. На візку лежав якийсь вантаж, прикритий брудним армійським брезентом. Від спеки і вантажу мул задихався, обливаючись потом. Вісім солдатів вели під багнетами чотирьох китайців — молодих, років двадцяти, одягнених у бейсбольну форму, з руками, пов'язаними за спиною. Їхні обличчя були в синяках — видно, їх жорстоко били. В одного праве око так опухло, що його не було видно, в іншого кров з розбитих губ зачервонила форму. Жодних написів на грудях, залишилися тільки сліди від одірваних шматків з іменами. У кожного на спині видніла одна цифра: один, чотири, сім і дев'ять. Ветеринар не міг збагнути, чому в такий критичний час китайці наділи бейсбольну форму й чому солдати так жорстоко побили їх і привели до зоопарку. Така картина, здавалось, не існувала в цьому світі, а була витвором уяви душевнохворого художника.

Лейтенант попросив у директора зоопарку позичити кирки й лопати. Він здавався ще блідішим і змордованішим, ніж минулого разу. Ветеринар відвів солдатів у склад за конторою. Лейтенант вибрав дві лопати й дві кирки для свого загону. Потім сказав ветеринару йти за ним і, залишивши своїх людей, попрямував до чагарнику осторонь дороги. Ветеринар послухався і пішов за ним. З-під ніг лейтенанта з шурхотом вистрибували здоровенні коники-стрибунці. Повітря навколо пахло літніми травами. Раз у раз до оглушливого сюрчання цикад домішувався здалека різкий трубний рев слонів, що ніби когось попереджав.

Не промовляючи ні слова, лейтенант якийсь час ішов між деревами, аж поки не вийшов на галявину. Колись тут планували закласти майданчик, де діти могли б гратися з маленькими звірятами. Та оскільки становище на фронті погіршувалося, будівельних матеріалів забракло й цей план довелося відкласти на невизначений строк. І от зараз лише цей кружок голої землі, очищений від дерев, сонце освічувало так, ніби прожектори сцену. Стоячи в його центрі, лейтенант оглянувся навколо й копирснув землю каблуком армійського черевика.

— Ми трохи побудемо в зоопарку, — проказав він, нахилившись, щоб узяти жменю землі.

Ветеринар мовчки кивнув. "Чого вони тут побудуть?" — дивувався він, але утримався від запитання. Військових краще не запитувати. Цього правила він навчився тут, у Сіньцзіні, на власному досвіді. Здебільшого запитання їх тільки сердить, а нормальної відповіді від них ніколи не дочекаєшся.

— Спочатку викопав велику яму, — сказав лейтенант ніби сам до себе. Випроставшись, добув з нагрудної кишені пачку сигарет, взяв одну, а іншу запропонував ветеринарові. Вони прикурили від одного сірника і якийсь час курили, щоб заповнити тишу, яка настала. Лейтенант знову копирснув черевиком землю, накреслив каблучком якусь фігуру й стер.

— Звідкіля ви родом? — нарешті запитав він ветеринара.

— Із префектури Канагава. Місто Офуна, неподалік моря.

Лейтенант кивнув.

— А ви де народилися? — поцікавився ветеринар.

Лейтенант не відповідав, а, примруживши очі, тільки стежив за сигаретним димом, що піднімався з-під пальців. "Даремна справа — ставити запитання військовим", — знову подумав ветеринар. Самі вони часто запитують, а відповідати не люблять. Навіть якщо запитаєш, котра година, і то, напевне, не скажуть.

— Там є кіностудія, — сказав лейтенант.

Ветеринар не одразу здогадався, що йдеться про Офуна.

— Так, це правда. Велика кіностудія.[51] Та я там ні разу не бував.

Лейтенант кинув недокурки на землю й роздушив черевиком.

— От було б добре повернутися додому. Та для цього довелося б море перепливати. А може, ми всі тут і загинемо? — сказав він, усе ще опустивши очі вниз. — А ви, доктор, боїтеся смерті?

— Напевне, це залежить від того, як умирати, — трохи подумавши, відповів ветеринар.

Підвівши голову, лейтенант зацікавлено подивився на співрозмовника. Видно, сподівався іншої відповіді.

— Таки так, усе залежить, як умирати.

Вони знову замовкли. Здавалось, лейтенант засинав стоячи від перевтоми. Здоровенний коник-стрибунець перепурхнув над ними, як пташка, і з голосним шелестом зник далеко в густій траві. Лейтенант зиркнув на годинник.

— Ну що ж, пора починати, — проказав він, ніби звертаючись до когось, а потім, обернувшись до ветеринара, додав: — Попрошу вас побути трохи зі мною. Може, матиму до вас ще якесь прохання.

Ветеринар кивнув.

Солдати привели китайців на галявину, розв'язали їм руки. Капрал бейсбольною битою (ветеринарові здавалось загадкою, навіщо вона солдатам) накреслив велике коло й по-японському наказав копати яму такого діаметра. Четверо китайців у бейсбольній формі, узявши в руки лопати й кирки, мовчки почали роботу. Одна половина загону тим часом стерегла їх, а друга розляглася в повному обладунку в затінку дерев. Видно, страшно не виспалися, бо як тільки лягли на траву, відразу захропіли. Вартові, розташувавшись неподалік з багнетами гвинтівок наготові, стежили за роботою китайців. Лейтенант і капрал також почергово дрімали під деревами.

Не минуло й години, як яма була готова: метрів чотири в діаметрі, глибиною — китайцям по шию. Один з китайців по-японському попросив води. Лейтенант кивком дозволив, і солдат приніс відро води. Китайці жадібно пили, передаючи з рук у руки черпак. Випили майже ціле відро. Форма на них почорніла від крові, поту й грязюки. Після того лейтенант наказав двом солдатам прикотити візок. Капрал зняв з нього брезент, під яким лежало чотири трупи в такій же бейсбольній формі, на вигляд — теж китайці. Видно, їх застрелили, уся їхня форма почорніла від крові, а навколо почали роїтися великі мухи. Судячи з того, як засохла кров, смерть настала приблизно добу тому.

Лейтенант наказав китайцям, які закінчили копати яму, опустити в неї трупи. Китайці мовчки, з пустим виразом обличчя, спустили вбитих з візка і зіпхнули в яму. Трупи один за одним гупали об дно. Ветеринар запам'ятав номери на їхніх спинах: два, п'ять, шість, вісім. Після того як китайці поскидали в яму мертвих, солдати міцно прив'язали їх до найближчих дерев.

Лейтенант підняв руку і з суворим виразом обличчя поглянув на годинник. Потім, ніби чогось шукаючи, перевів погляд на шматок неба над головою. Він скидався на начальника станції, що стоїть на платформі й очікує безнадійно запізнілий поїзд. Та насправді лейтенант нічого не виглядав. А просто зволікав. Нарешті він обернувся до капрала й віддав короткий наказ: заколотися багнетами трьох полонених — з номерами один, сім, дев'ять. Три солдати, вибрані для розправи, стали перед своїми жертвами. Їхні обличчя були блідішими, ніж у китайців, настільки замучених, що вже ні на що не сподівалися. Капрал запропонував їм закурити, але вони відмовилися, тож він заховав сигарети в нагрудну кишеню.

Лейтенант разом з ветеринаром стояли осторонь солдатів.

— Варто й вам це побачити, — сказав він. — Бо й така смерть буває.

Ветеринар мовчки кивнув. "Він не мені, а собі говорить", — майнуло в його голові.

Лейтенант спокійно пояснив:

— Найлегший і найпростіший спосіб убити — це розстріляти, але нам наказано берегти патрони. Берегти для росіян, а не витрачати марно на китайців. Однак багнетом заколотися — не так просто, як сказати. До речі, вас в армії вчили, як орудувати багнетом?

Ветеринар відповів, що служив ветеринаром в кавалерії і не вчився рукопашного бою.

— Щоб убити людину напевно, треба колоти от сюди, під ребра. — Лейтенант тицьнув себе пальцем над животом. — Устромляєте багнет глибоко й прокручуєте його в кишках. Потім штовхаєте багнет угору, щоб утапити в саме серце. Просто кольнути — замало. Солдатам постійно втовкмачують це в голову. Рукопашний бій з використанням багнетів, поряд з нічними вилазками, — це гордість імператорської армії. До того ж, обходиться дешевше, ніж танки, літаки, гармати. Та хоч би скільки тебе тренували, солом'яне опудало не жива людина — кров з нього не тече, зойків не чути, кишки не вилазять. Моїм солдатам ще не доводилося нікого вбивати. І мені

також.

Лейтенант поглянув на капрала й кивнув. Капрал скомандував, солдати завмерли на місці, потім, відступивши на півкроку назад, виставили вперед багнети, націлившись на полонених. Один китаєць (№ 7) пробурмотів щось по-своєму — напевне, прокляття — і сплюнув. Але плювок не долетів до землі, а безсило повис на грудях.

Пролунала друга команда, й солдати рішуче встромили багнети китайцям під ребра. Потім, як казав лейтенант, багнети в їхніх руках, прокрутившись у нутрощах, смикнулися догори. Китайці закричали, але неголосно. Не зойкали, а скоріше схлипували — здавалось, крізь невидимі щілини з них виходив останній подих. Солдати вийняли багнети, відступили крок назад. Ще раз пролунала команда капрала, і вони точно повторили все знову — удар, поворот багнета, ривок догори, багнет до себе. Ветеринар байдуже дивився на цю картину з таким відчуттям, ніби в нього роздвоєння особистості. Він устромляв багнет у людину й водночас зазнавав сам удару багнетом. Одночасно відчував, як багнет входить у жертву і як болять його розірвані кишки.

Китайці вмирали довше, ніж він сподівався. Їхні пошматовані тіла, з розпоротими нутрощами, стікаючи величезною кількістю крові, ще кілька хвилин здригалися в конвульсії. Капрал перерізав своїм багнетом мотузки, якими китайців прив'язали до дерев, і разом із солдатами, що не брали участі в розправі, відволік мертві тіла по землі до ями і штовхнув їх униз. Знову почулися глухі удари об дно ями, але, як здалося ветеринару, не зовсім такі, коли туди скидали перші трупи. "Бо, може, вони ще живі", — подумав він.

Залишився останній китаєць з номером чотири на спині. Троє блідих солдатів зривали під ногами жмутки трави і витирали ними закривавлені багнети. До їхніх лез прилипла ще якась рідина незвичного кольору і шматки м'яса, тож довелося використати немало трави, щоб їх очистити до блиску.

"Чого вони залишили живим полоненого з номером чотири?" — дивувався ветеринар, але вирішив більше ні про що не розпитувати. Лейтенант добув ще сигарети, закурив і запропонував ветеринару. Той мовчки взяв її, запхав у рот і запалив свого сірника. Руки не тремтіли, а наче затерпнули. Здавалось, ніби він чиркає сірника в грубих рукавицях.

— Оці типи були курсантами офіцерського училища армії Маньчжоу-Го. Відмовилися обороняти Сіньцзін, учора вночі вбили двох японських інструкторів і спробували втекти. Ми їх виявили під час нічного патрулювання, чотирьох застрелили на місці, а інших чотирьох спіймали. Тільки двоє під покровом ночі вшилися. — Лейтенант погладив долонею зарослу щоку. — Намагались дати драла у бейсбольній формі. Напевне, думали, що у військовій їх спіймають як дезертирів. А може, побоювалися потрапити в руки комуністів у формі армії Маньчжоу-Го. В усякому разі, у казармах училища, крім бейсбольної форми, не було у що переодягтися. Тож вони її одягли, таблички з іменами поодривали — і пустилися навітікача. А ви знаєте, у них була досить сильна бейсбольна команда. Їздили на товариські змагання на Тайвань і в Корею. А оцей, — лейтенант показав пальцем на китайця, прив'язаного до дерева, —

капітан команди, відбивач. Здається, він і був вождь, організатор утечі. Забив битою на смерть двох інструкторів. Вони знали, що в казармах неспокійно, і вирішили не давати курсантам зброї до останньої хвилини. А про бейсбольні бити не подумали. От він і розчерепив їм голови так, що вони, напевне, умиць опинилися на тому світі. Добре вмів відбивати м'яча! Ось вона, ця бита.

Лейтенант звелів капралу принести бити і передав її ветеринару. Той взяв її двома руками й підняв навпроти очей, ніби готувався ударити. Звичайна бита, нічого особливого, грубої роботи. Але важка, часто вживана. З почорнілою від поту рукояткою. Не вірилося, що зовсім недавно нею вбито двох людей. Відчувши в руках її вагу, ветеринар віддав її лейтенанту. Той звичним рухом кілька разів розмахнувся.

— Ви граєте в бейсбол? — спитав лейтенант ветеринара.

— У дитячі роки грав.

— А в дорослому віці?

— Ні, не граю. — Ветеринар мало не спитав: "А ви, лейтенанте?" — та похопився і промовчав.

— Мені наказали порішити його цією ж битою, — сухо показав лейтенант, постукуючи нею по землі під ногами. — Око за око, зуб за зуб. Між нами кажучи, такий наказ з душі верне. Навіть якщо ми зараз їх усіх повбиваємо, що ж далі? Літаків нема, кораблів також, найкращі війська полягли. Хіросіма в мить зникла від вибуху якоїсь спеціальної нової бомби. З дня на день нас виженуть з Маньчжурії або перестріляють, і Китай знову стане китайським. Ми стільки китайців перебили, що додатково кілька трупів нічого не змінять. Але наказ є наказ. Як солдат я повинен виконувати його. Сьогодні доведеться чинити розправу над цими типами, як раніше над тиграми та леопардами. Дивіться добре. От як ще можна вмирати. Ви — лікар, і, напевне, для вас не дивина скальпель, кров, кишки. Та навряд чи ви коли-небудь бачили, як убивають людину бейсбольною битою.

Він наказав капралові підвести номер 4, відбивача, до краю ями. Йому знову зв'язали руки за спиною, зав'язали очі й поставили на коліна. Китаєць був високий і кремезний, з товстими руками — як стегна звичайної людини. Лейтенант покликав молодого солдата й передав йому бити зі словами:

— Убий його цим.

Солдат виструнчився перед лейтенантом, віддав честь і взяв бити, але застиг з нею в руках, наче сам не свій. Видно, не розумів, що це таке — убити китайця битою.

— Ти коли-небудь грав у бейсбол? — запитав лейтенант солдата (того самого, якого потім радянський наглядач приб'є лопатою на шахті поблизу Іркутська).

— Ні, не грав, — голосно відповів солдат. І в його рідному селі на Хоккайдо, де він народився, і в Маньчжурії, на поселенні, де виріс, панували такі злидні, що ні одна родина не могла купити дітям м'яча або бити для бейсболу. Змалку він гасав полями, бився палкою, ніби мечем, з іншими хлопчачами, ловив бабок. У бейсбол тоді ніхто не грав, тож він ні разу не бачив цієї гри і бити, звісно, тримав у руках уперше в житті.

Лейтенант навчив його, як треба її тримати і як розмахуватися. І кілька разів сам

показав, як це робиться.

— Так-от, найголовніше — поворот попереку, — процідив він крізь зуби. — Коли замахуєшся, відводиш корпус назад. Повертаєш таз, і кінець бити, природно, йде за ним. Розумієш? Про те, що замахуєшся битою, не думай, бо інакше удар вийде слабким. Працюй корпусом, а не руками.

Здавалось, солдат не зрозумів інструкцій лейтенанта, але все-таки зняв свій важкий обладунок і почав вправлятися в розмахуванні битою. Усі стежили за ним, а лейтенант поправляв, коли треба, своїми руками. Він виявився досить умілим учителем. І хоча солдат рухався незграбно, бита в його руках невдовзі вже зі свистом розтинала повітря. Він з дитинства загартувався щоденною роботою на фермі, а тому мав міцні руки.

— Ну гаразд, годиться, — сказав лейтенант, витираючи головним убором піт з чола. — Постарайся відразу, одним ударом. Щоб не мучився.

Йому кортіло сказати: "І я не хочу вбивати людини бейсбольною битою. Хто до такої дурниці додумався?" Але ж не міг офіцер у цьому признатися підлеглому.

Солдат став позаду зв'язаного китаєця, що стояв на колінах, і підняв над ним биту. Яскраве надвечірнє сонце кинуло на землю продовгасту тінь від бити. "Химерне видовище! — подумав ветеринар. — Правду казав лейтенант: я ніколи не бачив, як людину вбивають бейсбольною битою". Солдат довго тримав биту в повітрі. Ветеринар помітив, як вона тремтить в його руках.

Лейтенант кивком подав команду солдатові. Той розмахнувся, глибоко вдихнув і щосили вперішив китаєця по голові. Удар виявився на диво точним — солдат різко розвернувся і вдарив позаду вуха тим місцем бити, де стояв фабричний знак. Почувся тупий хруст розбитого черепа. Китаєць навіть не зойкнув. На мить завмер у якійсь дивній позі і потім важко повалився вперед. З вуха ринула кров. Китаєць, припавши щокою до землі, не рухався. Лейтенант глянув на годинник. Молодий солдат, затиснувши в руках биту, з роззявленим ротом дивився в простір перед собою.

Лейтенант був обережною людиною. Почекавши хвилину й пересвідчившись, що китаєць не ворухиться, сказав ветеринару:

— Вибачте, ви не могли б перевірити, мертвий він чи ні?

Ветеринар кивнув, підійшов до китаєця і, нахилившись, зняв пов'язку з його очей. Вони були широко розплющені, чорні зіниці дивилися вгору, з вуха витікала яскраво-червона кров. У напіврозтуленому роті виднів запалий вглиб язик. Від удару шия неприродно скрутилася, згустки крові, що котилися з ніздрів, спадали на суху землю й розпливалися чорними плямами. Велика завбачлива муха вже залізла в ніс — мабуть, збиралася відкласти там яйця. На всякий випадок ветеринар взяв руку китаєця і великим пальцем помацав пульс. Його не було — принаймні там, де мав би бути, зовсім не прослуховувався. Один удар бити (перший у житті молодого солдата) — і дужий китаєць спустив дух. Глянувши на лейтенанта, ветеринар кивнув — мовляв, можете бути спокійні, помер — і вже вставав, коли раптом відчув, що сонце за плечима ще більше припекло.

І саме тоді китаєць з номером 4, ніби прокинувшись зі сну, зненацька підвівся і без

жодних вагань — так здалося всім — схопив ветеринара за руку. Усе це сталося за одну мить. Ветеринар нічого не розумів. Адже цей чоловік був мертвий, без жодних сумнівів. А проте китаєць, зібравши останні краплини життєвих сил, ніби сталевими лещатами стиснув ветеринарові зап'ястя й, вип'явши очі із звернутими догори зіницями, звалився в яму, тягнучи за собою ветеринара. Той упав на китайця і почув, як під ним затріщали ребра. Однак і після того китаєць не відпускав його руки. Усе відбувалося на очах солдатів, але від приголомшення вони навіть не ворухнулися. Першим отямився лейтенант. Стрибнув у яму, вихопив з кобури пістолет і, приставивши його до голови китайця, двічі натиснув на гашетку. Вистріли, злившись водно, розійшлися навколо луною, а в скроні китайця утворилася велика чорна діра. Тепер життя остаточно покинуло його, але руки ветеринара він не відпустив. Лейтенант нахилився і, не випускаючи з руки пістолета, взявся один за одним розгинати пальці вбитого. А тим часом ветеринар сидів на дні ями, оточений трупами чотирьох китайців у бейсбольній формі. Наверху сюрчали цикади, але в ямі їхній спів звучав по-іншому.

Як тільки ветеринар нарешті звільнився з рук мертвого, солдати витягли його та лейтенанта з могили. Ветеринар присів на траву, кілька разів глибоко вдихнув і подивився на свою руку. На зап'ясті видніло п'ять яскраво-червоних плям, залишених пальцями вбитого. Того спекотного серпневого пополудня ветеринар відчув, ніби промерз до самих кісток. "Тепер я вже ніколи не зможу позбутися цього холоду, — подумав він. — А цей китаєць справді хотів потягти мене із собою".

Лейтенант поставив пістолет на запобіжник й обережно сунув у кобуру. Сьогодні вперше він застрелив людину. Але спробував про це не думати. Адже війна все одно триватиме, люди і далі вмиратимуть. Краще потім про це подумати. Він витер спітнілу праву долоню об штани й наказав солдатам, які не брали участі в розправі, засипати яму з убитими. Над нею вже повновладно кружляли рої мух.

А молодий солдат стояв як зачарований, усе ще не здатний випустити бити з рук. Ні лейтенант, ні капрал не звертали на нього уваги. Перед його невидючими очима постала знову картина того, як мертвий китаєць хапає ветеринара за руку, як вони разом падають у яму, як лейтенант стрибає туди за ними, щоб пристрелити китайця, як потім його товариші беруть лопати й закидають яму землею. Але він нічого не бачив, а тільки чув голос заводного птаха. Як і вчора пополудні, звідкись з дерев долинав його крик: крі-і-і... крі-і-і... крі-і-і... Так наче хтось накручував пружину. Він підвів голову, оглянувся навколо й прислухався, намагаючись визначити, звідки ці звуки, але птаха ніде не побачив. Його злегка в глибині горла занудило, правда, не так сильно, як учора.

Поки солдат слухав, як накручують пружину, перед ним миготіли уривчасті картини. З'являлись і зникали... Він бачив їхнього молодого командира-лейтенанта, якого після роззброєння японської армії радянськими військами передадуть китайцям і ті його повісять за сьогоднішню розправу. Капрал помре в сибірському таборі від чуми. Його кинуть умирати в окремих бараках, хоча насправді він не захворіє на чуму, а просто звалиться від недоїдання. Ветеринар з родимкою загине через рік. Його, цивільного, радянська влада арештує за співпрацю з військовими, відправить до Сибіру, в табір, на

примусову роботу на шахті. Там у глибокий штрек прорветься вода, й він разом з іншими солдатами втопиться. А він сам... ні, власного майбутнього молодий солдат не бачив. І не тільки майбутнього. Чомусь він не бачив навіть того, що відбувалося перед ним. Заплющивши очі, він слухав заводного птаха.

Раптом він подумав про океан — океан, який він бачив з палуби корабля, пливучи з Японії в Маньчжурію. Бачив уперше і востаннє. Це було вісім років тому. Він і досі пам'ятає, як пахне просолене морське повітря. Нічого чарівнішого у своєму житті він не бачив. Океан такий просторий і глибокий — в усьому незмірний. Завжди різний — і кольором, і виглядом, і характером. Залежно від часу, погоди й місця. Океан навіював на душу смуток і водночас лікував. "Чи зможу я його ще раз побачити?" — думав солдат. І тоді з його рук вислизнула бита, зі стуком ударившись об землю. Випустивши биту, солдат знову відчув, що його нудить, цього разу трохи сильніше.

А заводний птах не вгавав, хоча ніхто інший не чув його голосу.

Так закінчувалася "Хроніка заводного птаха № 8".

29

Відсутні ланки Цинамона

Так закінчувалася "Хроніка заводного птаха № 8".

Я закрив документ, повернувся в меню і вибрав зі списку "Хроніку заводного птаха № 9". Кортіло прочитати продовження цієї історії. Однак файл не відкривався, а на екрані з'явилося таке повідомлення:

Доступ до "Хроніки заводного птаха № 9" закрито на основі коду R24.

Виберіть інший документ.

Я вибрав № 10. Результат той самий:

Доступ до "Хроніки заводного птаха № 10" закрито на основі коду R24.

Виберіть інший документ.

З № 11 вийшло те саме. Було зрозуміло, що доступ закрито до всіх документів. Що це за код R24? Видно, з якоїсь причини або принципу він повністю блокує доступ до всіх документів. Коли відкрилася "Хроніка заводного птаха № 8", мені дозволявся доступ до всіх файлів, але після того, як я відкрив і закрив № 8, вхід до них було перекрито. А може, ця програма не дає безперервного доступу до документів.

Сидячи перед комп'ютером, я задумався: що ж тепер робити? Ні, нічого тут не вдієш. Бо ця тонка система, своєрідний світ, народилася в голові Цинамона й функціонує за його принципами. Мені ж невідомі правила гри. Я махнув рукою і вимкнув комп'ютер.

Я не сумнівався, що автор "Хроніки заводного птаха № 8" — Цинамон. Він помістив у комп'ютер шістнадцять історій під загальною назвою "Хроніки заводного птаха", а я випадково вибрав й прочитав восьму. Якби вони всі були такі ж довгі, то в надрукованому вигляді з них вийшла б досить товста книжка.

Цікаво, що означає № 8? Судячи з назви, історія побудована у хронологічному порядку. За № 7 іде № 8, потім — № 9 і т. д. Начебто логічне припущення. Та не зовсім. Адже події в ній можуть розгортатися і по-іншому. Скажімо, навпаки — від

теперішнього часу в минуле. А якщо набратися сміливості, то можна припустити, що шістнадцять варіантів однієї історії розповідаються паралельно. У всякому разі, № 8, який я вибрав, — продовження розповіді Мускат про серпень 1945 року і сінцзінський зоопарк, в якому солдати перестріляли звірів. Той самий зоопарк, куди наступного дня приходять солдати, головний персонаж історії — батько Мускат і дід Цинамона, безіменний ветеринар.

Мені важко судити, наскільки ця історія правдива. Може, Цинамон просто сам усе придумав — від початку до кінця, а може, щось відбувалося насправді. Мускат казала, що після останньої зустрічі їй зовсім нічого невідомо про батька. Тому не все в цій історії правда. Хоча деякі подробиці спираються на історичні факти. Серед тодішнього загального сум'яття могло статися будь-що — і розправа над курсантами офіцерського училища армії Маньчжоу-Го, і їхній похорон в ямі, і страта японського офіцера, який цим командував, після війни. Втеча й заколот в армії Маньчжоу-Го траплялися нерідко, та й убиті китайці також могли переодягатися в бейсболістів. Знаючи про таке, Цинамон міг придумати всю історію, уставивши в неї свого діда.

Однак навіщо він це зробив? Навіщо придумав оповідання і назвав його "хронікою"? Я сидів на дивані в "примірювальній", крутив пальцями кольоровий олівець і думав.

Мабуть, довелося б прочитати всі шістнадцять історій, щоб отримати відповідь на ці запитання. Прочитавши лише № 8, я все-таки зміг здогадатися хоч трошки, чого домагався Цинамон. Можливо, він шукав сенсу свого існування в подіях, що відбувалися ще до його народження.

Для цього потрібно було заповнити кілька прогалин у минулому, йому недоступних. Тож Цинамон власним оповіданням спробував видумати ці відсутні ланки. На основі неодноразових материних розповідей він створював свої, в яких спробував відновити образ свого загадкового діда в нових обставинах. Нічого не змінюючи, він перейняв у матері стиль її оповідань, що полягав от у чому: факт може й не бути правдою, а правда може й не бути фактом. Можливо, для Цинамона не мало значення, що в його оповіданнях спирається на факти, а що — ні. Мало значення не те, що вчинив, а що міг учинити його дід. Хлопець дізнавався про це з власних історій.

Оповідання у вигляді хронік (чи чогось іншого) з ключовими словами "заводний птах", напевне, сягають наших днів. Однак ці ключові слова не Цинамон придумав. Ще раніше в ресторані на Аояма про цього птаха ненароком згадала Мускат.[52] Тоді вона ще не знала мого прибраного імені — Заводний Птах. А це означає, що за випадковим збігом обставин я пов'язав своє життя з їхніми історіями.

Хоча я не зовсім у цьому впевнений. Можливо, Мускат якось дізналася про моє приbrane ім'я, і ці слова на підсвідомому рівні вплинули на її (точніше, на їхню із сином) історію, так би мовити, угніздилися в неї. А може, ця історія не має певної, закінченої форми, а живе, змінюючись і розростаючись, як буває з усними легендами.

Незалежно від того, за випадковим збігом обставин чи ні "заводний птах" в історії Цинамона володів могутньою силою. Не всі, а тільки особливі люди чули його голос, що вів їх до неминучої загибелі. Людська воля, як відчував завжди ветеринар, була

безсилою. Люди, немов заводні ляльки на столі, не мають вибору — з накрученими на спині пружинками вони рухаються так, як їм велено. Майже всі, до кого долинав голос цього птаха, зазнавали різних нещасть. Більшість умирала. Просто падала зі стола.

Цинамон, напевне, знав про мою розмову з Нобору Ватая. Простежив також за тим, про що кілька днів раніше ми говорили з Куміко. Не міг не знати, що відбувалося в його комп'ютері. Дочекавшись кінця моєї розмови з Нобору Ватая, підсунув мені "Хроніки заводного птаха". Ясно, що зробив це не випадково. Цинамон запустив свій комп'ютер з певною метою — щоб показати одну історію і водночас натякнути, що в нього їх багато.

Я приліг на диван і втупився очима у стелю напівтемної "примірювальної". Глуха навколишня ніч до болю гнітила мене своєю тишею. Біла стеля здавалася товстою сніговою шапкою, що нависала над кімнатою.

Між мною та безіменним ветеринаром, що доводився Цинамону дідом, було багато чого спільного — синя родимка на щоці, бейсбольна бита, крик заводного птаха. Крім того, лейтенант в історії Цинамона викликав у моїй пам'яті образ лейтенанта Мамії. Мамія в той час служив у штабі Квантунської армії в Сіньцзіні. Щоправда, ніким не командував, а працював у картографічному відділі, після війни його не повісили (доля відмовила йому в смерті) — утративши на фронті одну руку, повернувся до Японії. Та все одно я не міг позбутися відчуття, що розправою над китайцями насправді командував лейтенант Мамія. Принаймні не було б нічого дивного в тому, якби це робив він.

А ще проблема бейсбольних бит. Цинамон знав, що на дні колодязя я зберігаю биту. Виходить, що бита, як і заводний птах, так би мовити, угніздилася в його історію. Нехай так, та однаково з битами не все так просто. Парубок з футляром гітари, що накинувся на мене з битою в покинутому домі... У барі, в Саппоро, він обпальював собі свічкою долоні, потім побив мене битою і нею ж дістав від мене здачі. І позбувся її.

І чому в мене на обличчі відбилася така ж пляма, як у Цинамонового діда? Невже я знову, так би мовити, угніздився в їхню історію? Може, насправді у ветеринара ніякої плями не було. Однак яку потребу мала Мускат, щоб розповідати вигадки про свого батька? Адже вона помітила мене в Сіндзюку завдяки цій плямі — такій же, як у її батька. Усе переплуталося, як у стереоскопічній головоломці, де правда не обов'язково факт, а факт не завжди правда.

Я встав з дивана і ще раз зайшов у кімнату Цинамона. Сів перед екраном комп'ютера, обіпершись ліктями на стіл. Можливо, Цинамон був поряд. Його слова, ніким не почуті, перетворювалися на історії, жили, дихали. Вони могли думати, прагнути, рости, випромінювати тепло. А от екран, мертвий, як Місяць, зберігав мовчанку, ховаючи їх у своєму лабіринті. Ні квадратний скляний екран, ні Цинамон, що, напевне, за ним ховався, більше нічого не збиралися мені казати.

30

Ні, такому дому не можна довіряти

(З погляду Мей Касахари. Частина 6)

"Як поживаєте? В останньому листі я написала, що загалом сказала вам усе, що

хотіла. Досить, щоб написати: "Кінець". Пам'ятаєте? Та невдовзі я подумала, й мені здалося, що треба ще щось додати. А тому я встала, заворушившись, як тарган, і сіла за стіл листа писати.

Останнім часом я чомусь усе частіше думаю про Міявакі. Про ту нещасну родину, що колись мешкала в домі, тепер порожньому, і ніби змовившись, учинила самогубство, коли їй стали допікати кредитори. Десь писали, що живою залишилася тільки старша дочка, але й вона пропала безвісти... Вони стоять мені перед очима завжди — за роботою, в їдальні, коли музику в кімнаті слухаю або книжку читаю. Не скажу, що їхні образи мене переслідують, але як тільки в голові знаходиться вільне місце (узагалі-то його там повно), то відразу туди думки пролізають, як дим крізь віконну щілину. Так триває вже тиждень-два.

Від народження я жила в нашому домі й по той бік доріжки постійно бачила сусідське обійстя. Бо вікно в моїй кімнаті виходило прямо на їхній дім. Коли я пішла до школи, батьки виділили мені окрему кімнату, а Міявакі до того часу вже новий будинок збудували на своїй ділянці. Щоразу хтось з них потрапляв мені на очі. Погідного дня в їхньому дворі завжди сушилася білизна. Двоє дівчаток завжди кричали — велику чорну вівчарку кликали (правда, ніяк не можу згадати її клички). Коли надходив вечір, у домі запалювали приємне, тепле світло, а трохи пізніше воно, одне за одним, гасло. Старша дочка вчилася грати на піаніно, молодша — на скрипці (перша була старшою від мене, друга — молодшою). На дні народження, на Різдво приходили юрбою друзі, веселилися. Хто бачив тільки їхній порожній дім, не зможе уявити собі, як було тоді.

У вихідні дні господар часто доглядав дерева в саду. Схоже, так любив чистити ринви, вигулювати собаку, натирати до блиску автомобіль, що не жалів на це часу. Ніколи не збагну, чому людям подобається така морока. А втім, це їхня справа, зрештою, добре, коли у домі є така людина. А ще всі вони любили на лижах кататися. Щозими прив'язували лижі зверху на великому автомобілі та їхали кудись з радістю (а от я лиж не люблю, але це не має значення).

Словом, здавалося, що це звичайна щаслива родина. І не просто здавалося — такою насправді вона й була. Ніщо в ній не змушувало вас насуплювати брови, осудливо хитати головою і казати: "Ой, що ж це таке?"

Позаочі сусіди шептали, що нізащо навіть дарма не хотіли б жити на такому злочасному місці. А Міявакі жили тихо-мирно, як на картині в рамочці, без жодної пилінки. Щасливо, як у казці. Принаймні порівняно з нами вдесятеро щасливіше. І дочки їхні справляли на мене приємне враження, коли ми іноді зустрічалися. Я часто думала: "От було б добре, якби я мала таких сестер!" В усякому разі, у цьому домі, здавалось, завжди всі сміються, навіть собака.

Я не могла собі й уявити, що знезацька всьому настане кінець. Але так сталося — одного дня вся родина (разом з німецькою вівчаркою) зникла, наче її вітром здуло. Залишився тільки дім. Якийсь час — десь тиждень — ніхто із сусідів не помічав зникнення Міявакі. Я звернула увагу, що вечорами в домі світла не запалюють, але подумала, що, напевне, як було раніше, кудись поїхали всією родиною. Потім мати від

когось почула, що вони "втекли під покрывом ночі". Пригадую, я питала, що означає "втекли під покрывом ночі". Тепер сказали б — "пропали безвісти".

Незалежно від того, Міявакі "втекли під покрывом ночі" чи "пропали безвісти", та як тільки їх не стало, їхній дім почав справляти надивовижу інше враження. Раніше я не бачила покинутих домів і не уявляла собі, який вони мають вигляд. Я думала, що вони жалюгідні, нещасні, схожі на бездомного пса або порожню шкаралупу цикади. Однак дім Міявакі зовсім не здавався жалюгідним. Як тільки господарі виїхали, він набрав байдужого вигляду — мовляв, ніяких Міявакі не знаю. Принаймні так мені видалося. Він скидався на невдячного дурного пса, от і все. У всякому разі, без господарів він перетворився на "порожній дім сам по собі", якому нема діла до щастя Міявакі. І це мене розсердило. Бачте, коли Міявакі в ньому мешкали, усім було добре — і дому, і його мешканцям. Його тоді старанно щодня прибирали. Та й узагалі його не було б на світі, якби Міявакі не побудували. Правда? Ні, такому дому не можна довіряти.

Як самі знаєте, більше в ньому ніхто не мешкав, він стояв, закаляний птахами. Кілька років я спостерігала з вікна цю картину. Сиділа за столом, робила уроки або вдавала, що роблю, і раз по раз поглядала на нього. За ясної погоди, в дощ або сніг, у сезон тайфунів — дім завжди був там, за вікном, досить було підвести очі — і він переді мною. І як це не дивно, я не могла відірвати від нього очей. Обіпершись ліктями на стіл, я могла півгодини дивитися на нього. Ще недавно там лунав голосний сміх, розвіталася на вітрі випрана білизна, немов на рекламі прального порошку в телевізорі. (Не скажу, що господиня дому була несповна розуму, але схилнулася на пранні — нормальні люди стільки не перуть.) І от несподівано все кудись поділося, сад заріс бур'янами, а про щасливі дні родини Міявакі ніхто й не згадує. Справді дивно!

Хочу, щоб ви знали: я особливо не дружила з родиною Міявакі. Правду кажучи, майже ні з ким з них не розмовляла. Тільки віталася, коли зустрічала на вулиці. Але я стільки на них надивилася з вікна, що їхнє щасливе життя немов стало частиною мого. Так у кутку родинної фотографії обов'язково хтось чужий приліпиться. Відчуття було таке, ніби разом з Міявакі частина мого "я" "втекла під покрывом ночі". Досить дивне відчуття — втекти з людьми, яких майже не знаєш!

Загалом, дивина та й годі. Але це ще не все. Зараз я вам скажу ще не таке!

Правду кажучи, останнім часом мені інколи здається, ніби я стала Куміко. Що я — ваша дружина, Заводний Птаху, що невідомо чому втекла від вас і ховаюся в горах, на фабриці перук. Живу під чужим іменем, називаюся Мей Касахара і вдаю, що не Куміко. А ви сидите на своїй похмурій веранді й чекаєте на мене... От що мені привиджується.

Послухайте, Заводний Птаху! На вас ніколи не находила подібна маячня? А от на мене, не хвалюсь, часто находить. Коли мені особливо погано, я цілий день сиджу на роботі в її полоні. Добре, що робота нескладна, тому на неї не впливає, але іноді я помічаю, що люди на мене косо поглядають. А може, я щось уголос кажу. Причепилася, та я не можу її спекатись, як місячного. Її не зустрінеш на порозі і не скажеш: "Вибачте, я сьогодні зайнята. Загляньте іншим разом". В усякому разі, гадаю,

ви не ображаєтеся, що я вдаю із себе Куміко. Я ж роблю це ненавмисно.

Ох, дрімота вже напала. Зараз посплю години три-чотири, потім устану і піду на роботу. Робитиму перуки разом з іншими дівчатами під невинну музику. Про мене не турбуйтеся. У мене все гаразд. Навіть коли маячня знаходить. Чого й вам, Заводний Птаху, бажаю. Щоб Куміко повернулася й ви зажили спокійно й щасливо, як колись.

Ну що ж, бувайте!"

31

Народження порожнього дому

Заміна коней

Наступного ранку — ні о пів на десяту, ні о десятій — Цинамон не з'явився. Щось нечуване. Відколи я почав тут "працювати", він не пропустив жодного дня — щоранку, точно о дев'ятій, відчинялися ворота й показувався сліпучий капот "мерседеса". З появою Цинамона, звичною і водночас трохи театральною, для мене починався новий день. Я звик до такого твердого щоденного розпорядку, як люди — до сили тяжіння та атмосферного тиску. У такій його пунктуальній регулярності було щось більше за механічну передбачуваність, щось заспокійливе й підбадьорливе. Тому ранок без Цинамона скидався на майстерно — намальований посередній пейзаж без осердя, що притягувало б увагу глядача.

Я махнув рукою, відступив од вікна і замість сніданку очистив і з'їв яблуко. Потім заглянув у кімнату Цинамона, сподіваючись побачити на комп'ютері які-небудь повідомлення. Однак екран нічого не показував. Хоч-не-хоч довелося робити так, як завжди робив Цинамон, — під барокову музику прибирати на кухні, пилососити підлогу, протирати вікна. Щоб згаяти час, я навмисне все робив повільно і ретельно. Я навіть почистив лопаті кухонної витяжки. Та все одно час повз, немов слимак.

До одинадцятої я зробив усе, що міг придумати, а тому вирішив прилягти на дивані в "примірювальній" і віддатися м'явому плинові часу. "Напевне, Цинамон з якоїсь причини запізнюється, — міркував я. — Може, по дорозі автомашина поламалася? Або потрапив у неймовірний затор? Та ні, це неможливо. Можу побитися об заклад. Автомобіль у Цинамона не ламається, а сам він наперед вираховує, наскільки може затриматися через затори на вулиці. Навіть якби сталося щось непередбачуване, він обов'язково подзвонив би. Адже має в автомобілі телефон. Та ні, він не приїхав, бо так вирішив".

Незадовго до першої я подзвонив в офіс Мускат на Акасака, але ніхто не озвався. Спробував ще раз, ще... марно. Зателефонував у контору Усікави й почув записаний на плівку голос, який повідомив, що номер відключено. Дивно. А ще два дні тому я розмовляв з Усікавою за цим номером. Махнувши рукою, я повернувся на диван у "примірювальній". За один-два дні всі люди, ніби змовившись, вирішили порвати зі мною зв'язок.

Я знову підійшов до вікна й крізь щілину між завісами глянув надвір. Туди прилетіли дві жваві зимові пташки, сіли на гілку і закрутили головами, оглядаючись. Потім зненацька, ніби розчарувавшись у побаченому, спурхнули й кудись полетіли.

Після того все завмерло. Здавалось, ніби дім щойно спорожнів.

Після того впродовж п'яти днів я ні разу не побував у "садибі". Чомусь відпала охота спускатися в колодязь. Як казав Нобору Ватая, невдовзі я залишуся без нього. Якщо клієнтів не стане, за наявні гроші я зможу втримувати "садибу" щонайбільше два місяці. А тому поки колодязь у моїх руках, я мав би якомога частіше користуватися колодязем. Мені перехопило подих. Так несподівано все в домі стало чужим і неприродним.

Я безцільно блукав по місту, але в "садибу" не заходив. Перед полуднем вирушав до Сіндзюку, сідав на свою лавку на площі перед західним виходом станції і бездумно гаяв час. Однак Мускат не з'являлася. Я подався до її офісу на Акасака. Натиснув кнопку поряд з ліфтом і пильно вдивлявся в окуляр відеокамери, але відповіді так і не дочекався. Довелось махнути рукою. Напевне, Мускат і Цинамон вирішили порвати зі мною. Видно, ця дивна мати й такий же синок покинули корабель, що почав тонути, і перебралися кудись у безпечніше місце. Через це мене охопив несподіваний смуток. Наче мене зрадила власна родина.

Пополудні п'ятого дня я навідався у кав'ярню готелю "Пасифік" перед станцією Сінаґава, де минулого літа зустрічався з Мальтою Кано й Нобору Ватая. Про ту зустріч я не згадував з приємністю, та й кав'ярня мені не подобалася. І все ж без жодної причини й мети, майже підсвідомо я сів у Сіндзюку на електричку й по лінії Яманоте доїхав до станції Сінаґава. Перейшовши віадуком у готель, я сів у кав'ярні за столик біля вікна. Замовив пляшку пива і запізнілий ленч. Перекусивши, я неуважно поглядав на людей, що снували віадуком, як на беззмістовний довгий ряд цифр.

Повертаючись із туалету, я помітив у глибині переповненого залу червоний капелюшок. Вініловий і такого ж кольору, як у Мальти Кано. Ніби притягнений магнітом, я рушив до того столика, але вже зблизька переконався, що помилився. Жінка виявилася іноземкою, молодшою і огряднішою від Мальти. Та й капелюшок був не вініловим, а шкіряним. Я розплатився за ленч і вийшов з кав'ярні.

Запхнувши руки в кишені короткого пальта, якийсь час я йшов вулицею. На голові в мене була вовняна шапка під колір пальта, на носі темні сонячні окуляри — щоб приховати родимку. У місті панувало пожвавлення, характерне для грудня, у торговельному центрі перед станцією юрмилися тепло одягнені покупці. Був спокійний зимовий день. В яскравому світлі різноманітні шуми здавалися виразнішими й коротшими, ніж завжди.

Усікаву я побачив, коли на платформі станції Сінаґава чекав своєї електрички. Він стояв навпроти, по той бік колії, і також ждав поїзда на лінії Яманоте, що мав їхати в протилежний бік. Як завжди, у чудернацькому одязі, з крикливою краваткою, схиливши набік лису гулясту голову, він захоплено читав якийсь журнал. Помітити його в юрбі на станції вдалося тому, що він явно відрізнявся від інших людей. Досі я бачив його тільки в себе на кухні. Зустрічались ми наодинці і завжди — пізно ввечері. Тоді він здавався мені надзвичайно ірреальним. Однак і тепер, надворі, серед дня, у людському натовпі, він мав такий же ірреальний і химерний вигляд, що яскраво

вирізняв його й не давав злитися з навколишнім реальним світом.

Розштовхуючи людей і наражаючись на їхні прокльони, я побіг сходами на протилежну платформу шукати Усікаву. Однак забув, де він досі стояв. Бо станція велика, платформи довгі, а людей чимало. Тим часом під'їхала електричка, двері відчинилися, викинувши безіменну людську масу і поглинувши нову порцію таких же безіменних пасажирів. Я ще не встиг розшукати Усікави, як прозвучав сигнал до відправлення. Я вскочив у цей поїзд, що проходив через район Юракутьо, й вирішив пройти з вагона у вагон, щоб знайти його. Усікава стояв біля дверей у другому вагоні й не відривався від журналу. Віддихавшись, я підійшов до нього, але він, здається, нічого навколо себе не бачив.

— Усікава-сан! — покликав я.

Усікава підвів голову, глянув на мене крізь товсті скельця окулярів ніби на щось сліпуче. При денному світлі, зблизька він здавався набагато втомленим, ніж звичайно. Втома безперестанку сочилася з нього, як липкий піт на шкірі. В очах плавала якась каламуть, схожа на брудну воду, жмутики рідкого волосся стирчали над вухами, немов бур'ян, що пробився крізь черепицю покинутого дому. Зуби за підкоченими губами пожовтіли й перекошилися ще більше, ніж досі. Його піджак залишився таким же зім'ятим, як і раніше. Враження було таке, ніби Усікава досі спав, згорнувшись калачиком, у закутку якогось складу й щойно прокинувся. Плечі вкривав порошок, схожий на тирсу. Я зняв свою вовняну шапочку, запхав у кишеню пальта окуляри.

— Окада-сан? Це ви? — сухо запитав Усікава, зосереджено випрямився, поправив окуляри й легенько кашлянув. — Ой, кого я бачу! Та ще й у такому місці. А чого ви сьогодні той... не там?

Я мовчки похитав головою.

— Ну-ну... — сказав Усікава й більше ні про що не запитував.

В його голосі не відчувалося звичної твердості. Говорив набагато повільніше, ніж колись, характерна для нього балакучість кудись зникла. Може, тому, що при денному світлі з нього вроджена енергія виходить? Або ж він справді перевтомився? Ми стояли поряд, і я дивився на нього зверху вниз. З такої позиції я помітив, що при доброму освітленні виступи на його голові ставали ще виднішими. Вона скидалася на фрукт, перенасичений добривами й забракований, бо втратив форму. Я уявив собі, як хтось за одним разом розбиває її битою. Мимоволі ця картина вкарбувалася в мозок, ставала щораз чіткішою та об'ємнішою.

— Послухайте, Усікава-сан, — сказав я. — Якщо ви не проти, я хотів би з вами поговорити наодинці. Може, зійдемо й посидимо в затишному місці?

Усікава трохи нахмурився — мабуть, вагався. Потім підняв коротеньку товсту руку й подивився на годинник.

— Так-так... Я також хотів би з вами побалакати. Неквапом... Правду кажу. Та, знаєте, мені треба заїхати в одне місце. Словом, маю невідкладну справу. Тому сьогодні не вдасться. То, може, іншим разом, га?

Я коротко хитнув головою.

— Зовсім недовго, — проказав я, не спускаючи з нього очей. — Розмова багато часу не забере. Я розумію, що вам ніколи. Однак "іншого разу" може й не бути. Ви так не думаете?

Усікава легенько кивав головою, ніби розмовляв сам із собою, потім згорнув журнал у трубку і запхав у кишеню пальта. Секунд тридцять він обраховував щось у голові й нарешті сказав:

— Гаразд. Домовилися. Зійдемо на наступній станції, вип'ємо кави й півгодини поговоримо. А з невідкладною справою якимось викручуся. Виходить, нам судилося тут зустрітися.

Ми зійшли з електрички на станції Таматі й, опинившись на вулиці, заглянули в першу-ліпшу маленьку кав'ярню.

— Правду кажучи, я не мав наміру з вами ще раз зустрічатися, — почав Усікава, коли принесли каву. — Бо, що не кажіть, усі справи вже закінчено.

— Закінчено?

— Річ у тому, що чотири дні тому я перестав працювати для Ватая-сенсея. Сам попросив звільнити, і він одпустив мене. Я вже давно про це думав.

Знявши шапку й пальто, я поклав їх на сусіднє крісло. Хоча в кав'ярні було душно, Усікава не роздягався.

— Он чому ніхто не озвався, коли я вчора подзвонив вам у контору, — сказав я.

— Правильно. Телефон відключили, контору закрили. Якщо виходити, то краще якнайшвидше. Страх не люблю зволікати. Тож я тепер вільна, нікому не підвладна людина. Так би мовити, поза штатом, або, іншими словами, — безробітний, — проказав Усікава, усміхаючись, як завжди, самими губами. Очі залишалися холодними. Додавши в чашку вершків і цукру, він розмішав каву ложечкою.

— Ну що, Окада-сан? Хочете, напевне, спитати про Куміко-сан? Де вона й, що робить? Правильно кажу?

Я кивнув:

— Але спочатку хотів би запитати, чому ви раптом пішли від Нобору Ватая.

— Вас справді це цікавить?

— Цікавить.

Ковтнувши кави, Усікава насупився і глянув мені в очі.

— Невже? Ну гаразд, розповім, якщо вже так хочете. Хоча нічого цікавого не почуєте. Правду кажучи, я від самого початку не збирався назавжди пов'язувати свою долю із сенсеєм, бігати за ним як собачка. Як я вже вам казав, коли сенсей виставив свою кандидатуру в парламент, до нього перейшов увесь виборчий округ і разом з ним — я. І це був непоганий перехід. Якщо судити об'єктивно, Нобору-сан мав набагато кращі перспективи, ніж його дядько. "Якщо й далі його справи підуть так само добре, то він стане великою людиною", — думав я.

А проте я чомусь не мав такого відчуття — сказати б, вірності, — що готовий піти за ним у вогонь і воду. Може, це звучить дивно, але зберігати вірність я вмію. Чого тільки

не витворював зі мною старий Ватая-сенсей! Бив, ногами стусав, мав за ніщо. Молодий порівняно з ним — добра душа. І все-таки... як не дивно, Окада-сан, за старим я ходив куди завгодно, а от з молодим так не склалося. А знаєте чому?

Я здвигнув плечима.

— Скажу вам чисту правду: це тому, що ми з Ватая-сенсеєм у своїй основі схожі як дві краплини води, — сказав Усікава, добув з кишені сигарети, чиркнув сірником і закурив. Неквапливо затягнувся і так само повільно випустив дим. — Звісно, ми відрізняємось один від одного — і зовнішністю, і походженням, і головою. Нас навіть жартома не можна порівнювати. І все-таки, все-таки... Якщо нас трошки пошкребти, то стане зрозуміло, що ми — одного поля ягоди. Я відразу це збагнув — ніби в сонячний день наді мною раптом розкрилася парасолька: "Ой, та він прикидається інтелігентом, а насправді незрівнянний шахрай, якого світ не бачив!"

Е ні, не можна казати, що він ні на що не годиться, якщо шахрай. Окада-сан, світ політики — це своєрідна алхімія. Я не один раз бачив, як безглузді ниці бажання приносили чудові результати. Був свідком також протилежних випадків, коли велика благородна мета оберталася продажністю. А тому, чесно кажучи, невідомо, який із цих двох випадків кращий. У політиці головну роль відіграє не аргументація, а результат. Але Нобору Ватая навіть у моїх очах — повний негідник. До чого вже я шельма — і то перед ним як ліліпут. Мені його не перемогти. Я з першого погляду зрозумів, що ми один одного варті. Вибачте за грубість, що він, що я — один хрін. Розумієте?

Окада-сан, як ви гадаєте, що найбільше дратує людину, коли вона когось ненавидить? Коли бачить, як хтось легко отримує те, чого сам прагне, але не має. Коли заздрісно поглядає, як хтось заходить туди, куди йому — зась. І чим ближче такий щасливчик, тим сильніша до нього ненависть. Ось так. Для мене така людина — Нобору Ватая. Якби він це почув — можливо, здивувався б. А ви, Окада-сан, коли-небудь відчували таку ненависть?

Я справді ненавидів Нобору Ватая, але не так, як описав Усікава, а тому похитав головою.

— Так-от, нарешті, ми поговоримо про Куміко-сан. Одного разу сенсей викликав мене й доручив турбуватися про неї. Обіцяв віддячити, але про її складне становище не сказав нічого. Лише те, що вона — його сестра, що в неї не склалося життя з чоловіком і що живе окремо, сама. І що нездужає. Я довго виконував усе, що сенсей наказував. Щомісяця через банк оплачував оренду її квартири, підшукав нахожу служницю. Загалом усілякими дрібницями клопотався. Інших справ було чимало, а тому спочатку Куміко-сан мене майже не цікавила. Іноді говорив з нею по телефону, як була потреба. Та вона здебільшого мовчала. Як би це сказати... Здавалось, ніби забилася у куток кімнати й носа звідти не показує.

Усікава перервав розповідь, щоб випити води, зиркнув на годинник й обережно закурив нову сигарету.

— Але на цьому справа не скінчилася. Зненацька на горизонті виринули ви, Окада-сан. Виплила історія з домом повішених. Коли з'явилася ця стаття в журналі,

занепокоєний Ватая-сенсей викликав мене й попросив розізнати, чи немає якогось зв'язку між вами й домом, згаданим у ньому. Він знав, що в таємних розслідуваннях я мав досвід, то, природно, цю справу доручив мені. Я взявся відчайдушно копати і докопався. Що було далі, ви самі знаєте. Знахідка виявилася дивовижною. Звичайно, я націлювався на політиків — мовляв, може, хтось із них попадеться, — але ніколи не сподівався, що така велика риба на гачок потрапить. Вибачте на слові, виходить, що на дрібну креветку я наловив окунів. Правда, сенсееві цього не сказав, а приберіг собі.

— Отже, зібрали докази й замінили коней? — запитав я.

Усікава випустив у стелю струмінь диму і глянув на мене.

Його очі, як ніколи раніше, дивно зблиснули.

— Окада-сан, у вас чудова інтуїція! Коротко кажучи, так і сталося. І от що я собі сказав: "Гей, Усікава! Якщо вже змінювати роботу, то найкраще — зараз". Якийсь час побуду роніном,[53] хоча вже майже вирішено, де працюватиму. Але спочатку трохи охолону, перепочину, бо, що не кажіть, надто різка зміна.

Усікава добув з кишені піджака пачку паперових серветок і висякався. Згорнувши використану серветку в кульку, запхнув її в кишеню.

— Ну, а що сталося з Куміко?

— Так-так, ми ж про Куміко-сан розмовляли, — похопився Усікава. — Щиро зізнаюсь, що я так ні разу Куміко-сан і не бачив. Так би мовити, не мав такої честі. Ми з нею спілкувалися тільки по телефону. Окада-сан, вона ні з ким не зустрічається, не лише зі мною. Не знаю, чи навіть бачиться з Ватая-сенсеем. Це для мене загадка. Ні з ким не бачиться, навіть зі служницею, яка до неї приходить прибирати. Це я чув безпосередньо від служниці. Між собою вони спілкуються записками — Куміко-сан пише, якщо їй треба щось купити або зробити. Одного разу я туди заглянув, щоб подивитися на квартиру. Куміко-сан, напевне, була дома, але мені здалося, ніби там ніхто не мешкає. Було надто тихо. Інші мешканці також, здається, її ні разу не бачили. А вона ж там живе понад рік. Точніше, рік і п'ять місяців. І надвір не виходить. Видно, є причини.

— А де її дім? Може, скажете?

Усікава повільно похитав головою.

— Вибачте. Будь-що інше, тільки не це. Світ такий маленький! А я не хочу ризикувати своєю репутацією.

— Що ж сталося з Куміко? Хоч щось про це знаєте?

Усікава, видно, вагався. Я мовчки стежив за його очима. Мені здалося, що час сповільнив свій плин. Усікава ще раз голосно висякав носа. Потім злегка піднявся і знову сів на крісло. Зітхнув.

— Гаразд, але це лише припущення. Мені здається, що колись давно в родині Ватая була якась складна проблема. Яка конкретно — не знаю. В усякому разі, Куміко-сан від самого початку чи то знала про неї, чи то відчувала й збиралася піти з дому. І саме тоді нагодилися ви, Окада-сан. Ви полюбили одне одного, одружились і зажили щасливо. Та не так сталося, як жадалось. З якоїсь причини Ватая-сенсей не захотів відпускати від

себе Куміко-сан. Ну що, ви нічого не пригадуєте із цього приводу?

— Трохи пригадую, — сказав я.

— Ну що ж, тоді дамо волю своїм припущенням. Ватая-сенсей намагається відвоювати у вас Куміко-сан. Можливо, тоді, коли вона виходила за вас заміж, він нею не дорожив, але з плином часу вона стала йому вкрай потрібною. І сенсей вирішив її вернути, доклав зусиль і домігся свого. Якими засобами — не знаю. Та я припускаю, що поки ви з ним перетягували канат, у Куміко-сан щось надламалося. Опора, на яку вона спиралася, раптом тріснула. Та це лише мої припущення.

Я мовчав. З'явилася офіціантка, долила у склянки води й понесла порожні чашки з-під кави. Усікава розглядав стіни й кутив.

Я глянув на нього:

— То ви хочете сказати, що Нобору Ватая мав з Куміко статевий зв'язок?

— Та що ви! Я такого не кажу. — Усікава замахав запаленою сигаретою. — І ні на що не натякаю. Було між ними щось чи ні — про це я нічогісінько не знаю. І не уявляю. Та мені здається, що якесь відхилення тут є... Тим паче що Ватая-сенсей не жив зі своєю дружиною, з якою розлучився, нормальним статевим життям... Однак це тільки чутки.

Він узяв було чашку з кавою, але передумав і надпив води зі склянки. Потім провів рукою по животі.

— Останнім часом зі шлунком у мене погано. Зовсім погано! Щось коле. Видно, успадковане. У нашій родині всі з хворим шлунком. Така ДНК. Успадковується тільки сама погань — лисина, каріозні зуби, нетравлення шлунка, короткозорість. Ціла купа нещастя. До лікарів звертатися — марна справа, вони тільки неприємності вміють говорити.

Окада-сан, може, я зайве скажу, але відібрати Куміко-сан у сенсея вам буде нелегко. По-перше, на даному етапі вона сама не хоче повертатися. Крім того, може виявитися, що вона не та Куміко, яку ви раніше знали. Вона могла змінитися. Та навіть якщо ви її знайдете і вернете додому, то, боюсь, не зможете втримати при собі. А отже, ніякої користі з ваших зусиль не буде. Можливо, тому Куміко-сан до вас не повертається.

Я мовчав.

— Окада-сан, незважаючи на те, що наші думки не збігалися, мені було цікаво з вами зустрічатися. Ви для мене — загадкова особа. Як писатиму автобіографію — присвячу вам окремий розділ. Жаль тільки, що не доведеться. Ну що ж, розійдімось як добрі друзі.

Усікава втомлено відкинувся на спинку крісла й повільно похитав головою.

— Я трохи забалакався. Вибачте, заплатіть і за мою каву. Бо, що не кажіть, я таки безробітний... Окада-сан, ви також були безробітним. Ну, щоб нам обом добре велося! Бажаю щастя! Побажайте й мені його, як буде настрій.

Усікава встав, звернувшись до дверей і вийшов з кав'ярні.

Хвіст Мальти Кано

Борис Шкуродер

Уві сні (хоча, звісно, я не знав, що це сон) ми з Мальтою Кано сиділи навпроти одне одного й пили чай. Прямокутний зал був настільки широкий і довгий, що я не міг охопити його поглядом з одного кінця до іншого. Рівними рядами там тяглися квадратні столики — можливо, понад п'ятсот. Ми сиділи за столом посередині. Навколо нас не було нікого. Під високою, як у буддійському храмі, стелею пролягали незчисленні грубі балки, з яких, наче рослини в горщиках, звисало щось схоже на перуки. Та, добре придивившись, я зрозумів, що це справжні людські скальпи, коли помітив на них зсередини прикипілу чорну кров. Мабуть, їх щойно зняли і повісили на балках сушити. Я нервував: ану ж ще невисохла кров накапає нам у чай. І справді було чути, ніби повсюди зі стелі, немов краплі дощу, спадає кров, відлунюючи в порожньому залі надмірним гулом. Та, видно, скальпелі над нашими головами вже висохли, бо на нас начебто ніщо не капало.

Чай був гарячий, як окріп. На тарілочках, поряд з ложечками, лежало по три кубики цукру яскраво-зеленого кольору. Мальта Кано поклала два кубики в чашку, повільно розмішала чай ложечкою, але цукор ніяк не розчинявся. Хтозна-звідки з'явився собака і сів за сусіднім столиком. Я придивився — собака мав голову Усікави. Був великим, чорним, з міцним тулубом, але тільки від шиї починався Усікава. Щоправда, його голову та обличчя вкривала така ж волохата, коротка чорна шерсть, як і тулуб. "Ой, кого я бачу! Це ви, Окада-сан? — промовив собакоподібний Усікава. — Гляньте-но, яка в мене шерсть на голові! Умить виросла, як тільки я став собакою. Оце так несподіванка! Тепер і яйця більші, і шлунок не болить. Не треба ні окулярів, ні одягу. Дивно, чому ж я раніше про це не подумав? Ото було б добре, якби став ним раніше! Окада-сан, може, й ви спробуєте стати собакою?"

У цю мить Мальта схопила останній зелений шматок цукру й щосили жбурнула в голову собаці. Цукор хряснув об голову Усікави, і з неї потекла кров, чорна, немов туш. Однак Усікава начебто не відчув особливого болю. Глузливо посміхаючись, він підняв хвіст і мовчки подався геть. Його собача гордість справді виявилася надзвичайно великою.

На Мальті було тепле напівпальто із щільно запнутим коміром, але ледь відчутний запах її тіла давав зрозуміти, що під пальтом у неї нічого немає. Звісно, голову прикрашав червоний вініловий капелюшок. Я ковтнув чаю, але смаку не відчув. Він лише був гарячим, і більше нічого.

— Як чудово, що ви прийшли! — радо почала Мальта. Після довгої перерви її голос видався мені набагато бадьорішим. — Останніми днями я стільки разів вам дзвонила, та ніяк не могла вас застати дома. Занепокоїлася, чи з вами часом щось не сталося. Тепер я рада, що з вами все гаразд. Почула ваш голос, і на душі полегшало. Вибачте, що довго не давала про себе знати. Про те, як жила, докладно не розповідатиму, бо вийшла б довга розмова. А по телефону скажу коротко: я довго подорожувала. Нарешті повернулася тиждень тому. Алло, Окада-сан! Ви мене чуєте?

— Алло!.. — сказав я і тільки тепер помітив, що тримаю біля вуха телефонну слухавку. Мальта сиділа навпроти за столиком також із слухавкою в руці. Її голос ніби долинав здалека, з-за кордону.

— Увесь цей час я жила за кордоном, на острові Мальта в Середземному морі. Одного дня раптом я відчула: "Так, треба повернутися на Мальту й опинитися біля того джерела. Настав час". Це сталося після нашої останньої телефонної розмови, Окадасан. Пам'ятаєте? Я тоді сказала вам, що пропала Крита. Чесно кажучи, я не мала наміру надовго покидати Японію. Думала повернутися тижнів через два. А тому не подзвонила вам перед від'їздом. Майже нікому нічого не сказавши, у чому була, сіла в літак і полетіла. А приїхавши туди, вже не могла повернутися. Ви коли-небудь були на Мальті?

— Ні, — відповів я і згадав, що кілька років тому ми вже з нею про це говорили.

— Алло! — сказала Мальта.

— Алло! Я вас слухаю! — озвався я і подумав, що мав їй щось сказати, але не міг пригадати, що саме. Трохи помізкував і нарешті згадав. Переклав слухавку в другу руку. — От що! Я вже давно хотів вам подзвонити і сказати, що кіт повернувся.

Кілька секунд Мальта мовчала.

— Повернувся?

— Так. Це ж ми з вами колись зустрічалися з приводу його пошуків. І я подумав, що треба вам про це сказати.

— Коли повернувся?

— Напровесні. І відтоді з дому не вилазить.

— Зовні особливо не змінився? Порівняно з тим, яким був перед зникненням?

Чи змінився?

— Та начебто хвіст трошки не такий, як раніше... — відповів я. — Коли я його гладив відразу після повернення, то раптом подумав, що хвіст загнутий сильніше. А втім, може, мені просто так здалося. Як-не-як майже рік його не було.

— А ви впевнені, що це той самий кіт?

— Звичайно. Ні з яким іншим не переплутаю, бо давно його тримаю.

— Зрозуміло, — сказала Мальта. — Вибачте, але справжній хвіст вашого кота ось тут.

Сказавши це, вона поклала слухавку на стіл і легким рухом скинула із себе пальто. Під ним справді не було ніякого одягу. Своїми грудьми й трикутником волосся між ногами вона скидалася на Криту. Вінілового капелюшка не зняла. Обернулася до мене спиною — і над сидницями в неї я побачив котячий хвіст. Набагато більший, ніж у звичайних котів, він відповідав розмірам його володарки, а за формою був копією хвоста Макрелі. Так само різко загнутий догори й набагато справжніший, ніж у теперішнього Макрелі.

— Добре придивіться. Це ж справжній хвіст того кота, який пропав. А те, що в нього зараз, — підробка. Його потім приробили. На вигляд вони однакові, та якщо придивитися, відразу видно, що різні.

Я спробував помацати її хвіст, але Мальта, махнувши ним, ухилилася від моєї руки й, гола, вистрибнула на один із столиків. На мою простягнуту долоню зі стелі капнула кров — така ж яскраво-червона, як капелюшок Мальти Кано.

— Окада-сан! Немовля Крити звати Корсикою, — проголосила Мальта зі стола, різко махнувши хвостом.

— Корсикою?

— "Людина — не острів". Пам'ятаєте? — звідкілясь долинув голос собакоподібного Усікави.

Немовля Крити Кано?

Я прокинувся увесь мокрий від поту.

Такого яскравого, довгого і зв'язного сну я вже давно не бачив. І настільки дивного. Навіть прокинувшись, я ще довго відчував, як шалено калатає серце. Я прийняв гарячий душ, змінив піжаму. Минула перша година ночі, але сон уже не брав. Щоб заспокоїтися, я розшукав у глибині кухонної шафи пляшку старого бренді, налив у склянку і випив.

Потім подався до спальні шукати Макрель. Кіт, згорнувшись калачиком, міцно спав під ковдрою. Відкинувши її, я уважно розглядав котячий хвіст, намагаючись згадати, як він загинався раніше. Макрель невдоволено потягнувся і знову заснув. Тепер я вже не мав певності, чи його хвіст у той час, коли його звали Нобору Ватая, був таким же, як тепер. А от хвіст Мальти Кано точно скидався на тогочасного. Кольором, формою — усім. Усі ці подробиці, побачені уві сні, так і стояли перед моїми очима.

"Немовля Крити звати Корсикою", — сказала у сні Мальта Кано.

Наступного дня я не виходив далеко з дому. Вранці накупив продуктів у супермаркеті на станції, приготував на кухні ленч. Нагодував кота великими свіжими сардинами. Пополудні вирішив після довгої перерви піти в муніципальний басейн. Напевне, тому, що наближався Новий рік, людей там було мало. З динаміків під стелею лилися різдвяні мелодії. Я повільно проплив тисячу метрів і вирішив на цьому скінчити — заболіла нога. На стінах басейну висіли різдвяні прикраси.

Повернувшись додому, у поштовій скриньці я знайшов надзвичайно товстий лист і відразу, навіть не дивлячись на адресу відправника, здогадався, від кого він. Бо ніхто, крім лейтенанта Мамії, не вміє виводити пензликом на конверті таких гарних ієрогліфів.

"Вибачте, що так довго не давав про себе знати. — Лейтенант писав настільки ввічливо й шанобливо, що я готовий був просити вибачення в нього. — Я все думав розповісти Вам свою історію до кінця, але різні життєві обставини не дозволили мені сісти за стіл і взяти в руки пензлик. А тим часом, поки я зволікав, ще один рік підійшов до кінця. З кожним роком я стаю щораз старішим і, можливо, невдовзі помру, а тому довше відкладати не можу. Боюсь, що лист вийде довший, ніж я сподівався. Буду щасливий, якщо він Вас не втомить.

Торік улітку, привізши Вам прощальний подарунок від Хонди-сана, я довго розповідав про перебування в Монголії, але, правду кажучи, ця розповідь має

продовження. Тож дозвольте її доповнити. Було кілька причин, чому минулого разу цю частину своїх спогадів я випустив. По-перше, уся ця історія тоді була б задовгою. Не знаю, чи Ви, Окада-сан, це пам'ятаєте, але, на жаль, у мене були невідкладні справи і я не мав часу, щоб розповісти все до кінця. А крім того, тоді я ще не був готовий, щоб сказати всю правду.

Однак, попрощавшись з Вами, я зрозумів, що повинен був відкинути всі буденні справи й чесно, нічого не приховуючи, Вам відкритися.

13 серпня 1945 року під час жорстокого бою в околиці Хайлара, коли я лежав на землі, поранений кулеметною кулею, радянський танк Т-34 гусеницею розчавив мені ліву руку. Непритомного мене відвезли у радянський військовий шпиталь у Читі, оперували — і якось врятували життя. Як я вже розповідав, я служив у топографічній команді Генштабу в Сіньцзіні. Нам наказали негайно передислокуватися в тил, якщо СРСР вступить у війну. Однак я тоді вважав, що краще вмерти, і попросився до хайларського гарнізону поблизу кордону, щоб на чолі загону кинутися на радянський танк з міною в руках. Однак передбачення Хонди-сана на березі ріки Халхін-Гол справдилося — умерти легкою смертю я не зміг. Утратив руку, але не життя. Гадаю, що весь мій загін, напевне, загинув. Звичайно, ми діяли за наказом, але насправді це було беззмістовне самогубство. Бо велетенські Т-34 виявилися не по зубах нашим іграшковим мінам.

Єдина причина того, чому Радянська армія надала мені таку щедрю медичну допомогу, полягала в тому, що в непритомному стані я мав по-російському. Про це мені потім сказали. Як я вже розповідав, я мав певні знання з російської мови. Служба при штабі в Сіньцзіні дозволяла її вдосконалювати, тож наприкінці війни я вже вільно нею міг говорити. У Сіньцзіні жило чимало білогвардійців, працювали російські офіціантки, отже, не бракувало умов для розмовної практики. От чому в непритомному стані з мене вихопилися російські слова.

Радянська армія від самого початку планувала окупувати Маньчжурію, а полонених японських солдатів та офіцерів відправити до Сибіру на примусові роботи. Так само вона зробила з німецькими полоненими після закінчення воєнних дій в Європі. СРСР здобув перемогу, але тривала війна поставила його економіку на край глибокої кризи і всюди відчувалася нестача робочої сили. Брак дорослих чоловіків вирішили передусім компенсувати за рахунок військовополонених. У цьому вбачали найголовніше завдання. Щоб його виконати, було потрібно багато перекладачів, а їх катастрофічно не вистачало. І коли їм здалося, що я розмовляю по-російському, мене негайно відправили до Чити, у шпиталь, щоб я не помер. Якби під час марення вони не почули від мене російських слів, то лежав би я під Хайларом і, напевне, помер би. Закопали б мене де-небудь біля річки в безіменній могилі — і все. Доля — справді дивовижна річ!

Згодом мене суворо перевіряли, чи годжуся я на перекладача, кілька місяців піддавали ідеологічному перевихованню і відправили в Сибір, на шахту. У подробиці з цього періоду мого життя не вдаватимуся. У студентські роки я потай прочитав кілька

робіт Маркса й не можу сказати, що в принципі не погоджувався з комуністичними ідеями, але тепер уже не сприймав їх, бо побачив надто багато. Завдяки зв'язку нашої команди з розвідкою я добре знав, яку криваву тиранію встановили в Монголії Сталін та його маріонеткові диктатори. Після революції десятки тисяч людей — ламаїстських монахів, землевласників, противників нового режиму — опинилися в концтаборах і зазнали жорстокої розправи. Те ж саме відбувалося і в СРСР. Навіть якщо я міг повірити в теорію, то люди й система, що втілювали ці ідеї та принципи в життя, уже не викликали довіри. Так само, як і те, що ми, японці, чинили в Маньчжурії. Ви не уявляєте, скільки робітників-китайців було знищено під час побудови оборонних укріплень у Хайларі й після її закінчення, щоб затулити їм рот і берегти в таємниці план цих укріплень.

А ще я був свідком пекельного видовища, коли російський офіцер і монголи здирали шкіру із живої людини. Після того мене кинули у глибокий колодязь в монгольському степу, де в дивовижно яскравому потоці світла я остаточно втратив жагу до життя. То хіба така людина, як я, може повірити в ідеї та політику?

Як перекладач я допомагав радянській владі контактувати з японськими військовополоненими, що працювали на шахті. Я не знаю, яке становище складалося на інших сибірських шахтах, але там, де я перебував, люди вмирали щодня. Умирали від недоїдання, від виснаження працею, гинули під завалами, тонули під час прориву води в забої. Через антисанітарію поширювалися заразні хвороби, взимку лютував неймовірний мороз. Охорона вдавалася до насильства, найменший опір придушувався. Бувало, що полонених лінчували самі японці. Іноді люди ненавиділи один одного, підозрювали, боялися і втрачали надію.

Щораз більше людей вмирало, робочих рук не вистачало, і тоді залізницею звідкись привозили нову партію полонених. Відсотків двадцять з них, одягнених в якесь дрантя, украй виснажених, у перші кілька місяців умирали, не витримавши суворих умов праці на шахті. Трупви викидали в запущені шахти. Могил не копали — земля так промерзла, що лопата не брала її майже в будь-яку пору року. Так що запущені шахти якнайкраще для цього підходили. Глибоко, темно і ніякого запаху, бо холодно. Раз у раз ми підкидали туди вугілля. Коли яма заповнювалася, її закидали землею та гравієм і переходили до іншої.

У шахти скидали не лише мертвих, але іноді навіть живих — для залякування інших. Як тільки японський солдат у чомусь опирався, охорона його хапала, била, ламала руки й ноги, а потім жбурляла в чорну яму. Я ще й досі чую жалібний стогін цих нещасних. То було справжнє пекло.

Шахта вважалася важливим стратегічним об'єктом, яким керував представник, присланий з ЦК. Її старанно охороняли війська. Казали, що на чолі цієї справи стояв член Політбюро, земляк Сталіна, ще молодий, честолюбний, але суворий і жорстокий. Його турбувало тільки одне — збільшення видобутку вугілля, а тому не звертав уваги на виснаження робочої сили. Поки видобуток зростав, ЦК визнавав шахту зразково-показовою і в нагороду присилав туди більше робітників, ніж куди-інде. Тож хоч би

скільки людей гинуло, на їхнє місце привозили багато інших. Щоб підвищити виробничі показники, поступово розроблялися поклади, робота на яких за звичайних умов вважалася небезпечною. На шахті почастишали нещасні випадки, але начальство не звертало на це уваги.

Жорстокістю вирізнялося не тільки начальство. Більшість охоронців на шахті були колишніми в'язнями. Людьми неосвіченими, мстивими, нещадними, що не знали ні співчуття, ні любові. Здавалось, ніби, живучи на краю землі, серед сибірського морозу, вони перетворилися на інших, ніж люди, істот. Відсидівши у в'язницях Сибіру багато років за вчинені злочини, вони не мали до кого повернутися. А тому залишилися в Сибіру, обзавелися новими дружинами й дітьми.

На шахті працювали не лише японські військовополонені, але також багато росіян — політичних в'язнів, жертв сталінських чисток, і колишніх офіцерів Радянської армії. Серед них траплялися високоосвічені, благородні люди. Було кілька жінок і дітей — напевне, члени розлучених родин політичних злочинців, їх змушували працювати на кухні, прибирати, прати. З молодих дівчат часто робили повій. Крім росіян, залізницею привозили поляків, угорців, людей зі смаглявою шкірою (можливо, вірмен або курдів). Табір ділився на три зони. У першій, найбільшій, містилися полонені японці, у другій — інші в'язні й полонені. У третій зоні жили вільні люди — шахтарі, фахівці, офіцери охорони й наглядачі з родинами та інші росіяни. Поблизу залізничної станції розмістилася велика військова частина. Полоненим і в'язням заборонялося покидати відведені їм зони. Табірні зони розділяла міцна огорожа з колючого дроту, яку обходили солдати з автоматами.

Як перекладачеві мені доводилося щодня відвідувати шахтоуправління, а тому завдяки перепустці я міг переміщуватися із зони до зони. Дирекція містилася поряд зі станцією, а перед нею тягнувся ряд будівель — кілька убогих крамничок, пивничка, гуртожиток для приїжджих чиновників та армійських начальників. На площі з напувалкою для коней майорів великий червоний прапор СРСР. Під ним стояла бронемашина, біля якої постійно із змученим виразом обличчя, обіпершись на кулемет, чергував безтурботний солдат у повному бойовому обладунку. На іншому кінці площі стояв недавно побудований військовий шпиталь. Біля його входу височіла велика скульптура Йосифа Сталіна.

Із цим чоловіком я випадково зустрівся навесні 1947 року — можливо, на початку травня, коли нарешті розтанув сніг. Відтоді, як мене сюди прислали, минуло вже півтора року. Він був одягнений так само, як і десяток інших в'язнів, зайнятих ремонтом на станції. Вони дробили молотами каміння і мостили їхніми обломками дорогу. Їхні удари розліталися навколо гучною луною. Я саме повертався повз станцію із шахтоуправління після доповіді, коли мене зупинив сержант, що наглядав за роботою, й велів показати перепустку. Я вийняв її з кишені і передав йому. Здоровенний сержант довго розглядав її з підозрою, хоча було ясно, що він неграмотний. Він покликав одного в'язня з бригади ремонтників і наказав прочитати, що написано на перепустці. Цей в'язень явно відрізнявся від інших — мав вигляд

освіченої людини. Це був він. Побачивши його, я відчув, як у мене кров відійшла з обличчя і перехопило подих — так, ніби я справді тону.

Це був російський офіцер, який тоді на березі річки Халхін-Гол наказав монголам зідрати шкіру з Ямамото. Схудлий, полисільний, без одного переднього зуба. Бездоганну чисту уніформу замінила брудна арештантська роба, лискучі чоботи — діряві валянки. Подряпані, заляпані скельця окулярів, зігнуті дужки. І все-таки це був той самий офіцер. Помилитись я не міг. Він також пильно подивився на мене. Напевне, я видався йому дивним тому, що, проходячи мимо, раптом завмер на місці. За дев'ять років я так само, як і він, схуд і постарів. У волоссі з'явилася сивина. Та, здається, він мене також упізнав — на його обличчі зблиснув подив. І було чого! Бо він, напевне, думав, що я зогнив у колодязі в Монголії. Та й мені не могло навіть приснитися, що в сибірському шахтарському селищі зустріну цього офіцера в арештантській роботі.

Він швидко подолав розгублення і спокійним голосом прочитав неграмотному сержанту з автоматом на шиї, що було написано в перепустці: як мене звати, що я перекладач, що мені дозволено вільно переміщатися між табірними зонами. Сержант віддав перепустку і кивком підборіддя дав знак, що можу йти. Пройшовши кілька кроків, я обернувся. Офіцер дивився мені вслід, на його обличчі, здавалось, майнула усмішка. А втім, може, це мені привиділося. Я довго не міг спокійно йти — так тремтіли ноги. За одну мить перед моїми очима постало колишнє жахіття.

Я уявив собі, що цей чоловік з якоїсь причини потрапив у немилість й опинився в сибірському концтаборі. У тогочасному СРСР таке траплялося часто. В середині уряду, партії та армії точилася жорстока боротьба, і Сталін з його патологічною підозрілістю переслідував таких невдах. Позбавивши посад і звань, їм влаштовували несправедливі суди й негайно розстрілювали або висилали в концтабори. Що краще — тільки Бог знає. Бо, уникнувши страти, вони були приречені до самої смерті каторжно працювати. Ми, японці, ще мали надію повернутися на батьківщину, якщо виживемо. А от російські в'язні не мали й цього. Тож і цьому офіцеру, напевне, судилося зогнити в сибірській землі.

Тільки от одне мене непокоїло. Тепер він знав, як мене звати й де я перебуваю. До війни я мимоволі брав участь з Ямамото в розвідувальній операції на монгольській території, переправившись туди через Халхін-Гол. Якщо хтось від нього про це дізнається, то моє становище буде плачевним. Однак він на мене не доніс. Як я пізніше дізнався, він мав щодо мене набагато серйозніші плани.

Через тиждень я знову побачив його перед станцією. У такій самій брудній роботі, зі скованими ногами, офіцер розбивав молотом каміння і також мене помітив. Поклав молот на землю і, витягнувшись, як колись в офіцерському мундирі, обернувся до мене. Цього разу він таки усміхався, але в його усміху таїлася така жорстокість, що в мене поза спиною пішов мороз. А в очах проглядав вираз, з яким він стежив, коли з Ямамото здирали шкіру. Я мовчки пройшов мимо.

У радянському військовому штабі при таборі був один офіцер, з яким я міг по-дружньому розмовляти. За освітою також географ, він учився в Ленінградському

університеті, приблизно мого віку. Нас пов'язувала цікавість до картографії, і на цьому ґрунті ми часто вели професійні розмови. Його цікавили оперативні карти Маньчжурії, складені Квантунською армією. Звісно, при його начальстві ми таких речей не торкалися, та як тільки залишалися на самоті, розмова про картографію приносила нам тільки радість. Іноді він приносив мені щось поїсти, показував фотографії дружини і дітей, що залишилися в Києві. За час перебування у полоні серед росіян він був єдиною людиною, з якою я хоч трошки здружився.

Одного разу, наче між іншим, я запитав у нього про в'язнів, зайнятих ремонтом на станції, — мовляв, серед них я помітив одного, що, можливо, колись займав високу посаду. Коли я докладно описав його зовнішність, Ніколай — так звали мого знайомого — похмуро глянув на мене.

"Це, напевне, Борис Шкуродер, — сказав він. — Тобі краще ним не цікавитися".

"Чому?" — запитав я.

Ніколаю не дуже хотілося розводитися на цю тему, та оскільки він знав, що я можу стати йому в пригоді, хоч-не-хоч розповів, як Борис Шкуродер опинився на шахті.

"Тільки не смій передати кому-небудь, що я тобі скажу, — попередив Ніколай. — Без жартів, він — небезпечна людина. Я не хотів би з ним знатися".

І от що розповів Ніколай. Бориса Шкуродера насправді звати Борисом Громовим. Як я і здогадувався, він був майором НКВС. У 1938 році, коли Чойбалсан захопив у Монголії владу, а потім став прем'єр-міністром, Громова послали до Улан-Батора військовим радником — організувати держбезпеку за зразком беріївського НКВС і справно придушувати контрреволюційні елементи. Він зі своїми посіпаками влаштовував облави, кидав людей у табори, катував і при найменшій підозрі без жодних сумнівів знищував.

Після закінчення боїв під Номонханом, коли криза на Далекому Сході минулася, його відкликали до Москви й негайно послали у Східну Польщу, окуповану СРСР, з метою чистки польської армії. Там він і дістав кличку Шкуродер. Бо, використовуючи чоловіка, привезеного з Монголії, катував людей, здираючи з них шкіру. Природно, що поляки смертельно його боялися. Людина, перед якою здирають з когось шкіру, готова у всьому зізнатися. Коли ж унаслідок несподіваного прориву кордону німецькими військами між Німеччиною та СРСР почалася війна, він повернувся з Польщі до Москви. У той час, коли за підозрою у таємних зв'язках з гітлерівським режимом відбувалися масові арешти, людей без будь-якого суду знищували або відправляли в концтабори, Шкуродер став правою рукою Берії і, використовуючи улюблений спосіб катування, широко розгорнув свою діяльність. Щоб зняти із себе відповідальність за неспроможність передбачити напад нацистів і для утвердження своєї влади, Сталіну і Берії довелося сфабрикувати теорію внутрішньої змови. Від жорстоких тортур невинно загинула сила-силенна людей. Не знаю, це правда чи ні, але казали, що Борис зі своїм напарником-монголом обідрали шкіру принаймні з п'яти чоловік. Подейкували, що він гордився розвішаною в його кабінеті людською шкірою.

Борис був жорстоким і водночас — надзвичайно обережним, а тому пережив усі

інтриги і чистки. Берія любив його, немов сина. Однак він, здається, трохи переоцінив себе й одного разу перестарався. Ця помилка виявилася для нього фатальною. Борис арештував і допитав командира танкового батальйону, звинувативши його в таємному співробітництві з одним механізованим підрозділом німецької армії під час боїв в Україні. Комбата замучили до смерті, катуючи гарячою праскою. Спалили вуха, ніс, задній прохід, геніталії. Однак потім з'ясувалося, що цей офіцер доводився племінником якомусь високому партійному діячеві. Крім того, Генштаб Червоної армії провів ретельне розслідування, яке показало, що комбат ні в чому не винен. Звичайно, партійний орган розлютився, а принижене військове командування теж не захотіло мовчати. Цього разу навіть сам Берія не зміг допомогти Борису. Його позбавили всіх звань, віддали під суд і разом з напарником-монголом присудили до смерті. Але НКВС зробило все, щоб пом'якшити його долю — Бориса відправили в табір на каторжні роботи (а монгола все-таки повісили). Кажуть, начебто Берія таємно переслав Борису в концтабір записку, в якій обіцяв витягти його на волю і попросив протриматися хоч один рік, поки він сам не розбереться з військовим і партійним керівництвом. Принаймні так розповідав Ніколай.

"Тепер вам усе ясно, Мамія? — приглушеним голосом сказав Ніколай. — Тут усі вважають, що Борис коли-небудь повернеться до Москви, що Берія невдовзі його звідси вирятує. Хоча навіть Берії треба бути обережним, бо в таборі зараз порядкують партійна і військова влада. Так що нам не можна заспокоюватися. Будь-коли вітер може змінити напрям. Тож якщо зараз хтось його зажене на слизке, він йому добряче відомстить. У світі є багато дурнів, але серед них не знайдеться такого, хто сам підписав би собі смертельний вирок. А тому тут усі обходяться з ним обережно, як з фурункулom. Звичайно, слуг йому дати й влаштувати в готель не можемо, але для годиться навіть кайдани йому надіваємо і даємо молотом трохи помахати. У нього окрема кімната і вдосталь горілки та курива. По-моєму, він — не людина, а отруйна гадюка. Від такого ні країні, ні людям жодної користі. От було б добре, якби хтось уночі відважився перерізати йому горло!"

Ще одного дня я знову проходив поблизу станції, і мене знову зупинив той самий здоровенний сержант. Я вийняв перепустку, щоб показати йому, але він, хитнувши головою, навіть не глянув на неї, а натомість сказав, щоб я негайно зайшов до начальника станції. Нічого не розуміючи, я заглянув у кабінет начальника — там його не було, а чекав мене Громов в арештантській робі. Він сидів за столом і пив чай. Я так і завмер на порозі. На його ногах не було кайданів. Він подав мені знак рукою, щоб я зайшов.

"О, лейтенант Мамія! Як давно ми не бачилися!" — добродушно всміхаючись, сказав Громов і запропонував мені сигарету.

Я похитав головою.

"Минуло вже років дев'ять чи, може, вісім? — провадив він далі, закурюючи. — Зрештою, це не має значення. Найголовніше — ти живий і здоровий. Яка радість — зустріти давнього друга! Особливо після такої жорстокої війни. Правда? До речі, як же

ти зумів вибратися з того проклятого колодязя?"

Я мовчав, ніби води в рот набрав.

"Ну гаразд. Добре, що звідти вибрався. Бачу, й руку десь втратив. І по-російському несподівано забалакав. Просто чудово! А без однієї руки можна обійтися... Найголовніше — що ти живий".

Я відповів, що вижив не тому, що дуже цього хотів.

Громов голосно зареготав.

"Лейтенанте Мамія, ти — досить цікава людина. Не хотів вижити, а вижив. Справді цікаво. Та мене так просто не обдуриш, ні! Звичайна людина сама з такого глибокого колодязя ніколи не вилізе. А крім того, не переправиться через ріку й не добереться до Маньчжурії. Але ти не турбуйся. Я нікому не скажу.

До речі, як сам бачиш, я тепер звичайний в'язень, позбавлений усіх звань. Однак я не збираюся вічно дробити тут, на краю землі, молотом каміння. У мене і зараз там, у Центрі, своя рука, завдяки їй і тут щодня набираю сили. Скажу тобі відверто: хочу мати добрі стосунки з японськими полоненими. Що не кажи, виробничі показники шахти залежать від того, скільки вас і як ви будете старатися на роботі. Я так думаю: з вами треба рахуватися. Хочу, щоб у цьому ти мені допоміг. Ти служив у Квантунській армії, у розвідці. Сміливий, по-російському говориш. Як станеш посередником, то, по змозі, полегшу життя і тобі й твоїм землякам. По-моєму, непогана пропозиція, га?"

"Я досі ні разу не шпигував і не збираюся тепер цього робити", — чітко відповів я.

"Та я ж не кажу, щоб ти став шпигуном, — заспокоював Борис. — На жаль, ти неправильно мене зрозумів. Я сказав, що, по змозі, полегшу життя і тобі й твоїм землякам. Пропоную встановити добрі стосунки з вами, а тобі, так би мовити, стати посередником, от і все. Послухай, лейтенанте! Я зможу виперти звідси цього грузинського лайняка, члена Політбюро. Правда! Ви всі його люто ненавидите. Якщо ми його випremo, ви зможете отримати часткове самоврядування, створювати комітети, мати свою організацію. Принаймні охорона не знущатиметься з вас, як тепер. Ви ж давно цього прагнули, чи не так?"

Борис казав правду. Ми давно виставляли ці вимоги перед табірним начальством, але завжди діставали різку відмову.

"І що ти вимагаєш навзамін?" — запитав я.

"Нічого особливого, — сказав він, усміхаючись і розводячи руками. — Мені потрібні тісні, добрі стосунки з японцями. Потрібна їхня допомога, щоб спровадити звідси групу товаришів, з якими важко знайти спільну мову. Багато в чому наші інтереси збігаються. То чому б нам не об'єднатися? Як кажуть американці, give and take, тобто ти мені — я тобі. Ти мені допомагаєш — я тобі нічого поганого не роблю. Обшахровувати не збираюся. Не прошу, щоб ти мене любив. Була між нами прикра неприємність, це правда. Але слова дотримую. Коли щось пообіцяв, то так воно й буде. А те, що було, за водою попливло.

За кілька днів я хотів би отримати від тебе чітку відповідь на цю пропозицію. Гадаю, варто спробувати, адже ви нічого не втрачаєте. Згоден? І ще одне: ця розмова має

залишитися між нами. Можеш розповісти про неї тільки особливо довіреним людям. Правду кажучи, серед вас затесалося кілька донощиків, що співпрацюють з членом Політбюро. Гляди, щоб до їхніх вух це не дійшло. Якщо вони дізнаються — нам буде швах. Наразі я тут не всесильний".

Повернувшись у зону, вирішив потай поговорити про пропозицію Бориса з однією людиною — колишнім підполковником, сміливим і рішучим, з розумною головою. Він командував військами, що захищали гірську фортецю на Хінгані до останку й відмовлялися підняти білий прапор навіть тоді, коли Японія вже капітулювала. У таборі серед японських військовополонених він уважався головним авторитетом, рахувалися з ним також росіяни. Приховавши те, що сталося на Халхін-Голі з Ямамото, я розповів йому про Громова — про те, що раніше він був офіцером держбезпеки і яку пропозицію зробив. Підполковник, видно, зацікавився можливістю позбутися партійного начальника, який керував шахтою, і домогтися для японців створення хоч якогось самоврядування. Я попередив: Борис украй небезпечний, справжній хижак, майстер плести інтриги, якому не можна безоглядно довіряти. "Можливо, він таким і є, — відповів підполковник. — Але він правильно сказав, що нам втрачати нема чого". Я не знайшовся, що відповісти на такі слова. Я подумав, що коли справді щось із цієї домовленості й вийде, то гірше, ніж зараз, не буде. Але я страшно помилився. Правильно кажуть: пекло не має дна.

Через кілька днів я влаштував підполковнику таємну зустріч з Борисом і був на ній перекладачем. Після півгодинних переговорів вони про все домовилися і потиснули один одному руки. Як справа пішла далі — не знаю. Прямих контактів вони уникали, щоб не привертати до себе уваги, видно, обмінювалися зашифрованими повідомленнями. На цьому моє посередництво скінчилося. І підполковник, і Громов дотримувалися суворої конспірації. І мене це задовольняло. Бо якби я міг, то не хотів би мати з Громовим ніяких стосунків. Та, як з'ясувалося пізніше, це було неможливо.

Приблизно через місяць, як і обіцяв Борис, грузинського члена Політбюро усунули з посади за розпорядженням Центру, а через два дні прислали іншого партпрацівника. Минуло ще два дні, і за одну ніч хтось задушив відразу трьох японських полонених. Їх повісили на балках під стелею — мовляв, вони вчинили самогубство, але ніхто не сумнівався, що з ними розправилися самі японці. Напевне, це були донощики, про яких згадував Борис. Справу не розслідували, винуватців не знайшли. А тим часом влада в таборі майже повністю перейшла до рук Бориса".

33

Пропала бита

Повернення "Сороки-злодійки"

Одягнувши светр і коротке пальто, насунувши на очі вовняну шапочку, я перебрався через огорожу на задвір'ї і тихо спустився на безлюдну доріжку. Ще не розвидніло, і люди навколо спали. Я крадькома рушив доріжкою до "садиби".

За останніх шість днів у домі нічого не змінилося. У раковині лежав немитий посуд. Жодних записок на столі й жодних повідомлень на автовідповідачеві. Холодний,

мертвий екран комп'ютера в кімнаті Цинамона. Як завжди, кондиціонер підтримував установлену температуру. Я зняв пальто, рукавички, скип'ятив воду й приготував чай. Замість сніданку з'їв кілька сирних крекерів, вимив посуд і поставив на полицю. Настала дев'ята година, а Цинамон усе не з'являвся.

Вийшовши в сад, я відхилив кришку колодязя і, нагнувшись, глянув униз. Там, як завжди, панувала густа темрява. Я настільки знав колодязь, що він здавався продовженням мене самого. Його пітьма, запах, тиша стали частиною мого єства. У певному розумінні я знав про нього докладніше, ніж про Куміко. Звичайно, я ще добре пам'ятав про неї. Заплющивши очі, міг згадати її обличчя, тіло, жести. Як-не-як жив з нею в одному домі цілих шість років. Та водночас мені здавалося, що дещо я вже не пригадую так яскраво, як раніше. А може, я втратив упевненість у картинах, збережених у пам'яті. Так само я не міг точно згадати, як загинається хвіст кота, що повернувся додому.

Я присів на край колодязя, запхнувши руки в кишені пальта, й оглянувся навколо. Скидалося на те, що от-от випаде дощ або сніг. Вітру не було, але повітря холодило. У небі, виписуючи складні візерунки, схожі на закодовані піктограми, кружляли зграйки маленьких пташок і зненацька кудись зникали. Потім прогугнів великий реактивний літак і заховався за щільним шаром хмар. Спустившись у колодязь такого похмурого дня, можна не боятися сліпучого сонця, коли виберуся нагору.

Однак я сидів, нічого особливо не роблячи. Спішити не мав чого. День тільки починався, до полудня було ще далеко. Не злізаючи з краю колодязя, я мимоволі віддався думкам, що раз у раз спливали в голові. Власне, куди відвезли птаха, що колись тут стояв? Невже зараз він прикрашає інший сад, заммерши назавжди у марному пориві знятися в небо? А може, його викинули на звалище, коли торішнього літа розвалювали дім Міявакі? Із цим птахом пов'язані мої дорогі спогади. Здавалось, немов без нього сад утратив свою колишню хистку рівновагу.

Коли після одинадцятої голова отупіла, я спустився в колодязь. Опинившись на дні, я за своїм звичаєм глибоко вдихнув, перевіряючи, чи з повітрям усе гаразд. Змін ніяких. Трохи затхле, але кисню вистачало. Я взявся напмацки шукати бити. Однак бити ніде не знайшов. Пропала. Зникла безслідно.

Я сів на дно, прихилившись спиною до стіни.

Кілька разів зітхнув. Зітхання скидалися на примхливий вітер, що безцільно гуляє безіменною висохлою долиною. Коли зітхати втомився, взявся розтирати щоби обома руками. Власне, хто забрав бити? Невже Цинамон? Більше ніхто, крім нього, не спав мені на думку. Він один знає про її існування, та й ніхто інший не міг сюди спуститися. Але навіщо вона йому здалася? Я розгублено похитав головою. Незрозуміло. Ще одна загадка серед багатьох інших.

"Ну що ж, сьогодні обійдемося без бити, — подумав я. — Нема іншої ради". Зрештою, бита була лише чимось схожим на талісман. Нічого. Можна й без неї. Адже я раніше проникав у цю кімнату і без неї. Переконавши себе, я потягнув за мотузку й затулив кришкою колодязь. Опинившись у цілковитому мороку, я обхопив руками

коліна й поволі заплющив очі.

Однак, як і минулого разу, я ніяк не міг зосередитися. У голову закрадалися різні непрошені думки. Аби прогнати їх, я починаю думати про басейн — той самий, двадцятип'ятиметровий муніципальний, куди ходжу плавати. Уявляю собі, як раз за разом пропливаю доріжку з кінця в кінець, туди й назад. Про швидкість забуваю, лише повільно плаваю сюди-туди. Без зайвих звуків, без зайвого плюскоту — лікті, виринаючи з води, рухаються плавно, руки працюють безшумно. Набираю в рот води і повільно випускаю, ніби під водою дихаю. Незабаром я відчуваю, що пливу легко, ніби підштовхуваний слабким вітром. До вух долинає тільки моє розмірене дихання. Я пливу за вітром, наче птах у небі, поглядаючи вниз на землю. Бачу там далекі міста, малюсіньких людей, нестримні ріки. Мене огортає спокій, схожий на захоплення. Я понад усе люблю плавання. Воно не розв'язувало жодних проблем, але й шкоди не завдавало. От що таке плавання.

"Щось чути", — раптом подумав я.

З темряви долинали низьке одноманітне гудіння, схоже на шум комашиних крил. Ні, тільки не справжніх комах, а штучних. Його частота злегка змінювалася — так, наче хтось здійснював тонку настройку короткохвильового радіоприймача. Я затамував подих і прислухався — спробував збагнути, звідки долинає цей звук. Здавалося, він виходив з однієї точки в темряві і водночас народжувався в моїй голові. Визначити межу між цими двома варіантами в навколишній пітьмі було вкрай неможливо.

Зосередившись на цьому звуку, я незчувся, як заснув. Заснув одразу, не дрімаючи. Заснув раптово, ніби йшов собі коридором і несподівано хтось зтягнув мене в незнайому кімнату. Як довго я перебував у цьому забутті, схожому на трясовиння, — не знаю. Гадаю, недовго. Може, одну мить. Та прийшовши до тями, я відразу зрозумів, що темрява навколо мене стала іншою. Змінилося все — повітря, температура, щільність і якість темряви. До неї домішалося тьмяне світло. У ніздрі вдарив знайомий різкий запах квітового пилку. Я опинився в цьому дивному готельному номері.

Підвівши голову, я оглянувся і затамував дихання.

Я пройшов крізь стіну.

Я сидів на підлозі, застеленій килимом, притулившись спиною до стіни, оббитої тканиною, і поклавши руки на коліна. Пробудження виявилось настільки ж яскравим, наскільки глибоким був сон. Відмінність була такою різкою, що я не відразу звик до нового стану. Серце сильно гупало, то скорочуючись, то розширюючись. Сумніву не було. Я перебував у цій кімнаті. Нарешті зумів сюди проникнути.

У темряві, ніби вкритій кількома шарами прозрічастого серпанку, кімната мала такий же вигляд, як і колись. Так коли очі звикли до неї, я побачив у ній деякі відмінності. По-перше, телефон змінив положення — зі столика біля ліжка перемістився на подушку, утонувши в ній під своїм тягарем. Крім того, значно поменшало віскі в пляшці — залишилося трошки, на самому денці. Лід у відерку розтанув, перетворившись у несвіжу каламутну воду. Склянка зсередини висохла і вкрилася білим пилом — я в цьому переконався, коли торкнувся його пальцями.

Підійшовши до ліжка, я взяв телефон і приклав слухавку до вуха. Телефонна лінія німувала. Видно, кімнату давно покинули й забули. У ній не лишилося ознак присутності людини. І тільки квіти у вазі так само дивно зберігали свіжість.

До мого приходу на ліжку хтось лежав — простирадло, укривало й подушка були зім'яті. Я відгорнув укривало й переконався, що постіль охолола. Запаху парфумів ніяких. Очевидно, відколи хтось звідси пішов, минуло багато часу. Сівши на край ліжка, я ще раз уважно оглянув кімнату, напружив слух. Але нічого не почув. Кімната скидалася на стародавню гробницю, з якої грабіжники винесли поховану людину.

У цю мить зненацька задеренчав телефон. Моє серце завмерло, наче зляканий кіт. Коли повітря дрібно затремтіло, квітковий пилок заворушився, а пелюстки піднялися трошки догори. Телефон? Але ж щойно він лежав мертвий, як закопаний глибоко в землю камінь. Вирівнявши дихання і вгамувавши серцебиття, я переконався, що все ще перебуваю в тій же кімнаті. Простягнув руку до телефонної слухавки й, трохи повагавшись, підняв її. Телефон продзвонив три чи чотири рази.

— Алло! — Слухавка завмерла, як тільки я підняв її. Тягар безповоротної смерті скидався на мішок з піском у руці. — Алло! — повторив я, але мій хрипкий голос повернувся назад, ніби відбившись від грубої стіни. Я поклав слухавку на своє місце, потім знову притулив до вуха. Тиша. Я присів на край ліжка й, затамувавши подих, чекав, коли телефон задзвонить знову. Але він мовчав. Я спостерігав, як пилинки завмирили й розчинялися в темряві. Спробував відтворити в голові телефонний дзенькіт. Та чи справді він звучав? Я в цьому сумнівався. І якщо далі так робитиму, то кінця-краю цьому не буде. Треба десь уже підвести ризику. Бо інакше навіть моя присутність у цій кімнаті буде під запитанням. Телефон справді дзвонив. Це точно. Подзвонив, але вмить завмер. Я кашлянув, однак і цей звук розтанув у повітрі.

Уставши з ліжка, я обійшов кімнату. Обдивився підлогу, поглянув на стелю, присів на стіл, притулився спиною до стіни. Знічев'я спробував покрутити ручкою дверей, покладав вимикачем торшера. Ручка, звісно, не ворушилася, лампочка не запалювалася. Вікно було забите ззовні дошками. Я прислухався, але тиша оточувала мене звідусіль високою гладкою стіною. І все ж мені здавалося, ніби хтось тут намагається мене обдурити. Затамувавши подих, він притискається до стіни, маскується, щоб я його не помітив. А тому я вдавав, що нічого не помічаю. Ми спритно обманювали один одного. Я ще раз легенько кашлянув і приклав пальці до губ.

Я вирішив ще раз оглянути кімнату. Клацнув вимикачем торшера — світло не спалахнуло. Відкрив пляшку віскі, понюхав. Запах той самий. "Cutty Sark". Пляшку закрив і поставив назад на стіл. На всякий випадок ще раз підняв слухавку, приклав до вуха. Грובהва мовчанка. Пройшовся по килиму, приклав вухом до стіни і зосередився — чи не чути чогось. Звісно, дарма. Підійшов до дверей і, нічого не сподіваючись, взявся за ручку. Вона легко повернулася вправо. Та я ще довго не розумів, що сталося. Адже ще недавно вона не ворушилася, ніби залита цементом. Я спробував повторити все спочатку. Відпустив ручку, знову взявся за неї, покрутив ліворуч-праворуч. Вона вільно поверталася. Я мав дивне відчуття — ніби язик розбухав у роті.

Двері відчинені.

Я злегка потягнув ручку до себе, й крізь щілину до кімнати ввірвалася смужка сліпучого світла. Я згадав про бейсбольну бити. З нею зараз було б спокійніше. Та годі! Треба забути про неї. Я рішуче відчинив двері. Глянув ліворуч, потім праворуч і, переконавшись, що нікого нема, вийшов з номера в довгий, покритий килимом коридор. Трохи спереду видніла велика ваза, повна квітів, — та сама, за якою я ховався, коли коридорний, безтурботно посвистуючи, стукав у двері. Пригадую, що коридор був довгий, з поворотами і відгалуженнями. Завдяки випадковій зустрічі із свистуном я тоді й потрапив до кімнати з табличкою № 208.

Обережними кроками я рушив до вази. "От було б добре дістатися до фойє, де тоді зібралось багато людей, щоб дивитися в телевізори на Нобору Ватая, — подумав я. — Може, я знайду там ключ до всіх загадок". Та зважитися на таке — це все одно що мандрувати без компаса безмежною пустелею. А що, як я, не знайшовши фойє, загублю дорогу до номера 208 й, опинившись у готельному лабіринті, ніколи не вернуся в реальний світ? Однак нема часу для вагань. Можливо, що для мене це останній шанс. Півроку щодня я спускався в колодязь і чекав. І от нарешті двері відчинилися переді мною. Та й колодязь незабаром у мене заберуть. Тож якщо я зараз відступлю — усі мої зусилля і витрачений час пропадуть намарно.

Я йшов коридором, кілька разів звертаючи вбік. Мої брудні тенісні тапочки безшумно ступали по килиму. Ні людських голосів, ні музики, ні звуків телевізора. Не гули кондиціонери, не шуміли вентилятори, не було чути й ліфтів. У готелі, як на забутих часом руїнах, панувала глибока тиша. Я кілька разів завертав, проходив повз багато дверей. Кілька разів коридор розгалужувався, і я завжди звертав праворуч. Думав, що повернуся в кімнату, якщо захочу, коли звертатиму увесь час ліворуч. Однак орієнтацію я вже втратив. Відчуття, що наближаюся до чогось, я вже не мав. Нумерація готельних номерів була безладною, ні для чого не придатною. Цифри, не встигнувши запам'ятатися, відразу випадали з голови. Іноді здавалося, що деякі з них мені вже траплялися. Я зупинився посеред коридору, щоб віддихатися. Невже я заблудився й ходжу по колу, як у лісі?

Я стояв розгублений і думав, що ж робити, коли раптом удалині почув добре знайомий звук. Свист коридорного. Без жодної фальшивої ноти. Так свистіти ніхто не вміє. Як і минулого разу, він виконував увертюру із "Сороки-злодійки" Россіні. Легко давав собі раду з такою складною мелодією. Я пішов коридором на свист, що ставав дедалі голоснішим і чистішим. Схоже, коридорний рухався мені назустріч. Я заховався за колоною.

Коридорний тримав у руках срібну тачу, а на ній — пляшку "Cutty Sark", відерце з льодом і дві склянки. Він квапливо пройшов повз мене, ніби зачарований власним свистом. На мене навіть не зиркнув — так спішив, щоб не змарнувати ні секунди. "Усе так само, як тоді", — подумав я. Здавалось, моє тіло перенеслося в часі назад.

Я відразу подався вслід за коридорним. Срібна тача погойдувалася в його руках у такт мелодії, розкидаючи навколо відбиті промені світильників під стелею. Коридорний

повторював увертюру, немов замовляння. "Цікаво, про що ця опера?" — подумав я. Я знав лише її загадкову назву і просту увертюру. Пригадую, у дитинстві в нашому домі була платівка із записом під орудою Тосканіні. На відміну від плавного сучасного виконання Клаудіо Аббадо, увертюра в руках Тосканіні розбурхувала кров, перевертала все в душі, ніби після смертельного двобою з потужним супротивником, притискала його до землі й поволі душила. Невже сама опера справді про сороку-злочинку? "Якщо все вляжеться, треба піти в бібліотеку і заглянути в музичну енциклопедію, — подумав я. — А може, краще купити платівку з усією оперою? Та ні, до того часу вона вже мені не буде потрібна".

Коридорний, усе ще насвистуючи, крокував, немов робот, уперед. Я тримався за ним на певній відстані і вже знав, куди він прямує. Нова пляшка "Cutty Sark", лід склянки призначалися для номера 208. Коридорний таки справді там зупинився. Перехопивши тацю в ліву руку, переконався, що перед ним потрібні двері, випростався і по-діловому постукав. Три рази, потім ще стільки ж.

Чи хтось озвався — я недочув. Я стояв за вазою і стежив за коридорним. Час збігав, а він усе стояв перед дверима, як укопаний, ніби випробовував мою терпеливість. Більше не стукав, а лише спокійно чекав, коли йому відчинять. Нарешті, почувши його благання, двері всередину прочинилися.

34

Нехай інші фантазують

(Продовження розповіді про Бориса Шкуродера)

"Борис дотримав свого слова. Нам надали часткове самоврядування, дозволили вибрати зі своїх представників комітет, на чолі якого став підполковник. Табірній охороні заборонили знущатися з полонених, а відповідальність за порядок у таборі лягла на комітет. Якщо все було тихо й виробнича норма виконувалася, то за розпорядженням нового начальства (іншими словами, Бориса) до нас ніхто не втручався. Таку начебто демократичну реформу ми, японські військовополонені, сприйняли з великою радістю.

Однак усе виявилось не таким простим. Від надмірної радості з таких змін ми всі, серед них і я, необачно прогледіли хитру пастку, яку приготував Борис.

Маючи за собою підтримку держбезпеки, Борис підпорядкував собі новопризначеного "члена Політбюро" і встановив у таборі та шахтарському селищі свої закони. Інтриги й терор відразу стали буденною справою. Борис вибрав із в'язнів й охоронців найсильніших і найжорстокіших (такого матеріалу там не бракувало), тренував їх і створив своєрідну особисту гвардію. Озброєні пістолетами, ножами, сокирами, ці горлорізи залякували й били непокірних. За його наказом кількох чоловік вони замучили до смерті. Втручатися в їхні справи ніхто не смів. Навіть солдати караульної роти, прислані для охорони шахти, вдавали, ніби не помічають їхніх безчинств. Військові також уже нічого не могли вдіяти з Борисом і трималися осторонь, охороняючи тільки станцію і свої казарми. На те, що творилося на шахті й у таборі, вони воліли не звертати уваги.

У гвардії Борис мав улюбленця — колишнього в'язня, монгола, якого всі називали Татариним. Він немов тінь ходив за Громовим. Казали, що колись Татарин був чемпіоном з монгольської боротьби. На його правій щоці залишився слід від опіку — начебто наслідок катування. Борис арештантської роби більше не одягав, жив у доглянутому службовому приміщенні, яке прибирала ув'язнена жінка.

За словами Ніколая (щоправда, останнім часом він ставав щораз мовчазнішим), кілька його знайомих кудись уночі зникли. Офіційно їх визнали пропалими безвісти або загиблими під час нещасного випадку, але ніхто не сумнівався, що з ними розправилися Борисові поплічники. Людині досить було не послухатися його волі або наказу, щоб піддати себе смертельній небезпеці. Траплялися випадки, коли невдоволені скаржилися прямо в ЦК, але безслідно зникали. "Я чув, що з метою залякування вони вбили навіть семирічну дитину, — шепотів зблідлий Ніколай. — Забили її до смерті на очах батьків".

Спочатку Борис особливо грубо не втручався в життя зони, в якій перебували японці. Передусім зосередив свої зусилля на повному підкоренні російських в'язнів. Видно, мав намір передати вирішення своїх справ самим японцям. Тож упродовж кількох місяців після проведених змін ми могли насолоджуватися коротким спокоєм. Для мене це були мирні дні, схожі на морський штиль. На вимогу нашого комітету трохи пом'якшився режим роботи. Уже не доводилось боятися жорстокості охорони. Уперше, відколи ми опинилися в таборі, у людей навіть з'явилася хоч якась надія. Вони думали, що життя потроху стало змінюватися на краще.

Однак це не означає, що, поки тривав цей "медовий місяць", Борис забув про нас. Просто він поволі й упевнено готувався до гри, так би мовити, розставляючи на шаховій дошці свої фігури. Окремих членів комітету непомітно підгинав під себе — кого залякуванням, а кого підкупом. Грубого насильства уникав, діяв украй обережно, а тому ми не здогадалися про його задум. А коли здогадалися, було вже пізно. Словом, приспавши нашу пильність розмовами про самоврядування, Борис тим часом запровадив залізний порядок. У своїх розрахунках був по-диявольському точним і холоднокривим. Беззмістовне, непотрібне насильство над японськими полоненими припинилося, щоб змінитися новим — холодним й обачливим.

Приблизно через півроку, утвердивши своє панування в таборі, Борис змінив свій курс і взявся до нас, японських полонених. Першою його жертвою став підполковник — головна фігура в комітеті. Він кілька разів зіткнувся з Борисом, захищаючи інтереси земляків, а тому його прибрали. На той час у комітеті залишалося всього кілька чоловік, які не підкорялися Борисові. Це були підполковник та його прибічники. Однієї ночі йому зв'язали руки й ноги, заткнули рот і задушили, накинувши на обличчя мокрий рушник. Звісно, його знищили за наказом Бориса. Хоча він сам рук не забруднив. Комітет виконав його команду, от і все. Смерть підполковника приписали невиліковній хворобі. Усі знали, хто це вчинив, але тримали язика за зубами. Було відомо, що серед нас є Борисові донощики, а тому доводилось остерігатися прилюдних висловлювань. Після вбивства підполковника комітет обрав головою людину, яка

слухняно виконувала накази Бориса.

Змінився комітет — і відразу почали погіршуватися умови праці для японських полонених. Урешті-решт усе стало так само, як було перед тим. В обмін на самоврядування ми обіцяли Борисові виконувати норму, й це нам обійшлося дорого. Під різними приводами норму постійно підвищували, і робота перетворилася в каторгу. Почастішали нещасні випадки, і багато японців лягли кістьми в чужій землі, ставши жертвою нестримної гонитви за новими тоннами вугілля. Таким чином, самоврядування обернулося тим, що замість росіян за роботою стали наглядати японці.

Звісно, серед полонених наростало невдоволення. У маленькому табірному світі, де раніше порівну ділилися злигодні, зародилося відчуття несправедливості, глибокої ненависті й підозри. Прислужникам Бориса давали легшу роботу й наділяли пільгами, а іншим випадало нестерпне життя, що межувало зі смертю. Голосна скарга означала загибель. Можна було потрапити в карцер, умерти з холоду або від недоїдання. Непокірного могли вночі задушити мокрим рушником, розчерепити в шахті голову киркою й скинути в шурф. Ніхто не цікавився, що відбувається в темній шахті. Просто зникала одна людина, от і все.

Я постійно відчував відповідальність за те, що звів підполковника з Борисом. Звичайно, і без мене Громов тим чи іншим способом проліз би в наші ряди, і рано чи пізно наслідок був би таким же. Однак від цього мені не ставало легше. Я тоді страшно прорахувався.

Раптом одного дня мене викликали в контору Бориса. Після нашої останньої зустрічі минуло досить багато часу. Він сидів за столом і пив чай — як тоді, у начальника станції. За його плечима, як завжди, стояв Татарин з великим автоматичним пістолетом за поясом. Коли я зайшов, Борис обернувся і жестом наказав монголові вийти. Ми залишилися наодинці.

"Ну що, лейтенанте Мамія? Дотримав я обіцянку, чи не так?"

"Так", — відповів я. Справді дотримав. На жаль. А я наче уклав договір із самим дияволом.

"Ви дістали самоврядування, я — владу, — проказав усміхнений Борис, широко розвівши руками. — Ми обидва отримали те, що хотіли. Видобуток вугілля зростає, Москва радіє. Що ще треба? Ти мені дуже допоміг, і я повинен тобі якось віддячити".

"Мені нічого не треба", — відповів я.

"Ми ж давно знаємося, тож не варто так різко відмовлятися, — усе ще усміхаючись, вів далі Борис. — Коротко кажучи, я хотів би, щоб ти був при мені, допомагав у роботі. На жаль, тут украй мало кмітливих людей. А ти хоч і без руки, але, бачу, головастиий. Якщо станеш моїм секретарем, то я віддячу тобі тим, що житимеш набагато краще. Та й, напевне, виживеш і, можливо, повернешся у свою Японію. Тримайся коло мене — від цього тільки користь матимеш".

Звичайно, я мав би відразу припинити цю розмову. Адже я не збирався ставати підручним Громова, продавати своїх товаришів, щоб самому добре жити. Та якби я відмовився від його пропозиції, Борис убив би мене. І це мене влаштувало б. Але саме

тоді в моїй голові народився план.

"А що мені доведеться робити?" — запитав я.

Робота, яку мені доручив Борис, не була легкою. Справ, що вимагали впорядкування, назбиралася сила-силенна, та найголовніше — треба було розібратися з багатством, яке накопичив Громов. Він присвоював частину (відсотків сорок) продовольства, одягу, медикаментів, присланих з Москви і від Міжнародного товариства Червоного Хреста, ховав усе це у таємних складах і збував на стороні. А ще він відправляв вагонами на чорний ринок вугілля. Палива хронічно не вистачало, і попит на нього був великий. Підкупивши залізничників і начальника станції, Борис міг вільно розпоряджатися вагонами. Солдати, що охороняли залізницю, за продукти й гроші заплющували на все очі. Завдяки своїй заповзятливості Борис нагромадив величезне багатство. Мені він пояснював, що все воно перейде в розпорядження держбезпеки. Мовляв, для роботи органам потрібні великі суми грошей, не враховані в офіційних документах, і він тут таємно їх збирає. Однак він брехав. Якись гроші до Москви, звичайно, доходили. Та більшу частину Борис залишав собі. Подробиць я не знав, але, здається, він таємними каналами пересилав гроші в іноземні банки або обмінював на золото.

Хтозна-чому від самого початку Борис начебто довіряв мені. Як це не дивно, він і не думав, що я видам його таємниці. До росіян і взагалі до білих людей він завжди ставився з крайньою підозрою, а монголам та японцям, здавалося, сліпо вірив. Можливо, вважав, що особливої шкоди від мене не буде, навіть якщо вибовкаю його секрети. Зрештою, кому я міг їх відкрити? Мене оточували тільки Борисові поплічники та підлегла дрібнота, яким також дещо перепало від його незаконних операцій. А безпорадні в'язні й полонені тяжко страждали й гинули через нестачу харчів, одягу та ліків, які Борис для власної користі збував на чорний ринок. Крім того, уся поштова кореспонденція проходила через цензуру і будь-які контакти із зовнішнім світом заборонялися.

У всякому разі, я старанно й сумлінно виконував обов'язки його секретаря. Заново переписав усю його бухгалтерію, доведену до повного безладу, і склав новий перелік матеріальних цінностей на складах. Систематизував і налагодив оборот товарів і грошей, запровадив окремі зошити, які дозволяли відразу дізнатися, скільки і де чого є, як коливаються їхні ціни. Склавав довгий список людей, яких Борис підкупив, і підрахував "потрібні витрати". Працював на нього без перепочинку, з ранку до вечора, унаслідок чого позбувся і тих небагатьох товаришів, що ще мав. Звісно, вони небезпідставно зневажали мене, вважаючи вірним прислужником Бориса (як це не прикро, може, й досі так про мене думають). Перестав розмовляти зі мною і Ніколай. Кілька японців, з якими я досі дружив, тепер трималися мене осторонь. Водночас були й такі, що — навпаки — намагались зі мною зблизитися, побачивши, що я в Бориса на доброму рахунку, але я з такими не хотів мати справи. Отже, я невдовзі опинився в ізоляції. А не вбили мене тому, що за мною стояв Борис. Він мною дорожив, тож мого вбивцю очікувала тільки смерть. Про жорстокість Бориса знали всі. У таборі ходили

легенди про те, як він здирав з людей шкіру.

Що далі я віддалявся від людей, то більше Борис мені довіряв. Був задоволений моєю роботою, цінував її систематичність і не шкодував похвальних слів.

"Лейтенанте Мамія, ти — молодчина! Якби серед японців було багато таких, як ти, то ваша Японія відродилася б з повоєнної розрухи. А от СРСР приречений. На жаль, не має жодних перспектив. Навіть за царя було краще. Цареві, принаймні, не доводилось морочити собі голову якимись теоріями. Ленін зрозумів щось у Маркса й запозичив, що йому було вигідно. Так само Сталін — взяв у Леніна (зовсім мало), що йому було треба. У нас так виходить: чим менше людина розуміє, тим більше влади захоплює. Чим менше розумієш, тим краще. Тільки так у нас удається вижити, лейтенанте. І ніяких фантазій! Як тільки почнеш давати волю уяві — тобі обов'язково кінець! Звісно, я не фантазую. Моє завдання — дати іншим фантазувати. На цьому я живу. Запам'ятай це як слід. Принаймні поки будеш тут і захочеш фантазувати, згадуй про мою золоту пораду: "Ні, нізащо! Через фантазії можна життя позбутися". Нехай інші фантазують".

Так непомітно збігло півроку. Наприкінці осені 1947 року я став для Бориса незамінним. Я перебрав на себе всі його справи, а Татарин й "особиста гвардія" чинили розправу над непокірними. До Москви держбезпека його все ще не відкликала. Зрештою, у той час він уже начебто й не прагнув туди повертатися. Табір і шахту він перетворив на свою тверду вотчину — жив з усіма зручностями під захистом власної гвардії й нагромаджував усе більше багатства. А втім, московське начальство, напевне, воліло тримати його в Сибіру, тим самим зміцнюючи там свою владу, ніж відкликати до столиці. Між Москвою і Борисом тривав безперервний обмін листами — ясна річ, не поштою, а залізницею за допомогою спеціальних кур'єрів високого зросту, з холодними як лід очима. Коли така людина заходила до кімнати, температура в ній, здавалось, відразу знижувалася.

А тим часом в'язні, зайняті роботою на шахті, незмінно вмирали, і їхні мертві тіла, як і раніше, опинялися в шурфах. Борис суворо перевіряв спроможності кожного в'язня, фізично слабких відразу нещадно експлуатував, зменшував раціон їхнього харчування, щоб позбутися зайвих їдців, і швидко спроваджував на той світ. Забрані у слабих продукти він віддавав сильним і тим самим підвищував продуктивність праці на шахті. У таборі запанував "закон джунглів": сильні забирали собі все, а слабкі мерли один за одним. Як тільки робочої сили не вистачало, у товарних вагонах, наче худобу, звідкись привозили інших в'язнів. Іноді відсотків двадцять нових в'язнів умирало в дорозі, але на це ніхто не звертав уваги. Більшість новачків — росіян і мешканців Східної Європи — прибувала із заходу. На щастя для Бориса, сталінська примхлива політика насильства не зменшувала там своїх обертів.

Я задумав убити Бориса. Звичайно, навіть якби я порішив його, не було б жодної гарантії, що наше становище поліпшиться. Все одно пекло, мабуть, триватиме. Та хоч би там що, я не міг допустити, щоб така людина існувала в цьому світі. Правильно казав Ніколай: він — отруйна гадюка. І хтось мусить відрубати їй голову.

Я не боявся смерті. І ладен був заплатити життям за смерть Бориса. Однак промаху

я не допускав. Доводилося чекати миті, коли зможу порішити його відразу, одним пострілом. Очікуючи такої нагоди, я вдавав, що виконую роль відданого секретаря. Проте, як я вже казав, Борис був надзвичайно обережний. І вдень, і вночі Татарин ходив за ним, як тінь. Та навіть якби Борис залишився сам, хіба я, однорукий, беззбройний, зумів би його вбити? І все-таки я терпеливо чекав свого часу. Вірив, що нагода трапиться, якщо на світі є Бог.

На початку 1948 року по табору пішла чутка, що японських військовополонених нарешті відпустять на батьківщину. Начебто навесні за нами прийде судно. Я спитав Бориса, чи це правда.

"Усе правильно, лейтенанте Мамія, — відповів він. — Ця чутка — чиста правда. Невдовзі усіх вас репатріюють до Японії. Світова громадськість невдоволена, і ми не можемо вас вічно тут тримати на каторжних роботах. Але в мене є для тебе пропозиція, лейтенанте. Ти не хотів би залишитися тут — уже не полоненим, а вільним радянським громадянином? Ти для мене добре працював, і коли поїдеш — де ж я заміну знайду? Тобі зі мною було б набагато краще, ніж в Японії. Ти ж вернешся туди без гроша в кишені й будеш мучитися... Кажуть, там у вас нема чого їсти, люди з голоду вмирають. А тут у тебе все буде — і гроші, і жінки, і влада".

Борис зробив серйозну пропозицію. Я знав надто багато його таємниць, і він, очевидно, боявся мене відпускати. Якщо я відмовлюсь, він мене знищить, щоб затулити рот. А проте я не злякався. Подякував йому, сказав, що турбуюся про батьків і сестру, а тому хотів би повернутися додому. Борис здвигнув плечима і більше нічого не сказав.

Ідеальна нагода відправити Бориса на той світ випала одного березневого вечора, коли до репатріації залишалося зовсім мало. Ми опинилися з ним наодинці — Татарин, що ніколи не покидав його, відлучився з кімнати. Ще не було дев'ятої, я за своїм звичаєм наводив порядок у бухгалтерській книзі, Борис, що рідко коли засиджувався допізна в конторі, писав за столом листа. Потягуючи зі склянки бренді, він водив авторучкою по паперу. На вішалці разом з його шкіряною курткою і картузом висів пістолет у шкіряній кобурі — не великий радянський, а німецький "вальтер-ППК". Казали, що Борис забрав його у нацистського підполковника, узятого в полон після форсування Дунаю. На рукоятці "вальтера", завжди начищеного до блиску, було викарбувано дві схожі на блискавку літери — SS. Я часто уважно спостерігав, як Борис чистив свій пістолет, і знав, що в його обоймі завжди вісім бойових патронів.

Було дивно, що того разу Борис повісив кобуру з пістолетом на вішалку. Завжди обережний, працюючи за столом, він тримав пістолет під рукою, у правій шухляді. Того вечора він чомусь був у піднесеному настрої, багато говорив і тому, напевне, забув про пильність. Кращого шансу я не сподівався. Я стільки разів по-думки повторював, як однією рукою знімаю пістолет із запобіжника, швидко досилаю набій у патронник. Нарешті я зважився, устав зі свого місця і пройшов мимо вішалки, вдаючи, що пішов за якимось документом. Борис, поринувши в написання листа, не звертав на мене уваги. Не зупиняючись, я на ходу витягнув пістолет з кобури. Невеличкий, він зручно вміщався в долоні, і я зрозумів, яка це прекрасна зброя. Вставши навпроти Бориса, я

зняв пістолет із запобіжника, затиснув його між колінами і правою рукою відтягнув затвор. Патрон з легким брязкотом зайшов у патронник. Від цього сухого звуку Борис підвів голову, а я спрямував на неї цівку пістолета.

Він похитав головою і зітхнув.

"Мені шкода тебе, але в пістолеті нема патронів, — проказав Борис, надіваючи ковпачок на ручку. — За вагою можна оцінити, що не заряджений. Досить легко в руці погойдати. Вісім патронів калібру 7,65 мм, чиста вага приблизно вісімдесят грамів".

Та словам Бориса я не повірив, а швидко націлив пістолет йому в лоб і без жодних вагань натиснув на гашетку. Однак почув тільки сухе клацання. Як і казав Борис, патронів у пістолеті не було. Опустивши зброю, я прикусив губи. Думати ні про що не міг. Відсунувши шухляду, Борис вийняв звідти жменю патронів і показав мені. Він задалегідь вийняв патрони з обойми і тим самим, видно, поставив мені пастку. Усе це було схоже на фарс.

"Мені вже давно стало ясно, що ти хочеш мене вбити, — спокійно вів далі Борис. — Постійно уявляв собі, як це робитимеш. Хіба ні? Я ж тебе попереджував: як фантазуватимеш — життя позбудешся. Та байдуже. Бо, як не крути, ти не зможеш мене вбити".

І тоді Борис взяв два патрони й кинув на підлогу. Вони покотилися мені під ноги.

"Бойові патрони, — сказав він. — Не брешу. Можеш зарядити і стріляти в мене. Це твій останній шанс. Якщо справді хочеш убити, то добре прицілюйся. А якщо ж промахнешся, то обіцяй, що нікому на світі не розкажеш моєї таємниці, того, що я тут роблю. Ось така угода".

Я кивнув — мовляв, обіцяю.

Я знову затиснув пістолет між колінами, вийняв обойму і вставив у неї два патрони. Однією рукою це вдавалося робити непросто. До того ж, вона дрібно тремтіла. Борис холоднокровно стежив за моїми рухами. На його обличчі навіть майнуло щось схоже на усмішку. Вставивши обойму, я навів пістолет точно між очі Бориса й, вгамувавши тремтіння пальців, натиснув на курок. У кімнаті прогримів постріл, але куля пролетіла повз його вухо і застрягла у стіні. Дрібний пил від штукатурки розлетівся навколо. Я промахнувся, хоча стріляв усього з відстані заледве двох метрів. Я не був поганим стрільцем — адже в Сіньцзіні радо тренувався на стрільбищі. Однією рукою стріляти, звичайно, важче, але моя права рука була сильнішою, а "вальтер" — зручним для прицілювання. Я не йняв віри, що промахнувся. Я знову звів курок і прицілився. Зробив глибокий вдих, сказавши собі: "Його треба вбити!" Убивши таку людину, я зможу вважати, що прожив даремно.

"Прицілюйся добре, лейтенанте! Бо цей патрон — останній". — Борис усе ще всміхався.

У цю мить, почувши постріл, до кімнати влетів Татарин з великим пістолетом у руці.

"Не заважай! — гримнув на нього Борис. — Нехай навмання стріляє! Як уб'є — роби з ним, що хочеш".

Татарин слухняно кивнув і спрямував на мене свій пістолет.

Я виставив уперед руку із затиснутим у ній "вальтером" і, прицілившись у холодну усмішку Бориса, спокійно вистрілив. Рука твердо витримала віддачу. Постріл вийшов досконалий. Однак куля пролетіла мимо — на волосок від голови, уцент розбивши годинник за спиною Бориса. А він навіть бровою не ворухнув. Відкинувшись на спинку стільця, він не спускав з мене своїх гадючих очей. Пістолет з гучним стуком упав на підлогу.

Кілька секунд усі мовчали, не ворушилися. Нарешті Борис підвівся і, неквапливо нахилившись, підняв "вальтер", що випав з моєї руки. Задумано подивившись на пістолет у своїй руці, злегка похитав головою і запхнув його в кобуру на вішалці. Потім два рази поплескав мене по руці, ніби хотів заспокоїти.

"Я ж тобі казав, що ти не зможеш убити мене. — Борис вийняв з кишені пачку "Cate! і прикурив одну сигарету від запальнички. — Стріляв непогано. Але вбити мене не зможеш. Ти до цього не готовий. Тому проґавив такий шанс. На жаль, доведеться тобі повертатись додому з цим прокляттям. Ти ніде не будеш щасливим. Нікого не любитимеш і ніхто тебе не любитиме. Я тебе проклинаю. Убивати не буду. І не тому, що я тебе так люблю. Досі я багато людей відправив на той світ і, напевне, ще немало відправляю туди ж. Але я не вкорочую нікому життя без потреби. Бувай, лейтенанте Мамія! Через тиждень ти вже поїдеш до Находки. Bon voyage![54] Більше ми з тобою, непевне, не зустрінемося".

Таким було моє останнє побачення з Борисом Шкуродером. Через тиждень я залишив табір, і на поїзді мене відвезли до Находки, де мене також чекало кілька лихих пригод. І тільки на початку 1949 року я повернувся в Японію.

Правду кажучи, я не впевнений, чи має для Вас моя довга й дивна розповідь якесь значення. Можливо, вона здасться Вам суцільною старечою скаргою. Але я обов'язково хотів розповісти Вам цю історію. Я відчував, що мушу це зробити. Прочитавши цей лист, Ви зрозуміли, що я програв, усе втратив. Став ні на що не придатним. Справдилося передбачення і прокляття: я нікого не люблю і ніхто мене не любить. Ходяча шкаралупа — от що від мене залишилося. Настане час — і я зникну в п'їтмі. Мені здається, що, переповівши Вам, Окада-сан, історію свого життя, я можу спокійно покинути цей світ.

Будь ласка, живіть з миром, ні за чим не жалкуючи".

35

Небезпечне місце

Люди перед телевізором

"Порожній чоловік"

Двері прочинилися всередину кімнати. Коридорний, злегка поклонившись, зайшов з тацею в руках. Заховавшись за вазою в коридорі, я чекав, поки він вийде з номера, й обмірковував, що ж робити далі. Можна зайти туди, як коридорний звідти піде. За дверима з номером 208 хтось є. Якщо події і далі розвиватимуться так, як минулого разу (наразі так було), то двері, напевне, не замкнені. А може, пропустити цей номер і

піти вслід за коридорним? Тоді, можливо, я доберуся туди, звідки він виходить.

Я вагався, не знав, котрий варіант вибрати, але врешті-решт вирішив піти вслід за коридорним. У номері 208, мабуть, причаїлась якась небезпека, здатна призвести до фатальних наслідків. Я добре запам'ятав той різкий стук у двері в темряві й гострий, мов лезо ножа, зухвалий блиск. Треба бути обережним. Спочатку простежу, куди прямує коридорний. А сюди можна повернутися потім. Тільки от як? Обмацавши кишені штанів, я виявив гаманець, дрібні гроші, носовичок і маленьку кулькову ручку. Провів лінію на долоні — перевірити, чи є в ній паста. "Можна ставити нею позначки на стіні", — подумав я. Орієнтуючись по них, я зможу віднайти дорогу назад. Напевне, зможу.

Двері відчинились, і на порозі з'явився коридорний. Без нічого в руках — тацю залишив у номері. Зачинивши двері, він випростався і, знову насвистуючи "Сороку-злодійку", швидко пішов назад. Я вийшов з-за вази і подався за ним. На розгалуженнях коридору я малював кульковою ручкою на кремового кольору стінах невеликі сині хрестики. Коридорний жодного разу не озирнувся. Він ішов по-особливому — наче брав участь у Світовому конкурсі зразкової ходи. Ніби показуючи, як повинен ходити готельний коридорний, він підняв голову догори, підборіддя випнув уперед, спину випрямив, руками розмахував у такт музики із "Сороки-злодійки" й ступав широкими кроками. Він проходив один поворот за одним, піднімався і спускався короткими сходами. Світло в коридорі то яскравіло, то тьмяніло. Натикаючись на численні западини в стіні, воно витворювало чудернацькі тіні. Щоб залишатися непоміченим, я тримався від нього на достатній відстані, але загубити його не боявся, навіть якщо він зникав за рогом — його видавав голосний свист.

Так само як риба, піднімаючись до верхів'я ріки, нарешті впливає на спокійну воду, коридорний вийшов, у просторе фойє. Те саме, де я колись бачив по телевізору Нобору Ватая. Тоді переповнене людьми, воно тепер було майже порожнім: перед величезним екраном сиділи кілька людей і дивилися новини каналу "NHK". Підійшовши ближче, коридорний перестав свистіти, щоб не заважати людям перед телевізором, перетнув фойє і зник за дверима з написом: "Тільки для персоналу".

Удаючи, ніби гаю час, я став прогулюватися по фойє. Пересідав з одного дивана на інший, розглядав стелю, перевіряв, наскільки м'який килим під ногами. Потім підійшов до телефону-автомата й опустив у нього монету, але він, як і в номері, не виявляв ознак життя. Тоді я підняв слухавку внутрішнього телефону готелю і на всякий випадок набрав номер 208. Результат був той самий.

Сівши на стілець осторонь людей перед телевізором, я знічев'я почав їх вивчати. Серед дванадцяти глядачів я нарахував дев'ять чоловіків і три жінки. Здебільшого тридцяти-сорокарічного віку, і тільки двоє мали вигляд понад п'ятдесятирічних. Чоловіки у піджаках або куртках, з краватками неясних кольорів, у черевиках. Якщо не брати до уваги зріст і вагу тіла, вони нічим особливим між собою не відрізнялися. Усі жінки були старші за тридцять, добре одягнені й акуратно нафарбовані. Вони справляли враження однокласників, що зібралися після врочистої зустрічі, хоча сиділи

окремо одне від одного і начебто не були знайомі. Та, можливо, вони зішлись сюди чисто випадково, щоб мовчки дивитися в телевізор. Ніхто не обмінювався думками від побаченого, не позиравав на сусіда й не кивав.

Сидячи трохи віддалік людей, я стежив за програмою новин. Нічого особливо цікавого. Десь відкрили дорогу — губернатор перерізав стрічку. У кольорових олівцях для дітей, що надійшли в продаж, виявили отруйні речовини, а тому їх вилучили з крамниць. В Асахікаві випав сильний сніг, через погану видимість та ожеледицю туристичний автобус зіткнувся з вантажівкою, унаслідок чого водій вантажівки загинув, а кілька туристів, що їхали на мінеральні води, зазнали травм. Диктор стриманим голосом по порядку читав новини так, ніби видавав табель з низькими оцінками. Я згадав телевізор у домі ясновидця Хонди, до речі, завжди настроєний на канал "NHK".

Кадри новин у телевізорі здавалися мені живими і водночас — нереальними. Я співчував водієві вантажівки, що загинув у цій аварії. Ніхто не хоче вмерти в засніженій Асахікаві від страждань, спричинених розривом нутрошів. Однак я не знав цього водія, а він — мене. Тому моє співчуття не стосувалося особисто його. Я співчував не йому, а просто людині, яку спостигла така жахлива смерть. У такій загальності реальність співіснувала з нереальністю. Відірвавшись від телевізора, я ще раз оглянув просторе фойє, але не помітив нічого, вартого уваги. Персоналу не видно, маленький бар ще зачинений. Інтер'єр скрашувала тільки велика картина на стіні із зображенням гори.

Я перевів погляд знову на екран телевізора і побачив крупним планом знайоме обличчя — обличчя Нобору Ватая. Я випростався на стільці і прислухався. З Нобору Ватая щось сталося. Але я пропустив початок повідомлення. Замість фотографії на екрані з'явився репортер. У пальті і краватці, він стояв з мікрофоном у руці перед входом до великої будівлі.

— ...доставили в лікарню Токійського жіночого медичного університету і помістили у відділення інтенсивної терапії, але відомо тільки те, що з проламаним черепом він перебуває у важкому стані, непритомний. На запитання, чи немає загрози його життю, лікарі лише повторюють, що наразі не можуть сказати чогось певного. Докладну інформацію про стан його здоров'я буде оголошено пізніше. Лікарня Токійського жіночого медичного університету, центральний вхід...

Камера повернулася у студію. Дивлячись в об'єктив, диктор зачитав принесений йому аркуш:

— На депутата палати представників Нобору Ватая напав хуліган. За щойно отриманою інформацією, цей випадок стався сьогодні о пів на дванадцятку ранку в офісі депутата, що в столичному районі Мінато, — під час його зустрічі з відвідувачами туди ввірвався молодий чоловік і кілька разів ударив Ватая-сана по голові бейсбольною битою... (На екрані з'явилося фото будівлі, де міститься офіс Нобору Ватая.)... і завдав йому важких травм. Той чоловік напав на Ватая-сана, прикинувшись відвідувачем і пронісши биту в офіс у довгому футлярі, призначеному для креслення. За свідченням очевидців, він накинувся на Ватая-сана, не сказавши ні слова. (На екрані —

приміщення, де стався злочин. На підлозі лежав перекинутий стілець, поряд — калюжа чорної крові.) Усе сталося так несподівано, що ні депутат, ні присутні в офісі люди не змогли чинити опору. Переконавшись, що Ватая-сан знепритомнів, нападник покинув місце злочину, забравши із собою биту.

За словами очевидців, злочинець був у темно-синьому півпальті й вовняній лижній шапочці такого ж кольору, із темними сонячними окулярами. Зріст — приблизно 175 сантиметрів, на правій щоці щось схоже на родимку, вік — років тридцять. Поліція розшукує злочинця, але на його слід не натрапила — він утік, змішавшись з людським натовпом. (Показали, як поліція обстежує місце злочину, а потім — багатолюдні вулички Акасаки.)

Бейсбольна бита? Родимка? Я прикусив губу.

— Нобору Ватая — відомий учений-економіст нової генерації і політичний оглядач. Навесні цього року був обраний депутатом палати представників від виборчого округу покійного дядька, Йосітака Ватая, і відтоді став впливовим молодим політиком і полемістом. Його високо цінували і як молодому членові парламенту провіщали велике майбутнє. Поліція розглядає дві версії причини злочину: перша пов'язана з його політичною діяльністю, друга — з особистою помстою. Повторюємо останню новину: сьогодні, перед полуднем, здійснено напад на депутата палати представників Нобору Ватая. Він доставлений у лікарню з важкою травмою голови, яку завдав йому хуліган бейсбольною битою. Жодних подробиць про стан його здоров'я наразі немає. Переходимо до наступних новин...

Хтось начебто вимкнув телевізор. Голос диктора обірвався, і у фойє запанувала тиша. Люди перед телевізором трохи розслабилися, щоб зняти з себе напругу. Складалося враження, ніби вони навмисне зібралися тут, щоб почути новину про Нобору Ватая. Навіть коли телевізор вимкнули, ніхто не піднімався з місця. Ніхто навіть не зітхнув і не кашлянув.

Хто, власне, лупонув битою Нобору Ватая? За зовнішніми прикметами, злочинець — викапаний я. Темно-синє пальто, темно-синя шапка, сонячні окуляри. Пляма на обличчі. Зріст, вік... І бейсбольна бита. Але ж я зберігав свою биту в колодязі, і вона кудись зникла. Якщо Нобору Ватая розчерепили голову саме тією битою, то, напевне, хтось спеціально її поцупив для цього з колодязя.

Раптом одна з жінок — худа, з риб'ячими щелепами — обернулася і глянула на мене. Її білі сережки звисали із самої середини довгих мочок. Обернувшись, вона довго не відривала від мене своїх очей. Наші погляди зустрілися, та все одно вона витріщилася на мене, нітрохи не змінюючись на обличчі. Лисий чоловік біля неї, схожий на власника пристанційної хімчистки, ніби простеживши за її поглядом, також видивився на мене. Услід за ними на мене звернули увагу й інші люди — так, наче нарешті помітили, що я сиджу тут, з ними. Під їхніми пильними поглядами я мимоволі усвідомив, що на мені темно-синє півпальто, така ж шапочка, зріст — 175 сантиметрів, вік — понад тридцять років. І на правій щоці родимка. Мабуть, вони вже якось дізналися, що я доводжуся шуряком Нобору Ватая і не відчуваю до нього приязні (а

може, навіть ненавиджу). Це я прочитав в їхніх очах. Не знаючи, що далі робити, я міцно вчепився руками за бильця стільця. Я не бив Нобору Ватая бейсбольною битою. Я на таке не здатний і, крім того, бити вже не маю. Вони вірять на слово, що кажуть по телевізору.

Я повільно встав зі стільця й подався до коридору, який привів мене до фойє. Краще звідси якнайшвидше забиратися. Ніхто мене тут радо не зустрічатиме. Трохи відійшовши, я озирнувся — кілька людей підвелось і пішло за мною. Приспішивши ходу, я перетнув фойє і попрямував до коридору. Треба вертатися назад до 208-го номера! У роті пересохло.

Щойно я перетнув фойє й опинився в коридорі, як у всьому готелі безгучно погасло світло. Непроглядна пітьма запала без жодного попередження, ніби від сильного удару сокирою звалилася важка чорна завіса. Ззаду, набагато ближче, ніж я думав, хтось скрикнув голосом, сповненим твердої, немов камінь, ненависті.

Я просувався крізь темряву вперед, сторожко обмацуючи стіни. Треба хоч трохи віддалитися від них. Але я наштовхнувся на маленький столик, щось перекинув — здається, вазу, яка з гуркотом покотилася підлогою. Відскочивши, я притьмом опинився рачки на підлозі, але відразу зірвався на ноги і вздовж стіни знову пішов далі, та саме тоді щось смикнуло мене за полу пальта — так, ніби я за цвях зачепився. Однак за мить я зрозумів: хтось схопив мене за пальто. Я без жодного вагання скинув його й побіг крізь темряву. Навпомацки повернув за ріг, спотикаючись, піднявся сходами і ще раз звернув убік. По дорозі я щоразу об щось ударявся — то головою, то плечем, — аж поки, перечепившись на сходах, не налетів обличчям на стіну. Однак болю не відчув. Тільки очі зсередини затопила тьмяна пелена. Вони не повинні мене тут схопити.

Навколо зовсім не було світла. Не горіло навіть аварійне світло на випадок знеструмлення. Пробившись у нестямі крізь темряву, коли не знаєш, де ліве, а де праве, я зупинився і, перевівши подих, прислухався. Тихо. Чути лише, як б'ється власне серце. Я присів навпочіпки, щоб перепочити. Видно, вони махнули на мене рукою. Іти далі в темряві не варто — можна ще більше заплутатися в цьому лабіринті. Я вирішив притулитися спиною до стіни й трохи заспокоїтися.

Хто, власне, вимкнув світло? Я подумав, що це сталося не випадково. Світло погасло саме тоді, коли я зайшов у коридор, переслідований людьми. Може, хтось спробував урятувати мене від небезпеки. Я зняв вовняну шапку, витер носовичком піт з обличчя, знову надів шапку. Нагадали про себе болем суглоби, але жодних ран на собі я не відчував. Я глянув на люмінесцентні стрілки годинника і згадав, що вони зупинилися о пів на дванадцяту, коли я спустився в колодязь. Тоді ж хтось пробрався в офіс Нобору Ватая на Акасака й довбонув його по голові битою.

А може, насправді це я зробив?

У глибокій навколишній темряві така думка здавалася єдиною теоретичною "можливістю". Можливо, там, у реальному світі, я справді побив Нобору Ватая бейсбольною битою і завдав йому важких травм. І може, тільки мені одному про це невідомо. Невже накопичена до нього ненависть змусила мене мимохіть піти туди й

пустити в хід грубу силу? "Та ні, я не міг туди піти", — подумав я. Бо щоб дістатися до Акасаки, треба сісти в електричку на лінії Одакю і в Сіндзюку зробити пересадку в метро. Хіба міг би я це зробити, сам того не знаючи? Це неможливо. Якщо тільки на світі немає ще одного мого "я".

А якщо Нобору Ватая помре або залишиться безпомічним інвалідом, то виходить, що Усікава далекоглядна людина — вчасно зійшов з корабля. Я мимоволі захопився його звіриним відчуттям. І ніби почув його голос: "Не хочу хвалитися, Окада-сан, але в мене нях просто чудовий!"

— Окада-сан! — озвався до мене хтось поруч.

Серце підстрибнуло до самого горла, наче відпущена пружина. Звідки цей голос, я не здогадувався. Я напружився, удивляючись у темряву, але, звісно, нічого не побачив.

— Окада-сан! — повторив той же голос. Низький, чоловічий. — Не турбуйтеся. Я на вашому боці. Ми з вами тут уже зустрічалися. Пригадуєте?

Так, я пригадав. Це був голос "безликого чоловіка". З обережності я не спішив відповідати.

— Вам треба негайно звідси вибиратися. Як тільки ввімкнеться світло, вони прийдуть сюди вас шукати. Йдіть за мною, бо я знаю найкоротшу дорогу.

Він увімкнув маленький, схожий на олівець, кишеньковий ліхтарик. Промінь слабенький, але достатній, щоб присвітлити під ногами.

— Сюди, — квапив він.

Піднявшись з підлоги, я поспішив за ним.

— Це ви погасили світло? — запитав я його в спину.

Чоловік нічого не відповів: не підтвердив і не заперечив.

— Дякую. Ви мене просто врятували.

— Це небезпечні люди, — показав безликий чоловік. — Набагато небезпечніші, ніж ви думали.

— А що, Нобору Ватая справді сильно побили? — запитав я.

— Так по телевізору казали, — відповів він, обережно вибираючи слова.

— Але я до цього не причетний. Я тоді перебував у колодязі.

— Ну, якщо ви так кажете, отже, так воно і є, — відповів він як щось само собою зрозуміле, відчинив двері і, присвічуючи ліхтариком під ноги, став підніматися поволі сходами. Я пішов услід за ним. Сходи виявилися такими довгими, що я вже не розумів, піднімаємось ми чи спускаємось. Та чи взагалі це сходи?

— А хто-небудь може посвідчити, що ви тоді перебували в колодязі? — запитав безликий чоловік, не обертаючись.

Я мовчав. Таких людей не було.

— У такому разі вам краще, нічого не кажучи, тікати звідси. Вони вже вирішили, що злочинець — ви.

— Хто це — вони?

Досягнувши останньої сходинки, безликий чоловік звернув праворуч і, пройшовши кілька кроків, відчинив двері і вийшов у коридор. Зупинившись, прислухався.

— Поспішаймо. Тримайтеся за мене.

Я слухняно вхопився за полу його піджака.

— Вони невідривно стежать за тим, що показує телевізор, тож, природно, ненавидять вас, — провадив він далі. — А от старшого брата вашої дружини обожнюють.

— Ви знаєте, хто я?

— Авжеж.

— То, може, знаєте, де зараз Куміко?

Він мовчав. Я ніби брав участь в якійсь грі, учепившись за його піджак: ми звернули за ріг, швидко спустилися вниз на кілька сходинок, зайшли в маленькі потаємні двері й переходом з низькою стелею добралися до наступного коридору. Дивна, заплутана дорога, якою мене вів безликий чоловік, скидалася на нескінченне борсання в материнській утробі.

— Окада-сан, я знаю не все, що тут відбувається. Мені підвладне лише фойє. Я багато чого не знаю.

— А коридорного, що гарно свистить, знаєте?

— Ні, — відразу відповів чоловік. — Тут узагалі нема жодних коридорних — ні свистунів, ні інших. Якщо ви когось такого побачите, то знайте, що це не коридорний, а щось, що прикидається ним. Почекайте, забув спитати: вам номер 208 потрібен чи ні?

— Так, потрібен. Маю зустрітися з однією жінкою.

На це безликий чоловік нічого не сказав. Не запитав, ні що це за жінка, ні яка справа в мене до неї. Він ішов коридором упевненою ходою людини, якій відомі всі входи й виходи, і тягнув мене, як буксир, складним маршрутом у темряві.

Нарешті, без жодного попередження, він раптом зупинився перед дверима. Я наштовхнувся на нього ззаду, мало не збивши з ніг. Його тіло здалося мені на диво легким, схожим на порожній кокон цикади. А проте він утримувався на ногах і посвітив ліхтариком на табличку дверей. Це був номер 208.

— Двері не замкнені, — сказав він. — Ось, візьміть ліхтарик. А я повернуся і в темряві. Як зайдете, замкніться на ключ і нікому не відчиняйте. Якщо маєте справу, швидко її закінчуйте й повертайтеся до себе, звідки прийшли. Тут небезпечно перебувати. Ви вторглися на чужу територію, і лише я один — ваш союзник. Запам'ятайте це.

— Хто ви?

Безликий чоловік передав мені ліхтарик, наче естафету, й промовив:

— Я — "порожній чоловік".

Він обернувся до мене в темряві своїм безликим обличчям і чекав відповіді, але я не знаходив правильних слів. Не дочекавшись, він безшумно зник прямо на моїх очах. Щойно був тут, а наступної миті його поглинула пільма. Я посвітив туди, де він перед тим стояв, але промінь ліхтарика вихопив з темряви тільки шматок білої стіни.

Як і сказав безликий чоловік, двері 208-го номера справді виявилися незамкненими. Ручка безшумно повернулася під рукою. На всякий випадок я вимкнув

ліхтарик і нечутно зайшов у кімнату, намагаючись розгледіти щось у темряві. Як і раніше, тут панувала тиша, ніщо не ворушилося. До вуха долидало тільки постукування льоду об стінки відерця. Я засвітив ліхтарик і замкнув за собою двері. По кімнаті прокотилося сухе, неприродно дзвінке металеве клацання. На столі посеред кімнати стояла невідкрита пляшка "Cutty Sark", чисті склянки і відерце зі свіжим льодом. Притулена до вази срібляста таця, ніби нарешті дочекавшись забави, вигравала відбитим промінням ліхтарика. Наче відгукнувшись на таку можливість, пилок уміть заповнив кімнату пахощами квітів. Повітря загусло, а сила тяжіння трохи збільшилася. Притулившись спиною до дверей, якийсь час я спостерігав за рухом повітря у промені світла.

Тут небезпечно перебувати. Ви вторглися на чужу територію, і лише я один — ваш союзник. Запам'ятайте це.

— Не світи на мене, — долинув з глибини кімнати жіночий голос. — Обіцяєш, що не світитимеш?

— Обіцяю, — відповів я.

36

"Дружба минулих днів"

Як розвіяти злі чари

Світ, де вранці дзвенять будильники

— Обіцяю, — сказав я, але мій голос прозвучав відчужено, ніби записаний на магнітофонну стрічку.

— Скажи, що не світитимеш мені в очі.

— Не світитиму тобі в очі. Обіцяю.

— Справді обіцяєш? Не обманюєш?

— Правду кажу. Дотримаю обіцянки.

— Ну гаразд, може, тоді приготуєш нам віскі з льодом? Мені трохи більше льоду.

Голос належав чарівній зрілій жінці, хоча звучали в ньому нотки дівчого кокетства. Я поклав ліхтарик на стіл і, передихнувши, при його світлі взявся готувати напій. Відкрив пляшку, щипцями наклав у склянки льоду й налив віскі. Мусив стежити в голові за всім, що робили руки. На стіні в такт рухам гойдалися великі тіні.

Тримаючи дві склянки в правій руці й освічуючи дорогу ліхтариком у лівій, я зайшов у задню кімнату. Повітря в ній здалося мені холоднішим, ніж минулого разу. Сам того не помітивши, я спітнів і тепер, видно, почав відчувати холод. Згадав, що пальто скинув по дорозі.

Не забувши про свою обіцянку, я загасив ліхтарик і запхнув його в кишеню. Намацав столик коло ліжка, поставив на нього одну склянку і сів віддалік на стільці з бильцями, тримаючи в руці свою порцію віскі. У повній темряві я приблизно пригадував, де що стояло.

Начебто зашурхотіло простирадло. Жінка неквапливо підвелася в ліжку й, обіпершись спиною об спинку ліжка, взяла склянку. Легенько потрусивши кубиками льоду, зробила ковток. Наче створювала звуковий ефект для радіоспектаклю. Я

понюхав віскі, але не пив.

— Давно з тобою не зустрічався, — почав я. Цього разу голос звучав природніше, звичніше.

— Невже? — сказала жінка. — Не знаю. Що значить "давно"?

— Наскільки я пригадую, рівно рік і п'ять місяців тому.

Вона байдуже гмикнула й сказала:

— Точно не пригадую...

Я поставив склянку на підлогу й закинув ногу на ногу.

— То що, минулого разу, коли я приходив, тебе тут не було?

— Та ні, була. У тому самому ліжку. Адже я завжди тут.

— Але ж я точно був у номері 208. Це 208-й?

Вона потрусила лід у склянці й хихикнула.

— Гадаю, ти, напевне, тоді помилився. Був в іншому 208-му номері. Це точно.

В її голосі вчувалася якась невизначеність, і я трохи занепокоївся. Можливо, вона сп'яніла? У темряві я зняв вовняну шапочку й поклав на коліна.

— Телефон не відповідає, — сказав я.

— Знаю, — мляво відповіла жінка. — Вони його відключили. Хоча знали, що я люблю розмовляти по телефону.

— Це вони тримають тебе під замком?

— Не знаю, що й сказати, — відповіла вона й коротко засміялася. У розтривоженому сміхом повітрі її голос тремтів.

— Побувавши тут, я потім довго про тебе думав, — сказав я, повернувшись в її бік. — Хотів зрозуміти, хто ти й що тут робиш.

— Цікаво, правда?

— Чого тільки я не уявляв собі... Та все одно ніякої певності ще не маю. Самі здогади.

— Гм... — Мої слова начебто її зацікавили. — Отже, не маєш певності? Самі здогади?

— Так, — сказав я. — І знаєш, що я тобі скажу? Я думаю, ти — Куміко. Спочатку не здогадався, а тепер усе більше в цьому переконуюсь.

— Невже? — зробивши коротку паузу, радісно спитала вона. — Отже, я — Куміко?

На мить я втратив орієнтацію. Здавалось, ніби я прийшов не туди, куди треба, і кажу щось не те й не тому, кому слід. Даремна трата часу, беззмистовні манівці. Змінивши позу, я стиснув обома руками шапочку на колінах, щоб переконатися в реальності того, що зі мною відбувається.

— Так, ти — Куміко. Бо в такому разі нитки всіх дотеперішніх розмов з'єднуються в одне. Ти постійно звідси мені дзвонила, хотіла відкрити якусь таємницю, що належала Куміко. Ту саму, якою реальна Куміко не могла поділитися зі мною. І ти намагалася це зробити звідси, користуючись словами, схожими на код.

Жінка трохи помовчала. Потім узяла склянку, знову ковтнула віскі й сказала:

— Ну що ж, якщо ти так думаєш, може, так воно і є. Може, я справді — Куміко.

Хоча не впевнена... Та якщо це правда, то я мала б говорити з тобою її голосом. Хіба ні? Від цього справа ускладнюється, але якщо ти не проти...

— Не проти, — відповів я і знову відчув у своєму голосі неспокій і неприродність.

Жінка в темряві кашлянула.

— Так от, чи вдасться? — Вона знову хихикнула. — Це ж так непросто. Ти квапишся? А можеш іще побути?

— Не знаю. Можу.

— Постривай хвильку. Вибач. Гм... Зараз приготуюся.

Я трошки почекав.

— Отже, ти прийшов сюди. Прийшов, щоб побачити мене? — пролунав у темряві серйозний голос Куміко.

Востаннє я чув її голос того літнього ранку, коли застібав блискавку на її спині. За її вухами пахло незнайомими парфумами — чиїмось подарунком. Тоді вона пішла й пропала. Голос у темряві — незалежно від того, був він справжнім чи підробленим — повернув мене в ту ранкову мить. Я відчував пахощі її парфумів, бачив її спину, білу шкіру. У пітьмі спогади набрали більшої ваги, густіших барв, ніж у реальності. Я сильно стиснув у руках шапочку.

— Якщо бути точним, то я прийшов сюди не для того, щоб побачити тебе. Я прийшов забрати тебе звідси.

У темряві вона тихо зітхнула.

— Чому ти так хочеш повернути мене?

— Бо люблю, — відповів я. — І знаю, що ти мене так само любиш. Я тобі потрібен.

— Ти впевнений? — спитала Куміко або хтось її голосом. У ньому не було жодної насмішки. Але так само не відчувалося тепла.

У сусідній кімнаті кубики льоду дзенькнули, змінюючи положення у відерці.

— Але щоб повернути тебе, я мушу розгадати кілька загадок, — сказав я.

— Думаєш, що зараз це просто зробити? — спитала вона. — Чи вистачить тобі часу?

Вона казала правду: часу залишалося обмаль, а запитань, що вимагали відповіді, було надто багато. Я витер піт на чолі тильним боком долоні. "Можливо, це останній шанс. Треба думати!" — сказав я сам собі.

— Я хочу, щоб ти допомогла мені в цьому.

— Як? — спитав голос Куміко. — Навряд чи мені вдасться. А втім, спробуймо.

— Перше запитання: що змусило тебе покинути наш дім? Я хочу знати справжню причину. Із твого листа я дізнався, що ти мала зв'язок з іншим чоловіком. Я перечитував цей лист не один раз. Частково цим можна пояснити те, що сталося. Та я нізащо не повірю, що це справжня причина. Мені таке в голові не вкладається. Я не кажу, що це брехня... мені просто здається, що це якась метафора.

— Метафора? — украй здивовано спитала вона. — Може, я чогось не розумію, але спати з іншим... Яка ж це метафора?

— Я хочу сказати, що це пояснення заради самого пояснення. Воно ні до чого не веде... Своєрідне ковзання по поверхні. Чим глибше я вчитуюся у твій лист, тим більше

схиляюся до цієї думки. Мусить бути якась інша причина — поважніша, справжня. І, напевне, пов'язана з Нобору Ватая.

У темряві я відчув на собі її погляд. Може, вона мене бачить?

— Пов'язана? Як? — запитав голос Куміко.

— Коротко кажучи, ряд останніх подій так страшно переплутався, з'явилися нові люди, одне за одним відбувається щось настільки дивне, що важко зрозуміти. Та якщо трохи відступити й подивитися збоку, то суть справи з'ясовується. Річ у тому, що з мого світу ти перемістилася у світ Нобору Ватая. Найголовніше — саме такий перехід. І навіть якщо ти справді мала фізичну близькість з кимсь іншим, то це — вторинна справа. Лише сама видимість. От що я хочу сказати.

У п'ятні вона нахилила склянку до рота. Я напружив зір, і мені здалося, ніби її тіло ворухнеться. Але це, звісно, була ілюзія.

— Окада-сан, не завжди людина посилає комусь повідомлення тільки для того, щоб сказати правду, — почув я. Однак цей голос уже не належав Куміко. І не тій кокетливій дівчині на початку розмови, а зовсім незнайомій жінці. Звучав спокійно, упевнено — як у розумної людини. — Так само не завжди люди зустрічаються для того, щоб відкрити одне одному душу. Зрозуміло, що я кажу?

— І все-таки Куміко намагалася щось мені повідомити. Незалежно від того, правду чи ні. Зверталася з чимось до мене. Оце для мене правда.

Навколишній морок начебто поволі густішав і важчав, як вечірній приплив, що безшумно затоплює береги. Треба спішити. Часу залишається обмаль. Якщо освітлення знову спалахне, вони, напевне, прийдуть сюди шукати мене. Повільно сформовані думки я нарешті перетворив у слова:

— Це лише моє припущення, але в родоводі сім'ї Ватая є якась спадкова схильність. У чому вона полягає — не скажу. Точно не знаю. Але напевне є. Щось таке, що викликає в тебе страх. От чому ти побоялася мати дитину. Завагітнівши, злякалася, що спадковість відіб'ється на ній, але відкрити мені свою таємницю не змогла. Звідси усе й почалося.

Нічого не кажучи, вона тихо поставила склянку на столик. Я вів далі:

— А твоя старша сестра не померла від харчового отруєння. Гадаю, з іншої причини. До смерті її довів Нобору Ватая, і ти це знаєш. Сестра, напевне, щось сказала тобі перед смертю, про щось попередила. Можливо, Нобору Ватая володів особливою здатністю виявляти піддатливих людей і щось у них забирати. Такої наруги від нього зазнала і Крита Кано. Крита якось змогла одужати після того, а твоя сестра не зуміла. Адже вона мешкала з братом в одному домі й тікати не мала куди. Не витерпіла й обрала смерть. Твої батьки приховували, що вона наклала на себе руки. Хіба ні?

Відповіді я не почув. Вона мовчала, ніби хотіла розтанути в темряві.

— Не знаю, яким чином, — вів я далі, — але на якомусь етапі його насильницька здатність раптово зросла. За допомогою телебачення та інших засобів масової інформації він зумів поширити свій вплив на суспільство й тепер використовує свою здатність для того, щоб витягти на поверхню все, що ховається у темних закутках

підсвідомості безлічі людей, заради своєї особистої політичної мети. Це справді небезпечно. Усе, чого він домагається, фатальним чином пов'язано з насильством і кров'ю — з найтемнішими сторінками історії. Від цього постраждає багато людей.

У темряві почулося зітхання.

— Можна ще віскі? — тихо попросила вона.

Я встав, підійшов до столика коло ліжка й узяв порожню склянку. Таке завдання я виконував у темряві вже легко. Зайшов у кімнату з дверима і при світлі ліхтарика налив віскі, поклав у склянку кілька кубиків льоду.

— Це твоє припущення?

— Припущення, побудоване на з'єднаних до купи окремих думках, — відповів я. — Довести цього я не можу. Підстав стверджувати, що це правда, також не маю.

— І все-таки я хотіла б почути продовження. Якщо, звісно, є що додати.

Повернувшись у спальню, я поставив склянку на столик, погасив ліхтарик і знову сів на стілець. Зібрався з думками й вів далі:

— Ти не знала точно, що сталося з твоєю сестрою. Перед смертю вона тебе про щось попереджала, але ти була надто малою, щоб усе зрозуміти. Але про щось таки здогадувалася. Що якимсь чином Нобору Ватая збезчестив сестру. Що у вашому роду ховається якась зловісна таємниця і що, можливо, вона зачіпає й тебе. От чому дома ти почувалася самотньою, жила в напрузі, у незбагненній тривозі. Як медуза в акваріумі.

Після закінчення університету ти нарешті вийшла за мене заміж і покинула дім Ватая. Життя наше проходило спокійно, і ти потроху забувала про колишній душевний неспокій. З'явилися нові знайомі, ти стала іншою людиною. Здавалося, що все піде добре. Але, на жаль, усе так просто не скінчилося. Одного дня ти мимоволі відчула наближення темної сили, яка, здавалось, залишилася в минулому. А коли збагнула, що відбувається, напевне, розгубилася. Не знала, що робити. І щоб узнати правду, вирішила поговорити з Нобору Ватая, зустрілася з Мальтою Кано, сподіваючись на її допомогу. Тільки мені не могла відкритися.

Мабуть, усе почалося, коли ти завагітніла. Так мені здається. Це був поворотний пункт. Перше попередження я отримав увечері в Саппоро від гітариста того самого дня, коли ти зробила аборт. Можливо, вагітність розбудила те, що в тобі причаїлося. А Нобору Ватая тільки чекав, коли воно прокинеться. Напевне, він лише на такий сексуальний зв'язок з жінкою здатний. От чому він постарався відірвати тебе від мене, коли помітив, що воно в тобі виходить на поверхню. Ти йому була вкрай потрібною. Щоб зіграти для нього ту ж роль, яку зіграла твоя старша сестра.

Коли я закінчив, запала глибока тиша. Усі припущення я висловив. Одна частина з них спиралася на невиразні думки, що досі крутилися в моїй голові, а інша виникла під час розмови в темряві. Можливо, сила темряви заповнила порожнечу в моїй уяві. Або допомогла мені сама жінка. Так чи інакше, мої здогади не мали під собою жодних підстав.

— Цікаво! — промовила вона знову кокетливим тоном. Її голос швидко перемикався з однієї інтонації на іншу. — Он воно що! Виходить, я, збезчещена, покинула тебе, щоб

заховатися від сторонніх очей. Усе це схоже на міст Ватерлоо в тумані, "Дружбу минулих днів", Роберта Тейлора з Вів'єн Лі...[55]

— Я заберу тебе звідси, — урвав я її. — Поверну в наш світ, де живуть коти із загнутими кінчиками хвостів, де маленькі садки, де вранці дзвенять будильники.

— Як? — спитала вона. — Як ти забереш мене звідси, Окада-сан?

— Так, як буває в казках. Розвію злі чари.

— Он як! — промовив її голос. — Але ж ти вважаєш, що я Куміко, і забрати хочеш саме її. Ану ж раптом не Куміко. Що тоді? Може, ти зовсім іншу збираєшся рятувати. Ти впевнений, що все так, як ти думаєш? А чи не краще тобі сісти й подумати ще раз?

Я стиснув у руці ліхтарик, що лежав у кишені. "Нікого, крім Куміко, тут не може бути", — подумав я. Але довести цього не міг. Урешті-решт, усе це — лише припущення. Рука в кишені змокрила від поту.

— Я заберу тебе, — повторив я стримано. — Для цього я сюди прийшов.

Ледь-ледь зашурхотіло простирадло — напевне, вона змінила позу на ліжку.

— Точно?

— Точно. Я заберу тебе.

— Не передумаєш?

— Не передумаю. Твердо вирішив, — сказав я.

Вона довго мовчала, ніби щось перевіряла. Потім глибоко зітхнула, мовби ставила крапку.

— Маю для тебе подарунок, — сказала вона. — Нічого особливого, але, може, стане в пригоді. Світла не вмикай. Простягни сюди руку. Тут, на столику.

Вставши на ноги, я обережно простягнув у темряву праву руку, мовби вимірюючи глибину навколишньої порожнечі. Повітря поколювало кінчики пальців. Наступної миті я нарешті торкнувся її. У мене перехопило подих. Бейсбольна бита!

Схопивши за рукоятку, я підняв її над головою. Так, та сама бита, яку я відібрав у парубка з футляром для гітари. Напевне вона! Рукоятка, вага... Та коли я ретельно обмацав її, то виявив, що до неї над фабричним тавром щось присохло. Жмутик волосся, густий і жорсткий. На дотик пальців — волосся людське. Кілька волосків, що склеїлися до купи закипілою кров'ю. Невже хтось комусь — можливо, Нобору Ватая — лупонув по голові? Я насилу видихнув клубок повітря, що застряв у горлі.

— Це твоя бита?

— Може, — відповів я, стримуючи збудження. У непроглядній пітьмі голос знову зазвучав незвично — ніби замість мене говорила інша людина, що ховалася від мого зору. Я відкашлявся і, переконавшись, що голос усе-таки мій, додав: — Але, видно, хтось нею когось бив.

Жінка мовчала. Я опустив биту, затиснув її між колінами й сказав:

— Ти, напевне, знаєш... Цією битою хтось провалив голову Нобору Ватая. У телевізійних новинах передавали. Він зараз у лікарні, непритомний, у важкому стані. Можливо, помре.

— Не помре, — проказала Куміко байдужим голосом, ніби читала текст з

підручника історії. — Однак, може, не опритомніє, а блукатиме в темряві. В якій — ніхто не знає.

Я намацав під ногами склянку, випив решту не задумуючись. Несмачна рідина потрапила в горло, пройшла стравоходом. Чомусь стало холодно, і з'явилося неприємне відчуття, ніби щось на мене накочується. Від такого передчуття загупало серце.

— Часу вже обмаль. Скажи, де ми, якщо знаєш, — сказав я.

— Ти був тут не раз і знаєш, як сюди потрапити і вижити. Так що маєш знати, що це за місце. Хоча тепер це вже не має великого значення. Важливо...

У цю мить почувся стук у двері — гучний і різкий, наче забивали цвях у стіну. Два удари, потім ще два. Такий же стук, як і минулого разу. Вона затамувала подих.

— Біжи! — Цього разу це був голос Куміко. — Ще встигнеш пройти крізь стіну.

Не знаю, правильно я думав чи ні, але я вирішив, що мушу перемогти це. Бо це моя війна.

— Нікуди я не побіжу, — сказав я Куміко. — Я заберу тебе звідси.

Я поставив склянку на підлогу, надів вовняну шапочку і, взявши в руки бити, затиснуту між ногами, поволі рушив до дверей.

37

Просто справжній ніж

Давнє пророцтво

Присвічуючи собі ліхтариком під ногами, я тихенько попрямував до дверей. Права рука стискала бити. Поки я йшов, знову застукали — два удари, ще два, цього разу сильніше й різкіше. Я притиснувся до стіни біля самих дверей і, затамувавши подих, чекав.

Коли стук затих, у номері запала глибока тиша, мовби нічого не сталося. А проте я відчував, що за дверима хтось є. Він стояв так само, як я, затамувавши подих і напруживши слух, намагаючись уловити чуже дихання, биття серця або порухи думки. Я дихав тихо-тихісінько, щоб анітрохи не розворушити повітря. "Мене тут немає, — казав я собі. — Мене тут немає, мене взагалі ніде нема".

Незбаром двері відімкнулися. Незнайомець поводився сторожко, зволікав. Його звуки дробилися на маленькі беззмістовні скалочки. Ручка повернулася, ледве чутно скригнули дверні завіси. Серце в грудях калатало дедалі частіше. Я спробував якось утихомирити його, але нічого не виходило.

У кімнату хтось зайшов, і повітря злегка колихнулося. Я зосередився — усі п'ять відчуттів нагострилися, щоб упіймати чужий запах — теплого одягу, стримуваного дихання і збудження, зануреного в тишу. А що, як у нього є ніж? Цілком можливо. І я згадав яскравий сріблястий блиск у темряві. Майже не дихаючи й причаївшись, я міцно стискав бити в руках.

Зайшовши, незнайомець зачинив двері на ключ. Ставши до дверей спиною, він намагався розгледіти в кімнаті хоч щось. Мої руки, стискаючи бити, змокрили від поту. Кортіло витерти долоні об штани, якби була змога, але будь-який зайвий рух міг мати смертельні наслідки. Я згадав скульптуру птаха в саду покинутого дому Міявакі й, щоб

не видати себе, злився з ним — перенісся в залитий сліпучим сонцем сад і спрямував у небо свій нерухомий сердитий погляд.

Незнайомець мав із собою ліхтарик. Він засвітив його, розрізавши вузьким променем темряву. Ліхтарик світив слабо. Видно, маленький, як і мій. Я чекав, коли незнайомець пройде мимо, але він і не думав рухатися з місця. Промінь почергово вихоплював з темряви предмети — вазу для квітів, срібну тачу на столі (що знову звабливо блиснула), диван, торшер... От він пройшов повз мій ніс, вихопив шматок підлоги за кілька сантиметрів від моїх ніг. Здавалось, очікування триватиме вічно. Страх і напруга гострим боєм пронизували мою свідомість.

"Ні про що не треба думати, — вирішив я. — І не фантазувати. Бо, як написав лейтенант Мамія, "через фантазії можна життя позбутися"".

Нарешті промінь ліхтарика почав повільно просуватися вперед. Незнайомець начебто хотів пройти в задню кімнату. Я ще сильніше стиснув биту і раптом помітив, що долоні враз висохли, навіть пересохли.

Незнайомець поволі, крок за кроком, перевіряючи підлогу під ногами, наближався до мене. Ще кілька кроків — і він буде поряд. Два кроки — і я зможу покласти край цьому кошмару. Та саме в цю мить погасло світло, і пільма поглинула все навколо. Він вимкнув ліхтарик. Я спробував змусити голову працювати швидше в темряві, однак вона не слухалася. По тілу пробіг незнайомий досі холод. Невже незнайомець мене помітив?

"Треба ворухитися, — подумав я. — Не можна стирчати на місці". Я спробував відскочити вбік, але ноги не рухалися, ніби приросли до підлоги, як у того птаха, що ніяк не міг одірватися від землі. Я нагнувся і насилу відхилив ліворуч задубіле тіло. І саме тоді щось тверде й холодне, немов град, ударило мене в праве плече й штрикнуло в кістку.

Шок наче розбудив мене, і заанімілі ноги відразу ожили. Я відстрибнув ліворуч і, пригнувшись, взявся шукати в темряві незнайомця. Кровоносні судини в усьому тілі то розширювалися, то звужувалися. Кожен м'яз і кожна клітина вимагали кисню. Праве плече німіло, але болю я не відчував. Він прийде пізніше. Я застиг на місці. Не ворухився і мій супротивник. Затамувавши подих, ми стояли один навпроти одного в пільмі, нічого не бачачи й нічого не чуючи.

Незнайомець без попередження знову пустив у хід ножа. Лезо, немов настирлива бджола, мигнуло біля самого обличчя і черкнуло гострим кінчиком праву щоку — саме там, де була родимка. Рана, здається, не була глибокою. Він мене не бачив. Бо інакше давно б уже порішив. Я щосили розмахнувся битою з наміром лупонути противника з виставленим ножом, і промахнувся. Бита лише просвистіла в повітрі, але від цього приємного свисту на душі трошки полегшало. Наші сили наразі були однакові. Він різонував мене двічі, але не смертельно. Ми не бачили один одного. У нього — ніж, у мене — бита.

Гра в кота-мишку тривала. Ми обидва сторожко вдивлялися в темряву, щоб зафіксувати будь-який порух супротивника. По моїй щоці стікала кров, але, як не

дивно, страху я більше не відчував. "Це просто ніж, — подумав я. — Він тільки поранив мене". Я вичікував. Коли він знову кине́ться на мене з ножом? Я нетерпеливився. Скільки можна чекати? Я беззвучно вдихнув і так само видихнув. "Ну, наступай! — думав я. — Я тебе жду. Як хочеш штрикнути ножом — штрикай. Я тебе не боюся!"

Та от знову ніж різонув комі́р мого светра. Кінчик леза прома́йнув біля самого горла, але жодного сліду на тілі не залишив. Я сахнувся вбік, випростався і, розмахнувшись битою, вдарив навмання... і, здається, утратив у ключицю. Правда, таким ударом кісток не ламаєш, але значного болю він таки завдає. Я відчув, як супротивник смикнувся і голосно вхопив ротом повітря. Коротко розмахнувшись, я вдарив знову — у тому ж напрямі, але трохи вище, звідки долинало його дихання.

Ударив що треба! Напевне, бита втратила по шийі. Почувся неприємний хруст кісток. Третій удар улучив прямо в голову. Супротивник відлетів убік, дивно скрикнув і гепнувся на підлогу. Похрипів трохи й замовк. Я заплющив очі й, не роздумуючи, завдав ще одного, остаточного удару туди, звідки долітав хрип. Ударив мимоволі — просто не мав іншої ради. Не від ненависті і страху, а тому, що мав ударити. У темряві щось луснуло — наче кавун. Я стояв, усе ще тримаючи биту перед собою, і дрібно тремтів усім тілом. Зупинити це тремтіння я ніяк не міг. Відступивши крок назад, я вийняв з кишені ліхтарик.

— Не дивись! — зупинив мене чийсь гучний голос. Це вигукнула з темряви задньої кімнати Куміко. Але я не випускав ліхтарика з лівої руки — хотів знати, що це було, побачити власними очима, що лежить у темряві. Те, що я знищив. У глибині свідомості я розумів, чому Куміко не хоче цього. Мені не треба на це дивитися. Однак рука з ліхтариком сама потяглася вперед.

— Не роби цього! Прошу! — знову вигукнула вона. — Не дивись, якщо хочеш забрати мене звідси!

Я зціпив зуби й повільно випустив повітря з легенів — ніби насилу відчинив важке вікно. Тремтіння все не вгамовувалося. Навколо плив огидний запах — розбитого мозку, насилля, смерті. І все це я натворив. Я звалився на диван, що виявився поряд, борючись з нападами блювоти. Та дарма — усе, що було в шлунку, опинилося на килимі. Наостанок з мене виривався шлунковий сік, повітря і слина. Бита випала з рук і зі стуком покотилася кудись у темряві.

Коли шлунок заспокоївся, я спробував обтерти рот носовиком, але не зміг ворухнути рукою. Піднятися з дивана також не мав сили.

— Пора вертатися, — сказав я в темряву. — Кінець. Ходімо.

Вона не відповіла.

У номері вже не було нікого. Умостившись на м'якому дивані, я заплющив очі.

Сили полишали мене, витікаючи з пальців, плечей, шийі, ніг. Водночас зникав біль у ранах. Тіло невпинно втрачало вагу, свою матеріальну суть. Однак я не відчував ні неспокою, ні страху, а, не заперечуючи, віддавався на волю чогось величезного, теплого й м'якого. Передавав йому власне тіло. Усе відбувалося цілком природно. Я незчувся, як почав проходити крізь ту желеподібну стіну. Для цього довелось тільки

довіритися повільній течії. "Більше я сюди не повернуся, — подумав я, проникаючи щораз далі. — Усе скінчилося. Але куди ділася Куміко? Я мав її забрати. З цією метою я вбив його. Так, саме заради цього я розбив йому битою голову, немов кавуна. Заради цього я..." Думати більше я не міг. Невдовзі мою свідомість проковтнула калюжа порожнечі.

Коли я прийшов до тями, то сидів у темряві на землі, як звичайно, притулившись спиною до стіни. Я знову опинився в колодязі.

Однак зараз дно колодязя було не таким, як завжди. З'явилося щось нове, незнайоме. Зосередившись, я спробував зрозуміти своє становище. Тут щось не так. Але що саме? Я не відчував майже нічого навколо себе — як паралізований. Мені здавалося, ніби мене помилково запхали в якусь невідому оболонку. Та минуло небагато часу, і я збагнув.

Вода! Навколо вода.

Це вже не був колишній висохлий колодязь. Я сидів по пояс у воді. Аби заспокоїтися, кілька разів глибоко вдихнув. Що ж це таке? Вода прибувала. Не холодна — скоріше трохи тепла, як у басейні з підігрівом. Раптом мені захотілося перевірити кишені: ліхтарик зі мною чи ні? А що, як я прихопив його з того світу? Чи є зв'язок між тим, що сталося там, і теперішньою реальністю? Однак руки не рухалися. І навіть пальці не ворухилися. У руках і ногах не лишилося ні крихти сил. Я ніяк не міг підвестися.

Я спокійно почав міркувати. По-перше, вода доходила мені тільки до пояса, тож не варто боятися, що втону. Правда, я зовсім ослаб і не можу ворухнутися. Бо витратив усі сили. Через певний час вони повернуться. Ножові рани начебто неглибокі, а оніміння тіла пішло на користь — принаймні, нема болю. Кров на щоці, здається, зупинилась і присохла.

Притиснувши голову до стіни, я казав собі: "Усе гаразд. Нема чого турбуватися". Мабуть, усе вже скінчилося. Тепер треба перепочити й вибратися нагору, повернутися у свій світ, залитий сонячним світлом... Та чому раптом пішла вода? Колодязь висох дуже давно. І от зараз несподівано ожив. Чи це якось не пов'язане з тим, що я зробив там? Можливо. Видно, зненацька щось відкрило кран, який перепиняв дорогу ґрунтовим водам нагору.

Згодом я звернув увагу на один зловісний факт. Спочатку я ніяк не хотів його визнавати і шукав підстав для його заперечення. Пробирав перекопати себе, що це — ілюзія, викликана темрявою і втомою. І все ж факт довелося визнати. Як не крути, а від нього нікуди не дінешся.

Вода прибувала.

Щойно, здавалось, вона ледве доходила до пояса, а тепер уже сягала зігнутих колін. Піднімалася повільно, але невпинно. Я знову захотів підвестися, напруживши всі свої сили. Та дарма. Зумів лише ледь-ледь нахилити голову. Підвів очі. Кришка, як завжди, наглухо затуляла колодязь. Спробував поглянути на годинник — не вдалося.

Вода просочувалася в колодязь крізь якусь щілину. І, здається, дедалі швидше й

швидше. Спочатку проникала зовсім нечутно, а зараз уже була джерелом. Добралася мені до грудей. Цікаво, наскільки ще підніметься?

"Тільки от будьте обережні з водою", — казав мені Хонда-сан. Ні тоді, ні згодом я не звертав уваги на його пророцтво. Його слів я не забув (вони прозвучали настільки незвично, що їх важко було забути), але не сприймав серйозно. Зустріч з Хондою для нас з Куміко залишилася "невинним епізодом". Я часто полюбляв жартувати з Куміко: "Будь обережна з водою". І ми сміялися. Ми були молодими і пророцтв не потребували. Саме життя було немов пророцтво. Та врешті-решт Хонда мав рацію. Вода підступає, і мене спіткає лихо.

Я подумав про Мей Касахару. Уявив собі, як вона знімає з колодязя кришку. Зовсім як наяву. Настільки реально, що, здавалось, можу увійти в цю уявну картину, стати її частиною. Тіло не ворушилося, але уява працювала. Бо що ще я міг робити?

— Гей, Заводний Птаху! — гучно відлунював у колодязі голос Мей Касахари. Я не знав, що луна звучить голосніше, коли в колодязі є вода. — Що ви там робите? Знову думаєте?

— Нічого особливого не роблю, — відповів я, піднявши голову догори. — Довго пояснювати. Ворухнутися не можу, а крім того, вода звідкись пішла. Раніше колодязь був сухий, а тепер у ньому повно води. Можу втопитися.

— Як мені вас жаль! — сказала Мей Касахара. — Ви стільки надривалися, щоб Куміко-сан урятувати, аж самі знесилили. Можливо, ви її врятували. І разом з нею багатьох інших людей. Тільки от себе самого не зуміли. І ніхто інший вас не врятує. Ви розтратили всі свої сили, власну долю поставили на карту, щоб їх урятувати. Усе своє насіння — до останнього зернятка — на чужому полі висіяли. Так що в сумці нічого не лишилося. Яка несправедливість! Як я вам співчуваю, Заводний Птаху! Правду кажу. Але ж урешті-решт ви самі зробили такий вибір. Ви мене розумієте?

— Розумію.

Праве плече раптом тупо занило. "Виходить, усе відбувалося насправді, — подумав я. — Він таки вдарив мене справжнім ножем".

— А вам страшно вмирати? — запитала Мей Касахара.

— Звичайно, — відповів я. Я чув, як відбивається луною мій голос — мій і водночас не мій. — Умирати тут, на дні темного колодязя... Звичайно, страшно.

— Прощавайте, бідолашний Заводний Птаху! — сказала Мей Касахара. — Вибачте, але нічим не можу вам допомогти. Бо я дуже-дуже далеко.

— Прощай, Мей, — сказав я. — Ти була така чарівна у своєму бікіні.

— Прощавайте, бідолашний Заводний Птаху! — долетів до мене ледве чутний голос дівчини.

Кришка щільно закрилася. Видіння зникло, але нічого не сталося. Воно ні з чим не пов'язувалося.

— Мей Касахара! Де ти, що робиш тепер, коли так мені потрібна? — прокричав я щосили вгору.

Вода вже підступила до шиї, стягуючи її, немов мотузяна петля, приготована для

приреченого на смерть. У передчутті кінця я важко дихав. Вода тиснула на серце, що невтомно відстукувало решту часу. Якщо вода підніматиметься так швидко, то хвилини через п'ять затопить рот, ніс, легені. І тоді шансів уже не залишиться. Я воскресив цей колодязь і сам стану жертвою його воскресіння. "Не така вже погана смерть", — сказав я собі. Зрештою, у світі безліч набагато страшніших способів умерти.

Я заплющив очі, готовий прийняти смерть, що мене настигала, якомога спокійніше. Намагався побороти страх. Після мене принаймні щось залишиться. Хоч це буде якоюсь доброю новиною. А добрі новини приходять до нас тихо. Згадавши ці слова, я спробував усміхнутися, але не вдалося. І я шепнув собі: "А вмирати все-таки страшно". Такими були мої останні слова. Вони не дуже вражали, але змінити щось уже було неможливо. Вода залила рот, потім добралася до носа. Я перестав дихати, а легені відчайдушно вимагали повітря. Але повітря вже не було. Залишилася тільки теплувата вода.

Я вмирав. Як усі люди, що живуть на цьому світі.

38

Розповідь про качине плем'я

Тінь і сльози

(З погляду Мей Касахари. Частина 7)

"Привіт, Заводний Птаху!

Чи доходять до вас мої листи?

Правду кажучи, я написала вам стільки листів, але не впевнена, чи ви їх отримуєте. Бо сумніваюся у вашій адресі, а свою взагалі не пишу. Тож, мабуть, мої запорошені листи валяються зараз на пошті, на полиці з написом: "Незапитана кореспонденція. Адресат невідомий", — і нікому нема до них діла. Досі я так собі думала: "Дійде чи не дійде — байдуже". Я писала вам листа і тим самим викладала на папері свої думки. Коли я звертаюся до вас, пишеться легко, без зупинок. Сама не знаю чому. Справді, чому?

А от цей лист... я хочу, щоб він до вас дійшов. Дуже-дуже хочу.

Ви здивуєтеся, але передусім я розповім про качине плем'я.

Як я вже писала, у нашої фабрики надзвичайно простора територія — з лісом, ставом. Там дуже приємно прогулюватися. Ставок досить великий, і в ньому живуть качки — деś штук дванадцять. Як у їхньому племені складаються стосунки — не знаю. Може, в них хтось з одним приятелює, а з іншим — ні, але досі я не бачила, щоб вони чинили бійку.

Уже грудень, і ставок починає вкриватися кригою, щоправда, не дуже товстою, так що навіть у холодну погоду він замерзає не весь, і качкам є де плавати. А під час сильних морозів, кажуть, коли крига товста, наші дівчата катаються там на ковзанах, і качиному племені (дивно, мабуть, я їх називаю, але вже так звикла) доводиться переходити кудись-інде. Я ковзанів не люблю, то, як на мене, було б краще, якби ставок узагалі не замерзав, але так не буває. Та якщо вже качкам випало жити в такому холодному краю, то до всього мусять бути готовими.

Останнім часом наприкінці тижня я завжди підходжу до ставка, щоб поспостерігати за ними. Дивлячись на них, можу непомітно просидіти дві-три години. Одягаюсь, як на лови білого ведмеда — теплі колготки, шапка, шарф, чоботи, пальто, підбите хутром. Сідаю на камінь і годинами поглядаю на це плем'я. Іноді підгодовую його черствим хлібом. Звісно, крім мене, ніхто з цікавості не приділяє йому свого часу.

Можливо, ви не знаєте, але вони, ці качки, такі гарненькі! Можна довго на них дивитися, і ніколи не обридне. Ніяк не збагну, чому це ніхто не звертає на них уваги? Навіщо кудись далеко ходити й гроші платити, щоб якийсь дурний фільм дивитися? От, скажімо, іноді вони летять, лопочуть крильми, а коли на кригу сідають, ковзають і — бац! — перекидаються догори ногами. Сміхота! Прямо як у комедії на телебаченні. Я тоді сміюся на все горло. Звісно, вони це роблять не навмисно, щоб мене розсмішити. Живуть серйозно, стараються з усіх сил, але іноді падають. Такі вони милі!

Качки так забавно чалапають рожевими, як дитячі гумові чобітки, лапками, але не пристосовані ходити по кризі. Щоразу ковзають і падають. Вони ж калош проти ковзання не мають. Тож, напевне, зима для них — не найрадісніша пора року. Цікаво, що вони думають про лід і таке інше? Мабуть, непогано. Так мені здається, коли за ними спостерігаю. Хіба, може, бурчать: "Знову цей лід! Та нема ради". Та, видно, їм і взимку досить добре живеться. От що мені в них подобається.

Ставок міститься в лісі, дорога до нього недалеко. У таку пору року, якщо тільки день не випав теплий, туди ніхто не ходить (крім мене, звісно). Іду доріжкою, прокладеною між деревами, під ногами хрустить примерзлий сніг. Навколо пташки. Закутуюсь у комір пальта, обмотую шарфом шию, від дихання в повітря виринаються струмені пари, у кишенях хліб... Крокую лісовою доріжкою, думаю про качине плем'я, а на душі тепло й радісно. Ловлю себе на думці, що я вже давно не почувалася такою щасливою.

Та годі про качок.

Правду кажучи, я прокинулася годину тому — ви, Заводний Птаху, мені приснилися. Я сіла за стіл і вирішила вам написати. Зараз... (почекайте, на годинник гляну) 2:18 ночі. Лягла я спати, як завжди, десь о десятій, побажала доброї ночі своїм качкам і міцно заснула. Та зненацька — раз! — і прокинулася. Так і не знаю, був це сон чи ні. Що снилося — не пригадую. Може, й не снилося нічого. Та все одно я почула ваш голос біля самого вуха. Ви голосно кликали мене. Ось тому я прокинулася.

Розплющила очі: у кімнаті напівтемрява. У вікно місяць світить. Величезний, схожий на сріблясту тацю з нержавіючої сталі, він висів над пагорбом, і його світло у вікні скидалося на білу калюжу, розливу на підлозі. Я підвелася на ліжку й щосили почала думати, що сталося. Навіщо ви кликали мене? Ваш голос я виразно чула. Серце несамовито забилося й довго не могло втихомиритися. Якби я була дома, то серед ночі одяглася б і побігла до вас нашою доріжкою. А звідси, із цих гір, за тисячі кілометрів від вас, хіба можна добігти?

І що, ви думаєте, я зробила?

Роздяглася догола. Так-так. Чому? Не питайте. Бо сама не знаю. Тож мовчіть і

слухайте. Так-от, роздяглася догола, устала з ліжка і опустилася коліньми на підлогу, залиту сріблястим місячним світлом. Опалення не працювало, але холоду я не відчувала, У місячному світлі, що лилося з вікна, було щось особливе. Здавалось, воно обтягувало мене тонкою захисною плівкою. Якийсь час я просто стояла, а потім почала підставляти себе почергово з різних боків місячному світлу. Це, так би мовити, відбувалося надзвичайно природно. Світло було таким неймовірно прекрасним, що я не могла втриматися. Повертала до світла шию, плечі, руки, груди, живіт, ноги, сідниці і таке інше... Ніби під душем купалася.

Якби хтось мене побачив, то подумав би: "Зовсім ненормальна!" Вважав би, що від місячного світла я з глузду з'їхала. Та, звичайно, ніхто мене не бачив. Хіба що той хлопець-мотоцикліст поглядав на мене. Та не будемо про це. Помер він, але якби захотів подивитися, я йому дозволила б. З радістю.

Ні, ніхто мене тоді не бачив. Я сама була в місячному світлі. Заплющила очі й думала про качок, які спали, напевне, десь біля ставка. Як мені було приємно й радісно з ними вдень! Словом, качки для мене тепер — як амулет.

Я ще досить довго стояла на колінах. Зовсім гола, сама в місячних променях. Вони забарвили все моє тіло дивовижною фарбою і кидали на підлогу довгу, до самої чорної стіни, тінь. Однак тінь не здавалася моєю, а якоїсь іншої жінки. Незнайомої, зрілої, а не такого незграбного дівчиська, як я. З круглішими формами, з набагато більшими грудьми і сосками. Та все-таки тінь належала мені — вона тільки витяглася і змінила форму. Як тільки я ворушилася — тінь повторювала мої рухи. Я крутилася в різні боки — хотіла дізнатися, який зв'язок між мною і тінню. Звідки взялася така різка відмінність? Але я так нічого й не зрозуміла. Що довше дивилася, то дивнішим усе здавалося.

А от зараз, Заводний Птаху, я підійшла до місця, яке важко пояснити. Не впевнена, удасться мені це зробити чи ні.

Коротко кажучи, я зненацька розплакалася. Вийшло так, як у кіносценарії: "Мей Касихара: Несподівано затулює обличчя руками й, голосно ридаючи, падає в сльозах на землю". Не дивуйтеся, але я справді страшна плакса, хоча від вас це довго приховувала. Через будь-яку дрібницю відразу плачу. Це моя потаємна слабкість. Тож нема нічого дивного, якщо без жодної причини я раптом заплачу. Правда, трохи поплачу, але негайно кажу собі: "Ну, досить рюмсати!" Можу легко розплакатись, але так само швидко перестати. Ворона плаксива! Однак цієї ночі я ніяк не могла зупинитися. Так, наче з мене корок вийняли. Чого розревілася — не розумію, а тому не знала, як угамуватися. Сльози лилися, немов кров з великої рани. Навіть не віриться, скільки з мене їх витекло. Я вже всерйоз захвилювалася, щоб не перетворитися в мумію через обезводнення організму.

Сльози — кап! кап! кап! — падали прямо в сріблясту калюжу місячного світла і розчинялися в ній. Мені здавалось, ніби сльозинки виблискували в промінні, як кристалики. І раптом я помітила, що тінь моя також плаче і кожна сльозинка кидає на землю свою тінь. Ви коли-небудь бачили тіні від сліз, Заводний Птаху? Вони не такі, як

звичайні. Зовсім ні. Вони приходять з якогось іншого, далекого світу в наші серця. Або ні. Мені спало на думку, що, може, сльози, які проливає моя тінь, справжні, а ті, що ллються з моїх очей, — просто тіні. Гадаю, ви нічого не зрозуміли. Бо може статися будь-що, коли серед ночі гола сімнадцятирічна дівчина плаче під місяцем. Це правда.

От що сталося годину тому в цій кімнаті. А зараз я сиджу за столом і пишу олівцем цей лист (звісно, одягнена).

Ну, бувайте, Заводний Птаху! Як би це краще сказати... Разом з лісовим качиним племенем бажаю вам тепла й щастя. Якщо з вами щось станеться, кличте мене голосніше, не соромтесь.

На добраніч!"

39

Два різновиди новин

Що пропало безслідно

— Цинамон притягнув вас сюди, — сказала Мускат.

Отямившись, я передусім відчув біль у неймовірно різноманітних видах. Боліли ножові рани, кожна кісточка, кожний м'яз. Видно, тікаючи від переслідувачів, у пітьмі я кілька разів на щось сильно натикався. Та це був неправильний біль — щось близьке до звичайного болю, але точно назвати так його не можна було.

Потім я збагнув, що перебуваю в "садибі", лежу на дивані в "примірювальній", одягнений в незнайому нову темно-синю піжаму й накритий ковдрою. Крізь розсунуті штори через вікно в кімнату лилося яскраве проміння ранкового сонця. Я здогадався, що була година десята. Свіже повітря, час і далі плив... Тільки от усе це в голові не вкладалося.

— Цинамон притягнув вас сюди, — повторила Мускат. — Рани не дуже серйозні. На плечі одна досить глибока, але, на щастя, судин не зачепила. А на обличчі — взагалі дрібниця, подряпина. Щоб не лишилося шраму, Цинамон їх зашив голкою і ниткою, що була напхвваті. Це йому вдається. Нитку можете самі витягти через кілька днів або навідатися до лікарні.

Я розтулив рот — хотів щось сказати, але язик заплітався. Я зумів тільки вдихнути повітря і видихнути, видавши різкий, неприємний звук.

— Вам краще поки що не ворухитись і не говорити, — вела далі Мускат, сидячи поряд на стільці й закинувши ногу на ногу. — Цинамон сказав, що ви надто довго просиділи в колодязі й були під великою загрозою. Мене ні про що не розпитуйте. Я докладно нічого не знаю. Посеред ночі пролунав дзвінок, я викликала таксі й негайно прибула сюди. А що відбувалося до цього, не знаю. Одяг на вас був увесь мокрий і в крові. Ми його викинули.

Видно, Мускат справді спішила, бо одяглася по-простому — не так, як завжди. Кремовий кашеміровий светр, під ним — смугаста чоловіча сорочка, вовняна спідничка оливково-зеленого кольору. Жодних прикрас, волосся квапливо зібране ззаду в жмутик. Трохи заспане обличчя. Та все одно вона мала вигляд, як на фотографії в каталогі. Мускат узяла в рот сигарету, прикурила, як звичайно, різко клацнувши

золотою запальничкою, і, примруживши очі, зотяглася. Почувши клацання запальнички, я пересвідчився, що справді не вмер. Мабуть, в останню мить Цинамон урятував мене з колодязя.

— Цинамон усе розуміє і відчуває, — сказала вона. — І, на відміну від нас з вами, завжди уважно обдумує всі можливості розвитку подій. Але навіть він не сподівався, що вода так несподівано затопить колодязь. Такої можливості він не врахував. А тому ще мить — і ви загинули б. Син страшно запанікував. Я його ніколи таким не бачила.

Мускат злегка усміхнулася.

— Я впевнена — він вас любить.

Вона ще щось сказала, але я вже не чув. Заколело в очах, обважнівши, заплющились повіки, і я, немов на ліфті, почав занурюватися в темряву.

Одужання тривало цілих два дні. Увесь цей час Мускат доглядала мене. Я не мав сили підвестися, говорити і їсти. Лише випив трошки помаранчевого соку і з'їв кілька шматочків персика з банки. Увечері вона від'їжджала додому, а вранці поверталася. Бо вночі я спав як убитий. І не тільки вночі — також більшу частину дня. Напевне, для одужання сон мені був потрібен понад усе.

За цей час Цинамона я так і не побачив. Мені чомусь здавалося, що він навмисне уникає зустрічі зі мною. Я чув, як у ворота в'їжджав його автомобіль — крізь вікно долітало особливе басовите гурчання мотора, характерне для "порше". На "мерседесі" він більше не їздив, а привозив і відвозив матір, доставляв одяг і продукти на власній автомашині. Але в дім не заходив, передавав привезене Мускат у передній і від'їжджав.

— "Садоби" ми незабаром позбудемося, — заявила вона. — А моїми жінками знову доведеться турбуватись мені. Що ж, нехай так і буде. Нічого іншого не залишається. Поки матиму сили, буду продовжувати цю роботу. Видно, така моя доля. Гадаю, надалі вам нема чого з нами мати справу. Як поправитесь, то якнайшвидше постарайтеся про нас забути. Бо... Одне забула вам сказати. Про вашого брата — точніше, про брата вашої дружини. Про Нобору Ватая.

Мускат принесла з іншої кімнати газету й поклала на стіл.

— Недавно Цинамон привіз. Учора ввечері в Нагасакі ваш шуряк звалився на землю. Його відвезли до лікарні, але він і досі непритомний. Газети пишуть, що невідомо, одужає він чи ні.

Нагасакі? Я майже не розумів, що вона сказала. Хотів щось спитати, але не знаходив слів. Нобору Ватая мав би впасти на Акасака. До чого тут Нагасакі?

— Ватая-сан виступав у Нагасакі з лекцією перед численною аудиторією, але після неї на обіді з організаторами несподівано звалився на підлогу як підкошений і був відвезений до найближчої лікарні. Начебто стався крововилив у мозок. Кажуть, начебто від народження в нього проблеми із судинами головного мозку. Газети пишуть, що, напевне, якийсь час буде прикутий до ліжка. Навіть якщо прийде до тями, мова навряд чи відновиться. Якщо так станеться, то його політичній кар'єрі кінець. Шкода, ще такий молодий. Я вам газети залишу, поправитесь — самі почитаете.

Я не відразу сприйняв цей факт. Бо в моїй свідомості надто яскраво закарбувалися

кадри телевізійних новин, побачених у фойє готелю. Офіс Нобору Ватая на Акасака, юрба поліцаїв, центральний вхід у лікарню, напружений голос репортера... Та поступово я пояснив, переконав себе: "То були новини того світу". А в цьому, реальному світі я не бив його битою. Отже, у реальності поліційного розслідування не буде й мене не арештують. У нього стався крововилив у мозок на очах багатьох людей. І про злочин зовсім не йдеться. Усвідомивши це, я полегшено зітхнув. Бо чоловік, який, за словами телевізійного диктора, накинувся на Нобору Ватая, — викапаний я, а алібі я не мав.

А все-таки між тим, що я забив когось у тому світі до смерті, й непритомністю Нобору Ватая, напевне, був якийсь зв'язок. Мабуть, я вбив щось у ньому або щось з ним міцно пов'язане. І видно, він передчував це — його постійно мучили кошмарні сни. Але я своїм вчинком не позбавив його життя. Він якось вижив, утримувався на крок від прірви. А треба було його доконати. Що ж тепер буде з Куміко? Невже, поки він живий, вона не зможе звідти вирватися? Звільнитися від закляття, що тягнеться з його несвідомої темряви?

Після того я перестав думати. Свідомість поволі тьмяніла, і я, заплющивши очі, поринув у тривожний, уривчастий сон. Приснилася Крита Кано — вона притискала до грудей немовля, обличчя якого не було видно. З короткою зачіскою, без жодної косметики. Крита сказала, що немовля звати Корсикою, а його батько складається із двох половин: одна — це я, інша — лейтенант Мамія. Мовляв, вона не поїхала на Крит і залишилася в Японії, щоб народити й виховувати дитину. Нарешті недавно знайшла собі нове ім'я і тепер тихо-мирно живе, вирощуючи городину разом з лейтенантом Мамією десь у горах префектури Хіросіма. Така новина мене особливо не здивувала. Принаймні уві сні все сталося так, як я в душі сподівався.

— А що сталося з Мальтою? — запитав я.

Крита Кано не відповіла. Лише сумно глянула на мене й кудись зникла.

На третій день уранці я власними силами якось піднявся. Ходити все ще було важко, але мова потроху верталася. З'їв кашу, яку приготувала Мускат, і трохи фруктів.

— Що з моїм котом? — спитав я. Це мене давно турбувало.

— Усе гаразд. Його доглядає Цинамон. Щодня ходить до вас і годує, змінює воду. Вам нема про що турбуватися. Думайте тільки про себе.

— Коли ви намірились позбутися "садиби"?

— Якнайскоріше. При першій же нагоді. Можливо, наступного місяця. Гадаю, ви також отримаєте невелику суму. Мабуть, доведеться продати за нижчу ціну, ніж ми купили, тож грошей буде не так багато. Ви отримаєте свою частку, що виплачена за кредит, так що на якийсь час вам вистачить. Тому про гроші не хвилюйтеся. Ви заслужили їх старанною роботою.

— А що станеться з домом? Його знесуть?

— Мабуть. Дім розвалить, колодязь засиплють. Шкода, звичайно. Бо вода з'явилася. Але в наші дні такі великі старомодні колодязі нікому не потрібні. Тепер бурять свердловини і воду помпують електродвигуном. Зручно, і місця не забирає.

— І знову буде звичайна земляна ділянка, — сказав я. — Без "дому повішених".

— Можливо, — відповіла Мускат і, зробивши паузу, прикусила губи. — Однак це вже не стосується ні вас, ні мене. Правда? В усякому разі, не забивайте собі голову зайвими думками і добре відпочиньте. Гадаю, невдовзі зовсім поправитеся.

Вона показала мені замітку про Нобору Ватая в ранковій газеті, яку принесла з собою. Замітка була коротенька. У непритомному стані Нобору Ватая перевезли з Нагасакі до Токіо, у лікарню при медичному університеті, й помістили в палату інтенсивної терапії. Стан здоров'я не змінився. І все, жодних подробиць. А я в цей час подумав про Куміко. Де вона? Мені треба вертатися додому. Але ж я не дійду, сил бракує.

Наступного ранку я дістався до ванної і вперше за останні три дні глянув на себе в дзеркало. Вигляд мав страшний. Не просто замученої людини, а живого трупа. Рана на щоці, як казала Мускат, уміло зашита — біла нитка акуратно стягувала її краї. Розріз був завдовжки два сантиметри й не дуже глибокий. Коли я ворухнув обличчям, шкіра на щоці натяглася, але болю я не відчув. Почистив зуби і почав голитися електробритвою — не був певен, що дам собі раду із звичайною. І саме тоді я помітив... Рука з бритвою опустилась, і я ще раз пильно глянув у дзеркало. Пляма зникла. Він розітнув мені щоку з правого боку. Саме там, де була пляма. Рана залишилась, а пляма пропала безслідно.

Уночі п'ятого дня я знову почув, як удалині дзвенять на санях дзвіночки. Був початок третьої. Уставши з дивана, я накинув поверх піжами джемпер і вийшов з "примірювальної". Поминувши кухню, попрямував до кімнатки Цинамона — відчинив двері й зайшов. Цинамон знову викликав мене до комп'ютера. Я сів на стілець перед монітором і прочитав на екрані повідомлення:

Ви отримали доступ до програми "Хроніки заводного птаха".

Виберіть документ (1-17).

Я клацнув на цифрі 17, і документ відкрився.

40

Хроніка заводного птаха № 17

(Лист Куміко)

"Мені багато чого треба тобі розповісти. Та це, мабуть, забрало б чимало часу. Можливо, навіть кілька років. Мені вже давно слід було відкритися перед тобою, але, на жаль, не вистачало сміливості. Марно сподівалася, що, може, до такого жаху не дійде. І от наслідок: настав кошмар для нас обох. Це я у всьому винна. Пояснювати вже запізно. Часу нема. Тому зараз я хочу сказати найважливіше.

Я маю вбити свого брата, Нобору Ватая.

Зайду в палату, де він спить, і висмикну з розетки штепсель системи підтримки його життєдіяльності. Як сестра я зможу почергувати вночі біля постелі брата замість медсестри. Вони не відразу помітять, що я її виключила. Учора лікар пояснив мені, як ця система функціонує. Почекаю, поки він умре, а потім одразу здамся поліції, зізнаюся, що зробила це навмисне. Нічого не пояснюватиму. Скажу тільки, що вважаю свій вчинок правильним. Мене, звичайно, тут же арештують, звинувативши в убивстві,

й віддадуть під суд. Збіжаться журналісти, підуть різні розмови — гідна це смерть чи ні. Але я мовчатиму. Нічого не пояснюватиму, не виправдовуватимусь. Я просто хотіла вкоротити життя одній людині — Нобору Ватая. От уся правда. Можливо, мене ув'язнять. Не страшно. Бо найстрашніше для мене вже позаду.

Якби не ти, то я давно збожеволіла б. Віддалася б кому-небудь чужому й упала б так низько, звідки вже неможливо вибратися. Мій брат, Нобору Ватая, багато років тому те саме зробив із сестрою, і вона вкоротила собі життя. Він збездичив нас обох. Ні, не фізично, а ще гірше.

Позбавлена свободи будь-що робити, я безвилазно сиділа сама в темній кімнаті. Ланцюгом ніхто мене не прикував, вартового не поставив, але втекти звідти я не могла. Брат мав міцніші ланцюги і суворішу варту — мене саму. Я була і ланцюгом, що сковував мої ноги, і суворою, недремною вартовою. Десь у душі, звичайно, жила надія на порятунок, але водночас існувала ще одна я — легкодушна, спустошена особа, що зреклася мрії про втечу, — і те я, що хотіло втікати, не могло перебороти того, другого я. Бо душа й тіло моє вже були збездичені. Я втратила право повернутися до тебе. І не лише тому, що мене збездичив брат. Ще до того я сама зганьбила себе назавжди.

Я тобі писала, що спала з іншим, але це не вся правда. Зараз мушу зізнатися, що спала не з одним, а з багатьма — їх не злічити. Не знаю, що спонукало мене це робити. Згадую зараз і думаю: може, це вплив брата? Він самовільно відкрив у мені якусь шухляду і витягнув з неї щось таке незрозуміле, що змушувало мене без кінця віддаватися іншим чоловікам. Брат на це спроможний, і я хоч-не-хоч мушу визнати, що ми пов'язані з ним десь там, у темряві.

Так чи інакше, коли брат прийшов, я вже вивалюлася в грязюці так, що не могла відмитися. Дійшла до того, що заразилася венеричною хворобою. І все ж, як я тобі писала, я чомусь не відчувала, що завдаю тобі зла. Мої вчинки тоді здавалися мені цілком природними. Хоча, напевне, тоді я не була собою. А що ж мені залишається думати? Та чи це правда? Невже все так просто? Хто ж тоді справжня я? І де гарантія, що цього листа пише "справжня я"? Я не впевнена, що я — це я.

Ти мені часто снишся. Сон дуже виразний, усе в ньому пов'язане одне з одним. Уві сні ти мене завжди відчайдушно шукаєш. Ми в якомусь лабіринті, і ти зовсім поряд зі мною. "Ну, ще трошки! Я тут!" — пробую голосно кричати. Якби ти помітив мене і притиснув до себе, кошмару настав би кінець і все було б, як раніше. Та я ніяк не можу крикнути, хоч як стараюся. У темряві ти мене не помічаєш, проходиш повз і десь пропадаєш. Сон завжди однаковий, але він мене підтримує, підбадьорює. Принаймні я не втратила здатності бачити сні. Брат не зміг позбавити мене цього. Я відчувала, як ти щосили намагаєшся наблизитись до мене, сподівалася, що зумієш відшукати мене, міцно обіймеш, струсиш з мене налиплу грязь і назавжди визволиш мене з цього полону. Думала, що ти знімеш з мене закляття і поставиш пломбу, щоб справжня я нікуди не пішла. А тому я могла підтримувати в холодному, безвихідному мороку вогник надії, зберегти свій ледве чутний голос.

Сьогодні пополудні я отримала пароль доступу до цього комп'ютера. Хтось прислав

його експрес-поштою. Використавши його, я посилаю тобі повідомлення з комп'ютера в братовому офісі. Сподіваюсь, воно дійде до тебе.

Часу обмаль. Таксі чекає надворі. Я їду до лікарні, щоб убити свого брата й зазнати покарання. Як не дивно, не відчуваю до нього ненависті. Просто спокійно думаю про те, що його життя мусить зникнути з цього світу. Я маю це зробити — і заради нього самого. Зробити за всяку ціну, щоб моє життя набуло сенсу.

Доглядай кота. Я так рада, що він повернувся! Макрель! Яке гарне ім'я! Адже він — знак того доброго, що було між нами. Не треба було втрачати його тоді.

Більше писати не можу. До побачення".

41

До побачення

— Шкода, що я не змогла вам показати качине плем'я, Заводний Птаху, — із щирим жалем сказала Мей Касахара.

Сидячи над ставком, ми поглядали на товстий шар білої криги, що його вкривала. Ставок був великий, і на його поверхні залишилася сила-силенна слідів від лез ковзанів. Була друга половина понеділка. Спеціально для мене Мей взяла відгул. Я мав намір приїхати в неділю, але через аварію на залізниці запізнився на день. Мей куталась у підбите хутром пальто, на голові — яскраво-синя вовняна шапочка з геометричним візерунком, вишитим білими вовняними нитками, і круглим помпоном на маківці. Вона вив'язала її сама й обіцяла до наступної зими зробити таку ж і для мене. Її щоки почервоніли, очі стали ясними й прозорими, як повітря. Я радів за неї: їй тільки сімнадцять, у неї все ще попереду.

— Ставок замерз, і все качине плем'я кудись-інде перебралося. Вони вам, напевне, сподобалися б, Заводний Птаху. Приїдьте сюди ще навесні. Я вас познайомлю.

Я всміхнувся. На мені було не дуже тепле байкове пальто, шия обмотана по саме підборіддя шарфом, руки в кишенях. У лісі холод проймав до кісток. Земля вкрилася панциром примерзлого снігу, і кросівки забавно ковзали по ньому. Треба було купити спеціальне взуття на жорсткій підошві.

— Так ти ще тут побудеш? — спитав я.

— Та, мабуть. Пройде час, і мене, можливо, знову потягне до школи. А може, ні. Або ж раптом вийду за когось заміж... Та навряд. — Мей розсміялася, з її рота вирвалася хмарка білої пари. — В усякому разі, поживу тут ще трохи. Мені потрібен час, щоб подумати. Про те, що хочу робити, куди хочу їхати. Про таке хочеться думати неквапливо.

Я кивнув:

— Можливо, це й правильно.

— А ви, Заводний Птаху, в мої роки думали про такі речі?

— Та хто його знає... Якщо казати чесно, то не дуже багато про це думав. Звісно, трошечки думав, але, здається, глибоко не копирсався... Узагалі-то я вважав, що все складеться нормально, якщо житимеш, як усі, звичайно. Та, видно, із цього нічого не вийшло. На жаль.

Мей спокійно глянула мені в очі і поклала руки в рукавичках на коліно.

— Так що, Куміко-сан не випустили на поруки?

— Вона відмовилася виходити на поруки, — пояснив я. — Боїться, що на неї тоді клопоти зваляться, тому воліє лишитися у в'язниці, у тиші й спокої. І зі мною не хоче зустрічатися. Взагалі нікого бачити не хоче, поки все не вляжеться.

— А коли суд?

— Мабуть, навесні. Куміко визнає свою вину і готова прийняти будь-який вирок. Суд, напевне, довго не триватиме. Є великий шанс, що вирок буде умовним, а якщо навіть її засудять, то не надовго.

Мей підняла камінь з-під ніг і кинула його на середину ставка. Він зі стуком ударився об кригу й покотився аж до протилежного берега.

— Будете сидіти дома й чекати, коли повернеться Куміко-сан?

Я кивнув.

— Добре, що так сталося?.. Так?

З мого рота також вилетіла велика біла хмарка:

— Та начебто. Врешті-решт, так у нас вийшло.

"Але ж могло статися набагато гірше", — подумав я.

Удалині, в лісі, що обступив звідусіль ставок, закричав птах. Я підвів голову, озирнувся навколо, але крик більше не повторився. Навколо ні душі. Тільки десь сухо довбає дятел дерево.

— Якщо в нас з Куміко буде дитина, я назву її Корсика, — промовив я.

— Чудове ім'я! — сказала Мей Касахара.

Ми йшли лісом рука об руку. Мей зняла праву рукавичку і засунула руку в кишеню мого пальта. Поводилась, як Куміко, що так само робила, коли взимку ми виходили на прогулянку. У холодний день ділили на двох одну кишеню. Я потиснув у кишені руку Мей, маленьку й теплу, наче самотня замкнена душа.

— Заводний Птаху! Усі, напевне, думають, що ми коханці.

— Можливо, — відповів я.

— А ви всі мої листи читали?

— Твої листи? — перепитав я, нічого не розуміючи. — Вибач, але я жодного листа від тебе не отримав. Про тебе нічого не було чути, а тому подзвонив твоїй матері, і вона дала мені твою адресу і телефон. Заради цього довелося трохи прибрехати.

— Отакої! А я ж вам листів п'ятсот написала, — звівши очі догори, сказала Мей.

Увечері вона поїхала проводити мене на станцію. На автобусі ми доїхали до містечка, з'їли піцу в пристанційному ресторанчику і стали чекати, коли прибуде дизель-електровоз з трьома вагонами. У залі чекання стояла велика розпалена піч, навколо якої товклися два-три чоловіка. Але ми туди не пішли і стояли удвох на холодній платформі. У небі висів наче обледенілий зимовий місяць з різко окресленими краями, як китайський меч. Стоячи під місяцем, Мей піднялась навшпиньки і ледве чутно поцілувала мене в праву щоку. Я відчув її холодні тонкі губи там, де раніше була родимка.

— До побачення, Заводний Птаху! — прошепотіла вона. — Дякую, що спеціально приїхали сюди до мене.

Усе ще не виймаючи рук з кишень, я стояв і дивився на неї. Треба було щось сказати, але я не знав що.

Коли підійшла електричка, Мей стягла з голови шапочку, відступила крок назад і сказала:

— Якщо з вами щось станеться, Заводний Птаху, голосно покличте мене. Мене і качине плем'я.

— До побачення, Мей Касахара.

Електричка рушила, а молодий місяць усе ще висів над головою, то зникаючи, то з'являючись щоразу, коли вона повертала вбік. Коли місяць заховався, я перевів погляд за вікно — на миготливі вогники містечок і селищ, що залишалися позаду. Я уявив собі Мей у своїй синій вовняній шапочці: сидить сама в автобусі, що везе її в гори, назад на фабрику. Уявив собі також, як качки дрімають у тіні трав. А потім подумав про світ, в який повертаюся.

— До побачення, Мей Касахара, — повторив я. — До побачення Мей, і нехай тебе завжди хто-небудь надійно захищає.

Я заплющив очі і спробував задрімати. Але заснути по-справжньому я зміг набагато пізніше. Десь далеко від усього і всіх я тихо й миттєво занурився в сон.

Примітки

1

Тофу — сир із перекислих соєвих бобів. (Тут і далі — прим. перекладача.)

2

Місо — густа маса з перекислих соєвих бобів для приготування супу.

3

Сан — ввічливе звертання до рівної та вищої за віком або соціальним станом людини.

4

"Пер'є" — торгова марка мінеральної води.

5

Омікудзі — табличка з передбаченням долі для прочан сінтоїстського храму.

6

Херб Альперт (нар. 1935 р.) — американський композитор, трубач, автор пісень та співак.

7

Аллен Гінзберг (1926-1997) — видатний американський поет з покоління так званих "бітників"; Кіт Річардс (нар. 1943 р.) — англійський гітарист, автор пісень і співак, один із засновників гурту "Rolling Stone".

8

Сьодзі — розсувна частина стіни традиційного японського будинку.

9

Мегуро — район у Токіо.

10

Котацу — кімнатна жаровня, вмонтована в підлогу й укрита ковдрою.

11

"NHK" — японська державна телерадіокорпорація.

12

Токонома — ніша в стіні, де звичайно вішають картину або каліграфічний напис, а також ставлять вазон з квітами.

13

Інь і ян (тінь і світло) — категорії стародавньої китайської філософії.

14

"Тема Тари" — музика з фільму "Віднесені вітром"; Тара — назва маєтку батька Скарлет О'Тара, головної героїні однойменного роману.

15

Ерік Дольфі (1928-1964) — видатний американський джазмен.

16

"Ніхон кейдзай сімбун" ("Японська економічна газета") — головна газета промислових кіл Японії.

17

"American Graffiti" (1973) — фільм Джорджа Лукаса про стосунки між випускниками середньої школи під час літніх канікул.

18

Приблизно 10 тис. доларів США.

19

Якудза — японські гангстери.

20

Мадзян — китайська гра в кісточки.

21

Гіндза — одна з центральних вулиць Токіо.

22

Сімбасі, Сіндзюку, Сібуя, Аояма — центральні райони Токіо.

23

Татамі — мата з рисової соломи; її стандартний розмір — приблизно 1,5 м².

24

Фуросікі — барвиста хустина, в якій носять дрібні речі.

25

Або "інцидент на Лугоуцяо" ("інцидент на мості Марко Поло") — збройне зіткнення, що сталося 7 липня 1937 р. між японськими й китайськими військами недалеко від Пекіна й переросло у війну між цими двома країнами.

26

Цінська династія — імператорська маньчжурська династія, що правила Китаєм

упродовж 1644–1911 років.

27

Орган інформації та розвідки японської армії в окупованих частинах Китаю.

28

У грудні 1937 — січні 1938 р. японська армія вчинила розправу над мирним населенням, унаслідок чого загинуло понад 140 тисяч людей.

29

Чжан Сюелян — китайський маршал, який правив Маньчжурією до вторгнення туди японців.

30

8-ма армія — військове з'єднання Комуністичної партії Китаю під час війни з Японією.

31

Гірський хребет на півночі Китаю.

32

ДПУ (Державне політичне управління) — орган радянської державної безпеки у 1922–23 рр.; цей термін, однак, вживався за кордоном і пізніше для позначення радянського органу державної безпеки незалежно від його назви; зокрема в той час, про який ідеться в романі, цей орган уже називався НКВС (Народним комісаріатом внутрішніх справ).

33

Ebb Tide (англ.) — морський відплив.

34

Eight Days a Week (англ.) — вісім днів на тиждень.

35

"Wild Kingdom" — американський телесеріал про дику природу.

36

Бенто — їжа в коробці.

37

Канда — один з кварталів у центральній частині Токіо.

38

Куруїдзава — курорт у центральній Японії.

39

Для розуміння цього розділу варто скористатися зауваженням Метью Стречера про те, що вмістилищем душі (у даному романі — підсвідомого) в Японії, на відміну від Заходу, вважається живіт (до речі, звідси бере початок і ритуальне самогубство хакірі). Див. Matthew Stretcher. Haruki Murakami's "The Wind-up Bird Chronicle". A Reader's Guide. The Continuum International Publishing Group Inc. New York — London, 2006.

40

Ідеться про англійську казку "Jack and the Beanstalk".

41

Ідзу — півострів недалеко від Токіо.

42

Камабоко — тушкована або підсмажена терта риба, змішана з яєчним білком та приправлена спеціями.

43

Way to San José — Дорога в Сан-Хосе (англ.).

44

Цубо — міра площі, 3,3 кв. м.

45

Дзабутон — подушка для сидіння.

46

Слова (в англійському оригіналі: "Parsley, sage, rosemary and thyme"), якими починається перший звуковий трек відомого альбому Пола Саймона й Арта Гарфанкеля "Ярмарок Скарборо", запозичені з однойменної стародавньої англійської народної пісні.

47

Сінкансен — супершвидкісний поїзд.

48

Сенсей — шанобливе звертання до вчителя, лікаря тощо.

49

Тяванмусі — риба або куряче м'ясо, обмазане яйцями з горіхами та іншими приправами, приготовані на парі в окремих горщиках.

50

Кандзі Ісівара (1889-1949) — японський генерал під час Другої світової війни, винуватець так званого "Мукденського інциденту" 1931 року, що був початком захоплення японськими військами Маньчжурії, пізніше, однак, противник окупації Китаю і нападу на Перл-Харбор.

51

Ідеться про кіностудію "Сьотіку", яка згадується в розділі 10 першої частини цього роману.

52

Див. розділ 10 частини третьої цього роману.

53

Ронін — самурай, який втратив вождя клану.

54

Щасливої подорожі! (франц.)

55

Згадка про знаменитий фільм "Міст Ватерлоо" (1940).